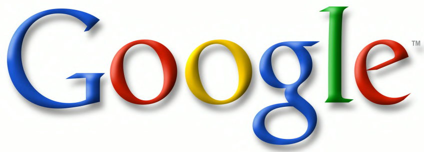
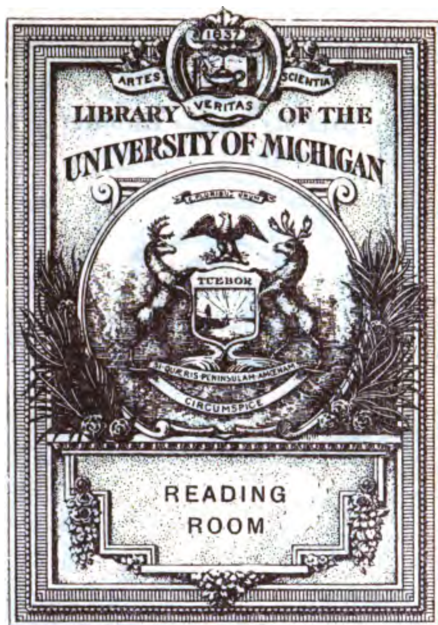

1837
ARTES
VERITAS
SCIENTIA
LIBRARY OF THE
UNIVERSITY OF MICHIGAN
TUEBOR
SI QUÆRIS PENINSULAM AMŒNAM
CIRCUMSPICE
READING
ROOM

VADERLANDSCH

WOORDENBOEK.

XI. DEEL.

VADERLANDSCH

WOORDENBOEK;

DOOR

JACOBUS KOK.

ELFDE DEEL.

DA. — DIO.

TWEEDE DRUK.

MET KAARTEN, PLAATEN en POURTRAITEN.

TE AMSTERDAM, BIJ
JOHANNES ALLART.
MDCCLXXXVIII.

VADERLANDSCH

WOORDENBOEK.

D A.

DAAL, of *ten Daal*, weleer eene Abdij, buiten de *Catharijne-Poort*, te *Utrecht*; zie MARIEN-DAAL.

DAALEM, of *Daalhem*, een klein Kasteel en Steedje, in het Kwartier van *Overmaas*, met een Rechtsgebied, dat geen van de minsten is, en, van ouds, tot aan het jaar 1239, zijne eigene Graaven gehad heeft. HENDRIK DE TWEEDE, Hertog van *Braband*, om dat de inwooners den toevoer, meer dan eens, benaderd hadden, ontnam, in dat jaar, den inwooneren hunnen eigendom, en stelde hen onder 't gebied van *Braband*; zo als men, uit de oude Geschiedenissen van *Braband*, zien kan. In 1278 werd *Daalhem*, of *Daalem*, door den Heer WALRAM VAN VALKENBURG, behuwdbroeder van REINALD VAN NASSAU, Graave van *Gelder* en *Zutphen*, in 't midden van den Winter, zeer streng belegerd, en met groote woede bestormd; 't welk te ligter geschieden kon, vermits de grachten rondsom zwaar met ijs bezet waren. Heer HERMAN VAN WITTEN redde die van *Daalhem* uit hunne benaauwdheid, zonder dat zulks zijn oogmerk was. Hij, met eenig volk, rondzwervende, en eenige huizen in brand steekende, vermoedden de *Valkenburgers*, dat de Hertog van *Braband* hun, met al zijne magt, op het lijf kwam; dus lieten zij af van stormen, en vlooden van daar. In de maand van April des jaars 1568, werden, bij deze plaats, de Edele Heeren MONTIGNIJ, VILLIERS, CARLOO, en meer anderen, benevens twaalf honderd man, door ORANJE bijeen gezameld, op bevel van ALBA, door LODRON en D'AVILLA geslagen; in welke onheilen het gantsche land van *Daalhem* rij-

kelijk deelde. Dit landschap is, ingevolge het Partage-Tractaat van 1661, tusschen den Koning van *Spanje* en de Algemeene Staaten verdeeld. Het Steedje, waarvan het gantsche landschap den naam ontleend heeft, ligt op een rotsachtigen berg, die uit een aangenaame valeie oprijst. Van muur en poorten zijn alleenlijk eenige geringe overblijfzelen te zien. Het getal der huizen aldaar is niet meer dan veertig. Het Kasteel staat op den top des bergs, waartoe men van de Marktplaats den toegang heeft. Weleer was het de verblijfplaats der Graaven VAN DAALHEM, en toen ongemeen sterk. In het jaar 1664, werd het, door den Commandant van *Maastricht*, ingenomen, en met Staats krijgsvolk bezet. Ook is het, na de gezegde verdeeling, aan den Staat gebleeven. In 1673 werd het door de *Franschen* bemagtigd, en kort daarna gesloopt. De Kerk van *Daalhem*, die zo wel door de Roomsche als Gereformeerde Waalen gebruikt wordt, staat omtrent halfwegen den opgang van den berg. Het Gerecht aldaar bestaat uit den Drossaart, Schout, zeven Schepenen, Griffier en twee Burgemeesteren, die, jaarlijks, door de Burgers verkoozen worden. Onder *Daalhem* behooren zes hooge Heerlijkheden.

Zie *Chronijk van Braband.* BAUDART, *Nassausche Oorlogen.* VAN HEURN, *Beschrijving van 's Hertogenbosch.* BACHIENE, *Geographie.*

DAALEM, eene Heerlijkheid in de *Thielerwaard*, nabij het Dorp van dien naam, tegenover *Loevestein*. *Vuuren* en *Daalem* zijn eene Conbinatie, die door één Predikant bedieud wordt.

DAALEM, of *Daalen*, in oude tijden een zeer aanzienlijk en adelijk Geslacht. Eenige laatere afstammelingen schreeven zig ook wel DALEM. In 1353 leefde zekere DIRK VAN DALEM, of DALEN, die Schildknaap van Graave WILLEM DEN VIJFDEN was. Ook leefde nog, in het jaar 1410, Heer FLORIS VAN DALEM. De nadere afstammelingen daarvan zijn onbekend.

DAALEN, of *Dalen*, een Dorp en Schoutsampt in *Drenth*, onder het Dingspil *Zuiderveld*.

DAA-

DAALEN, of *Dalen*, een Dorp onder het Drosampt van *Coeverden*, een kwartier uurs van daar.

DAAM, (....) ſtaat bekend als Kapitein, onder de beroemde grondleggers der Nederlandſche Vrijheid; een eernaam, aan dezelven gegeeven, na de inneeming van *den Briel*. DAAM en MARINUS BRANDT waren de eerſten, die, met hunne ſchepen, voor het Hoofd van *den Briel* naderden, en binnen kwamen.
Zie BOR, VI. Boek, fol. 265.

DAAMEN, (ADAM) geboren te *Amſteldam*, alwaar zijne ouders gegoede Burgers waren, werdt, tot vordering zijner ſtudie, buitenslands op de Hooge Schoole gezonden. Dezelve voleindigd hebbende, werd hij Priester, Licentiaat in de beide Rechten en Domheer te *Keulen*. Toen de beruchte THEODORUS KOK het land moest ruimen, in 1702, verzorgde DAAMEN hem, te *Keulen*, twee jaaren lang, van kost en andere benoodigdheden, in zijn eigen huis. Daarna werd DAAMEN tot Priester-Kanunnik, en ook tot Deken van de Kerk te *Emmerik* verheven. In het jaar 1707 werdt hij, op bevel van Paus CLEMENS DEN ELFDEN, tot Algemeenen Pauslijken Vicaris der *Nederlanden* aangeſteld, en op het einde van dat jaar tot Aartsbisſchop van *Adrianopolis*, te *Keulen*, gewijd. Terwijl men, te *Keulen*, over zijne verheffing vrolijk was, werden de Vaders Jeſuiten, op den 18den Februarij des jaars 1708, voor de Vergadering der Gecommitteerde Staaten van *Holland* ontboden, en hun aangezegd, dat, indien zij niet bewerkten, dat de vrede (zijnde de twisten tusſchen de *Roomschgezinden* en *Janſenisten* toen op hun heviget) onder hen, binnen den tijd van drie maanden, herſteld werd, zij het land zouden moeten ruimen. Wat DAAMEN aangaat, die zig al te voorbaarig gedroeg, en verzuimd had de Staaten van zijne aanſtelling kennis te geeven; dezen werd, nadat hij, van *Keulen*, den *Rhijn* was afgezakt naar *Emmerik*, zig aldaar, onder het luiden der klokken en 't zingen van het *Te Deum*, feestlijk hadt doen inhaalen, vandaar in *Holland* was gekomen, van alle kanten gelukwenſchingen ontvangen, en zijn ampt aanvaard hadt, zonder, gelijk wij zeiden, te de Staaten kennen, 't welk, volgens

de Plakaaten, moest vooraf gaan, den 26ften April des jaars 1709, openlijk, bij Plakaat, de exercitie van zijn ampt verboden, op pœne van zwaarder ftraffe. DAAMEN, zijnen misflag te laat bemerkende, vervoegde zig nu en dan tot de Staaten, en bragt verfcheidene redenen tot zijne verfchooning in; hij deed al wat mogelijk was, om het Plakaat weder ingetrokken te krijgen; doch alles was vruchtloos.

De Vaders Jefuiten, waarvan wij ftraks meldden, bragten mede alles bij ter betooninge van hunne naarftigheid, om het bevel der Staaten (naamlijk het bewerken van den vrede) te volbrengen; dan ook deze waren, reeds te vooren, den 19den Julij 1708, buitenslands gezonden.

De Roomfche Geestlijkheid even ijverig blijvende, om de wettige Kerkorde en Tucht in ftand te houden, die door geen buitenlandfchen en onerkenden Kerkvoogd konde gehandhaafd worden, en echter reikhalsde naar den vrede, had, op den 29ften November 1708, WILLEM DAMLOORT, Pastoor in *'s Gravenhage* en Kanunnik te *Utrecht*, naar *Keulen* gezonden. In het volgende jaar, als het gemelde Plakaat der Staaten van *Holland* afgekondigd was, werd CORNELIS STEENOVE, mede Kanunnik te *Utrecht*, en Pastoor te *Amersfoort*, naar *Keulen* ontboden, door den Heer DE BUSSI. Doch in Stede van den vrede te bewerken, werd de twist nog heviger, door dien fommigen zig beriepen op en dekten onder het Jubelfeest, door Paus CLEMENS DEN ELFDEN uitgefchreven; een gedrag, dat door de Staaten met zulk eene verontwaardiging befchouwd werd, dat dezelven alle uitlandfche Bullen, bij een Plakaat van den 14den December 1708, verboden, en hetzelve bij een nader Plakaat van den 26ften April 1709 bevestigden; ontbiedende, daarenboven, de hoofden der Geestlijkheid voor de Vergadering der Staaten, op den 12den November, en naderhand op den 21ften van die maand; alwaar aan dezelven op het ftrengst bevolen werd, de zending van alle Wereldsheeren en geordenden, die na den dood van GERARDUS POTKAMP, voorganger van ADAM DAAMEN, waren ingekomen, te onderzoeken, en te beloven de onderhouding van het daarop gemaakte Plakaat, en vooral dat zij, voornaamlijk in zaaken, die de Kerk aangingen, geene gemeenfchap met ADAM DAAMEN

zou-

zouden houden. Zekere Geestlijke te *Leiden*, en een ander in 't *Gooijland*, bevonden wordende, hierop geen acht te slaan, werden uitgebannen. De bovengemelden DAALENOORT en STEENOVE, geen accoord met den Pauslijken Nuncius, den Heer DE BUSSI, kunnende treffen, en DAAMEN uit het land gebannen zijnde, en dus geen voordeel, maar wel nadeel van zijn ampt hebbende, verzocht hij aan den Paus ontslag van hetzelve. Vermits dit hem aanhoudende geweigerd werd, deed hij, om landwinning te krijgen, den volgenden brief van afstand, aan de Staaten, overgeeven,

ADAM DAAMEN.

„ Ik ondergeschreven verklaar waar te zijn, en betuige onder het openbaar geloof, dat op den 15den Augustus 1709, voor mij ondergeschreven Notaris der pleitzaaken en vonnissen van het Aartsbisschoppelijke Hof te *Keulen*, en voor de getuigen daartoe bijzonderlijk verzogt, is verscheenen de Hoogwaardigste Heer *Adam Daamen*, Aartsbisschop van Adrianopolen, Kanonik en Kapittelheer van deze Metropolitaansche kerk enz. En dat hij van het Pauslijk Vicarisschap, het welke hem door onzen allerh. Vader *Klemens XI* over de Vereenigde Nederlanden was opgedragen, om redenen zijn gemoed bijzonderlijk beweegende, op de allerkrachtigste wijze afstand heeft gedaan. Doch als gemelde Aartsbisschop, hierop van zijne H. een weigerend antwoord had ontvangen, heeft hij, om des te grooter uitwerking van zijn afstand te bekomen, op den 27sten October van het voorn. jaar den Heer *Ernst Zigler*, tot zijn zaakbezorger aan het Roomsche Hof aangesteld, om zijnen gemelden afstand, op de sterkste en kragtigste wijze aantedringen."

„ Daarenboven getuige ik, dat ik zelf den Brief van gemelden afstand, dewelken door mij opgesteld was, benevens meer andere papieren en geschriften, tot deze zaak behoorende, in den Brief, welke naar Rome moest afgaan, heb ingesloten, en in de handen van een knecht heb overgegeeven, om aan het gewoonlijke Posthuis besteld te worden; en verders, dat ik twee weigerende antwoorden, het eene van

„ den uitmuntenden Heer en Kardinaal *Sacripanti*, en het an-
„ der van den Secretaris *Cavalleris*, en verder nog een derge-
„ lijk antwoord van den Heer *Zigler* gezien en geleezen heb.
„ Daarenboven verklaar ik Notaris waar te zijn, dat welgemel-
„ de Heer *Daamen*, om de toestemming zijner Heiligh. op al-
„ le mooglijke wijze te bevorderen, op den 11den September
„ des jaars 1710 nog een andere zaakbezorger den Heer *Ph.*
„ *Castellani*, aan het R. Hof heeft aangesteld, en dat hij aan
„ denzelven in mijne tegenwoordigheid, die zelfs de schrijver
„ was, nog een wijdloopiger bevel, om zijn ontslaging te be-
„ werken, gezonden heeft, voorziende dezelve met alle magt,
„ om op het allerkrachtigst, zo door zig zelfs, als door de
„ voorspraak van anderen door te drijven. Dat gemelde Hoog-
„ waardigste Heer dergelijke aanhoudingen nog dikwils heeft
„ vernieuwd, en dat hij bijzonderlijk op den 16den November
„ 1710, deze uitdrukkelijke woorden aan zijn Agent voorn.
„ den Heer *Castellani* heeft geschreeven: *Ondertusschen wil ik*
„ *niet vertrouwen, dat 'er geen hoop van mijne verlosfing*
„ *meer overig is, van het Vicarisschap, aan dat Hof te ver-*
„ *werven: dewijl het mij als een harde zaak voorkomt, noch*
„ *door geld, noch door mildaadige vereeringen geholpen te*
„ *kunnen worden. Indien 'er eenig middel, 't welk mensche-*
„ *lijker wijze mooglijk is, bedacht kan worden, dat men 't*
„ *te werk stelle, geef ik mijn woord dat mij grooter dienst,*
„ *door deze verloosing geschieden zal, als met de begiftiging*
„ *van het grootste Bisdom.* Verders verklaar ik waar te zijn,
„ en ik betuige dat ik gezien en geleezen heb, verscheide ant-
„ woorden van gemelden Heer *Castellani*, met zijn eigen hand
„ geschreeven (welke mij bekend is) waarin hij wijdloopig ver-
„ klaard, dat hij niets in deze zaak heeft kunnen uitrichten:
„ en in eenen van den 29 November schreef hij: laat de klach-
„ ten ophouden, waaruit niets goeds te wachten is: het geduld
„ is noodzaaklijk, zo als dit alles kan getoond worden. Zo
„ dat noch de ijver van den Aartsbisschop, noch de naarstig-
„ heid zijner Agenten, om het ontslag te bewerken, geen-
„ zints in twijffel konnen getrokken worden. Tot oirkonde
„ van het bovenstaande, heb ik den tegenwoordigen Brief ge-
„ schre-

„ fchreven en ondertekend, en met mij gewoon Signet be-
„ krachtigt."

Zijnde deze getekend te *Keulen*, den 11den Maart 1711, door

DAMIANUS HERM. NYDEGGEN,

Pausfelijke Pro-Notaris.

DAAMEN, bij de Staaten, zo min als bij het Hof van *Rome*, eenige gunst kunnende verwerven, fleet de rest zijner dagen te *Keulen*, alwaar hij overleed den 30ften December des jaars zeventien honderd zeventien.

DAAMS, (PIETER) *Antwerpenaar*, een man van groote bekwaamheid, ftierf te *Lier*, als *Karthuizer*, en liet eenige fchriften na.

DAASDONK, een aanzienlijk Slot, in de Baronnie van *Breda*, bij het Dorp *Ginneke*, naar welk Slot het adelijk geflacht VAN DAASDONK den naam voert.

DAATZELAAR, (ADRIAAN) is in 's Lands gefchiedenisfen bekend geworden, door de ontkoming van den Heer H. DE GROOT uit zijne Gevangenisfe op *Loeveftein*; zijnde DAATZELAAR de man, aan wiens huis, te *Gorichem*, de kist, waarin die vermaarde man verborgen was, befteld werd, en uit wiens huis hij, na van gewaat veranderd te hebben, verder den weg naar *Braband* nam.

Zie VAN LOON, *Penningkunde*, II. Deel, p. 134. en andere.

DACIËRS, naam van één der oude volken, welke bewooners waren van de landftreeken, thans bekend bij den naam van *Moldavië* en *Wallachije*. Naderhand, en wel in de vijfde eeuwe, werden hunne landftreeken door de *Gedipers* ingenomen.

DAGHORST, een Slot of adelijk Huis, in 't landfchap *Twenth*, onder de Provintie van *Overijsfel*, doch eigenlijk onder het gerecht van *Kedingen* behoorende.

I DAGOBERT, de eerste van dien naam onder de Koningen van *Austrasie*, en daarna van de *Franken*. Op 't Art. BEROALD hebben wij van zijne bedrijven, deze landen betreffende, reeds gewag gemaakt Hier moet gezegd worden, wat hij verder verrichtte. In het jaar zes honderd twee-en-veertig, of, zo anderen willen, nog vroeger, bouwde hij, in den middenarm van den *Rhijn*, een kasteel, aan den *Overvaart*, in 't latijn *Trajectum* genaamd, 't welk, allengskens huizen daarbij gebouwd zijnde, tot eene Stad geworden is, die wij nu *Utrecht* noemen. De stichting van dit kasteel geschiedde op, of digt bij de plaats, daar eerst *Antonia*, daarna *Wiltenburg*, zou gestaan hebben; zie ANTONIA, UTRECHT en WILTENBURG. Dit Slot *Trajectum ad Rhenum*, of *Utrecht*, schonk hij aan CUNIBERT, Bisschop van *Keulen*. Onder CLEMENS WILLEBRORD hebben wij gezien, dat dit eén Bisdom op zig zelve is geworden. DAGOBERT stichtte aldaar ook een Kapel of Kerk, die aan ST. THOMAS gewijd werd; hij stelde 'er Priesters om de Heidenen tot het Christendom over te brengen; doch de kapel werdt, door die afgodische volken, weder afgebroken; zie verder het geene op 't Art. van CLEMENS WILLEBRORD daarvan gezegd is. Wat DAGOBERT verder betreft, de meeste Historieschrijvers getuigen van hem, dat hij, in den aanvang zijner Regeeringe, een grootmoedig, voorzichtig en voortreffelijk Vorst was, maar daarna begon te veranderen, en zig aan veele snoode zaaken schuldig maakte; doch dat hij, op het einde van zijn leven, weder onberispelijk geleefd en geregeerd heeft. DAGOBERT, zeggen zij, kwam, op den ouderdom van vijftien jaaren, aan de regeering, als Koning van *Austrasie*, of een gedeelte daarvan, en werd, zo lang hij zig naar den goeden raad van PIPIJN, Groot-Hofmeester, en van ARNOULD, Bisschop van *Metz*, en naderhand naar dien van CUNIBERT, Aartsbisschop van *Keulen*, schikte, gehouden voor een voorbeeld van wijsheid en deugd, van onthouding en van rechtvaardigheid; maar nadat hij CUNIBERT had verjaagd, PIPIJN's raad niet meer wilde volgen, spattede hij uit in veele misslagen. Hij deedt zijnen oom BERNULPH, zonder oorzaak, ombrengen, nam bij zijne vrouw nog drie andere vrouwen, en veele bijzitten en bedreef meer andere snoode daaden, voornaamlijk na den

dood

dood van zijnen vader, en toen hij, door erfopvolging, Koning van *Frankrijk* geworden was. Hij beroofde zijne onderdaanen, eigende zig alle hunne bezittingen toe, en werd hoe ouder hoe geldzuchtiger. Echter betoonde hij, in schijn, groote milddaadigheid aan ST. DENYS, dien hij een Kerk en Abdij bij *Parijs* bouwde, buitengemeen versierd en verrijkt, doch alles met goederen, welken hij die van *Poictiers* ontnomen had. De geestlijke ordenspersoonen begiftigde hij rijklijk; deed veele kerken en kloosters bouwen, schonk aan dezelven groote goederen, van het geld en goed, dat hij zijnen onderdaanen ontroofd had; die dus bitter over hem klaagden, daar, inmiddels, de Geestlijken hem ten hemel toe verheften. Dit deeden, zegt MEZERAIJ, de Geestlijken, om andere Vorsten mede tot milddaadigheid aantespooren. Om zijne navolgers aftefchrikken, van hunne handen aan geestlijke goederen te slaan, bedachten zij (zegt hij verder) deze fabel: *Bisschop* Ausfert *van* Poictiers, *wiens kerk* Dagobert *beroofd had*, *om die van* Denijs *te vereeren*, *zag*, *op den tijd*, *dat* Dagobert *stierf*, *zijne ziel in een schip*, *regt toe regt aan*, *na den ziedenden ketel van* Puteanus *voeren*, *en daar zo lang streng geezelen*, *tot dat* St. Denijs, St. Marten *en* St. Mauritius *hem te hulpe kwamen en in 't Paradijs voerden*. Andere fabelachtige verhaalen vindt men van zijnen dood in de *Chronijk van St. Denijs*, bij MUTZARD in zijne kerklijke Historie, en elders. De dag van zijnen dood word gesteld op den 17den of 19den Januarij, doch omtrent het jaar is groot verschil; zo dat de een het stelt 638, een ander 647, en verscheiden anderen een bijzonder jaar, tusschen de twee gemelde in.

Zie MEZERAIJ, *Chronijk van Frankrijk*. MUTZARD. VAN DER HOUVE, enz.

DAGOBERT, de Tweede van dien naam, was een zoon van CHILDEBERT DEN RECHTVAARDIGEN. Hij werd, in het jaar 711, Koning van *Frankrijk*, dat is, in naam, doch niet in daad, alzo de magt berustte in handen van den Opperhofmeester PIPIJN, bijgenaamd DE DIKKE; die dat ampt bekleedde, geduurende den tijd van zeven-en-twintig jaaren. DAGOBERT overleed in het jaar 716.

Dagvaart, is de naam, welke aan de bijeenkomsten of vergaderingen der Heeren Staaten dezer Landen gegeeven wordt. Wat de Dagvaarten of vergaderingen van Hun Ed. Groot Mogenden, de Staaten van *Holland* en *Westfriesland* betreft; deze Vergadering is niet achtervolgende, maar heeft haare gezette tijden, viermaal in het jaar, als tegen den gewoonen tijd der verpachting, en bij de begeeving van ampten, welke aan die aanzienlijke vergadering staat: doch ook somtijds bij buitengewoone gelegenheden, als dan daartoe beschreeven wordende.

Deze Vergadering bestaat uit negentien Leden, waarvan het eerste is, dat van de Ridderschap of Edelen, en de andere van de Steden, die stem in Staat hebben; die meestal, wanneer de Staatsvergaderingen op nieuw beschreeven worden, andere Gedeputeerden, uit de Leden van haare Magistraaten en Vroedschappen, zenden, uitgezonderd derzelver Pensionarisssen, die doorgaans, als de woordvoerders, dezelfden zijn. Zij volgen in rang, uit het Zuiderkwartier, aldus: *Dordrecht*, *Haarlem*, *Delft*, *Leiden*, *Amsteldam*, *Gouda*, *Rotterdam* en *den Briel*. Die van het Noorderkwartier volgen mede den rang der Steden. Daarenboven hebben Hunne Ed. Groot Mog. twee gewoone Ministers, die alle derzelver Vergaderingen bijwoonen.

Voorts zijn, uit het Kollegie van de Ed. Mog. Gecommitteerde Raaden van de Staaten van *Holland* en *Westfriesland*, twee Leden, bij beurten, bevoegd, om de Vergadering der Algemeene Staaten, dagelijks, bij te woonen, en om te helpen besluiten, en te zorgen, dat niets tegen de Besluiten van die van *Holland*, of de Hoogheid, of het Recht van dien, gedaan worde. Deze twee Leden worden verzeld door den Heer Secretaris van de Staaten van *Holland* en *Westfriesland*.

Het Collegie der *Algemeene Staaten*, 't welk zijn verblijf heeft in *'s Gravenhage*, en waarvan een Lid uit de Edelen of Ridderschap gewoonlijk President is, en voorts alleenlijk uit die van *Zuidholland* bestaat, vermits die van het Noorderkwartier te *Hoorn* een afzonderlijk Kollegie van Gecommitteerde Raaden hebben, bestaat uit den President en gemelde Leden, van welke ieder der agt gemelde Steden 'er gedurig een Gecommitteerde heeft, die allen, gewoonlijk, om de drie jaaren verandert.

't Is niet volkomen zeker, dat, ten tijde der oude Hollandsche Graaven, 's Lands Staaten op de gewoone Dagvaarten beschreven zijn; doch, zo het geschied zij, is het enkel gebeurd bij bijzondere voorvallen. Geene zekerheid daarvan vindt men vóór de Veertiende Eeuw, offchoon men leest, dat de Edelen en Knaapen, reeds in 't jaar 1048, eene algemeene bijeenkomst hielden, waarop FLORIS DE EERSTE tot Graaf verkoozen werd. Ook vindt men aangetekend, dat de Steden, in het jaar 1061, besloten, ROBBERT DE VRIES tot Voogd over de kinderen van Graave FLORIS aantestellen. Nog laater vindt men gewag gemaakt van Vergaderingen, die, nu en dan, tegen den wil der Graaven, gehouden zijn. Het is bekend, hoe dezelve Graaven, en bijzonderlijk die uit den huize van *Oostenrijk*, 't gezach van 's Lands Staaten, van tijd tot tijd, verminderden, en hun het bijwoonen der Vergaderingen verhinderden. Eene menigte van bewijzen zou men kunnen bij brengen, dat ze niet ter Dagvaart beschreven werden, of 'er moest geld zyn. Doch terwijl men zig tegen FILIPS DEN TWEEDEN begon te verzetten, en vooral na dat, zedert de gedaane afzweering, in 1581, de oppermagt wederom aan 's Lands Staaten gekomen was, werden de Vergaderingen wederom in haare rechten en luister hersteld. Van toen af aan zag men de Dagvaarten merkelijk vermeerderen, en op dezelven de heilzaamste besluiten, ten nutte van Land en Volk, neemen. Het geen andere luisterrijke Collegien in 't bijzonder betreft, daarvan zal op het Art. HOLLAND gesproken worden, als mede op dat van RAAD en LEENHOF VAN BRABAND.

DALE, (ANTHONI VAN) geboren te *Haarlem*, den 8sten November 1638, werd, niettegenstaande zijnen onweerstaanbaaren lust tot de studie, door zijne ouders tot den koophandel geschikt. Naderhand, evenwel, op den ouderdom van dertig jaaren, vattede hij, met greigheid, de letteroeffeningen aan, en bepaalde zig tot de Geneeskunst, Oudheden en Godgeleerdheid. Behalven den post van Geneesheer, bekleedde hij, zedert, in zyne Geboorteftad, het Ampt van Leeraar onder de Doopsgezinden. Hij heeft verscheiden Schriften nagelaaten, meest in 't Latijn. Meest benoemd onder dezelve is zijne *Dissertatio de Oraculis Veterum*, of

of *Verhandeling over de aloude Godspraaken.* Hij overleed te *Haarlem*, den 28sten November 1708.

Zie *Biblot. Choisie*, Tom. 17, p. 309.

DALE, (NICOLAAS VAN) een geleerd *Utrechtenaar*, broeder van ANTHONIJ en PIETER VAN DALE; hij overleed in den jaare 1581. Wegens zijnen dood schreef LIPSIUS aan CANTERUS aldus: *Is onze* Dale *dan vertrokken, zonder ons ooit weer te zien, of om van ons gezien te worden? Ik ben 'er waarlijk van getroffen geweest; te meer, om dat het een schielijk verlies is, daarop wij geen gedachten hadden.*

Zie *Historie van 't Bisdom van Utrecht*, I. Deel, p. 563.

DALEN, (DIRK VAN) geboortig van *Venlo*, in *Gelderland*, aan den Maasstroom, was een Geestlijke onder de Orde der *Kruisdraageren.* Van hem zijn, in het jaar 1618, eenige schriften gedrukt.

DALENS, (DIRK) geboren te *Amsteldam*, in 't jaar 1659, oefende, reeds van jongs af aan, de schilderkunst, en begon, na het jaar 1672, sterke vorderingen daar in te maaken. Ten nadeele van de kunst en tot smarte der kunstminnaaren, overleed hij naauwlijks dertig jaaren oud zijnde. Hij liet na een' zoon, DIRK DALENS genaamd, die zig, door het schilderen van landschappen, mede vermaard gemaakt heeft.

Zie HOUBRAKEN en VAN GOOL. WAGENAAR, *Beschrijving van Amsteldam.*

DALFEN, of *Dalfzen*, een Dorp, onder het Drostampt van *Zalland*, in *Overijssel.* In of bij hetzelve liggen drie adelijke huizen, *Regteren*, *Bredenhorst* en *Vechterwaard.* De Parochiekerk van dit Dorp, welke mede voorheen onder het Drostampt van *Zalland* behoorde, was aan ST. CIJRACIUS toegewijd, en werd, door den Heer van *Overijssel*, van een' Pastoor voorzien. In dezelve waren vijf Vicarijen. Nog tegenwoordig is het een groot en voortreffelijk Dorp, twee uuren van *Zwolle* gelegen; het Kerspel daarvan is van groote uitgestrektheid. De be-

beroeping van een' Predikant aldaar ſtaat aan den Kerkeraad en zes Heeren, eigenaars der Havezaten, die 'er ieder eene ſtem hebben.

Zie VAN DER HOUDE, *Oudheden van Deventer.* BACHIENE, *Geographie.*

DALWAGEN, (*Den*) een Rijweg, waar langs de Postwagen, bij droog weder, van *Nijmegen* op *Utrecht* en te rug, van den dijk af, dwars door de *Betuwe*, rijdt.

DAM, (*Den*) gemeenlijk de *Leidſchendam* genaamd. Onder den naam van *Dam* komt het gedeelte, onder *Stompwijk* behoorende, voor, in de voorwaarde van verkoop, van den jaare 1610, gedaan door Jonkheer YSBRAND VAN MERODE; door welken verkoop (zie *de Handvesten van Leiden*, p. 728 en 738) *den Dam* eene Ambachtsheerlijkheid der Stad *Leiden* geworden is. Het is een zeer uitgeſtrekt en aangenaam Dorp, tusſchen *Leiden*, *Delft* en '*s Gravenhage*, ſtaande onder verſcheidenerlei rechtsgebied, zeer volkrijk en wel bebouwd, tot welks bloei en welſtand de dagelijkſche doortogt zeer veel toebrengt, en bijzonderlijk voor de Herbergiers. Aldaar is eene zeer fraaije koepelkerk, gebouwd in den jaare 1652, die, ſedert 1657, door een eigen Predikant bediend wordt, behoorende onder de Klasſis van *Delft* en *Delfland.* Onder de Gerechten van den *Leidſchendam* zijn drie Schoolen, als twee onder *Stompwijk*, waarvan het eene aan *den Dam*, en het ander te *Zoetermeer* gevonden wordt; het derde behoort onder *Wilsveen.* De Roomschgezinden hebben onder *Stompwijk* eene Staatie, die door een Wereldsheer bediend wordt. Eene tweede Staatie behoort onder de Heerlijkheid van *de Veur.* Zeker is het, dat het Verlaat, of de doortogt aldaar, gelijk gezegd is, den welſtand des Dorps veroorzaakt. Het eerst, dat men daarvan gewag gemaakt vindt, is in eene Ordonnantie van den Hove van *Holland*, van den 4den November 1514, waarbij verlof verleend werd, om een Duiker of Sluisje te leggen aan den *Leidſchendam*, tot gerijf van de waterloozing van *Rhijnland.* Doch het werk ſchijnt eerst tot zijn beſlag gekomen te zijn, op de

ver-

vergunning van Keizer KAREL DEN V, in het jaar 1536; waarbij aan die van *Delft* vergund werd, aldaar twee Verlaaten, met een Kolk, te mogen leggen. Achter dit Dorp legt een weg, van ouds bekend bij den naam van *Kostverloopen*, of *Kostverlooren*, maakende de scheiding tusschen den *Driemanspolder* en *Stompwijk*, en den Polder van *Tedingerbroek*; welke weg, weleer, behoorde aan de Abdij van *Rhijnsburg*, en tot verbetering van welken, door de Staaten van *Holland*, den 18den November 1593, octroy verleend werd aan STEPHANA VAN ROSSUM, ten dien tijde Vrouwe van *Rhijnsburg*. Naderhand is deze weg overgegaan, eerst aan den *Driemanspolder*, en met denzelven, naderhand, door den Raad en Rentmeester der Abdijgoederen, verkocht, voor vierduizend guldens. Gelijk nu deze weg oudtijds behoorde aan de goederen van *Rhijnsburg*, daarna aan den *Driemanspolder*, in het Ambacht van *Stompwijk*, zo is, ook nog tegenwoordig, een groot gedeelte van den grond van 't Dorp *den Dam* een eigendom der Stad *Delft*, sedert den koop daarvan gedaan, in 1580. Deze grond bestaat uit twee straaten, waarvan de eene legt onder het gebied van *Stompwijk*, aan de zuijdzijde van de *Oostduiker*, waardoor men naar *Stompwijk* gaat, en die thans den naam van de *Veenestraat* heeft. Op de beide hoeken van deze straat vindt men een Herberg, die, door de Uithangborden, de Admiraals TROMP en DE RUITER, en de andere AMSTELDAM, welk huis, voorheen, den naam had van het *Damhouders Huis*, waarschijnelijk om dat daarin de Opzichter van *den Dam* zijn verblijf hield, onderscheiden kenbaar zijn. De tweede straat loopt aan de noordzijde van *den Dam*, onder het rechtsgebied van de vrije Heerlijkheid *Veur*. Zij heeft geen bijzonderen naam, doch is genoeg bekend, vermits men door deze, van de *Oostduiker*, naar de *Heerenweg* gaat.

Hierbij dient te worden aangemerkt, dat deze grondeigendom van de Stad *Delft*, zo min als de eigendom van den overtogt over *den Dam*, waarvan straks zal gemeld worden, mede aan *Delft* behoorende, niets beneemen aan het recht der Ambachtsheerlijkheid, sedert 1610 aan de Stad *Leiden* behoorende; noch ook aan het rechtgebied van Schout, Schepenen en Ambachts-

be-

bewaarders van *Stompwijk*; zodat met recht mag gezegd worden, dat dit Dorp onder verſcheidenerlei rechtsgebied ſtaat, en dat het den naam draagt naar den Dam, die, midden in het Vaarwater, tusſchen de gemelde Steden, gelegd is; welke Dam gelegenheid tot menigvuldige twisten, tusſchen de Steden *Dordrecht*, *Haarlem*, *Delft*, *Leiden* en *Gouda*, gegeeven heeft. In oude brieven wordt dezelven ook genaamd, de *Overſlag*, *Overtocht*, *Dam te Voorburg* of *Achter Voorburg*, en in die van laater tijd, *den Leidſchen Dam*.

Deze Dam, meent men, dat oudtijds aldaar in de *Vliet* geleid is, ten gevalle van de Stad *Haarlem*, of bij overeenkomst met de Steden *Dordrecht* en *Gouda*, om het Stapelrecht van de eerſte, en de tollen van de tweede Stad niet te benadeelen, en de Vaart door die beide Steden te begunſtigen, of, gelijk anderen willen, om het water van *Rhijnland*, uit *Delfland* kómende, te keeren. Door deze afdamming zou dit Dorp deszelfs naam verkregen hebben. Dat de Dam noodig en dienſtig geoordeeld is geworden, om *Delfland* voor het Rhijnlandsch water te bevrijden, blijkt, onder anderen, uit de volgende woorden van Hoogheemraaden van *Delfland*, in den jaare 1587: *Item, ende is waarachtig, dat alle ſchepen ofte ſchuiten, komende van Haarlem, van Leyden, van Amſteldam, en uit geheel Frieslandt, Kennemerlandt en Rhijnland, willende trekken ofte vaaren totter Stede van Delft, in den Hage, Schiedam, ofte op Delfshaven, wederomme reizende totter Stede van Leyden; deze moeten alle haare ſchepen en ſchuyten doen trekken, over die voorſz. houve ſydwinde, dewelke ſcheit Delfland ende Rhijnland, ende de plaatſe daar deze ſchepen en ſchuyten overgetogen worden, is genaamd den Leydſchen Dam, aldaar ongelijk meer ſchepen en ſchuyten overgetogen worden, dan daar vaaren, door die bruggen van Ouderſchie, 't welk al is een groot ongerijf, voor de geenen, die daar over moeten, maar overmids dat Delfland met de voorſz. ſydwind van Rhijnland geſcheiden is, ende om dattet niet belast zal worden met het water van Rhijnland, zo moet dien Dam daar blijven leggen, want overmids de openingen van dien Dam zoude Delfland komen tot groot achterdeel en ſchaade.*

Doch,

Doch, welke ook de eerste reden van het leggen van dezen Dam moge geweest zijn, zeker is het, dat daardoor de Vaart van groote schepen, en bijzonderlijk die, welke zwaar geladen waren, merkelijk verhinderd werd, vermits 'er, in dien tijd, niet dan kleine vaartuigen, gelijk buiten *Amsteldam*, aan den *Overtoom* en elders, met een Windäs, konden worden overgetrokken, en men dus, met groote schepen, genoodzaakt was, door de *Goudsche Sluis* te vaaren, en aldaar den Graaflijken tol te betaalen; 't welk dan ook oorzaak was, waarom men bedagt was om den overtogt in dien staat te houden. Het recht nu daarvan werd, door de Graaven, als een Leen uitgegeeven, en bezeeten door de Stad *Delft*: door welke het, nog heden, van de Staaten van *Holland* als een Leen gehouden wordt; zijnde, in 1742, als Leenman daar mede verlijd, de Heer D. VAN HEEMSKERK, toenmaals Raad en Oud-Burgemeester der Stad *Delft*. Vóór dat de Graaven van *Holland* het als een Leen uitgaven, was het, als een vrij eigen of allodiaal goed, bezeeten, bij het aloud geslacht der Heeren VAN WATERINGEN, tot dat het, door Jonkvrouwe WILHELMINA VAN EGMOND, en haaren gemaal Jonkheer WILLEM VAN NAALDWIJK, in 1429, aan Vrouwe JACOBA VAN BEIJEREN werd opgedragen; van welke zij hetzelve wederom als een goed en onversterfelijk erfleen ontvingen, onder den naam van den *Overtocht tot Voorburgh gelegen*. In 1434 kwam het Leen op gemelden Jonkheer WILLEM VAN NAALDWIJK; in 1483 op zijnen zoon Jonkheer HENDRIK VAN of TOT NAALDWIJK; deze zonder manlijke erfgenaamen overleeden zijnde, verviel het Leen op zijne erfdochter, Vrouwe WILHELMINA VAN NAALDWIJK, welke trouwde met Heer JAN, *Burggraave van Montfoort*; door welk huwelijk dit en meer andere goederen zijn overgegaan in het Huis van *Montfoort*, van daar in dat van *Arenberg*; voorts, bij wettigen verkoop, den 5den Julij 1580, aan de Stad *Delft*, met alle appendentien, dependentien en gerechtigheden: De verschillen, van tijd tot tijd, daarover ontstaan, zeer menigvuldig zijnde, kunnen niet gemeld worden, dan volgens een aaneengeschakeld verhaal, waartoe wij nu overgaan.

Nadat dan dit Leen, in het jaar 1434, op Jonkheer WILLEM VAN NAALDWIJK was overgegaan, werd, op den 17den Mei, tus-

tusschen hem en Schout, Schepenen en Raaden van *Leiden*, (de kundige Heer en Mr. D. VAN ALPHEN tekent hierbij aan, dat het twijfelachtig schijnt, of Burgemeesteren van *Leiden* toen nog wel bekend zijn geweest) een verdrag gemaakt, wat haare Ingezetenen, voor den overtogt, verpligt zouden zijn te betaalen. Intusschen was deze Dam, aan die van *Haarlem*, *Leiden*, *Amsteldam* en *Alkmaar*, zeer in den weg, naardien zij daardoor verhinderd werden, om hunne goederen en koopmanschappen, langs de binnenvaarten, met grootere vaartuigen, tot aan de *Maas* te brengen, anders dan langs de *Gouwe* en den *Ysel*, en dus, gelijk wij zeiden, de *Goudsche tollen* verschuldigd waren te betaalen; 't geen ook voor *Gouda* eene van de voornaamste inkomsten was. Eenigen van die Stedelingen dan, om de gunst van Hertog PHILIPS VAN BOURGONDIEN tot zig te trekken, erkenden zijn gezag, boven dat der wettige Landsvrouwe JACOBA VAN BEIJEREN, en gaven den Hertog, vervolgens, te kennen, het groot nadeel, dat zij leeden, door de groote engte van de Haven van *Gouda*; verzoekende te gelijk vrijheid, om, ten koste van de Steden, die 'er belang bij hadden, een nieuwen vaart te mogen doen graaven, *strekkende uit den Rhijn tusschen de Stad Leyden en het Dorp Alphen, dwars door het land, tot aan de Houve of Hooge Zijdwinde, en daar door vaart tot in de Schie tusschen de Stad Delft en het Dorp Overschie, om ze verder door de Steden Rotterdam en Schiedam, daar men zulks het dienstigst zoude vinden, in de Maas te komen*. Dan, schoon PHILIPS, in 1458, daartoe vrijheid verleende, is echter dezelve, gelijk men weet, nooit gemaakt geworden. Van grooter gevolg was het Octroi, door Hertog KAREL DEN STOUTEN, in 1473, aan de Stad *Delft* verleend ter begunstiginge der vermaarde *Delfsche* Brouwerijen; wordende daarbij, mids ten haaren koste, aan die van *Delft* toegestaan, te mogen maaken een Sluis in de *Zijdewinde*, bij den *Overtocht* aan *den Dam*, ten einde het Rhijnwater daardoor in haare Stad te brengen, om zig altoos behoorelijk van versch water, een noodzaaklijke vereischte tot de Brouwneering, te kunnen voorzien; als ook, om een Schotdeur te mogen maaken, voor den steenen brug, tusschen *Rijswijk* en *Voorburg*, en ook een Schotdeur voor den steenen brug over de *Kerstange*.

Om tot *den Dam* en 't leggen der Verlaaten aldaar te komen, verdient onderzogt te worden, wat daartoe gelegenheid gegeeven hebbe. Jonkheer HENDRIK VAN NAALDWIJK, gelijk wij gezegd hebben, in 1483, Eigenaar of Leenhouder van den Overtogt geworden zijnde, was aan hem, door MAXIMILIAAN, als Voogd van den onmondigen PHILIPS DEN TWEEDEN, in 1487, verleend, Octroij, om aan *den Dam* te mogen ſtellen Verlaaten, en te maaken bekwaame doorvaarten; die, echter, eerst in het jaar 1491 geleid zijn, doch niet zonder hevigen tegenſtand van die van *Dordrecht*, *Haarlem* en *Gouda*, welke, volgens hunne eigen woorden, honderd jaar daarna, nog zeiden: *de voorouders van deze vertooners, bevindende dat het zoude ſtrekken tot haare bederfenisſe, en hebben zulks niet geleden, maar zijn met gelijke magt en gewapende hand in Januario* 1491 *getrokken op den Leidſchendam, en hebben de voorſchreven Verlaaten gantsch gedemolieert en in ſtuk geſlaagen.* Die van *Delft* gaven zig naderhand veele moeite, om de vernielde Verlaaten en Doorvaarten weder herſteld te hebben; doch zij verkreegen dit niet, dan veele jaaren daarna, bij wege van minlijk verdrag, en onder zekere bepaalingen, die tot nog toe ſtand houden. In volgende tijden trachtten die van *Gouda* hun recht nog ſtaande te houden, en lieten den Tollenaar met den Procureur-Generaal, den Heer VAN MONTFOORT, als Heer VAN NAALDWIJK, voor den Hove van *Holland* dagvaarden; als hebbende, over zijnen doorvaart, laaten pasſeeren koopmanſchappen, den Graaflijken tol onderhevig; in welk geval, evenwel, den Tollenaar en Procureur-Generaal, op den 13den Julij 1506, hun eisch en concluſie is ontzegd geworden. *Den Dam* dan, na de vernieling van het Verlaat, in 1491, bleef in dien ſtaat tot in het jaar 1514; in welk jaar, bij den Hove van *Holland*, met goedvinden van Heemraaden van *Rhijnland*, *Delfland* en *Schieland*, op den 4den November, werd vastgeſteld, dat de Rhijndijk, van *Katwijk* af, tot aan den *Heereweg*, voorbij *Bodegraven*, zoude worden verhoogd en verſterkt, ten einde de landen daardoor tegen het zeewater te bevrijden; als ook, dat de onkosten daaraan, door de bruikers en eigenaars der landerijen, ieder voor de helft, zouden moeten worden gedraagen; en dat wijders, tot gerief der Ingelanden van *Phijnland*, om in tijden van nood hun over-

tol-

tollig water te gemaklijker te kunnen loozen, in den *Leidschen-dam* zoude gemaakt worden, een Duiker, Zijltje of waterleiding, gesllooten met twee slooten, van welke de eene sleutel zoude bewaard worden door een Heemraad van *Rhijnland*, en die van het andere slot door een Heemraad van *Delfland*, opdat het Sluisje niet zou kunnen of mogen geopend worden, dan met bewilliginge van die beide Heemraaden. De zorg en aandacht, die men nam, om die van *Gouda* bij hun oud recht te bewaaren, deed de Regeerders van *Delft* zeer ligt bezeffen, dat alle hunne poogingen, tot herstel van den gezochten doorvaart aan *den Dam*, vruchtloos zouden zijn: des wendden zij het dan over een anderen boeg, en hielden, om deze gunst, bij den Landheer aan. De gelegenheid, waarvan zij zig bedienden, was de allerverschrikkelijkste brand, waardoor de Stad, op den 3den Mei des jaars 1536, in een puinhoop veranderd werd. Na de bedaaring van den eersten schrik, keerden zig de Heeren van de Wet tot den Keizer, KAREL DEN VIJFDEN, met verzoek om krachtdaadigen bijstand, en vergunning van eenige nieuwe voorrechten en vrijheden, zo tot herstel van de Stad, als vergoeding van schade, den Burgeren daardoor overgekomen. Onder de voorrechten, die de Graaf, bij opene brieven, aan die van *Delft*, 26 Junij en 13 Julij 1536, te *Brussel* verleende, was dit, ten opzichte van de zaak, waarvan hier gesproken wordt, aanmerkelijk; naamlijk, dat aan de Regeering, als 't haar geliefde en best gelegen kwam, vrijheid verleend werd, tot het maaken van een *nieuwen vaart*, *strekkende uit den* Rhijn, *door* Zegwaart *en* Noordorp, *tot in de* Schie; en daarenboven, om in den tusschentijd, dat deeze vaart zoude worden gemaakt, *twee Verlaaten met een Kolk aan den Leidschendam*, *bij voorraad*, *te mogen stellen*, ten einde de schepen, met koorn, bier en andere waaren, daar door gelaaten konden worden. Ook verleende gemelde Vorst, op den zelfden 26sten Junij, het voorrecht, dat, vermids de ondiepte der oude vaart, van *Delft* naar den *Leidschendam*, de uitspraak, deswegen, tusschen *Delft* en die van *Voorburg* en *Tedingerbroek*, reeds te vooren gedaan, intusschen zou worden onderhouden, nagekomen en in train gebragt. Waarom dan te recht de Heer VAN BLEISWIJK dit Octroij noemt *de oor-*

sprong van de Jurisdictie, *aangaande de Verlaaten op den Dam*; en op dien zelfden grond zeiden wij, in het begin van dit Artikel, dat dezelve eerst in 1536 haar volle beslag kreeg. De vaart, waartoe hun hier vrijheid verleend was, kreeg zo min zijn beslag, als die, waarvan wij te vooren melding maakten: want, nadat die van *Delft*, daarmede, in 1539, een aanvang deeden maaken, verzetteden die van *Dordrecht*, *Gouda* en *Haarlem* zig daar tegen, en wisten te bewerken, dat die van *Delft*, niettegenstaande de vrijheid, hun daar toe verleend, het aangevangene werk moesten staaken.

Het toegestaane Verlaat aan *den Dam* bleef, inmiddels, een twistappel bij eenige *Hollandsche* Steden, waarover groote moeijelijkheden ontstonden. Ieder van haar ziende wat het best van de Ingezetenen vorderde, trachtte men zig, door minlijk verdrag, te verstaan; en daaraan schijnt te moeten worden toegeschreeven, dat het Verlaat achterwegen gebleeven is, en toen nog geen stand kreeg, als alleenlijk in zo verre de vrijheid daartoe aan de Stad *Delft* verleend was; doch die, uit hoofde van onmagt, als zijnde geheel en al verwoest, buiten staat was, om zig tegen *Dordrecht* en de andere Steden te verzetten: gelijk gebleeken is uit de zwaare Proceduuren, daarover ontstaan, tusschen den Graaf VAN ARRENBERG, als bezitter der Overtogt ter eener, en meergemelde Steden ter andere zijde; welke Proceduuren, door den opkoomenden Spaanschen oorlog, aan den spijker bleeven hangen. Dus bleef ook *den Dam* in dien zelfden staat als te vooren, tot dat, eindelijk, in het jaar 1561, de gantsche Overtogt, door de Spanjaarden, werd ter nedergeworpen en vernield, en zodanig bleef leggen, tot in het jaar 1574; in welk jaar de Delftenaars, met goedvinden van WILLEM DEN EERSTEN, Prinse van *Oranje*, terwijl *Amsteldam* en *Haarlem* in handen der Spanjaarden, en dus afgescheiden van de andere Hollandsche Steden waren, zo wel ten hunnen voordeele, als ten nutte van de legers van den Staat, die met de noodige behoeften niet konden voorzien worden, op nieuw, ondernamen, *den Dam* te openen, en in denzelven te steeken zekere Verlaaten, en een Kolk daartoe te maaken, waardoor men, dagelijks, alle noodige behoeften vervoeren kon. Dan ook dit, schoon

de

de nood des Lands het vorderde, werd, door die van *Dordrecht* en *Gouda*, hevig betwist. De onmin tusschen Steden, zo nabij gelegen, en in een tijdstip, dat de Eendragt allernoodzaakelijkst was, deed 's Lands Edelen besluiten, om de te duchtene verschillen, ten minsten voor dien tijd, door een minlijk accoord voortekomen; zo als geschiedde, den 7den Januarij 1575. Het liep aan tot in het jaar 1579, eer deeze verschillen en voorgemelde Proceduuren, door den Hove van *Holland*, zijn bemiddeld geworden, en *den Dam* weder gesteld in den voorigen staat; dat is, de Verlaaten weggenomen, en gesteld en geslooten, zo als dezelve waren, vóór het jaar 1572; en dat, op dien voet, de Stad *Delft* haar voordeel zoude genieten van den Overtogt als te vooren: 't welk te noodzaakelijker was, vermits die Stad de inkomsten daarvan, van de Gravinne VAN ARRENBERG, geduurende den tijd van negen jaaren, gepacht had, voor tien honderd ponden jaarlijks. Hoewel gestaakt en bemiddeld, werden, echter, de geschillen hier mede niet afgedaan. De Regeerders van de Stad *Delft*, als in pacht houdende het recht van den Overvaart, keerden zig daarna tot de Heemraaden van *Delfland*, met verzoek, om, tot gerief van hunne Stad, deezen Dam, door het steeken van twee Verlaaten met een Kolk, wederom te mogen openen. Door Hoog-Heemraaden werd, op den 17den October 1578, dat verzoek ingewilligd, op voorwaarde dat die van *Delft* den Brug te *Overschie* zo wijd zouden doen uitdelven, als de *Schie* was, en ook ten allen tijde, als in *Delfland* hoog water was, de Sluis van *Delfshaven* zo lang open zouden zetten, als de nood zulks vereischte. Volgens verdrag van den 17den October 1578, hebben de Hoog-Heemraaden van *Delfland* de magt tot het maaken van zodanig verdrag, gegrond op het voorgemelde Privilegie van Keizer KAREL DEN VIJFDEN, 1536. Gantsch anders begreepen het Hoog-Heemraaden van *Rhijnland*; zij oordeelden daarin mede te moeten zijn gekend. De twistende partijen vergeleeken zig, bij een minlijk accoord, den 16den December deszelfden jaars, zonder dat de laatstgenoemde daarbij bewilligden in de vrijheid, om door die Verlaaten, met eenige schepen, gelaaden met koorn, bier en andere waaren en koop-

manschappen, te mogen vaaren; 't welk, echter, de hoofdzaak voor die van *Delft* was; zijnde dit nog nader aan hun ontzegd, bij bemiddeling des Hofs van *Holland*, in 1579.

De Magistraat van *Delft*, die, in naame der Stad, gelijk gezegd is, geduurende den tijd van negen jaaren, van de Gravinne VAN ARRENBERG, den overtogt in pacht had, deed al wat ten voordeele haarer Ingezetenen mogelijk was, en zelfs om de inkomsten van den overtogt in vollen eigendom te bekomen; het welke dan ook, na menigvuldige onderhandelingen, eindelijk, ten haaren genoegen is uitgevallen; wordende de Stad, daarvan, bij koop, eigenaar, voor een somme van agt duizend guldens contant, en een losse rente van één duizend guldens 's jaars, volgens gedaane overdragt van den 8sten Julij 1580.

De Stad *Delft*, door dien koop, nu eigenaar van den overtogt *den Dam*, en van geen klein gedeelte van den grond des Dorps, schijnt dezelve dit, door de Steden *Dordrecht*, *Haarlem* en *Gouda*, zo lang en dikmaals betwiste recht van doorvaart, te vooren somtijds, en nu meermaalen te hebben overtreeden; in zo verre zelfs, dat zij niet te vreeden, met daardoor te konnen verlaaten, alle zodanige schuiten en schepen, welke door haare grootte niet verhinderd werden, zig vervorderden, om, vermids de Duiker niet hoog genoeg scheen te weezen, in de maand van Februarij 1589, de zoldering van dien Duiker te doen rijzen, aan de eene zijde twaalf, en aan de andere zijde dertien duimen, ten einde ook grootere schepen daardoor zouden konnen gebragt worden; tegen welke onderneeming die van *Dordrecht*, *Haarlem* en *Gouda* zig weder verzetteden. De twist, die vrij hevig werd, door vriendelijke tusschenspraak, een weinig bedaard zijnde, is naderhand, op nieuw, uitgeborsten, toen, door die van *Delft*, de meergemelde Duiker en Verlaaten, al wederom, tot een doorvaart gebruikt werden. *Delft* en *Leiden* beweerden, zelfs daarna, dat daaromtrent, als over een zaak, waar van zij zo lang in bezit waren geweest, geen twist meer moest vallen. Eindelijk, werden door minnelijke tusschenkomst van anderen, de verschillen, tusschen *Dordrecht* en *Delft*, op den 29sten Augustus des jaars 1617, bijgelegd, in zo verre, dat de doorvaart noch

noch erkend, noch ontzegd werd; blijvende ieders recht in zijn geheel; zijnde alleenlijk daar in toegeſtaan, het hermaaken der Duikers, op voorwaarden van wederzijde toegeſtemd; wordende, om de hermaaking daarvan, die van *Dordrecht*, *Gouda* en *Haarlem*, verzocht, daarvan inſpectie te komen neemen, op den 30ſten October 1617. Dit alles, evenwel, ging op verre na niet naar den zin van die van *Delft*. *Dordrecht*, *Haarlem* en *Gouda* beweerden, dat het verdrag van den 29ſten Augustus 1617, alleenlijk gemaakt was, bij voorraad, onverminderd ieders recht; dat de vernieuwing van den Duiker, waarbij ieder van hun zo veel belang had, buiten hunne voorkennis, was aangevangen, en zij dus genoodzaakt waren, zig te beklaagen aan den Hove van *Holland*, zo over de bewilliging van Dijkgraaf en Hoog-Heemraaden, als over het gedrag der Heeren Burgemeeſteren van *Delft*, als hebbende gehandeld, ſtrijdig tegen het gewijsde van den Hove van *Holland*, den 7den Augustus 1579. De toenmaalige 's Lands Advocaat, Heer JAN VAN OLDENBARNEVELD, wist, echter, te bewerken, dat de aantevangene Proceduuren werden geſtaakt; dat men elkander, behoudens ieders recht, in der minne zoude verſtaan; hij beraamde zelfs een ontwerp daartoe, dat, door de twistende partijen, den 29ſten Mei 1618, getekend werd. Sedert liet men elkander, eenigen tijd, ongemoeid. Dan, nadat, in het jaar 1636, tusſchen die van *Leiden* en *Delft* beraamd was, het aanleggen van een Trekvaart, van *Leiden* tot *den Dam*, en van *den Dam* tot *Delft*, verzochten en verkreegen daartoe de beide Steden verlof van de Ed. Gr. Mog. Heeren Staaten van *Holland* en *Westfriesland*. Alles, in 't volgende jaar, in ſtand zijnde, vond men ras het bezwaar, dat 'er geleegen was, dat de Schuiten, des noods zijnde, door den in *den Dam* leggende Duiker niet konden doorvaaren. Dus waren de beide Steden, waarbij zig ook '*s Gravenhage* voegde, verpligt, haare toevlugt te neemen tot Dijkgraaf en Hoog-Heemraaden, en te verzoeken, om twee Verlaaten, als een aan het westeinde van de Kolk van *den Dam* tegen *Delfland*, en het andere aan het oosteinde van die zelfde Kolk tegen *Rhijnland*, te mogen leggen; zo dat de Trekſchuiten, des noods, zouden kunnen ſchutten, uit *Rhijn-* in *Delfland*, en

uit *Delf* in *Rhijnland*; waartoe dan ook, door welgemelde Heeren, den 20sten Junij des jaars 1648, Octroij verleend is geworden. Dus werd dan, tot groot voordeel, en bijzonderlijk in tijden van hoogen waternood, zo als in 1651 gebleeken is, deze Dam geheel geopend, en in een Verlaat, Kolk, of Duiker veranderd. *Dordrecht*, *Haarlem* en *Gouda*, bij meeting, ontdekt hebbende, dat die van *Delft* het gemaakte accoord, van den 29sten Augustus 1617, overtreeden hadden, vervoegden zig, in 1652, op nieuw, bij Hun Ed. Gr. Mog., met verzoek om aan die van *Delft* te ordonneeren, den Duiker, volgens dat accoord, te herstellen, of hun vrijheid te geeven om ze te mogen herstellen. Naderhand ontstond 'er een nieuw proces, over het hermaaken van den Duiker, waartegen zig de meermaals gemelde Steden, en bijzonderlijk *Gouda*, in het jaar 1760 en 1761 verzettende: doch Dijkgraaf en Hoog-Heemraaden deeden, den 7den November 1761, met behoud van ieders recht, uitspraak, dat, met het hermaaken van den Duiker, niet eerder mogt worden aangevangen, dan met den eersten Maart 1762, en dat het gantsche werk moest voltooid zijn vóór den eersten October van dat jaar. De protesteerende Steden daarmede geen genoegen neemende, wendden zig tot den Hoogen Raad van *Holland*, met een verzoek van mandament van reformatie; dat hun ook verleend werd, den 26sten November van dat zelfde jaar. De zaak ten Procesfe voldongen zijnde, verkreeg de Magistraat van *Delft*, volgens uitspraak van den Hoogen Raad, verlof tot het leggen van eenen nieuwen Duiker, ter hoogte en wijdte, zo als de voorige, den 21sten Augustus des jaars 1761, bij meeting, was bevonden. Daarna maakten de gemelde Steden zwaarigheid, dat de Duiker niet gemaakt was van zulk hout, dat bestand was tegen de afslijting, waardoor de zelve wijder zou worden dan ze wezen mogt; en hierover werd, op nieuw, een Proces aangevangen, 't welk eenige jaaren heeft geduurd, doch waarvan de uitslag ons niet is gebleeken.

Zie *de Staat der Nederlanden*. BROUERIUS VAN NIDEK, *Kabinet van Nederlandsche Oudheden*, III. Deel, p. 87.

87. F. VAN MIERIS. D. VAN ALPHEN, *Beschrijving van Leiden*, II. Deel, p. 766-832.

DAM, een Vlek of open Steedje, in *Groningerland*, ten noordwesten van *Groningen*, en ten westen van *Delfziel*. Voortijds was dit eene fraaije Stad; doch de muuren en vesten daarvan werden, in het jaar 1536, ter nedergeworpen, om reden dat *Dam*, door de *Gelderschen*, tegen Keizer KAREL DEN VIJFDEN verdedigd werd. KAREL overweldigde hetzelve, en sprak 'er het vonnis over uit, dat het niet weder versterkt of bemuurd zou worden. Dus wordt het, door RAIJ, uit GUICIARDIJN verhaald. Om 'er wat meer van te zeggen, dient men te weeten, dat Hertog ALBERT VAN SAXEN, door Keizer MAXIMILIAAN, met het gebied over *Friesland* begiftigd, de Groningers met de wapenen moest aantasten, eer zij zig aan hem wilden onderwerpen. Ook stonden de Friezen, nu en dan, tegen hem op. In het jaar 1514 werd *Dam*, door de *Saxischen*, belegerd, stormenderhand veroverd en geplonderd; wordende niemand van de Inwooners verschoond, zelfs niet die geenen, welke hun leven in de kerken (weleer, als veilige schuilplaatzen, in eere gehouden) hadden zoeken te bewaaren; zij werden vóór en op de altaaren vermoord. De beruchte Geldersche Overste MEINARD HAM nam, daarna, het Steedje, met oogluiking, en zelfs door bestel van Hertog KAREL VAN GELDER, met zijne Deensche knechten in. Daarop geschiedde de volgende versterking, naar men voorgeeft, op bevel van den Koning van *Denemarken*, die toen de wapenen tegen Keizer KAREL had opgevat, om reden dat KAREL, in *Holland* en *Zeeland*, volk en schepen bijeen bragt, om zijnen zwager, den verdreevenen Koning CHRISTIANUS, in zijn bezit te herstellen. HAM verrichtte dit te meer, op dat Hertog KAREL VAN GELDER, die, wegens *Gelderland*, met den Keizer in verbond moest treeden, in geen kwaad vermoeden zou geraaken. Ook liet hij het niet bij de overmeestering van *Dam*, maar stroopte zelfs tot aan de voorsteden van *Groningen*; doch hierdoor noodzaakte hij de *Groningers*, zig aan den Keizer te onderwerpen. Dit was naauwlijks geschied, of Keizer KAREL zond SCHENK voor *Dam*, om

hetzelve te bemagtigen. HAM moest, schoon hij de Stad, meer en meer, versterkte, voor SCHENK bukken, en zigzelven in zijne handen stellen; zijne krijgsknechten konden alleenlijk met hun zijdgeweer, harnas en witte stokjes in de hand, zonder iets meer, uittrekken. De Burgers mogten op dezelfde wijze uittrekken, of op genade blijven. Wat het slechten der Werken aangaat, daarvan is reeds gesproken. In den Spaanschen oorlog heeft *Dam* mede veel geleeden. In 1568 nam Graaf LODEWIJK dat Steedje en het Huis te *Wedde* in; doch, nadat hij, te *Jemmingen*, geslagen was, viel het wederom in de magt van ALBA, en daarna in die van den Staat.

Zie HALMA.

DAM, (*Den*) een oud adelijk Huis en Havezate buiten *Zutphen*, in 't Schoutampt van *Voorst*. In een ouden Brief van REINARD, Graave van *Gelder*, van 't jaar 1324, wordt hetzelve reeds genoemd, en naderhand als Heer daarvan gemeld EVERARD VAN DAMME.

Zie SLIGTENHORST, *Geldersche Geschiedenis*.

DAM, (JOHAN VAN) werd, in het jaar 1660, met een aanzienlijke vloot, door den Heer SPEELMAN, als Admiraal, ter beteugeling der *Makassaaren* afgezonden. Doch vóór dat VAN DAM te *Makassar* kwam, geraakte hij in een hevig gevecht, en behaalde een heerlijke overwinning op de Portugeezen. Daarna ter plaatse zijner bestemminge komende, veroverden hij en FRUITMANS eerst het Fort *Panakoke*, versloegen vervolgens de *Makassaaren*, en dwongen hun tot den vreden; dien zij, echter, kort daarna, wederom verbraken. Hoe zij zig vervolgens moesten onderwerpen, zal men zien op het Art. SPEELMAN.

Zie *Leven der Zeehelden*, p. 400.

DAM, (ANTHONIJ VAN) geboren te *Middelburg*, in den jaare 1681 of 1682, werd, onder het opzicht van goede meesters en door eigene oefening, een bekwaam Schilder, bijzonderlijk van Zeeslagen. Niet min bekwaam was hij in de Tekenkunst. De drie afbeeldingen der *Domburgsche* Oudheden, in VAN LOON's

Al-

Aloude Historie, II. Deel, p. 292, 294 en 297, zijn door hem, beter dan ooit voorheen, naar de Origineelen getekend. In het jaar 1740 gaf hij de, door hem bij een vergaderde, Wapenkaart der Heeren Burgemeesteren van *Middelburg*, van 1498 tot 1740, in druk uit, met een Opdragt aan de toen Regeerende Burgemeesteren; waarvoor hij, tot erkentenis, met eenig zilverwerk beschonken werd. Behalven deeze Kaart, heeft hij eenige Geslachttafels, met bijgevoegde wapenen van eenige Vorstlijke huizen, opgemaakt, onder anderen die van NASSAU, van OTTO VAN NASSAU, in 670 af, tot op WILLEM DEN VIERDEN, in 1741.

Zie LA RUE, *Geletterd Zeeland*, p. 482 en 483.

DAM, (DANIËL VAN) of DAMMIUS, Doctor in de Rechten en Filosophie, werd te *Witmarsum*, in *Friesland*, alwaar zijn vader Predikant was, in het jaar 1592, geboren. In 't jaar 1625 werd hij Predikant in de plaats zijner geboorte, en daarna te *Nieuwland*. In 1631 werd hij Hoogleeraar in de Filosophie en Grieksche Taale te *Franeker*, vervolgens Onderbestuurder van 't Staaten Collegie te *Leiden*, en, in 1641, gewoon Hoogleeraar in de Filosophie aldaar. Hij stierf, weinige dagen na deeze bevordering, op den 12 Junij van het laatstgemelde jaar.

Zie SOERMAN, *Academisch Register*, p. 122.

DAMAS JANSZOON PESSER, een Rotterdamsch Remonstrant; zie PESSER. (*Damas Janszoon*)

DAMERS, voorheen een aanzienlijk geslacht in *Holland*. Ridder JAN DAMERS was een der zamenverbondene Edelen, tegen Graaf FLORIS DEN VIJFDEN.

DAMHOUDER, (JOOST of JUDOCUS) in 't jaar 1507, van aanzienlijke ouders, te *Brugge*, geboren, is algemeen bekend als een groot Rechtsgeleerde. Wat zijnen arbeid betreft, zijnen voornaamsten roem heeft hij verkreegen, door zijn geacht werk, getijteld *Practijk in Crimineele zaaken*, waarin de lijfstraflijke misdaaden naauwkeurig onderzocht worden. Keizer KAREL DE

VIJF-

VIJFDE schatte dit werk zo hoog, dat hij den Schrijver daarvan, en om andere diensten, aan den Vorst beweezen, met aanzienlijke ampten begiftigde, en tot den Adelstand verhief. In hooger ouderdom, gaf DAMHOUDER zig aan de beoeffeninge der Godgeleerdheid over, en maakte het Ontwerp van een boek; genaamd *de Christelijke Spiegel.* De dood belettede hem het te volvoeren; hij overleed den 20sten Januarij 1581, oud vier-en-zeventig jaaren. Behalven zijn *Practijk Crimineel*, heeft hij nog geschreeven *Practijk Civiel; Verdediging der Weezen; Reize van een Christen uit dit leven, enz.* Geduurende zijn leven was hij niet alleenlijk in hooge achting bij Keizer KAREL V, maar ook bij Koning FILIPS, die hem, na de aanstelling der bijzondere Landvoogden, in het jaar 1559 als Raadsheer benoemde, en in het ampt van Commissaris der Geldmiddelen bevestigde. Hij was getrouwd met LOUIZE VAN CHANTRAINES, een adelijke Juffer, uit *Artois.* Hij werd begraaven te *Brugge*, in de *Mariakerk*, door hem met verscheidene inkomsten begiftigd. Zijn naam is niet alleen door zijne schriften der vergetelheid onttrokken, maar ook door eenen gedenkpenning, waarop men, op de eene zijde, ziet het borstbeeld, hebbende het hoofd met een meesterlijken muts gedekt, en het lijf gekleed met een tabbaard. Binnen het randschrift leest men, in het Latijn:

JOOST DAMHOUDER, GULD RIDDER 1566.

Op de andere zijde staat zijn gehelmd wapenschild, zijnde een Dambord, nevens de volgende spreuk, die zo wel op zijn naam als wapen zinspeelt:

ZONDER VALLEN STAAT DAMHOUDERE.

Zijn afbeeldzel gaat, op verscheidene wijzen, in prent uit.

Zie SWEERTS, *Athenæ Belg.*, fol. 492 en 493. SANDERUS. VAN LOON, I. Deel. MELCHIOR ADAMI. enz.

DAMIATEN. Schoon deeze eene Stad in *Africa* is, kunnen wij niet voorbij, dezelve hier mede een plaats te geeven, vermits de

JOOST DAMHOUDER.
J. Buys, delin.

de eer der *Haarlemmers*, naar de gedachten van veelen, anderszins te kort zou gedaan worden; te meer, om dat wij 'er gelegenheid door zullen krijgen om te onderzoeken, of hun die eer al of niet toekome. *Damiata*, of *Damiaten* is dan eene Stad, gelegen aan den *Nijl*, in het noorderdeel van *Egipten*, alwaar een van de armen van den *Nijl* in de Middelandsche zee valt. De Ouden noemden het den *Tanaischen Uithoek*; ook wel den *Sleutel van Egijpte* Deze Stad had, aan de overzijde, eenen sterken toorn; van daar, tot aan de Stad, waren zwaare ijzerene kettingen gespannen, die even onder water lagen; zo dat de golven 'er over heen rolden, en de schepen belet werden, hooger op te loopen. Hierdoor scheen het, dat de Stad voor de Christenen onwinbaar was, zo lang die kettingen niet verbroken waren. In het jaar 1191, of, gelijk anderen willen, in het jaar 1219, was, door Christen Vorsten, eene Kruisvaart of Heilige Oorlog ondernomen, tegen de *Saraceenen*, om hun het *Heilig Land* of *Palestina* te ontweldigen. In dien togt hebben zig de *Friezen* en *Keulenaars*, en eenige Nederlanders, bijzonderlijk gekweeten. Doch boven al wordt aan die van *Haarlem* toegeschreeven een vernuftig beleid, kloekmoedigheid en onvertzaagdheid, die alle anderen te boven streefde. Wegens de gemelde verhindering begonnen de Vorsten in overweeginge te neemen, om *Damiaten* te verlaaten. Doch die van *Haarlem*, zegt men, hebben, door eene schrandere uitvinding, alle de zwaarigheden, door de kettingen veroorzaakt, weggenomen. Zij hadden, aan de voorstevens hunner schepen, groote ijzeren zaagen laaten klinken, en zetteden toen, met een stevigen voordewind en volle zeilen, hunnen loop op de kettingen aan; die dus, door het schokken, schuuren en de perzing der zaagen, geholpen door de zwaarte der schepen, aan stuk raakten; waardoor den andere schepen de weg tot de overwinning gebaand was. Daarop volgde het inneemen van *Damiaten*, nadat de *Hollanders* en *Friezen* een wonderlijk krijgswerktuig op zee, dienende tot het uitwerpen van steenen, bedacht hadden, om den Toren te veroveren, daar men te lande niet kon bijkomen, om dien te ondermijnen, of te beschadigen. Zij hadden, met touwen en balken, twee schepen aan een gevoegd, daar zij vier mas-

masten op ſtelden, boven welke zij een zoldering van balken maakten. Rondsom deze zoldering maakten zij eene borstweering, met natte huiden overtrokken, om tegen het ſteenwerpen beveiligd te zijn. 't Geen de meeſte verwondering veroorzaakte, was, dat dit gevaarte zo hoog was, als de Toren zelf, en dat de krijgsknechten, door middel van ladders, 'er vaardig konden op en afklimmen. Dit dus aangevoerd hebbende, werden zij meeſter van het bovenſte gedeelte van den Toren; en ſchoon zij dit wederom moesten verlaaten, door den geweldigen rook, die de *Saraceenen* maakten, ſprongen zij, echter, aan land, vernielden, met bijlen en houweelen, de poort, en werden 'er dus meeſter van. Die moeite was, echter, van weinig vrucht, vermits de Christenen *Damiaten* kort daarna wederom moesten verlaaten.

Sterk is 'er getwist over de vernuftige vinding der *Haarlemmers*. Veele en niet onkundige naſpoorders der oude Geſchiedenisſen hebben de zaak niet in twijfel getrokken. Het verſchil onder hen, 't welk anderen de zaak geheel heeft doen ontkennen, beſtaat in den tijd. Want men zegt dat in het jaar 1191 niet *Damiaten*, maar *Acon*, of eene andere Stad, door de Christenen, overmeesterd is, en *Damiaten* eerst in 1219, volgens het zeggen van den ouden GODEFRIDUS, Monnik te *Keulen*, die ook van de kettingen gewag maakt. Een man, daar wij beter op aan kunnen, de geleerde SCRIVERIUS naamlijk, getuigt de copij van een' brief gezien te hebben, van SWEDER VAN RINGLENBERG, geſchreven in het leger voor *Damiaten*, in 't jaar 1219. Schoon VAN LEEUWEN goedgevonden heeft, tegen SCRIVERIUS aan, al het gebeurde hieromtrent, en wel voornaamlijk 't verrichte door de *Haarlemmers*, als fabelachtig aantemerken, en aanzienlijke mannen daarover te beſpotten, zijn zijne redenen, echter, daartoe niet krachtig genoeg. Eene zijner tegenwerpingen, die de gewigtigſte van allen is, beſtaat hierin: waarom 'er, onder de oudſte Schrijvers, die van de verovering van *Damiaten*, door de Christenen, melding maaken, geene gevonden worden, die van de uitvinding der *Haarlemmers* iets gewaagen? Eene vraag, die zekerlijk aanmerking verdient. Het antwoord, dat 'er op gegeeven wordt, brengt niet veel ſterkte

met

met zig. *Alle die oude Schrijvers*, zegt men, *zijn van andere natiën, en hebben, met voordacht, den lof van de Haarlemmers verzwegen, het zij uit nijd, of uit afgunst.* VAN LEEUWEN, SMIT en anderen hebben, echter, den Haarlemmers het denkbeeld der eere niet kunnen beneemen. SCRIVERIUS zeide ten hunnen voordeele: *de Haarlemmers gelooven het, en ik ook.* Ook waren JOHAN GERBRANDS VAN LEIDEN, *de oude Hollandsche Chronijk*, VONDEL, AMPZING, ANTONIDES, LANGENDIJK en meer anderen, in hun voordeel. VAN OOSTEN DE BRUYN brengt, in het Eerste Deel zijner *Geschiedenissen der Stad Haarlem*, p. 42. uit een geschreeven Chronijkje, door hem gevonden achter eene oude en nog ongedrukte beschrijving van *Haarlem*, welke aan de Stad behoort, te voorschijn, een verhaal, waardoor de waarheid van het geval mede bevestigd wordt. Hierom zoude men denken, dat het voor de *Haarlemmers* gewonnen spel was. Ook zou zulks bevestigd worden door eene oude gewoonte, die aldaar, ten tijde van H. JUNIUS, op den 1sten Januarij plaats had: naamlijk, dat de kinderen, op dien dag, met scheepjes, op stokken vastgemaakt, de Stad rondgingen, in de manier zo als die scheepjes, oudtijds, ook in de groote kerk plagten te hangen, en, in 1686, door DAVID KOENEN vernieuwd, nog hangen. Laat ons de *Damiaten-klokjes* mede niet vergeeten, die, als nog, alle avonden, een half uur achtereen, geluid worden, zonder dat men 'er andere reden van weet te geeven. Ja, wat meer is, boven dit alles, het Stads Wapenschild, bestaande in een zwaard tusschen vier sterren, aan de Stad geschonken door Keizer FREDERIK BARBAROSSA. (In 't voorbijgaan dient gezegd, dat deze, in 't jaar 1190, in *Sijrië* overleeden is.) Zie daar, alle bewijzen, die, zonder verder nadenken, als onwrikbaare waarheden zouden kunnen worden aangenomen. Dan, wat baat de eer aan Stad en Volk, zo alles niet volmaakt overeenstemt, en men hen, die de waarheid meer dan valsche glorie achten, niet ten volle overtuigen kan? De redenen dan, om welke wij, met meer anderen, in de zaak niet kunnen instemmen, zijn dezen. Als men met oplettenheid alles doorleezen en gezien heeft, wat van dat verhaal wordt opgegeeven, dan zal men moeten bekennen, dat het zamengesteld is uit de getuige-

nis-

nisſen van gelijktijdige Schrijveren, waarvan zelfs eenigen bij de gebeurtenis zijn tegenwoordig geweest, en dat 'er (zo als wij boven zeiden door VAN LEEUWEN reeds te zijn aangemerkt) bij de Schrijvers niets gevonden wordt, 't welk het zeggen van JOHAN GERBRANDS VAN LEIDEN eenigzins begunſtigt: in tegendeel dat dezelve met die echte getuigenisſen niet is overeen te brengen. Waarop men met recht zou mogen vraagen, wie zou nu met die oude Schrijvers, met die ooggetuigen durven gelijk ſtellen, het zeggen van een Monnik, die niet vóór het midden, of op het einde van de vijftiende eeuw geleefd en geſchreeven, en daarenboven zijn gantſche Chronijk met zo veele fabelen opgevuld heeft, dat hij, zonder andere getuigen, die zijn gezegde kracht bijzetten, niet als geloofbaar kan worden gehouden? Nog van meerder gewigt is dit: hoe komt het, dat de allergeloofwaardigſte MELIS STOKE, in wiens tijd het geval meer bekend moest geweest zijn, dan zo veele jaaren daarna, 'er niets van gezegd heeft? Hem, een *Hollander* zijnde, en zo nabij *Haarlem* woonende, kan men immers van geen partijdigheid tegen de *Haarlemmers* beſchuldigen, en vooral niet in zulke zaaken, die ter eere der Hollandſche Graaven konden ſtrekken. Immers zijn 'er, met geene mogelijkheid, eenige redenen te vinden, die hem bewoogen zouden hebben, om 'er van te zwijgen. Niet alleenlijk ten opzichte van hem, maar ook niet ten opzichte van eenen meester OLIVIER VAN KEULEN, kan deze verdenking van partijdigheid geene plaats hebben, vermits die, zonder den minſten ſchroom, en met de grootſte oprechtheid, den roem van het veroveren van *Damiaten* meest aan de *Friezen* toeſchrijft, zonder zijne landslieden, de *Keulenaars*, in het minst te bevoorrechten. Hij, zo wel als de bovengemelde Monnik GODEFRIED, ſchrijft zelfs de uitvinding van het ſtormtuig, niet aan de *Keulenaars*, maar aan de *Friezen* toe. Een man, die niet alleenlijk zijne natie, maar ook zig zelven geen meer eer geeft, dan hem waarlijk toekomt, kan nooit met reden verdacht gehouden worden. Maar hoe is het dan te begrijpen, dat hij, die, van het begin tot aan 't einde, de zaak heeft bijgewoond, van zo een zonderling gewigtig geval, dat den weg tot de verdere verovering baande, zou gezweegen

heb-

hebben, daar hij van alles, wat 'er gebeurde, naauwkeurig aantekening gehouden, en een gantsch boek zamengesteld en nagelaaten heeft? Volgens de berichten dan van hun, die ooggetuigen geweest zijn, heeft men zig meester gemaakt, eerst van het Kasteel of den Toren; eer men meester was van de Haven en Havenketenen; waardoor dus 't Zaagschip en 't aan stukken zeilen der ketenen geheel vervalt; vermits, indien dit stukken zeilen der ketenen beweezen was, het Stormgevaarte, bij Mr. OLIVIER en andere beschreeven, geheel onnut zou geweest zijn. Want daarmede was de toegang geöpend, en de Christenen hadden, tusschen de Stad en de Voorstad, kunnen inzeilen, en zig van de laatstgenoemde, die alleenlijk door den Toren en Keten bewaard werd, gemaklijk meester maaken. Daarvan meester zijnde, hadden zij het vaste land onder de voeten, en een drijvend Stormgevaarte, op twee Koggen, niet noodig gehad. Zij hadden allen toevoer uit de Stad in het Kasteel of den Toren kunnen beletten; en daar was niet één eenige van die zwaarigheden geweest, die Mr. OLIVIER optelt. Dus ontbreekt alle historische zekerheid aan de verhaalen der ooggetuigen. Meerdere en niet min gewigtige aanmerkingen, waardoor men reden heeft, deze historie van de *Haarlemmer Zaagscheepjes* in twijfel te trekken, vindt men bij VAN OOSTEN DE BRUYN, in zijne *Beschrijving van Haarlem*, p. 44—48.

Men zie VAN LEEUWEN, VOSSIUS, BOXHORN, SMIDS en anderen.

DAMIUS, (*H.*) in den jaare 1619, Raad en Vroedschap der Stad *Haarlem*, was een der politike Gecommitteerden, tot afdoening der zaaken van de Noordhollandsche Sijnode.

Zie BRANDT, III. Deel, p. 357.

DAMMAN, (SEBASTIAAN) Predikant te *Zutphen*, doch meest vermaard geworden in de jaaren 1618 en 1619, in welke hij één der Scriba's van de Nationale Sijnode was; bij de Remonstranten zeer gehaat, om dat hij (zo als zij zeiden) met groote partijdigheid tegen hen ingenoomen was, en hunne leere reeds in verscheidene schriften veroordeeld had. Bij de Gereformeer-

den was hij, echter, in groot aanzien, wordende, in de XIII Sesfie, verklaard en bekwaam gekeurd, wegens de Provintie van *Gelderland*, tot Overziender van de Nieuwe Vertaaling van 't Nieuwe Testament. Ook was hij een van die geenen, welke, in de XLIII Sesfie van de Sijnode, afgevaardigd werden naar *den Haag*, om over de ongehoorzaamheid der Remonftranten, zo als hunne weigering, om in alles te voldoen, genoemd werd, te handelen. Na dat, in de CLIII Zitting, de Prefident BOGERMAN, in de Kerk, het gebed en daarna een aanfpraak tot de toehoorders gedaan had, trad DAMMAN op den ftoel, en las de Voorrede van de Sijnodale Canons en daarna de Artikelen voor, tot zo lang hem de ftem begon te verflaauwen; wordende toen door FESTUS HOMMIUS vervangen. In de CLXVII Sesfie ondernam hij het verkorten der Acten uit het Dagregister, waarvan de voltrekking hem, door andere bezigheden, belet werd. In de volgende zitting werd hij aangefteld, om, benevens FESTUS, de gemaakte Liturgie der Kerke natezien. Na het fcheiden der Sijnode, trok DAMMAN, met en benevens de Politiken, en eenigen uit de Kerklijken, naar *'s Hage*, om aan de Staaten volledig verflag te doen van het verhandelde. Inmiddels was hij mede verfcheenen, als Gedeputeerde, op de Utrechtfche Sijnode. Deeze waren de voornaamfte bezigheden, ten dien tijde door hem verricht. Wat zijnen letterarbeid tegen de Remonftranten aangaat, deze behoort meestal onder de Twistfchriftenen van dien tijd.

DAMMAN, (CORNELIUS) was, in het jaar 1616, Predikant te *Outdorp*, hield zig bij de Gereformeerden, en wist ook zijne Gemeente zonder de minfte opfchudding te houden. Stil en eenzaam zou hij in de twisten van dien tijd ongenoemd gebleeven zijn, ware hij niet ingewikkeld geworden in de hevige beroerten, ontftaan te *Goeree*, aldaar veroorzaakt door het beroep van eenen ADRIANUS ROMANUS, wiens vader Chirurgijn te *Rotterdam* was. ROMANUS, bekend zijnde tot de Remonftranten te behooren, had het veel moeite in, eer de Klasfis van *Voorne* hem, in plaatfe van NICOLAAS DAMMAN, als lid haarer Vergadering wilde erkennen; zij bewilligde ook niet in hetzelve, voor dat ROMANUS,

NUS, op het Stadhuis, onder handtasting beloofd had, *zig in den dienst te zullen houden bij de leere der Gereformeerde Kerke, zo als die in de Nederlandsche Confessie, en Christelijken Catechismus, als formulieren van eenigheid enz. geleerd werd; ook dat hij met* Cornelius Damman, *als Predikant van de naastgeleegene plaatse, goede Correspondentie zoude houden.* Het eerst, waardoor de moeijelijkheid ontstond, was, dat ROMANUS naliet, het verklaaren van den Heidelbergschen Catechismus. Door de Gemeente daartoe aangespoord zijnde, bepaalde hij zig tot het derde deel daarvan, en begon 'er schandelijk van te spreeken. Daarna toonde hij zig, meer openbaar, partij te zijn, door het uitgeeven van een fameus lasterschrift tegen de Gereformeerden, geschreeven door den befaamden SLATIUS. Mondeling verklaarde hij op 't Stadhuis, dat 'er, tot dien tijd toe, een valsche leeré gepredikt was, en dat hij het licht op den kandelaar zoude stellen. Men kan de menschen, door hoog gezach, allen even eens doen werkzaam zijn; maar geene mogelijkheid is 'er om hen allen eveneens, 't zij in het burgerlijke, of in het godsdienstige, te doen denken. Een bewijs hiervan zag men te *Goeree*. Al de vlijt, alle de haatelijkheid, waarmede ROMANUS de Ledemaaten der Kerke aldaar, tot het gevoelen der Remonstranten, zocht overtehaalen, was, zo min als de handelwijze, die de Magistraat te werk stelde, daartoe bekwaam. De Gereformeerden, hem niet langer willende hooren, begaven zig, ter kerke en ten avondmaal, te *Outdorp* bij DAMMAN; zo dat ROMANUS, op het laatst, alleenlijk voor vijf of zes oude vrouwen predikte. De Regeering, echter, zorgde dat de Kerk voor hem bleef. De Gereformeerden bedienden zig, nu en dan, van het onderwijs van GOSEWINUS BUITENDIJK, Predikant op *Dirksland*, die, met goedvinden van de Klassis, nu en dan, eene Leerreden deed, ten huize van GERRIT JANSZ, Ouderling te *Goeree*. Dan, de plaats aldaar te eng zijnde, vond de Kerkenraad, met de doleerende Gemeente, goed, aan de Magistraat te verzoeken, voor haar, des Dingsdags, in de Kerk eene predikatie te laaten doen. Doch dit verzoek werd afgeweezen, tot na de verandering der Regeering; die geschied zijnde, en de Bailjuw van *Voorne* 'er meest Remonstrantsgezinden in getrokken heb-

hebbende, liepen de zaaken aldaar ten nadeele van de Gereformeerden. De helft der Regeeringe, echter, nog vóór haar zijnde, voegde zig bij den Kerkenraad, en zondt eenige persoonen naar *den Haag*, alwaar hun gezegd werd, *dat zij eerstdaags in alle stilte zouden beginnen te prediken, ofte doen prediken.* Op dit raport werd, bij een goed deel van de Magistraat, dat is, één Burgemeester en drie Schepenen, met geheime toestemming van den Baljuw en Kerkenraad, het besluit genomen, om op Vrijdag, den 19den Januarij des jaars 1618, in de Publike Kerk, door GOSEWINUS BUITENDIJK te doen prediken, doch, indien zijne Gemeente daarin niet bewilligde, dat men dan zoude kiezen CORNELIUS DAMMAN; zo als ook geschiedde. De klok, ten behoorlijken tijde, geluid, en de Gemeente, in alle stilte, naar de Kerk gegaan zijnde, werd 'er de Godsdienst, met behoorelijke eerbiedigheid, geoefend. Maar, buiten de Kerk, was alles in rep en roer, door het geroep van *moord, moord, slaa dood!* ADRIAAN ROMANUS, op het gerugt, half gekleed, op straat komende, riep eenige Visschers toe: *lustig mannen, vegt nu voor de kerk.* Tot meerdere ophitzing, voegde hij 'er nevens, *dat zijne dienstmaagd gezien had, dat de Gemeente in de kerk van geweer voorzien was.* Door die oproerige redenen bragt hij een woedenden hoop, gewapend met stokken, vorken, roers, pieken en ander geweer, op den been, en de Stad in oproer. De moedwilligen hadden besloten, allen, die in de Kerk waren, ten getale van meer dan zeventig, zo mannen als vrouwen, omtebrengen. Onder dien woelenden hoop begaven zig twee Schepenen, de een gewapend met een piek, roepende al mede, *sla dood, sla dood!* De Baljuw JOHAN DE LEEUW, en de Burgemeester KASTELYN, schoon noch tot de Gereformeerden, noch tot de Remonstranten behoorende, stilden, volgens pligt en ampt, zo veel hun mogelijk ware, de beroerte, op voorwaarde dat twee van de Gemeente, over dit inneemen van de Kerk, in verzekering zouden genomen worden; het welk dan ook geschiedde: wordende, na het eindigen van de Predikatie, KRIJN PIETERSSE en CORNELIS BOGERTMAN, beide Diakenen, in verzekering genomen, en geleid ten huize en in den herberg van PIETER DE WAART, die te gelijk Schepen

was,

was, en, met een piek gewapend, zig bij de oproerigen gevoegd had. Thans meende de Bailjuw dat de rust volgen zou. Doch toen de Gemeente op ſtraat kwam, en ieder naar huis meende te gaan, werd zij met ſteenen terug gedreeven, onder het hebaald geroep van, *ſla dood!* wordende zelfs de huisvrouw van den Burgemeeſter MARINUS DE BOK met vuisten geſlagen. Daarna begaven zij zig naar de Kerk, 't welk de Bailjuw hun mede niet konde beletten. Daar binnen komende, ſtaken zij, met pieken en vorken, in een hoop ſtro, die in een' hoek lag, meenende dat 'er de een of ander onder verborgen was. De Predikant DAMMAN, de Burgemeeſter en Ouderling MARINUS DE BOK en Schoolmeester GILLIS 'T HOEN, werden met de grootſte onbeſchofdheid gevangelijk uit de Kerk getrokken. DAMMAN werd met den dood gedreigd. De een zette hem een hooivork achter in de lendenen, en een ander een ponjaard voor op de borst. De moordenaars werden, echter, door anderen te rug getrokken, ſchoon de ſteek van den ponjaard reeds door zijne kleederen heen was. Hij werd mede naar den herberg van DIRK PATER geſleept, alwaar zij verbleeven tot nadenmiddag, toen zij, onder het ſchelden voor *Schelmen*, *Landverraders*, *Dieven*, enz. op accoord ontſlagen werden. DAMMAN bleef buiten de verdere moeijelijkheden, die te *Goeree*, tot in het laatst van de maand Maart, aanhielden, en niet eindigden voor dat ADRIANUS ROMANUS, van zijn kerklijken dienst, ontſlagen werd.

Zie TRIGLAND, *Kerklijke Historie*, p. 1039. enz. *Gantsch anders verhaalt het evenwel* UITENBOGAART, *in den druk van* 1646, p. 920. enz. *welke zig, ten voordeele van de Remonſtranten, alleen bedient van eene verklaaring van de Leden der Magiſtraat, de Remonſtranten toegedaan*, *en tot hen behoorende.*

DAMME, ook wel *Dam* genaamd, een Steedje in *Vlaanderen*, of eigenlijk onder het Vrije van *Brugge* behoorende, en 't welk dezelfde voorrechten geniet als *Ooſtende*. De eerſte aanleggers daarvan waren *Zeeuwen* en *Hollanders*. Kort na het jaar duizend, werden de Eilanden, door Keizer HENDRIK DEN TWEEDEN, toegekend aan BOUDEWIJN MET DEN BAARD. Hieruit ont-

 ſtond

ſtond een langduurige oorlog, tusſchen de *Hollanders* en *Vlamingen.* Elk zocht zijn oud recht, uit kracht van *Donatie* van LODEWIJK DEN TWEEDEN, ſtaande te houden. Omtrent het jaar 1171 werd 'er een vrede bewerkt, tusſchen FLORIS DEN DERDEN en PHILIPS VAN ELSATEN, Graave van *Holland* en *Vlaanderen:* waarbij bepaald werd, dat de *Vlamingen* zouden hebben het *Land van Waas*, en de *Hollanders Walcheren*, met de andere Eilanden over de *Schelde;* mids zij ook Graavers moesten zenden, om den Dijk, die bij *Brugge* doorgebroken was, te herſtellen; waartoe de *Vlamingen*, met alle aangewende moeite, buiten ſtaat gebleeven waren. Graaf FLORIS zond, onmiddelijk, eenige duizenden goede Graavers derwaarts, die, van de plaats af, daar nu *Damme* ligt, eenen grooten Dijk, tot aan *Sluis* toe, opwierpen; zijnde dit groote werk reeds in het jaar 1180 voltrokken. Ter vergeldinge van den vlijt dezer arbeideren, gaf Graaf PHILIPS hun een ſtuk lands, om daarop een Stad te bouwen. Terſtond vielen de *Hollanders* en *Zeeuwen* aan het werk, en noemden de nieuwgebouwde Stad *Damme* of *Dam*, naar den Dijk, dien zij geleid hadden. Dezelfde Graaf begiftigde de Vreemdelingen, die 'er wilden komen, met veele voorrechten, en ook met de vrijheid van lasten en tollen door gantsch *Vlaanderen.* Op deze wijze kwam dan *Walcheren*, met de daar bij gelegene Eilanden, die meer dan honderd jaaren onder de *Vlamingen* geſtaan hadden, aan de Graaven van *Holland.* Veel verſchil is 'er onder de Schrijvers, aangaande den tijd, wanneer dit gebeurd is, die door den eenen vroeger, en door den anderen laater geſteld wordt. Dit verſchil is veroorzaakt, door de geduurige oorlogen, en dus ook door menigvuldige vredesonderhandelingen, tusſchen de *Vlamingers* en *Hollanders.* MARCHANT noemt, te recht, de Eilanden, tusſchen *Holland* en *Vlaanderen*, *Twist-Eilanden.* Van een laater verdrag ſpreekende, zegt hij: *Maar als* Willem de Tweede, *Graave van* Holland *was, en die ook naderhand Roomsch Koning werd, heeft hij de gelegenheid waargenomen van die van* Avenes, *die tegen zijn moeder rebelleerden, in welken oorlog de Vlamingers te kort ſchoten, en zeer groote ſchade leden; daarna als hij dood was, werd het dus geſteld, dat* Floris de Vijfde, *zijn zoon, de doch-*

dochter van Gui van Dampiere *trouwde, en met haar zou hebben den tijtel van* Graaf der Zeeuwsche Eilanden. *Damme* werd, in het jaar 1238, met muuren omringd, en federt regelmaatig versterkt. Na den veldslag van *Rammelies*, in het jaar 1760, onderwierp *Damme* zig aan de Bondgenooten; doch is, naderhand, wederom gesteld onder de Steden, die tot *Oostenryksch Vlaanderen* behooren.

Zie RAIJ, MARCHAND, VOSSIUS, MEIJERUS, SCRIVERIUS en andere.

DAMMERSCHEIT, of *Dammerich*, een oud en ten eenenmaale vervallen Kasteel, behoorende aan 't geslachte van ELMPT, tusschen *Heerle* en *Klimmen*, in het *Land van Overmaas.*

DAMMIUS; (DANIËL) zie DAM (D. VAN)

DAMPENGEEST, een Heerenhuis en Boerenwooning, leenroerig aan de Graaflijkheid van *Holland*, behoorende onder den Ambachtsheer en Ambachtsheerlijkheid van *Limmen.*

DAMPIERE, (WILLEM VAN) oudste zoon van WILLEM, Heere van *Dampiere* en *S. Desier*, en van MARGARETHA, Gravinne van *Vlaanderen*, verkreeg den tijtel van *Graaf van Vlaanderen*, door overeenkomst en overdragt, gemaakt met JAN VAN AVENNES, zijn moeders vóórzoon. Hij trok, met LODEWIJK, Koning van *Frankrijk*, naar het *H. Land*, en werd door de Turken, na de verovering van *Damiaten*, gevangen genomen; hij bekwam zijne vrijheid voor agt duizend Besans losgeld. Kort na zijne terugkomst overleed hij te *Trasigones*, in *Henegouwen*, in het jaar 1251, door een' val van 't paard. Bij zijne huisvrouw BEATRIX, dochter van HENDRIK VAN BRABAND, geene kinderen verwekt hebbende, zo volgde hem zijn broeder,

DAMPIERE, (GUI, of GUIDO VAN) die, nog bij het leven van zijne moeder, Graaf van *Vlaanderen* werd; doende den eed aan bovengemelden LODEWIJK, Koning van *Frankrijk*, dien hij,

na den dood zijner moeder (1295), vernieuwde. Sedert dien tijd maakte GUIDO, met de *Engelschen* en andere Prinsen, te *Kamerijk* vergaderd, een verbond tegen PHILIPS DEN SCHOONEN, Koning van *Frankrijk*. Gevangen zijnde, werd hij te *Compiegne* gebragt, en stierf in het jaar 1305, oud zijnde tagtig jaaren. Zijne eerste gemalin was MACHTELD, dochter en erfgenaame van ROBBERT VAN BETHUNE, waarbij hij de volgende kinderen verwekte; ROBBERT, de derde van dien naam, onder de Graaven van *Vlaanderen*; WILLEM, die niet anders dan WILLEM VAN VLAANDEREN wilde genaamd zijn, schoon hij ook Heer van *Termonde* en *Richeborg* was; FILIPS, Graaf van *Lorette*; MARGARETHA, verloofd aan Graave FLORIS DEN VIJFDEN, doch getrouwd aan JAN DEN EERSTEN, Hertog van *Braband*; BEATRIX, eerst verloofd aan HUGO VAN CHATTILLON, daarna aan FLORENS, Graave van *Henegouwen* en *Holland*; en MARIA, eerst de vrouw van WILLEM, Graave van *Gulik*, en daarna van SIMON, Heer van *Chateau-Villain*. GUIDO trouwde, ten tweedenmaale, met ISABELLA VAN LUXEMBURG, dochter van HENDRIK, bijgenaamd BLONDEL, Graave van *Luxenburg* en *la Roche*, waarbij hij verwekte, JOHAN, Graaf van *Namen*, Heer van *Sluis*; GUIDO, Graaf van *Zeeland*; HENDRIK, Graaf van *Lode*, en nog twee kinderen, die dood ter wereld kwamen. MARGARETHA, eerst getrouwd met ALEXANDER, zoon eens Konings van *Schotland*, en daarna met REINOUD, Graave van *Gelder*; JOHANNA, Geestelijke dochter; BEATRIX, gemalin van HUGO CHATTILLON, den tweeden van dien naam; PHILIPPE, gemalin van EDUARD, zoon des Konings van *Engeland*; ISABELLA, gemalin van JOHANNES, Heer van *Fienes*; en nog eene dochter, kort na de geboorte gestorven; dus uit beide de huwelijken voortkwamen zestien kinderen, met de drie, die kort na hunne geboorte stierven. De afbeeldzels van WILLEM en GUIDO VAN DAMPIERRE gaan in prent uit, onder de afbeeldzels van de Graaven van *Vlaanderen*.

Zie *Genealogie des Comtes des Flandres*. O. DE WREE, *Zegels der Graaven van Vlaanderen; alwaar men, op fol.* 17 *vindt afgebeeld drie onderscheidene Zegels van* Willem, *en fol.* 18 *vier van* Guido; *zijnde de eerste van*

van de jaaren 1234, 1248 *en* 1251, *en de tweede van* 1245, 1253 *en* 1264.

Damrust, een aanzienlijke Lustplaats in *Zeeland*, in de nabuurschap van het kasteel *van der Hooge*, onder het Rechtsgebied der Stad *Vlissingen*.

Danæus, (lambertus) geboren te *Orleans*, in den jaare 1530, was, in 1580, Predikant en Professor in de Theologie te *Geneve*. Den 13den December van dat zelfde jaar werd hij, te *Leiden*, als Hoogleeraar beroepen, en vong zijne amptsbediening aan den 17den Maart van het volgende jaar; doch bedankte 'er voor, in het jaar 1582, en vertrok naar *Gend*, om de aldaar ontstaane onlusten te helpen stillen; hij wendde alles wat mogelijk was aan, om zijn heilzaam oogmerk te bereiken. Vandaar werd hij als Hoogleeraar in *Navarre* beroepen. De reden, die hem bewoog, om te *Leiden* zijn ampt nederteleggen, was het gedrag van casparus coolhaas, zo als ter zijner plaatse gezegd is, vermits hij zien moest, dat de Magistraat van *Leiden*, coolhaas, tegen te Klassis en Sijnode, beschermde. De werken van danæus zijn allen in folio te *Geneve* gedrukt.

Zie meursii *Acad. Lugd.* Soerman, *Academ. Register.* 't Art. van c. coolhaas, X. Deel.

Dancerts, (jasper) een man, bij wien men, wegens zijn beroep, die Geleerdheid niet zou gezocht hebben, welke hij bezat; want hij, die Kuiper van de Oostindische Compagnie te *Middelburg* in *Zeeland* was, is bekend geworden als Schrijver van eenige werken, die, ongedrukt, bij zijne erfgenaamen berustende zijn gebleeven. Het voornaamste dier werken was een foliant, ten tijtel voerende: *Triumph van den Hebreeuwschen Bijbel, of Verklaaring over de Tijdrekening of Schepping der Waereld, en Herschepping der Kerke, ieder in zes periodes, zijnde de zevende tot rust daarbij gevoegd.*

Het oogmerk van den Schrijver, en naderhand van zijne erfgenaamen, was, dit Werk bij inschrijving te doen drukken, vol-

gens voorwaarden, daartoe bij eenen GALENUS MEERTENS uitgegeeven. Het zou beſtaan hebben in twee deelen, waarvan het eerſte behelsde de Schepping der Wereld, volgens de beſchrijving van MOZES, in zes achtereenvolgende weekdagen, en het tweede deel, de Historie der Kerke; te zamen beloopende honderd en twintig vellen letterdruk, en verſierd met zestien kunstprenten, welke reeds door COETS geſneden waren, en negen Tijdrekenkundige Tafels. De Schrijver hadt, tot dit werk, waarvan de uitvoering zou beloopen hebben drie duizend agt honderd en drie-en-negentig guldens en vijf ſtuivers, reeds uitgeſchoten één duizend twee honderd en zes-en-tagtig guldens en vier ſtuivers: dus het zekerlijk voortgang zou gehad hebben, ware zijn dood niet tusſchen beiden gekomen. Uit een' brief van C. VITRINGA, aan hem, blijkt, dat hij, in 1699, nog in leven was. Eenige kleinere ſchriften van hem zijn nog in wezen, die men genoemd vindt bij LA RUE, *Geletterd Zeeland*, p. 206.

DANCKS, of DANKS, (FRANS) bigenaamd SCHILPAD, van geboorte een *Amſteldammer*, en een zeer goed Historieſchilder, die ook de kunst van Portraitſchilderen zeer wel verſtond. Zijnen leeftijd kan men afleiden uit een door hem gebootſeerd zinnebeeld van den tijd, in het jaar 1676, dat men nog heden in ſteen uitgehouwen zien kan, boven den ingang van een huis op de Heeregraft, tusſchen de Heereſtraat en Brouwersgraft te *Amſteldam*, bekend door het bijſchrift: *Mijn glas loopt ras.*

Zie HOUBRAKEN, *Schouwburg*, III. Deel, p. 319.

DANDELOT, diende, in het jaar 1567, als Kapitein, onder Heer HENDRIK VAN BREDERODE; waardoor hij, ſchoon een Franschman, zijnde een broeder van den Admiraal CASPAR DE COLIGNI, hier eene plaats verdient. In het jaar 1557 bevond hij zig, benevens gemelden zijnen broeder, met het leger omtrent *St. Quintijn*, en geraakte 'er, met vijf honderd man, binnen; doch moest zig, met de overgaave dier Stad, nevens andere helden, die den dood ontkomen waren, aan de Spaanſche overwinnaars gevangen geeven. DANDELOT's broeder, bij nacht, onder een

tent

tent doorgekroopen, en dus zijne gevangenis ontflipt zijnde, werd naar *Antwerpen* gevoerd, daar hij zes weeken aan de koorts lag, en herfteld zijnde, zig vermaakte met het leezen van geestlijke boeken; waardoor hij één der voornaamfte Gereformeerden in *Frankrijk* werd. In het volgende jaar (1558) bevond DANDELOT, gevlucht zijnde, zig in het leger van den Hertog VAN GUISE, voor de Stad *Kalais*. In den nacht, tusfchen den 1ften en 2den Januarij, trok onze Held, met twaalf honderd knechten, tusfchen de Duinen en de Stad door, begroef zig op den kant van de graft, en tapte het water uit dezelve, met zodanig een vaardigheid, dat, des morgens, de graft, omtrent de bres, genaakbaar was, en de ftorm aangevoerd kon worden. DANDELOT was mede één van de eerften, die de wallen beklommen, en hielp dus de Stad den Engelfchen ontweldigen. Daarna floegen de *Franfchen* het beleg voor *Guines*, 't welk, door den Hertog VAN GUISE, met gelijke woede als *Kalais*, aangetast werd. DANDELOT, nadat 'er een bres gefchoten was, viel, met een' hoop *Duitfchers*, aan, die langs een brug van tonnen, met horden bevloerd, over de graft vloogen, de belegerden van de breuke te rug dreeven, en den Bevelhebber noodzaakten, den Hertog om verdrag te fmeeken. De beruchte Kardinaal DE GRANVELLE, die zig nog veel moeite gaf om den vrede tusfchen *Frankrijk* en *Spanje* te bewerken, maakte zig zeer bevriend bij den Kardinaal VAN LOTHARINGEN, aan wien hij te verftaan gaf, dat hij en de Hertog VAN GUISE hiertoe al hunnen vlijt moesten aanwenden. Want dat niet alleenlijk de *Turk*, maar zelfs de Ketters, zo in *Frankrijk* als in de *Nederlanden*, te veel voordeels uit dien oorlog trokken; dat hij Kardinaal in den Raad, en zijn broeder de Hertog bij den Koning, 'er alles toe moesten aanwenden, en meer doen konden, dan zij zig, mogelijk, verbeeldden, vermits de Conestabel van *Frankrijk*, en de Admiraal COLIONIJ, beide gevangen en van de hand waren; dat 'er geen hinderpaal in den weg was, dan DANDELOT, die, om zijne bekwaamheid, van den Koning zeer bemind, en alleen in ftaat was, het gantfche ontwerp te bederven; hebbende hij zó veel genegenheid voor den Hervormden Godsdienst, dat hij denzelven

ven aan zijne Hop- en Krijgslieden leerde, en dus een oneindig getal van menschen besmette; ja dat men brieven, van hem aan COLIGNIJ geschreven, onderschept had, in welke op een schandelijke wijze van de Mis gesproken werd: dus moest men, om den Roomschen Godsdienst te behouden, vermits hij uit den mond des Konings sprak, den Overste DANDELOT van kant helpen. De Kardinaal VAN LOTHARINGEN nam dit aan, en volvoerde het ook ten deele: zuimende niet, hem, om het verachten van de Misse, in haat des Konings te brengen; 't welk hem ook gelukte. Inmiddels had zijn broeder de Hertog een nieuwen aanslag ontworpen, naamlijk, de overmeestering van *Diedenhoven*; bij welk beleg DANDELOT de smart had, te moeten zien, dat de Heer VAN MONTLUK in zijne plaats gesteld was. Zeer waarschijnelijk is het, dat hij zig, kort daarna, naar de *Nederlanden* begeeven, en, gelijk wij zeiden, gevoegd heeft onder de benden van Heer HENDRIK VAN BREDERODE. Wij vertrouwen dit te meer, om dat een man, zo bekend als hij, en bij de Roomschgezinden in haat, aldaar langer getoefd hebbende, waarschijnelijk, zijn leven niet zeker zou geweest zijn. Hoedanig zijn uiteinde geweest zij, is, zo als van meer andere Helden van dien tijd, ons onbekend.

Zie P. DANIEL, *Hist. de France*, Tom. V, p. 580, 584, 591, 595 en 600. HOOFT, *Nederlandsche Historie*, p. 12.

DANKERTS, (BARTHOLOMEUS) een man, die zig, als Burgemeester en Bailjuw van *Ter Goes*, in *Zeeland*, zeer berugt gemaakt heeft. In *Zeeland*, zo wel als in andere Provintien, waren, in het jaar 1655, merkelijke beroerten, over het aanstellen der Regeering, ontstaan. Sedert het jaar 1653, waren, te *Goes*, eenige lieden in de Regeering gekomen, die het huis van *Oranje* waren toegedaan, en daardoor, in het volgende jaar, eenige hersteld, die, na den dood van WILLEM DEN TWEEDEN geweerd waren. Nadat DANKERTS, die mede tot dezelven behoorde, in 1655, tot Burgemeester en Bailjuw was aangesteld, ontstonden 'er, op nieuw, merkelijke beweegingen, die, door

de

de Gemagtigden der Staaten, gestild werden. Op het einde van het jaar 1656 rees 'er verschil, over het verkiezen van twee Rentmeesters, waarvan de benoeming tot de jaarlijksche Wethouderschap, die in den volgenden zomer geschieden moest, grootendeels afhing. De stemmen staken tusschen de Prinsgezinden en die van de Loevesteinsche factie. De eersten wilden het geschil aan de Staaten van de Provintie verbleeven hebben, doch de anderen aan de Steden, daar zij de sterksten waren. De Burgers koozen mede partij, en waakten met dubbelde wachten, om niet overvallen te worden door Staatsch Krijgsvolk, waarmede zij bedreigd werden. Bij gelegenheid dat beide partijen Ronden deeden, en elkander, bij nacht, ontmoetten, geraakten zij handgemeen. GILLIS VAN DER NISSE, Kapitein der Burgerije, werd doorschoten, en twee Burgers werden gewond; waarvan de eene, JACOB GORSSEN genaamd, het bestierf. Het huis van den Oud-Schepen BENJAMIN VAN DER STEENE, daar de Prinsgezinden vergaderd waren, werd geplonderd. De Bailjuw DANKERTS werd ontschutterd, en, door de Burgerij aangetast, genoodzaakt, zijn ampt neder te leggen. Zijn aanhang had veel moeite gedaan, om hem te doen herstellen. DANKERTS, uit *Goes* geweeken zijnde, nam, in de maand Mei des jaars 1658, op een vroegen morgen, zijnen slag waar; hij kwam, met eenigen van zijnen aanhang en een aantal Soldaaten, door de *Oostpoort*, binnen de Stad, maakte zig meester van het Stadhuis, en zette zig op zijne oude plaats, zeggende aldaar te willen leeven en sterven. Doch alzo hem niemand der Burgers toeviel, en de Schutterij ter bescherming van de toenmalige Regeering in de wapenen kwam, moest hij het Stadhuis en de Stad welhaast wederom verlaaten. Sedert werd hij in een boete van vijf honderd ponden Vlaams beslagen, en uit *Goes* en *Zuid-Beveland* gebannen, terwijl 'er een ander Bailjuw, in zijne plaats, werd aangesteld.

Zie *Vaderl. Historie*, XII. Deel, p. 399. enz.

DANKERTS, (JAN) was eerst Notaris in *'s Gravenhage*, en, in den jaare 1618, te *Amsteldam*, alwaar hij zig zeer berucht maakte, door het schrijven van Schotschriften, tegen 's Lands

Ad-

Advocaat VAN OLDENBARNEVELT. DANKERTS werd, op den eisch van het Hof, te *Amsteldam* gevat, en in gijzeling gezet; doch men weigerde, volgens de Privilegien der Stad, hem overteleveren. Hij bleef dan in gijzeling, tot dat de Advocaat gevat was, waarna hij werd losgelaaten, en eindelijk, gelijk WAGENAAR, uit UITENBOGAARD, (zonder nader bewijs) zegt, nog beloond, voor het geene hij gedaan en geleeden had. Wij gelooven niet, het geen DANKERTS aan OLDENBARNEVELT ten laste leide, naamlijk, dat hij *honderd en twintig duizend dukaatjes ontvangen had;* doch gelooven even min, dat DANKERTS, voor dit zijn lasterlijk schrijven beloond geworden is; maar wel dat UITENBOGAARD sterk op hem gebeeten was, om dat hij van dezen gezegd had, dat hij *tagtig duizend guldens, in goudene Albertinen, te Brussel ontvangen had;* 't geen ons even ongelooflijk voorkomt. Doch, om die en andere redenen, kunnen wij ook het gezegde van UITENBOGAARD, zo vrijmoedig door WAGENAAR overgenomen, niet voor waarheid aanneemen: te minder nog, om dat WAGENAAR, uit UITENBOGAARD, verder zegt, *dat men den Advocaat nimmer iets, van 't geene hem, door dezen mensch, aangewreeven was, geregtelijk heeft te last gelegd.* Dus, bij de Rechters, als een logen aangemerkt zijnde, had hij 'er, onzes bedunkens, ook geene belooning, hoe genaamd, voor verdiend. Eindelijk, kon UITENBOGAARD weeten dat hij beloond was, hij had ook kunnen weeten, waar mede, en door wien, die belooning geschied ware.

Zie *Vaderl. Historie*, X. Deel, p. 201—203.

DAMPHRAPE, een der zamenverbondene Edelen, wiens naam verscheidenlijk gespeld wordt, als DAPHRAPE of JANPHRAPE. Deze is, tot nog toe, niet nader bekend.

Zie TE WATER, p. 331.

DANSER, (SIMON DE) een *Dordrechtenaar*, en, in het jaar 1611, een vermaard Zeerover. Hij had, in het jaar 1609, vier schepen bemagtigd, en zig daarmede naar *Marseille* begeeven. Hier wist hij de bescherming des Konings van *Frankrijk* te krijgen,

gen, en geneerde zig, eenigen tijd, met het geleiden van Fransche koopvaardijschepen, naar en van de *Levant*. Men meent dat hij, in 1612, door de Turken, omtrent *Tunis*, gevat, en in de gevangenis omgekomen is.

Zie VAN MEETEREN, XXXI en XXXII. Boek.

DANTUMADEEL, één der Friesche Grietenijen, in het Kwartier van *Oostergoo*, paalende, ten Oosten, aan *Kolummerland* en *Agt Kerspelen*, ten Zuiden aan *Tietjerksteradeel*, ten Westen, aan de rivier *de Ee*, en ten Noorden, aan de Grietenij *Dongeradeel*. In rang is zij de zevende in 't Kwartier van *Oostergoo*, en heeft twaalf Dorpen onder zig, als: *Drizum*, *Wouterswolde*, *Dantumawolde*, *Mormerwolde*, *Ackerwolde*, *Rinsmageest*, *Sijbrandahuis*, *Janum*, *Birdavart*, *Roodkerk*, *Feenwolde* en *Swaag-Westeinde*. In deeze Grietenij zijn goede Veenlanden; ook vindt men aldaar veel wild, als Haazen, Patrijzen en andere.

DANTUMAWOLDE, één der Dorpen, onder de zo even gemelde Grietenij, die daarvan den naam ontleend heeft, kortheids halve *Damwolde* genaamd, liggende een klein uur van *Dokkum*. Behalven die der Gereformeerden, is 'er een Gemeente der Doopsgezinden. Het Dorp is klein, maar legt zeer vermaaklijk.

Zie WINSEMIUS, *Geogr. Woordenboek van Friesland.*

DAPIFER, een oud adelijk Geslacht in *Holland*. In oude schriften vindt men gemeld eenen BARTHOUT DAPIFERT, die vermaard was ten tijde van Graave DIRK DEN ZESDEN van *Holland*.

Zie HALMA.

DAPPER, (*Doctor* OLFERT) een man, algemeen bekend door zijnen veelvuldigen letterarbeid, als: *Beschrijving van Sjrie en Palestina*, 1677; *Morea*, 1688; *Africa*, 1676; *China*, 1670; *de Archipel*, 1688; *Asia*, 1672; en *Arabiën*, 1680. Geen minder naam, dan met dezen arbeid, heeft hij zig gemaakt, door zijne *Historische Beschrijving der Stad Amsteldam*, die,

in

in 1664, in folio, en dus als zijn eerste werk, met een menigte fraaije plaaten, in 't licht kwam; welke Beschrijving, buiten die van DOMPELAAR en COMMELIJN, als de beste en volledigste gehouden wordt. Zijn werk is verdeeld in vijf boeken; wordende, in 't eerste, beschreeven, *Oud Holland*, en *Oud Amsteldam*, met derzelver Ambachtsheerlijkheden; in het tweede, de Gelegenheid, Vergrootingen en Geschiedenissen der Stad, tot op den overdragt der Landen aan PHILIPS DEN TWEEDEN; het derde vervolgt de Geschiedenissen, tot den jaare 1652; in het vierde, vind men de oude en nieuwe Gebouwen; wordende, in het vijfde, melding gemaakt van de Regeering, Schutterije, Poorters, Bezetting en Geleerde Mannen; en, tot slot, eene beschrijving gegeeven van de Eilanden *Urk* en *Emmeloord*. DAPPER wordt, met recht, onder de vermaarde *Amsteldammers* geteld.

DARRINK, of *Darrij*, een zwavelachtige en ziltige soort van Aarde, van een donkerbruine of bijna zwarte kleur, welke in *Zeeland*, zo in de landen binnensdijks, als in de schorren en op de gewassene slijken buitendijks, op de eene plaats minder, en op de andere meer speeten diep, met laagen, onder den bovenkorst of klei, gevonden wordt. Vóór dat men het onontbeeerlijk Zout, in zo een groote menigte, als tegenwoordig, uit *Spanje* en *Frankrijk* herwaards voerde, had men de gewoonte, door alle de *Nederlanden*, zig te bedienen van het Zout, dat van de assche van deze en dergelijke zilte en veenachtige aarde gemaakt werd; wordende die assche met water besprengd, en daar uit een zeer helder en blinkend Zout gekookt. Volgens de aantekeningen van TACITUS, was deze kunst bekend aan de oude Duitsche volken, die langs de rivieren woonden. Naderhand gaf men daaraan den naam van *Zelbarnen* of *Zoutbranden*. Nadat, door aanwas van den koophandel, meer Zout, uit de bovengemelde landen, herwaards gevoerd werd, en men, daarenboven, ondervond, dat de Zoutbranders, even als daarna de Turfveenders, de beste landerijen niet spaarden, maar ontdolven, en tot waterpoelen maakten, werd dit *Zelbarnen*, ter bewaaring van het land, bij openbaare Plakaaten, verboden. Laatst geschiedde

de zulks, in *Zeeland*, in het jaar 1515, hebbende reeds Vrouwe MARIA, in het jaar 1476, alle de voorheen daartoe verleende Octroijen vernietigd. De tijd, wanneer dit Darrinkdelven en Zoutzieden allereerst in *Zeeland*, en voornaamlijk te *Zierikzee*, is aangevangen, is met geene zekerheid te bepaalen. Men dreef aldaar, in het begin van de dertiende eeuwe, 'er reeds een aanzienlijken handel mede: zo dat, volgens LA RUE, de uitvinding aan WILLEM SIMON MARTENSE niet kan worden toegeschreeven, vermits die eerst, gelijk hij zelf zegt, (p. 317.) den 8sten Februarij 1498 geboren is, toen het zoutmaaken daar reeds verboden was. Het is niet onmogelijk, dat dezes mans overgrootvader, SIMON LEM, zig, in 1418, te *Zierikzee* heeft nedergezet, om de Zelneering aldaar te drijven. Dat dit Zelbarnen of deze Zelneering, in *Zeeland*, en bijzonderlijk ter gemelde plaatse, zeer aanzienlijk was, en groot voordeel moet verschaft hebben, blijkt daaruit, dat aldaar, in 1526, zeven-en-zeventig, en, in 1575, zestig zoutkeeten werden afgebrand. De wijze, waarop men daarmede te werk ging, was deze: De *Darrij* werd, na het afsteeken van de Klei, (van welke laatste specie men aldaar ook steenen plagt te bakken) met een breede spade, of bot, in langwerpige vierkante stukken gestoken, en dus uit den grond gegraaven. Deze uitgegraavene stukken werden, in het verband, tot ronde of vierkante langwerpige hoopen, lugtig op elkander gestapeld, om 'er lucht en wind, tot droog en hard wording, te laaten doorspeelen, tot dat ze bekwaam was om te branden. De Zeeuwen bedienden zig van de *Darrij* tot brandstoffe, en noemden den handel daarmede, *Moerneering*; zijnde de *Darrij* niets anders dan een soort van *Moer*. Ook noemden zij het *Brandvlottenmaaken*. Waaruit men, zonder onze erinnering, zien kan, dat dit bedrijf zeer veel overeenkomst heeft met het Veenen en Turfmaaken in *Holland* en *Friesland*; alleenlijk daarin verschillende, dat de *Darrij* vaster stof dan het Veen is, met spaden uitgestoken, en niet met netten gebaggerd werd. Deze *Darrij* dus bereid en tot assche gebrand zijnde, werd dezelve in de *Zoutkeeten*, in ronde vlakke ijzeren pannen, eenelijke voeten breed over het kruis, en eenige duimen diep, rus-

tende met de kanten op een gemetzelden muur, ter hoogte van omtrent vier voeten, met slechts twee of drie openingen of monden, om de turf daardoor in te brengen, rijkelijk met zout en water gemengd, tot wit blinkend zout gestookt; gereed zijnde, gaf men het den naam van *Zel-* of *Zil-zout*, zijnde, gelijk gezegd is, het eenigste, dat men voortijds in de *Nederlanden* gebruikte. Den handel, die daarmede gedreeven werd, noemde men *Zelneering*.

Zie REIGERSBERG, BOXHORN en SMALLEGANGE, *Chronijk van Zeeland*; LA RUE, *Geletterd Zeeland*.

DARTHUZEN, of *Darthuizen*, in een oud handschrift van de Utrechtsche kerke *Darthisen* genaamd, was, volgens het zelfde handschrift, voorheen een Kapel, staande onder de kerk van *Doorn*, en in die Kapel was een Kappellanij of altoosduurende Vikarij, waarvan de begeeving, in het jaar 1585, stond aan den Heere JUDOCUS VAN AMSTEL VAN MIJNDEN. Naderhand is *Darthuizen* bekend geworden als een Ridderhofstad, behoorende onder het gerecht van *Doorn*; het was daarvoor, reeds in het jaar 1340, bekend. Tegenwoordig is het eene Heerlijkheid, gelegen ten westen van 't Dorp *Leersum*, groot twee honderd vijftig morgen. Men vindt daar bij een Gehucht of Dorp, voorzien met drie-en-dertig huizen, doch geene kerk; die van *Darthuizen* gaan ter kerke in het gemelde Dorp *Leersum*.

Zie *Oudheden van Utrecht*, II. Deel. *Staat van Utrecht*, II. Deel.

DASSA, (JACOB) of zijn broeder JOHAN, die beiden behoord hebben tot de zamenverbondene Edelen, werd, door ALBA, in het jaar 1567, gevonnisd, als schuldig zijnde aan gekwetste Majesteit. In 1596 en 1614 was hij Burgemeester te *Antwerpen*, en werd, in 1597, door den Aartshertog ALBERT, Ridder gemaakt. Hij overleed, in 1615, in hoogen ouderdom, zonder kinderen, uit zijn huwelijk met ELISABETH VAN DEURSEN, nagelaaten.

DAS-

DASSA, (JAN) zoon van FERDINAND en BARBE VAN ROCKOX, broeder van den bovengemelde Ridder van de Orde *van Christus*, had in huwelijk JACOBA VAN CLOETINGE, stierf in 1603, en werd te *Antwerpen* begraven.

Zie TE WATER, II. Deel, p. 331 en 333.

DATHENUS, (PETRUS) wiens geheele levensloop beschreven is door den geleerden Heer J. W. TE WATER, achter de Historie der Hervormde kerke van *Gend*, van p. 189 tot 221, doch te breedvoerig zijnde voor ons om dien geheel te melden, zullen wij ons vergenoegen, met eenige trekken daaruit, om hem te doen kennen, hier bij te brengen. Zonder ons te moeljen met den lof, over hem uitgesproken, te bevestigen, of hem tegen den laster, hem aangewreeven, te verdedigen, zullen wij de zaaken op de onpartijdigste wijze trachten voortestellen. DATHENUS, in zijne jeugd Monnik te *Popperingen*, in *Westvlaanderen*, vertrok vandaar, met meer andere mannen die der waarheid hulde deeden, naar *Engeland*, alwaar hij zig met de drukkunst geneerde, tot dat hij, ten tijde van Koning EDUARD DEN VI, tot den kerkdienst aldaar beroepen werd; 't welk oorzaak was, dat hij, moetende zig toen *met het onderzoek der H. Schrift bekommeren*, volgens zijn eigene woorden, zijn voorig bedrijf liet vaaren. Deze beroeping moet voorgevallen zijn omtrent het jaar 1551. In *Engeland* schijnt hij vertoefd te hebben tot aan het jaar 1554. In 1560 werd, door hem, zo ik meen, in *Oostfriesland*, uitgegeeven: *Entschuldigung der verjagten Christen*; een geschrift, waarvan LE LONG verscheidenmaalen gebruik gemaakt heeft, en TE WATER zegt, dat de Koning van *Pruissen*, in 1712, getuigde „ dat het wel waardig ware, dat het „ weder uit de assche werd opgezocht, en wegens zijne zeld- „ zaamheid, door den druk gemeen en bekend gemaak." Doch de Heer GRAVEZANDE, Predikant te *Middelburg*, is van gedachten, in zijne tweehonderdjaarige gedachtenis van het eerste Sijnode te *Wezel*, gedrukt 1769, dat de Koning hier niet bedoeld had het gemelde geschrift, maar wel een ander van hem, gedrukt 1563, en waarvan de tijtel was: *Kurtze und Warhafte Erzelung, welker Massen denen Frantzosischen und Nederlandschen der*

 wah-

wahren Religion halben Verjagten Christen, in der Stadt Frankfort in vierend funffigzigsten und allelichen folgenden jaaren. die offentliche Preaigt Gottliches worts, und Auspendung der Heilige Sacramenten in ihren sprache verstattet und aus was ursachen ihnen nachmals solches verboten ist. Dathenus werd, in het jaar 1555, te *Frankfort* beroepen. Weinig tijds daarna werd hij beschuldigd van verkeerde gevoelens omtrent den Kinderloop; waartegen hij zig, in 1559, verdedigd heeft, getuigende C. VAN GREVINKHOVEN, dat hij, op de rechte wijze, de Wederdoopers bestreeden had. Zonder melding te maaken van alle de plaatsen, daar hij het Euangelium verkondigd heeft, zeggen wij hier alleenlijk, dat hij, volgens BOR, (die zegt hem aldaar verscheiden maalen gehoord te hebben) in 1577, te *Utrecht*, in de kerk der *Franciskaanen*, toen dezelve nog niet van de beelden gezuiverd was, gepredikt heeft. In dat zelfde jaar bevond hij zig te *Frankfort*, en ook op de Sijnode te *Dordrecht;* zo als hij ook, in 1568, te *Wezel*, daarop tegenwoordig geweest was. In het jaar 1578 predikte hij, nu eens te *Amsteldam* en dan te *Utrecht;* wordende, daarna, ten tweedemaale, te *Gend* beroepen, welke Stad hij, in 1584, moest verlaaten. In het zelfde jaar werd hij te *Utrecht* gevangen gezet, en eenigen tijd in hegtenisse gehouden. BOR zegt, „ dat hij „ meer door bijzonder, dan door openbaar gezag, eerst te „ *Vianen* vastgehouden, en naderhand te *Utrecht* in gemeene „ gevangenis gezet werd, alwaar hij, bijkans zonder reden, ne- „ gen weeken werd gehouden, en toen naar *Amsteldam*, en „ vandaar naar *Holstein* vertrok." Na een kort verblijf, begaf hij zig naar *Dantzig*, om, zo het hem geoorloofd werd, aldaar de Geneeskunde te oefenen. Doch van de Wederdoopers, bij de Regeering, aangeklaagd zijnde, als hoofd van het rot, dat *Vlaanderen* bedorven had, werd hij gedwongen naar *Elbingen* te trekken. Dan deze beschuldiging was even valsch, als die, waarbij hij voor een' aanklaager van DAVID JORIS, en, na zijnen dood, voor een' *Ariaan* werd uitgekreeten; welke laatste beschuldiging, eerst na zijnen dood, door de Jesuit COSTERUS, verzonnen, en door GREVINKHOVEN, in 1597, wederlegd is. Deze betuigde, dat hij, tot zijnen dood toe, bij de leere

der

der Gereformeerde Kerke gebleeven was. 't Geen, ten opzichte van zijne Psalmberijming, menigvuldigmaal gezegd is, verdient, daar die berijming, sedert 1773, in onbruik geraakt is, niet meer herhaald te worden. Wat aangaat zijne beschuldigingen in politieke zaaken, niets kan daaromtrent beter spreeken, dan zijne eigene Antwoorden, op de Vraagen, hem te *Utrecht* gedaan, geduurende zijne gevangenis aldaar. DATHEEN zeide, dat die Artikelen *hem waren toegesteld, zonder naam des aanklagers*. Doch BRANDT, die hem gantsch niet gunstig behandelt, zeide *dat ze gekomen waren van den Raad van Staaten*. Vermits dezelve weinig bekend zijn, zullen wij ze overneemen, uit het reedsgemelde werk van GRAVEZANDE, alwaar ze, als de eerste Bijlage, voorkomen; te meer, vermits ze kunnen dienen om licht aan de geschiedenissen van dien tijd te geeven. De tijtel daarvan is:

PUNCTEN ENDE ARTICULEN,

DAAROP

PETRUS DATHENUS,

TEGENWOORDELICK GEVANGEN, IS GEVRAAGT GEWEEST.

EN

VERANTWOORDINGHE

PETRI DATHENI,

op die Articulen, hem zonder naame zijns aanklagers, toegesteld.

Vraag 1. *Eerst, hoe lange hij Dienaar van Gods woord is geweest, ende waar hij al gepredikt heeft?*

Antwoord 1. Eerstelick verklaardt hij, dat hij nu schier XXXIII jaren Dienaar des H. Woords geweest zij, ende in zeer veel plaatsen van *Overlandt*, *Nederlandt*, *Engelandt* en *Vrauckrijk* gepredickt heeft.

Vr. 2. *Wat zijn Vocatie is geweest eer hij tot de Ministerie is beroepen geweest?*

Antw. 2. Dat hij omtrent XVIII of XIX jaaren oud zijnde, van wegen de waarheid vervolgd wesende, hem mitter Tijpographie geneert heeft, deweicke hij (onder Conynck Eduardt van Engeland, tot den dienst des Goddelicken woordts beroepen zijnde,) verlaten heeft, om dat hij met het ondersoucken der H. Schrift hem becommeren moest.

Vr. 3. *Of hij hem uit zijnen dienst noyt en heeft geabsenteert met maanden, en halve jaaren lang, ende waarom?*

Antw. 3. Verklaert, dat hij hem nooit uit zijnen dienst geabsenteert heeft, dan uit bevel ende in affairen der kercken, zijnder Heeren, of zijnder Excellentie, doch is sulks altijd geschied met voorweeten en consent der Gemeenten.

Vr. 4. *Wie hem beroepen hadde, om met Hertog* Casimirus *den eersten tocht in Vrankrijk te doen, ende wat hem maveerde mede in den krijch te trekken?*

Antw. 4. Den Doorlugtigsten Churfurst Paltzgraaf Frederyk, heeft hem bevolen met zijn zoon in Frankrijk te trekken, en verklaart dat hem daar toe niet anders gemoveert heeft, dan zijns Heers bevel en schuldigste gehoorzaamheit.

Vr. 5. *Bij wien beroup hij in 't Jaar LXVI. hier in 't Land is gekomen, en of hij niet en weet, bij wiens ingeeven ende onordenynge van het breeken der beelden is toegekomen, en of hij die niet raet en daet daar toe heeft gegeeven?*

Antw. 5. Dat hij anno 1566 van de Gemeente van Antwerpen en Brussel, Gend ende Brugge ende meer andere beroepen was, ende dat hij van het Beeltbreeken, niets weten conde, overmids hij tot dien tijd zijns voorsz. Heeren des Cheurvorsten Gesant was, aan de Euangelische steden in Zwitzerland.

Vr. 6. *Waar hij ter dier tijd gepredikt heeft binnen den Landen, ende wanneer hij wederom daar uit is getrokken, waar heenen en waarom?*

Antw. 6 Hij verclaert gepredikt te hebben tot Maastricht, Andtwerpen, Gendt, Brugge, Yperen en in veele andere plaatsen; ook tot Vlissingen, Middelburg en Zierikzee. Ende gezon-

zonden zijnde tot de Heer van *Bederode*, tot Amsterdam, vertrok eindelijk vandaar naar huis, nadat de onzen te Oosterweel geslag waren, als zijn Excellentie zelve van Antwerpen vertrok.

Vr. 7. *Wat kennisse hij in dien tijd hadde aan zijn Excellentie hoogl. Memorie, ende wat opinie hij dies tijds van zijne Excellentie hadde?*

Antw. 7. Hij verclaert, dat hij zijn Excellentie eerst tot Andtwerpen, en daar naar tot Amsterdam anno 1566 gekent heeft, en hadde van zijne Excellentie zeer goede opinie.

Vr. 8. *Waarom hij zijn Excellentie gehaedt heeft, en wanneer die haet heeft begonnen?*

Antw. 8. Hij betuygt, dat hij zijne Excellentie nooit gehaedt, maar dezelven op zijn eigen beurse zonder eenige recompense, met duysent perijkle zijns levens, veel jaaren getrouwelijk heeft gedient, en dat hij God van herten voor zijne Excellentie welvaart altijds gebeden heeft.

Vr. 9. *Wanneer hij en anderen in 't Land is gecomen ende bij wiens beroep?*

Antw. 9. Hij antwoord, dat hij anno 1578 wederom is in 't Land gecommen, wesende van de Overlandsche Classis, op de Sijnode tot Dordrecht.

Vr. 10. *Of zijn Excellentie in het Jaar LXXVIII. van hem niet hadde begeert, dat hij zoude blijven te Andtwerpen, en waarom hij dit niettegenstaande naar Gendt is getrokken?*

Antw. 10. Hij bekend dat zijne Excellentie LXXVIII. van hem begeerd had, dat hij zou blijven te Andtwerpen, maar dat hij de Ordonnantie van de gantze Sijnode heeft moeten naarkomen, welke hem tot dienst van de gemeente van Gendt, verordeneert hadde.

Vr. 11. *Of hij het afwerpen der beelden tot Gendt en elders in Vlaanderen in 't Jaar LXXVIII. niet gestraft heeft, jae of hij het zelfs niet gevoordert en heeft?*

Vr. 12. *Van wat auctoriteit hij dat daade, in een sodanige Conjunctuure of tijd en gelegenheid, daer de Luyden met andere behoorliche en bekwaame middelen, zo hij wel weet, als*

met het prediken van Gods woord ende goede onderrichtinge behooren getrocken en beleyt te worden?

Antw. 11. en 12. Verklaert hij, dat hem die onordentelijke Beeldbreekeren, bij welke hij nooit geweest heeft, altijt zeer mishaagt heeft, daerom hij ook dezelve openlick en heimelick, menigmaal gestraft heeft.

Vr. 13. *Waerom hij treckende van Gendt naer Utrecht, comende deur Leyden, hij sich heeft laeten verluyden, dat hij raed wiste voor Casimirus, belangende Vlaenderen en ook van Holland?*

Antw. 13. Hij affirmeert, dat hij nooyt zulke propoosten, noch te Leyden, noch elders gehouden heeft, dus begeert hij zijne Accusatoren tegenwoordig te hebben, die hem zulks aanseyt, of anders houd hij 't voor erdichte onwaerheid.

Vr. 14. *Waer hij Jan van Embize eerst gekend heeft, en hoe hij tot sulcke familiarieteyt met hem gekomen is, en of hij hem noyt te voren gekend hadde, eer hij Voor-Schepen was?*

Antw. 14. Hij antwoord, dat hij Embize nooyt voor het jaar LXXVIII. gekend heeft, en geene andere cause van familiariteit was, dan, dat hij zijne Predikatien gaerne scheen té hooren.

Vr. 15. *d'Eerste oorzaeke, waerom Embize hem tegen het Regiment van Asperen ende Syngen stelden?*

Antw. 15. Hij verklaert tot op den dach van heden, nooyt iet gehoord te hebben van het Regiment van Asperen ende Sijngen.

Vr. 16. *Wat haer luyder Complot ende aanslagen in den zelven tijd zijn geweest?*

Antw. 16. Hij betuygt van geene aanslagen iet geweeten te hebben, maer heeft gearbeit, dat kercken en schoolen wel mochten besteldt worden

Vr. 17. *De redenen van 't beletten (der) Religions Vrede tot Gendt, als de Heeren van St. Aldegonde en anderen, om zulks hij zijne Excellentie waren?*

Antw. 17. Belangende den Religions Vreden, antwoord hij, dat hij met den Heere van St. Aldegonde nooyt andere redenen ge-

gehad heeft, dan, dat hij noit in der Schrift ofte kerklijke Historiën geleezen had, dat eenig Christen Potentaet die openbare uitgeroeyde afgoden oit wederom opgericht hadde, oft dat het zelver met goeder conscientie geschieden konde.

Vr. 18. *Wat hem gemoveert heeft een disjunctie van de Generaliteit te maken, en door wiens ingeeven?*

Antw. 18. Hij verklaert noit geen disjunctie van de Generaliteit gezocht te hebben, overmids die Artykelen der Unie hem bovenmate wel behaecht hebben.

Vr. 19. *Off hij niet en heeft geraden Hertoch Casimirus uit den Leger met zijn volk te ontbieden, doen hij nochthans in dienst van de Heeren Generaele Staeten voor Namen was, en wat hij daarmede meende?*

Antw. 19. Hij antwoord, dat hij noit in des Hertogs Casimiri Leger, in dese Landen voor Namen of elders geweest zij, dat hij deselven ook nooit geschreven off gesproken heeft, nyet voor die dry maanden, die hij, desen Landen beloofs hadde te dienen, geëxpireert waren, ende hij zijn dienst de Staaten had opgeseit, ten dien tijd heeft hij hem tot Brussel, krank en qualik getracteert gevonden; dus volgens zijn eedt ende schuldige plicht, hij hem geraden heeft, de lucht tot synder gezondheid te veranderen, en met zijn Hofgezin voor eenige tijd te Gendt te komen.

Vr. 20. *Wat hij en de voorsz. Embize den Hertog Casimirus wijs gemaakt hebben, en wat zij pretendeerden om hem te trekken tot den particulieren dienst van Gendt?*

Antw. 20. Hij verklaert hem nyet kennelijk te wesen, dat men zijnen Heeren yet wijs gemaackt hadde; maer dat Embize hulpe gezogt heeft om de Malcontenten wederstand te doen, die Meenen hadden ingenomen, en het Land van Vlaenderen gantselijk verdorven.

Vr. 21. *Wat beloften bij hem en de voorsz. Hertog Casimirus zijn geschied, en off die hem zijn gehouden geweest?*

Vr. 22. *Onder welke persoonen, die selve beloften zijn geraemt geweest?*

Vr. 23. *Bij wie Embize geauthoriseert was, om denselve Hertoge te beroepen?*

 Antw.

Antw. 21, 22 en 23. Hij verklaert van geene beloeftenisse yet gehoort te hebben, noch van geene persoonen, dier daer toe zouden geauthoriseert geweest hebben.

Vr. 24. *Wat Tijtel of Charge sy eindelijk den voorsz. Hertoge gegeeven hebben, na dien hij dat lange tot Gendt by syn Dienaaren hadde laaten ondervraegen, en wat Contement hij daer van hadde?*

Antw. 24. Hij betuygt nooit gehoord te hebben, dat zijnen Heeren eenigen tijtel gegeeven geweet is, maer dat hij wel weet dat zijn Heere anders nyet en zochte dan bekwaemheid om naer huis te trekken.

Vr. 25. *Off Hembize (Embize) om zijn particulier oorloge te voeren, nyet en heeft achtergehouden de ghemeyne Landspenningen, die ten dienste van de Landen in Vlaanderen, waaren opgebracht, en off hij daer toe nyet heeft geraden?*

Antw. 25. Hij antwoord, dat hij Embize nopende de Landspenningen, noch beschuldigen kon, overmids hij hem noit met de Geldzaken becommert heeft.

Vr. 26. *Of hij nyet dagelijks met Embize in syn achter raad is geweest, of sulxs zijn vocatie was?*

Vr. 27. *Wat zaeken aldaar getrackteert werden in den achterraed, en of daer nyet veel dingen geordonneert en geexpedieert en waren, en zonder voorweten van de gantse Magistraat?*

Antw. 26 en 27. Hij verclaert, dat hij tot Embize als zijnen Magistraat is gegaen, zo menichmael hij van hem beroepen werde, en dat hij van geen achterraedt, behalven de Camer van 18 mannen yet geweten heeft, maar dat hij hem ende den geheelen Magistraat, tot het bestellen van kercken ende schoolen, gelijk tot versorginge der armen dagelijks vermaend heeft.

Vr. 28. *Wat reden hij gehad heeft om zijn Excellentie overal gehaat te maeken en voor een Atheist te schelden, en sulx aan eenen voornaamen Minister der Fransche kercken over te schrijven, en wie die was?*

Antw. 28. Hij betuijgt dat dezen Artijkel verdicht en onwaarachtig zij.

Vr. 29.

Vr. 29 *Off hij in dien tijd als in het Jaer LXXVIII en LXXIX. niet en heeft gemaekt eenige boucxkens tegen de reputatie van zijn Excellentie, en eenige helpen maeken ende oversien?*

Antw. 29. Hij verclaert in den Jaere LXXVIII en LXXIX. gene boecxkens te hebben gemaekt, maer alleen getranslateert te hebben een Tractaatje, geintituleert Wachtgeschrij, daarin zijn Excellentie lovelick bij *Trasibulo*, die de *Republiek van Atheenen* van dertig Tijrannen verlost heeft, vergeleecken wierdt, en daer van heeft hij zijn Excellentie goed Contentement gegeven.

Vr. 30. *Off hij niet en heeft gesocht te beletten, de compstè van zijn Excellentie binnen Gendt, in het voorsz. Jaer in Decembri en andermaal in LXXIX tot het vermaeken van de Weth aldaer, zo wel publieklijk als in het particulier, en zo wel bij geschriften als bij monde, laatende hem, siek zijnde, draagen in de Camere van Schepenen van de Cure, om hem zulxs te ontraden?*

Antw. 30. Hij antwoord, dat hij in 't Jaar LXXVIII. zijner Excellentie compste binnen Gendt noit gehindert, maer dat hij ter contrarie, synen Fursten ende Heere, die tot dier tijdt tot Gendt was, vermaendt heeft, om synder Excellentie te gemoete te rijden ende te ontvangen; maer in 't Jaer LXXIX was hij, schoon tot Dordrecht gecomen, eer zijnder Excellentie van Andtwerpen vertrok en betuycht dat sulxs in desen Art. staande, namelijk, dat hij cranck synde, hem soude hebben laten dragen in de Camer van Schepenen van der Cure, gantsch onwaerachtig ende erdicht sy.

Vr. 31. *Wat oorsaeke hij hadde, van zijn Excellentie zoo partijdig te vallen, in alle zijn voorneeme, ende hem alles op te stoten, het geene hij tot 's Lands dienst wel geadviseert hadde?*

Antw. 31. Hij verclaert noyt partidich tegen zijne Excellentie geweest te hebben, zo boven Art. VIII. gezegd is, en dat hij geen cause weet, waer om syn Excellentie qualik met hem te vrede wierd, dan dat hij de handelynghe met den Franchoysen

had-

hadde geinprobeert, ende zijns Heeren Eere ende Vromigheit, so hij schuldig was, heeft voorgestaan.

Vr. 32. *Off hij en Embize al van dien tijdt af geen Correspondentie of intellegentie en hadde met den Vyand?*

Antw. 32. Hij antwoord voor hem selven, dat hij noch ter dier tijd, noch ook daer nae eenige Correspondentie met den Vyand heeft gehad, maer van herten een Vyandt is, en al zijn leven blijven sal van alle Tijrannen en Tijrannij.

Vr. 33. *Waerom hij al van dien tijdt af, dat den Hertog van Anjou in Henegouwen was, denselve Hertog tegen ware, daer hij van hem geen leedt noch achterdeel en hadde ontfangen?*

Antw 33. Hij verclaert, dat hij den Hertog van Anjou in Vranckrijck alsoo grondelick hadde leren kennen, dat hij nyets goets van hem verwachten konde, zoo 't gebleecken heeft, daarom heeft hij goede lieden daer voren gewaerschout.

Vr. 34. *Ende doe bij de Generaele Staeten geresolveert was, den voorsz Hertog voor Defenseur te erkennen, waerom zij deselven met allen heur vermogen tegenstonden?*

Antw. 34. Hij verclaert dat hij te geryng was, om den voorsz. Hertoch te wederstaen, hoewel hij syn aannemighe als direćtelijk (zijnes erachtens) strijdende tegen Gods woord, noit Goddelik geachtter heeft.

Vr. 35. *Waerom die van Vlaenderen, ymmers Embize, en hij tot Gendt, altijts tegen die Generaele Resolutie waren van de andere Provintien en wilde altijts wat anders?*

Antw. 45. Hij affirmeert, dat hij voor syn persoon, syns wetens noyt eenig generale resolutie wederstaan heeft.

Vr. 36. *Off hij geen wetenschap heeft gehadt van 't gene Embize dede perpetereeren aan den persoon van den Bailjuw van Axelen, ende wederom aan den Heere van Boivet ende zijn gezelschap, ende off hij 't ontraden heeft, ende waerom bij 't Overheid nyet aen en gaf?*

Antw. 36. Aangaande den Bailjuw van Axelen, ende Boivet, betuygt hij, dat noyt 't minste woord daer van gehoord heeft, noyt voor dat het alle menschen geweten hebben.

Vr. 37.

Vr. 37. *Off hij 't nyet en heeft geraden tot extraordinaires vermaeken van de Weth van Gendt, by Embyze gedaen, ſonder Commisſarisſen, bij nachte, ende violentelyk ook een harangie gedaen om zulks der gemeynte te doen goedvinden?*

Antw. 37. Hij verclaert, dat hij eens bij ontyden, met noch vijf of zes andere Predikanten, ten huizen van Embize geroepen werd, daer ſommige Schepenen en andere van de 18 mannen, ſulcke pointen beraemden; maer dat hij daer toe nyet geraden heeft, overmids hij tot dien tijd nyet een menſche kende tot ſulke officien bequame, ende doe ſulxs geſchied was, ende ſommige t'onvrede waren, ſeggende dat de privilegie daer door gevioleert waren enz. ſo heeft hij ten besten geſproken om oproer en ſeditie te verhinderen.

Vr. 38. *Waerom hij daer naer Secretelyck ſich heeft van Gendt vertrocken waer heenen hij is getrocken, en of hij aldaer beroepen was, ende van wien?*

Antw. 38. Hij betuycht dat hij bij claeren middage uit Gendt vertrocken is, zijn afſcheidt te voren ſchriftelyck ende mondelick, die zo wel van den Magiſtraet, als van den Kerkenraed genomen hebbende, ende dat hij met zynen Furſten en Heeren wederom gekeerd is, die hun der kerken van Gendt maer voor eenen tijd geleend, en daerna wederom geroepen heeft, ſo als hij namaals op verſcheiden tijden gedaen heeft.

Vr. 39. *Wat beloften hij voor zijn vertreck zijn Excellentie gedaen heeft, en of hij die nagekomen heeft?*

Antw. 39. Hij verclaert, dat hij anders niet weet, dan dat hij alles wat hij ſyn Excellentie heeft toegezeid, getrouwlijk onderhouden heeft.

Vr. 40. *Off hij niet gecommen en is bij zijne Excellentie, naer dien die beroerte tot Gendt gedaen en geſtild was, en heeft hem te voet gevallen in ſyn camere, waerom hij zijn haet daer nae heeft gecontinueert?*

Antw. 40. Hij betuicht dat deze artykel gantsch erdicht ende onwaerachtig zy.

Vr. 41. *Wat hij, in Duitschland zijnde, voor Correspondentie heeft gehouden, met de Ministers van herwaards over en met welke, en waer toe hij die ſochte te induceeren?*

Antw.

Antw. 41. Hij verclaert, geen sonderlinge Correspondentie met ymand gehouden te hebben, heeft ook noit anders begeerd, dan, dat de Art. van de Unie, die reets wel op het papier gesteld waren, zo wel hadden mogen gepractiseert worden.

Vr. 42. *Off hij niet en heeft gepractiseerd binnen Utrecht te comen, ende 't selven aen te richten, dat hij te Gendt gedaen hadde, en waerdoor hetzelve is achtergebleven?*

Antw. 42. Hij antwoord dat hij in Gendt niet gedaen heeft, dat hij hem schamen derf, en dat hij ook in Utrecht noit yet onbehoorlijk aen te richten bedacht was, begeerende dat men hem daerstellen, die hem ter contrarie begeert te beschuldigen.

Vr. 43. *Off hij nyet weet, dat Cnopper tot Worms met Embize veel gecommuniceert heeft, uit den naem van den Prince van Parma?*

Vr. 44. *Wat hetzelve was, en waer toe het strekte?*

Antw. 43 en 44. Hij verclaert, dat hij tot deser tijd toe noit een woord in 't goede of quade van Cnopper heeft horen verhaalen, en dat hij dezelven niet kend, of oit zyns wetens gezien heeft.

Vr. 45. *Off hij selve met den voorsz. Cnopper noit en heeft in Communicatie geweest, off van Embize aengesocht geweest om raed op het geene zij te samen tracteerden?*

Antw. 45. Hij antwoord lestmael afgecomen te zijn ten versoeke van de Schepenen der beide Banken en beide der Dekenen, en des gantsche Kerkenraads van Gendt, met consent zyns Fursten en zynder Gemeynte, voor den tijd van vier of vijf maanden, en dat hij tegen zijn wil, na experatie des voorsz. tyds, tot Gendt van de Magistraat en Gemeynte is opgehouden geweest.

Vr. 46. *Waerom hij ter dier tyd, voor Dordrecht op anker leggende, zyn Excellentie niet heeft gesalueert, ende also is overgevaaren?*

Antw. 46 Hij verclaert noit voor Dordrecht op anker gelegen te hebben, maar des morgens van Vianen comende, is straks, hebbende goed getijde, doorgereist, overmids dat hij noch brieven noch mondelinge boodschap aan syn Excellentie hadde.

Vr. 47.

Vr. 47. *Wat hij andermaels tot Gendt te doen hadde, in zulke Conjunƈture, en of hij aldaar van de Magiſtraat is ontboden geweest?*

Vr. 48. *Van wien hij eigenlijk ontboden is geweest?*

Antw. 47 en 48. Deſe pointen zyn in 't 45ſte Art. beantwoord.

Vr. 49. *Waerom hij wedergecomen is, ſonder ſyn Excellentie aen te ſien, ofte Conſuleeren, maer continueerden in ſyn haet?*

Antw. 49. Hij achtet dat deze vrage in 't 8ſte point beantwoord is, en ſeyd wyders dat hij dus lange verwacht heeft, datter onpartijdiſche mannen, om dat misverſtand neder te leggen, zouden verordonneert worden, zoo de leste Sijnodis, tot Middelburg gehouden, het ſelve hem ſchriftelijk belooft hadde te doen.

Vr. 50. *Off hij hem daer nyt heeft gemoyt met die zaeken van Regierynge ende ondraden het traƈtaet met den Hertog van Anjou, ende geſocht ſcheiding van de Generaliteit te maecken?*

Antw. 50. Hoewel dit point in Art. 13, 33, 34 en 35. beantwoord is, doch bekend hij wel, dat hij nijt tot het weder aenneemen heeft connen raden, om dat hij ſulks achtet contrarie te weſen den woorden Gods, tot dat hem het contrarie van zyne meenynghe met de ſchrift beter ſal beweſen worden.

Vr. 51. *Off hij van zijne Excellentie ten diverſche ſtonden heeft geſeydt, dat het Diƈtorium, welck geſeyt werd van Paus Bonifacius, quadreerde ſeer wel op ſyne Excellentie, immers of hij 't ſelve noit geſeit heeft* INTRAVIT UT VULPES, REGNAVIT UT LEO, EJICIATUR UT CANIS?

Vr. 52. *Off hij t'andere tyden geſeyt heeft van zyn Excellentie, dat hij was* Circes, *die een ieder in Verckens veranderden?*

Antw. 51 en 52. Hij verclaert dat hem nyet voorſtaet dat hij ſulcke Diƈtorien, voornamelick tegen zijne Excellentie gebruikt te hebben, daarom houd hij ſulxs voor verdicht.

Vr. 53. *Off hij niet heeft geraeden tot particulier accoort, met den Coninck van Spanje, zonder voorweten van de Generaliteit*

ne-

neraale Staeten, ende tot dien einde gemaeckt een Bouxken, dewelke daarna met sekere Apostille, te Antwerpen is nagedrukt?

Vr. 54. *Wat hem moveerde zulxs te doen van de Algemeene Lands Vyand, daer hij niet en conde ignoreeren, dat de Religie met zulk accort moest ten gronde gaan?*

Antw. 53 en 54. Hij betuycht, dat den particulieren Vrede hem altyt een gruwel geweest zij, maer dat hij eenen generaale Vrede, met bewaerynge der Privilegien ende der Religie, den armen Vaderlande wel gewenscht heeft zo hij noch wenschet, ende aangaande dat Boexken met Apostille, te Andtwerpen wederom gedruckt, verclaert hij dus lange het allerminste daar van nyt gehoort te hebben.

Vr. 55. *Off hij nyt en heeft helpen concipieeren de articulen van het voorsz. accort, ende wie daer meer als hij over geweest was?*

Vr. 56. *Wie de andere Ministers zyn, die ook tot sulk accoort geraeden hebben, ende wat hun daer toe gemoveert heeft, en off het nyt meest was uyt haet tegen syn Excellentie?*

Antw. 55 en 56. Hij verclaert, dat Doctor Jacobus Kimdonius, ende hij ter ordonnantie des ganschen Magistraat, en op het vlijtig versouken des Kerckenraats in de versamelynge der twaalf mannen geweest zyn, so lange men noch in hope gestanden is, van een generaale pacificatie, maar die hope gansselik cesseerende, heeft hij hem geabsenteert, ende heeft noit, noch in de eerste, noch in de leste handelinge eenige artyckelen gestelt, maar heeft tegen de particuliere Vrede in name des Kerkenraats menigmaal geprotesteert, en wat ook die van Bruggen de artyckelen gesteld hadden, daarom heeft hij de particulieren Vreden met den Spanjaarden schriftelyk en mondelyk naar syn vermogen helpen wederraaden en hinderen.

Vr. 57. *Off hij Richardot en Verrycken nyt en is met den eersten te gemoete gereeden met twee pistoolen aan den zadel, ende dat in het beginzel ende aleer eenige treffing gemaekt waer geworden?*

Antw. 57. Hij verclaert, dat hij desen Richardot noch Verrye-

rycken noit te gemoete gereden is, maar den Heere van Manny, Gouverneur van Audenaarde, daar toe van de Magistraat en die 12 mannen gedeputeert zijnde, om te verneemen wat hope en zekerheit hij gaf, nopende de excitatie van de Religie, en hiertoe heeft hem een Capitein een peerdt gedaen, aan welks zadelboom een verroest pistool gehangen heeft.

Vr. 58. *Bij wat middel hij uit Gendt geraakt is?*

Antw. 58. Hij antwoordt openbaar te wesen, dat hij uit Gendt, met een generaele Paspoort, daar in wel 28 Predicanten met namen ende toenamen gespecificeert waren met Vrouwen ende Kynderen, en met Soldaeten te voet en te peerden zijn uitgeraekt.

Vr. 59. *Wat spraecke hij sedert hier en daer gehouden heeft?*

Antw. 59. Hij betuycht, dat hem noit voorstaet, sedert eenige spraake gehouden te hebben, dan die tot Gods eere, en des Vaderlands welstand diende.

Vr. 60. *Off hij niet tegen diversche tot Andtwerpen selver tegen de Heer van Ryhoven tot Dendermonde gesimuleert heeft, dat met den Conink van Spangje niet en coste in sekerheit handelen, nopende het point van Religie?*

Antw. 60. Hij verclaert, met niemant gesimuleert te hebben, aangaande het accordeeren met den Conynck, nopende het stuck van de Religie, maar heeft altyt gesustineert, soo hij ook noch doet, dat het nyt raadsaem is, met den voorsz. eenichsins te accordeeren, ten sy dat de goede ingeborene van het Regiment behouden, en van alle de uythymsche Regimenteurs en Soldaten ontslagen worden, en meesters van de spelle blyven, gelyk die van Rochelle en andere in Vranckryck noch doen.

Vr. 61. *Waerom hij omtrendt zes weeken, naardien hij tot Gendt gearriveert was, goet gevonden heeft, eerst te maaken een Bouxken, op die naam van Jan van Embize, daar bij gesustineert was, dat de Gemeinte noch Spaansch noch Fransch behoorde te wesen?*

Antw. 61. Hij bekent dat bij hem een klein Concept gesteld werd, op dat het Embize tot een memoriaal zoude dienen, om syn propositie op den Collatie solder te doen, het welck bij Sche-

penen in de beide bancken overfien en gecorrigeert werd, ende betuycht dat hij, dat selve gesteld heeft om drie periculeuse devisien te stellen, en de Stadt van Gendt meer en meer aan de Generaliteit te verbinden.

Vr. 62. *Wat andere raad hij wist, waerom hij die niet nagecomen is?*

Vr. 63. *Off 't zelve is geweest om de Gemeente van zijn Excellentie te vervreemden, op eenen anderen gesimuleerden naame?*

Antw. 62 en 63. Hij verclaert geenen anderen raedt geweten te hebben, dan even dezelven, die op 't eind van 't zelve Concept, eensdeels verclaert is, welcke raedt niet gedient heeft om die Gemeynte van syn Excellentie, off van de Generaliteit te diverteeren, maar stracx ter contrarie hem op 't selve concept beroepende.

Vr. 64. *Waerom hij corts daarnaar, immers een maand omtrent min of meer, heeft laaten uitgeeven een Bouxken, bij het welke hij gesustineert heeft, dat men met den Conynck van Spangje moeste handelen, en datter anders geen middel was?*

Antw. 64. Hij betuycht, niet tegenstaande hij geduurende den tijd in het XXV. Art. gementioneert, diversche missiven ende schriften, uit bevel des Magistraats, ende mit der Gedeputeerden geconcipieert heeft, die alle tot bevorderynge eenes algemeene vreden getendeert hebben, dat hij nochthans noyt eenich Tractraat, des inhouts, alfo alhier gementioneert staat, naemelicke dat men met den Conynck most accordeeren, en datter geen ander middel was (syns onthoudens) aan den dach gegeeven heeft, want hij gesustineert heeft, so hij noch doet, dat de Geunieerde Provintien op den huidighen dach, noch wel middel hebben om hun te Conserveeren, maar ook in seer haasten wederom te gewinne alles watter verlooren is, de saeken wel beleyt synde.

Vr. 65. *Off hij voor het maecken of laeten uitgaen van 't selven Bouxken, niet gesien hadde een Bouxken van gelijken inhouden, 't welk gemaeckt hadde Mr.* Gillis Borluyt, *groot omtrent drie a vier katernen, beginnende van gelykenisse van een schip, te welck bij Tempeest in nood is?*

Antw. 65.

Antw. 65. Hij verclaert, een zulk Tractaatken gedrukt zijnde, als hier gementioneert staet, gesien te hebben, maer heeft aanvanx den Autheur nyet geweten; en heeft het selven om veele oirsaeken nyt voor goed konnen houden.

Vr. 66. *Wat redenen hij hadde om te ghelooven dat de Conynck van Spangje zoude de Religie hebben toegelaeten, of hy eenige beloften gezien hadde van den Conynck ofte van den Prince van Parma?*

Antw. 66. Hij betuycht geenen anderen grondt van zynder hoope gehad te hebben, dat de Conynck de Religie soude toelaaten, dan dat Embize hem dat selve, dagelijks, als wel wetende (zo hij immers zyde) voor gewis verseeckerde, ende dat de Heeren *van Manny* het selve ook affirmeerde, indien de Provincien hen eendrachtelick met den Conynck vergelyken wouden.

Vr. 67. *Waerom hij de saeken van Gendt so heeft helpen præcipiteeren, en off hij selven uyt alleen gecomen is aen den haet tegen den Fransman ende syner Excellentie hooger gedachten?*

Vr. 68. *Gemerckt die ruine van de Religie so groot tegenwoordelick is, als den jammer van den Inwoonderen te vooren was, ende dat de oorloge niet en cesseert, maer alleen verandert is: ende off hem zulcke ende meer andere redenen om hem te diverteeren, van syn voorneemen niet en zijn voorgehouden geweest?*

Antw. 67 en 68. Verclaert, dat hij in de saeke van Gendt nyt geprecipiteert heeft, als hem daer mede nyt gemoeyt hebbende, maer dat de Magistraat hem gantsch verlaaten vindende, en vreesende dat de Ghemeynte door Hongersnood soude mogen oproerig worden, en den Vyand met geweld de poorten opdoen, is gedwongen geweest desen raedt in te gaan, daar toe hij doch noit raet ofte daedt gegeeven heeft, daerom hij oock den 68 Art. inpertinent achtet.

Vr. 69. *Off hij niet mede getrokken is tot twee diversche reizen met Jan van Embize buiten de Antwerpen poorte te peerde, met een Rapier aan zyn syde, en een Pistolet aan de zadele, ende aldaer met Manny ende andere gehandelt heeft, en dezelve heeft helpen in de Stadt brengen?*

Antw. 69. Deze vrage is in de 57 Art. beantwoordt.

Vr. 70. *Off 't selve was bij voorweten ende Consent van de Geunieerde Provintien?*

Vr. 71. *Off hij niet wist dat die van Gendt waren in de Unie ende verbond van Utrecht?*

Antw. 70 en 71. Betuycht, om dàt hij geweten heeft, dat Gendt mede was in de Unie van Utrecht, daarom heeft hij noit tot eenige particuliere vreden wille verstaan, so Art. 11 en 16 geseyt is, maer heeft met vlijt daarop gedreven, dat men aan zyne Excellentie, en aan de Generaliteit schrijven ende schikken soude, om alsoo een generael en goet eynde te maaken van den erbermlijke Inlandschen Crygh.

Vr. 72. *Off hij hen luiden verclaert heeft, dat sulx naer Godt verboden was, te weten, Unien, Accoorden ende Verbonden te violeeren?*

Antw. 72. Hij verclaert, dat hij het selve menichmael vertoocht heeft.

Vr. 73. *Wat Mannij beloofde buiten de Stadt Gendt, noepende het point van de Religie?*

Antw. 73. Mannij beloofde, dat soo de Provintien wouden eendrachtiglyk accordeeren, dat hen in 't stuck van de Religie zo veel souden worden toegelaten, dat sy volkome oirsake van Contentement souden hebben, ende dat hij, ende die van Artois ende Henegouwen, ook anders niet begeerden, dan dat alle Vreemdelyngen eenmael, en dat metten eersten uit den Landen vertrekken mogten.

Vr. 74. *Off 't geene men de Gemeente wijs maackten, aangaande dat die Generalitet mede in handelijnghe comen soude, gelyck die van Gendt, met den Prince van Parma, niet simulatien en was, en van waer sy sulxs hadden, waerom sy sulx hoopten?*

Antw. 74. Hij betuycht, dat hij van herten gehoopt ende gemeynt heeft, dat de Generaale Staaten tot eenen goeden en versekerden Vreden zouden willen verstaan, om dat het eynd van alle Crygen, een goede versekerde Vreden is, ten minsten bij alle verstandigen.

Vr. 75. *Off hij niet en weet, dat geduurende het Bestandt, of-*

ofte Treves tot Gendt ſpeciaal Conſent was gegeeven, van de Prince van Parma, om eenige Gedeputeerden te zenden, nyt aan de Prince van Oranje ofte Generaale Staaten, maar aan particuliere perſoonen en Steden, en dat die zelven zonder audientie te hebben, in Zeeland ofte Antwerpen weder geſonden worden?

Antw. 75. Verclaert, dat de Prince van Parma zyns weetens nyt meer, als een generaale paspoort gegeeven hadde, en dat ook de Heer Preſident van Vlaanderen, midsgaders Jonkheer Joost de Gruytere, Gedeputeert waren, om met ſyn Excellentie, en de Generaale Staaten, dit ſtuk te Conſulteeren, maar de handelyng van Andtwerpen heeft gemaackt, dat de voorſz. de Gruytere, ende andere Gedeputeerden voor uit gereist zyn.

Vr. 76. *Off hij dien niet tegenſtaande altyt heeft helpen raden voort te handelen, met den Prince van Parma?*

Antw. 76. Deſe point is in 't 11 en 16de Art. beantwoord.

Vr. 77. *Ende off hij ſeidt dat hij hoopte beter accoord voor die Religie, of hem niet diverſche is voorgehouden geweest, dat die ſaeken in ſulck een verloop komen ſouden, dat zij Religie, Stad en al verlieſen ſoude.*

Antw. 77. Hij betuycht, dat hij ſulk een verlies en verderf der Stede van Gendt hen laet verantwoorden, die cauſe zijn, dat die Stadt ende meer andere, ſonder eenige bijſtand of ontſet, alſo is verlaaten geweest, die hij nyt kent, maar Godt weet wie die ſyn.

Vr. 78. *Ende waerom hij ſulxs nyt gelooft en heeft, eer hij de partij van de paysmaakeren heeft aangenomen?*

Antw. 78. Verclaert, noit geen partij aangenomen te hebben, zoo in 't 11 en 16de Art. geſeit is, daarom hij dit oock bij de antwoorden, in het voorgainde point gegeeven, laet berusten.

Vr. 79. *Off hem nyt diverſelyk geſeyd en is geweest, dat Champigny, Bouckeler, Mr. Gillis, Deynards, zondere en andere geconſpireert hebben tot zulken pais te trachten?*

Antw. 79. Hij bekend, dat hij van den benoemden perſoon, diverſa et Contraria Judicia gehoort hadde, maar dat eerst hij op den 25ſten May, geſien heeft, dat ſy niets goeds in den zin hadden.

Vr. 80. *Off hij ook nyt geschreeven en heeft aan Ministers, ende andere goede luyden, dat men Embize voor Schepen kiezen soude?*

Antw. 80. Verclaert noit een letter tot dien einde geschreven te hebben, aan eenig mensch dat leeft.

Vr. 81. *Off hij nyt wel geweten heeft dat de Prince van Parma niet en begeerde te tracteeren met de Generaale Staat of Staaten, maar met elke Stadt in het particulier?*

Antw. 81. Betuycht dat hij zulxs nyt geweten heeft, noch gelooft heeft, verklaarende dat de Prince van Parma niet anders begeerden dan een goede en generaale reconciliatie ende daarnaar wederom naar Spangje te reizen.

(was getekend)

PETRUS DATHENUS,

Manu Propria Scripsit.

Datheen werd, na het beantwoorden dezer vraagen, te *Utrecht* op den huize *Hazenberg* gezet, doch, na verloop van veertien dagen, op *Cautie Judicatoir en fidejussoir*, ontslagen, en ook daarna, vermits 'er niemant tegen hem opkwam, van zijne beloften ontlast, en de Borg van zijnen borgtogt ontvrijd. Ondertusschen is het zeker, dat hij zig, te verre, buiten zijn ampt, met imbise heeft ingelaaten; en gaarne gelooven wij, dat hij, door denzelven, door valschen schijn misleid is, doch niet zo verre als hem van zijne vijanden wel is ten laste gelegd. Ten minste de onpartijdige reyd geloofde niet, dat hij het uiterste geheim geweeten heeft. Van meeteren, zijn tijdgenoot, zegt dat hij een notabel Predikant was, en dat hem veele van imbises handelingen werden toegeschreeven: schoon men ook, bij reyd, hooft en anderen gemeld vindt, dat hij sterk tegen oranje heeft uitgevaaren. Van *Dantzig* naar *Elburg* vertrokken zijnde, overleed hij aldaar, in het jaar 1590, in de maand Februarij, en werd aanzienlijk begraaven.

Zie hooft, *Nederl. Historie*, p. 580. E. van reyd, *Nederl. Oorlogen*, p. 31—35 en 87. Bor, *Ned. Oorlogen*,

gen, XIX. Boek. E. VAN MEETEREN, p. 153. TE WATER, *Historie der Reformatie van Gend; Tweede Eeuwgetij van de Geloofsbelijdenisse*, p. 13—25. *Reformatie van Zeeland*, p. 84—89. 's GRAVEZANDE, *Twee honderd jaarige Gedachtenis van het eerste Sijnode*, p. 43, 44, 151—171. *Tweede Eeuwgedachtenis der Middelburgsche Vrijheid*, p. 47 en 52. J. KOK, *Amsteldams Eer en Opkomst door de Hervorming*, IV. Boek, p. 38, V. Boek, p. 30.

DAU, (GERRIT) een beroemd *Leidsch* Schilder, en leerling van REMBRAND, aan wien hij het voornaamste van zijne kunst, schoon in manier van behandeling veel verschillende, verschuldigd was. DAU schilderde met olijverwen in 't klein. Zijne beelden, die zelden meer dan een voet hoog zijn, hebben alle zulke goede omtrekken, als of zij levensgroot waren. Doch 'er word gezegd, dat hij zeer langzaam werkte: waardoor dan ook zijne schilderstukken minder in getal zijn, dan van anderen. Ook wil men, dat hij, op alles, uitermaate net en naauwkeurig was.

Zie PHILIPS, *Leven der Schilders.*

DAULE, (ENGELBERT VAN) of VAN DAALE, een man, zeer vermaard zo van afkomst als van bekwaamheid, werd, in het jaar 1543, na het afsterven van ADOLPH VAN DER NOOT, Kancelier van *Braband*. Zijnen Rekenpenning vindt men bij MIERIS, III. Deel, p. 72.

DAVID VAN BOURGONDIËN, bastaart zoon van FILIPS, Hertog van *Bourgondiën*, Graave van *Holland* en *Zeeland*, de vijf-en-vijftigste in den rang der Utrechtsche Bisschoppen. Hoe deze, door zijnen vader, met geweld, ten zetel gevoerd is, tegen Heer GIJSBERT VAN BREDERODE, die, op eene wettige wijze, door de Kapittelheeren, verkozen was, is, met veele andere omstandigheden, reeds gemeld in ons VIII. Deel. Dan, behalven dit, ontstond 'er twist onder zijne regeering, over eenige Burgers van *Utrecht*, die te *Amersfoort* gevangen waren. De Utrechtenaars

kwamen voor *Amersfoort*, en schooten geweldig op die Strd; zo dat de nieuwe Stad geheel afbrandde. Bisschop DAVID, die zijn verblijf op het Slot *ter Horst* hield, kreeg 'er spoedig tijding van, en kwam, welhaast, binnen *Amersfoort*; waarop de Utrechtenaars weder terug trokken. De oorlog hield, echter, aan, en duurde nog eenigen tijd, tusschen de beide Steden. De eene vreesde voor de andere; en 'er werden veele oneenigheden gepleegd. Binnen *Amersfoort* verschoolen zig veele Utrechtsche Burgers, die de zijde van den Bisschop gekoozen hadden. Ten hunnen behoeve eischte hij, dat de banvonnisfen, tegen hen uitgesproken, herroepen zouden worden; waartoe die van *Utrecht* niet genegen waren. In plaats van hem daarin ten wille te zijn, wierpen zij een sterk Blokhuis aan den *Eem* op, waarin zij een talrijke bezetting leidden, om die van *Amersfoort* te benaauwen. Dit geschiedde in het jaar 1458, en dus kort na den aanvang van zijn bestuur; hebbende hij geregeerd van 1457 tot 1496. De Utrechtenaars hadden niet alleen geweigerd hem te erkennen, om de onwettige wijze, waarop hij was aangesteld, maar ook om dat het streed tegen hunne Voorrechten en Privilegien, inhoudende *dat geene Bastaarten eenige Beneficien, of Prelaturen, veel min den Bisschoplijken Stoel in de Kerk van Utrecht mogten bezitten.* De Paus had DAVID, ten verzoeke van zijnen vader, wel voor echt verklaard; doch zij sloegen daar op geene agt. Zijn bastaartbroeder, ANTHONIJ VAN BOURGONDIËN, kwam hem te hulpe, met duizend paarden, en verklaarde zig, met opene brieven, tegen die van *Utrecht*; naderende, met zijne bende, tot aan de *Bilt*, alwaar hij eenige huizen verbrandde; maar de Utrechtenaars trokken hem te gemoete: zodat hij, om dat hij minder in magt was, naar *Amersfoort* moest terug keeren. Kort daarop volgde de vrede; de ballingen moesten evenwel buiten blijven. Nieuwe twisten ontstonden 'er, tusschen Bisschop DAVID en GIJSBERT VAN BREDERODE, die toen de waardigheid van Domproost bezat; doch zij werden, in 't jaar 1460, bijgelegd, op voorwaarde dat Mr. GERRARD VAN RHIJN, Mr. JOHAN BRAND, Heer WILLEM VAN BOEKHORST en EVERRARD VAN PROIJS uit de Stad zouden gebannen blijven, ten tijd toe, dat Heer GIJSBERT VAN BREDERODE, en zijne medestanders, het anders

ders zouden goedvinden. DAVID VAN BOURGONDIËN, om geld verlegen zijnde, zocht eene schatting, van één stuiver en vier penningen, op ieder morgen lands te leggen; doch de gemeente wilde 'er geenzins in bewilligen, en hield het tegen, tot zo lange, dat REINOUT VAN BREDERODE, broeder van Heere GIJSBERT, hem de behulpzaame hand bood, met vier honderd gewapende mannen ten bijstand kwam, en die binnen *Utrecht* bragt. Ontelbaar zijn de diensten, hem door de BREDERODEN beweezen; die hij, echter, met de uiterste ondankbaarheid vergold: waarvan wij, op de Art. van REINOUT en GIJSBERT VAN BREDERODE, (VIII. Deel), de voorbeelden gezien hebben. De handelingen van DAVID waren ondraagelijk; wordende zijn gedrag veel verergerd, doordiën hij stout was op het gezach zijns vaders, en op dat van zijnen broeder Hertog FILIPS. Uit dien hoofde was het, dat hij, strijdig met de Voorrechten en Privilegiën, den Raad van *Utrecht*, naar eigen willekeur, veranderde. Maar, na den dood van Hertog KAREL VAN BOURGONDIËN, begon hij voor zig zelven te duchten. Die van *Utrecht* zonden Gedeputeerden aan hem, op het kasteel van *Wijk te Duurstede*, alwaar hij zijn Hof hield; zij begeerden van hem, dat de Raad van *Utrecht*, naar ouder gewoonte, moest besteld worden, volgens hunne Privilegiën, die hij nu te lang verbroken had; als mede, dat hij uit zijnen Raad zou verbannen Mr. LUDOLF VAN KAMPEN, zijnen Vicaris, Mr. DIRK UITTERWEER, van zijn ampt ontzetten, gelijk ook meer anderen, die hen tegenstonden. De Bisschop weigerde daaraan te voldoen. Dus namen zij Heer JAN VAN MONTFOORT voor hunnen hoofdman aan, zetteden alle des Bisschops Officieren af, en stelden anderen in hunne plaatsen aan; waaruit niet anders, dan nieuwe haat en nijd, tusschen den Bisschop en de Stad, moest voortkomen; die zo verre ging, dat DAVID 'er ook niet meer binnen kwam, maar zijn verblijf te *Wijk* hield, en die van *Utrecht* in den ban deed. Nogthans gingen deeze met de oefening van den Roomschen Godsdienst voort. Ook werden zij, na gedaan onderzoek, door den Paus vrijgesproken, en de Bisschop in het ongelijk gesteld. Dan hier mede was die twist niet gestild. Veelen van de Utrechtsche Burgers waren hem toegedaan. Met deeze maakte hij, in

 het

het jaar 1481, een' aanslag, om binnen de Stad te komen, en zig te wreeken. De afspraak was, dat, op zekeren dag, een oproer zou verwekt worden; geduurende de beweeging zou hij in de Stad komen. De dag, daartoe bepaald, was de 6de Augustus. Veelen waren heimelijk gewapend, en maakten een oploop tegen Heer JAN VAN MONTFOORT, Hoofdman der Stad. Doch zo spoedig de Stads Banier ontwonden was, voegden de meeste ingezetenen zig bij hem, en overmeesterden de anderen. De Bisschop, verwoed over de mislukking van den aanslag, zond Heer FREDRIK VAN IJSSELSTEIN naar *Utrecht*, die zijn best deed met rooven en plonderen; neemende zelfs eenige Burgers gevangen. Dergelijke bedrijven konden niet nalaaten, een openbaaren oorlog, tusschen de Stad en den Bisschop, te veroorzaaken. DAVID, om het spel eens meester te worden, hitste MAXIMILIAAN, vader van FILIPS DEN EERSTEN, tegen die van *Utrecht* op. De Hollanders, meermaals door die van *Utrecht* benadeeld, beloofden hunnen bijstand aan MAXIMILIAAN, en verzekerden hem, de Stichtenaars te zullen dwingen. Doch zij maakten, gelijk men zegt, de rekening zonder den waard: want zij werden, bij het Blokhuis, deerlijk geslagen. De Heer VAN LA LAING, Stadhouder van *Holland*, in naame van MAXIMILIAAN, had, tot deeze onderneeming, den Hollanders zwaare schattingen opgelegd, en al het geld, uit de Steden en Dorpen, bijéén geschraapt, en daags vóór den slag in het leger doen brengen. Den slag verlooren zijnde, werd de schat een buit voor de overwinnaars. Dus moest 'er weder geld zijn, wilde men voortgaan. De Hollanders werden zo onmaatig geschat, dat veelen hun zilverwerk, anderen hunne bedden en huisraad moesten verkoopen, om de penningen, waarop zij geschat waren, bijeen te brengen. De verweerders lieten ook niet na, tot in het hart van *Holland* te stroopen. Met eenen onverwachten aanval veroverden zij *Naarden*, dat door hun geplonderd werd; koopende de Burgers het verbranden der Stad met geld af. De Hollanders, niet min wraakzuchtig, dan de Utrechtenaars verwoed waren, deeden mede hun best, met branden en blaaken, sloegen, bij *Westbroek*, een deel *Utrechtsche* Burgers, die daarentegen *Vianen* bij verrassing innamen en plonderden. Dus werd het

het gantsche Land een prooi van de heerschzucht des onwettigen Bisschops. De Blokhuizen, echter, werden daarna, door de Hollanders, ingenomen, ter aarde toe geslecht, de Sluis in stuk geslagen, en de vaart, op *St. Nicolaasdag*, in 1482, toegedamd; waarna zij weder terug trokken. Die van *Utrecht* overrompelden, inmiddels, *Rheenen*, en sloegen alles, wat zij in de wapenen vonden, dood, uitgenomen de vreemden, die in dienst van den Hertog waren; laatende dezelven gaan, waar het hun goeddacht. De Bisschop geraakte, echter, met zijne vrienden, door middel van eenen geheimen aanslag, binnen *Utrecht*, en kreeg aldaar, staande dat 'er over den vrede gehandeld werd, gevangen, Heer JAN VAN MONTFOORT, Heer DIRK VAN ZUYLEN, Heer GERARD VAN SOUDENBALG, Burgemeester ADRIAAN VAN RHYN, Burgemeester JOHAN VAN NYEVELD, JOHAN WOUDMAN, WILLEM WOUDMAN, HENDRIK LAGE, ADRIAAN SLOOIJER en BARENT VAN GROENEVELD; alle welke niet zeer zacht van hem gehandeld werden. Ook bragt hij meer dan vijf honderd Hollanders in de Stad; 't welk, bij die van *Utrecht*, een kwaad vermoeden baarde. Deze trokken daarop, met die van *Amersfoort*, éénen lijn, als zijnde dezelve insgelijks des Bisschops vijanden. Voor *Utrecht* komende, werden zij, bij nacht, heimelijk, binnen gelaaten, 't welk niet zonder bloedstorting toeging. De Bisschop, in vreeze zijnde, liet de gevangenen los, en maakte met hun een verdrag van dezen inhoud: „ indien zijn „ partij de overhand behield, zou hij hun voor derzelver woe„ de beschermen; maar in geval die van *Utrecht* meester blee„ ven, zouden zij 't hem insgelijks doen." De Utrechtenaars behielden de overhand, en zouden, in hunne woede, den Bisschop hebben omgebragt, zo niet Heer JAN VAN MONTFOORT hem, volgens het gemaakt verdrag, beschermd had. Evenwel moest hij zig, na zeventien dagen van de Stad meester geweest te zijn, gevangen geeven. Met hem geraakten in hechtenisse Heer JACOB VAN CATS, Ridder; deszelfs broeder, Heer ARENT VAN CATS; HERBERT VAN FOREEST, Schout van Alkmaar; NICOLAAS CARRÉE, Kapitein van *Schoonhoven*; GIJSBERT PIETERSZ, Baljuw en Burgemeester van *Alkmaar*; Mr. DIRK UITTERMEER, Vicaris van den Aartsbisschop, en meer andere Hollanders, tot honderd vijf-

vijf-en-twintig toe. De Bisfchop werd naar *Amersfoort* gevoerd. De Hollanders lieten niet af, MAXIMILIAAN te fmeeken, dat hij hem verlosfen wilde, en de Stichtenaars beteugelen. MAXIMILIAAN zond eene bende krijgsvolk vooruit, die door de Hollanders verfterkt werd, en kwam, met zestien duizend man, te *Oudwijk*, een Klooster digt bij *Utrecht*; het welk ftraks fterk befchoten werd, voornaamlijk de poorten en torens. De Hollanders, dol van woede tegen die van *Utrecht*, deeden, zonder kennisfe van den Aartshertog, een aanval op de Stad, doch werden, met groot verlies, afgeflagen. Onder het gevecht riepen de verweerders: *Gij verraders, wilt gij de Stad winnen, dan moet gij nader komen.* Zij noemden de Hollanders *Verraders*, om dat zij de Gedeputeerden van wegen de Stad, aan MAXIMILIAAN gezonden, om met hem te handelen, tegen het verdrag, en boven het verleende vrijgelei, hadden vastgehouden, en Jonker EGBERT VAN CLEEF naar *Ter Goude*, en den Burgemeefter SOUDENBALSCH naar *Schoonhoven* zonden. De belegeraars deeden een geweldigen aanval, eens en andermaal op de bemuurde *Weert*, maar werden even kloekmoedig afgeflagen. In den derden aanval ftaken de Utrechtfchen eenige huizen in brand, om hunne vijanden, door rook en ftank, te benadeelen, en te doen terug wijken; dan de wind keerende, ftrekte dit ten nadeele van de Burgers. De Hollanders werden, op den 29ften Julij, 1483, meefter van de *Weert*. Maar ook deze geraakte, door den aanhoudenden brand, die twee dagen duurde, in asfche. Vermids nu die van de Stad zig, bij aanhoudendheid, in de wapenen moesten houden, werden zij geheel en al afgemat, en genoodzaakt, met den Aartshertog in onderhandeling te treeden; die dan ook, den 16den September, als overwinnaar, zijne intrede binnen *Utrecht* deed. De Stad moest duizend Soldaaten inneemen, doch ten laste van de Hollanders; die, toen zij meenden, *Utrecht* in eeuwigen eigendom te zullen houden, de Catharijne-Poort deeden omgraaven en van binnen de Stad bebolwerken; waartoe zij honderdduizend guldens moesten opfchieten; welk geld zij voor wel befteed rekenden, vermids zij nu van *Utrecht* meefter waren, en hoopten te zullen blijven. Dan ook hierin maakten zij verkeerde rekening. Want, in het jaar 1489,

her-

heroverden de Burgers van *Utrecht* de Catharijne-Poort, ſtormenderhand, en dreeven de Hollanders terug; welke toen hun geld beklaagden.

Nadat Bisſchop DAVID bijna veertig jaaren den Bisſchoplijken zetel, onder zo veel onrust, bezeeten had, is hij eindelijk, in het jaar 1496., op het kasteel, te *Wijk te Duurſtede*, overleeden. Hij had gevonden, dat zeer veele ongeleerde lieden met geestlijke ampten begiftigd waren. Om daarin te voorzien, ontbood hij alle Diaconen, Onderdiaconen en Prieſters, uit het geheele *Sticht*, voor zig, en vond, bij het toetzen van hunne bekwaamheid, bij dien gantſchen hoop, zulke grove onwetenheid, dat hij allen, behalven drie, van hunne ampten ontzette (§).

Zij,

(§) *In het* Batavia Sacra *wordt dit bedrijf met andere kleuren afgeſchetst. Daarin wordt gezegd, dat Bisſchop* David *geene Geestlijken afzette, die reeds in kerklijke bedieningen bevestigd waren, maar dat hij zo een groot getal van verwachtelingen, dat is, die na deze ampten ſtonden, als hier gemeld wordt, niet wilde aannemen; waarover* Erasmus *met lof van hem gewaagt. Deze lofreden is wel waardig na te ſchrijven: „ Het zal niet ondienſtig zijn, (zegt hij) te „ verhaalen, wat dat aan* David, *voorheen Bisſchop van „* Utrecht, *en zoon van* Philips den Goeden, *wedervaaren is; „ hij was een zeer geleerd man, en wel ervaaren in de God„ geleerdheid, het welk in Edellieden, en voornamelijk in „ Bisſchoppen van dat Landſchap, die tot de ooren toe in de „ beſlommernisſen der tijdelijke goederen ſtaken, voor een „ zeldzaame zaak moet worden aangezien; hij had verſtaan „ dat 'er onder zo groot getal van gewijden zeer weinige in „ de wetenſchap geoeffend waren, hij heeft dan de waarheid „ der zaake nader willen onderzoeken. Hij deed in de Zaal, „ daar zij onderzocht werden, een ſtoel voor zig zelve „ zetten, en heeft hen altemaal, een voor een, vragen „ voorgedragen, naar maten van het ampt en de wijding „ daar zij naar ſtonden. Zij, die Onderdiaconen zouden wor- „ den,*

Zij, die de afgezetten hadden ingedrongen, ftelden hem voor, „ dat dit afzetten een groote fchande voor het *Sticht van Utrecht* „ was;

„ den, ftelde hij ligter vraagen voor, dan hun die Diaconen zouden worden. Zij, die naar het Priesterampt ftonden, moesten op Godgeleerde vraagen antwoorden. Wilt gij weeten hoe het afliep, hij wees hun alle af, op drie na. Die het opzigt over zulke zaaken hadden, meenden dat het een fchande voor de Kerk zoude zijn, indien 'er maar drie gewijdt werden, in plaats van drie honderd. De Bisfchop zijnde van een vuurigen aart, antwoordde: dat het nog grooter fchanden zoude zijn, dat 'er Ezels, ja nog dommer dan Ezels, voor Menfchen de Kerk werden ingedrongen. Zij, die gewoon waren, daaruit eenig voordeel te trekken, drongen echter aan, het vonnis te verzachten; en dat hij moest denken, dat deze eeuw geen Paulisfen voordbracht, waarop hij hun het bovengemelde antwoord gaf. Dus waren zij dan gedwongen, het laatfte ftormtuig te werk te ftellen, en zijn 'er toe gekomen. Wat is dit geweest? Indien gij zo meent voort te gaan, zeiden zij, moet gij onze wedde verhoogen, anders is het ons onmoogelijk, zonder zulke Ezels te beftaan. Dit ftormtuig heeft den Bisfchop, die tot hiertoe zo pal geftaan had, ter aarde geveld, doch ook dit had hij kunnen afweeren, had hij maar gezegd: de wedde worden niet gegeeven om uwe overdaad en grootsheid in te volgen, maar om 'er matiglijk van te leven, en daartoe zijn zij groot genoeg. Schoon zij den Bisfchop misfchien met gelijken munt hadden konnen betaalen, aan wien de kerklijke inkomften ook maar gegeeven wierden om 'er eerlijk van te beftaan, en niet om een Vorstelijken ftaat te houden. De Bisfchop had dus edelmoediger kunnen antwoorden, met te zeggen: als Ulieden iets nodigs ontbreekt, zal het van een anderen kant, al was het uit mijn inkomften, vergoed worden, als men de Kerk door zulke Ezels maar niet laat onteeren."

„ was, vermids hij, van drie honderd Priesters, alleen drie in „ hun ampt liet blijven, en alle de andere als onbekwaam ver„ stiet; dat de hedendaagsche tijden geene *Paulusfen* noch *Hie*„ *ronimusfen* meer opleverden." Maar hij antwoordde hun: *ik eisfche geene* Paulusfen *noch* Hieronimusfen, *doch wil geen Ezels voor Menfchen laaten gaan.*

Oud geworden zijnde, werd hem geraaden, eenen *Coadjutor* te neemen, om zig van den zwaaren last te ontdoen; maar hij wees den raadgever af, met deze woorden: *Het voorbeeld van St. Anthonius leert mij zulks niet te doen; want die H. Man werd niet meer geacht, nadat men hem den nieuwen St. Rochus had toegevoegd.* In zijnen hoogen ouderdom verloor DAVID zijne gewoone vlugheid van geest, en werd zo zwak van geheugen, dat hij, het geene van daag bevolen was, op morgen verbood. In het leven van dezen beruchten Bisfchop, befchreeven in het meergemelde *Batavia Sacra*, vindt men, onder anderen, aangetekend, hoe de Utrechtenaars, door hem in den ban gedaan, het oog floegen op ENGELBERTUS, broeder van den Hertog van *Kleef*; een Edel jongeling, bijna agttien jaaren oud, wienr geleerdheid en zeden geen het minfte gerucht gemaakt hadden, en dat zij dezen de regeering wilden opdraagen, tot dat DAVID vrijwilligen afftand zou gedaan bebben, of afgezet zou zijn. Dit veroorzaakte geen geringe moeijelijkheid, en werd niet beflist, voor dat de Paus, de zaak van DAVID ter hand neemende, een fcherpen vermaanbrief aan ENGELBERT fchreef, als ook eenen aan de Burgemeesteren van *Utrecht*, met bedreiging van den hoogsten vloek en ban, indien zij langer weigerden, hunnen wettigen Bisfchop te gehoorzaamen. Deze vermaaning fcheen, in het eerst, wel eenigen vat op de gemoederen te hebben; doch naderhand ftoorden de hoofden der oproerigen zig noch aan den Pauslijken ban, noch aan den vloek, noch het *Interdict*; waarna bijkans alle kerklijke diensten in de Stad gefchorst werden, en alles in verwarring geraakte. ENGELBERT, om de burgerij te beter tot zig te trekken, betoonde groote zachtmoedigheid; neemende zelfs veele overloopers, tot zijnen vijand toe, weder in genade aan. Inmiddels bemagtigden de zijnen, in 1483, de Stad van *Utrecht*; waarop hij vandaar

naar

naar *Amersfoort* trok, den Bisſchop gevangen nam, en op eenen wagen (HEDA zegt, *een mestwagen*) deed zetten, en naar *Amersfoort* voeren; daar hij, tot op het hemd toe uitgeſchud, in 't klooster van *St. Aagte* werd bewaard. Nogthans werd hij, kort daarna, geſlaakt, en, door bewerking van MAXIMILIAAN VAN OOSTENRIJK en de Kabbeljaauwsgezinde Hollanders, in zijne voorige waarde herſteld. Volgens HEDA was zijn gezach zo hoog geſtegen, dat hij alles naar zijn eigen welgevallen beſchikte; zelfs tot zo verre, dat hij de Magiſtraat aldaar af en aanſtelde; waarmede het recht der Utrechtenaaren zeer bekort werd. Van alle de natuurlijke kinderen van Hertog FILIPS VAN BOURGONDIËN, was deze DAVID de zesde; gelijk blijkt uit de Geſlachtlijst daarvan, die in deze orde volgt;

FILIPS DE GOEDE, Hertog van *Bourgondiën*, teelde,

Bij *Catharina Scaers*,

Cornelis van Bourgondiën, Heer van *Beveren*, Stadhouder van *Luxemburg*, en Zeevoogd van *Vlaanderen*, geſneuveld in den ſlag bij *Rupelmonde*, den 16den Junij 1452.

Bij ....

Filips van Bourgondiën; in zijn kindsheid geſtorven.

Bij *Jolle Prellea*,

Anthoni van Bourgondiën, den grooten Bastaart, Graaf van *La Roche*, Ridder van 't *Gulde Vlies*, geboren in den jaare 1421, getrouwd, 1459, met *Johanna*, erfdochter van *Pieter Veeville*, en geſtorven 1504.

Bij ....

Cateline van Bourgondiën, Abtdis van *Galilee*, te *Gend*.

Bij *N. N. van Steenbergen*

Anna van Bourgondiën, trouwde, I.) *Adriaan van Borsſelen*, Heer van *Bredam*; II.) *Adolph van Kleef*, Heer van *Raveſtein*; en ſtierf den 16den Januarij 1504.

Bij

Bij *Coletta* (gezegd *Cassellana*) *van Bosquil*, die naderhand trouwde met *Stephanus van Bours*,

DAVID VAN BOURGONDIËN, Bisſchop, eerst van *Terrouane*, in 1451, en daarna van *Utrecht*. Hij overleed, gelijk gezegd is, in den jaare 1426.

Bij ....

Josina van Bourgondiën, die de vrouw werd van den Stadhouder van *Amiëns*.

Bij *Margaretha Post*,

Filips van Bourgondiën, Heer van *Sommelsdijk*, Zeevoogd, Ridder van 't *Gulde Vlies*, in 1517 Bisſchop van *Utrecht*, ſtierf den 7den April 1524.

Bij ....

Jan van Bourgondiën, Proost van *St. Donaas*, te *Brugge*, Raadsheer van *Karel den Stouten*.

Bij *Johanna Catelaire*,

Maria van Bourgondiën, getrouwd, met *Pieter van Beceufremont*, Graaf van *Charnij*.

Bij *Catharina de Tiesferie*,

Boudewijn van Bourgondiën de Rijsfelaar, in 1445 geboren, trouwde *Maria Manuella de la Creda*.

Bij *N. N. Marcatel*,

Rafael van Bourgondiën, Abt van *St. Baaf*, te *Gend*, in 1478, ſedert Bisſchop van *Rosen*, ſtierf 1508.

Bij ....

Jolanta, trouwde *Jan d'Ailly*, Heer van *Pequignij*.

Bij ....

Cornelia van Bourgondiën, getrouwd met *Adriaan van Toulongeon*, Heer van *Mernij*.

Bij ....

Maria van Bourgondiën, of *Marion*, werd Geestlijke.

Bij ....

Catharina van Bourgondiën, trouwde, in 1460, met *Humbert van Lulrieux*, Heer van *Queille*.

Bij ....

Magdalena van Bourgondiën, gehuwd met *Bompar*, Heer van *l'Aage* en van *Courna*.

Meest alle gehuwde bastaarten hebben kinderen nagelaaten.

Zie *de Oude Hollandsche Chronijk*. PONTANUS, CORTGEEN en BOOTH. *Historie van 't Utrechtsch Bisdom*. MIERIS, *van de Nederlandsche Vorsten*, I. Deel, enz.

DAVID, (JAN) een Hollander, en vermaard Vrijbuiter in de zeventiende eeuwe. Naar *Jamaika* geweeken zijnde, behaalde hij grooten buit op de Spanjaarden, en verrichtte, met negentig man, die hij bij zig had, stoute daaden. Onder zijne andere bedrijven verdient gemeld te worden, zijne onderneeming op *Grenada*, op den oever van het Meir *Nicaragua* gelegen, daar ten minsten agt honderd gewapende mannen op lagen; 't welk hij, echter, bestondt te plonderen, en grooten buit van daar voerde.

Zie OEXMEMELIN, *Hist. des Indes Occid.*

DAVID, (JAN) van *Kortrijk*, was aldaar eerst Priester van *St. Marten*, en werd, vervolgens, aangenomen onder de Orde der Jesuiten. Men zegt van hem, dat hij zeer bekwaam was, om de zogenaamde Ketters te overtuigen. Hij overleed, den 29sten Augustus 1613, als Rector te *Kortrijk*, in den ouderdom van zeven-en-zestig jaaren; hebbende verscheidene schriften nagelaaten.

Zie VAL. AND.

DAVID JORIS, gerekend onder de befaamdste Ketters, die *Nederland* heeft voortgebracht, en, om het haatelijke zijner gevoelens, naar de plaats zijner geboorte, *de Duivel van Delft* genaamd. Door de kunst van glasschilderen, die hij tamelijk wel verstond, had hij, naar den tijd, waarin hij leefde, aanzienlijke middelen bijeen vergaderd, veele minvermogenden tot zig getrok-

trokken, en, door zijne milddaadigheid, die hij aanwendde om aanhang te krijgen, zijnen naam berucht gemaakt. Anderen, van meerder middelen, hem voor ervarener beschouwende dan hij wezenlijk was, schonken hem van het hunne; waardoor hij in staat gesteld werd, eenigzins prachtig te leeven. Vóór dat hij zig berucht maakte, behoorde hij tot de Wederdoopers, en was van OBBO PHILIPS herdoopt, die hem naar *Delft* zond, om daar te prediken en te herdoopen. Hier mede niet vergenoegd zijnde, bedacht hij eene nieuwe ketterij, om bij het verblinde menschdom voor iets groots geacht te worden: hij noemde zig *den zevenden Engel des Heeren, den Geest van God, verkooren om de aarde te vernieuwen, te zuiveren en het oordeel te houden; een Propheet, wiens gelijken nooit geweest was, noch na hem niet komen zou; den geestelijken David voor de menschen, door den rechten en waaren Geest opgewekt, om een licht der Heiligen te zijn; wiens schriften men ontvangen moest, niet als van menschen handen, door geleerden van de waereld, maar gekomen uit de schoole van den Geest, van een jonger Discipel, geboortig van den Hemel, die het eeuwig leven, het morgenlicht des eeuwigen dags gezien had: daarom moest men het kostelijk achten, en boven alle waereldsche schatten houden; zijnde* Christus *zijn voorlooper geweest:* Mozes *was in den Voorhof*, Christus *in 't Heilige, hij in 't Allerheiligste*; en meer andere schandelijkheden. Hij ontkende alle werking der goede en kwaade Engelen, schoof het beginzel der zonde alleenlijk op den geheelen mensch, zeggende *dat de Duivels niets anders waren, dan der menschen booze opinien en begeerten.* Hij was stout genoeg, den Duivel uittetarten, om, zo hij iets vermogt, tegen hem optekomen, en zijne magt aan hem te toonen. Naderhand werd het gedrochtlijke van dezen verdwaasden mensch, die zig boven CHRISTUS durfde stellen, weder voor den dag gehaald, en het gruwelijk monster met nieuwe cieraadjen omkleed. DAVID JORIS, die ten sterksten ontkende, dat 'er Duivels waren, welke iets verrichten konden, en die hij had uitgedaagd, werd, echter, ten tijde als, in een zwaar onweder, zijn huis te *Bazel*, op een wonderlijke wijze, omverre geworpen was, zodanig verschrikt, dat hij, op klaaren

 dag,

dag, niet alleen durfde zijn, geduurig bevreesd zijnde dat de booze geest hem op de hielen zat. Even bang voor de Kettermeesters als voor den Duivel zijnde, had hij zig, in het jaar 1544, uit de *Nederlanden* naar *Bazel* begeeven, alwaar hij voorgaf, om het Euangelium zijn Vaderland te hebben moeten verlaaten. Hij kocht aldaar eenige huizen, en werd 'er voor een eerlijk man gehouden, vermits hij zig uitwendig zodanig vertoonde. Ook had hij aldaar zijn' naam DAVID JORIS in dien van JOHAN BRUCK veranderd, zeggende dat hij een Edelman was. De penningen, hem door de misleide Nederlanders gezonden, gaven hem 't vermogen, om zijnen gewaanden rang te kunnen ophouden. Na twaalf jaaren te *Bazel* gewoond te hebben, ftierf hij aldaar, den 23ften Augustus 1556. Toen, drie jaaren daarna, zijne gruwelen openbaar werden, deed de Magiftraat der Stad zijne beenderen opgraaven, en te gader met zijne boeken verbranden; waarover zijne aanhangers niet weinig verfchrikt waren; zij hadden hem voor onfterfelijk gehouden, en hoopten als nog, volgens zijne beloften, op zijne wederopftanding, en de vervulling zijner valfche voorzeggingen. Scherpelijk had hij, geduurende zijn leven, aan alle de zijnen, verboden, ooit van zijnen waren naam DAVID JORIS, of van zijn voorigen ftaat, gewag te maaken; zelf had hij geene van zijne leerftellingen aan de *Zwitzers* geopenbaard, maar fchreef aan de Nederlanders, dat deze te dom waren, om daarvan iets te verftaan. Zijn berucht *Wonderboek*, en andere fchriften, zijn door DIRK VOLKERTS COORNHART, op zijne wijze, wederlegd. Dus luidt het berigt van HALMA, in zijn *Toneel der Nederlanden.* BLEISWIJK, in zijne *Befchrijving van Delft*, zegt van hem dit volgende: „ *Integendeel van veele Godvruchtige mannen uit* Delft *en* Delfland *gefproten, zo heeft de Stadt (gelijk onder de beste vruchten fomtijds het fnoodfte onkruid word gevonden) ook ten voorfchijn gebracht eenen, die niet meriteert genoemd te worden, ten zij dat het gefchiedde tot een affchrik der nakomelingen. Deze is* David Joris, *dien vermaarden Hoofdketter, zijnde geweest een kunftig Glasfchilder, van wiens handwerk nog eenige overblijfzelen te zien zijn, zijnde hij de zoon van een Speelman, ongeleerd, geene taalen kundig, behalven zijn*

moe-

DAVID JORIS.
J. Buys. delin.
Reinl Vinkeles sculp.

moedertaal, doch ſeer eigenwijs, en niet min loos van aart; een groot veinſer, en in kerkelijke zaaken bekwaam om zig na de gedachten van alle te ſchikken, en zig te voegen naar tijd en gelegenheid; niet driftig van aart, ſchoon van aanzien, wel gemaakt van lijf en leden, in gebaarden en zeden wel geſchikt, in woorden en omgang zeer beleeft: onder de misleidende Wederdoopers, en geduurende den Munſterſchen krijg, zig onder dezelve vermengd hebbende, werd door Obbe Philips *herdoopt, en tot Bisſchop over de Herdoopers binnen* Delft *aangeſteld: ja wat meer is, de zes-en-twintig Apostelen, die van den Koning der Wederdoopers waren uitgezonden om zijn rijk uittebreiden, en hunne leere met hun bloed aanboden te bevestigen, beweerden openlijk, dat ſedert den tijd van* Christus, *vier Propheeten waren opgeſtaan, twee waren naamlijk* Jan van Leyden *en* David Joris van Delft, *en twee naamlijk* de Paus van Rome *en* Marten Luther. Hij had, gelijk eenigen willen, van den opgeworpen Koning eenige penningen ontvangen, om in *Friesland* en elders volk te werven, tot het ontzet van *Munſter*, waarin de Koning belegerd was. Doch dat nieuwe Rijk ſpoedig ten einde raakende, ſloeg DAVID JORIS andere wegen in, en ſcheidde zig af van de Herdoopers, verwekte, in ſtilte, eene nieuwe ſecte, daar hij alleen het hoofd en de vinder van was, en veel gelds van trok; beijverende zig, om zijne ongehoorde leere, zo mondeling als ſchriftelijk, voortteplanten. Hij noemde zijn gezegde *het Woord der Volkomenheid of Prophetie*, gelijk hij zulks, zonder ſchroom, in het *Boek der Volkomenheid*, gezegd heeft, dat den Volmaakten te leezen gegeeven werd; doch iets bedekter in het groote *Wonderboek*. Dewijl zijne leeringen de menſchen op eenen ruimen en vermaaklijken weg leidden, zachtkens gerust ſtelden, en voorgeſteld werden met eene zonderlinge wijze van ſpreeken, als of dezelven uit een hoogen Prophetiſchen geest voortkwamen, en met een zonderlingen ſchijn van vroomigheid waren opgeſierd, kreeg hij ligtelijk eenen aanhang bij eenvoudige en ligtlijk te verleiden menſchen. Zijne leere had ook, boven alle anderen, dit voordeel, *dat zijne aanhangers met uiterlijke woorden en werken zig voor de menſchen anders mochten gedragen, dan*

zij in hun hart gevoelden; mogende zij met de Wederdoopers, Papisten, Lutheranen, en anderen, in alle stukken van den Kerkendienst gemeenschap houden, als de gelegenheid en tijdsomstandigheid zulks vereischen, waarin zij zig bevonden, mids in haare harten zijne woorden en het geloove bewaarende. Deze verleidende en bedrieglijke secte, die den naam kreeg van *David-Joristen*, door den grooten aanwas, langs hoe meer ontdekt wordende, kwam, den 2den januarij 1538, in *Holland*, een Plakaat uit, inhoudende, *dat, zo wie* David Joris *of* Meyndert van Embden, *Leeraars onder de Wederdoopers, in gantsch* Holland *logeerde, zonder die aantebrengen, levendig in zijn eigen deur zou worden opgehangen;* welk Plakaat, den 26sten Februarij daar aan volgende, wederom vernieuwd werd. Tusschen den 2den Januarij en den 26sten Februarij, was, te *Delft*, in hechtenis geraakt, de moeder van DAVID JORIS, die met den zwaarde gestraft werd, enkel om dat zij herdoopt was. En schoon men de gewoonte had, de herdoopte vrouwen, in zakken, aan de Schoolpoort, in 't water te smijten, werd aan haar, bij wijze van gratie, vergund, om het berouw, dat zij betoonde, in het Cellebroeders-klooster onthoofd en begraven te worden. Dit geschiedde, volgens inhoud van het Crimineel Sententieboek, waarin gemeld staat;

Op huiden den XXI. February XVc XXXVIII, is Marytye, Jan de Gerters Dochter, Weduwe wylen Joris de Coman en de Moeder van David Joris, geëxecuteert metten swaarde, overmits sy herdoopt was, ende alsoo deselve van dien seer peniteerde, so werde deselve executie gedaen ten Cellebroeders ende aldaer begraven.

„ Twee jaaren daarna heeft DAVID JORIS een Apologie of Verantwoording in het ligt gegeeven, die nog voor handen is, onder den tijtel van: *Onschuld David Joris, gedaen unde gepresenteert an die Wel Geborene Vrouw, Vrouw Anna, geborene Gravinne van Oldenburg &c. Gravinne tot Embden &c. in het jaer 1540, tegen die verkeerde valsche Articulen, so hem overal nageschreeven unde gezegt syn.*

Bij

„ Bij dit geſchrijf zogt hij zig zelven op eene beleefde en deemoedige wijze te verſchoonen, en zijne valſche leere met dubbelzinnige zegswijzen te ontkennen, en te vergelijken. Dan dit baatte hem weinig; wordende hij alomme even ijverig vervolgd. Schoon hij nu in gantsch *Nederland*, en naastgelegene Landen, van wegens zijne Godslasterlijke leere, grootlijks was bekend geworden, en nergens meer veilig was, zo is hij dan na de uitgave van zijn *Wonderboek*, in het jaar 1544, met zijne bijzonderſte vrienden en huisgezin heimelijk naar *Bazel* vertrokken, alwaar hij onder verandering van naam, als een Staatelijk Edelman, die uit vreeze voor de Pauslijke vervolging, uit zijn Vaderland geweken was, zig voor één' van de gezindheid der *Zwinglianen*, die aldaar bovendreef, uitgaf. Hij werd 'er dus als Burger der Stad aangenomen; deed 'er volgens de gewoonte zijn eed; rijzende aldus uit den geringen ſtaat van Glasſchilder, DAVID JORIS, van *Delft*, op, tot op den aangenomen rang van Jonkheer JOHAN VAN BRUGGE, uit *Vlaanderen*, met woorden en werken zig zo gedragende, als of hij de Religie van *Bazel* van harten toegedaan was, gaande neerſtig ter kerke, en het gebruik der Sacramenten, doorgaands met een ſoort van bijzondere vroomigheid bijwoonende: den Wethouderen was hij onderdaanig, den armen milddaadig, de kranken troostlijk, en de nooddruftigen behulpzaam. Voor zodanige veinzerij bewerkte hij, dat niemand iets kwaads van hem vermoedde, maar dat hij gehouden werd voor die geen, die hij in ſchijn vertoonde te zijn: zuimende echter niet om door zijne correspondentie, veele eenvoudige lieden van hoogen en laagen ſtaat, in *Nederland*, die met zijne verfoeilijke leeringe waren ingenomen, alle jaaren veel gelds af teperſſen, en van goed en eere te ontblooten, en tot den bedelſtaf te brengen; voerende hij inmiddels een heerlijken ſtaat, kocht huizen en gronden, waarnaar hij zig deed noemen, oefenende dus bij het karakter van verleider, dat van bedrieger; zijnde zijn huishouding weinig min dan Vorstlijk, en hij leefde, ſchoon buiten opſpraak, zeer wellustig. Drie zaaken, daar het geheim van zijn bedrog in beſtond, ſtelde hij zijn huisgezin dagelijks voor: voor eerst, dat niemant van hem den naam van DAVID JORIS (die in *Holland* en *Friesland* te zeer bekend was)

 op

op ſtraat bragt: ten anderen verbood hij hun te melden, van wat ſtaat of conditie hij was, en wat zijn handteering in zijn Vaderland geweest was: en ten derden, dat hij zorgvuldig acht gaf, dat niemant te *Bazel*, noch in het eedgenoodſchap van *Zwitzerland*, tot de aanneeming van zijn ſecte werd aangezocht, waarin hij een navolger was van de Weſelkens, die men zegt: dat geen ſchade doen ter plaatſe daar zij haar verblijf houden, om voor zig te zekerder te zijn. Dan, hoe bedekt zig DAVID JORIS in de plaats zijns verblijf hield, zo veel te meer arbeidde hij, om zijne leere door brieven, boeken en boden in *Nederland*, voorttezetten, en voedzel te geeven. Dus vermond elf jaaren gerustlijk te *Bazel* geleefd hebbende, is het gebeurd, dat zijn eigen behuwd zoon, en leerling, dien hij zijn dochter ten huwelijk gegeeven had, zijne leere in twijfel trok, en tegen hem opſtond: ook ſchrijven eenigen dat ten dien tijde uit *Nederland* iemant was opgekomen, die hem en zijn gantsch gezin zo klaar beſchreef, dat hij door het overweegen van het gevaar, waarin hij was, van ontdekt te worden, tot twijfelmoedigheid en wanhoop, en door die wanhoop, met zijn huisvrouw, in een zwaare krankte verviel, die haar eerst, en kort daarna hem, den dood veroorzaakte, naamlijk den 26ſten Augustus (HALMA heeft, hier voor, uit E. VAN METEREN, gezegd, den 23ſten Augustus) 1556. Dusdanig, zegt VAN BLEISWIJK verder, was het uiteinde van dien beroemden (liever zouden wij zeggen befaamden) Ketterſchen Patriarch, of eerſten Vader DAVID JORISZOON, dien UBBO EMMIUS noemt, den allergrootſten te wezen, welke ooit onder de Christenen te vinden is geweest; die weerhaan en roervink van *Nederland*, zo als hem anderen noemen, en die zig, volgens THUANUS, voor godlijker en grooter dan CHRISTUS had uitgegeeven. Onder alle de boeken, door hem geſchreeven, zijn twee de voornaamſte, niet alleenlijk van wegens hunne grootheid, maar ook, en vooral, wegens de bijzonderſte leerſchriften, daarin hij zijn gantſche leer, gelijk in gemeene plaatſen, vervat heeft: te weeten, het meergemelde *Wonderboek*, en het boek van de *Volkomenheid*; zijnde het eerſte het grootſte en wonderlijkſte, onder alle zijne boeken, in grootte den Bijbel niet ongelijk, waaraan hij verſcheidene jaaren heeft ge-

gearbeid, en zig benaarstigd, om dat het zelve alle zijne drog-gronden in zig zou bevatten, noodig voor de zijnen, om daarin te leezen. Deze boeken, waarin sommigen nog veele jaaren na zijnen dood hemelsche verborgenheden gezocht hebben, zijn in de oogen van anderen met zijn vergift niet besmet, zo verward en duister, dat het geschrevene meer als dromerijen, dan als denkbeelden, uit gezonde hersenen voortgekomen, beschouwd worden. Want doordien hij daardoor dacht en hoopte de wereld te bedriegen, en geleerden zo wel als ongeleerden tot zig te trekken, zo heeft hij, noodshalven, sommige stukken, die zeer plomp en grof waren, en al te dom in de oogen scheenen, met voordacht bewimpeld, en gedekt met woorden, die niets ter zaake doen, aan de eene plaats zijn vergift uitgespoogen, en op de andere plaats wederom ingeslokt, ter verblindinge van den Lezer. Als nu eindelijk dit wonderlijke *Wonderboek* vaardig was, heeft hij het allereerst, in 1542, en daarna wederom op nieuw vermeerderd en verbeeterd, in 1550 in de Hollandsche taal, met fraaije letteren en figuuren in druk uitgegeeven, onder den tijtel van 'T WONDERBOEK, *waarin, dat van der Werlt aen versloten, geopenbaert is.* Op den rug des tijtelblads staat een kelk of drinkbeker, geformeerd van woorden, vol van geestlijk fenijn, waarmede hij voorhad, de geheele gedachtenisse der Propheeten, en der Apostolische schriften, uit het hart van den Lezer te verdrijven. Onder andere zijner in het geheim uitgegeevene schriften, was ook een allersnadelijkst, tegen de leer der Gereformeerden, en tegen derzelver kerkendienaaren, onder den tijtel van *de ongerechte ende rechte Predikanten;* ook nog eene *Verklaaring van de Scheppenisse, aan U mijn beminde Kinderen unde Broeders, Liefhebberen Christi alleen geschreven;* waarin ook gevonden wordt, een *Tweespraak tusschen Gods Geest, Stemme en de Liefde, ende den Verlooren Mensch;* nog een gesprek *tusschen een Godgeleerd, Bijbelsgeleerd en Sophistgeleerd.* In 1542 is mede van hem uitgegeeven een Tractaatje, beginnende, *Een zeer goede Vermaaning, of Onderwijzinge voor alle Godvreesende Herten des Geloofs, &c;* als mede een ander, *Dit is den Wegh die denzelven gaat &c.;* en ook een boekske, genaamd *Catechesis*, dat is, *Onderwijslijk*

 ge-

gesprek tusschen Vader en Zoon. De voornaamste dwaalleeren, die hem werden toegeschreven, zijn boven reeds vermeld.

„ Drie jaaren dan na zijn overlijden, gelijk boven gezegd is, zijne zaaken te *Bazel* bekend geworden zijnde, werd hij opgegraaven, en met zijn boeken en afbeeldzel, uit last van de Magistraat, buiten de Steenpoort aldaar, op de gewoone rechtplaats door Beuls handen tot assche verbrand, den 13den Mei 1559, na dat door de Magistraat zijn gevoelen uit gedrukte en ongedrukte boeken, en brieven, ten zijnen huize wel naauwkeurig onderzocht was, gelijk dit alles omstandig te leezen is, in een verhaal, door de Professoren van de Universiteit te *Bazel*, in dat zelfde jaar, uitgegeeven, en naderhand te *Delft*, in het jaar 1603, herdrukt. Daarin wordt, onderen anderen, zijne gedaante aldus uitgedrukt.

„ Dat hij was een man van een eerbaar en aansienlijk wezen, „ van fraaije gestalte, hebbende een geele baart, twee graauwe „ oogen, blinkende in het voorhoofdt, een ernsthaftige spraak, „ vermengt met groote zedigheid, syn gelaat en gebeerden van „ het gantsche lichaam, waren so gestelt (gelijk het sich liet aan„ sien) als of niet dan vromigheid bij hem huisveste, in kleding „ hield hij sich deftig, doch geheel statig; in somma niemant „ hadde anders konnen seggen, als dat hij een uitmuntend eerlijk „ man was geweest, die zonder bedrog in oprechtheid omging, „ alsoo eigenlijk voegde zig alles te famen, de saaken die hij „ voorstelde, de Persoon die men zag, de reden die men hoor„ de, doch dat in 't harte verborgen was, zag men niet." En dit was, had men 'er kunnen bijvoegen, de oorzaak dat zijn gelaat ons bedroog.

„ Met het overblijfzel van zijn lichaam en zijne schriften, schoon verbrand zijnde, was zijne ketterij niet uitgeroeid; wordende, nog verscheiden jaaren na zijnen dood, nog defensiën en voorspraaken voor hem uitgegeeven, als onder anderen een in het jaar 1582, gedrukt te *Staden*, onder den tijtel van *de Summa van die gantsche leeringe van David Joriszoon, in 't kort begrepen, tot nut van de Onpartijdigen*; waarin zijne zaak geheel schoon werd voorgesteld. In 1584 een *Tegenbericht op het voorgeallegeerde van de Professoren tot Bazel.* De Leden van

de

de Zuidhollandfche Sijnode hadden dan, niet zonder grond, op de Siinode gehouden te *Dordrecht*, in het jaar 1608, reden om voorteftellen, dat mogte verhinderd worden het drukken van de werken van DAVID JORIS, waarmede men toen te *Gouda* nog bezig was; en in een later Sijnode, Ao. 1623 gehouden in *den Briel*, werd vastgefteld. dat zij, die tot de fecte van hem behoorden, in de Gereformeerde Kerk, volgens de Formulieren, niet getrouwd zouden mogen worden." Tot dus verre VAN BLAISWIJK.

Nog moeten wij hier bijvoegen, het geen F. VAN MIERIS, in zijne *Historie der Nederlandfche Vorften*, II. Deel, p. 474 en 475. van hem zegt, naamlijk, dat de zoon van MARIJTJE GORTER, weduwe van wijlen JORIS COMAN, bij den doop JAN was geheeten, maar met zijnen vader, een Kamerfpeler, achter 't land reizende, in de zinfpeelen (volgens de gewoonte der Rederijkers) gemeenlijk de perfoon van DAVID verbeelde, en daarvan dien naam gekreegen had. In zijne geboorteftad was hij, eenigen tijd herwaards, gefchavotteerd. en met eene priem door den tong geftooken, om dat hij de Priefters, die het genaamde Heilige Verbondsteken des Altaars langs de ftraat droegen, berispt en van afgoderij befchuldigd had. Des niet te min werd hij van eenigen, die eenen afkeer van het Pausdom hadden, om het dichten en uitgeeven van eenige Bijbelfche Liederen bemind. Dus zijne achting ziende toeneemen, verliet hij het glasfchilderen, om, gelijk hij zelf zou gezegd hebben, even als veele Geestlijken, met luttel arbeids, rijkelijk te kunnen leven Dus ftondt het (zegt hij verder) met dezen Leeraar, wiens gedachtenis door twee penningen bewaard werd.

Op de voorzijde van den eerften ftaat hij in koninglijk gewaad, en met deze tijtelen:

DAVID REX PROPHETA ISRAELITARUM, MDXXXVIII.

dat is:

DAVID KONING EN PROFEET DER ISRAELITEN, MDXXXVIII.

Op de achterzijde ziet men de Leerlingen van CHRISTUS uitgebeeld;

beeld, naar de befchrijving van LUCAS, (in de *Handelingen*, Cap. II.) toen ze, op den Pinxterdag, allen met den H. Geest vervuld werden; op den voorgrond leest men:

SPiRITV SANCTorVM, 1535.

dat is:

DOOR DEN GEEST DER HEILIGEN, 1535.

Op het voorftuk van den tweeden, die, mooglijk, in het ontwerpen van 't *Munfterfche Rijk*, tot eer van den Delvenaar gemaakt is, wordt DAVID, zittende op eenen throon, met de kroon op 't hoofd, het zwaard in de regter en de harp in de flinkerhand gevonden, hebbende het wapen van 't Keizerrijk, en, misfchien, van de Stad Munfter, op den voorgrond, en dit omfchrift:

IK DAVIT EEN KONEGLYK HELT,
MIIN HARP KLINKT AL DOOR 'T GEHEELE VELT.

Het agterftuk vertoont CHRISTUS aan het kruis, met vleugelen aan de fchouderen; ter flinkerzijde God den Vader in de wolken, met eene driedubbele kroon op het hoofd, en den rijksappel in de hand. Onder aan zijn eenige bloote fchapen en naakte menfchen, die, met een ladder, naar CHRISTUS opklimmen; op den voorgrond leest men deze woorden van den Zaligmaaker:

NUMENT KUMT TO VADER, DAN DOR MI,
JOHANNES 12.

Penningen zeker zijn deze, niet min fchandelijk dan de leer. Zijn afbeeldzel is door VAN SICHEM, onder het getal der Hoofdketteren, in prent gebragt.

Zie VAN MEETEREN, HOOFT, enz.

DAVID SOMER; zie SOMER (DAVID)

DECKER, (JAN) geboortig van *Haasbroek*, in *Vlaanderen*. Te *Rome* begaf hij zig onder de Orde der Jefuiten, ftudeerde daarna

te

te *Napels*, kwam vandaar te rug in de *Nederlanden*, en oefende 'er, verscheidene jaaren, het Leeraarampt. Naderhand werd hij, van wegen zijne Orde, gezonden naar *Stiermark*, alwaar hij Kancelier van de Hooge Schoole te *Gratz* werd. Hij overleed 'er den 10den Januarij 1609, in den ouderdom van zes-en-negentig jaaren, laatende veele schriften na. Een ander

DECKER, (JAN) was Raadsheer van *Braband*, en schreef, in het jaar 1631, *Dissertationes* en *Decisiones Juris*.
Zie VAL. AND.

DECKER, (JEREMIAS DE) door den grooten VONDEL, een *Dichter van eene Cierlijke Netheid* genaamd, was geboren te *Dordrecht*, omtrent het jaar 1609 of 1610. Zijn vader ABRAHAM DE DECKER en zijne moeder MARIA VAN BRANDEN, waren, op den 3den April des jaars 1607, in den echt getreden. Dus zijne geboorte niet veel vroeger dan in het eerstgemelde jaar kan gesteld worden, en ook niet veel laater, vermits hij elders, in zijne *Rijmoefeningen*, te kennen geeft, dat zijn broeder, die in het jaar 1620 geboren werd, toen nog verre te zoeken was. De vader van onzen Dichter had, in zijne jeugd, den krijgsdienst waargenomen, en was als Vaandrig tegenwoordig geweest binnen *Oostende*, toen hetzelve door den Aartshertog belegerd was. Daarna had hij zig te *Dordrecht* nedergezet. Zig aldaar in den echt begeeven hebbende, en nadat deze zijn zoon hem aldaar geboren was; begaf hij zig, met zijn huisgezin, naar *Amsteldam*, alwaar hij zig op den koophandel schijnt te hebben toegelegd. Doch ongelukkiglijk daar in geslaagd zijnde, geneerde hij zig als Makelaar, waarmede hij, door nijverheid, het nodig onderhoud voor zijn huisgezin verschafte. Dat hij dezen post bekleed heeft, blijkt uit de volgende dichtregelen van J. DE DECKER, in zijne *Rijmoefeningen*, II. Deel, p. 322, daar hij zijnen vader deze woorden in den mond legt:

'k En hoeve, op afgeleefde beenen
Voortaan niet meer, door sneeuw en slijk,
Langs Water, Dam en Nieuwendijk,
Om kleenen Makelloon te loopen.

Ook

Ook schijnt het, dat onze Dichter zijnen vader daar in geholpen heeft. Nog maakt hij, in verscheidene zijner versen, gewag van den ijver en bekwaamheid, om hem, in zijne vroege jeugd, in de Taalen, in den Godsdienst, en in 's Lands Geschiedenissen te onderwijzen: dus zingt hij, II. Deel, p. 312.

Helaes! 't bedrijf der Helden,
Zuls gij voortaen niet meer
Ophaelen nog ons melden,
Wat Meeteren weleer
Heeft op 't papier gezet,
Wat Bor ons heeft gegeeven,
Wat Froisard heeft geschreeven,
Commin en Monstrelet.

Dat JEREMIAS zig niet alleenlijk met zaaken, den koophandel betreffende, bezig hield, is gebleeken uit zijne kundigheden, zo in de Latijnsche, Fransche, Engelsche als Italiaansche Taalen. In het jaar 1661 gaf hij eene overzetting uit het Fransch in het licht, van MATTHEUS, *Historie van Ælius Sejanus*, en, eenige jaaren laater, zijns vaders vertaaling, mede uit het Fransch, van FLORUS en EUTROPIUS. Niet alleenlijk verstond DE DECKER de gemelde taalen, maar hij arbeidde ook naarstig aan de verbetering der Nederduitsche taale, waarvan hij, voor zig zelven, eene Spraakkunst vervaardigde. Nogthans was de edele Dichtkunst zijne aangenaamste oefening. Na BUCHANANUS, BAPTISTA, of *Dooper*, uit het Latijn overgebragt te hebben, gaf hij deze zijne vertaaling, in 1652, in 't licht. Zijn uitvoerig Hekeldicht, *de Lof der Geldzucht*, werd eerst na zijnen dood uitgegeeven. Voorts zijn 'er, in den laatsten druk zijner *Rijmoefeningen*, die, in 1726, door BROUERIUS VAN NIDEK zijn uitgegeeven, veele soorten van gedichten, die in de voorige Uitgave niet te vinden zijn, en onder dezelve eene verzameling van Puntdichten, in welke hij de beste Nederduitsche Dichters, zo niet overtrof, ten minsten evenaarde. JEREMIAS DE DECKER overleed in de maand December des jaars 1666. Zijn afbeeldzel gaat in prent uit, met dit volgend zesregelig vers, van den Heer B. VAN NIDEK, die ook 's mans leven voor zijne *Rijmoefeningen* geplaatst heeft.

DE

DE DECKER, die, op 't spoor van VONDEL, *taelgebreken*
Te keer gaet, en in 't Dicht het schoonste Duitsch leert spreeken,
Die slagpen aen de wiek der ed'le Poëzij
Herleeft in deze print, naer REMBRANTS *schilderij;*
Voor wien der Dichteren, voor wien hebt gij te zwichten?
Natuur, verstant en konst volmaeken zijn gedichten.

DECKERE, (ADRIAAN DE) geboren, in den jaare 1566, te *Oostersouburg*, in de Provintie van *Zeeland*, moet, met zijne huisvrouw PETRONELLA PIETERS, den Hervormden Godsdienst toegedaan zijn geweest: want zij beiden, volgens inhoud der Crimineele Sententie, tegen hun uitgeweezen, beschuldigd zijn geworden van medepligtig te zijn geweest aan de Beeldstorming, aldaar geoefend, in de maand van Augustus van het gemelde jaar. De Sententie van den 2den Mei 1569, tegen hen, was als volgt:

„ Naerdyen zeeckere Crimineele Processen geinstitueert ende „ voldongen zyn geweest voor Burgemeesters en Schepenen der „ Stadt Middelburgh in Zeelandt, by ende tusschen Jonckheer „ Philibert van Serooskerke, Rentmeester Bewester Scheldt, „ van wegen de Co. Majest. aenleggere ter eenre, op ende ten „ laste van Adriaen de Deckere, eertyds Schout van Oostersou„ burgch, en Petronella, Pieters dochter, zyne Huisvrouwe „ gevanghenen, ter andere zijde, *vuyt dyen de voorsz. gevan„ genen hem vervordert hebben, en de voorleden trovbelen, „ Beeldstorminghe ende breeckinghe derselver gebeurt in Au„ gusto 1566, in de Parochie Kercke van Ooste souburge, „ hen aldaer present zynde, en hulpers van de voorsz. breec„ kers, ende zelfs handadige geweest te zyn, breeckende alle „ die beelden, en violeerende en prophanecerende de voorsz. „ kerke,*" *enz.* In gevolge van dit Vonnis werden beiden verweezen, om op de markt te *Middelburg* gebragt en gestraft te worden met de baste (met de Koorde) tot 'er de dood na volgde, en na twee uuren gehangen te hebben, gebragt te worden buiten de Noortdampoort, en aldaar aan eene galge gehangen te worden; met Confiscatie van alle hunne goederen. Dit vonnis werd ter uitvoer gebragt den 3den Mei des gemelden jaars.

Zie

Zie MARCUS *Sententien enz.*, bl. 360. enz.

DEDDINGE, een aanzienlijke Buurt, in de *Friesche* Grietenij *Stellingwerf Oosteinde*, onder het Kwartier van de *Zevenwolden*, behoorende onder het Dorp *Oldeberkoop*.

DEDEL, een aanzienlijk Geslacht, reeds sedert veele jaaren, zo in *'s Gravenhage* als te *Amsteldam*, bekend, en waarvan nog verscheidene voornaame mannen in wezen zijn, die zo in Staats, als Stadsbestuur, en in den Krijgsdienst, den Lande aanmerklijke diensten beweezen Een Lid van dit Geslagt, terwijl wij dit schrijven, in 1788, de Heer ABRAHAM DEDEL, bekleedt thans te Amsterdam de Burgemeesterlijke, een ander, de Heer WILLEM GERRIT DEDEL *Salomonsz*, de Oud-Burgemeesterlijke waardigheid. Van de Manhaftigheid van den Schout-bij-Nacht, broeder des laatstgenoemden, hebben wij de blijken verhaald op 't Art. BENTINK, onder het berigt wegens den slag op *Doggersbank*.

DEDEM, een oud adelijk Geslacht, oorspronglijk uit het Graafschap *Benthem*, reeds bekend sedert het jaar 1369, en naderhand, met het begin van de zeventiende eeuwe, in de Provintie van *Gelderland*, het kwartier van de *Veluwe*, en in de Provintie van *Overysfel*, op de Land- en Kwartier-dagen, onder de Ridderschap beschreven.

Zie *de Geslachtlijst daarvan bij* FERWERDA.

DEDGUM, een Dorp in de *Friesche* Grietenij *Wonseradeel*, onder het Kwartier van *Westergoo*, heeft Kerk en Predikant, in Combinatie met *Tierkwerd*, onder de Klassis van *Bolswert*.

DEEL, eene Heerlijkheid in de *Thielerwaard*.

DEELEN, een adelijk Huis, waarvan een oud en aanzienlijk *Geldersch* geslacht den naam draagt. Het legt een groote mijl van het Dorp *Otterlo*, op de *Veluwe*, en word thans tot een Herberg gebruikt, als ook tot een Pleisterplaats voor de Hessekarren en andere Voerlieden.

Zie *Geographie van Gelderland*.

DEELEN; (*De Geslachtlijst van*) zie dezelve bij FERWERDA, in 't *Adelijk Wapenboek*.

DEELEN, (WOUTER) of anders GUALTHERUS DELENUS, en zijn zoon PIETER DEELEN, beide uitmuntende mannen, die zig, in of omtrent het jaar 1559, te *Middelburg* onthielden, zo men meent, om de Hervorming, door vermaanen en prediken, voortgang te doen krijgen. Volgens TE WATER meende men dat WOUTER en zijn zoon, die hem in geleerdheid evenaarde, geboortig van *Alkmaar* waren. De zoon word gezegd te hebben uitgemunt in allerlei wetenschappen, en bijzonder in de Grieksche Taale, waaruit hij het Nieuwe Testament, op nieuw, in het Nederduitsch hielp vertolken. Het gerucht van zijne bekwaamheid verbreidde zig niet alleen door gantsch *Nederland*, maar zelfs tot in *Engeland*; houdende de Geleerden van zijnen tijd, en inzonderheid ALDEGONDE en BUCERUS, een gestadige briefwisseling met hem, zo over de Reformatie als over het Kerkbestuur. Dus was de zoon niet min uitsteekende in verdiensten, dan de vader, voor den zuchtenden kerkstaat. Ook was hij één der eerste Predikanten van de Nederduitsche Gemeente der vreemdelingen te *Londen*, onder de regeering van Koning EDUARD DEN VI, ja zelfs, schoon heimelijk en met gevaar van zijn leven, onder de bloeddorstige regeering van MARIA. Eindelijk genoodzaakt zijnde *Londen* te verlaaten, begaf hij zig naar *Embden*, en predikte aldaar eenige maalen. Doch, in het jaar 1556, werd hem, op bevel van den Vorst van *Oostfriesland*, zulks mede verboden. Daarna vindt men dat hij naar *Frankfort*, en vervolgens te *Antwerpen* beroepen werd. Het blijkt niet dat hij aan de vriendelijke uitnodiging van die van *Haemstede* voldaan heeft, maar wel dat hij, door die van *Embden*, naar *Friesland* werd gezonden, vanwaar hij zig weder naar *Londen* begaf. Hier bleef hij, van het jaar 1562 tot 1570; in welken tusschentijd de Geloofsbelijdenis der Gereformeerden aan hem moet overgezonden zijn. Dit is ook het laatste bericht, dat men van hem heeft, behalven het getuigenis van den Hoogleeraar SCHOOK, die van hem zegt „ dat hij was „ een allergodvruchtigst hooggeleerd man, die in zijne dagen, „ wegens zijne zeldzaame geleerdheid en ijver, boven anderen

„ was te ſchatten, en die, zo hij geleeft had tot de tijden der „ grootſte Nederlandſche beroerten, zoude hij met zijne *Nes*„ *tors*, of zeer wijzen en voorzigtigen raad, de goede zaak be„ hulpzaam hebben kunnen zijn." Van hem is overgebleeven zijne vertaaling uit het Latijn in 't Nederduitsch, van de zes-entwintig boeken van SLEIDANUS.

* Zie J. W. TE WATER, *Reformatie van Zeeland; Tweede Eeuwgetij der Geloofsbelijdenis.* 's GRAVEZANDE, *Middelburgſche Vrijheid.*

DEENEMARKEN, eene kleine landſtreek, tusſchen de *Bovenvecht* en den *Amſtel*, voorheen van grooter uitgeſtrektheid, toen de *Noormannen*, voor de tweedemaal, daar invielen, wanneer zij, ter verovering van *Doesburg*, den *Rhijn* opvoeren.

Zie ALTING, en verder op 't Art. DEMMERIK.

DEENEN, welke, met andere Noordſche volken, tot in deze gewesten afgezakt zijn, en ſchrikbaare verwoestingen aangerecht hebben, in de negende eeuwe. Van hunne bedrijven, zo in *Holland* als *Zeeland*, zal op het Art. NOORMANNEN gewag gemaakt worden.

DEENENBERG, één der twaalf Dorpen, onder de Heerlijkheid *Ravenſtein*, in de *Meijerij van 's Hertogenbosch*; zijnde dit, met vijf anderen, aan het gebied van *den Bosch* onderworpen.

DEERSUM, een klein Dorp, in de *Frieſche* Grietenij *Rauwerderhem*, aan den *Hemdijk*, ten zuidwesten van *Rauwerd*, hebbende vijftien ſtemmen. Den rijweg, van *Sneek* naar *Leeuwaarden*, vindt men aldaar aan de rechterhand.

DEEST, een Buurtſchap, die zig, in de langte, uitſtrekt, langs den *Waaldijk*, tusſchen *Druten* en *Winſen*.

DEIL, een redelijk groot Dorp en Heerlijkheid, in de *Thielerwaard*. Op den grond dezer Heerlijdheid ſtaan twee oude adelijke Huizen; *Bulkenſtein* en *Palmenſtein* genaamd.

DEIL,

DEIL, (*Huis de*) of *ten Deil*, in *Rhijnland*, en wel in de Hooge Heerlijkheid *Wassenaar* en *Zuidwijk*.

DEINUM, een Dorp, in de *Friesche* Grietenij van *Menaldumadeel*, naauwlijks een uur gaans ten westen van *Leeuwaarden*, aan den Trekvaart; hebbende een zeer vermaaklijke ligging, en zes-en-dertig stemmen. De Kerktoren is van een zonderling maakfel.

DEIVELSBROEK, een Polder, met het recht van Ambachtsheerlijkheid, in het *Land van Putten*.

DEKAMA en HANIA, twee Edele Staaten, in de *Friesche* Grietenij van *Baarderadeel*, aan den *Slachtedijk*, nabij den *Sneekertrekvaart*, welke beiden in de binnenlandsche beroerten, door de Vetkoopers verwoest zijn geworden. Het geslacht van DEKAMA was voorheen in *Friesland* zeer vermaard en uitgebreid, en, door huwelijken, vermaagschapt aan de aanzienlijkste Stamhuizen van die Provinïie, als aan ALBADA, AYLVA, BURMANIA, OUD-CAMINGA, CAMINGA, CAMSTRA, EYSINGA, GALAMA, GOSLINGA, GROUSTINS, HARINXMA, HEEREMA, LYCKLAMA, ROORDA, enz. WINSEMIUS maakt, op het jaar 1045, reeds gewag van eenen JULIUS DEKAMA, die, door Keizer HENDRIK, in veele gewigtige Gezantschappen gebruikt werd; hij zegt dat deze te *Orleans* overleden is. Van eenen anderen van dit geslacht zegt hij: „ de „ edele DEKAMA en BEIJEM (1313) voor *Florence* gesneuveld, „ werden, op bevel des Keizers, naar *Pisa* gevoerd, en aldaar „ begraaven." SCHOTANUS maakt, op het jaar 1210, gewag van FRANS DEQUAMA, (DEKAMA) en zegt, dat hij in dat jaar, om 's Lands zaaken, naar Keizer OTTO DEN VIERDEN gezonden, en door dien Vorst zeer minzaam ontvangen werd; blijvende zijn zoon, JARICH DEKAMA, ten Hove bij den Keizer. De Staate van *Dekama* lag te *Jellum*, aan den *Borndijk*. Maar zij, onrustig zijnde, hebben te *Weydum* ook gebouwd, en de bestuuring van 't Dorp, bohoorende aan VIGLIUS HANIA, die weleer een geleerd, maar stil en vreedzaam man was, tot zig gebragt. Omtrent dien zelfden tijd was mede zeer berucht JUW DEKAMA, zoon van HET-

TO DEKAMA, te *Baard*; welke JUW ongemeen oorlogzuchtig van aart was. Om zijnen moed en geaartheid te voldoen, begaf hij zig, in *Friesland* niets te doen vindende, naar *Braband*, alwaar hij zig aan het Hof van JAN DEN TWEEDEN, eenigen tijd, ophield. Ook is het waarfchijnelijk, dat hij gemelden Hertog verzeld heeft, bij zijnen inval in *Zuidholland* (1303). Zeker is het, dat hij met denzelven, kort daaròp, naar *Engeland* is overgeftoken, en dat DEKAMA Koning EDUARD DEN EERSTEN behulpzaam geweest is, in den oorlog tegen de *Schotten*. Ook fchijnt hij in *Engeland* gebleven te zijn, tot na den dood van EDUARD, vermits 'er, in de Friefche Gefchiedenisfen, vóór het jaar 1308, geen gewag van hem gemaakt wordt. Geduurende den tijd, dat de twisten, tusfchen de *Schieringers* en *Vetkoopers*, op het heevigst waren, en dat de Vrijheid der Friezen den doodfnik fcheen te zullen geeven, waaraan veel toebragt het Verbond, dat de Vetkoopers met die van *Groningen* gefloten hadden, zond MAXIMILIAAN, als Keizer, zijnen Gezant OTTO VAN LANGEN naar *Friesland*, om de zaaken aldaar te onderzoeken, en, ware het mogelijk, tot een gewenscht einde te brengen. Hij kwam, in den aanvang des jaars 1492, in *Friesland*, en deed eene Vergadering beleggen van alle de hoofden der Regeeringe, tusfchen het *Flie* en de *Lauwers*, op eenen Landdag te *Sneek*. De vergadering bijeen zijnde, bevestigde hij, uit naam van den Keizer, alle hunne voorrechten en vrijheden, fchold de achterftallige fchatting kwijt, en vermaande hen, met afftand van alle landverdervende partijfchappen, die hen bijna ten gronde toe bedorven hadden, een *Poteftaat* te kiezen; met bedreiginge, dat de Keizer, in gevalle van hardnekkigheid, hen onder het gebied van eenen Vorst zou ftellen, die weinig werks van hunne voorrechten en vrijheden maaken zou. De Schieringers, toen de zwakfte partij zijnde, lieten zig ras beweegen, en koozen den edelen JULIUS DEKAMA, als een man van den eerften Adel, en Heer van *Baard*, tot *Poteftaat*. Doch de Vetkoopers, ftout op het gemaakte verdrag met die van *Groningen*, weigerden hem te erkennen; hunne woede ging zo verre, dat 'er vreemd krijgsvolk komen moest, om hen tot onderwerping te noodzaaken: bij welke gelegenheid het geflacht van DEKAMA groote nadeelen leed.

Zie

Zie WINSEMIUS, SCHOTANUS en F. SJOERDS.

DEKENS. Deze naam werdt gegeeven aan hun, welke men, om het ampt, dat zij bekleedden, in het kerklijke, *Medehelpers van den Bisschop* noemde, als bestaande daarin eigenlijk hunne bezigheid. Want, doordien het den Bisschoppen niet mogelijk was, overal te zijn, of acht op alles te kunnen geeven, en ook, naar maate hun gezach, en dus ook hun hoogmoed aanwiesch, minder acht op de kerklijke bestuuringe gaven, zo was het noodzaakelijk, dat anderen zig daar mede bemoeiden. Van hier zag men, van tijd tot tijd, verscheidene Amptenaars te voorschijn komen, die voor hun de zaaken waarnamen, en alles op naam van den Bisschop verrichtten. Ieder Bisschoplijk Sticht was verdeeld in onderscheidene Dekenschappen. In eene Ordonnantie daartoe leest men: „ Wij hebben het als een regtmati„ ge zaak bevoolen, dat ieder maand, op zekeren dag, te wee„ ten de eerste van de maand, de Priesters van ieder Dekenschap „ bijeen zullen komen, en van de zaaken, die in hunne Paro„ chien voorvallen, zullen spreeken." (Zou men ook, in navolging hier van, de Klassikaale kerkelijke vergaderingen hebben ingericht?) Deze Dekens dan, die ieder hun bepaald gebied hadden, waren, waarschijnelijk, dezelfden met de *Land-Dekens*, waarvan men overal het zelfde gemeld vindt; doch deze waren van de *Land-Vikarissen* onderscheiden. Want daar de laatstgenoemden meest het bewind voerden over het tijdelijke van de kerk, waren de andere, waarvan wij hier spreeken, voornaamlijk aangesteld, om het opzicht over de Priesters te hebben, en 't geen de kerklijke zaaken aanging. Ieder van hun had, binnen de paalen van zijn Dekenschap, zijn rechtsgebied, ook in de gemengde Procesfen: en dat niet alleen over de Geestlijkheid, maar ook over het gantsche volk; somtijds, hoewel dit een misbruik van hunne magt was, breidden zij ook hun gezach over wereldlijke zaaken uit. Want, onder voorwendzel dat veele zaaken, als eedzweeren, zijn gegeeven woord niet houden, de geheime huwelijksverbintenissen, bevestiging van den trouw en dergelijken, tot den geestlijken vierschaar behoorden, zo drongen zij zig overal in; en, uit dien hoofde, was 'er naau-

welijks eenig verſchil of verbintenis, of deze geestelijke Rechters maatigden zig 'er de uitſpraak over aan. De Notarisſen, of kerklijke beamptſchrijvers, de eenigſte, die in burgerlijke onderhandelingen de pen voerden, (en bij gebrek van dezen, de Priefters en Pastoor,) ſchreven, doorgaans, in de Acten, dat de partijen zig door eeden verbonden hadden; ja, al werd 'er van geen eed geſproken, 't was genoeg, dat de Brieven of Acten door een kerklijk perſoon ondertekend waren; en deze kwamen 'er bijna altoos in te pas De hoogachting, of liever het ontzach, dat de Gemeente voor hen had, was oorzaak dat zij overal geroepen werden. Bijaldien 'er dan een hapering voorviel, nopens de uitvoering dier verbintenisſen, waren, gemeenlijk, de Kerklijken de eenigſte Rechters der verſchillen; en niet alleenlijk deeden zij de uitſpraak daarvan, maar vorderden ook de tienden, jaargelden en kerklijke boeten in, die, nadat zij 'er het hunne hadden afgetrokken, naar *Utrecht* werden gezonden. Ligtlijk vermoedt men, dat de Ingezetenen, door die geestlijke Rechters, veel te lijden hadden. Want niets lieten zij onbeproefd, om alles voor hunnen rechtbank te ſleepen, en voor hunnen vierſchaar, of te *Utrecht*, te doen berechten. Groote voorſtanders waren zij van het gewaande recht der kerken, en zelfs van de kerkhoven, de vrijplaatſen voor de misdaadigers, Veele ſchuldigen, die hun de handen vulden, bleeven ongeſtraft; waardoor, noodzakelijk, de wereldlijke rechtbank in kleinachting geraakte. Daar zij zig meest op toeleiden, was, het vorderen van zwaare geldboeten, zo op de geheime huwelijken, als op het overſpel, en over het werken op heilige dagen; ook als 'er, bij ongeluk, een kind verdronk; en op eene meenigte van andere voorvallen. De nadeelige gevolgen, die hier-uit, voor 's Lands Ingezetenen, veroorzaakt werden, waren, echter, in de eene Provintie meer dan in de andere kennelijk. Tot het Dekenſchap van *Friesland* zullen wij ons eerst bepaalen, om den Lezer in ſtaat te ſtellen, om zelf te kunnen oordeelen, en den wereldlijken Rechter, die zig veeltijds genoodzaakt vond, zig tegen hunne ſchraapzucht te verzetten, te moeten billijken.

In de Provintie *Friesland* waren den Geestlijken, in het kerklij-

lijke Recht, verscheidene wetten voorgeschreeven. De Deken, die door den Bisschop was aangesteld, of deszelfs Gemagtigde, die op de gewoone kerkvergadering bevestigd moest worden; mogt geen uitlander of vreemdeling zijn, maar moest zijn een ingeboren, vrye en welgeboren Fries. Ook moest hij de zoon van een Leek, en uit een wettig huwelijk geteeld zijn, en geen zoon van een' Priester, in overspel gewonnen. De Bisschop zijne vergadering houdende, moest, drie dagen na den aanvang van de Sijnode, zodanig een Deken verkiezen, die aan het voorgemelde voldeed; en deze moest des Bisschops ban behoorelijk uitvoeren, op verbeurte van drie schellingen. Den Deken verkoozen zijnde, uit het getal der omliggende Priesteren van ieder Dekenschap, moest, vervolgens, zijne gezette rechtdagen houden, dewelken drie weeken vooraf bekend gemaakt werden. Nevens den Deken werden nog, tot de waarneeming van het kerklijke recht, gekoozen een Priester en zekere wereldlijke persoonen, die uit het midden des volks, en door het volk zelf, werden aangesteld, en, even als de Deken, *vrye Friezen*, welgeboren en zo aanzienlijk van middelen en magt moesten zijn, dat zij in staat waren, de uitgesprokene vonnissen van den Bisschop ten uitvoer te brengen. Deze aangestelde Rechters werden, vóór het aangaan van den Rechtdag, door den Deken onder den eed genomen, en daarna in hunne bediening toegelaten. Voorts mogt niemant aan deze gezwoorenen eenig geweld of onrecht pleegen, of kwaad van hun spreeken, om de waarneeming van hun ampt; zijnde, wegens den gestaafden eed, een ieder van hun gehouden, hunne aanstellingen te erkennen, hunne persoonen in waarde te houden, en, op alle mogelijke wijzen, in de waarneeming van hun ampt te ondersteunen: ten ware zij, met woorden of daaden, zig te buiten mogten hebben gegaan; in welke gevallen het den Ingezetenen, gesterkt met vijf van hunne gebuuren, vrij stond, het wangedrag der gezwoorenen aan den dag te brengen, wanneer derzelver misdaaden, even als die van andere Leeken, gestraft werden. Door welke wetten, als ze wel onderhouden werden, der Rechteren magt, en het misbruik derzelve, tamelijk beteugeld werd. Ook waren 'er zekere bepaalingen gemaakt, omtrent het ampt van den De-

Deken en van de Rechters. Want, in tijden van hooggaande beroeringen en verwarringen, voegden verscheidene Gemeenten, zo Geestlijken als Leeken, zig te zamen, om de noodige middelen te beraamen, tot bescherminge der onschuldigen, en om de kwaaddoeners te vervolgen en te straffen; bij welke gelegenheid de Deken en verdere Geestlijke Rechters nieuwe of vernieuwde wetten voorschreeven, volgens dewelke zij zig in de bedieninge van het recht hadden te gedraagen. Zo hield, in den jaare veertien honderd en twaalf, de Kerk- en Landraad van *Leeuwaarden*, met de Leeken en Geestlijkheid van *Wirdum*, *Wartena* en *Grouw*, eene Vergaadering, waarin agt-en-twintig punten, nopens het Dekenrecht, en den aankleeve van dien, beraamd werden. Het opschrift daarvan was:

Wilkerran des Dekkens *In Nomini Domini.*

Dit sint tha punten/ ende tha enigha/ dur dae Leken/ ende thi Dekiken fan *Leowardera Sindstalle*, fan *Wirdoem*, *Wartena* ende *Groustens*, ower een dregen sint.

Nog moet, ten opzichte van de aanstelling der Dekenen, hier gemeld worden, dat dezelve, in het algemeen, wel geschiedde door den Bisschop, doch niet overal en altijd. Hoe dit geschiedde, ten aanzien van *Oostergo*, is niet wel te bepaalen, doordien de grenzen der Dekenschappen, en derzelver instellingen, vermist zijn. Dat ook dit deel van *Friesland* zijne Dekens gehad heeft, is zeker. Want 'er, nu en dan, in de Geschiedenissen melding van gemaakt wordt: als van eenen WILLEM, Priester te *Huisum*, als Deken van *Leeuwaarden*; van eenen SJOERD, Priester op *de Geest*, als Deken van *Collum*. Buiten twijfel zijn 'er nog meer in *Oostergo* geweest. *Westergo* had zijnen vasten Deken: doch deze behoorde, voor het grootst gedeelte, niet eigenlijk onder de rechtspraak van den Utrechtschen Bisschop, maar onder den Proost van *St. Jans Kerke* aldaar. Deze Proost stelde zijne Dekens in ieder Dekenschap van *Westergo*, behalven

te

te *Staveren*, dat, met *Gaasterland*, onder den Proost van *St. Salvator* behoorde: zo als *Workum* behoorde onder den Proost van *Oud-Munster*, die daarom den Deken aanstelde. Het ampt van Deken was zo aanzienlijk en voordeelig, dat zij, die het bezaten, of andere aanzienlijke mannen, niets onbeproefd lieten, om hetzelve op hunne kinderen te doen overgaan; waarvan in *Groningen* veele voorbeelden voorhanden zijn. Eén van die allen zal genoeg zijn om dit te bevestigen. Geyko, Deken te *Farnsum*, was, volgens emo, in alle wetenschappen wel ervaaren, en daarbij van een godvruchtig leven. Hij overleed in 1223, en werd opgevolgd, eerst door een zoontje van robnerus, dat nog geen veertien jaaren oud was; welke opvolging aanleiding tot groote opschuddingen en beroerten heeft gegeeven. Robnerus had het, bij den dood van gayko, bij den Bisschop van *Munster* zodanig weeten te bekuipen, dat de Pastorij en het Dekenschap van *Farmsum* aan zijn zoontje voornoemd gegeeven werden. Dit was hem te gemaklijker geworden, vermits hij van gayko's maagschap was, en de Dekenschappen van den vader op den zoon, of op de naaste erfgenaamen, plagten overtegaan. Wilbertus eppinga, ook, zo wel als robnerus, een magtig Heer, en bij zijne landslieden wel gezien, en voorheen reeds een vijand van gemelden robnerus, kon dit met geene goede oogen aanzien. Eerst woelde hij onder de hand, spreekende 'er met dezen en geenen over, en kreeg daardoor, ongevoelig, een grooten aanhang. Het koopen en verkoopen, zeide hij, van Geestlijke ampten was niet langer te dulden. De heerschzucht en geldgierigheid van den Bisschop, en de ondeugendheid der Geestlijken, waren even onverdraagelijk. 't Was hem alleen te doen om het volk uittezuigen en te overheerschen. Men moest 'er, bij tijds, een schot voor schieten; want, zo men langer wachtte, zou het niet te verhelpen zijn. Hij kreeg het volk aan zijne zijde. De *Eemlanders* en *Oldamptsters* kwamen mede in het spel, en ook die van *Broekmeer*. Menco zelf beschuldigde de Dekens, dat zij 't volk, door het afpersen van boeten, op eene buitenspoorige wijze plaagden. Het volk zamengeschoold, deed de Dekens en hunne medestanders vermaanen, dat zij hun gedrag te verbeteren, en zig binnen de paalen van hunnen pligt,

te houden hadden, zo zij niet wilden zien, wat 'er van komen zou. De Dekens, ziende wat 'er gaande was, en buiten ſtaat om zo een groote menigte te wederſtaan, kwamen tot een mondgeſprek, zetteden hunne kinderen te pand, en beloofden, het aan de uitſpraak van goede mannen te zullen verblijven. Intusſchen bragten zij de zaak voor den Bisſchop, en keurden de goede mannen, die gekozen waren, af. De *Eemlanders*, die dit voor draaijerijen en uitvluchten hielden, vergaderden wederom, ſtaken de huizen van de Dekens in brand, en noodzaakten hun zelfs, het land te ruimen. Op den eisch en bedreiging van den Bisſchop van *Munſter*, daar tegen gedaan, verdedigden zij zig, met deze woorden: *de Dekens, die verdreven zijn, waren uitzuigers van de Gemeente, hadden vrouwen en kinderen, maakten hunne ampten erflijk, dat tegen alle kerklijke regels ſtreed; zij waren door geene behoorlijke verkiezing tot dat ampt gekomen, noch wettig daarin bevestigd.*

De naam van Deken hier door in haat geraakt zijnde, werden zij naderhand, zo aldaar als elders, *Proosten* genaamd. De eerſte der Dekens, dien men van het Bisdom van *Deventer* gemeld vindt, was, in 't jaar 1140, GERBOLDUS, en de laatſte LUDOLPHUS BRUNESIUS, in 't jaar 1665. Te *Utrecht* droegen zij ook den naam van *Proviſoors*. Ook was hun gezach aldaar aanzienlijker, dan dat der Proosten. Want in den eed van den Proost ſtond duidelijk uitgedrukt: *als ik door mijnen Deken, of door het Kapittel, ten Kapittel zal geroepen zijn, zal ik daar verſchijnen, ten waſe dat ik een wettig belet mogt hebben.* Somtijds bekleedden zij daar het ampt van Vikaris. Hun aanzien bleek in de openbaare omgangen; gaande de Domproost aan de rechter, en de Deken aan de ſlinkerhand van den Bisſchop. Wat hunnen oorſprong aanbelangt; men zegt dat ze eerst in de kloosters zijn bekend geworden, daar zij het opzicht hadden over tien Monniken; en daarom *Decani* genaamd werden. Van trap tot trap is dit in de Utrechtſche kerken opgeklommen tot de hoogſte waardigheid, naast den Bisſchop, zo als gebleeken is, daar zij zelfs de magt hadden, om, uit naame van het Kapittel, den Bisſchop, nevens alle Ingezetenen en Ridders, voor het Kapittel te ontbieden. Keizer KAREL DE VIJFDE maakte

geene bepaaling, hierin bestaande, dat voortaan geene Dekens over de vijf Kapittelkerken te *Utrecht* zouden mogen verkoozen worden, dan die hem aangenaam waren. FILIPS, KARELS zoon, ging verder, en benoemde zelfs den Deken van de *Maria's Kerke* aldaar, zonder zig te stooren, of dit den Kanunniken aangenaam ware of niet.

In de Provintie van *Zeeland* werden zij aangesteld door den Domproost van *Utrecht*, in wiens naam zij daar het rechtsgebied oefenden, en 'er een groot gezach voerden. BOXHORN getuigt, dat de Deken van *Middelburg* kennis nam van de geschillen tusschen de Stedelingen en Landlieden, en dat hij de Procesſen uitwees. In *Zeeland* waren vier Dekenſchappen, als dat van *Walcheren*, van *Schouwen*, van *Zuidbeveland*, en van *Borsſelen*.

Wat *Holland* aanbetreft, SCRIVERIUS, in zijn *Chronijk van Holland*, zegt p. 113: *den Deken van* Holland, *wiens gezag over de* Groote Waard, *welk in* Zuidholland *zig uitſtrektte, ende was onderſcheiden van de Dekens van* Maesland, Westduge, Rhijnland, Kenemer, Amſtelland *en* Betuwe, enz. alwaar dezelve mede groot gezach oefenden. Doch die van *Noordholland* maakten het ſlimmer, zo als blijkt uit het geen wij hier tot ſlot zullen bijvoegen. Onder het Dekenſchap van *Westfriesland* behoorden *Hoorn*, *Enkhuizen*, *Medenblik*, *Ouddorp*, *St. Pancras*, *Otterlick*, *Koedijk*, *Schagen*, *Oude Nijrop*, *Nieuw Nijrop*, *Wijnckel*, *Veenhuizen*, *Avenhorn*, *Schaerdam*, *Hauwert*, *Berchout*, *Opdam*, *Heynsbroek*, *Spanbroek*, *Leck*, *Waewijt*, *Sijbekerſpel*, *Schaerwoude*, *Hoogwout*, *Opmeer*, *Woggenum*, *Nubixwoude*, *Benningbroek*, *Lammershage*, *Abbekerk*, *Twijst*, *Midwovde*, *Swaeg*, *Ooster* en *Wester Blokker*, *Schellinkwoud*, *Hem*, *Wydenes*, *Bovenkerſpel*, *Westeynd*, *Binnewyzent*, *Oostwoud*, *Warfartshoeve* en *Opperdoes*.

De Deken van *Westfriesland* werd gekozen door het Kathedraale Kapittel van *Utrecht*. Zijn gezach was zo groot, dat de Proost zijn ampt, indien de Deken zulks begeerde, moest afſtaan. Zij lieten 't hier bij niet berusten, maar gingen de paalen van hun gezach zodanig te buiten, dat Hertog ALBRECHT VAN BEIJEREN die van *Hoorn* en de omleggende ſtreeken moest handha-

haven en beschermen, tegen de onmaatige afpersingen der Dekens. Ja zelfs Bisschop RUDOLPH VAN DIEPHOUT moest, in het jaar 1434, maatregelen daar tegen beraamen. Om te weten, waarin hun onmaatig gedrag meest bestond, dient men te weeten, dat, wanneer zij de Ingezetenen, bij wege van recht, niets konden afpersfen, alsdan bezetteden zij de koeijen en beesten op 't veld, of zij besloegen hunne renten. De Magistraat van *Hoorn* viel daarover klagtig aan Graave WILLEM DEN ZESDEN, die den Deken, door den volgenden Brief, wel ernstig belastte, de Poorters van *Hoorn* met vrede te laaten.

WILLEM, *bij der genade Gods, Paltsgraven op den Rijn, Grave van Henegouwen, van Holland en Zeeland, Heere van Friesland, laten u weten den Deken van West-Friesland, of uwen Stedehouder, hoe dat ons getoont hebben onsen getrouwen Stede van Hoorn, dat gij sommigen tijden haaren poorteren daget, en met recht toespreekt, en soo wanneer gy hen niet afwinnen meugt, so bezettet gy haer koeijen en beesten op het veld, en andere haare Landrenten, daer gy hun grooter kraft en hinder mede doet, boven recht, als wij verstaan: dat ons vreemt geeft, en ons ook niet staat te lijden, dat men onse ondersaten voortaan sulken kraft en moeijenissen boven recht doen sal, waarom wij u ombieden en bevelen, met ten eersten, dat ghy onse Poorteren van Hoorn, ende anderen onsen ondersaten, voortaan sulken onlust ende moeijenissen verdraecht, dit laet in gheener wijs, soe dats hun geen noot en zy, ens meer clage daer van te doen.*

Was gedagtekent 19 Augustus Anno 1419.

Uit een tweeden brief van Hertog JAN VAN BEIJEREN, ten gevalle van die van *Hoorn*, in het jaar 1424, blijkt, dat de Deken voortging met de Ingezetenen te benadeelen; dezelve was van den volgenden inhoud.

JOHAN, *bij der ghenaden Gods Palensgrave op ten Rhijn, Hertoege in Beijeren, Grave van Henegouwen, Holland en Zeeland enz. Doen cond allen luden, dat wi om liefste en om-*

gun-

gunste, die wi hebben tot onser goeden stede van Hoirne, die selve stede ghegheven ende gheghonne hebben, geven ende gonnen met desen briefve alsulcke punten ende vrijheden tot eeuwighen dag'en durenden, als hur nae beschreven volgt. Indien eerstan, waert sake, dat ymant tot enygher tyt binnen der stede van Hoirne voirscreven enich kint verloer, in veur off in water of andersins met enighen ongevalle off versumenisse dat binne sien seven jaer waer, daer sal die Deken of Provisor van Vrieslant mit syn Clerck, niet meer off hebben dan die Poirters van Haerlem daer off geven.

Item waert sake, dat ymant den andere hiimelijk trouwden, of trouwe gegheven hadde, daer en sel die Deken off Provisoir voirscreven met synen Clerc, niet meer off hebben dan die Poirters van Haerlem daer off gheven, dat is te weten negen Boddragers, die Deken off Provisoir en die Clerc één Boddrager. Zie van deze munt op 't Art. BODDRAGER.

Item, soe sel gheen Poirter van Hoerne den anderen toespreken off moeijenissen doen, voer den Gheestelijken Rechter, also verre, als hoere enich van dien twien, die saken keeren wilde aen den waerlicken rechte, dan soe sellen de Burgemeesters mitten meesten deelen van de gerechten, die saken an hem niemen ende sceiden, die by der meesten reden ende besten rechte als dat behoert, alsoe verre als die saken alsulck syn dat mense mit waerlijke rechten berechten mach. Ende want wij deese punten voerscreven ende elken bijzonder onsen guden luden van Hoern voerscreven die nu syn ende namaels wesen sullen, van ons ende van onse nacomelingen vast, stede ende onverbroken gehouden wille hebben, so hebben wij des oirconde onsen Zeghele hier aen doen hanghen.

Deze Brief doet ons klaar zien, dat de Dekens, in stukken, die wij hen voorheen, in *Friesland*, tot zig hebben zien trekken, en daarop zwaare boetens stellen, in *Westfriesland* moeten zijn nagevolgd. Niet alleen waren de Ingezetenen daarover gestadig met hem in twist; maar ook somtijds ontstond 'er twist tusschen den Deken en de Steden, over den vrijdom der kerkhoven. Te *Hoorn* ging het misbruik van dezen vrijdom, omtrent

trent de jaaren 1458 en 1459, zeer in zwang. Eenige brooddronkene of baldaadige gasten, die het op 't pleegen van allerleijen moedwil, ja op rooven en doodslaan toeleiden, gebruikten de kerkhoven voor een veilige schuilplaats, daar de Schouten of Stads Overheden, vervaard voor den geestlijken Vierschaar, hen niet durfden moeijen of aantasten. De boosdoenders, daardoor te meer aangemoedigd, liepen, bij nacht, met verboden en scherp geweer door de gantsche Stad, bestormden de huizen van hunne vrienden, of van vermogende lieden, en stelden dikwijls de gantsche Stad in roere. FILIPS VAN BOURGONDIËN, toen Graaf van *Holland*, toonde zig zeer te onvreden, over de slapheid van den Schout, en liet een brief afgaan aan den Schout en het Gerecht van *Hoorn*. Doch hoe sterk het Plakaat van dien Vorst, ten nadeele van den Deken, ook zijn mogt, durfde hij of zijne navolgers zig daar tegen niet verzetten.

In het jaar 1518 ontstondt, over deze zelfde zaak, een zwaare twist. De Heeren van den Gerechte hadden eenen ARENT ROOK, om zekere begaane misdaad, van 't kerkhof laaten haalen, en in de gevangenis doen zetten. Dit namen de Dekens van *Westfriesland* en het Kapittel van *Utrecht* zeer euvel, in verstand zijnde, dat hunne gerechtigheden daardoor ten hoogsten verkort en verminderd waren. Zij zonden dan een scherp bevel, om den gevangenen weder ter plaatse te brengen, daar hij van daan gehaald was, of in *St. Pieters Dal* bestellen. Den Raad naar dat bevel niet luisterende, werd de Stad straks in den ban gedaan; welke, nagthans; op hoope dat zij zig naar de begeerte van 't Kapittel zoude schikken, eerstdaags geligt werd. De Raad, die inmiddels iets ten Hove te verrichten had, gaf de zaak aan den Stadhouder en den Raad van *Holland* te kennen. Deze geboden, den misdaadiger niet los te laaten, maar, volgens Land wetten, te recht te stellen. Ook lieten zij het Kapittel weeten, dat ze die van *Hoorn*, over deze zaak, ongemoeid hadden te laaten, of dat zij, bij gebreke van dien, de goederen en renten, die het Kapittel in *Holland* had leggen, in beslag zouden neemen. Thans werd de Stad *Hoorn* met een nieuw Interdikt gedreigd: ja het Kapittel geliet zig, als of 't het Hof en gantsch *Holland* even eens wilde handelen. Dit geschil duurde

twee

twee of drie jaaren, en werd, door tusfchenkomst van goede mannen, en het opfchieten van eenige penningen, bemiddeld en afgedaan. Doch voor dat deze twist geëindigd was, werden de *Westfriezen*, door hunnen Deken JAN MICHIELSZ WALDRINO, oneindig gekweld, met het vieren van veelvuldige Feestdagen, die hij, in grooter getale dan andere, invoerde. Dit kon niet dan ten nadeele van de Ingezetenen ftrekken, vermits alle de handwerken, op de Feestdagen, moesten ftilftaan; en indien 'er zaaken voorvielen, die onmogelijk geen uitftel konden lijden, moesten den Proost de handen gevuld worden, fomtijds met meer penningen, dan de ambachtsman met zijnen arbeid verdiende. Die naar geen' Proost omzag, en zijnen arbeid verrichtte, werd gedagvaard en in zwaare boeten geflagen. Die van *Enkhuizen*, dit moede zijnde, wisten van den Bisfchop HENDRIK VAN BEIJEREN, in het jaar 1524, eene Ordonnantie te verkrijgen, waarbij bepaald werd, dat men eenige Feestdagen, die min plegtiglijk gevierd werden, voortaan niet op de Markt, maar in de Kerk vieren zou; de onderzaaten van hun Proostdijfchap zouden, op die dagen, hun handwerk mogen doen, en koophandel drijven, zonder iets aan den Proost of Deken te verbeuren. Hoe zeer de Deken vorderde, dat de H. dagen zouden gevierd worden, ftelden de Stadhouder en Raaden van *Holland* zig daar tegen, gelijk te zien is bij VELIUS, *Chronijk van Hoorn*, BRANDT en CENTEN, *Historie van Enkhuizen*.

DELF, (DE FIVEL) *Fivela*, een traage en kleine rivier, die weleer, aan dezen kant van *Werum*, zig ontlastte in de Ree of Haven van de *Eems*, die van de Romeinfche vlooten dikwijls bezocht, en welke de Monniken, in de landtaal, *de Eemderhaven* (*Emethenfim portum*) genoemd hebben. Toen deze haven, door de menigte van modder, die 'er zig in opgeftopt had, en in vette landerijen verauderden, bevonden werd niet meer bekwaam te zijn tot een vaart naar de dijken, waarmede de *Nieuwlanden* (zo als de Abt MENCO het nieuw aangefpoelde land noemt) befloten waren, heeft men deze moeten verhelpen, met een grift of flatting, die van het woord *Delven*, dat is *uitgraaven*, den naam van *Delf* gekreegen heeft, in kwaad Latijn, *Fosfalum* genaamd.

naamd. In deze grift is, in het jaar 1272, in dit nieuw aangewonnen land, een Schutſluis geleid, die de *Sanderſluis* genaamd werd, naar een voornaame hoeve of boerewoning, zijnde een van de zes, die weleer, toen het nog een haven was, aldaar aan het noordſtrand lagen; doch die, van 't boerevolk, naar alle plaatſen of boerewooningen, zonder onderſcheid, *Dorpſterzijl* genaamd werd. Maar als de landen, naderhand, door de aanſpoeling verder uitgebreid, en de dijken, tot aan den *Eemſtroom*, uitgeleid waren, zo blijkt het daaruit, dat de kil van de *Fivel*, die tot dien tijd toe buiten de *Sanderſluis* geweest was, ook de benaming van *Delf* gekreegen heeft, daar die van *Fivelingo*, naderhand, de drie Sluizen of Zijlen, die een groot ſtuk weegs van malkander ſtonden, bijeen getrokken hebben, doch die hedendaags *de drie Delf-Zijlen* genoemd worden, vermits intusſchen een van de drie den naam van *Dorpſterzijl* behoudt. Ook voert een Dorp, op den kant van de *Eems*, met de ſterkte die 'er om ligt, den naam van *Delfzijl*, waarvan wij ſtraks melding zullen maaken.

Zie HALMA.

DELFLAND, één der aangenaamſte en bekoorelijkſte Landſtreeken, in het hart van *Holland*, en wel in het Zuiderkwartier, ſchoon men wil dat het oudtijds onder *Noordholland* behoorde. Ten noorden grenst *Delfland* aan *Rhijnland*, ten zuiden aan de *Maas*, en ten westen aan de *Noordzee*. Gelijk het, door deze nabuurſchappen, ongemeen veel nut ontvangt, deelt het ook rijkelijk de vruchten der bekoorelijkheden aan de omliggende landſtreeken mede. Wat aangaat den naamsoorſprong; zeker is het, dat dit landſchap dien van de Hoofdſtad *Delft* ontleend en verkreegen heeft: zijnde de naam van *Delfland* zo oud niet als die van gemelde Stad: want deze wordt niet gevonden vóór het midden van de dertiende eeuwe, waarin gewag gemaakt word van het beſtuur der Heemraaden van *Delfland*, en van eenige Ambachten en adelijke Huizen, toen ten tijde bekend. Dat dit landſchap vroeger dezen naam zoud gehad hebben, ſteunt op gisſingen zonder bewijs. Wat de grootte of uitgeſtrektheid aangaat, de oudſte Schrijvers zijn daarin zeer verſchillende. Sommi-

migen beweeren, dat een groot deel van *Delfland* voorheen behoorde onder *Rhijnland.* Van leeuwen, in zijne *Costumen van Rhijnland*, zegt dat *Monster*, *Ter Heide*, *Wateringen*, *Lier* en *Rijswijk* onder *Rhijnland* behoorden. Anderen willen een gedeelte daarvan onder *Maasland* gesteld hebben. Dan deze stelling is, met zo veele bewijzen, wedersproken, dat het onnoodig is, daarop eenige aanmerking te maaken. Doch, wat de zo evengemelde plaatsen aangaat, 'er is reden te gelooven, dat van leeuwen daarin niet misgetast heeft. Ten aanzien van *Rijswijk*, evenwel, wordt de onderhoorigheid aan *Rhijnland*, met grond, in twijfel getrokken. Men zou met meer reden kunnen zeggen, dat *Rijswijk*, oudtijds, een Baljuwschap op zig zelve geweest is, zonder ooit tot *Rhijnland* behoord te hebben. De grootte van *Delfland*, zegt men, bestaat in zes-en-dertig duizend morgen lands, wel verstaande van *Delfland* in 't algemeen, en niet van het Heemraadschap.

Delfland is, langs den oever van de *Noordzee*, op sommige plaatsen, met zandduinen bezoomd geweest, doch die thans, langs den hoek van *Holland*, zo niet geheel verdweenen, ten minsten van weinig belang zijn; een onheil, ten uitersten nadeelig voor de Hollandsche stranden en dijken, zo als wij, op het Art. duinen, zullen aantoonen. Langs den kant der *Maaze* heeft *Delfland* stevige dijken. Binnenslands verlustigt het oog zig in zeer vruchtbaare wei- en zaailanden, waarvan de menigte van keurlijke *Delfsche Boter* alleen genoegzaam ten bewijze strekt. Ook is de grond 'er ruim zo goed als elders, ter voortbrenginge van boomvruchten, die 'er allersmaaklijkst zijn. Naar den kant van *Rhijnland* en *Schieland* zijn zeer goede Veengronden, en een menigte van reeds uitgeveende plassen.

Alle de Ambachten van *Delfland*, welke tevens geene Hooge- of Halsheerlijkheden zijn, of niet onder eenen bijzonderen Baljuw staan, die door 's lands Staaten wordt aangesteld, behooren onder het Hoog-Bailjuwschap of den Hoogen Vierschaar, anders het *Hof van Delfland* genaamd. Deze Vierschaar wordt gespannen door den Hoog-Bailjuw en dertien welgeboorene Mannen. Schoon 'er, reeds in het jaar 1200, van Heemraaden gewag gemaakt wordt, zijn, echter, de eerste bewijzen van dit Kollegie

van het jaar 1316. Een brief van Graave WILLEM VAN HENEGOUWEN, dien wij hier bedoelen, is ingericht, *an onsen Baliu van Delflant en Schielant, die nu is of hierna wesen sal.* Waaruit men zou mogen opmaaken, dat *Delf-* en *Schieland*, ten dien tijde, door één Bailjuw beheerd is geworden; doch men kan het ook afzonderlijk verstaan. Want, in een volgenden brief van dien zelfden Graave, van den jaare 1323, wordt gesprooken tegen den Bailjuw van *Delfland*, zonder hem te gelijk Bailjuw van *Schieland* te noemen. Wederom in een anderen, van 1339, wordt FREDRIK VAN BOECHORST, uitdrukkelijk, Bailjuw van *Delf-* en *Schieland* genaamd. De verdere beampten aldaar zijn een Secretaris, een Stedehouder van den Bailjuw, en een Bóde. Over geheel *Delfland*, zo wel ten aanzien van 't Hoog-Heemraadschap, als van het Hoog-Bailjuwschap, en de bijzondere Bailjuwschappen, is een Landdrost, wiens ampt bestaat in het naspooren, en in hechtenis bezorgen, van zulken, waarop men eenig kwaad vermoeden heeft. Ook heeft deze Landdrost een Substitut. Het Collegie wordt gehouden, alle veertien dagen, des Maandags voordenmiddag, op de *Waterslootsche*, of *St. Joris Poort*, te *Delft*. Ook heeft de Heer Hoog-Bailjuw het recht, zulks begeerende, om op deze Poort te woonen.

Het Hoogheemraadschap van *Delfland* is, schoon de aanvang 'er van onbekend is, zeer oud, en al bekend geweest in het jaar twaalf honderd negentig, of daaromtrent. Want de brief, waarin 'er van gewag gemaakt word, is van Graave FLORIS, en gedagtekend op het door hem gestichte huis *de Vogelsank.* Dan, de woorden, daarin vermeld, doen ons zien dat de Heemraaden toen reeds in wezen waren: want de Graaf zegt daarin, *dat hij hun alinc ende al gegeven hebben alle de schouwingen en keeringen, ende te berechten, al dat den Heemraad raekt en te mogen koeren tot onser luiden van Delfland behoef, in allen Steden en Dorpen, beleghen in Delfland, alwaert oock door en in onsen huisen en den Hage ende 't Sande.* De Uitgestrektheid van het Hoogheemraadschap van *Delfland* was, in ouder tijden, even groot als tegenwoordig. Doch daarbij moet in aanmerking genomen worden, dat Hoogheemraaden geen rechtsgebied hebben over landen buiten den Maasdijk, als enkel de Kaden,

den, die de uitwatering van het Hoogheemraadschap bepaalen. In vervolg van tijd is het Hoogheemraadschap verdeeld in *Oost-* en *West-Ambachten*; welke Ambachten weder verdeeld werden in *dertien Sluizen*, die, echter, alle niet meer aanwezig zijn, liggende de nog overig zijnde in den Maasdijk, tot uit- en inlaating in den boezem van *Delfland*. De *Oost-Ambachten* staan op een verdeeling van vijf Sluizen, die, in het jaar 1587, tot éénen Sluis gemaakt zijn, welke men vindt tusschen *Schiedam* en *Vlaardingen*, en als nog den naam van *de vijf Sluizen* heeft. De vijf Ambachten, die door dezen Sluis uitwateren, en in derzelver lasten gelden, zijn 1.) *Vrijenban*; 2.) *'t Hof van Delft* met *Poortland*; 3.) *Berckel*, waaronder ook *Schieveen*; 4.) *Ketel* met *Noorddorp*; en 5.) *Pijnaker*, en daaronder *Akkersdijk*. De omslagen van de Sluisgelden worden, in de *Oost-Ambachten*, gemaakt bij Morgentalen van twee duizend morgens, voor ieder Hoofd-Ambacht; zodat *Oost-Delfland* hieruit gemeenlijk begroot wordt op tien duizend morgens.

De *West-Ambachten* van *Delfland*, gemeenlijk *Westland* genaamd, zijn, ten aanzien van het Hoogheemraadschap, verdeeld in *agt Sluizen*, ieder van welke men schat op zes-en-twintig honderd morgen lands; zodat voor 't geheele *Westland* twintig duizend en agt honderd morgen lands mogen gerekend worden. De naam van *de Agt Sluizen* is, ten aanzien dezer verdeeling, nog in gebruik, offchoon 'er thans niet meer dan zes Sluizen zijn. In het jaar 1652 werden drie tot één gebragt, zijnde bekend met den naam van *de Boonersluis*. De Hoofdambachten van het *Westland*, die, met opzicht tot het Waterschap, ook *Sluizen* genoemd worden, zijn 1.) *De Voorburgsche Sluis*, waaronder behooren *Tedingerbroek*, met *'s Gravezanden binnen* en *buiten*: 2.) *De Naaldwijksche Sluis*, en onder deze *Lier*, *West-* en *Oost-Kamp*, twee Polders onder 't Ambacht van *Eikenduinen*: 3.) *De Maaslandsche Sluis*; geldende deze drie Ambachten tot de *Boonersluis*, die ten westen van het Dorp *Maaslandsluis* geleegen is. De overige Sluizen zijn, naar de volgende Ambachten: 4.) *De Monstersche Sluis*, en onder deze *Honsholredijk* en 't *Kleine Hof van Delft*: 5.) *De Wateringsche Sluis*, mede op *Maaslandsluis*, aan de zuidzijde van

 de

de *Monsterfluis;* de andere drie leggen nevens elkander, in den Dijk, als men *Vlaardingen* van de landzijde inrijdt, zijnde bekend bij de naamen van de *Rijswijksche; 6.) Vlaardingen binnen: 7.) Schipluiden*, de twee laatste ieder met haare Ledemaaten; doch *Rijkwijk* heeft 'er geene, en is dus gehouden, alleen ten dienste van *Delfland* een Sluis te onderhouden.

Behalven deze aloude dertien Sluizen, is 'er nog een aan de *Oranje-Polder*, de *Oranje-Sluis* genaamd, die, in het jaar 1673, op gemeene kosten van *Delfland*, gemaakt is, in den *Maasdijk*, aan het *Amersgat*, om, langs een vaart, naar *Honsholredijk*, die toen mede gegraven werd, versch water te bezorgen in de vijvers van de lustplaats van Koning WILLEM. Naderhand heeft deze Sluis mede begonnen te dienen tot de uitwatering van *Delfland*, nadat men het *Amersgat* verdiept, en de vaarten, die derwaards heen liepen, gereinigd hadt. Dijkgraaf en Hoogheemraaden, benevens de Hoofdingelanden van *Delfland*, hebben, in 't jaar 1675, bij een Verzoekschrift aan den Heere Prinse VAN ORANJE, als Stadhouder, getracht, zig, voor een gedeelte der kosten, van het maaken en vervolgens van het onderhouden van de *Oranje-Sluis*, te ontslaan; gevende, ten dien einde, aan hoogstgemelde zijne Hoogheid te kennen, dat 't Hoogheemraadschap van *Schieland*, in de uitwatering van dezen Sluis, mede zoude bevoordeeld weezen, en verzoekende dus, dat zijne Hoogheid geliefde te verklaaren, dat de onkosten, zo wel bij het Hoogheemraadschap van *Schieland*, als van *Delfland*, zouden gedraagen worden. Doch deze zaak is onbeslist gebleeven. Ieder van deze Sluizen heeft zijnen bijzonderen Sluiswachter, die, volgens eede, verpligt zijn, hun ampt waarteneemen naar de algemeene Keuren van *Delfland*.

De dijkslasten, voor zo veel den *Maasdijk* aangaat, worden door de Ambachten gedraagen, en ook door bijzondere leden. Te weeten, de hoofdslagen en verhoogingen van den dijk geschieden door de Ambachten, die ieder hunnen paal op den dijk hebben, en ook door eenige aangelegene landen. Duister is het, waarom de Ambachten niet alles draagen, of de bijzondere alles, ten zij men dit wilde zoeken in het onderscheid der Sluizen. De *Zeedijk* wordt door het Kollegie onderhouden, en uit

de Gemeeten, of uit den buitengewoonen omflag van *Delfland*, betaald. Onder de dijkslasten wordt ook gerekend het onderfcheid van de landfcheiding of hoeve *Zijdwinde*, tusfchen *Rhijn-* en *Delfland*, waarvan ieder Ambacht zijn Banwerk heeft, volgens aanwijzing der paalen op de Zijdwinde, uitgenomen *Berckel*, dat alleen de lasten draagt van deszelfs landfcheiding tegen *Schieland*, alwaar geene paalen zijn.

Het Kollegie van het Hoogheemraadfchap beftaat uit den Opperdijkgraaf en vijf Hoogheemraaden. Het ampt van Dijkgraaf is, zo verre men 'er van gemeld vindt, altoos gehecht geweest aan dat van den Baljuw van *Delfland*; doch ten aanzien der geenen, die hetzelve van ouds bekleed hebben, is men, tot aan den jaare 1323, geheel in het onzekere. De lijst der Hoogheemraaden gaat ook niet hooger; en men weet niet, of hun getal, vóór het jaar 1391, meer of minder geweest is Doch in dat jaar heeft Hertog ALBERT VAN BEIJEREN, bij Handvest van den 20ften November, eene fchikking gemaakt, hierin beftaande, dat de vijf Heemraaden, die hij aanftelde, gelijk ook hunne opvolgers, in hun ampt zouden blijven, geduurende hun leven lang; met magt, om te keuren en te vonnisfen tot 's Lands oorbaar, zonder zijn of iemands tegenzeggen; en wanneer iemand der Heemraaden kwam te overlijden, zouden de overigen een' anderen kiezen, dien zij wilden, *mids dat deze tot vijftig morgen lands gegoed zij.* Ook zouden zij den nieuwverkozenen in eed neemen. Alle 't welk tegenwoordig nog plaats heeft, wel verftaande federt den 8ften December 1655, op welken dag Heeren Hoogheemraaden van *Delfland*, zo wel als die van *Rhijnland*, door de Heeren Staaten van *Holland* en *Westfriesland*, in hun voorig recht herfteld werden, waarop Keizer KAREL DE VIJFDE eenigen inbreuk gemaakt had. Nog dient hierbij in aanmerking genomen te worden, dat, onder het getal der Heemraaden, altoos een uit de veertig Raaden der Stad *Delft* zijn moest.

Tot dit Kollegie behoort een Secretaris, die door Dijkgraaven en Hoogheemraaden wordt aangefteld, en drie Penningmeefters; de een over de *Oost-* en de andere over de *West-Ambachten*. Ook heeft het Kollegie twee Advocaaten. De mindere bedien-

den zijn een Landmeeter, een gezwoorene Klerk, drie Boden, twee Kasteleins op de Gemeene-Landshuizen van *Delfland*, het eene te *Delft*, en 't andere te *Maaslandsluis*. Deze bedienden worden aangesteld door den Dijkgraaf en Hoogheemraaden: welke Heèren hunne gewoone vergaderingen houden op den eersten Donderdag in ieder maand, in het gemeene Landshuis te *Delft*, uitgezonderd in de maand van Augustus. Met die zelfde uitzondering van maand, vergadert ook het Kollegie in den *Haag*, in de *St. Joris Doelen*, op ieder tweeden Maandag, die na den gemelden eersten Donderdag volgt. Ook heeft hetzelve 't recht om op 't Raadhuis in 's *Hage* te mogen vergaderen.

De geschillen en oneenigheden, die, weleer, in het Hoogheemraadschap van *Delfland* ontstaan zijn, hebben aanleiding gegeeven tot het oprechten van het Kollegie van Wel Edele Heeren verkoozen Hoofdingelanden van *Delfland*, die, gelijk in andere Hoogheemraadschappen, deze waardigheid niet bekleeden, uit hoofde hunner landgoederen, maar tot dezelven worden verkoozen en aangesteld, door de Staaten van *Holland* en *Westfriesland* en andere Kollegiën en Steden, die hiertoe recht verkregen hebben. Men vindt van deze verschillen reeds gewag gemaakt vóór den jaare 1453; in welken tijd zig de Burgemeesters van *Delft*, die in het bestuur van *Delfland* zeer veel belang hadden, tot Hertog FILIPS VAN BOURGONDIËN, toen Graaf van *Holland*, keerden, met verzoek om herstel van de ingeslopene misbruiken. Hierop volgde, den 6den Mei des gemelden jaars, eene *Sententie* van den Hertog, waarbij verscheidene zaaken werden afgedaan, en andere gelaaten aan den Stadhouder en Raaden van *Holland*. Deze verhoorden partijen, namen kennis van zaaken, en slooten hunne verklaaring, op den 16den Mei 1454; en deze werden, door den Graaf, op den 21sten dier maand, goedgekeurd, en, tien dagen laater, uitgesproken. In 't jaar 1518 beklaagden de Ambachtbewaarders der *Agt Sluizen* zig aan Keizer KAREL, en verkreegen eenige uitbreiding op de bovengemelde Sententie en Verklaaring. Niet lang daarna, in het jaar 1522, keerden zig Burgemeesteren van *Delft*, in naame van hunne Poorters, Geërfden en Gebruikers van de landen in *Delfland*, gevoegd met eenen Gemagtigden van de Ambacht-

be-

bewaarders der *Agt Westsluizen*, mede in naam van de Ingezetenen der Ambachten, wederom tot Keizer KAREL, met een Verzoekschrift, waarin alle de punten van verschil bijzonderlijk waren opgenoemd. Dit geschrift werd gesteld in handen van den President, één' Raadsheer van den Hove van *Holland*, en één' Meester van de rekeningen. Het verslag, welk deze Gemagtigden, na onderzoek van zaaken, aan den Keizer deeden, werd, door hem, te *Mechelen*, op den 9den Maart des 1522, gemaakt tot een Ordonnantie, waarin, op ieder der bijzondere punten van oneenigheid, schikking gemaakt werd. In vervolg van tijd reezen 'er nieuwe verschillen, en uit deze veele zwaare procesfen, tot merkelijken last van het gemeene land van *Delfland*; het welk, in de maand Junij des jaars 1589, door Ambachtsbewaarders en andere Ingelanden, aan de Staaten van *Holland* en *Westfriesland* werd vertoond. Waarop de Heeren Staaten goedvonden, eenigen van de voornaamste Ingelanden voor zig te doen beschrijven, en bij dezelve eenige Gemagtigden te voegen, zo uit de Gecommitteerde Raaden, als uit de Rekenkamer. Deze zouden te zamen middelen trachten uittedenken, waardoor de zwaarigheden zouden kunnen worden geweerd en weggenomen. Om hier aan te voldoen, leverden de Ingelanden en Gemagtigden eene Verklaaring in, van het geene zij meest dienstig oordeelden, tot wegneeming der geschillen, en tot welweezen van het Gemeene Land van *Delfland*. De Staaten van *Holland* namen daarop, den 11den Julij des jaars 1589, eene Resolutie, welke, den 19den October van dat zelfde jaar, bij herziening, nader bevestigd werd, en, in de meeste deelen, overeenkwam met de Verklaaring der Ingelanden en Gemagtigden. Daarbij werd vastgesteld, dat de Sententiën, Ordonnantiën en Verklaaringen, van de jaaren 1454 en 1522, zouden onderhouden worden. De verkiezing van negen persoonen, tot Hoofdingelanden, zou worden ingevoerd, gelijk dezelve, bij de beschreevene Ingelanden en Gevolmagtigden, begreepen was. Naar dit begrip zoude, bij voorraad, voor den tijd van vier jaaren, zig laaten gebruiken één Heer, die door de Staaten van *Holland* en *Westfriesland* zou worden verkoozen: één uit de Rekenkamer, voor de belangen van de Domeinen van *Holland*,

één van wegen zijne Doorluchtige Hoogheid den Heere Prinse VAN ORANJE; één wegens Burgemeesteren der Stad *Delft*; één wegens de Godshuizen dier Stad, en één wegens de Stad *Schiedam*. Daarbij zouden nog, ten dien tijde, gevoegd worden Jonker JACOB VAN EGMOND, Heer van *Kenenburg*, Jonker JACOB VAN WIJNGAARDEN, Raad in den Hoogen Raad, en Mr. DIRK VAN LEEUWEN, Raad in den Hove van *Holland*; dewelke gelast zouden worden, om op de onderhouding der gemelde Sententiën, Ordonnantiën en Verklaaringen te letten, de overtreeding te weeren, de procesſen, die tusſchen Hoogheemraaden en Ambachtbewaarders zouden mogen ontſtaan, te bemiddelen; ja zelf zouden, zonder voorkennis van Hoofdingelanden, in vervolg van tijd, geene procesſen bij Hoogheemraaden of Ambachtbewaarders mogen worden aangenomen. Ook werd, op dien zelfden tijd, door gemelde Heeren Staaten, goedgevonden, dat zekere Keure van Hoogheemraaden van *Delfland*, wegens den *Maasdijk*, omtrent *Vlaardingen*, en de *Maaslander Sluizen*, die, ten dien tijde, door de Ambachtbewaarders, zeer bezwaarlijk werd geoordeeld, zou blijven opgeſchort, of gematigd worden. De verkozene Hoofdingelanden zouden, in andere zaaken, gelijk gezach gebruiken, als aan Hoofdingelanden van *Rhijnland*, in het jaar 1549, was toegeſtaan. De Convocatie of Beſchrijving der Vergadering van Hoofdingelanden zou, vooreerst, gedaan worden bij Burgemeeſteren van *Delft*. Hoofdingelanden zouden de Hoogheemraaden van *Delfland*, in het bedienen hunner ampten, volgens de gemelde Sententiën en Ordonnantiën, allen eerbied en gehoorzaamheid doen bewijzen, en hun van hunne daggelden doen betaalen, op den zelfden voet, als Hoogheemraaden van *Rhijnland* betaald werden. De Staaten ſtelden deze vergadering in, tot eene proeve, voor den tijd van drie jaaren, om, volgens nader bericht, dezelven in ſtand te houden, zo als, ten meesten nutte van het Gemeene Land van *Delfland*, zoude bevonden worden te ſtrekken.

Uit kracht van dezen last dan, hebben de verkozene Hoofdingelanden de zwevende verſchillen beſlist en vereffend. In het jaar 1621 werd deze beraamde orde, voor den tijd van tien jaaren, verlengd; en, in 1632, zijn de Hoofdingelanden, zonder be-

bepaaling en voor altijd, aangesteld. Ingevolge deezer oprechtinge, maakten Hoofdingelanden eene breede Resolutie, naar welke de zaaken van 't Hoogheemraadschap, door Hoogheemraaden, Ambachtbewaarders en Kroos- of Slijk-Heemraaden, zouden worden bestuurd; welke Resolutie de Staaten van *Holland* en *Westfriesland*, op den 12den Januarij 1591, bevestigden. Zij dient als nog tot een richtsnoer voor het bestuur van *Delfland*. De inhoud daar van, zo als dezelve te vinden is in *'t Groot Plakaatboek*, II. Deel, fol. 2999, is aldus:

Resolutie der negen verkooren Hoofd-Ingelanden van Delfland, raeckende 't Hooge Heemraetschap van den selven Lande, met Approbatie vande Edele Groot Mogende Heeren Staten van Hollandt ende West-Vrieslandt. In dato den 12 *Januarij* 1591.

„ De verkooren Ingelanden van Delflandt, gesien ende rijpelijck geëxamineert hebbende de Sententien ende Verklaringen vande jaren 1454. ende 1522. gementioneert inde Acte vande Heeren Staten van Hollant in dato den een en twintighsten Julij ende negenthienden October 's Jaers 1589., ende 't gene van wegen de Hooge Heemraden van Delflandt in ghescshrifte daer tegens is overgelevert, de beantwoordinge vande Ambachtsbewaerders van Delflandt, midtsgaders het vorder gheduceerde soo vande voorsz. Hooge Heemraden, als vande Ambachtsbewaerders by monde ende geschrifte daer op gedaen, ende naar onderlinge conferentien ende communicatien daer op mette voorsz. Hooge Heemraden gehouden, ende visitatie van seeckere generale ende gheconcipieerde Keuren by de voorsz. Hooge Heemraden overgelevert, ende 't geene van wegen de voorsz. Ambachtsbewaerders is gheallegeert hebben tot beslichtinge van alle uytgaende verschillen ende differenten, ende omme met goede ordre 't Landt van Delflandt inde saecke het Waterschap ofte Heemraetschap, metten aenkleven van dien aengaende, ten meesten dienst ende minste koste te doen bedienen, volgende

de voorsz. Sententien ende Verklaringe goet ende noodich bevonden: Inden eersten, dat Dijckgrave ende Hooge Heemraden van Delflandt sullen ghedoogen, dat de Ambachten van Delflant sullen kiesen ende nemen hare Ambachts-bewaerders daer mede sy bewaert zijn, midts dat die sullen woonen in 't Dijckgraefschap van Delflandt, sonder dat Dijckgraeff ende Hooge Heemraden bij Keuren opte qualiteyt vande Ambachts-bewaerders yets sullen vermogen te ordonneeren, ofte den Ambachten te prescribeeren, ende indien gebreck in den Ambachts-bewaerders ofte den Penningh-meester, daer van hier naer gheseyt sal werden, valt, van de betalinge van eenige besteden ende opgenomen Wercken, de Dijckgrave sal dat uytleggen, ende 'tselve verhalen op den Ambachts-bewaerders ofte heurluyder Ambachten t'synder keure, die haer verhael sullen hebben aen den Penninghmeester, so verre 't gebreck by hem is, ende indien den Dijckgrave des versocht zijnde als 't behoort, onwillich ofte in gebreecke ware uyt te leggen, so sullen Hooge Heemraden op gelijcke recht ende executie 'tselve mogen uytleggen ende inwinnen.

„ De Dijckgrave van Delflandt sal mede over het Keuren wesen mette Hooge Heemraden, ende in 't selve Keuren sal hij stemme ende opinie hebben als een vande Hooge Heemraden, ende en sullen Dijckgraeff ende Hooge Heemraden niet Keuren, sonder daer op den Ambachts-bewaerders daer vooren te roepen als 't behoort, ende indien de selve ten beteyckenden dage niet en komen, ofte een Volger in haer plaetse senden, sullen Dijckgrave ende Hooge Heemraden als dan mette Keure voortgaen mogen: Desgelijcks sullen Hooge Heemraden mogen doen, indien den Dijckgrave niet en compareert, ende die Keurdagen sullen gheordonneert ende geleyt worden bij den Dijckgraeff ende Hooge Heemraden te samen; ende sullen Hooge Heemraden in ende over het Keuren wesen ten minsten over Zeedijck, ende dat buyten Wercken aengaet drie, ende in binnelandtsche gemeene ofte nieuwe Wercken twee.

„ Ende sal van nu voortaen in plaetse dat de voorschreve Keure bij een Bode plach ghemaeckt te werden, den Dijckgrave met een vande Hooge Heemraden, ofte in absentie van Dijckgra-

grave, twee vande Hooge Heemraden de selve voorkeure maecken, de welcke den Ambachts-bewaerders acht dagen voor den Keurdach in geschrifte sal worden over ghelevert, omme de selve te oversien, ende daer op sommierlick stellen by geschrifte het geene sy achten voor de Landen dienstich te wesen, 't welck sy luyden tydelyck opten Keurdach Dijckgraeff ende Hooge Heemraden sullen over leveren, op dat in 't keuren daer op gheleth mach werden naer behooren: Ende indien Dijckgraeff ende Hooge Heemraden opten keurdach bevinden noodich te wesen min ofte meer Wercken te keuren, als by de voorkeuren geraemt zijn, 't selve sullen sy den Ambachts-bewaerders opten Dijck opte plaetsen daer die keuren vallen sullen, (alwaer mitsdien de Ambachts-bewaerders selfs, ofte hare Volgers ghehouden sullen wesen te compareren) aengeven, omme hun advis daer op te verstaen, ende daer naer keuren met meesten nutte ende dienste vanden Lande: Alle welcke Keuren den Ambachts-bewaerders binnen acht dagen daer naer in geschrifte authentijcquelick sullen werden overgelevert, ende indien de Ambachts-bewaerders daer uyt bevinden, datter eenige nieuwe Keuren van groote Wercken, als Sluysen, groote Hoofden, ofte Elsse Dammen, groote verswaringe ofte verhooginge vanden Dijck, ende andere diergelycke Werken van importantien te seer beswaerlijck zijn gemaeckt, sullen het selve binnen thien dagen daer naer mogen remonstreren aenden verkooren Hooft-Ingelanden, omme by de selve daer op gheleth, ende by den Dijckgrave ende Hooge Heemraden t'samentlijck by ghemeen ofte de meeste stemmen vande Comparanten soo van Hooft-Ingelanden als Heemraden daer op gedaen ende geordonneert te worden naer behooren.

„ Ende sullen Dijckgrave ende Hooge Heemraden voornoemt keuren ende schouwen alle Wercken opten Maesdijck, Santdijck, Zeeduynen, alle buytendijcksche Wercken, de Houve Zijdtwint, Landtscheydinge op alle gemeene lantsche Vaerten, Vlieten ende Wercken, die tot laste van 't ghemeene Landt van Delflandt, 't zy vande West- ofte van Oost-Ambachten gemaeckt ende onderhouden werden, ende berechten alle questieu ende geschillen die ter saecke vande selve Wercken sullen mogen vallen ende op-

opkomen, van gelijcken alle queſtien vallende tusſchen twee ofte meer Ambachten ofte Polders. Item, ſullen boven dien alle Wercken die van nieuws tot het voorſz. Waterſchap dienen, ende tot laste van eenige particuliere Polders ofte anderen ſullen gemaeckt werden, als nieuwe Molens, Bruggen, Heulen, Wegen, Zylen, ofte diergelijcke, voor d'eerſte reyſe ſtaen ter Ordonnantie vanden Dijckgrave ende Hooge Heemraden voornoemt, ende in alle andere binnelantſche Wercken, 't Waterſchap ofte Heemrecht van Delflandt, ende den aenkleven van dien aengaende, ſullen inde reſpective Ambachten ofte Polders achtervolcht, onderhouden ende gheëxecuteert werden by den Schout ofte Molenmeeſters, mette Schepenen, Geſwoorens, Croos- ofte Slijck-Heemraden de Keuren ende Ordonnantien daer op hen luyden te leveren, ſonder dat Dijckgraeff ende Hooge Heemraden hen dies ſullen bemoeyen, ten ware dat de ſelve Schout, Molemeeſters, Schepenen, Geſwoorens, Croos-Heemraden, Slijck-Heemraden, ofte andere die het aengaet in ghebreecken waren, in welcken ghevalle Dijckgrave ende Hooge Heemraden de ſelve Schout ende Geſwoorens bevelen ſullen daer inne te verſien binnen eenen ſeeckeren bequamen tijt, die ſy de ſelve daer toe ſullen ſtellen; ende indien Schout, Molenmeeſters, Schepenen, Geſwoorens, Croos- ende Slijck-Heemraden, ofte anderen die 't ſelve aengaet, als dan daer af noch in gebreken blijven, ſoo ſullen Dijckgrave eude Hooge Heemraden 't ſelve als dan ſelver doen beſteeden ende maecken, tot koſten vanden genen die 't behoort naer Dijcks-rechten.

„ De beſteedinge van gekeurde Wercken ſal by den Ambachts-bewaerders ende Penninghmeeſters vande Ooſt ende Weſtſluyſen reſpective gedaen, openbaerlijck naer voorgaende Kerckgeboden ende affixie van billietten, op ſekeren korten dach by henluyden daer toe te beramen, ende ſal de beſteedinge gheſchieden ten overſtaen vanden Secretaris vanden Hooge Heemraden, om daer van Contrerolle te houden, ſonder dat Dijckgrave ende Hooge Heemraden eenige beſteedinge ſullen doen, ten ware de Ambachts-bewaerders des vermaent weſende, 't ſelve verſuymende waren te doen, in welcke ghevalle de Dijckgrave ende Hooge Heemraden de beſteedinge ſullen doen

tot

tot laste van de selve Ambachts-bewaerders, ende als naer de tweede eerste schouwe de Wercken ongemaeckt blyven, sullen Dijckgrave ende Hooge Heemraden de selve besteeden tot laste vande Aennemers ende haere Borgen, ende in subsidium tot laste van de Ambachts-bewaerders.

„ Ende indien Dijckgrave ende Heemraden bevinden eenige Vuyrwercken noodich, sullen de selve keuren, ende sullen by den Ambachts-bewaerders bestelt, ende tottet maecken der selver geprocedeert worden, sulcks als vande principale gekeurde Wercken is geseyt.

„ Dijckgraeff ende Hooge Heemraden voornoemt sullen de Ambachts-bewaerders laten begaen in 't innen der penningen die de Wercken kosten sullen, elck inden synen omme te slaen ende te gaderen, sonder ter contrarie van dien eenige keuren te maecken, sullen oock ghedoogen, dat d'Ambachts-bewaerders, ende een yegelijck van hen hare penningen, soo wel de Wercken van Dijckagie als de Binnewercken aengaende, mitsgaders haer Margengelt inne winnen, 't zy voor Dijckgraeff ende Hooge Heemraden, ofte binnen den Ambachten, ofte elders daer sy het selve best sullen weten te krijgen, sonder 't selve meer te verbieden op de boeten ende correctien.

„ De Ambachts-bewaerders sullen mogen bevoorwaerden in 't besteeden van haere Wercken, dat men het Hout, Yser, Steen, ofte andere stoffe ende materie tot de Wercken noodich, van wegen 't Lant niet en sal betalen, maer dat sy van 's Lants wegen, midts betalende den Aennemer, vorder quijt ende ongehouden sullen wesen tegens den Crediteuren vanden Aennemers, aengaende de stoffen ende materie die de Aennemers t'borge sullen halen, ende aen 's Landts Wercken verbesigen, ten ware dat de selve Ambachts-bewaerders ofte Penninghmeesters die of ghesproocken, ofte daer vooren geseyt ofte geloofd hadden, op dattet met eerder betalen quijt mach wesen, 't welck also openbaerlijck ten dage als men 't besteet sal verkondicht worden.

„ De Ambachts-bewaerders sullen volstaen, doende jaerlijcks reec-

reeckeninge elcx in heuren Ambacht by den Schout, Schepenen, Ingelanden ende Rijckdom naer ouder ghewoonte voor den eersten Februarij: ende sal den dach ende tijdt dat sy reeckeningh sullen doen, verkondicht worden openbaerlick tot alle plaetsen daer 't van outs gebruyct is gheweest, ende in plaetse van Smaldeelders sal voortaen een Penninghmeester over de West-Ambachten, ende een Penninghmeester over de Oost-Ambachten gehouden, ende bij veranderinge uyt drie gequalificeerde ghenomineerde vande Ambachts-bewaerders van de West ende Oost-Ambachten respective, by de verkooren Hooft-Ingelanden gecommitteert ende ge-eedt werden, wiens werck wesen sal te doen, 't gunt voortijdts de Smaldeelders plagen te doen. Item, sullen de Penninghmeesters penningen ontfangen ende uytgeven, ende sullen de penningen mogen inwinnen 't zy voor Dijckgrave ende Hooge Heemraden, ofte anders soo sy de selve best sullen weten te gekrijgen. Item, sullen opte besteedinge vande Wercken de Ambachts-bewaerders assisteren, ende harer administratie jaerlijcx voor de verkooren Hooft-Ingelanden behoorlijcke reeckeninge ende bewijs doen binnen Delft of inden Hage, ende dat alle jaers voor den vijfden Januarij, ten overstaen vande Ambachts-bewaerders ende andere Ingelanden die daer by begeeren te compareren, daer toe den dage vande reeckeninge acht dagen te vooren inde Kercken vande Ambachten sal werden verkondicht, ende voor haere administratie sullen de voorsz. Penninghmeesters stellen borge, te weten den Penninghmeester vande West-Ambachten voor vier duysent ponden, ende vande Oost-Ambachten voor twee duysent ponden, ende sullen de selve Penninghmeesters den Aennemers der Wercken, op de Cedulle van de opneminge der selver Wercken, vanden Dijckgraeff ende Hooge Heemraden gehouden wesen te betalen, ende d'ordinaris gagie vanden Dijckgraeff, Hooge Heemraden, heuren Advocaet, Secretaris, Procureur, Boden, Landmeeter, ende andere ordinaris lasten sullen sy mede betalen ter ordonnantie vande Hooge Heemraden, ende de extraordinaris lasten bij kennisse ende ter ordonnantie vande verkooren Hooft-Ingelanden.

„ De

„ De ach West-Sluysen van Delflandt sullen voortaen verscheyden ende ghesmaldeelt blyven elck op ses en twintich hondert margen, gelijck van oudts te wesen plach.

„ Ende sullen de Oost-Ambachten mede gesmaldeelt blyven naer ouder gewoonte.

„ De Privilegien van Hooge Heemraden voornoemt, en sullen geen stadt grypen in alsulcke poincten daer inne by de Sententie vanden jaere 1454. eensamentlijck de Verklaringe van den Stadthouder ende Raedt van Hollandt daer op gevolcht, ende de Sententie vanden jaere 1522. (in de poincten hier vooren gheroert niet gemodereert), ende in desen andere geordonneert.

„ Sullen Dijckgrave ende Hooge Heemraden jaerlijcks houden drie Rechtdagen naer de oude ghewoonte, daer van den eersten sal wesen den eersten dach naer den Kersdach, den tweeden den eersten dach naer Odolphi schouwe, ende den derden den eersten dach naer Jocobi schouwe, ende quame eenige van dese dagen op een Sondach, soo sal het wesen daechs daer aen, ende sullen Dijckgraeff ende Hooge Heemraden t'elcken dage de saecken voor henluyden vallende termineren, ten minsten ten laesten dage vande voorsz. drie Rechtdagen, dat dan alle parthyen ghescheyden zijn, ende sullen Dijckgraeff ende Hooge Heemraden omme d'absentie van een ofte twee van hen, de selve Rechtdagen niet mogen versetten, maer sullen d'andere gehouden zijn voorts te procedeeren, ende de Rechtdagen te houden; Ende sullen parthyen die te rechte op eenige vande voorsz. Rechtdagen gheroepen werpen, daer af de wete aen henluyden Persoon, ofte woonstede gedaen sal wesen, gehouden wesen te compareeren ofte gemachticht te senden of verwonnen ende vervallen te wesen, te namptiseren de somme daer sy geroepen sullen wesen ten minsten op cautie.

„ Ende sullen in Delflant gehouden worden drie ofte vier Boden, daer van den Dijckgrave d'eene helft, ende de Hooge Heemraden d'andere helft, of anders by beurte de verkiesinge hebben sullen: Ende sullen soo wel d'eene als d'andere aen den Dijckgrave ende Hooge Heemraden den behoorlijcken eedt doen.

doen. Item, sullen soo wel Dijckgrave ende Hooge Heemraden, als Ambachts-bewaerders van Delflandt, mitsgaders den Stadhouder ende Presidenten vanden Hoogen ende Provincialen Raden, hen gehouden wesen naer de voorsz. Poincten, midtsgaders de Sententie ende Verklaringen vanden jaare 1454. ende de Sententie van den jaare 1522. inde poincten hier vooren niet ghemodereert te reguleeren, ende tegens den geenen die daer tegens sullen doen, decerneren alsulcke provisie van Justitie, als naer Rechten sal bevonden werden te behooren, ende als men in gelijcke saecken gewoon is te doen."

„ Den Dijckgrave ende Hooge Heemraden van Delflandt, haren Secretaris, Boden, ende den Lantmeter, sullen by provisie voor den tijdt van drie jaren eerstkomende, voor haren dachgelden vacerende in 's Lants saecken, getracteert ende betaelt werden tot laste van 't Lant van Delflandt, volgende d'Acte daer van apart ghemaeckt, ofte noch te maecken."

„ Aldus gedaen ende eendrachtelick geresolveert bij den voornoemden verkooren Hooft-Ingelanden, in den Hage den twaelfden Januarij vijfthienhondert een ende tnegentich. Onder stondt, Ter Ordonnantie vande Hooft-Ingelanden voorn. Ende was geteeckent,

N. Doublet.

DE Staten van Hollandt, Gesien hebbende de Requeste by Hooge Heemraden van Delflant op huyden gepresenteert, ende daer op ghehoort 't rapport vande gekooren Hooft-Ingelanden van Delflandt, van 't gunt bij henluyden was ghebesoigneert opte voorgaende last ende Commissie vande Staten, tot goet beleydt ende welstant vande saecken vanden Heemraetschap van Delflandt voornoemt, ende daer op gesien de Poincten ende Articulen die tot dien eynde by den selven Hooft-Ingelanden eendrachtelijck goet ende noodich bevonden waren, den Staten voornoemt overgelevert, hebben naer rijpe deliberatie met goede kennisse van saken verklaert ende geordonneert, verklaren ende ordonneren by desen, dat niet jegenstaende de remonstrantie van de Hooge Heemraden voornoemt, ghekooren Hooft-Ingelanden voorsz. volgende haerluyder voornoemde last en-

ende Commissie, in haerluyder besoigne sullen continueren geduyrende den tijt daer inne gestelt ende gheordonneert. Ende alsoo de Staten de Poincten ende Articulen voornoemt mede hebben goet ghevonden ende gheapprobeert, Lasten ende ordonneren de Staten, dat dien selven bij provisie geduyrende den selven tijdt achtervolcht ende onderhouden sullen werden Authoriserende den voorsz. Hooft-Ingelanden van Delflandt van wegen de Staten voornoemt, de Processen ende andere Actien inden voorleden jare 1590. in prejuditie van haaren last ende Commissie begonst ende gepleecht, tegens allen den genen die 't selve aengaen mach, bij alsulcke beveelen ende interdictie Pœnael, als sy luyden sullen noodich bevinden, af te doen, ende voorts by ghelijcken beveelen den innehouden van haer luyder voorsz. Commissie, ende de voorsz. overgeleverde ende geapprobeerde Poincten ende Articulen by allen ende eenen yegelijken des noot zijnde, den voorsz. tijdt geduyrende te doen achtervolgen, ende jegens den onwilligen ende Contraventeurs van wegen den Staten tot executie der voorsz. beveelen ende penen te doen procederen, niet jegenstaende eenige oppositie ofte appellatie ter contrarie. Gedaen in den Hage onder 't Zegel vanden Staten voornoemt, hier op gedruckt den twaelfden Januarij Anno 1591. Onder stont, Ter Ordonnantie van de Staten. Ende was geteyckent,

C. de Rechteren.

De gewoone vergadering van Hoofd-Ingelanden wordt, jaarlijks, gehouden in een der vertrekken van Gecommitteerde Raaden, in *'s Gravenhage*, op den laatsten Dingsdag in de maand Mei, zo tot het opneemen en sluiten der rekeningen, als tot het bepaalen der omslagen van de Sluis- of Morgengelden. Verder vergaderen dezelve, zo dikmaals als zij, door Dijkgraaf en Heemraaden, verzocht worden, of dat zij dezelve verzoeken, ter aanhooringe van de verschillen of klagten der gezamentlijke Ambachtsbewaarderen, of ook wel van eenig Ambacht in 't bijzonder.

In den Ring van *Delfland*, als men 't, zonder opzicht tot het Dijkgraaf- en Hoogheemraadschap moet aanmerken, liggen, be-

halven *Delft*, als de Hoofdstad, thans twee onbemuurde Steden, meer dan dertig zo Hooge als Ambachtsheerlijkheden, die, of onder het hooge Bailjuwschap, of andere bijzondere Bailjuwen behooren, met derzelver Dorpen, Buurten en Gehuchten.

De twee onbemuurde Steden zijn *Vlaardingen* en *'s Gravezanden*. Onder *Vlaardingen* behoort *Vlaardinger-Ambacht*; onder *'s Gravezande*, *Zand-Ambacht*; onder *Delft*, de landstreek *Poortland*. De Dorpen en Ambachten zijn: *Maasland*, *Maassluis*, *Schipluiden*, *Overschie* ten opzichte van *Schieveen*, *Woud*, *Pijnaker*, *Nooddorp*, *Berkel*, *Ketel*, *Dorp-Ambacht*, *Hodenpijl*, *St. Maartensrecht*, *Woud-Harnasch*, *Het Hof van Delft*, *Vrijenban*, *Ruiven*, *Biesland*, *Hoogeveen*, *Barbarspolder*, *Spaland* en *Groeneveld*, *Nieuwland*, *Kortland* en *'s Graveland*, en, behalven deze, nog drie Bailjuwschappen: *Wateringen* en daaronder *Zouteveen*, *Lier* en *Abtsrecht*. De Hooge Heerlijkheden zijn *Rijswijk*, *Monster* met *Poeldijk*, *Ter Heiden*, *Half Loosduinen*, *Naaldwijk*, *'s Hoenderland*, *de Tempel* en *Nieuwveen*. In *Delfland* ligt ook nog 't Ambacht *Akkersdijk* of *Vrouwenrecht*.

De kerken, die in *Delfland* gevonden worden, behooren niet onder eene en dezelve Klasfis; doch moeten echter de meesten onder *Delft-* en *Delfland* geteld worden. De Predikanten van *'s Gravezanden*, *Monster*, *Ter Heiden*, *Loosduinen* en *Wateringen* zijn Leden van de Klasfis van *'s Gravenhage*. Uitgenomen *Vlaardingen*, *Delfshaven* en *Maaslandsluis*, worden alle de Gemeenten ieder door één' Predikant bediend. De Roomschgezinde Statiën zijn te *Vlaardingen*, *Maasland* met *Maaslandsluis*, *Wateringen*, *Poeldijk*, *Schipluiden*, *Pijnaker*, *Nooddorp*, *Berkel*, *Ketel*, *Nieuwveen* en *Rijswijk*; welke laatste alleen door een' Priester der Jansenisten bediend wordt.

Men vindt verscheidene Kaarten van *Delfland*, die zeer goed zijn; doch de beste van allen zijn die, welke, in het jaar 1712, op order van de Wel Edele Heeren Dijkgraave en Hoogheemraaden van *Delfland*, gemeeten en in 't koper gebragt zijn, op vijfen-twintig bladen, en voorzien met de Wapens van Hun Wel Edelen, door de Geadmitteerde Landmeeters NICOLAAS en JACOBUS KUIKIUS. Vooraf gaan twee bladen, behelzende den tijtel, en

en een derde het Hoog Heemraadschap van *Delfland* in 't geheel.

Het Iste stuk gaat van den hoek van *Holland* en de *Maas*, tot het *Noordland* en de *Nieuwe Maasdijk*, en van de *Noordzee* tot aan *Straalduinen*; begrijpende een deel van het *Noordland*, van de *Capittelduinen* en van de *Nieuwlandsche Polder*, met deszelfs Buitenlanden en Gorszen, enz.; zijnde dit het eerste blad van *Zand-Ambacht*.

II Stuk; van het *Noorland* en de *Nieuwe Maasdijk*, tot de *Noord-Polaansche Steeg* en de *Poeldijk*, en van de *Noordzee*, tot aan *Het Opstal* en den *Poeldijk*; begrijpende de Stede *'s Gravezande*, de Dorpen *Monster*, *Ter Heide* en de *Poeldijk*, een deel van *Capittel* en *Westduinen*, van *'t Noordland*, *'s Gravezande binnen*, de Polder de *Poelgeest*; zijnde dus het tweede blad van *Zand-Ambacht*, en het eerste van *Monster-Ambacht*, van *Naaldwijk*, en van het Kwartier van *Achterdijk*.

III Stuk; de *Noord-Polaansche Steeg* en *Poeldijk*, tot aan *Kloosters Wagenslach* en de *Leijwech*, en van de *Noordzee* tot aan *Poeldijk* en *Hoogwerff*, begrijpende het Dorp *Loosduinen*, de *Poeldijk*, *West-* en *Oost-Mepolder*, een deel van de *Westduinen*, van *Dijk Teutshofs* en *Westkampsche Polder*; zijnde het tweede blad van *Monster-Ambacht*, en het eerste van *Segbroek* en *West-Escamp*.

IV Stuk; *Kloosters Wagenslach* en de *Leijwech* tot aan de *Oostduinen* en *Waelsdorp*, en van de *Noordzee* tot *Hoogwerf* en *'s Gravenhagen*, begrijpende de Dorpen *Scheveningen*, *Eykenduinen*, het *Meentje* en het *Kleine Veentje*, met een deel van de *Oostduinen* en *'t Benoordenhout*; zijnde het tweede blad van *Segbroek*, en het eerste van *Haag-Ambacht* en *Oost-Escamp*.

V Stuk; van de scheiding tusschen *Oost-* en *Westduinen*, tot de scheiding van het *Oost gemeene Duin*, en van de *Noordzee* tot aan *Klingendaal* en de *Noorder Klingen*, begrijpende de *Oostduinen* en *Waelsdorp*, en de Waterkeringen tusschen *Rhijn-* en *Delfland*, door *Duin*; zijnde het tweede blad van *Haag-Ambacht*, en het eerste van *Zuidwijk*.

VI Stuk; van de *Maas* tot de *Nieuwe Maasdijk*, en van de hui-

huizingen op *Straelduinen* tot aan de *Korte-Kruisweg* in de *Oranje Polder*, begrijpende *Staelduinen*, het *Zuider Gors*, de *Lange* en *Korte Bonnen*, een deel van de *Oranje* en *Nieuwlandsche Polder;* zijnde het tweede blad van *Zand-Ambacht*, en het eerste van de *Oranje-Polder.*

VII Stuk; van de *Nieuwe Maasdijk* tot aan de *Poeldijk* en de *Broekkade*, en van *'t Opstal* en de *Poeldijk* tot aan het voetpat in het *Zuidhoenderland* en de *Zweth*, begrijpende het Dorp *Naaldwijk*, *Hontholredijk*, *de Vliet* en *Nieuw Broeker Polder*, met een deel van de *Hooft-* de *Oude Lier-* en *Groeneveldse-Polder;* zijnde het vierde blad van *Zuid-Ambacht*, het tweede van *Naaldwijk* en 't Kwartier achter den Dijk, het eerste van het *Hoeuderland*, *Lier*, *Wateringen* en *Wout Harnas.*

VIII Stuk; van de *Poeldijk* en *Broekkade* tot de *Leyweg* en *Schaape Wysmoolensloot*, en van de *Poeldijk* en *Hoogwerf* tot aan de *Zweth* en *Vlietwegh*, begrijpende het Dorp *Wateringe*, de *Wip* en *Oude Broekpolder*, een deel van *Dijk* en *'t Uithof*, *West-Escamp*, *Oost-Escamp*, *Oud* en *Nieuw Wateringen* en *Nieuw Wateringervelt*, *Schapewij* en *Hoekpolder;* zijnde het derde blad van *Monster* en het *Kwartier Achterdijk*, en het tweede van *Wateringen*, van *West-* en *Oost-Escamp*, en het eerste van *Rijswijk.*

IX Stuk; van de *Leiwegh* en *Schape Wijsmolensloot* tot aan *Wervelaan* en *Voorburg*, en van *Hoogewerf* en *'s Gravenhage* tot *Vlietweg* en de *Vliet*, begrijpende *'s Gravenhage* met de Dorpen *Voorburg*, de *Zuster* en *Noordpolder*, een deel van *Oost Escamp*, *Schapewij* en *Noordenhout*, *Veen* en *Binkhorsterpolder;* zijnde het derde blad van *Haag-Ambacht* en *Oost-Escamp*, het tweede van *Rijswijk*, en het eerste van *Voorburg.*

X Stuk; van *Werflaan* en *Voorburg* tot over de Hoeve *Zijtwind* of *Landscheiding*, en van *Klingendaal* en *Noorderklingen* tot *Voorburg* en deszelfs *Oostbuurt*, begrijpende het Dorp *Voorburg*, een deel van *Benoorder Houtveen* en *Binkhorsterpolder;* zijnde het vierde blad van *Haag-Ambacht*, het tweede van *Voorburg* en *Zuidwijk*, en het eerste van *Wassenaar* en *Veur.*

XI Stuk; van de *Maas* tot aan de hoekwoning bij *Netweg*, en aan *Maasland*, en van den *Afrol* aan de *Korte Kruisweg* in de

de *Oranje Polder* tot aan *Maassluis* en *Maasland*, begrijpende het *Noord Nieuwland*, een deel van 't *Hoenderland*, de *Oranje-de Oude-Camps-* en *Dijk-polder*; zijnde het tweede blad van de *Oranje Polder* en 't *Hoenderland*, en het eerste van 't Ambacht van *Maasland*.

XII Stuk; van de hoekwoning bij *Notweg*, en van *Maasland* tot aan *Hoogeheiden* en Schipluider Koornmolen, en van het voetpat van 't *Hoenderland* en den *Zweth* tot aan *Maasland* en de Vogelkoij in *Duifpolder*, begrijpende het Dorp *Lier*, *Kralingen* en *Dorppolder*, met een deel van de *Hoef*, *Oude Lier*, *Groeneveld*, *Hodenpijl*, *Oude Campsdijk*, *Commandeur Duyf* en *Zouteveensche Polder*; zijnde het derde blad van 't *Hoenderland*, het tweede van *Maasland*, *Lier* en *Woutharnach*, en het eerste van *Schipluiden*, *Dorp* en *Hodenpijl*.

XIII Stuk; van de *Hooge Heul* en Schipluider Koorenmoolen tot aan *Schapen Wijsmolensloot* en de Stad *Delft*, en van de *Zweth* en *Vlietweg* tot *Kenenburg* en *Delft*, begrijpende een deel der Stad *Delft*, de Dorpen *Schiplui* en 't *Wout*, de *Woutharnasch* en *Hodenpijlse Polder*, een deel van de *Oude Broek*, *Oud* en *Nieuw Watering*, *Velthoek* en *Plaspoel*, *Zouteveen*; *Voordyx*, *Hoorn*, *Krackeel*, *Papsou* en *Kerkpolder*; zijnde het derde blad van *Wateringen*, *Rijswijk* en *Woutharnasch*, het tweede van *Schipluiden* en *Hodenpijl*, en het eerste van het *Hof van Delft*, *Vrijenban*, *Delft*, *Poortland* en *St. Maartenrecht*.

XIV Stuk; van de *Schapen Wijsmolensloot* en de Stad *Delft* tot *Voorburg* en het *Huis te Nieuwveen*, en van de *Vlietweg* en *Vliet* tot de Stad *Delft* en de achterbuurt van *Nootdorp*, begrijpende de Stad *Delft*, de Dorpen *Voorburg* en *Nootdorp*, de *Oude*.

XV Stuk; van *Voorburg* en 't Huis te *Nieuwveen* over de Hoeven *Zijtwint* of *Landscheidinge*, en van *Voorburg* en deszelfs Oostbuurt tot aan 's *Gravenweg*, begrijpende de Dorpen *Voorburg*, de *Leidschendam*; 't kleine *Plaspoelsche Poldertje*, een deel van de *Tedingerbroek*, als ook van *Nooddorp*, *Heege* en *Nieuwveen*; zijnde het vierde blad van *Voorburg*, het tweede van *Tedingerbroek* enz., en het eerste van *Stompwijk* en *Soetermeer*.

XVI Stuk; van de *Maas* en *'t Scheur* tot aan *Maasland* en de *Groeneweg*, en van *Maassluis* en *Maasland* tot aan de *Groote Lucht*, aan de *Maasdijk* en *Groeneweg*, begrijpende de Dorpen *Maaslandsluis* en *Maasland*, de *Sluis* en *Tuinen Scheurpolder* met een deel van *Dijk Commandeur* en *Foppenpolder*, *Aalkeet binnen* en *buiten*, 't Eiland *Rozenburg*, *Blankenburg* en *Ruigplaat*; zijnde het derde blad van 't Ambacht van *Maasland*, en het eerste van *Vlaardinger Ambacht*.

XVII Stuk; van *Maasland* en de *Groeneweg* tot aan *Bijsterveld* en *Vrijlust*, en van *Maasland* en de Vogelkooij in *Duispolder* tot de *Groeneweg* en *Driehuizen*, begrijpende *Maasland* en *Zouteveen*, een deel van *Commandeur Duif*, *Zouteveen*, *Hollerhoek*, *Broek*, *Aalkeet buiten* en *Foppenpolder*, met de Vlietlanden; zijnde het vierde blad van *Maasland*, het tweede van *Vlaardingen* en het Dorp Ambacht, en het eerste van *Zouteveen* en *Spaeland*.

XVIII Stuk; van *Bijstervelt* en *Vrijlust* tot de Stad *Delft* en *Koekkoeksheul*, aan het zuideinde van *Delfgau* en *Kennenburg*, en *Delft* tot over de *Vlaardinger Woutweg* en *Koekkoeksheul*, begrijpende de *Zuidbuurt* buiten *Delft*, de *Schie*, een deel van de *Kerkpolder*, *Papsou*, *Zouteveen*, *Holheerhoek*, *Noortketel*, *Delfgaufse Wip* en *Zuit*, met de *Ackerdijkfo Polder*; zijnde het derde blad van *Vlaardingen*, *Schipluiden*, *Dorp*, *Hodenpijl*, *Vrijenban* en *Delfspoortland*, het tweede van *Zouteveen*, *Spaeland*, *Hof van Delft* en *St. Maartenregt*, en het eerste van *Abtsregt*, *Ketel*, *Ruyven*, *Vrouwenregt* en *Pijnaker*.

XIX Stuk; van *Delf* en *Koekkoeksheul* tot aan *Brasfershof* en 't *Windaas* op *Strikkade*, en van *Delft* en *Nooddorpsachterbuurt* tot *Koekkoeksheul* en de *Hoog*, begrijpende de Dorpen *Pijnaker* tot *Delfgau*, met deszelfs *Noortpolder*, een deel van de *Bieslandsche Wip*, *Zuid-*, *Nooddorpsche-*, *Pijnakersche-* en *Berkelsche-polder*; zijnde het vierde blad van *Vrijenban* en *Delfspoortland*, het derde van 't *Hof van Delft*, het tweede van *Biesland*, *Nooddorp*, *Hoogeveen*, *Abtsreeht*, *Ruyven* en *Pijnaker*, en het eerste van *Berkel*.

XX Stuk; van *Brasfershof* en het *Windaas* op de *Strikkade* tot over de *Landscheidinge*, en van *'s Gravenweg* tot over de

Strik-

Strikkade en *Pitsenkade*, begrijpende *Keulen* en *Katwijk*, met een deel van de Polder van *Noorddorp*, *Hoogeveen*, *Nieuwveen*, *Pijnaker* en *Berkelse Polder*; zijnde het derde blad van *Hoogeveen* en *Pijnaker*, het tweede van *Berkel* en *Soetermeer*, en het eerste van *Segwaart*.

XXI Stuk; van *Het Scheur* en de *Maas* aan de *Groeneweg* en de *Zuidbuurtse Afrol*, en van de *Groote Lucht* en de *Groeneweg* tot aan de *Maas*, begrijpende de *Kleine Vetten Oord*, een deel van de *Jonge* en *Grooten Vetten Oord*, *Aalkeet binnen en buiten*, de Eilanden *Roosenburg* en *Blankenburg*, en de *Ruigplaat*; zijnde het vijfde blad van *Maasland* en het vierde van *Vlaardingen*.

XXII Stuk; van de *Groeneweg* en de *Maas* tot de *Heereweg* en *Torendijk*, en van de *Groeneweg* en *Driehuizen* tot de *Maas*, *Schiedam* en *Schieland*, begrijpende de Steden *Schiedam* en *Vlaardingen*, het Dorp *Ketel*, de *Barbiers*- en *Harg-polder*, een deel van de *Grooten Vetten Oord*, van *West-Abtsholler-hoek*, *Noordketel* en *Nieuwlandsche Polder*; zijnde het vijfde blad van *Vlaardingen*, het derde van *Zouteveen* en *Spaland*, het tweede van *Ketel*, en het eerste van *Barbierspolder* en het *Nieuwland*.

XXIII Stuk; van *Harreweg* en *Torendijk* tot aan de *Koekkoeksheul* en den *Tempel*, van de *Vlaardinger Woutweg* en *Koekkoeksheul* tot aan *Schieland*, *Overschie* en *Doenkade*, begrijpende de Dorpen *Overschie*, de *Oost-Abts*- en *Schieveenschepolder*, een deel van *Westholierhoek*, *Noordketel*, *Arkeldijksche*- en *Berkelsche-polder*; zijnde het zesde blad van *Vlaardingen*, het vierde van *Spaland* en het *Hof van Delft*, het derde van *Ketel*, het tweede van *Vrouwenrecht*, en het eerste van *Rodenrijs* en *Overschie*.

XXIV Stuk; van de *Koekkoeksheul* en den *Tempel* tot de *Strikkade* en *Swemkoop*, van de *Koekkoeksheul* en de *Hoog* tot over de *Landscheiding*, begrijpende en Dorp *Berkel*, een deel van de *Berkelsche*-, *Pijnakersche*-, *Ackerdijksche*- en *Delfgauwsche-Zuidpolder*; zijnde het vijfde blad van het *Hof van Delft*, het vierde van *Pijnaker*, het derde van *Berkel* en *Rodenrijs*... het tweede van *Rodenrys*.

XXV Stuk; van de *Strikkade* en *Swemkoop* tot aan de *Brien-akker*, van de *Strikkade* en *Pisſenkade* tot over de *Landſcheiding*, begrijpende een deel van de *Berkelſche Polder*; zijnde het vierde blad van 't Ambacht van *Berkel*, en het tweede van *Zegwaart*.

Deze Kaart van *Delfland*, die zeer zeldzaam is, (waarom wij 'er ook uitvoerig verſlag van gedaan hebben; welk verſlag, behalven dat, dienſtig is, om een volmaakt denkbeeld van deze aangenaame en uitgeſtrekte landſtreek te formeeren) is zeer keurig in koper gebragt door de beroemde meeſters T. DOESBURG, L. VAN ANSEN, JOHAN en JACOB DEUR en P. SLUYTER, en met kunstrijke ornamenten verſierd door A. HOUBRAKEN.

DELFGAU, een klein Gehugt, een groot kwartier uur van *Delft*, behoorende onder het *Hof van Delft*.

DELFSHAVEN, of *Haven van Delft*, gelegen twee uuren gaans bezuiden *Delft*, tusſchen *Rotterdam* en *Schiedam*. In het jaar 1394, den 8ſten van de maand September, ſchonk Hertog ALBERT VAN BEIJEREN, aan die van *Delft*, de vrijheid, op dat ze hunne bieren en andere koopwaren, gemaklijker, uit *Overſchie* en de *Maas* zouden kunnen brengen, aldaar een graft, tot een haven, te mogen ſchieten. De voorrechtsbrief was van dezen inhoud:

„ ALBRECHT, *by Gods genade Paltsgrave op ten Rhyn, Hertoge in Beiieren, Grave van Henegouwen, van Holland en Zeeland, ende Heere van Vrieslandt*, doen condt allen luyden, dat wij geoirloft ende gegeeven hebben, oirloven en geven onſe lieve en getrouwen Stede van Delft, om eenige trouwe dienst, die zij ons en onſen voorvaderen gedaan heeft, ende ons en onſen nakomelingen noch doen zal, een vrije vaart, gaende uter Stede van Delfft, tot inde Maze uten in te vaeren, met haren goeden, welcke vaert ſal gaen uit onſer Stede voorſchreven, die Schie langes, voor bij de Dorpen van Ouderſchye ende ooſtwaerts van eenen Hofſtadt, die men hiet Sterrenburgh, ſoo ſullen onſe goede Luyden van Delfft graven doir den Dijk

van

van der Schijevaart, en van den Dijk zullen zij graven tot aen den ouden Maesdijk, op ten Oosthouck van Mathenesser Dijck, daer oirbaerlijkst gegraeven is, en dan zullen zij graeven buiten dijk tusschen nijeuwen Landen en Schoenerloo tot in de Maze toe.

„ Voorts sullen sy maken buiten den Dijk een Spuije, ende in de ouden Maesdijk een goede Sluyse, die also sterk ende also vast is, dat ons en onsen Raede dunckt, dat het land 'er wel mede verseekert is.

„ Voorts sullen sy leggen een stercke brugge, met een goede schotdeur in den Scheydijck, daer sy eerst beginnen te graven, ende dese vaert zullen sy maeken zes roeden wijt drijvens, ende van de aerden die uitter vaert valt, zullen zij maeken op elcken zijde een Dijck, beneden twee roeden wijt, zes voeten hoogh, en boven zes voeten breet, tweedeel loops buiten, en het derdendeel binnen, tot den ouden Maesdijck toe, ende vander Maesdijck totter Spuije toe zullen zij maeken eenen Dijck op elken zijde vander vaert, beneden drie roeden wijt, en agt voeten hoogh tweedeel loops buiten, en zes voeten breet, voort sullen sy eenen wegh houden op elken zijde vander vaert uitter Schie ten ouden Maesdijck toe twee roeden breet.

„ Voort zullen sy graeven een Colk van der Spuije tot in der Maze, daer sy die schepen in bergen mogen, en die aarde die 'er uit valt, zullen zij leggen als hun het nutst dunkt, ook mogen sy hoeifden ende palen maken off (zo veel) zij willen, en al 't land sy hier toe behoiren, dat zullen zij gelden, den geenen die 't toebehoort bij goede knapen, dattet waert is, en of daer in eenig scheel viel, dan souden zij 't gelden tot ons, en onses Raedts zeggen, of die geenen, die wij 't beveelen.

„ Voort mogen zij de voorsz. vaert en de Schie diepen tot Delfft toe, alsoe dik 't hem oirbair dunkt.

„ Voort en zal niemant woonen op die vaert binnen hondert roeden nae, dan die nu ter tijd wonen, en die geenen die de Sluizen, Speijen en Bruggen bewaaren zullen, en niemant zal anders geene neering doen, binnen die hondert roeden voorsz. dan Lantneeringe, uitgezeit die geenen, die woonen op het Dorp Ouderschie, dat is te verstaen tusschen die hoele, die

men vaert tot Rotterdam, en dat westeynde van de kercke te Ouderschie, en dese Vaert, Dijcken en Wegen, Sluizen ende Spoijen met haer toebehooren, en sal niemant schouwen, dan onse Schout en Schepenen van Delfft, en die mogen schouwen alſo dicke hen nutte ende oirbaer duncken sal, ende waert, dat wij of onse Raden vernamen, dat in dese Sluisen, ofte toebehooren, eenige vreese van ons lant aenlage, dat souden wij onse goede Landen van Delfft also doen beteren, dat ons en onsen Rade dochte, dat ons Land daer mede versekert waer.

„ Voort en men tusschen Delfft en der Maze op dese voorsz. vaert, en binnen haren weg sloten, op veertien roeden breet, op alle Sluizen, Bruggen, Spoijen niet mogen bezetten, dan die Schout van Delff, ende die Boden die hij daer toe zetten zal, behoudende den Ambachtsheer haer recht en so wie bezet word, die sal mee rechtevoort een onvertogen recht doen, van den geenen, die hem daer beset heeft, na rechten van onse Stede van Delfft.

„ Voort alle breuken, die in de beteykende Landen of in der vaart vallen sullen, staen totter Schepenen proevinge, en die zal men berechten, naer onse Steden recht van Delff, mir wie vecht of misdoet, binne de Dorpen van Overschie dat sal berechten, die Schout van Ouderschie, als gewoonlijk is.

„ Voort zullen wij eenen nagel doen slaen in der Spoije, de Spoije niet op te doen, eer die nagel boven water is, en waert sulke, dat iemant hierin boven die Spoije opendede, dat soude hij ons beteren, bij ons, en bij onse Raede tot onse wille.

„ Voort waert dat wij iemant namaels gunnen wouden, deur dese vaert te varen, en daer inne te komen, die souden staen tot onse wette, en dat souden zij gelden redellijken kost met onsen Stede van Delff, tot taxeeren van ons en onsen Raeden, en om dat wij onse lieve getrouwe Stede van Delff dese voorsz. Punten beloofi hadden, en beloven voor ons, ende onse nakomelingen tot eeuwigen dagen wel vast en stade te houde, ende hem daertoe helpen, dat sy voortgank hebben sullen als voorsz. is, so hebben wij in ooirkonden, hier of desen brieven bezegelt met ons Zegel, gegeeven in den Hage, op onser Vrouwen-

wendag Nativitas, in het jaar ons Heeren, duizent drie honderd en negen ende tachtig."

Deze gunstbrief wordt gehouden, den oorsprong en opkomst gegeeven te hebben aan *Delfshaven*. Sommigen willen dat de *Delftenaars* deze gunste verkreegen hebben, als eene belooning voor den dienst, dien zij aan den Hertog beweezen hadden, in een' veldslag tegen de *Friezen*, waarbij zij oorzaak geweest waren van de overwinning, die de Hertog behaalde. Dan zij, die zulks stellen, hebben grovelijk misgetast. Want deze hulp, door de *Delftenaars*, aan den Hertog bewezen, is eerst geschied in het jaar 1396, en dus zeven jaaren laater, dan de giftbrief gegeeven was. Zo wel als BOXHORN, in zijn *Tooneel van Holland*, hierin mistast, zo rekent hij ook verkeerd, als hij zegt, dat de voorgemelde brief eerst verleend is in 't jaar 1404. Die van *Rotterdam*, jaloersch op dit voorrecht, zochten de *Delftenaaren*, op zekeren tijd, heimelijk, te benadeelen, door het leggen van een steenen heul, of een anderen laagen brug over de Vaart, om den doorvaart van groote schepen te verhinderen. Doch de Heeren van de Wet der Stad *Delft*, het voor hun nadeelig oogmerk van die van *Rotterdam*, in tijds, ontwaar wordende, hebben niet gezuimd, om dit bezwaar voor te komen en te verhinderen. Om voor dergelijke aanslagen, in 't vervolg, zeker te zijn, kochten zij, voor eeuwig en erfelijk, van den Heer van *Spangen*, een gepretendeerd recht, om eenen brug over de Vaart te mogen leggen; door welken koop zij zig meester van de Vaart maakten.

Deze vrijheid dan de oorsprong van 't thans aanzienlijk *Delfshaven* zijnde, is zij ook tevens geweest de oorzaak van den aanbouw van huizen, waarmede dit Vlek, van tijd tot tijd, vergroot is. Niet alleenlijk vond men daar, in 1631, een aantal van vijf honderd en negentien fraaije gebouwen, die, na dien tijd, nog veel vermeerderd zijn, maar ook een aanzienlijk Raadhuis, en eene Kerk, waarvan de Pastorij, door de Graaven van *Holland*, plagt begeeven te worden. Het aanstellen van den Pastoor stond aan de Aartsdiakens van *Utrecht*. De kerk zelve was gewijd aan ST. ANTHONIJ, die daar als Beschermheilig geëerd werd. Aldaar was mede eene Vikarij, die, zo wel als het

Kos-

Kosterschap, door die van *Delft* begeeven werd. Kort na de Reformatie was het getal der Roomschgezinden, te *Delfshaven*, zo gering, dat zij, geenen Priester kunnende onderhouden, door die van *Rotterdam* bediend werden. Dan, in vervolg van tijd, is hun getal wederom zodanig toegenomen, dat zij eenen ERASMUS VAN BROEK, als den eersten na dien tijd, wederom aannamen. Tegenwoordig zijn 'er twee Priesters.

Veele noodlottigheden heeft dit Vlek, dat sommige, om deszelfs uitgebreidheid, onder de opene Steden tellen, ondergaan. In het jaar 1488, nadat de *Hoekschen*, onder Jonkheer FRANS VAN BREDERODE, *Rotterdam* ingenomen hadden, en vandaar naar *Delfshaven* getrokken waren, werd hetzelve in koolen gelegd; doch, door den bijstand van die van *Delft*, spoedig herbouwd. Geen minder nadeel leed het, in het jaar 1572. Want de Watergeuzen zig aldaar neergezet hebbende, kwam BOSSU, met zijne Spanjaarden, uit *Rotterdam* dezelven overvallen, en richtte 'er onmenschelijke wreedheden aan. Doch het Hof van *Holland* gaf, op den 29sten Julij van 't volgende jaar, bevel om de plaats *met allen vlijt vast en sterk te maken*. Of 'er toen wel zo veel spoed mede gemaakt zij, als te vooren, heeft men reden om te twijffelen. Naderhand evenwel heeft de goede gelegenheid der plaatse dezelve merkelijk in welstand doen toeneemen. Geen van alle deze onheilen was te vergelijken bij den angst, waarin de bewooners van *Delfshaven* gebracht werden, door den verschrikkelijken storm en watervloed van den 14den November, en daar aan volgenden nacht, van het jaar 1775, waarvan wij een naauwkeurig verhaal vinden in het II. Deel van des Heeren J. H. HERING's *Bespiegelingen over Neêrlands Waternood*, zijnde van den volgenden inhoud:

„ Op den 14den November begon de wind des 's morgens om vijf uuren, zig uit den zuidwesten zo sterk te verheffen, dat men tegen agt uuren reeds een zwaaren storm had. De wind in den vroegen morgenstond niet recht in het watergat zijnde, had niemant alhier vrees, dat het water zig ongemeen zoude opzetten. Maar van tijd tot tijd met groot geweld breder uitschietende, veroorzaakten dat de straaten om negen uuren reeds ondergevloeid waren. Het grootste gedeelte der huizen, die zig bij

hoo-

hooge vloeden vrij rekenden, waren op dat uur onder water gezet, zommige laage gebouwen ftonden tot aan de eerfte verdieping onder.

„ Akelige vertooningen van vernielde thuinhuizen, heiningen, fchuttingen, en drijvende geneverftukken in de haven, waren de aankondigers, van de vernieling die de eerfte vloed reeds veroorzaakt had. De wind fchoot op den middag breed in 't westen, blijvende met groot geweld aan het woeden.

„ Alle de Burgers buitensdijks woonende, waren den gantfchen dag, door het water, zo van den ander gefcheiden, dat den eenen buur den ander niet kon bijfpringen, doch ieder hoopte door de ebbe ontlasting te krijgen. Maar deze was zo gering, dat 'er zelfs bij het laagfte water nog een ongemeene vloed aan de wal bleef. Dewijl 'er nu bij de ebbe zo weinig zakking gekomen was, en de wind met even groot geweld woedde, en van tijd tot tijd nog breder uitfchoot, vreesde men niet zonder reden, voor een watervloed, wiens gelijke niemand beleefd had. En ook bij de uitkomfte bleek, dat deze vreeze niet ongegrond was: want het water begon des avonds om agt uuren, zo hevig op te zetten, dat het meest al de branderijën, op de haven ftaande, indrong, en ter hoogte van vier a vijf duimen overvloeidde, zijnde die in den ogtendvloed nog bevrijd gebleeven; dit veroorzaakte eene aanmerklijke fchaade, om dat het voorhande zijnde gedisteleerde, in extra groote kuipen in de grond ftaande, met overvloed van brak water befmet werd.

„ Het was op dit uur, dat het werk onder de kransmuur zig begaf, waardoor het water zig een weg baanden, de ftraat ondermijnde, en met een ijsfelijke ftorting de kolk ras vol zette. Om dit wel te begrijpen, behoord men een levendig denkbeeld der gefteltenisfe zo der kolk als der fluizen te hebben.

„ De *Hooge Zeedijk* loopt door *Delfshaven*. Tot gerief der vaart is aldaar een fpuije, die de Schie van de haven fcheid. Over dezen doorvaart is een ophaalbrug, bij of onder dezen brug zijn twee fluisdeuren noordwaards, en twee even gelijke deuren zuidwaards, bij of omtrent de herberg het *Melkmeisje*. Tusfchen deze deuren is een ruimte van twee-en-zeventig voeten

leng-

lengte, en een breete van vier-en-twintig voeten. Deze ruimte bekwaam om een groote brabantsche pleit te kunnen schutten, is eigenlijk den de voorschreven spuije. Dan heeft men de kolk, die ovaalswijze gemaakt is, lang circa drie honderd en zestig voeten, breed in het midden honderd en twintig voeten. Deze kolk dan ruim genoeg, om een aantal vaartuigen te kunnen bergen, is wederom van de haven, door twee sterke sluisdeuren gescheiden, die deze kolk voor de vloed beschutten; tot gemak der bewoonders, is over deze sluisdeuren een overgang, zijnde een draaibrug. Wanneer het water aan het vloeijen is, worden deze deuren toegezet, en daardoor de kolk voor de vloed beschut. Dewijl nu voor deze sluisdeuren der kolk, die extra hoog en zwaar zijn, het water 's avonds, zo als gezegd is, buitengewoon hoog stond, en deze kolk nog wel zes voeten water meerder konde dulden, zo moest 'er noodwendig door de persing aldaar, iets droevigs voorvallen. Dit gebeurde ook, want het water ondermijnde de kransmuur, en boorde door de straat, die ze ten deele meenam, tot bij of omtrent de stoepen van de huizen aldaar gelegen, makende zig een geweldige doortogt tot aan de kolk. Aldaar veroorzaakte het een ijsselijke storting, waardoor de kolk ras zo vol werd gezet, dat de sluisdeuren bij omtrent de gemelde Herberg, meer dan twaalf duimen overliepen.

„ Ieder kan zig gemakkelijk verbeelden, hoe sterk de persing in zo een hevigen vloed, op deze deuren en het werk daaromtrent gelegen, geweest is; te meer, wijl de schutplaats, hier voor beschreeven, van twee-en-zeventig voet lengte, andermaal onvoorzien was, van het nodige water, om dus het werk binnen waards, voor het geweld van buiten te onderschragen: de geenen, die, daaromtrent, den vrijen toegang hadden, beving een kille vrees, dewijl zij zagen, dat het water wel twaalf duimen hoog over de sluisdeuren, bij meergemelde Herberg heen liep. Daar uit sproot een voorzigtige waarschouwing aan de Burgers, binnendijks, of aan de Schiekant woonende, om zig bij tijds vandaar te begeeven, ter berging van hun leven, dewijl men openlijk betuigde, dat het werk bij of omtrent de voorzeide deuren in gevaar stond van zig te begeeven en een onherstelbaare door-

doorbraak te veroorzaaken. De ontsteltenis was groot: het geloei van het vee, dat in de duisterheid den dijk opgejaagd werd, het geringe licht, het bruisschen van 't invallend water, en het geschreeuw van allen, die 'er tegenwoordig waren, vermeerderden in alle opzigten, de naarheid van deze akelige toestand.

„ De Sluiswachter, door dit onverwacht toeval verslagen en radeloos zijnde, vervoegden zig bij CORNELIS COBBURG, Wijnkoper bij de brug woonagtig, om in deze omstandigheden hem bij te springen, en waarlijk niet zonder reden; want het voorgevallene aan de kransmuur gaf gegronde oorzaak om te vreezen, dat het geene alcaar was voorgevallen, hier insgelijks zou gebeuren. CORNELIS COBBURG, na alvoorens HENDRIK HOOS aangeroepen had, was aanstonds bereid alle nodige hulp toe te brengen, vervoegden zig ter plaatse daar het gevaar hulpe nodig had. HENDRIK HOOS, Kastelein in de gemelde Herberg het *Melkmeisje*, een ladder toegeworpen zijnde, schoot over dezelve insgelijks ijlings toe, om door onderling beraad en hulp, dit gevaar te voorkomen. Zonder lang te draalen begreepen deze brave Burgers de schotten op te halen, en dus doende, de schutplaats van het benodigde water, tot onderschraging van het gantsche werk, te voorzien.

„ Dit werd aanstonds van hun verricht, en was door de Goddelijke voorzienigheid van dat gewenscht gevolg, dat alles aan en bij den brug in staat gehouden werd. Geen minder nut deed de valling van vier duim water, welke onverwachte valling waarschijnlijk veroorzaakt werd door de inbraaken van de dijken op de Eilanden *Roozenburg* en *Blankenburg*, in *Overmaze* en elders, dat merklijk toebracht aan het behoud van de sluizen alhier. Want zo men eens begrijpt, dat het reeds in 't felste der vloed was, toen ter hoogte van twaalf duimen, de voornoemde deuren overstroomt wierden; indien 'er nu nog vier duimen waters meerder bij gekomen waren, welke een magtige persing zou zulks veroorzaakt hebben; dus kwam deze onverwagte valling van vier duimen hier zeer gelukkig, vermids anders de sluisdeuren ter hoogte van twintig duimen hadden kunnen overstroomen.

„ Uit dit egt verhaal volgd dan van zelf, dat het ophaalen

der schoten alleen niet in staat zoude geweest zijn, dat geweld te keeren, maar dat de noodlottige ongelukken onzer nabuuren, deze plaats buiten alle verwachting zijn te stade gekomen.

„ Daags na dezen vloed, zijnde den 15den November, zag men de verwoesting, die door dezelven veroorzaakt was. Bijna geen gebouw in het westen staande, was bevrijd gebleeven, van den slag van het water, heiningen, schuttingen, vengsters, deuren, waren meest aan dien kant al vernielt; steenen en houten thuinhuizen om ver gespoeld, het westerhoofd ten eenemaal verwoest, en de lange houten brug, over de oude haven leggende, door de persing uit zijn staande paalen gelicht, en ten deele weggespoeld.

„ Op de schans, alwaar de meeste lusthuizen leggen, zag het 'er deerlijk uit; een ieder zag met aandoening hoe ellendig deszelfs vruchtboomen enz. geteistert waren: ja twee vischschuiten van *Schiedam*, waren van haare touwen losgespoeld, en gedreeven over Maaskade, in het Westland, waarvan de eene verwart raakte in een klein boschje, maar de andere wel vijftig treeden verder gedreeven zijnde, boorde door de heggen van de thuin, alwaar dezelve in het voorname gangpad, tot ieders verwondering nog een wijl tijds zijn blijven leggen, welke alles bij een genomen, zo men ligt vermoed, groote schaden veroorzaakten."

Dan ook van dit onheil heeft men zig aldaar hersteld, en, door vlijt en naarstigheid, alles wederom in deszelfs voorigen staat hersteld.

Behalven de twee voornaame gebouwen, het Raadhuis en de Kerk, vindt men aldaar een deftig Magazijn der Oostindische Maatschapij, gebouwd aan den Scheeps-Timmerwerf van de Kamer *Delft*. Voortijds stond hier ook een Huis nevens eenige Pakhuizen van de Groenlandsche Maatschapij.

De Gereformeerde Gemeente is 'er zo talrijk, dat dezelve door twee Predikanten bediend word. Voorheen behoorden dezelve onder de Klassis van *Schieland*; doch staan nu onder die van *Delfland*. Ook is 'er een Stadsschool, en meer andere nodige inrichtingen tot onderhoud der noodlijdenden.

De

De handel der Ingezetenen van *Delfshaven* bestaat, genoegzaam eenig en alleen, in de zeevaart en vischvangst, en in het maaken en bereiden van het geene daar toe behoort; wordende aldaar verscheiden Haringbuizen en Zoutenvischschepen uitgerust, als ook ter versche vischvangst. Verder vindt men 'er, sedert eenige jaaren herwaards, verscheidene Jeneverstokerijën, Branderijën, twee aanzienlijke Zoutkeeten, en verder allerlei neeringen en handteeringen. 't Geen *Delfshaven* grootelijks onderscheid van andere Dorpen, en waardoor het, zo als wij gezegd hebben, door sommigen, onder de opene Steden geteld wordt, is, dat aldaar eene Kompagnie Schutters is, die haaren Kapitein, Lieutenant, Vaandrig, vier Sergeanten en agt Corporaals heeft. Ook is 'er een Wachtmeester, die door de Regeering van *Delft* wordt aangesteld; welke Wachtmeester te gelijk Stads Kastelein is. Behalven dezen zijn 'er, tot de Regeering, vier Commissarissen van de Wet, bij welke, als vijfde, de gemelde Wachtmeester gesteld is, om de burgerlijke zaaken te helpen waarneemen; doch hij is, als Schrijver, de minste van hun. Verder is aldaar een Substitut-Schout, een Gerechtsbode, en verscheidene Lands, Admiraliteits- en andere bedienden. Jaarlijks, ten tijde van de begeeving der kleine ampten, stellen de Heeren van Wet de gemelde vier Kommissarissen, uit de gegoedste en vreedzaamste Ingezeetenen en Schutters, aan. De Kommissarissen kunnen alle jaaren hun ampt nederleggen; doch zij dienen, doorgaans, twee jaaren, terwijl 'er jaarlijks twee aanblijven, en twee afgaan, wanneer de geenen, die twee jaaren gediend hebben, twee jaaren stil zitten. In gevalle van sterfgeval van eenen dezer, geduurende den tijd van hun bestuur, wordt de plaats, door bovengemelde Heeren, vervuld, en het gebroken jaar voor vol gerekend Vier gewoonlijke Rechtdagen worden, jaarlijks, door Kommissarissen gehouden, 's morgens ten tien uuren, op de eerste Maandagen in Februarij, Mei en November, en op den laatsten Maandag in de maand van Julij. In die vergaderingen zit een Heer uit de Wet van *Delft* voor. Op den eerstgemelden Rechtsdag bedankt hij de Kommissarissen, en bevestigt bij handtasting de aankomende in den dienst. Op deze rechtdagen geven Kommissarissen verlof van inwooning, neemen nieuwe Schut-

ters van en beëedigen dezelven. Ook begeeven zij alle de ampten of Officiersplaatsen in de Schutterij, en neemen toezicht op de geenen, die tot de Brandspuit vereischt worden. De voorrechten, welke deze genieten, zijn, dat zij, als Kommissarissen van de Wet, geduurende hun bestuur, boven de andere Inwooners, zitting in de regeeringsbank in de Kerk hebben, en vrij van Wacht en Stads Excijnzen zijn.

Zie BLEYSWIJK, *Beschrijving van Delft. Oudheden van Zuidholland*, enz.

DELFT, eene zeer aangenaame en zindelijke Stad, de derde in den rang der stemhebbende Steden van *Holland*, de Hoofdplaats van *Delfland*, waarin zij genoegzaam in 't midden gelegen is; een groot uur gaans ten zuidoosten van *'s Graavenhage*, twee uuren ten noordwesten van *Rotterdam*, drie ten zuiden van *Leiden*, en vier uuren ten westen van *Gouda*. Wat de zindelijke netheid dezer Stad betreft, dezelve is veel toe te schrijven aan de ligging der grachten en straaten, doordien zij allen eenigermaate daalende zijn; zo dat de vallende regens dezelve als wasschen, en de vuiligheid in de grachten en rioolen doen afspoelen; wordende de overige vuiligheid dagelijks, door den *Asbeer*, zo als men dien daar noemt, met schuiten weggehaald. Een Fransch Reiziger zegt hieromtrent, in het verhaal zijner reizen, het volgende: *Wij kwamen ten zes uuren te* Delft, *welke omringt en doorsneden is met watergraften, wij trokken 'er haastig door: zulks dat ik weinig konde agt geeven op de netheid van de straaten, de fraaiheid van de huizen. Veel aangenaamer is zij als te* Rotterdam; *boventdien dat men aldaar schoone graften heeft met rijen van meestal Lindeboomen op de kant beplant.* Eenige dagen daarna verhaalende, dat hij van den *Haag* weder te *Delft* kwam, zegt hij: *den 17den Augustus voer ik, met de Schuit, in gezelschap van N. N. voor twee stuivers de man. Wij verwonderden ons over de fraaiheid van de straaten, haare breette, menigte van watergraften en geboomte, die haar verçiert, zijnde de wegen alle zo regt en regelmaatig, dat men dezelve terstond kent.* De naamsoorsprong van *Delft*, en niet *Delff*, zo als sommigen, verkeerdelijk, geschiee-

schreeven hebben, word afgeleid van het woord *Delven*, anders gezegd *Graven*, zo als dit woord in *Zeeland* nog gebruikelijk is, alwaar men een graft of sloot een *Delft*-noemt. Waaruit dan volgt, dat, volgens meest alle oude Schrijvers, deze Stad haaren naam gekregen heeft van de Gracht, die door de Stad loopt, en nog tegenwoordig, om haare oudheid, het *Oude Delft* genoemd wordt; zijnde de zelfde gracht, die, in het agt-en-veertigste jaar na CHRISTUS's geboorte, op bevel van DOMITIUS CORBULO, den *Romeinschen* Veldheer, aldaar gegraaven is. PH. CLUVERIUS heeft dit zo bondig beweezen, in zijn boekske *over de drie Monden van den Rhijn*, dat 'er geen de minste twijfeling daaromtrent over blijft.

De meesten onzer Nederlandsche Schrijvers stemmen genoegzaam overeen, dat deze Stad, door Hertog GOVERD, bijgenaamd *met de Bult*, gesticht zoude zijn. Alleen MELIS STOKE en BEKA maken 'er geen gewag van; maar zij spreeken ook van de stichting der Stad in 't geheel niet: des hun zwijgen geen voldoend bewijs tegen alle andere is. Moeilijker is het geschil, of de gantsche aanleg van *Delft* aan hem moet worden toegeschreven, dan of op dien zelven grond, reeds te vooren, een Gehucht of Dorp, bij den naam van *Delft* bekend, geweest zij. Men leest, in een oud Chronijk, geschreven bijna in het midden van de zestiende eeuwe, dat Hertog GOVERD niet alleen de Stad *Delft* gesticht heeft, maar ook dat hij een Volkplanting van *Brabanders* zoude ontboden hebben, om zijne nieuwe Stad te bevolken; en hierom zouden, volgens dien Schrijver, de *Delftenaars* beschaafder en beleefder geweest zijn, dan de Ingezetenen van andere Hollandsche Steden. Dan alzo niemand van de ouden van zijnen tijd ons meld, of dit zijn gezegde waar of valsch is; laaten wij dit zo het is; schoon het niet onmogelijk zoude zijn geweest, dat de Hertog, die, ter zijner verzekering, *Delft*, Stadsgewijs, met muuren en poorten versterkte, eenige Brabanders derwaards kon gelokt hebben. Intusschen is 't verre van daar, dat *Delft*, eerst onder GOVERD MET DE BULT, zou ten voorschijn gekomen zijn; dat is, dat 'er te vooren noch Gehucht, noch Dorp, noch bevolkte plaats geweest is. Want het is zeker, dat 'er al een *Delft* geweest is, vóór de aankomst van Hertog GO-

VERT in deze landen; dat is, vóór het jaar 1072. Want Graaf FLORIS DE EERSTE, die regeerde van 1048 tot 1062, deed daaraan, zo als wij straks zullen zien, reeds eenige geschenken. Die niet alleen, maar zelfs ten tijde van Grave ARNOUT, den derden der Hollandsche Graaven, die, van 't jaar 988 tot 993, regeerde, en van zijne vrouw LUITGARD, was den naam van *Delft* al bekend, gelijk kenbaar is uit hunne giften aan de Abdij van *Egmond*, wordende daarin meldinge gemaakt van zekere Tienden, tusschen *Delft* en *Schieland*. Waaruit ten klaarsten blijkt, dat de naam van *Delft*, veel vroeger, dan die van meergemelden Hertog GOVERT, bekend is geweest. Of het toen ter tijd een Dorp, gelijk sommigen willen, dan of het maar een Gehucht of Sterkte, of iets anders ware, is met geene de minste zekerheid te bepaalen. De kundige BLEISWIJK beweert sterk, dat het, vóór het jaar 1070, dat is, vóór GOVERTS tijd, een Dorp was. De redenen, die hij daar voor bijbrengt, zijn deze, om dat hij geene melding gemaakt vindt, dat *Delft* ooit vergroot of uitgelegt is, en het niet te denken staat, dat men, van den beginne af aan, zo een groote Stad zoude aanleggen, indien 'er niet reeds een goed getal van huizen gestaan hadde, die binnen de nieuwe vesten en muuren konden betrokken worden; welk gezegde van BLEISWIJK, echter, door anderen, wordt tegengesproken, zo als men zien kan in de *Nieuwe Beschrijving van Delft*, in folio, bl. 7.

Zonder tegen te spreeken, of te bevestigen, dat *Delft*, vóór dat het, door Hertog GOVERT, tot een Stad gemaakt werd, een Dorp, of geen Dorp ware, zo moeten wij, ten aanzien van het gezegde van ALTING, het volgende hier bijvoegen. Deze wil, dat het, ten tijde van AARNOUT, en zelfs nog vroeger, niet meer dan een Rent, of Pachthoeve, of *Mansus* was. Dan eens gesteld, dat *Delft*, in het jaar 888, niet meer dan een Hoeve was, kon het daarom, tusschen 888 en 988, dat is, in honderd jaaren tijds, tot geen Dorp zijn aangegroeid? Ook bewijst de brief, daar de geleerde ALTING zig op beroept, niets ten zijnen voordeele. Want in denzelven staat niet dat *Theolf* (*Delft*) *eene Hoeve was*, maar *daar lag eene Hoeve in Theolf*, of *Delft*; Schoon wij gaarne toestemmen, dat, het geene BLEISWIJK bijbrengt,

brengt, om te bewijzen, dat het voorheen een Dorp was, ook niet meer dan gisfingen zijn. Ook zijn wij verpligt te erkennen, dat het gezegde van dien anders naauwkeurigen nafpoorder van het geene zijne geboorteftad betreft, ten aanzien dat *Delft* nooit vergroot zou zijn, indien 't juist is, dat de laatere Schrijveren geen volkomen regt zouden gehad hebben, hem daarin tegentefpreeken. Neen; deze had daartoe het volkomenfte recht. Want in de *Groote Hollandfche Chronijk* leest men, dat de *Stad Delft door Koning* WILLEM *vermeerderd en vergroot is*, wijzende de woorden, *augere & ampliare*, meer en beter aan het uitzetten van muuren en vesten, dan het vermeerderen van huizen; welk laatfte ook eigenlijk meer het werk der Ingezetenen, dan dat van den Vorst was. Dit dan daar laatende, zij het genoeg, dat het vast ftaat, dat *Delft*, in het jaar 1070, reeds bekend was, en dat Hertog GOVERT, of GODEVAARD, de magt, die hij in *Holland*, door het zwaard, verkreegen had, willende behouden, *Delft* als de plaats zijns verblijfs koos, en, om daar meerder veilig te zijn, hetzelve, aan het zuidelijk gedeelte van het *Oude Delft*, met Wallen deed omringen; en ter plaatfe, daar nu de *Rotterdamfche poort* ftaat, eene vesting bouwen, en 'er dus een Stad van maakten; door welken aanleg *Delft*, zo als men ziet, als één der oudfte Hollandfche Steden moet worden aangemerkt. Geheel onzeker is 't, of gemelde Hertog, zo als men wil, ten zelven tijd aldaar een Kasteel heeft doen bouwen; en even onzeker is 't, zo ja, waar het geftaan hebbe? De meefte *Oude Chronijken* ftemmen in het eerfte overeen; zo dat wij weinig reden hebben daaraan te twijfelen. Dan, al wat men vindt van de plaats, daar het zoude geftaan hebben, is enkel gisfen: des wij ons daarmede niet zullen bezig houden.

Dit van de Oudheid dezer Stadt gezegd hebbende, moeten wij haare Grootte aanwijzen. Men rekent dezelve te beflaan omtrent vier duizend fchreden. In het jaar 1631 werd het getal der huizen, met die der Voorfteden, begroot op vier duizend drie honderd en drie-en-twintig. Honderd jaaren daarna, *Delfshaven* daar onder gerekend, telde men vijf duizend agt-en-dertig. Indien de telling thans gefchiedde, zou men het veel verminderd vinden, wijl, federt eenige jaaren, door het verval der fabrie-

ken, zo van Plateelbakkerijën als Brouwerijën, de ſmalle Gemeente aldaar zeer is toegenomen. De huizen, zo in huur als in waarde, zo zeer verminderd zijnde, heeft men eene groote meenigte, in ſtraaten en ſteegen, weleer volkrijk bewoond, tot afbreuken verkocht, en in tuinen veranderd; waar tegen, echter, de Heeren van de Wet, op aanzienlijke grachten, en in de beste ſtraaten, de noodige voorziening gedaan hebben. De voorige bloei van *Delft* kan worden opgemaakt, uit het geen, van Stads wegen, aan belastingen werd opgebragt. Van het jaar 1506 tot 1524, vindt men dat aan den Graaflijken Rentmeeſter, in den *Haag*, waren opgebracht 371413 ponden en 11 ſchellingen Hollandsch. Van 1696 tot 1623, was 'er, van het Gemaal en de Bieren, uit *Delft* en *Delfland*, opgebragt 187000 guldens, van 't Zout 289000 guldens, en van de Turf 234000 guldens; hebbende, volgens het oordeel van BLEISWIJK, alle de andere Imposten, met malkanderen wel agtmaal zo veel als dezen, opgebragt; zo dat 'er, binnen *Delft* en *Delfland*, in zeventien jaaren tijds, agttien millioenen, negen honderd en vier duizend guldens waren opgebragt. Bij de laatſte telling werd het getal der Inwooners gerekend op ruim twee-en twintig duizend. De verdeeling van de Stad is geſchied in zes kwartieren, die ieder verſcheiden Wijken hebben, van elf tot zeventien toe. Volgens het Quohier der verpondinge, dat bij de laatſte opgave bedroeg 28819 guldens en 13 ſtuivers, werd de Stad verdeeld in agt kwartieren.

Oudtijds werd *Delft* mede onder de ſterke Steden van *Holland* geteld. Uit de nog overige torens op de wallen, die, door een ſtevigen muur, plagten aaneen gehegt te zijn, blijkt het, dat de Stad ter verdediging was aangelegd. Van haare muuren is zij tegenwoordig genoegzaam geheel ontbloot; zijnde enkel, als een gedenkteken der oudheid, nog eenige rondeelen of zogenaamde Kruidtorens overig. Het getal der Poorten, behalven eenige uitwateringen, tot doortocht van vaartuigen dienende, is zeven; zij zijn deze: de *Haag-* of *Haagſche-poort*; de *School-poort*; de *Waterſlootſche-*, de *Schiedamſche-* en *Rotterdamſche-poort*, de *Oost-* en de *Koe-poort*. De *Haagſche-poort*, die, oudtijds, verſcheidene benamingen had, als de *Noord-poort*,

of

of *Noorddorper-poorthuis*, of de *Poort van 't Noorden*, heeft twee uitgangen, zijnde de tweede en minstgebruikte de *Wateringsche-poort*, welke, in vroeger tijden, van elkander gescheiden, doch naderhand vereenigd zijn, en wel in den Spaanschen oorlog. Toen Prins WILLEM zijne Hofhouding binnen deze Stad hield, werd 'er eerst een Ravelijn gelegd, tot defensie van de *Haagsche-* en *Wateringsche-poorten*, en daarna de beide Poorten, met een sterk gewelfden brug, die als nog, des nagts, met een ijzeren hek gesloten word, aaneen gehegt, om door eenen weg, te weten, door de Trangé van de *Haag-poort*, achter het voorzeide Ravelijn heen te gaan. Op dezen brug, die, naar uitwijzing van het jaartal, van binnen boven de boog staande, in het jaar 1571 schijnt gemaakt te zijn, is een bekwaame Wachtkamer, die, weleer, voor een Corps de Guarde voor de Soldaaten diende. Het bovenste gedeelte daarvan is, in laater tijden, veel veranderd, en dient nu tot de wooning van den Poortier en tot andere gebruiken. De *Schoolpoort*, eene van de kleine Stadspoorten, heeft, waarschijnelijk, haaren naam gekreegen van het *Groot* of *Latijnsche School*; blijkende niet alleen uit den naam van de *Schoolstraat*, maar ook uit de afbeelding, die men boven den ingang ziet, een *Scholier* verbeeldende. Boven dezelve is mede een wooning voor den Poortier, met een ronden steenen tooren daaraan. Onder deze is een Gevangenhuis of kerker, waarin, ten tijde van de Inquisitie, veele ongelukkigen zijn omgekomen, of die van den toren in het water geworpen werden. Oudtijds was deze alleen een Waterpoort; doch is thans voorzien met een bekwaamen Valbrug. Onder andere munt vooral uit, de *Waterslootsche-*, of weleer genoemde *St. Joris-poort*, zijnde deftig in het vierkant opgehaald, en met drie fraaije schoorsteenen, en eenen fierlijken voor- en achtergevel voorzien. Op het Art. DELFLAND is gezegd, dat aldaar de hooge vierschaar van *Delfland* wordt gespannen, en de Stadhouder van den Baljuw en Dijkgraaf aldaar mag woonen. Ook zijn op en in dezelve verscheidene bewaarplaatsen, voor misdaadigers. Alle kenners beschouwen deze als een der sterkste poorten van gantsch *Nederland*. De *Zuid-* of *Schiedamsche-*, doch meest de *Ketel-poort* genaamd, naar de Ambachtsheerlijkheid de *Ketel*, is aan die zijde

van de Stad gelegen. Buiten deze is het Veer zo wel van de *Rotterdamsche* als *Schiedamsche* havenschuiten, en word daarom ook wel, doch verkeerdelijk, de *Rotterdamsche-poort* genaamd. Zij is wel een oud, doch sterk gebouw, voorzien met een klok en twee uurwijzers. Daarop volgt de eigenlijk gezegde *Rotterdamsche-poort*, alleenlijk door het water van de *Schie* van de voorige gescheiden, en genaamd naar de Stad *Rotterdam*. Voorheen had ze den naam van de *St. Jacobs poort*; ook werd ze wel de *Witte Vrouwen-Poort* genaamd, naar den uitgang, dien men daardoor had, naar de vermaarde Abdij van *Coningsveld*. De gedaante dezer Poort is regelmatig vierkant; hebbende een voorpoort, die, met muurwerk en gallerijën van correspondentie, ter wederzijde van den doortocht heenloopende, aan de principaale Poort vast gehegt is; welke doortocht, sedert de laatste inkwartieringen der Soldaaten, van binnen was toegemaakt, en tot een wachtplaats diende. Dit poorthuis, dat mede zeer hegt en sterk is, pronkt, aan deszelfs bovensten binnengevel, met eene zeer welgelijkende afbeelding van den Hertog VAN ALBA, in zijn krijgsmans gewaad In voorige tijden hielden op hetzelve de Redenrijkers hunne bijeenkomsten, welker vertrek thans tot een Schippers Gildekamer dient. De *Oost-* of *Catharijne-poort* wordt voor de oudste van allen gehouden, wijl dezelve, in den noodlottigen brand der Stad, niet alleen geheel en onbeschadigd is gebleeven, maar nog die zelve gedaante heeft, die ze te vooren had; maakende haare twee spitse torens, langs het oosteinde te zien, geen onaangenaam gezicht uit. Het onderste gedeelte van deze poort plagt mede tot een Gevangenplaats voor de Soldaaten te dienen. Ook plagten, in de voorpoort, weleer, Schotbalken te hangen. Recht voor de principaale poort lag, weleer, een hooge batterij of stormkat, die mede veel van haare voorige gedaante verlooren heeft, en genoegzaam niet meer kenbaar is. De voorige sterkte van deze poort ziet men echter nog, in den doorgang of binnenruimte, tusschen de beide ruimten, als zig niet rechtuit strekkende, maar met een half gedraaiden bocht rond loopende; zo dat men in den eenen staande, door den tweeden niet zien kan; op de zelve wijze als de *Haarlemmer-poort* te *Amsteldam*. De *Koe-poort*, zo wel de kleinste

als

als laatste, loopt, even als de *School-poort*, onder den wal door, en is, boven, van een kleine wooning voor den Poortier voorzien. Zo wel als de laatstgenoemde, heeft zij een goeden Ophaalbrug, en is, sedert weinige jaaren, merklijk verbeterd. Het getal der toorens, aan de Stads wallen, die wij zeiden meest vernietigd te zijn, was voorheen vier-en-twintig.

Onder de *Kerklijke Gebouwen* behooren allereerst genoemd te worden de drie Gereformeerde kerken, zijnde de *Oude*, de *Nieuwe* en de *Gasthuis Kerk*. De eerste, of *Oude St. Hippolitus Kerk*, meent men dat in het jaar 1240, noor eenen BARTHOLOMEUS VAN DER MADE, gesticht is. Het is een aanzienlijk gebouw, hebbende, in 't midden, een Kruiswerk van witten arduinsteen, en eenen zeer hoogen toren, die van boven vijf spitsen heeft, welker middelste hoog boven de vier anderen uitsteekt; zijnde, tot aan de spitsen toe, recht vierkant, waardoor dezelve minder hoog schijnt, dan hij wezenlijk is. Van onderen heeft dezelve een vooruitsteekend portaal, van witten arduinsteen. Binnen de Kerk, aan de westzijde van het Groote Orgel, is een ruime gallerij voor de Weeskinderen. Op het groote Choor, aan de zuidzijde, heeft men een Kapel, die, met een ijzeren deur, van buiten is afgeslooten, en tot een comptoir der Kerkmeesteren dient. In deze Chooren zijn verscheidene prachtige grafsteden: als dat van den Zeeheld PIETER PIETERSZOON HEIN. Ten einde van het Noorder Choor, ziet men de grafstede van Jonkvrouwe ELISABETH VAN MARNIX, dochter van FILIPS VAN MARNIX, Heer van *St. Aldegonde*, Huisvrouw van den Kolonel KAREL MORGAN; van welke ELISABETH VAN MARNIX, wij, op het Geslachte van ALDEGONDE, in ons II. Deel, hadden verzuimd melding te maaken. Op het Voetstuk, staat een Grafschrift, in 't latijn, 't welk, in het nededuitsch, dit te kennen heeft:

Gedenkteken van de Wel Ed. Vrouwe

ELISABETH VAN MARNIX.

Hier onder rust ik ELISABETH, *huisvrouwe*

van MORGAN,

Gesprooten uit een deftig aloud Geslacht;
een Dochter van MARNIX: *een naam, die niet*
onbekend in de waereld is.
En, ondanks de tijden, zal onsterflijk blijven.
't Zij genoeg mijner deugden, dat ik eenen Echtgenoot
lief en waardig was,
Welke eene zo dierbaare liefde voor mij
betuigde.

En verder:

Den Allergoedsten en Allerhoogsten God
ter Eere,
En ter gedachtenisse van
ELISABETH VAN MARNIX.
des Edelen Heere
PHILIPS VAN MARNIX'S,
van ST. ALDEGONDE, *Dochter.*
Eene Hoog Edele Vrouwe, Gewenschte en Eerbaare
Gemalinne, Godvruchtige en allertederste
Moeder, heeft
CAREL MORGAN, *Ridder,*
tot haaren opentlijken lof dezen steen
gelegd.
Ik heb geleefd, gelijk gij leeft, en gij zult sterven,
als ik gestorven ben.
In het Jaar 1608, *den* 10*den van Sprokkelmaand,*
nalatende den Vader een Dochtertje,
ANNA MORGAN.
'Er is een algemeene wet, die beveelt geboren te worden
en te sterven.

Dit voetstuk, waarop deze regels, met goudene letteren, staan uitgedrukt, draagt vier Kolommen, met toetssteenen schaften, welke een wit marmeren verhemelte onderschraagen, waaronder het lichaam van deze Edele Jonkvrouwe, in een wassen kleed, met

met ontbloot aangezicht, handen en voeten, kunstig, van wit marmer, is uitgehouwen.

De overige, min of meer aanzienlijke, grafplaatsen, in deze Kerk, zijn die van Willem Jansz. du Brasser, en zijne huisvrouwe Aachte Wouters; Corneiis van der Hooge; Mattheus Olgersz. v. d. Howe, en zijne huisvrouwe Maertgen, Jacobs dochter; Cornelis Huigensz. van Rijck; Lijsbet 't Jansz, eerste huisvrouw van Sasbout Cornelisz. van der Dussen; Dirck Jan Bokels; Vincent Willemsz; Jan Willemsz; Adriaan Vrankez van der Meer, en zijne huisvrouw Kathrijn Dirksz; Cornelis Adriaansz van der Meer; Agnissen Vranke; Dr. van der A; Cornelis Engelbrechtsz van Maasland met Sophia Matheus; Dr. Engelbrecht Cornelis; Dr. Johan Basius met Sophia van Maasland; Baertgen Engelbrechts van Maasland met Gerard Jansz Graswinkel; het graf van Sasbout van der Dussen; Anthoni Boni Jacobsz en Soetje Arendsz dochter, zijne huisvrouw; Hijnrijck Adamsz v. d. Burch; Junius Overschie; Jacob Schot; Yda Dirxdr van Heemskerk; Wouter Adriaansz de Beuzen; Arnout van Duivenvoorden; Albert Heyndricx van Leuningen en Agnes Bruinen; Jacob van der Dussen; Juffr. Clara van Sparwoude; Gerrit Meerman; Adriaans van Overschie van Adrichem; Cornelis van der Overgaeu; Franck Reijersz van der Burch en Agatha van de Hoeff; Maria de Bije en Frans Meerman; Cornelisz Lambrechts van der Wel en Christina, dochter van Pieter van Dijck; Jan Jacob Graswinkel Boot; Johan vau Lodestijn; Petrus Heinsius; Mr. Johannes Stalpard; Hendrik Vockestaert; Albel Arnoldi van der Graaff; Adriaan van Coolwijk; Cornelis van Beresteín en Corvina Hofdijk, zijne huisvrouwe; Jan van Lodestijn en zijne moeder Maria van Bleiswijk; Jacobus Valkensis en zijne vrouwe Maria van Clootwijk; Jacob Paauw; Johan de Sallengre; Reijer Frankensz van der Burch; Margaretha de Jonge del Baartwijk; Ewoud van der Dussen en zijne huisvrouwe Catharina van der Hoeff; Marten Harpertsz Tromp; Ewoud Evertsz van Bleiswijk; Dirk van der Dussen; Pieter van Santen; Jacob van Delff en Anna van Hogenhouck; Gerard Welhouck; Claas van der Mast en zijne huisvrouwe

Ca-

Catharina de Graaff; *Jacob Junius*; *Dirck van der Lee*; *Pieter Hogenhouck* en *Catharina van Ruyven*; *Adriaan Anthonisse Heinsius* en *Maria Brnyns dr. Dedel*; *Erkenraad Heinsius* en *Maria Heinsius*; *Aartholomeus van der Mast* en *Sabina Liefting* en *Susanna Françoise Bogert*; Mr. *Bartholomeus Bogert*; *Dirck Gulianus van Blei wijk* en *Gulianus van Bleiswijk* enz.; *de Acquet*; Mr. *Anthonij Teerens*; *Jacobus Schagen*; *Ardus van Hell*; *S. F. H.*; *Anthonij van Leeuwenhoek* en zijne dochter; *Dirk Schol*; *Petrus Gribbius*; Mr. *Gaspar Rodolf van Kinschot* en vrouwe *Maria Dedel*; Mr. *Nicolaas Dierkens*; Mr. *Willem van Assendelft*; *Leonardus de Voogt* en echtgenoote *Maria van Zanten*; Jonkheer *Anthonio Maurique*; *Arnout Beresteín*; *Dirk van Sinnewaart*; vrouwe *Clara van Sparwoude*; Mr. *Willem van Bleiswijk*, en meer anderen.

De *Nieuwe Kerk*, die op de Groote Markt staat, is een groot en aanzienlijk gebouw, eertijds aan ST. URSELA gewijd. Haar eerste aanleg was van hout; doch, in het jaar 1383, werd dezelve van steen gebouwd. In den fellen brand, van 1536, werd dit gebouw geweldig beschadigd. De fraaije vierkante toren is geheel van witten arduin- of hardsteen opgehaald, tot omtrent de hoogte van drie honderd voeten, zijnde van boven met vier kleine torentjes omringd. Deze, zo wel als de *Oude Kerk*, rust, van binnen, op twee reijen pilaaren, geschikt naar de Gothische wijze, zijnde met een fraai orgel voorzien. 't Geen deze Kerk, in de *Nederlanden*, meest beroemd maakt, is, de overheerlijke graftombe der Prinsen van *Oranje*, ten koste der Staaten, in het jaar 1609, ter gedachtenisse van den Edelen voorstander der Vrijheid, WILLEM DEN EERSTEN, opgericht; welke Tombe, door Keizer JOSEPH DEN TWEEDEN, in den jaare 1781, bezocht is geworden. Buiten deze, vindt men in dezelve de grafplaatsen van *Lambrecht Arentz* en *Maertgen Lambrets* zijne huisvrouwe; van Mr. *Claas Barthouts*, *Cornelis Rose* en *Jacob Rose*, *Tomas Tillius*, *Govert Willemse Brasser*, *Catharina van Beresteín*, *Christiaan Anthonisz. van Tiggelsteyn*, *Jan Barentsz. van Voorburg*, *Adriaan Hodenpijl*, *Adriaan Teding Berchout*, *Dirk Utenhage* en zijne huisvrouwe *Elisabeth Utenhage*, *Fre-*

drik

drik Utenhage van Ruyven en *Cornelia de Vries*, *Paulus Berestein* en *Volkera Nicolai*, *Vrank van Diemen*, *Jacob d'Assignij* enz., *Michiel Baalde*, *Frans Gerritsz. Ouwejan* en *Aeltgen Arens van Gijplant*, *Jan van Op'hoven*, *Michiel Willemse van der Hoef*, *Georgius Reinhardus Widerholt*, *Johannes Gordonius*, *Adrianus Ravestein*, *Wilhelmina Luitz Kittestein*, *Johan van der Cijs*, *Johan van Binkvliet*, Mr. *Willem de Groot* en zijne huisvrouwe *Alida Graswinkel*, *Maria van Leeuwen* en Mr. *Jan de Groot* haaren man, *Maria de Groot* huisvrouw van *Fredrik Wolphert van Overschie*, *Alida de Groot*, *Maria de Groot*, *Françoise de Groot*, *Lambert Willem van Portman*, *Catharina Lodesteyn*, *Gerrart van Assendelft* en *Agnieta van Hoppestein van Leeuwen*, *Dirk van Bleiswijk*, en meer andere van dit geslachte; *Claes Commertse van der Mark* en *Elisabeth Thomas van der Molen*, *Gerard ven der Wel*, *Jacob Graswinkel*, *Guielmus van der Burch* en zijne huisvrouwe *Antonia van de Casteelen*, *Adriaan van Bleiswijk* en zijne echtgenoote *Quirina van Wel*, *Maria Arents Tou*, *Maria Jacobs van der Burg*, *Willem Albregtse Droog*, *Wilhelmina Jacobs van Noorden*, *Theodore Verburgh*, *Huig Aertsz Buisrogge*, *Gerrit Dircsz. van Rhoon*, en *Anna van Schagen*. Alle deze zijn, zo wel als in de *Oude Kerk*, kennelijk aan humne opschriften en wapenkassen, waarmede de muuren en pilaaren geheel en al bedekt zijn. Tot hiertoe plagt de grafplaats van den vermaarden HUGO DE GROOT, voor hun, die dezelve, met eerbied voor 's mans gadelooze geleerdheid, willen naderen, alleen aan eene opgehangene Wapenkas kenbaar te zijn, pronkende met 's mans Wapen in 't midden, en aan wederzijde de agt kwartieren, zo van 's vaders als moeders zijde; bestaande in de wapenschilden van DE GROOT, HEEMSKERK, CORNETZ, VAN ALPHEN, VAN OVERSCHIE, VAN ADRICHEM, VAN DER DUSSEN, VAN WOORD. Reeds kort na 's mans overlijden, had men in overweeging genoomen, om hem, te *Delft*, als de plaats zijner geboorte, een Stantbeeld, even als die van *Rotterdam* voor ERASMUS gedaan hebben, op te rigten. Dan dit achterwegen gebleeven zijnde, besloot men, hem een prachtige Tombe te vervaardigen, in het Choor der *Nieuwe Kerk*; waartoe de

Stads

Stads Regeering volkomene vrijheid verleende. Maar ook dit bleef bij het ontwerp, schoon hetzelve 'er toe vervaardigd en in prent gebragt was, zo als men zien kan in 's mans Leven, in folio, en een kleinder, bij *Alkemade, Ceremoniael der Begraafenisfen.* Doch de eer daarvan, om wat reden, is ons onbekend, scheen voor onze tijdgenooten bewaard te zijn. In het jaar van 1781 werd het Choor dezer Kerke versierd met een zo schoon als konstrijk gedenkteken voor dezen beroemden *Delvenaar*, op last en kosten van hun, die zig kunnen beroemen, van zijne nog overige maagschap te zijn. De plaats, daar dezelve gesteld is, is ter zijde van de Vorstelijke graftombe. De gedaante bestaat uit een antique Architectuur, van fraai gepolijst arduinsteen, in zig bevattende eene half ronde nisse of holte, waarin eene piramide of naald van zwart marmer, met een sluijer van wit marmer omgeeven. Voor dezen naald staat, op een verheven voetstuk, in het midden, eene Urne of Lijkbussche, met een krans van cijpresfebladen omvlochten; ter rechterzijde een Genie of Kinderbeeldje, hebbende eenen omgekeerden uitgebluschten fakkel in de slinker, en het wapen van HUGO DE GROOT in de regterhand. Ter slinkerzijde 's mans beeltenis, in een medaillon, met een lauwerkrans gekroont, rustende op zijn alom beroemd Werk *de Jure Belli ac Pacis*, (*Recht des Oorlogs en des Vredes*) terwijl zijne overige schriften, waaronder bijzonder uitmunt zijn *Bewijs voor den Christelijken Godsdienst*, in het nog vallende, daarnevens liggen. Het geheele werk boven aan 't frontispice, en doorgaande met eenige verdere sieraaden, weinig in getal, om het eenvoudig schoon door overmaat van bijwerk niet te ontluisteren, voorzien; staande hetzelve geheel op een bordes, drie treden hoog, door een ijzeren hek afgesloten. Voor het voetstuk zelve is een tablet van wit marmer geplaatst, met het volgende opschrift:

HUGONI GROTIO

SACRUM.

Prodigium Europæ, docti stupor unicus orbis,
Naturæ angustam se superantis opus:

In-

Ingenii cœlestis apex, virtutis imago,
Celsius humana conditione decus:
Cui peperit Libani lectas de vertice cedros
Defensus veræ Religionis honor:
Quem lauru Mavors, Pallas decoravit oliva,
Quum bello & paci publica jura daret:
Quem Thamesis Batavæ miraclum & Sequana terræ
Viderat, adseruit Sueonis aula sibi:
GROTIUS *hic situs est: tumulo discedite, quos non*
Musarum & patriæ fervidus urit amor.

PETRUS BURMANNUS SECUNDUS.

't Welk, in 't Nederduitsch, hierop uitkomt:

TER GEDACHTENISSE

VAN

HUIG DE GROOT.

Europa's wonder, dat geleerden doet verstommen;
Het pronkstuk, waar Natuur zig zelve overtreft;
Het beeld der Deugd, 't verstand, tot 's Hemels top geklommen,
't Cieraad, dat boven 't lot des menschdoms zig verheft,
Dien waare Godsdienst, voor wiens eer hij streedt, beloonde
Met de eêlste cederen, van Libans kruin gehaald,
Dien Pallas met olijf, en Mars met lauwren kroonde,
Toen hij de wet voor Vrede en Oorlog heeft bepaald;
Dien Theems en Seine, om strijd een wonderwerk beleden
Van Neêrland, dien de Zweed zig eigende als Gezant,
DE GROOT *ligt hier. Wijkt van dit graf met snelle schreden,*
Gij, die door Vaderlands- noch wijsheids-liefde brant.

Dit roemwaardig en konstig gedenkstuk is vervaardigd, door HERMANUS VAN ZWOL, Mr. Beeld- en Steen- houwer te *Delft*, die ook beloofd heeft, hetzelve in 't koper te zullen laaten brengen.

Wat

Wat verder het gebouw dezer Kerke aangaat, zo als de andere Stads gebouwen aldaar, het wordt ook in een zeer goede order onderhonden; blijkende dit uit de verbetering, geschied aan den voorgevel en ingang op de Markt, sedert het jaar 1781.

De derde Kerk der Nederduitsche Gereformeerde Gemeente, is die van het Gasthuis, waaraan dezelve is vastgehecht. Het is een ruim en zindelijk gebouw, pronkende, weleer, met een sierlijk torentje van duifsteen, doch 't welk, met de geheele verbeetering dezer kerk, om deszelfs bouwvalligheid, 'er afgenomen is. Deze kerk wordt door een vast Predikant bediend, welke niet onder de Klassis behoort, maar door de zes Regenten van het Gasthuis verkooren, en, na bekomene goedkeuring van Burgemeesteren, beroepen wordt.

In de tijden vóór de Reformatie, waren de gemelde *Oude* en *Nieuwe Kerken* de Parochiekerken der Stad. Buiten dien waren 'er nog veertien, die aan de Kloosters behoorden; onder welke in groot aanzien waren, die der *Minderbroeders*, *Alexianen* of *Cellebroeders*, *Hieronimianen*, het Klooster van ST. URSULA, van KLARISSE, van ST. ANNA, ST. AGNES, ST. AGATHA's, ST. BARBERA's, 't Bagijnhof, *St. Anthonies Kapel*, *Oude Gasthuis Kapel*, en; buiten de Stad, het *Pesthuis*, dat mede door een Priester bediend werdt. De Leezer verwachte van ons geene beschrijving van alle de menigvuldige mirakelen, die aan de *Oude* en *Nieuwe Kerken*, of liever aan die geenen, waaraan deze Kerken gewijd zijn, worden toegeschreeven. Om van deze gebouwen aftestappen, zeggen wij nog, dat beide de Kerktorens voorzien zijn van zeer goede uurwerken en uitmuntende klokkenspellen.

Ten dienste van de Gereformeerden, werden te *Delft*, van het begin der Reformatie af, bekwaame Predikanten beroepen. Hun getal was, in den jaare 1588, vier; in 1601, vijf; en sedert 1640, zes. In 1767 werden zij vermeerderd tot zeven, buiten dien van het *Gasthuis*, welke 'er nog tegenwoordig in dienst is. Verder is aldaar een *Walsche* Gemeente, en daartoe twee Predikanten, welke den Godsdienst verrichten in de van ouds genoemde *St. Aagte Kapel*, staande op den grond van het *Prinsenhof*. De *Lutherschen* hebben 'er ook, zo wel als de Remonstranten,

ie-

ieder een aanzienlijk kerkhuis, en elk één' Predikant. De Doopsgezinde Gemeente, welke men 'er plagt te hebben, is, al voor lang, uitgestorven. De *Roomschgezinden*, en bijzonder de *Jansenisten*, zijn 'er vrij sterk in getal; hebbende de Jansenisten 'er twee Priesters, en de andere één' Priester, van de Orde der Minderbroeders, die een Kapelaan onder zig heeft. Wat verder de Godshuizen aangaat, deze zijn het *Gasthuis*; *Pesthuis*; *Oude Mannen* en *Vrouwenhuis*; *Weeshuis*; *Meisjeshuis*; het Huis van de Vrouw VAN RENSWOUDE; de Kamer van *Charitate* of *Charitaathuis*; en, buiten deze, verscheidene Hofjes of Armhuisjes: als het *Hofje van Overschie*; het *Hofje van Gratie*; de *Huisjes van Arend Sasbout van der Dussen*; het *Klaus-Hofje*; de *Huisjes in de Romkamspoort*; het *Hofje van van der Dussen*; 't *Roomsche Weeshuis* en drie *Armschoolen*. Ook is aldaar een *Tugt-* en *Dolhuis*, en een zeer aanzienlijk *Latijnsche School*.

De WERELDLIJKE GEBOUWEN zijn het *Stadhuis*; *Prinsenhof*; *Gemeene Landshuis van Delfland*; *Oorlogs Magazijn van Holland*; *Oostindisch Huis*; *Waag-* en *Boter-huis*; *Vleeschhal*; *Lakenhal*; *Saai-*, *Greine-* en *Stoffe-hal*; *Stads Doele*; *Anatomie* of *Ontleedkamer* en *Bank van Leening*: alle gebouwen, die bezienswaardig zijn, zo om hunne oudheid als gedaante en sterkte.

De REGEERING dezer Stad bestaat uit vier Burgemeesteren, één' Schout of Hoofdofficier, zeven Schepenen, en veertig Raaden, één' Raadpensionaris en twee Secretarissen, als zijnde de voornaamste amptenaars; verder, één' Thesaurier, drie Wees- en twee Haven-Meesters.

De Heeren Veertigen of Raaden der Stad *Delft* zijn het, die de benoeming doen der gemelde Heeren van de Wet. Dit Kollegie van Raaden of Vroedschappen is aangesteld, den 7den September van het jaar 1445, door Hertog FILIPS, bijgenaamd DEN GOEDEN; de voornaamste inhoud daarvan is deze:

Dat die Vroetschap en Rijckdom der Stad zouden kiesen, bij haaren eeden, die sy dair toe oirbairlijck doen sullen, veertigh persoonen, die rijxste, eerbairste, notabelste ende vrederijkste der Stad, om tien achter een volgende jaaren te

dienen, en geduurende dien tijd bekend en geroepen te wesen in aller saeken zijner en de Stad aengaende.

Verder moest deze Vroedschap, jaarlijks, benoemen twintig persoonen, waaruit de Graaf, of deszelfs Gemagtigden, zouden kiezen vier Burgemeesteren en zeven Schepenen. Blijken zijn 'er menigvuldig voorhanden, dat deze verkiezing door de Landvoogdesse, door de Stadhouders in der tijd, en door het Hof van *Holland* gedaan is. Dan, deze Handvest van FILIPS, moet, onzes bedunkens, eerder worden aangemerkt, als dienende ter bevestiging van de verkiezing der Heeren Veertigen, dan wel als waarbij de aanstelling van dat Kollegie eerst in wezen zou gekomen zijn. Want bij DE RIEMER, in zijne *Beschrijving van 's Gravenhage*, II. Deel, p. 91. vindt men een brief van het jaar 1355, waarvan het hoofd is: *Wi Schout, Schepenen en Raetsmannen der Stede van Delf, doen cond allen luden enz.* Ook maakte WILLEM DE ZESDE, in het jaar 1408, al gewag van *Raaden*; door welke geene anderen, dan de Veertigen of Vroedschappen konden verstaan worden: of men moet stellen, dat de Vroedschappen in plaats van de Raaden gekoozen zijn.

Dit aanzienlijk Kollegie houd jaarlijks vijf gewoone vergaderingen: de I. op den 16den December, of indien deze dag op Sondag, of op Donderdag, zijnde de Marktdag, invalt, op den 17den; in welke vergadering de openstaande Vroedschapsplaatsen, bij meerderheid van stemmen, vervuld worden; de II. op den 23 of 24sten December, in welke een aanblijvend Weesmeester, en om de zes jaaren een Thesaurier, word aangesteld; ook geschied alsdan de keure, voor den tijd van drie jaaren, tot een afgevaardigde in het Kollegie van Gecommitreerde Raaden, en in het Collegie ter Admiraliteit op de *Maaze*; de III. op den 30sten December, wordende alsdan, bij meerderheid van stemmen, eene benoeming der Heeren van de Wet, voor het volgende jaer, gemaakt; bestaande de Nominatie uit agt persoonen tot Burgemeesteren, en veertien tot Schepenen; den 31sten December de IV., in welke, onder eene Stadhouderlooze regeering, de Electie uit de gemaakte Nominarie gedaan wordt; in het begin van Januarij, zijnde de V. of laatste Vergadering, doch waarvan de bepaalde dag van de keuze van Burgemeesteren

ten afhangt, word besloten tot de aanstelling van de aankomende Weesmeesteren, Havenmeesters en Afgevaardigden ter Dagvaard van *Holland*.

De Schout word, om de drie jaaren, op den eersten Maandag in November, benoemd.

De Burgemeesters schijnen aldaar eerst te zijn aangesteld door Vrouwe JACOBA VAN BEIJEREN, bij een Privilegie van den 20sten December 1417. Het Kollegie van Schepenen is aldaar veel vroeger, even als in andere Steden, bekend geweest; doch het getal schijnt niet altijd op zeven bepaald geweest te zijn, maar nu eens meer, en dan eens minder. In een brief van den jaare 1260 wordt van dezelve al gewag gemaakt.

De Thesaurier, waarvan mede al melding gemaakt wordt op het jaar 1448, wordt, zo als gezegd is, verkoozen door de Veertigen.

Onder de STADS VOORRECHTEN verdienen de volgende opmerking: die van het jaar 1246, waarbij de Stad, door Koning WILLEM, begiftigd werd met Voorrechten, het Burgerbestier betreffende, als mede vrijheid van huur, en cijnswinninge; 1265, vrijheid van Tollen, haar verleend door Graaf FLORIS; 1280, den Muddepenning; 1295, het recht voor een Broodhuis en Vleeschhalle, en het rechtsgebied over de *Geer*; in 1301, het verlof om een Haven te mogen schieten, door Hertog ALBERT en WILLEM VAN BEIJEREN; vrijheidsbrief ten voordeele van de Brouwers, ten opzichte van 't betaalen van het Gruitgeld; 1342, een vrijheidsbrief voor die van *Delfland*, schenkende aan de Stad het Schrijf-Ambacht, het recht tot het opbouwen en houden van een Lombardhuis, de Lakenmaat, de Botermaat, Schoole, Vismarkt, Week- en Jaar-markten, Kaas- en Paardemarkten, het Boderecht, enz.; 1394 het recht om Poorthuizen te mogen maken, Deuren daar in te hangen, Vesten te diepen enz., uitbreiding van des Stads rechtsgebied tot op dertig roeden, de Visscherij in de Stads graften; 't Poorterrecht betreffende, dat niemand, 't zij man of vrouw, zijn lijf en goed niet meer dan zestig ponden, en in geval van doodslag, niet meer dan tagtig ponden en zijn lijf verbeuren mag; dat alle zaaken aldaar zullen berecht worden door Schout en Ge-

rechte der Stad *Delft*; verder bevestiging van alle de voorige Privilegiën, en meer andere, die men alle vermeld vindt in de *Nieuwe Beschrijving van Delft*, in fol II. Hoofdstuk.

Gilden zijn aldaar dertig in getal, als: het *Schippers*, het *Vleesch- en Spek-verkoopers*, *Brouwersknecht Busse*, *Timmerlieden*, *Turfdragers*, *Mandemakers*, *Schoenmakers*, *Kuipers*, 't *Komans*, *Kleeremaakers*, *Metzelaars en Leydekkers*, *Smits*, *Warmoesiers*, *Lindweevers*, *Bierkruijers*, *Collegium Med.*; *Chirurgicum*, *Bakkers*, *St. Michiels*, *Schoenlappers*, *Viskoopers*, *Lakenbereiders*, *St. Lucas*, *Tappers*, *Knoopmakers*, *Olijslagers*, *Hoedemakers*, *Gorters*, *Lakenwerkers*, en *Wijn- en Brandewijn-verkoopers Gilde*.

Van de SCHUTTERIJ is de Broederschap van de *Handbus*, het eenigste genootschap, dat van de oude *Delfsche* Schutterij nog is overgebleeven. Zij houdt haare vergadering in eene Zaal, in de *Stads Doelen*, op den eersten Maandag van ieder maand. Op deze bijeenkomsten zijn de Leden verpligt, met de handbus te schieten; zijnde, ten dien einde, naast de Zaal, een kunstig schietstuk gemaakt, alwaar ook, jaarlijks, op den eersten Saturdag in de maand van October, naar de Gans geschoten wordt. Hij, die dezelve afschiet, wordt voor *Schutter Koning* verklaard, en door de Dienstmaagd uit de *Doele* een blaauw Lint over de schouders gehangen, aan het welk een gouden penning is, die hem door de Broederschap vereerd wordt; geevende hij daarentegen eene vereering aan de Dienstmaagd. Ook is hij, het gantsche jaar, vrij van Stads pachten. De tegenwoordige Schutterij is verdeeld in agt Kompagniën, twee in ieder der vier kwartieren, waarin de Stad verdeeld is, hebbende ieder Kompagnie haaren Kapitein, Luitenant, Vaandrig, Hoofdmannen en Rondasfiers, en zijnde verdeeld in drie rotten. De kwartieren zijn onderscheiden door het Vaandel, als het *Groene* twee, *Oranje* twee, *Witte* twee, *Blaauwe* twee. Niemand wordt aldaar als Schutter aangenomen, dan die van zijn eigen goederen, beroep of ambacht bestaan kan. Ook heeft de Schutterij het voorrecht, dat niemand tot één der Veertigen of Vroedschappen mag verkoozen worden, ten zij hij onder een der agt Vaandelen is ingeschreven; waarvan het spreekwoord, *dat een Schutter*

van

van Delft zo goet is, als een Vroedschap van andere een weinig geringer Steden, zijn oorsprong genomen heeft. De Schutterij van *Delft* heeft, bij plegtige gebeurtenissen, als inzonderheid bij de begraving van een der Prinsen van *Oranje*, zig altoos roemwaardig gedraagen.

Het tegenwoordige Wapen van deze Stad is *een zwarte paal op een wit veld*; welke zwarte paal men wil, dat een loopend water verbeeld, ter aanduidinge van *de oude Delft of eenige andere gegraaven vaart.* Echter vindt men nog een ander Wapen, *met twee overeindstaande of klimmende Leeuwen*, in het schild, in plaats van torens of burgten, op zeker Stads Zegel, hangende aan een open brief van het jaar 1351., als ook op eenige Duiten, geslagen in het jaar 1545, voor den armen, waarop, in den rand, te leezen staat, DEN ARMEN GELT IN DELFT, en aan de keerzijde, in het midden, deze Latijnsche woorden, DANS ELEMOSINAM LARGITER FIDELIBUS, dat is: *aan de Gelovigen mildelijk Aalmoessen uitreikende.* Men zegt, dat 'er ook Stuivers van die zelfde munt aldaar geslagen zijn. Nog een ander Wapen is 'er, waarop men ziet een onderste gedeelte van *een ouwerwetschen Toren of Burgt*, welke veel grover en zwaarder van gebouw schijnt dan anderen. Uit de poort van dezen Burgt vertoont zig een brullende Leeuw, uitspringende, houdende, met den voorsten poot, *een Schildje, van een wit of zilver veld, hebbende in 't midden een regtopgaanden zwarten Paal, ongebroken.* Dit Wapen, veele jaaren in gebruik geweest, wordt nog hedendaags gebruikt tot publieke zaaken, en als het zegel der Stad.

Wijd en bijna door de gantsche waereld, mag men zeggen, dat *Delft*, oudtijds, vermaard was door haare Brouwerijën en Wolleweeverijen; zijnde de fijne lakens, *Delfts puik* genaamd, in de dertiende en veertiende eeuwe, zeer vermaard. Dan deze tak van bestaan is aldaar geheel en al te niet gegaan en verloopen. De Brouwerijen hebben haar eerste verval te wijten aan de drukkende en bezwaarende lasten, door Keizer KAREL DEN VIJFDEN en zijnen Zoon, daarop gesteld. In het jaar 1600 telde men 'er twee-en-tagtig, waarvan 'er tegenwoordig naauwlijks tien overig zijn. Wat het gevolg zijn zal van de Branderijen, waarop men

zig thans meer dan te vooren schijnt toe te leggen, zal de tijd moeten leeren. Van geen minder tak van bestaan voor de Delvenaaren, namelijk de Plateelbakkerijën, hebben wij reeds gesprooken op het Art. AARDEWERK, in ons I. Deel; waarbij wij hier alleenlijk voegen, dat deszelfs tegenwoordige staat eerder schijnt toe dan af te neemen, en nog meer bloeien zou, indien de Meesters dier fabrieken konden goedvinden, hunne arbeidslieden edelmoediger te behandelen, en, ten opzichte van de Commercie, een ruimer credit aan hunne Correspondenten te verleenen; waardoor deze nog eenige hoofdtak van bestaan, ongetwijfeld, verder in welstand zou toeneemen. Verder is te *Delft* een zeer aanzienlijke handel in *Delfsche* Boter en *Leidsche* Kaas. Vee word 'er, weeklijks, op Donderdag, den gewoonen Marktdag, in overvloed ter Markt gebragt. Zeer aanzienlijk is 'er mede de groote en kleine Kaasmarkt, waarvan de eerste gehouden wordt op den eersten Donderdag in de maand September, en de tweede op het einde van de maand October. Niet min verdient in aanmerking genomen te worden, de jaarlijksche Paardemarkt, op den 7den Junij en twee volgende dagen. De Koophandel is 'er thans mede niet zo aanmerkelijk als weleer. Nogthans is 'er een nette en zindelijke Markplaats voor de Graanhandelaars, die, des Donderdags, van *Rotterdam* en *Schiedam*, derwaarts komen. Doch, naar mate dat de brouwneering aldaar vermindert, verslapt ook deze handel. Verder geneeren 'er zig de Burgers met de gewoone handwerken, die tot het dagelijksch bestaan benodigd zijn. Vraagt men hun, *waaraan het meeste verval van hunne handwerken is toeteschrijven*, aangezien het hun noch aan ijver, noch aan bekwaamheid, noch aan vriendelijkheid ontbreekt? zij antwoorden: *wij zijn te digt bij den Haag. Onze groote en aanzienlijke lui moeten alles uit den Haag hebben, of het deugd niet; schoon wij zeker zijn, hier zo goed en tot minder prijs te werken, dan aldaar.*

Dat het deze aloude Stad nog niet ontbreekt aan bekwaame Mannen, en 't ook nooit ontbroken heeft, aan het voortbrengen van de zulken, die in geleerdheid, kunsten en wetenschappen hebben uitgemunt, en hun Vaderland in 't algemeen, en hun-

hunne Geboortestad in 't bijzonder, tot eer en roem verstrekt hebben, blijkt uit de naamen van hun, die wij hier doen volgen, en op de bijzondere Artikels nader zullen leeren kennen. Onder die groote menigte munten uit, de mannen van aanzien: Prins FREDRIK HENDRIK VAN ORANJE; de vermaarde Zeeheld PIETER PIETERSZOON HEIN, schoon te *Delfshaven* geboren, niet zonder reden, onder de Delvenaars geteld.

Onder de Geleerden en Staatsmannen, CLAES VAN BLEISWIJK, DIRK VAN DELFT, EGIDIUS DELPHIUS, JOHANNES DELPHIUS, FRANÇOIS SONK, MARTINUS DORPIUS, JODOCUS SASBOLDUS, ADAM SASBOUT, ADRIAAN VAN DER MEER, FRANS VAN DEN BERG, WALRICUS LITHODOMUS, AART VAN DER GOES, J. G. ISERMAN, ADRIAAN VAN DER GOES, HUGO BLOTIUS, Mr. JAN VAN BLEISWIJK, HARMANUS SCHINKEL, JACOB VAN DEN EYNDE, HERMANUS VAN OVERSCHIE, CORNELIS MUSIUS, BARTEL VAN BODEGEM, CHRISTIAAN WAPENVELT, ARENT SASBOUT, CHRISTIAAN VAN ADRICHEM, PONTUS HEUTERUS, LUCAS AB OPMEER, ROLANDUS DELPHIUS, ARNOLDUS CORNELII, CORNELIS MATELIEF DE JONGEN, CORNELIS GROTIUS, LEONARD VOOGHT, SASBOUT VOSMEER, JACOBUS EYNDIUS, PIETER VAN DER MEER, ABRAM VAN DER MEER, MICHIEL VOSMEER, JOHANNES HAGIUS, TIELEMAN VOSMEER, CORNELIS PIJNACKER, JAN JANSZOON GRASWINKEL, FREDRIK VAN DE MEY, JACOB VAN DEN EYNDE, PETRUS A NAALDWIJK, JACOBUS ROLANDUS, FRANS BURGERSDIJK, MARTINUS HORTENTIUS, JOHANNES MEURSIUS, HUGO GROTIUS, SIMON GROENEWEGEN VAN DER MADE, NICOLAAS KINSCHOT, WILLEM DE GROOT, DIRK GRASWINKEL, CHRISTOPHORUS DELPHIUS, ANTHONI VAN LEEUWENHOEK, DIRK VAN BLEISWIJK, en meer anderen.

Onder de Kunstenaars, als Schilders, enz DAVID JORIS, AUGUSTIJN JORIS VERBURG, WILLEM DANIËLS VAN TETTRODE, PIETER de Smits zoon, LANGE JAN, CHRISTIAAN JANSZ. VAN BIEZELINGEN, ARPER FRANSZ., JACOB WILLEMSZ VAN DELFT, HUBERTUS GRIMANI, PIETER CORNELISZ. VAN RIJCK, PALAMEDES, STEVERS, JACOB WOUTER VOSMEER, MICHIEL JANSZ. MIEREVELD, PIETER GERRITSZ. MONTFOORT, PIETER DIRKSE CLUYT, WILLEM VAN DER VLIET, JOHAN VAN NES, CORNELIS WILLEMSZ. VAN KITTENSTEYN, CAREL FABRICIUS, DAVID BECK, EVERT en WILLEM VAN AALST,

JACOB DELFT enz., PIETER VAN BRONKHORST, ADRIAAN VAN DER VENNE, CHRISTIAAN VAN KOUWENBERG, enz.

Onder de Onheilen, dezer Stad, in vroegere jaaren, overgekomen; verdient hier melding gemaakt te worden van dezulke, welke door zwaare branden veroorzaakt zijn; en wel eerst van die van het jaar 1536, waardoor veel van de Stad in een puinhoop veranderde, blijvende 'er niet meer dan drie honderd huizen overig. De bloeiende ſtaat der Brouwerijen, in dien tijd, werd aangemerkt als de oorzaak, dat dezelve, veel ſchooner als te vooren, uit haare asſche verrees. Andermaal werd zij, in het jaar 1618, met gelijk noodlot, door den brand in het Stadhuis, gedreigd, wordende dat gebouw genoegzaam geheel in koolen gelegd. Grooter dan dit, was het nadeel, dat de geheele Stad leed, op den 12den October van het jaar 1654, door het ſpringen van den Kruidtoren, die, des voordemiddags om half elf uuren, met meer dan tagtig duizend ponden Buskruid, in de lucht vloog; zodat 'er niets van overig bleef, dan een ſtinkpoel met vijftien of zestien voeten waters. De naastbelendende huizen werden verplet, of geweldig beſchadigd. De gantſche Stad en de omliggende Dorpen daverden en dreunden; wordende de ſlag tot op *Texel*, en nog verder, gehoord. Veele menſchen kwamen daarbij om 't leven; andere waren, op de deerlijkſte wijze, beſchadigd. Eene menigte van bijzonderheden, die niet dan ſchrik en medelijden konnen veroorzaaken, worden daarvan verhaald. Het getal der omgekomenen werd tusſchen de vier en vijf honderd begroot. Van vijf honderd huizen, waren 'er twee honderd geheel verwoest, en de overigen merklijk beſchadigd. Op den 4den December van het jaar 1665, ſloeg de blixem in den ouden Kerktoren; doch de brand werd gelukkig gebluscht. In het jaar 1723 leed de Stad, wederom, groot nadeel, door het ſpringen eens Kachels, van de Kruidmakerij, een vierde uur ten westen van de Stad gelegen. Maar op den 8ſten Februarij des jaars 1742, was het gevaar en de ſchade merkelijk grooter, toen die zelfde Kruidmakerij, des nademiddags om twee uuren, met twee geweldige ſlagen, als eerst die van het Korrelhuis, en daarna de Kachel, in de lucht vloog; waardoor agt molens vernield, vier arbeiders vermorzeld, en verſcheiden paarden gedood wer-

werden. De brand was reeds in den hooizolder geslagen, doch werd gelukkig gebluscht; waardoör ook de twee naast bijgelegene Kruidmagazijnen bewaard bleeven. De slag, intusschen, vernielde alle de omliggende Warmoesiers tuinen, en rukte de boomen, daaromstreeks, met wortel en al, uit den grond. De schade, aan huizen, zo binnen als buiten de Stad, was niet gering. Een onheil, van een gantsch anderen oorsprong, dreigde de Stad, in het jaar 1672. De anderzins vreedzaame en regeeringminnende Burgerije werd, ter gelegenheid van de verkiezing van zijne Hoogheid, Prinse WILLEM DEN DERDEN, in 't harnas gejaagd, en haar ergwaan tegen de Regenten, het gevaarlijkste, dat ooit voor den welstand van alle Ingezetenen kan bedacht worden, ingeboezemd, door de zulken, die hunne grootheid bejaagden. Zie hier het middel, waarvan men zig bediende, en de haatelijkste gevolgen, welke het na zig sleepte. Een hoop Visschers en Boeren, vergezeld van eenige Burgers, uit de naaste Steden, trok, op den 30sten Junij van dat jaar, regt toe regt aan op *Delft*. Na de Poort, in een oogenblik, wijl men 'er op niets bedacht was, bemagtigd te hebben, begaven zij zig naar 't Stadhuis, en dwongen de Wethouderschap eene schriftelijke belofte af, dat zij den Prins tot Stadhouder zoude verklaaren. Goede raad duur zijnde, gaf de Wethouderschap aan deze muitzuchtigen genoegen; waarmede zij vertrokken. Het gezach van hun, wien 't Stads bestuur was toebetrouwd, hiermede een aanmerklijken krak gekreegen hebbende, kostte het minder moeite, de Ingezetenen in het harnas te brengen. Dit afschuwelijk vuur van tweedracht, tusschen Regenten en Burgers, smeulde, egter, tot in de maand van Augustus, eer het uitbrak. De reden, waarvan men zig bediende, om openlijk te doen zien, waarop het gemunt was, was deze: men zeide dat in twee Herbergen, nabij de Rotterdamsche Poort, eenig oorlogstuig gebragt was. De Burgers, voor een der Herbergen bijeen vergaderd zijnde, vraagden, wat men daarmede voorhad? Een ten onpasse spijtig antwoord maakte de gemoederen gaande; men viel op den Herberg aan, die geplonderd werd. Dit spoorloos bedrijf verricht zijnde, verzocht de Burgerij, den Prins, nu reeds Stadhouder zijnde, schriftelijk, de

Wethouderschap te willen ontslaan. Deze, vrijwillig, afstand gedaan hebbende, geschiedde de buitengewoone verandering der Regeering, aldaar, op den 10den van de maand September. Wijslijker gedroegen zig Stads Ingezetenen in de jaaren 1747 en 1748, zijnde 'er alles toen zonder groote beweeging toegegaan, en wel zodanig, dat als men de beroerten van dien tijd, in de Hollandsche Steden, bijeen neemt, *Delft* ongenoemd blijft.

Bij gelegenheid dat de Vlaamingen, om nu iets van de *Geschiedenissen* te melden, onder JAN DEN TWEEDEN, in den jaare 1304, uit *Holland* verdreven werden, viel 'er, in deze Stad, eene bloedige slagting onder hun voor. De plaats, daar dezelve geschiedde, heeft als nog den naam van *de Vlaamestraat*, en de brug, waarop zij stand hielden, dien van *Bloedbrug*. Onder de regeeringe van Hertog ALBERT VAN BEIJEREN, eerst Ruwaart, en daarna Graaf van *Holland*, leed de Stad *Delft*, in het jaar 1359, zeer veel. De Delvenaars hadden zig driftig tegen zijne aanstelling, als Ruwaard, verzet, en zonden zelfs volk tegen de Hoeksgezinden; welke uitgezondenen groote verwoestingen aanregtten, de sloten van *Polanen* en *Binkhorst* plonderden; ja, wat meer is, zij haalden, in '*s Gravenhage*, de gevangenen uit 's Graaven gevangenis, en voerden ze met zig naar *Delft*. De Hertog, daarover zeer verbitterd, belegerde de Stad zeer gestreng, geduurende den tijd van tien weeken; waarna de belegerden moesten buigen, en zig, door tusschenspraak van Ridder WALRAVEN VAN BORNE, aan den Hertog overgeeven, mids behoudende lijf en goed. Dan, tevens kwam 'er bij, dat zij, tot afkooping van de plonderinge, aan den Hertog zouden betaalen veertig duizend oude schilden, of, volgens VOSSIUS, zestig duizend. Doch wij stellen vast, dat de tien duizend ponden, bij BOXHORN gemeld, een drukfeil is, en zal moeten zijn zestig duizend, ieder van zes-en-vijftig stuivers. Daarenboven moesten zij om vergiffenis smeeken, en humne muuren en wallen afbreeken. Eenige jaaren daarna (1396), de *Engelschen*, in dienst van den Hertog, door de *Friezen* bezet zijnde, en in gevaar van verslagen te worden, verzocht hij, eerst die van *Dordrecht*, daarna aan die van *Haarlem*, om bijstand. Doch deze weigerende, zig voor de *Engelschen* in de bres te stellen, deed

deed hij hetzelfde verzoek van die van *Delft*; waarop een van de Delvenaaren hem antwoordde: *Alhoewel wij, terwijl de andere Steden of onwillig of bevreest zijn, en met recht ook wij dussen bijstant mogen weigeren, te meer, daar wii zo eene harde belegering van U hebben moeten doorstaan, en onze Stadswallen onverre geworpen zijn, zullen wij echter toonen, dat de welvaart van het algemeen ons meer ter harte gaat, dan het gevoel van geleeden smaat, en den hoon ons aangedaan, zal bij ons zo veel niet gelden, dat gij U in uw verzoek zult bedrogen vinden. Wij zullen gaan, om de Engelschen uit hunnen nood, en Uw uit uwe bekommernissen te verlossen. Ook zal het ons, aan onze magt ontbreeken, of gij zult Overwinnaar zijn, indien maar de Engelschen zo veel moed wille betoonen, dat, wanneer wij tot het ontzet naderen, een uitval willen doen. Maar ook verzoeken wij, deze weldaad niet te vergeeten, maar dat ze ter zijner tijd mag vergolden worden.* Zo dra deze *Delfsche Redenaar* zijne rede geëindigd had, maakten zijne stadgenooten zig gereed, en vloogen, schoon weinig in getal, naar de *Friezen* toe, die zij, na een hardnekkig gevecht, sloegen, en dus de Engelschen, in de sterkte, waarin zij belegerd waren, ontzette. Voor dezen dienst verleende hun de Hertog, bij opene brieven, vrijheid, tot het wederopbouwen van poorten, muuren en vesten, de graften te verbreeden en te diepen, en meer andere voorrechten. Het verschil, dat 'er ontstaan is, over de jaar- en dagtekening van dezen vrijheidsbrief, is, tot op heden, onbeslist gebleeven. Zonder ons in een verschil, waaraan geen einde te maaken is, in te laaten, merken wij hierbij alleenlijk aan, dat deze Giftbrief, in eenige deelen, gebrekkig was, wijl hun daarbij geen vrijheid verleend was, hunne muuren met torens te versterken; waartoe hun eerst verlof gegeeven werd in 't jaar 1448, door FILIPS, Hertog van *Bourgondiën*.

In den aanvang van de Nederlandsche beroerten, en daarop volgenden Spaanschen oorlog, hielden die van *Delft* zig als onverschillig weigerachtig, hoewel zij, zo wel als die van andere Steden, naar vrijheid haakten, om handen aan het werk te slaan, en de verdrukkers der vrijheid te verjaagen. Maar toen zij zagen,

gen, dat 'er meerder lucht kwam, begaven zij zig mede in de Unie; zij zeiden, dat het te vooren hun ongeraaden voorkwam, andere verbindtenisſen aantegaan, en dat zij, in tegendeel, dachten, dat het raadzaamst was, zig aan de vrede van *Gend* te houden. Dan, in dit vermaarde Vereenigingsverbond getreden zijnde, hebben zij hunne daarbij gedaane beloften altoos ongeſchonden bewaard en nagekomen. Ook vindt men, na deze gebeurtenisſen, weinig ſtoffe, om van *Delft* te gewagen. Alleenlijk heeft het ook, in de bekende geſchillen van den jaare 1787, rijklijk zijn deel gehad. Als bijzonderheden voegen wij, tot ſlot van dit Art. hierbij, dat binnen derzelver muuren, op den 10den Julij 1584, de beruchte moord, door BALTHAZAR GERARDS, aan Prinſe WILLEM DEN EERSTEN begaan, en de Vorst aldaar begraaven werd; zo als naderhand aldaar mede met groote plechtigheden begraaven zijn, de Prinſen MAURITS, FREDRIK HENDRIK, WILLEM DE TWEEDE, WILLEM DE VIERDE en zijne Gemalinne ANNA, en, in ſtilte, eenige kinderen uit het Vorſtelijk huis van *Oranje*.

Zie BLEISWIJK, *en de Nieuwe Beſchrijving van Delft*, enz.

DELFT, (*Mr.* DIRK VAN) was een voedſterling van Hertog AALBRECHT VAN BEIJEREN, die hem, ten zijnen kosten, deed onderwijzen, tot zo verre, dat hij tot Doctor in de Theologie bevorderd werd; 't welk, in dien tijd, iets zeldzaam was: om welke reden hem de Hertog, als zijn begunſtiger, een jaarlijksch penſioen, tot een premie, toeleidde, en, om zijne zonderlinge gaven en geleerdheid, daarenboven, tot zijnen Hofprediker aannam. Men ziet het bewijs van dit alles in dezen volgenden brief.

„ *Albrecht* enz., doen condt allen luyden, want wij Mr. „ *Dirk van Delft*, van der Predicaren orde ter Jacobijnen te „ Utrecht, jaarlijkt tot ſcoolen geholpen hebben, alſo lange dat „ hij Doctor in Theologia geworden is, dat men heet meeſter „ in de Godtheid, daar ons ſonderlinge lieve toe is, want geen „ ander in onſe landen is, als wij vernomen hebben, ende om „ dat wij hem nu niet wille verlaaten, na den voorſz. gratie,

„ die

„ die hij als ons wail aangebracht is, met grooten arbeide ende „ koste verkregen heeft. Soo hebben wij Mr. Dirck voorsz. „ om ontfanlycken dienst, die hij ons gedaan heeft, ende noch „ of Godt wil alle dagen doen mach gegeeven ende geven mit „ desen brieven XX ouden schilden jaarlijks, LX grooten tot „ eenen schild gerekend, die wij hem bewijs hebben, ende „ bewijzen jaarlijks te ontvangen, uit onsen Thesorij binnen de „ vier hyligen Kersdagen naastkomenden, ende ontbieden en „ bevelen onsen Thesorier, die nu is, of naemaels wesen sal, „ dat hij Mr. Dirck voorsz. de voorsz. wedden alle jaaren op „ den tijd voorsz. uitryken en betaalen, ende daer af neemen „ syne brieven van kwijtinge, om voor ons daar mede te re„ kenen, sonder meer gebods of beveelinge van ons daer te „ hebben, vooirt ontfaen wij Mr. Dirck voorsz. met dese brie„ ven voir onsen dienair ende familiair in onse Capelle voir ons „ te leeren ende te Prediken, alst wel Goddelykende leerlyc is, „ en beveelen alle onse Huisgezinnen, dat sy denselven Mr. „ Dirck daar voir houden ende sterken, dit sal gedeuren tot on„ sen wedersеggen, in oirconde, gegeeven in den Hage op den „ 17den dag van December, Anno 1399."

Zie BLEISWIJK, bl. 755.

DELFT, (GILLIS VAN) of, gelijk men hem noemde, EGIDIUS DELPHIUS, was een uitmuntend Hoogleeraar in de Godgeleerdheid, begaafd met veele zonderlinge bekwaamheden, onder anderen met die van de edele Dichtkunst. ERASMUS getuigt niet alleenlijk van zijne bekwaamheid, maar zegt, dat hij, ten naasten bij, de geheele H. Schrift in versen gebragt heeft. Hij bloeide in 't laatst van de veertiende eeuwe. Bij SWEERTIUS vindt men zijne schriften gemeld.

Zie BOXHORN, *Toneel*, en BLEISWIJK.

DELFT, (JOHANNES VAN), of JOHANNES DELPHIUS, mede dus genaamd naar zijne vaderlijke geboortestad, is veele jaaren, Wij-Bisschop te *Straatsburg* geweest. Hij heeft geschreven, in de Latijnsche taal, over de magt der Pausen; over de kentekenen

der

der waare kerk enz.; welke schriften na zijnen dood gedrukt zijn.

Ibidem.

DELFT, (F. ROLANDUS à) of DELFIUS, ook wel Broeder ROELAND, was Minderbroeder te *Utrecht*. BOXHORN roemt dezen Delvenaar, als een man van zonderlinge zedigheid en geduld, onder de Monniken van zijne Orde, die zelfs, ter zijner eere, in hunne Kerk, een loflijk grafschrift gesteld hebben, van dezen inhoud:

MEMORIÆ SACR.
ROLANDO DELPHIO ORD. FRATRUM
MINORUM MODESTIA ET PATIENTIA
AD MIRACULUM PRÆDITO.
MONASTICARUM OBSERVANTORUM
LAUDI NATO
ÆTERNO DAMNO DENATO
HUNC TITULUM ET TUMULUM
MOESTI POSS.

Hospes prece me vivus juva, mortuus juvabere.
cIↄ. Iↄ. CII. Septb.

DELFT, (*Lange* JAN VAN) was een zeer goed Schilder, leerling van den vermaarden Mr. CORNELIS VAN HAARLEM, doch die, om de kunst ten toppunt te brengen, te vroeg gestorven is.

DELFT, of DELFF, (JACOB WILLEMSZ.) mede een goed Schilders, van wiens kunststukken, op de Stads-Doelen, nog te zien zijn, schoon, door den vernielenden brand, bij het springen van 's lands Kruidmagazijn, deerlijk gehavend, doch, door toezicht van dezelfs kleinzoon, den Heere JACOB VAN DELFT, weder bijgevoegd en hersteld. JACOB overleed, den 5den Mei 1601. Hij heeft gehad drie zoonen, allen in de kunst zeer wel ervaaren. Een van die, CORNELIS, was een leerling van hem, en daar van

cor-

CORNELIS VAN HAARLEM. De tweede, ROCHUS VAN DELFF, was een goed Portraitſchilder, gelijk nog te zien is aan de afbeelding van de Officieren van het Oranje Vaandel, in de Blaauwe Zaal, op de Doele, ſchoon dit ſtuk, mede, op verre na, die grootte niet heeft, die het had vóór het ſpringen van het Kruidmagazijn, waardoor het deerlijk beſchadigd is geworden. De derde was WILLEM, die, als Vaandrig van 't Oranje Vaandel, in het voorſz. ſchilderij mede afgebeeld ſtaat. Deze, een zeer uitmuntend plaatſnijder, te veel bekend om iets ten zijnen lof te melden, was gehuwd aan de dochter van MICHIEL MIEREVELT, wiens afbeeldzels van voornaame perſonaadjen hij meest alle in 't koper gebragt heeft, en die, met geen geringen luister, onze Atlasſen en Vaderlandſche prentverzamelingen verſieren. WILLEM DELFF overleed den 11den April 1638, oud zijnde agt-en-vijftig jaaren.

DELFF, (JACOB) zoon van den zo evengenoemde WILLEM DELFF, en van N. MIEREVELD, werd uit dat huwelijk geboren den 24ſten Maart 1619. Hij oefende zig mede in de kunst van ſchilderen, onder het opzicht van zijnen grootvader. Daardoor, en door ijver en lust, bragt hij het zo verre, dat zijne ſtukken die van MIEREVELD genoegzaam evenaarden; gelijk 'er, onder anderen, één van hem te zien is op de Doelen, in zijne geboorteſtad, waarop alle de Officiers van het Witte Vaandel, ten voeten uit, geſchilderd zijn; het hangt aldaar tusſchen twee ſtukken van zijne beide Grootvaders, zo van vaders als moeders zijde. JACOB was Raad en Havenmeeſter der Stad *Delft*, en overleed den 12den Junij 1661, hebbende ter vrouwe gehad ANNA VAN HOGENHOUCK, welke, na zijn overlijden, ter zijner eere, door den kunſtigen Beeld- en Steen-houwer, een ſierlijk uitgehouwen ſteenwerk, boven zijn graf, in het Choor der *Oude Kerk*, heeft doen oprichten, met dit latijnsch opſchrift:

DEO

DEO OPT. MAX

ET

Piæ Memoriæ Amplissimo viro

JACOBO DELFF,

Qui Senatoria Ædilidque, in urbe Delfensi, dignitate cum laude functus, prid, Id. Jun. An^o C.Ↄ. ICC. LXI°. *Ætatis vero suæ* XLII°. *vita cum Morte commutata, desideratam beatorum resurrectionem hic expectat.*

MARITO CHARO.

ANNA HOOGENHOUCK,

ABRAHAMI FILIA,

Hoc Monumentum Mœrens posuit.

SEQUAR TE DILECTISSIME CONIUX.

dat is:

Den Allergoedsten en Allerhoogsten Godt, en ter Eerlijke gedachtenisse van den Heere JACOB DELFF, *die de waardigheid van Raad en Havenmeester in de Stad* DELFT, *met veel lof heeft bediend; en op den 12den van Somermaand des jaars* 1661, *in den ouderdom van* 42 *jaaren, het leven met den dood heeft verwisseld, verwachtende alhier een zalige opstandinge. Voor haaren geliefden Echtgenoot heeft* ANNA VAN HOOGENHOUCK, *Abrahams Dochter, dusdanig een gedenkstuk met bedruktheid gesteld. O Allerwaardste Echtgenoot! ik zal u volgen.*

Op den grafzerk leest men:

SEPULTURE VAN DEN HEER
JACOB DELFF, IN ZIJN LEVEN RAAD ENDE HAVENMEESTER
DER STADT DELFF,
STARFF DEN 12 JUNIJ, ANNO 1661 OUDT 42 JAAREN.

De

De afbeelding van dit Gedenkteken vindt men op de zevende plaat, pag. 40, in de *Verzameling van Gedenkstukken van Nederland*, door P. TIMARETEN.

DELFZIJL, eene sterke groote Schans, of welbemuurd Steedje, in het Oosterdeel van *Groningerland*, aan den mond van de *Eems*, vermaard door de Haven, daar de *Tyvel* in de *Eems* loopt. Deze plaats werd den *Gelderschen*, door SCHENK, ontnomen, om dat zij aan Hertog KAREL *van Gelder*, als hunnen Erfheer, deed eed gedaan hadden, zo als nader, op 't Art. GRONINGEN, aangewezen zal worden. ALBA, in de *Nederlanden* gekomen zijnde, was ten uitersten verbitterd op die van *Emden*, om reden dat hunne Stad de schuil- en bergplaats voor de Geloofsgenooten was, en zij dezelven noodwendigheden toezonden en in alles behulpzaam waren. Hierom nam hij voor, om van *Delfzijl* eene Stad te maaken; waartoe hem de gelegenheid der plaatze, zo ten aanzien van den Koophandel als anderzints, zeer dienstig en geschikt scheen, om die van *Emden* geheel te onder te brengen. Terstond deed hij eene afsperking maaken, van wallen, graften en bolwerken, en trok het Dorp *Farnsum* daar binnen. Ook had hij beslooten, deze zijne nieuwe Stad *Marsburg* te noemen. Ook had hij reeds, door den nieuw aangestelden Bisschop van *Groningen*, JOHAN KNIJF, een gedeelte van den grond, tot het bouwen van een Parochiekerk, laaten wijen, daar hij zelve beval een Misse op te doen. Doch die van *Groningen* vertoonden hem, dat het maaken van het Dorp *Delfzijl* tot eene Stad, hem veel meer dan die van *Emden*, ten nadeel zoude strekken; ook dat het strijdig was met hunne oude Voorrechten. Dus bleef dan dit ontwerp achterwegen, voltrekkkende ALBA alleenlijk den Schans, dien Graaf LODEWIJK VAN NASSAU daar had begonnen te maaken, voor dat hij, door de Spanjaarden, bij *Jemmingen*, geslagen was. De *Groningers* naderhand aan de Staaten gekomen zijnde, begeerden deze, dat de Schans, als tegen het verdrag strijdende, zou geslegt worden; 't welk hun, door de Landvoogdesse MARIA, werd toegestaan. Maar vermids der Provintie van *Holland* zeer veel aan het behoud daarvan gelegen was, werd zij, op nieuw, in plaats van geslecht, versterkt.

In het jaar 1580, werd *Delfzijl*, door den verraderlijken RENNENBERG, belegerd en ingenomen; in 1589 door Graaf WILLEM, te vergeefsch aangetast, doch, den 2den Julij van het jaar 1591, door Prins MAURITS overmeesterd. Daarna deden die van *Friesland* den Schans grooter maaken en versterken; zelfs poogden zij daarvan eene Stad te maaken; doch dit, zo wel als het oogmerk van ALBA, bleef onuitgevoerd. In den nacht van den 12den Februarij des jaars 1594 meenden die van *Groningen* een aanslag op *Delfzijl* ten uitvoer te brengen; doch die van binnen dit tijdig genoeg ontwaar wordende, werd 'er, aan weerskanten, wel een uur lang, hevig gevochten. Tot geluk van hun, die 'er binnen lagen, lag 'er zeer nabij een wel gewapend schip, dat, nader komende, de Groningers, met zestien stukken, hevig beschoot; zodat zij met schade moesten aftrekken. Zij sleepten wel vijf-en-dertig sleeden met dooden met zig, en lieten 'er nog zeven achter. Die van binnen verlooren daarbij één Kapitein, één Vaandrig, één Sergeant en negen Gemeenen.

Grooter was het nadeel, dat zo wel *Delfzijl*, als andere Schanzen leeden, door een' zwaaren Watervloed, op den 18den Augustus van het jaar 1598. Van geen minder belang was het nadeel, dat, door dergelijk ongeval, op den 28sten Februarij van het jaar 1662, als ook den 30sten October van het zelve jaar, aldaar geleeden werdt. Nadat de Bisschop van *Munster*, in het jaar 1672, *Groningen* te vergeefsch streng belegerd had, wilde hij ook, terwijl hij daarmede bezig was, *Delfzijl* opslokken. Maar wat gebeurt 'er? De *Nederlandsche Oost-Indische Compagnie Schepen*, op eene zonderlinge wijze, de roofzuchtige klaauwen der *Engelschen* ontsnapt, en bij *Doggerszant* voorbijgezeilt, en aldaar geland zijnde, voorzagen de Vesting van genoegzaam geschut en andere oorlogsbehoeften; waardoor dan, zo wel als door de mislukking van het inneemen van *Groningen*, *Delfzijl* verschoond bleef. Ook moet, ter eere van die van *Groningen*, niet verzweegen worden, dat zij, zo spoedig zij den aanslag van den Bisschop ontwaar werden, alle behoorlijke zorge aanwendden, om deze Sterkte van het noodige te voorzien. Wijl de Commandant, bij sommigen, in vermoeden was, dat hij verstand met den vijand hield,

hield, zo bewerkten zij, dat 'er een ander in zijne plaats gesteld werdt.

Het nut van deze plaats is oorzaak geweest, dat men dezelve, doorgaans, wel versterkt heeft gehouden. MENNO, Baron *van Coehoorn*, heeft 'er, in 't begin van deze eeuwe, de laatste hand aan gelegd. De oude Schans is nog in wezen gebleven, en verstrekt genoegzaam tot een Citadel; dezelve is, aan de noordzijde, met een dubbelen boven- en benedenwal omgeven, die vijf bolwerken heeft, benevens eene goede gracht, en, aan de overzijde van het water, een Hoornwerk, dienende om den Brug te dekken, over welken men van *Delfzijl* naar *Farmsum* gaat.

Deze plaats heeft drie Poorten. De haven is redelijk ruim, en gerieflijk om uit en inteloopen. Des noods kan dezelve gedekt worden door het geschut der twee Bolwerken, die, oostwaards, hun uitzicht op den mond van de *Eems* hebben.

Tweemaal is deze haven, of liever Ree, die maar even buiten de haven is, van zonderling nut geweest, ter beveiliging der Nederlandsche Schepen; de eerste reize in 't jaar 1665, toen de Admiraal DE RUITER, met de geheele *Westindische* Vloot, en dertig genomene *Engelsche* schepen, uit *Guiné* terug gekeerd, de vijandlijke Vloot, die, een geruimen tijd, voor de zeegaten op hem gewagt had, gelukkig ontzeilde, en, door het Gat van de *Wester-Eems*, den 6den December, voor *Delfzijl* ten anker kwam; vanwaar de rijke buit terstond ontscheept, en, door *Groningen*, naar *Holland* gevoerd werdt. Het tweede geval gebeurde in den jaare 1671, toen deze *Staat*, tegen de *Engelschen*, *Franschen* en den *Bisschop van Munster*, tegelijk in oorlog was; in welk ongelukkig tijdstip, de zo evengemelde Oostindische schepen, tot veertien in getal, zig zelven in *Delfzijl* beveiligden, en daarna door den zo evengenoemden Admiraal DE RUITER vandaar gehaald, en behouden binnen *Texel* gebragt werden.

Offschoon noch in, noch bij *Delfzijl*, eenige zodanige Erfgronden gevonden worden, die het recht geeven, om, onder de *Ommelanden*, ter Landschapsvergadering, te verschijnen, was, echter, dat recht aan deze plaats toegestaan, als zij, in het jaar 1659, mede onder de Kerspelen van *Fivelingo* geplaatst werdt;

waartoe Prins WILLEM FREDRIK *van Nasſau Diest*, als Erfſtadhouder, beneven de Heeren van de Monſtering, in 1661 de dispenſatie verleenden. Dan, terwijl dit recht, in laater tijd, den Ingezetenen, meermaalen, is betwist geweest, zo werd, in 't twaalfde Artikel van het nieuwe Reglement, ontworpen door Prins WILLEM DEN VIERDEN, verſtaan, *dat de Ingezetenen van* Delfzijl, *die een eigen huis bewoonen, en hoofd- en haarſteegeld betaalen, voortaan gerechtigd zijn, om één of twee Gevolmagtigden, ten landſchap te zenden, doch niet meer gelijk in andere Kerſpelen, met hun beiden, maar ééne ſtem hebbende.* De ſamenroeping der Ingezetenen, tot die verkiezing, werd door den Hopman der Schutterij gedaan.

De Kerk is, op kosten der Provintie, in het jaar 1614, gebouwd, en aangelegd naar het getal der Inwoonderen van dien tijd, en dus niet groot, doch echter van een goed Orgel voorzien. De Gereformeerde Gemeente, daarna merklijk vermeerderd zijnde, is thans de grootſte van de Klasſis van *Appingadam*, en word bediend door éénen Predikant, die, zo wel als de andere kerkbedienden, word aangeſteld door de Edele Mogende Heeren Gedeputeerde Staaten van die Provintie. Ook is 'er eene Vergadering van Doopsgezinden. Naast bij de kerk, ten noorden van den Schans of Citadel, ſtaan de meeſte huizen. De Straaten loopen 'er zeer regelmatig, kruiswijze elkander doorſnijdende. Het overige gedeelte, hoewel minder bebouwd, is mede regelmatig in ſtraaten verdeeld.

In vredenstijd beſtaat 'er de krijgsbezetting, gemeenlijk, uit één Detachement van twee of drie Kompagniën, behoorende tot het Guarnizoen van *Groningen*; welke Bezetting, jaar om jaar, word afgelost. De Militairen hebben vrije wooning in de Kaſernen en Barakken, die bij den Wal ſtaan. De Vesting ſtaat onder bevel van een Kommandeur en een Major.

Zie PONTANUS, VAN MEETEREN, MIERIS, BOR, WINSEMIUS, VALKENIER, BACHIENE, *Oudheden van Groningen.*

DELPHICUS, (CHRISTOPHORUS) Burggraaf en Graaf van *Dhona*, Koninglijke Rijksraad van *Zweeden*, Marſchalk Generaal van deszelfs Krijgsmacht, en, in het jaar 1667, Extraordinaris Ambas-

basſadeur van wegen dat Hof, bij den Staat der *Vereenigde Nederlanden*, werd geboren te *Delft*, en naar die Stad genaamd, bij het ontvangen van den H. Doop, waarover de Heeren Burgemeeſteren als getuigen geſtaan hebben. In gevolge daarvan, werd deze Graave, aldaar, den 15den Maart des gemelden jaars 1667, als een doorluchtig Burger en Inboorling, plechtig door de Magiſtraat onthaald, en ter Stad ingeleid, onder het gelui van klokken, en 't losbranden van 't kanon; op welke inhuldiging een latijnsch vers gemaakt werd, door NICOLAUS LILIUS à WESTERHOVEN.

DELSTRAHUIZEN, één der agttien Dorpen van de Frieſche Grietenij *Schoterland*, in 't kwartier van *Zevenwolden*, ten zuidoosten van de *Tjeukemeer*.

DELWIJNEN, een Dorp en Heerlijkheid in de *Bommelerwaard*, niet verre van *Kerkwijk*, één en een halve mijl van *Bommel* gelègen. Aldaar is een Gereformeerde kerk.

DEMER, *de Demer*, of *Demere*, een riviertje in *Nederland*, in 't Hertogdom *Braband*, dat zijnen oorſprong neemt in het Bisdom *Luik*, niet verre van *Maaſtricht*, en het Stedeke *Bilſen*; loopende voorbij *Sichem*, *Hasſelt* en *Aarſchot*; waarna het zig vereenigt met de *Deile*, en vandaar voortvloeit naar en door *Mechelen*, alwaar het ſtoot aan het riviertje *Nethen*. Volgens GUICIARDIJN heeft de *Demer* zijnen oorſprong bij *Tongeren*, in het land van *Luik*, en westwaards vlietende, loopt het door *Bilſen*, *Hasſelt*, *Diest*, tot in de *Deile*. In dezelve valt ook de rivier de *Gete*.

Zie RAIJ en GUICIARDIJN.

DEMMERIK, van ouds eigenlijk *Denemarken* genaamd, een Dorp in het Nederkwartier van 't Sticht. REGIUS PRUMENSIS heeft al op het jaar 880 van dit Dorp geſproken. Toen de *Noormannen* of *Deenen* in deze Landen gevallen waren, hebben zij deze plaats naar hun vaderland genoemd, welke vervolgends in *Demrick* verbasterd is. Hedendaags is het een zeer kleine ſtreeks

 lands,

lands, tusschen de *Oppervecht* en den *Amstel*, die zonder twijfel te vooren veel grooter was. De *Noormannen* vielen daarin ten tweedemaale, na de bemagtiging van *Duisberg*; waarna zij den *Rhijn* kwamen opvaaren. Naderhand wil men dat het een erfgoed geweest is van een doorluchtig geslacht, het welk VAN DENEMARKEN genaamd werdt; van welk geslacht men ook wil dat de vier-en-veertigste Bisschop van *Utrecht* afkomstig was.

DENAIN, weleer eene vermaarde Abdij in de *Nederlanden*, tusschen *Valenchien* en *Douay*, door ST. ADELBERT, Graaf van *Oostervant*, en deszelfs Gemalin, die een nicht van den Koning PIPIJN was, gesticht, en die alle hunne goederen, aan tien Dochters en de eerste Abdisse, schonken. Bij deze plaats werden de Bondgenooten, onder den Graave VAN ALBEMARLE, op den 24sten Julij 1712, door den Marschalk DE VILLARS, geslagen.

DENDERMONDE, een Stad in de *Nederlanden*, behoorende onder *Oostenrijksch Vlaanderen*, door natuur en kunst zeer sterk, liggende aan de *Dender*. In het jaar 1488 kregen de Brabanders de Stad met list in. In 1572 werd ze, door ORANJE, geplonderd; in 1581 door de *Franschen* ingenomen, en daarna door de *Spanjaarden*, onder den Hertog van PARMA, heroverd. In den jaare 1706 ging *Dendermonde*, na een beleg van twee dagen, aan de Bondgenooten over.

Zie GUICIARDIJN, LINDANUS, MIRÆUS en BOURGUNDIUS.

DENEIN, (PIETER PIETERSE) of VAN NEIN, geboren te *Leiden*, den 16den December 1597, leerde, in zijne jonge jaaren, de Steenhouwerij. Dan zijn geest dreef hem tot de Mathematische Wetenschappen, en verder tot de Bouw- en Doorzichtkunde; waarin, echter, zijne geringe middelen hem beletten voort te gaan. Door onvermoeide arbeidzaamheid bracht hij het zo verre, dat hij in staat werd, aan eerstbeginnenden, eenig onderwijs te geeven. Hierdoor geraakte hij onder de liefhebbers van die wetenschap bekend, en bijzonder onder de Schilders. In hunne kunst vorderde hij zo verre, dat hij 'er zijn bestaan mede

kreeg, oefenende daarbij de Steenhouwerij; waarin hem, in het jaar 1632, het geluk zo verre gunstig was, dat hij Stads Steenhouwer werd. Dit bedrijf, en ook de Schilderkunst, oefende hij tot zijnen dood, welke voorviel in den jaare 1639.

Zie HOUBRAKEN, I. Deel.

DENENBURG, een Lustplaats in *'t Sticht van Utrecht*, onder de Heerlijkheid van *Driebergen*.

DENICHEM, een *Overijsselsch* Dorp, onder het Landdrostampt van *Twent*. De begeeving van de Pastorij geschiedde, weleer, bij beurten, nu door de Oppermacht, en dan door den Bisschop van *Deventer*. In dezelve waren twee Vicarijën gesticht, de eene van ST. ANTHONIJ, en de andere van ST. CATHARINA AGNES. Thans heeft het den naam van *Denekamp*.

Zie *Oudheden van Deventer*, II. Deel, p. 355.

DENNETIER, waarschijnlijk afkomstig van het geslacht van DENNETIERRES, voortgesproten uit dat van ABBEVILLE, dat ten hoogsten toppunt van aanzien is opgeklommen. LODEWIJK DENNETIER was in dienst van den Prinse VAN CHIMAIJ. In handen van PARMA vallende, verliet hij de partij der Staatschen. Doch NICOLAAS DENNETIER, die tot de zamenverbondene Edelen behoorde, schijnt daarbij standvastig gebleeven te zijn.

Zie STRADA; *Jaarboeken van Brugge*; TE WATER, bl. 332.

DENSE, (LA) mooglijk uit het Vlaamsche geslacht van DEINSE, dat, eeuwen lang, te *Gent* in de Regeeringe geweest is. LA DENSE was mede een der ondertekenaars van het zo evengemelde verbond.

Zie TE WATER, ibid.

DENIJS, (JAN) één der Gendsche Hoplieden, welke zig, in den jaare 1492, geduurende de onlusten in *Vlaanderen*, zeer berucht maakten. DENIJS en BOLLAART, zamen vereenigd zijnde, verrasten, met een hoop Gentenaars, in een strenge koude en

duisteren nacht, in de maand Januarij, de Stad *Dixmuiden*. Zij bedienden zig van dat tijdstip, wijl zij wisten dat de Edelen van het *Vrije van Sluis* 'er vergaderd waren, die hun grooten buit moesten verschaffen. Dan, de Graaf VAN NASSAU had 'er zo haast geen bericht van, of hij zamelde alle de krijgsmacht, die hij wist te bekomen, bijeen, rukte derwaards, en plantte straks zijn geschut voor de Stad. Den Gentenaars, bevreesd voor storm, deed dit den moed ontzinken, en terstond tot een verdrag overgaan. Zij keerden wel veilig terug, doch den bekomenen buit moesten zij achterlaaten, en de Stad in handen van NASSAU stellen. Zo dra DENIJS binnen *Gend* terug kwam, werd hij, om het verlaaten van *Dixmuiden*, van plichtverzuim beschuldigd. Hij zig dus niet veilig achtende, vluchtte, met honderd van de zijnen, naar het Slot te *Hosdom*, alwaar hij zig met roven en plonderen zo lang geneerde, tot dat de Hoog-Bailjuw van *Gend*, JORIS JAN VAN SCHOONHOVEN, en GILLIS VAN DEN BOSSCHEN, Hopman der Witte Kaproenen, hem, met macht van volk, belegerden, en met eenen storm het Slot ontweldigden; waar na zy het in koolen leiden, en niemand van de bezettelingen spaarden, dan den Bevelhebber MONTMORENCIJ, en den Hopman JAN DENIJS. De eerstgenoemde werd aan FILIPS VAN KLEEF gezonden, en DENIJS op de markt te *Gend* onthalst.

Zie *de Excellente Chronijk van Vlaanderen*, fol. 272.

DERGMEER, eene bedijking, in of onder *Oud-Kerspel*; zie OUD-KERSPEL.

DERHOUT, een naam van etlijke mannen, die onder de Edelen, in het *Sticht van Utrecht*, en onder de Geestelijken vermaard geweest zijn. CORNELIUS DERHOUT, de oudste broeder van FRANÇISCUS, was eerst Kapelaan op het Bagijnhof te *Delft*, daarna Pastoor te *Emmenes* en te *Naarden*. FRANÇISCUS was Pastoor te *Tekkop* en *Kokenge*.

Zie *Oudheden van Utrecht*, III. Deel.

DE RIJK, (PIETER) of VAN RIJK, een vermaard Schilder, geboortig van *Delft*. Zie RIJK. (PIETER VAN)

DES-

DESMARETS, (JACOBUS) een Jesuit te *Antwerpen*, zeer doorleerd in de Griekſche en Latijnſche taalen, waarvan zijne ſchriften getuigen zijn.

Zie VAL. ANDREAS.

DESMARES; (SAMUËL) zie MAREZIUS.

DESSENIUS, (BERNARDUS) bijgenaamd VAN KRONENBURG, geboren te *Amſteldam*, in het jaar 1510, ſtudeerde te *Bononiën* in de Geneeskunst; in welke Wetenſchap hij, daarna, te *Groningen* en *Keulen*, Hoogleeraar was, en in welke laatgenoemde Stad hij, in 1574, overleed. Van zijnen arbeidzaamen aart zijn zijne ſchriften de ſpreekendſte bewijzen.

Zie VAL. ANDREAS; VAN DER LINDEN, *Deſcript. Med.*

DEURHOFF, (WILLEM) werd, in de maand Maart des jaars 1650, te *Amſteldam* geboren. Zijn vader was ABRAHAM DEURHOFF, en zijne moeder JOHANNA SENGUARD, eene zuster van den Hoogleeraar ARNOLDUS SENGUARDIUS, beide eerlijke en onbeſprooke lieden. Het burgerlijk beſtaan van dezen hunnen zoon, was het maaken en verkoopen van koffers, waarmede hij zig, in de *Warmoesſtraat*, rijkelijk met zijn huisgezin geneerde. Ware DEURHOFF in zijne denkbeelden, omtrent Godgeleerde zaaken, zo ſtil en bezadigd geweest, als in zijn beroep, zijn naam zou, na zijnen dood, min berucht geweest zijn. Dan, daar DEURHOFF zig *eene bijzondere Godgeleerdheid, enkel op loutere denkbeelden, even als in de Philoſophie op die van Spinoza*, gebouwd, zamenſtelde, en dat zamenſtel niet alleen ſmeedde, naar de begrippen van SPINOZA en DESCARTES, maar 'er openlijk mede voor den dag kwam, veroorzaakte dit hem groote moeite met den Amſteldamſchen Kerkeraad, welke oordeelde, tegen de verkeerde begrippen van DEURHOFF, die een Ledemaat van de Kerk begeerde te zijn, te moeten waaken.

DEURHOFF had noch kennis van taalen, noch van eenige Schoolſche geleerdheid, en was alle zijne kunde, grootendeels, verſchuldigd aan het leezen van eenige vertaalde werken van DESCARTES. Het zamenſtel zijner Godgeleerdheid was door hem

uit

uit den grond opgehaald, met betoogjug van zaaken, die, zo als hij meende, buiten de openbaaring kennelijk, doch in de H. Schrift als waarheden verondersteld waren. Zijne schriften werden eerst door hem zelf, in zes stukken in 8°, van 1684 tot 1702, bij gedeelten uitgegeeven, en in het jaar 1715 bijeen gesmolten, in twee dikke deelen in 4to, onder den tijtel van *Deurhoff's Godgeleerdheid.* Terwijl dit werk in zijne geboorte was, had hij, intusschen, onder de hand, aan zijne vrienden gegeeven een geschrift, aangaande *'s Menschen Verlossing.* Dit Werk, door veel naschrijvens, gebrekkig geworden zijnde, werd 't zelve, in den jaare 1694, door hem met den druk gemeen gemaakt. Dus in handen van den Amsteldamschen Kerkenraad gekomen zijnde, geraakte hij daardoor met denzelven in onderhandeling en proces, waarvan hij zelf een omstandig verhaal gegeeven heeft, in een boekske, onder den tijtel: *de goede zaak van Deurhoff, of Geloofsonderzoek van de Eerwaarde Kerkenraad*, in 1695.

Niet alleen de Kerkenraad, maar ook anderen verzetteden zig tegen hem. De Proponent JOHANNES LUKER kwam tegen hem op, in een geschrift, onder den tijtel van *Geopende Deure tot de H. Godgeleerdheid;* 't welk door DEURHOFF beantwoord werd, onder het opschrift van *de Overtuigende Kracht der Waarheid.* Daarna kantten zig tegen hem Doctor BUCHUS, Professor VAN TIL en HALMA, die hij wederleidde met een boekske, getijteld: *de Volslagene Afhanglijkheid aller Schepzelen van de eeuwige oorzaaken*, in 1702. Ook hebben tegen hem, doch met minder voordeel, geschreeven, JACOB KOELMAN, JACOB SCHUTS, en meer anderen, die hij niet naliet te beantwoorden. Dan, zijn voornaamste tegenstander was de Hoogleeraar T. H. VAN DER HONERT, en wel bepaaldelijk in deszelfs Werk, *de Waarachtige Wegen enz.*, II. Deel, van pag. 51—173. DEURHOFF meende hem volslagen beantwoord te hebben, in een bijvoegzel van eenige Brieven, in 1707; waartegen VAN DER HONERT wederom uitgaf, *Deurhoff's Hardnekkigheid en Verlegenheid*; waartegen hij wederom in 1708, achter zijn boek van *de Godvrucht der Ouden*, deed ten voorschijn komen, een aanhangzel, onder den tijtel van *Aanmerkingen.*

Van

Van alle de fchriften van dezen man, wordt als het beste gehouden, zijne *Verklaaring over den Tweeden Brief van Pertrus;* en voor het verftandigfte, fchoon meest onrechtzinnigfte, zijn *Boek Job*, waarvan de uitgave gerechtelijk belet is geworden. Zij, die het zachtfte oordeel over hem vellen, zeggen, dat hij, door het beftrijden van SPINOZA, ongelukkig eèn volflagen Spinofist geworden is. Andere, en wel de meefte van zijne Leezers, befchuldigen hem, dat hij zijne gevoelens, altoos, achter zijne woorden verfchoolen heeft, en dat daardoor zijne zonderlinge denkbeelden *over de Geesten, en hunne beweegingen*, onverftaanbaar zijn gebleeven. Eenigen, die hem meenden te verftaan, en dus zijn gevoelen omhelsden, kreegen, naar hem, den naam van *Deurhovianen*, die, zo als het doorgaans gaat, nog vreemder ftellingen geftaaft en verbreid hebben, dan hij zelve. Dit evenwel erkennen zijne grootfte tegenftanders eenpaarig, dat in alle zijne fchriften een groote godsvrucht doorftraalde. Met dit getuigenis is hij ook geftorven, in het jaar 1717; in welk jaar het eerfte deel van zijne *Overnatuurkunde* in het licht kwam. Als zijne verdere tegenfchrijvers kan men hier nog bijvoegen WITTICHIUS, ANDALA, VAN HEUSDEN, enz. Na zijn overlijden kwam ten voorfchijn zijne *Leer en Eer verdedigd, tegen alle foort van Dominees, Predikanten, Vermaners, Krankbezoekers, enz.*, in een wel geeftige, doch min godvruchtige *Zamenfpraak*, tusfchen ALETOPHILUS VERIDICUS en eene *Deurhoviaanfche Dame*, waarvan als Schrijver werd gehouden F. BURMAN. Zijn afbeeldzel ftaat voor zijne Godgeleerdheid.

Zie GOEREE, HUBNER, BAYLE, enz.

DEURNE en LIESEL, twee afzonderlijke Heerlijkheden, in *Staatsch-Braband*, onder *Peelland* behoorende, die beiden onden één Heer ftaan; gelijk ook de beide Gereformeerde Kerken aldaar te zaamen vereenigd zijn; ook worden ze te zamen als ééne Heerlijkheid aangemerkt. In het jaar 1397 hadden deze Heerlijkheden (toen maar één zijnde) niet meer dan een laag en flechts middelbaar rechtsgebied, waarna, in 1559, het hoog of halsgerecht gevolgd is. In den jaare 1660 werd de verpanding,

ding, waaronder de Heerlijkheid *Deurne* ftond, wel afgelost, doch maar alleen voor een korten tijd, terwijl de Heerlijkheid nog in dat jaar erflijk verkocht werd aan den Heer ROGIER, Baron van *Leefdaal*. Niet lang daarna, in 1678, hebben Hunne Hoog Mogenden *Deurne* en *Liefel* van elkander gefcheiden, en elk derzelven voor eene bijzondere Heerlijkheid verklaard hebbende, aan de eigenaars daarvan vergund, in ieder van dezelve een' bijzonderen rechtbank aanteftellen; waarvan, echter, eerst lang daarna gebruik gemaakt werd. De laatstvoorgaande bezitter daarvan was de Heer THEODOOR DE SMETH, die te gelijk Heer van *Alphen*, in *Holland*, en Oud-Schepen der Stad *Amfteldam* was. Hij had aldaar het recht van aanftelling van Drosfaart, Schepen, Secretaris, Vorfter, Schutter, Koster en Schoolmeesters; en in de beide Dorpen, tot de Heerlijkheden behoorende, het recht van de Jagt, Visfcherij, Houtfchat en andere Domeinen. Ook is de eigenaar van dezen grond, Heer van een gedeelte der *Heide*, aan de Heerlijkheid onderhoorig. Uit kracht van deze grondheerlijkheid is het, dat de Heer van *Deurne* en *Liefel*, van ieder morgen der ingegraaven, en tot bouw- en weiland bekwaam gemaakte *Heide*, jaarlijks zes ftuivers cijns trekt.

Het Dorp *Deurne* ligt anderhalf uur gaans ten zuidoosten van *Helmond*, hebbende een tamelijke groote Kerk, met een gemetzelden Toren, die met een hoogen fpits voorzien is; welke fpits, in 't jaar 1734, benevens een gedeelte van den Toren, door den blixem, in den brand geraakte, waardoor de klokken, gelijk wasch, fmolten; doch kort daarna is alles in de voorige gedaante herfteld. Aldaar was, een tijd lang, een volledige Kerkenraad; doch, door gebrek van bekwaame mannen, is dezelve, in het jaar 1760, tot op een halven gefmolten. De mans Ledemaaten na dien tijd wederom toegenomen zijnde, werd, volgens Refolutie van Hunne H. Mog. dezelve, den 29ften Julij 1767, wederom herfteld, en heeft als nu het recht van vrije beroeping.

Buiten het Dorp ftaan twee Kastéelen, welker ééne zeer oud en vervallen is. Het andere is ook oud, doch, door den tijd, zo zeer veranderd en verbeterd, dat het tot een fraai en gemak-

lijk

lijk woonhuis verstrekken kan. Het staat een vierde uur gaans oostwaard van de kerk, is allerwegen omringd met breede watergrachten, en heeft fierlijke tuinen en plantagiën. Beide Kasteelen werden, in het jaar 1512, toen *Deurne*, door de Gelderschen, verbrand werd, mede in een asch- en puinhoop veranderd.

DEURNE, een ander Dorp van dien naam, mede in *Staatsch Braband*, doch onder de Heerlijkheid *Ravestein* behoorende. Deze beide gemelde Dorpen worden ook wel *Doorne* genaamd.

DEUSINGIUS, (ANTHONIUS) werd, den 15den October 1612, te *Meurs* geboren, alwaar zijn vader, als Vaandrig in dienst van den Staat der *Vereenigde Nederlanden*, zig toen bevond. ANTONIUS tot de Weetenschappen opgeleid zijnde, oefende zig aan de Hoogeschoolen, te *Harderwijk* en te *Leiden*. In het jaar 1637 werd hij tot Doctor in de Medicijnen bekwaam verklaard, en, in het volgende jaar, Hoogleeraar op de Illustre School te *Meurs*; kort daarna, in de Filosophie, te *Harderwijk*, en in 1639 ook in de Geneeskunst. In den jaare 1647 bekleedde hij die waardigheid te *Groningen*. In 1652 werd hij Lijf-Artz van Prinse WILLEM FREDRIK VAN NASSAU. Hij heeft een menigte van schriften nagelaaten, waarvan 'er veele gedrukt zijn.

Zie M. ADAMI *Vitæ Prof. Groningæ*, en VAL. ANDREAS.

DEUTEKOM, *Deutechem*, *Deutichem*, *Doetinchem*, *Dotinchem*, *Dotechem*, en oudtijds *Duiktingen*, of, gelijk 'er staat in de Brieven, die het Klooster *Betlehem* betreffen, *Dittinkheim* genaamd, was een Gerechtsdorp, in de landstreek *Leemerike* of *Limersche*, die, eertijds, tot hiertoe, en nog verder, zig uitstrekte, zo als blijkt uit eenen Giftbrief van het jaar 838, bij HEDA, in het leven van den Bisschop ALFRICUS, bijgebracht. Over den naamsoorsprong worden veele gedachten, bij deze en geene Schrijvers, opgegeeven; doch dezelve bestaan in gissingen, en kunnen daarom worden voorbijgegaan.

Het

Het is de derde Stad van het Kwartier van *Zutphen*, gelegen aan de rechterzijde van de rivier den *Ouden Tsfel*, vier mijlen van *Zutphen*, en twee van *Doesburg*. De Stad is vrij volkrijk, en met een steenen muur en een dubbelde gracht en aarden wal omringt. In voorige jaaren zouden 'er eenige penningen, van zeer oude stoffe, zijn uitgegraven, waaruit men wil opmaaken, dat 'er, in oude tijden, ook Romeinen geweest zijn. Zij heeft vier poorten: de *Gruit-*, de *Hamburger*, de *Water-* en de *Heesen-* of *Hessen-Poort*. Boven eene van dezelve leest men: *Verzint eer je begint*. De Inwoonders zijn groote liefhebbers van de jacht: zodanig, dat men van dezelve, met THOMAS MORUS, mag zeggen:

Tum etiam defessa Thoro cum membra reponunt,
Mens tamen ad Sylvas et sua lustra redit.

Wijders verdienen zij het getuigenis, dat zij altoos dapper zijn geweest. Toen de Vorst van *Cleve*, in dienst van Keizer MAXIMILIAAN, in 1499, deze plaats eenigen tijd ingesloten hield, moest hij zulks staken, om dat de Gelderschen in zijn eigen land gevallen waren.

In 1572, toen de Watergeuzen den *Briel* hadden overrompeld, nam de Graaf VAN DEN BERG, behalven veele andere Steden in *Gelderland*, *Overijssel* en *Zutphen*, ook deze plaats in.

In 1598, toen de Admirant VAN ARRAGON over den *Rhijn* gekomen was, om *Doesburg* te belegeren, en daardoor gelegenheid te krijgen om in de *Veluwe* te vallen, trok hij eerst op deze Stad aan, en nam dezelve, den derden dag bij verdrag in. Wederom vandaar vertrokken zijnde, tastte Graaf WILLEM LODEWIJK VAN NASSAU de Stad aan, en werd dezelve, na een beleg van vijf dagen, machtig. In den jaare 1599, den 7den Augustus, is zij aan de *Vereenigde Nederlanden* gehecht. Toen de *Franschen*, in 1672, in de *Nederlanden* kwamen, deeden de Staaten eenige Vestingwerken om deze Stad maaken, die meer dan dertig duizend guldens kostten. Hoewel nog niet voltrokken zijnde, bood, nochtans, de Commandant MOLCKMAN den naderenden vijand, onder bevel van Monsr. DE BOUVISE, op den

9den

9den Junij, met zijne nieuwgeworvene Kompagniën, zo veel tegenstand, dat eenige bespringers ten eersten onder den voet geraakten, en hij zeer eerlijke voorwaarden bedong. Toen kreeg de Stad *Munstersch* Guarnisoen, onder het kommando van den Overste POST, tot dat de *Franschen* hunne overwinningen in de *Nederlanden* moesten verlaaten. Sedert zijn de vestingen eenigzins vervallen. Men houd aldaar thans een klein Guarnisoen.

Ouddijds was 'er een Kerk, aan de H. CATHARINA toegewijd, die een Pastoor kreeg uit het bijgelegene Klooster *Betlehem*, wiens Proost het recht van benoeminge had. Thans word dezelve door twee Gereformeerde Predikanten bediend. 'Er was voortijds een *Gasthuis Kerk*, ingewijd op den naam van de *H. drie Koningen*, die thans niet meer gebruikt wordt; zij staat bij het Gasthuis, in hetwelke de Burgers hunnen kost koopen. Men heeft hier, voor weinige jaaren, een Luthersche Kerk gesticht, en met een Predikant voorzien. In de Stad zijn veele Roomschgezinden; doch hunne Kerk staat buiten dezelve, onder het gebied van *'s Heerenberg*, en word bediend door een Waereldlijken Priester, die niet dan met verlof van Burgemeesteren in de Stad mag komen. Aldaar is ook een Latijnsche School, staande onder het bestuur van een Rector. Eertijds waren 'er twee Kloosters: één voor Nonnen, en één voor Monniken; het eene was binnen de Stad, en het andere even buiten dezelve gesticht. Het eerste stond onder de bescherming van ST. ANTONIUS en AGNES, en had den naam van *Sion* aangenomen. Zekere JOHANNA, weduwe van GERARD VAN HEKEREN, word voor de stichteresse van dit Klooster gehouden. Het is reeds voor lange vernietigd. Het tweede, dat buiten de Stad stond, en ST. LAURENTIUS toegewijd was, werd *Betlehem*, of door de wandeling *Bilheim* genoemd, en van Reguliere Kanunniken van ST. AUGUSTINUS Orde bewoond. HENDRIK DE EERSTE, Graaf van *Gelderland* en *Zutphen*, als hij in 1179, uit *Italiën*, daar hij FREDRIK DEN TWEEDEN, tegen de *Milaneesen* gediend had, te rug keerde, had het gesticht. Het was een zeer beroemde Proostdij, en is, in 1579, geslecht. Daar staat nog een Boerenhuis, het *Klooster* genaamd. Het is bekend, dat

in

in het Graafschap *Zutphen* en elders in de Provintie van *Gelderland*, in den grond een zeker Yzer-Erts of Oer wordt gevonden. Deze Ertz doet zig hier omstreeks ook op. Gezuiverd en bereid zijnde, worden daarvan, in een Yzermolen, omtrent deze Stad gelegen, Handgranaten, Bomben, Kogels en veelerlei Yzerwerk, tot huislijk gebruik, gegooten De Heer KRAIJENHOF, in zijne *Korte Historische en Geographische Beschrijving des Aardkloots*, vergist zig, wanneer hij, bl. 397, schrijft, dat deze Yzermolen in de Stad gelegen is; doch dezen misslag had HUBNER, dien hij schijnt gevolgd te hebben, vóór hem ook begaan; het geen mij verwondert, dat de Heeren BACHIENE noch CRAMERUS niet hebben opgemerkt. Te *Deutichem* worden, jaarlijks, vier Marktdagen gehouden, op welke veel volks zig laat vinden, als zijnde voorzien met dingen, die ten platte Lande het meest van dienst zijn. De Inwoonders geneeren zig het meeste met de veefokkerij en de bouwerij. De Regeering van de Stad *Deutichem* bestaat uit zes persoonen, waarvan twee Burgemeesteren, en de overige Schepenen en Raaden zijn. Hun is een Secretaris toegevoegd. Het Richterampt word 'er door een Richter, die door den Landdrost van het Graafschap *Zutphen* wordt aangesteld, over het omleggende land waargenomen. Twintig Gemeensluiden waren 'er eertijds, tien uit de Burgers, en tien uit de Gilden, en veertig Gecommitteerden, twintig uit de Burgers, en twintig uit de Gilden; die, voormaalen, de Burgemeesteren, volgens een Resulutie van de Heeren Staaten van *Gelderland*, van den 4den Mei des jaars 1719, verkooren, doch dat thans ophoud. De Admiraliteit te *Amsteldam* houd aldaar een Commies ter recherche.

Zie *Geographische Beschrijving van Gelderland.*

DEVEL, (*De*) een der binnewateren van de *Zwijndrechtsche Waard*. Uit den loop, wijdte, diepte en oevers, houd men dit voor een kil of buitenkreek, alleen door indijking (1331) een binnewater geworden. Ten einde van *Meerdervont*, aan *den Devel*, staat het slot *Devel*.

DEVELSTEIN, behoort, met zijne Tienden en andere gerechtig-

tigheden; onder *Zwijndrecht*. Oudtijds was dit Slot zeer ſterk en zwaar van muuren, zo als nog, aan de grondſlagen, te zien is; liggende op een hooge werf, met hooge graften omvangen. De ſtichter daarvan was Heer WILLEM VAN DUVEN- of DUIVENVOORDE, Ridder, die dit *Develſtein* als eene adelijke Hofſtad bezat, en als een Leen van de Graaven, tot in het jaar 1315. Naderhand is het, door andere geſlachten, als een Onleen bezeten. In het jaar 1594 is hetzelve ten deele wederom opgebouwd, en uit de overblijfzelen van den brand, in 1572, ten voorſchijn gebracht, met verbetering van plantaadje.

DEVELKERKE. Zie LINDEKERKE.

DEVENTER, eene ſterke en welbewoonde Stad, in het Zuiderdeel ten westen van de Provintie *Overijsſel*. Van deze vrije Keizerlijke Rijks- en door den koophandel vermaarde Stad, is van meest alle Schrijvers met roem geſproken. G. SIJLVANUS zegt, in zijne *Korte Beſchrijving* daarvan: Deventer *is eene der Keyſerlyken vryen Hanſen Steden, ghelegen op die riviere de Iſel, de derden en noordſten van den Ryn, in eene opene ghesonde lucht ende van goede landouwe, zijnde aan die eene zijde langs die riviere meest uitweerden ende wylanden, de rest landwaarts in goede koornakkers. Sy is de eerſte en voornaamſte Stadt in 't Land van Overysſel, eene der drie Hoofdſteden des ſelven Lands, een wel gepolicyde en wel gebouwde Stad, die door haare koopmanſchappen wyt ende verre vermaart is.* Zie daar, in weinige woorden, alles wat tot lof van eene Stad kan gezegd worden. GUICIARDIJN maakt het echter nog korter, als hij zegt: *de Stad is groot en wydt, vol van allerhande ſchoone huizen, ſoo wel gemeine als byſondere, en de Hoofdſtadt des gantſchen Lands.* Wil men nog nadrukkelijker woorden, zo wel tot lof van de Stad, als haarer Ingezetenen ſtrekkende, men leeze bij REIJD, in zijne *Nederlandſche Oorlogen*, in het VI. Boek, deze woorden: *op deſe wijſe is de beroemde Sted* Deventer, *weſende bij velen naast* Antwerpen *ende* Amſterdam, *voor de derde Coopſtad van alle de Nederlanden geacht, verlooren, na dat ſy tien jaar langh door*

haare eigene Borghers was bewaard geworden, sonder eenigh garnisoen, met soo goede wacht en orde, als in geenen anderen Steden onder de Borgeren ghevonden wordt. E. VAN METEREN noemt haar mede *een rijcke Koopstad, zynde in het verbondt der Hanssen.* Ook HOOFT telde haar, *naast* Antwerpen *en* Amsterdam, *voor de derde Koopstad in de Nederlanden.* Uit SIJLVANUS, hier boven gemeld, hebben wij gedeeltelijk de plaats dezer Stad, als liggende aan de rivier den *Ysel*, gezien. A. MOONEN toont ons dezelve nader aan, als hij zegt; *De eerste dezer Steden is* Deventer; *aan de rechte zijde des Ysels, drie uuren beneden* Zutphen *en zes boven* Zwolle.

Zeer verschillende werdt, van ouds, de naam dezer Stad geschreven, en wel zo verschillende, dat 'er van andere Steden geen voorbeeld is bij te brengen. Men schreef: *Dabentria, Davontria, Davantre, Daventer, Daventria, Daventre, Devemetria, Davontur, Danontria, Dauantria, Deventria, Deventen, Deventeri, Deventre, Deventurium, Dewenter, Dauentricum, Taventri, Taventriensis.* Zo verschillende als deze speldingen, zo verschillende zijn ook de gedachten over den oorsprong daarvan. CLUVERIUS is de geene, die het sterkst gepleit heeft, om den naam en oorsprong van deze Stad afteleiden van de oude *Nabalia*, of *Navalia*; grondende zijn bewijs op de kaarten van PTOLOMEUS. A. SCHOONHOVIUS wil, dat *Deventer* haaren naam en oorsprong zou verschuldigd zijn aan de oude *Tencters*, zeggende: *Van die stroom af tot aan de Vecht toe, lagen de* Tencters, *nabuuren van het Graafschap Benthem: deze zijn eerst* Teventers *genoemd, waerom hun Hoofdstad, mede aan den Ysel gelegen, ook den naam van* Teventer, *of* Deventer *heeft.* Waarmede HERMANUS COMES NUENARIUS en GREGORIUS BRAUN overeenstemmen. Van die zelfde gedachte is genoegzaam PONTUS HEUTERUS. H. JUNIUS wil dezelve hebben afgeleid van de *Ansuariers*; wederom andere van de *Oude Catten*, die zig aldaar bij *Avontuur* zouden hebben neergeslagen, en daarvan den naam *Davontuur* zou gekreegen hebben, naderhand veranderd in *Deventer*; zo als men, volgens de vertaaling van A. MOONEN, een Latijnsch vers leest, in den gevel van de middenste *Brinkpoort*, onder het afbeeldzel van het Fortuin, luidende aldus: *De*

De Kat door oproer uit zijn Vaderlant gevaaren
Besloeg op mijn geleij dit onbewoont gewest,
En stichte een kleine Stad voor meer dan duisent jaaren,
En noemde DAVENTEUR *naer mijnen naem dees' vest.*

Een ander ongenoemd Schrijver eigent den oorsprongt of stichting der Stad toe aan DRUSUS, zeggende, *dat die Stat* Deventer, *eine seer olde Stat sie, is gheinen twijvel aen, wesende eine der Casteelen durch* Drusus *an den Rhijn gebouwt.* Dan, deze heeft de woorden van FLORUS, lib. 4. cap. 12. niet wel verstaan. Want kenlijk is 't, dat de kasteelen van DRUSUS, niet aan deze, maar aan geene zijde van den *Rhijn* zijn aangelegd. Wederom anderen zoeken dezen naam afteleiden van een vermogend man, onder de Saxers, DAVO genaamd, dien zij dan, schoon ten onrechte, voor den stichter houden. De geleerde ALTING had mede hieromtrent zonderlinge gedachten, meenende dat *Deventer* zo veel betekende als *De-enter* Stad; hij zegt: „den naam „meine ik ontleend te zijn van het eerste deel of *Ente* des Op„perstichts, waarvan ze de Hoofdstad is, zijnde door tusschen„werping van de letter *V*, uit *De-enter*, welluidendheidshalve, „gemaakt *Deventer*, of van de *evenetreden*, of *Davonstrede.*" Ook worden 'er gevonden, die dit nog anders plooijen, en zeggen dat de naam van deze Stad niet moest gespeld worden *Deventer*, maar *Devente*, als zaamgesteld uit het lidwoordeke *de*, en het oude bekende woord *vente*, betrekkelijk tot den koophandel, die daar voorheen gedreeven werdt, zeggende zo veel als de Markplaats, Warkplaats, waaruit men gemaakt heeft *Davo's Vente*, of *Markt van Davo.* Dan, de gevoelens van deze allen zijn minder zwak, dan dat van hun, die willen, dat deze Stad haaren naam zoude verschuldigd zijn aan het geslacht van VAN DEVENTER. Want niet alleen dat dit geslacht op verre na zo oud niet is, als de Stad, maar ook om dat men niet kan aantoonen, dat de afstammelingen daarvan zig aldaar ter neder gezet hebben, veel min vandaar afkomstig zijn. Breder over dezen naamsoorsprong, hebben wij ons hier, dan wel elders, uitgelaaten, wijl dit konde dienen, om zo wel als de onzekerheid daarvan, 't welk deze Stad met veele anderen gemeen heeft, als ook

derzelver onbepaalden ouderdom aantetoonen. Dit dan is het eenige, dat wij hieruit geleerd hebben, dat ze een zeer hoogen en grijzen ouderdom bereikt, en dat haare Latijnsche benaaming *Daventria* is, zo als men ook nog in 't jaar 1653 op de koperen munt, aldaar geslagen, gesteld vindt.

De Gedaante der Stad, waar de Sterkte veel van afhangt, is, volgens de beschrijving van SIJLVANUS, ovaalswijze aangelegd, hebbende veel overeenkomst met de gedaante van een Eij, dat aan de eene zijde ingedrukt is, en wel meest aan de landzijde, daar de *Brinkpoort* is. Rondsom is dezelve voorzien met veele goede Torens, die met hooge en dikke muuren zijn aaneen gehegt. Achter die muuren zijn goede aarden wallen, en twee bolwerken, weleer zeer aanzienlijk: 't een is bezijden de *Brinkpoort*, rond, en met een muur uit den grond opgetoogen en omsingeld; welke muur, beneden, dient voor het afzakken, en van boven tot defensie van de gracht; het ander bolwerk, veel grooter, en hoekig, met rechte flanquen, legt aan het laagste en uiterste gedeelte van en om de Stad, daar, weleer, de *Ysselbrug* aan hegtte; van den grond af opgehaald met graauwe steenen, daarna met tichelen, en eindelijk met aarde opgezet. Vandaar af terug gaande, naar het hoogste einde van de Stad, 't welk de *Bergpoort* is, zijn ruime en diepe grachten, ter wederzijde opgezet met hooge muuren. In 't midden van deze grachten is een aarden wal gelegd, in de gedaante van een eiland, waarop, van ouds, en nog tegenwoordig, eenig vee zijn voedzel vindt. Vandaar af nederwaards naar den *Yssel* gaande, is een groote en breede haven, tusschen de Stad en de zo even genoemde Weide, die voor een gracht dient, en de schepen, daarin leggende, des winters, bewaart voor ijsgang en andere ongemakken. Langs deze Haven voorbij een Poort gegaan zijnde, eindigt de tweede in den *Yssel*, die, vandaar af, de rest van de Stad omsingelt; zodat de schepen, waar men wil, langs de halve Stad, kunnen laaden en lossen. Tusschen de Stad en de Haven, en voorts tusschen de Stad en den *Yssel*, is een breede Wen, of Welle, hebbende voor zig een dikken muur, uit den grond van de Haven en den *Yssel* opgetoogen, van blaauwe steenen en gebakken klinkers, staande op een rooster van elsen paalen, die tegen

gen het welzant, zeer vast in de aarde, geheid zijn. Zo ook is, tegen den aandrang des waters, van de Haven af, nederwaards, nog een beſchot van ingeheide eiken balken, en met gelijke balken, van boven, aan een gehegt, om de ſchepen, zo wel voor de aanwrijving tegen de ſteenen, als voor den ijsgang, te beſchermen. Dergelijke Werf word noch aan den *Rhijn*, noch aan de *Waal* gevonden. Deze balken ſtaan bijna anderhalven voet hooger dan de muur, die met de ſtraat van de werf gelijk is, ter verhoeding van ongeluk van menſchen of beesten. Dit is (zegt onze Schrijver) de oude Fortificatie. Maar nu zijn 'er, buiten dit, nog zeven nieuwe aarden Bolwerken, te zamen gevoegd met aarden Cortijnen, van ongemeene dikte, hebbende buiten zig, op de barm, een faulſebrai, en daar buiten nog een breede diepe gracht, en contreſcharpen. Dit werk begint van den IJsſeloever boven de Stad, zodat het de Haven mede omgeeft, en eindigt aan de *Noordbergerpoort*, daar het gemeenſchap heeft met het voorgemelde oude bolwerk, dat het achterſte is. De grachten zijn zo diep, dat ze het water uit den grond krijgen. Buiten alle deze, zijn te *Deventer*, in het jaar 1702, door den vermaarden Baron VAN COEHOORN, nog verſcheidene andere Buitenwerken afgeperkt, en daarna met het nieuwe contreſcharp, of tegenſchoeizel, voltrokken.

Zonder ons langer met de beſchrijving van Stads- en Landsweeringe bezig te houden, zullen wij overgaan tot de Stads Poorten. Deze, thans zeven in getal, waren, in vroeger dagen, agttien binnen en drie buiten, die ieder haare bijzondere Poortwachters hadden; volgende malkander in deze orde: 1. DUINPOORT; 2. *Dijkpoort*; 3. *Verwerspoort*; 4. MELKSTERPOORT; 5. SANTPOORT; 6. *Raampoort*; 7. *Heeftpoort*; 8. BERGPOORT; 9. BRINKPOORT; 10. NOORDERPOORT; 11. *Veerpoort*; 12. *Schoenmakerspoort*; 13. *Vullerspoort*; 14 *Muſchelpoort*; 15. *Kraanpoort*; 16. *Groote Vischpoort*; 17. KLEINE VISCHPOORT en 18. *Pijperspoort*. Die met kapitaale letteren ſtaan uitgedrukt, zijn nog in wezen, en waarvan wij iets meerder zullen zeggen. De drie buitenpoorten waren de buitenſte *Berg-*, *Brink-* en *Noorderbergpoorten*.

1. De DUIN-, DUIM- of DUEMPOORT, schoon verkeerdelijk dus genaamd, werdt, in het jaar 1626, geheel vernieuwd. Zij had den naam van de DUINPOORT, naar de daar tegen overgelegene Konijne-Duinen, in de vijftiende eeuwe geslecht. 2. De MELKSTERPOORT, opgericht aan het einde van de *Melkstersteeg*, hebbende haaren naam ontleend, om dat de meeste Boeremeiden, door deze Steeg, naar de Weide gingen om te melken, en niet van het Veer *te Melk leden;* welk Veer, in het jaar 1465, door koop aan de Stad gebracht werdt, doch 't welk beneden *Deventer* gelegen was. 3. De SANTPOORT, in onderscheidene schriften *Xantpoort* genaamd, en aangevangen in het jaar 1394, was nog in 1578, geduurende het beleg, een der schoonste Stadspoorten, doch werd toen van haare hooge spitze op de vier hoeken staande torentjes berooft. Voor dat het *Pothooft* in wezen was, plagt daar een vaartuig te leggen, waarmede men de haven overvoer. 4. De BERGPOORT, of, zo als anderen die noemen, de BURGPOORT, gebouwd aan den voet van den Berg, waarop, in vroeger tijden, de *Oude Stads Burgt*, waarvan niets meer overig is, gebouwd was. 5. De BRINKPOORT, tot welke benaaming *de Brink*, waaraan dezelve grensde, gelegenheid gegeeven heeft. 6. De NOORDERBERGPOORT, hebbende haaren naam ontleend van den *Noorderberg*, al voor lang geslegt. 7. De KLEINE VISCHPOORT, in tegenoverstelling van *de Groote Vischpoort*, welke mede, zo wel als deze, aan de Vischmarkt was. Deze *Kleine Vischpoort* is, in het jaar 1616, geheel van nieuws af uit den grond opgemetzeld. Wat de drie Buitenpoorten aangaat; de *Noordbergpoort* is gebouwd in het jaar 1606, de *Brinkpoort* in 1617, en de *Bergbuitenpoort* in 1619

In het Kerklijke behoorde *Deventer*, allereerst, geheel onder de *Lieve Vrouwe Kerk;* doch naderhand is het, met toestemming van den Bisschop van *Utrecht*, verdeeld in twee Kerspelen, door den *Brink* van elkander gescheiden; zijnde, door de Priesters van de *Lieve Vrouwe Kerk*, aan die van *St. Nicolaas Kerk* overgelaaten, het kerklijk bestuur niet alleen over de geheele *Bergzijt* dezer Stad, maar ook over de Buurtschappen *Hooge* en

en *Laage Weteringen*, *Ortele*, *Esſen* en *Overloo*, in de Provincie van *Overijsſel* gelegen, benevens de Buurtſchap *Epſe*, onder het Graafſchap *Zutphen* behoorende, voor hem en zijne nazaaten; behoudende voor zig het geestelijke beſtuur over het ander gedeelte der Stad, als ook over de Buurtſchappen *Riele*, *Lettele*, *Linde*, *Ockenbroek*, *Overloo*, *Rande*, *Tieuce* en *Borgel*, daar om heen geleegen: over welke Buurtſchappen, nevens de voorige, *Epſe* alleen uitgezonderd, naderhand het toezicht, in het kerklijke, alleen toevertrouwd is aan den Predikant van *Diepenveen*. Tegenwoordig is *Deventer*, in 't Kerklijke, verdeeld in vijf deelen, naar het getal der Predikanten. Ten aanzien van het Waereldlijke, werdt *Deventer* eerst verdeeld in de Land- en Water-zijde, vervolgens in Berg- en Hof-zijde, en eindelijk in agt Wijken of Vaandels, en genaamd naar de Straaten, *de Polſtraat*, *Engeſtraat*, *Asſenſtraat*, *Bisſchopsſtraat*, *Kleine* en *Groote Overſtraat*, *Smederſtraat* en den *Berg*, of anders *Polſtraat*, *Waterſtraat*, *Norenbergſtraat*, *Engeſtraat*, *Bisſchopsſtraat*, *Overſtraat*, *Bergſtraat* en *Asſenſtraat*.

Onder de KERKLIJKE GEBOUWEN EN GODSDIENSTIGE GESTICHTEN verdienen aleerst genoemd te worden, de *St. Lebuinus*, *St. Nicolaas* en *O. L. Vrouwe Kerken*. Wat den ſtichtingstijd van de eerſte aangaat, deze word niet gemeld. Zo dit door LEBUINUS geſchied zij, kan men zeker gaan, dat het reeds voor het jaar 785 moet geweest zijn, zijnde het jaar, waarin LEBUINUS geſtorven is. Zelfs word 'er verzekerd, dat de eerſte Kerk, die hij zoude geſticht hebben, reeds bij zijn leven was afgebrand, en dat de tweede door hem zelf zou zijn opgebouwd; 't welk geſchied zoude zijn met de verwoesting van *Deventer*, door de *Saxen*, in het jaar 760; het welke, ten tweedemaale, wederom door hun geſchied is in het jaar 780; waarna de Kerk weder opgebouwd is door LUDGERUS, toen Pastoor dier Kerk, en naderhand Bisſchop van *Munſter*. Geduurende de Bisſchoppelijke regeering van BERNULF, van 1010 tot 1027, en weinig te vooren, ſcheen het de heerſchende ſmaak te zijn, dat men de oude Kerken, ſchoon hegt en ſterk, afbrak, en nieuwe in de plaats bouwde; 't welk een

buitenlandsch, toen in leven zijnde Schrijver deed zeggen: *omtrent het jaar* 8003, *is het gebeurt, dat de kerken, door de gantsche waereld, maar vooral in Italië en Frankrijk, schier altemaal vernieuwd werden, hoewel ze meest altemaal in een behoorlijken staat waren, en zulks geenzints van noden hadden. De Christenen, zo het scheen, streeden tegen elkander om prijs, met de fraaiste kerken te hebben: 't was even eens als of de waereld haar zelve uitschudde, en den ouderdom de zak gaf, om de kerken in 't wit te kleeden. Eindelijk hebben toen de geloovigen bijna alle de kerken der Bisschoppelijke Steden, midsgaders de kloosters van verscheide Heiligen, en kleiner Dorp kerken, in beter kerken veranderd.* Bernulf dan scheen ook deze heilige jaloersheid te bezitten, en kon niet dulden, dat *Deventer* niet zo wel een nieuwe Kerk zou hebben, als andere Steden. Zijn voorzaat zelf had te *Utrecht* wel een nieuwe *Domkerk* doen bouwen; waarom hij dan ook dezelve deed afbreeken, en van nieuws opbouwen. Zij bleef in dien staat tot in het jaar 1200; in welk jaar dezelve genoegzaam geheel en al verbrandde. Weder opgebouwd zijnde, trof haar dat zelve lot, in het jaar 1334, wanneer, op den 21sten Julij, door een vervaarlijken brand, nevens twee derde deelen van de Stad, deze en ook *O. L. V.* Kerke, in de assche gelegd werd. In het jaar 1416, in alle rondsom leggende Steden en Dorpen, penningen, tot den wederopbouw, ingezameld zijnde, en de Stad ook het haare toegebracht hebbende, werd zij sierlijker opgebouwd dan te vooren. Bij die wederopbouwing, was het voorneemen, om, ten noorden en ten zuiden, 'er een uitstek aan te maaken, waardoor zij de gedaante van een Kruiskerk zou gekregen hebben; doch dit is alleen volbragt aan de noordzijde. Deze Kerk, zo als zij thans is, is een zwaar gebouw, hebbende omtrent de lengte van drie honderd, en de breedte van honderd en tien voeten. De Toren, die, ten aanzien van het gebouw, niet zeer groot is, werd eerst daarna, op kosten van de Magistraat, gebouwd. In het jaar 1613 is op dezelve een nieuwe agtkantige Kap geplaatst, die een zonderlinge fraaije gedaante heeft, meest van Benthemer steen, rustende op agt pilaaren, hebbende van

binnen een kunstig klokkenspel. Op de vier zijden, beneden den Kap, staat, met vergulde letteren, op een zwarten grond, in steen uitgehouwen:

FIDE DEO, VIGILA, CONSULE, FORTIUS AGE.

Het plein, rondsom deze Kerk, droeg, van ouds, den naam van *'t Vrijthof*, ten blijke dat het eene vrijplaats was, voor die geenen, die aan manslag, of andere dergelijke misdaaden, schuldig, en aldaar, voor eenigen tijd, vrij waren.

Eene der Parochiekerken van *Deventer*, gewijd aan ST. NICOLAAS, staat aan het zuidoostelijk deel van de oude Stad. Deze is, gelijk men wil, gesticht in de twaalfde eeuwe. In later tijd (doch onzeker wanneer) te klein bevonden wordende, werd zij afgebroken, en een grooter in derzelver plaats gesteld. Zij vertoont zig, als nog, als een fraaije Kruiskerk, pronkende met twee nevens elkander staande Torens. Op eene hoogte, nabij de *Bergpoort*, staande, word zij daarom de *Bergkerk* genaamd. De tweede Parochiekerk, is de *Lieve Vrouwe Kerk*, waarvan de stichting mede aan LEBUINUS wordt toegeschreeven. In 't eerst was zij niet meer dan een houten loots Na de verwoesting, in 1334, werd 'er eene andere gebouwd; doch deze was ook zeer gering: zij werd in de vijftiende eeuwe afgebrooken, om plaats te maaken voor eene, van grooter en fraaijer gedaante. De *Nieuwe Lieve Vrouwe Kerk* besloeg, in de lengte, honderd en twintig, en in de breedte zestig voeten; zijnde dit het zelfde gebouw, waarvan het muurwerk nog in wezen is. Zedert de Reformatie niet meer noodig geacht wordende, om tot den openbaaren Godsdienst gebruikt te worden, wegens de nabijheid van de *Groote Kerk*, is dezelve tot een Arsenaal, ter bewaaring van Kanon, enz. aangelegd. Behalven de Collegiaale en deze twee Parochiekerken, was *Deventer*, in voorige tijden, rijkelijk van Kloosters, en daarbij staande Kerken, voorzien. Men vond 'er, namelijk, drie Mannen- en drie Vrouwenkloosters, zijnde, onder de laatste, mede gerekend het Bagijnen-klooster, of Oude Convent, dat, in 1580, in een Arm-Kinderhuis veranderd is. De

overige zijn, ten deele, afgebroken, of tot andere gebruiken bekwaam gemaakt. Zo werd de *Broeren*, weleer de *Kloosterkerk* der *Franciscanen*, eerst door de Gereformeerden, bij de invoering van de Hervorming aldaar, in 1579, gebruikt, en thans nog door de *Waalsche* Gemeente, die aldaar één Predikant heeft.

Ook hebben de *Lutherschen*, *Doopsgezinden* en *Roomschen*, aldaar zeer welgeregelde vergaderplaatzen, ter oefening van hunnen Godsdienst.

Als een der Stads Voorrechten, beschouwt men aldaar het *Illustre School*, opgericht in den jaare 1631, zijnde mede van een der voorgenoemde Kloosters daartoe bekwaam gemaakt; waarnaast men de Stads *Openbaare Bibliotheek* vindt. Ook is 'er een *Latijnsche School.*

De verdere Godsdienstige gestichten, waren, voorheen, menigvuldig, en wel deze: het *Bisschops-Hof*; het *Kapittel van Lebuin*; de *Proostdij*; het *Prioraat*; de *Kapelle van het Heilige Sacrament*; het *Rijke* en *Arme Fraterhuis*; *Heilige Geest-*, *St. Elisabeths-*, *St. Junius-*, *St. Geertruids-* en *Boevinks-Gasthuizen*; het *Oude Manhuis*; *Haverhuis*; *Sacramentshuis*; *Burgerweeshuis*; *Spinhuis*, en verder een menigte van Hofjes.

Onder de WAERELDLIJKE GEBOUWEN, die 'er, weleer, en als nog, gevonden worden, muntte aldaar uit het *Raadhuis*, zijnde van buiten met een schoonen hartsteenen gevel, in 1691, merklijk verbeterd, en van binnen met zeer ruime vertrekken voorzien. Hieraan grenst het gebouw, *den Bruinenberg* genaamd, in het jaar 1364, door de Stad gekocht, voor vier honderd Brabandsche Schilden. Dit gebouw diende voorheen om 'er openbaare verpachtingen en verkoopingen, als ook zamenspraken en onderhandelingen met uitheemsche Gezanten in te houden; doch tegenwoordig dient het tot eene vergaderplaats voor de Gedeputeerde Staaten der Provintie van *Overijssel*. Verder komen daar in aanmerkinge *'t Stads Wijnhuis*; *'t Vleeshuis*; *de Proviant-Schuuren*; *'t Gruithuis*; *de Boterwaag*; *de Groote Waag*; *de Krijtwaag*; *de Vederwaag*; *de Rosmolens*; *de Polijstmolen*; *de Slijpmolen*; *de Timmerplaats*;

het

het Oude en Nieuwe Turfhuis; *'t Stads Leijenhuis*; *'t Oude Gildehuis*; *de Oude Bank van Leening*, reeds opgericht in 1546. Ook zou men hier nog kunnen bijvoegen, *de IJskelder* en *Bakstooven*. In het jaar 1774 werd de vermaarde *Noorderbergertoren*, weleer een der voornaamsten sterkten van de Stad, die reeds lang tot een Kruidmagazijn gediend had, geheel en al weggebroken.

De openbaare MARKTPLAATSEN zijn deze. I. *De Brink*, zijnde voorheen een open plek voor de Burgt. In het jaar 1392 werd die plek met kleisteenen bestraat, en het opzicht daarvan gegeeven aan eenen, dien men *Brinkgraaf* noemde, houdende zijne wooning tusschen de beide *Brinkpoorten*. Thans dient dezelve, om van de vrije Jaarmarkten, Ossen- en Leder-markten, die aldaar gehouden worden, geene melding te maaken, tot een verzamelplaats van allerhande Waaren, die aldaar, op de gewoone weeklijksche Marktdagen, des Woensdags en Zaturdags, van buiten, met wagens en karren, worden ingebracht. De tweede, de thans genaamde *Nieuwe Markt*, was, vóór het einde van de zeventiende eeuwe, veel kleiner van bestek, dan tegenwoordig; doch is, door een gedeelte van het *Bisschops-Hof*, merklijk vergroot en, in den jaare 1608, opgehoogd en met kleisteenen bestraat; in diervoegen, dat het vallend water daar gemaklijk van afloópt. Sedert dien tijd worden daarop de Kermiskraamen geplaatst; en op de gewoone weeklijksche Marktdagen, markt men aldaar met Koorn, Boter, Groente, enz. Verder heeft men 'er de Vischmarkt, Stroo-, Turf- en Hout-markt, welke, in voorige tijden, zo vermaard was, dat men tot een spreekwoord had: *Het is 'er zo druk als te Deventer op de Houtmarkt*.

Wat de REGEERING betreft; deze bestond, eertijds, uit vier-en-twintig Leden, als twaalf Schepenen en twaalf Raaden: welk getal nog plaats had in het jaar 1591. Op den 4den Junij (oude stijl) van dat jaar, Prins MAURITS, met voorkennisse van Ridderschap en Steden der Provintie van *Overijssel*, de Magistraat aldaar veranderd hebbende, werd goedgevonden, het getal der Raaden te verminderen tot op vier. Dus werd het getal der Regeeringspersoonen gebracht tot op zestien. Wanneer

neer de naam van Burgemeesters, of, zo als men daar zegt, *Borgemeesters*, thans aldaar gemeen aan Schepenen en Raaden, is ingevoerd, vindt men, mijns wetens, nergens gemeld. Dit weet men, dat ze, in het jaar 1365, aan de Heeren in der tijd, dat is, die toen regeerden, (vindende men in het Stads recht, op dat jaar gemeld, I. Deel, tit. I. § 2.) *bij de twaalf Schepenen het geheele jaer lottinge in ses deelen gedeelt, alſo, dat twee Schepenen, een oudt ende jonck Schepen, als Burgemeesteren in der tijdt, twee maenden in regeeringe zijn.*

In oude Stads papieren vindt men ook gewag gemaakt van *Burgemeesters bij de Nacht*, waardoor men verstond, de zulken, die, in tijden van onlusten, en inzonderheid als de vijand zig omtrent de Stad liet zien, het *Woord* of de *Leuze*, zo wel voor de Burgerij, als Bezetting, gaven, en die ook, des avonds en des nachts, hetzelfde gezag voerden, als de Heeren in der tijd. Zij droegen ook wel den naam van *Raad bij Nacht.*

Het Schoutsampt, schoon dit aldaar door een bijzonder persoon, zo als elders in gebruik is, bekleed werdt, is niet meer in wezen; wordende thans waargenomen door den oudsten Heer Burgemeester.

Sedert den tijd dat Keizer HENDRIK DE DERDE, (die regeerden van de jaaren 1039 tot 1056) zijn recht, dat hij binnen deze Stad had, aan de Kerke van *Utrecht* afstond, werden de Schouten van *Deventer*, door de Bisschoppen in der tijd, aangesteld, doch waren, echter, gehouden, hunnen eed te doen in handen van de Magistraat der Stad. En indien de Magistraat daarin eenigzins vertraagde, werd zij, door de Gezwoorene Gemeente, daartoe aangezet, blijkens de onderhandelingen, in 1538 en 1574, daarover gehouden. Op dit recht zocht ook niemand, vóór Bisschop DAVID VAN BOURGONDIËN, eenigen inbreuk te maaken. Dan, nadat door dezen, in den jaare 1475, zekere ARENT VAN BEVERVEURDE, tot Schout was aangesteld, en die, volgens Stads recht, eed aan de Magistraat gedaan had, schreef gemelde Bisschop, aan de Stads Regeeringe, *dat hij verstaan had, en dat hem met bevreemding was te vooren gekoomen, dat de Magistraat van* Arent van Beverveurde, *eischten eenen zonderlingen eed, voor het aanvaarden*

den van het Schoutampt binnen Deventer, *waarin niet konde noch wilde bewilligen, ja, dat volstrektelijk niet verstond, dat* Arent van Beververeurde *gemelden eed afleggen zoude; en in geval onvermoedelijk de eedleisting door hem bereids mochte geschied zijn, de Magistraat alsdan dezelve daarvan weder ontslaan zouden, en zo niet, zij zouden vallen in zijn hoogste ongenaden.* Nadat de Magistraat daarop, aan den Bisschop, geantwoord had, dat ARENT VAN BEVERVEURDEN aldaar in naame zijner Hoogwaardigheid het Schoutsampt bediende, en dat de eed, dien hij gestaafd had, geene andere was, dan dien de voorige Schouten, vóór meer dan honderd jaaren, gedaan hadden, en dat zij hoopten, dat zijne Hoogwaardigheid, ingevolge zijner zo mondelinge als schriftelijke beloften, gedaan bij zijne blijde inkomste (huldiging), hun zou willen laaten in het gerust bezit van Voorrechten en Privilegiën, vondt de Bisschop zig verplicht, daarvan aftezien.

Wat de magt of rechtsoefening dezer Schouten betreft, dezelve liep, voortijds, en in den aanvang hunner bediening, alleen over schuldzaken, zo als zelfs het woord *Schout*, afgeleid van *Schuld*, te kennen geeft. Eerst in laatere tijden, werd hun het opzicht over lijfstraffelijke misdaaden, 't zij van Vreemden of Inwooners, zonder onderscheid, zo wel van misdaaden buiten als binnen *Deventer*, aanbevoolen en toebetrouwd. Het is, echter, zeer waarschijnlijk, dat hun gezag, nadat *Deventer* tot een Stad verklaard, en onder de Rijkssteden erkend was, veel verminderd is; ten minsten nadat de lijfstraffelijke rechtsdwang verdeeld is geworden tusschen de Magistraat en den Schout, dewijl, van dien tijd af, de Magistraat het vonnis streek over de misdaaden, binnen de Stad begaan, en de Schout, met zijne Keurgenooten, twee Schepenen uit de Stad zijnde, alleen over misdaaden daar buiten gepleegd. Die verdeeling had reeds sedert het jaar 1362 plaats gehad. De laatste, die aldaar tot Schout werd aangesteld, door FILIPS DEN TWEEDEN, in 1571, was WILLEM NOIJS.

Dat Schepenen aldaar van ouds bekend zijn geweest, is buiten tegenspraak. Zelfs vindt men, te *Deventer*, al van Schepenen gewag gemaakt op het jaar 777; doch men is buiten

ſtaat te bepaalen, hoe groot hun getal geweest zij. Zo vroeg men 'er melding van vindt, was het getal twaalf. Ook vindt men, van dien tijd af, bewijzen, dat ze door den Graaf en het Volk gekooren werden, uit de Stads Burgers, naderhand door het Volk alleen, en eindelijk door de Gezwoorene Gemeente, en wel, zo verre men kan nagaan, altoos voor één jaar: met die uitdrukkelijke bepaling, dat die tot Schepen gekoren werdt, zulks niet mogt weigeren: want in het *Hedendaagsch Stads Recht*, I. Deel tit. 1. art. 30. ſtaat: *die tot Schepen of Raedt of ter geſwore gemeente op Petridag gekoren zijnde, zulks weigerende, deſelve ſal men vervolgen ſoo lange hij binnen* Deventer *goet is hebbende: ende ſo hij dan vlugtig werde, zal hij de plaatſe des Raets nochte der Meente, nimmermeer beſitten, noch binnen de Stadt of derſelver Vrijheid woonen.* Ten opzichte van het Schepensampt, moet hier ook nog gemeld worden, dat, oudtijds, den Schepenſtoel onwaardig geacht werden die geenen, *die 's Heeren klederen droegen*, (dat is, de zulke, die in dienst van den Biſschop, als Heere van den Lande van *Overijsſel*, waren,) en 's Heeren gezwoorene Raaden waren; die geene vaste goederen binnen *Deventer* bezaten, of niet redelijk gegoed waren; wijl men niet oorbaar dacht, tot Overſten van 't Volk te zetten, die geen brood noch kleed in huis hadden; die onecht, of manſlachtig waren: die lijfeigenen waren; welker vaders of broeders in den Raad zaten; waarbij, naderhand, nog gevoegd is, dat zij zes jaaren gezeten Burgers moesten geweest zijn.

Buiten deze waren aldaar, van oudsher, Raaden, in het Latijn *Conſules* genaamd. Hun oorſprong is mede onzeker. Dan, in brieven van de dertiende eeuwe worden ze al mede gemeld, doch niet in dat gezag en waardigheid, als wel jaaren daarna. Men vindt dat aan hun was toevertrouwd, te ſpreeken over het oude Stads Recht, 't opzicht over de Bruiloſten, Kinderbedden, Begraafenisſen en dergelijken; doch niet over Stads Vesten of Gebouwen, waarover Schepenen het opzicht aan zig hadden gehouden. Doch zedert 1566, wijl hun gezag reeds zo verre was toegenomen, dat het genoegzaam met dat van Schepenen gelijk ſtondt, werdt, tusſchen die beiden,

den, op den 18den Maart, eene overeenkomst gesloten, waarin hun reeds vermeerderd gezag bevestigd werd. Nooit, echter, hebben de Graaven eenigen invloed gehad op het verkiezen der Raaden aldaar, als 't welk altoos berustte bij het volk, in wiens plaats naderhand de Gezwoorene Gemeente gekomen is. Reeds hebben wij gezegd, dat hun getal oudtijds twaalf was, en, in 1591, tot vier verminderd is. Van deze GEZWOORENE GEMEENTE, veeltijds onder den naam van *Gemeentsmannen*, of *Meente*, voorkomende, is de oorsprong, zo hier als elders, mede onnaspoorbaar. Van haare oudheid kan alleen gezegd worden, dat men haar reeds genoemd vindt in het jaar 1336. In den beginne werden ze gekooren door de leden van de Burgerij in ieder Wijk, die, veele jaaren herwaards, de open zijnde plaatsen vervulde. Dan, in vervolg van tijd, is dit gelaaten aan de aanwezende leden van de Meente, welke daarvan, tot op dezen dag, in het volle bezit gebleeven zijn, zonder dat ooit de Magistraat daarin kon of mogt te zeggen hebben, als in een enkel geval, wanneer de vier Straaten tegen vier waren, en dus de stemmen staken; wanneer de Magistraat het overwicht gaf aan die Straaten, waar ze zig bijvoegde. Wie nu daartoe verkiesbaar zijn, blijkt, ten klaarsten, uit het *Stads Recht van Deventer*, I. Deel, tit. 2, §. 2 en 3, alwaar gezegd wordt: *Ter Gezwoore Gemeente sal niemant gekoren worden*, (ten) *sy hy drie jaaren binnen* Deventer *Burger geweest is*, (en om hiervan zeker te zijn, hebben zij, ten tijde van de Keur, bij zig een boek, waarin de naamen der nieuwe Burgeren van ieder jaar geschreeven zijn,) *geen eygenhorige, manslachtige, onechte, ofte soo met eenige eer-roerige misdaad besmet zyn, sullen ter Gezwooren Gemeente gekooren worden:* waarom dan volgt, wie in een en dezelve Straat niet kan gekooren worden, als *Vader ende Zoon, of Schoonzoon, Stiefvader en Stiefzoon, Broeders of twee Swagers, sullen niet te gelijk in eene straate gekooren worden: en by so verre naderhand, door nieuw houwelyk of anders sodane verwantschap mochte voorvallen, sal tusschen sodane verwanten alleene de boone getrokken worden.*

Wat

Wat aangaat hun getal; in oude tijden was hetzelve zes-en-negentig, doch is naderhand verminderd tot agt-en-veertig, dat is, dat uit ieder der agt Straaten, (voorheen genoemd bij de verdeeling der Stad,) thans zes, in plaats van twaalf, gekoren worden. Hun recht was oudtijds zo uitgebreid, dat de Magistraat, buiten hunne toestemming, geene van de Stads goederen mogt verkoopen of bezwaaren, noch geld uitleenen, of opneemen, ten ware Schepenen en Raaden, op hunnen Eed, konden verklaaren, dat het zonderling ten voordeele van de Stad zou dienen. Ook vermochten dezelve, buiten hun voorweten, geene nieuwe wetten of punten te stellen in het Stadsrecht. Zelfs vindt men, dat eenige van hun verzocht zijn geworden, om de Magistraat voor eenigen tijd, met raad en daad bij te staan.

Vermids te *Deventer*, ten opzichte van de verkiezing, zo van Schepenen, Raaden, als van Gemeensluiden, meer bijzondere gewoonten, dan wel elders, plaats hebben, zal 't niet ondienstig zijn, de wijze, waarop zulks geschied, alhier ter neder te stellen.

De jaarlijksche keurdag van Schepenen, Raaden en Gemeenslieden, is de dag van *Petri Cathedra* of *Pieters Stoel*, of de 22ste van de maand Februarij.

Eenige dagen te vooren, doet de Magistraat, in haare vergadering, een verzoek of voorstel, waarbij gezegd wordt, dat de Magistraat verzoekt, aan de vrienden van de Gezwoorene Gemeente, op den 20sten Februarij, 's morgens tegen tien uuren, te zenden op het Raadhuis in de Raadkamer, haare Zendeboden, (zijnde doorgaans twee Gemeensluiden uit ieder Straat) om aantehooren het voorleezen der uittrekzelen uit den *Gulden Adelaar*, (*behelzende de Voorrechten en Privilegiën der Stad Deventer*). De Gezwoorene Gemeente geeft, doorgaans, daarop tot antwoord, haare Zendeboden te zullen zenden, op tijd en plaats voornoemd. Den 20sten Februarij daar zijnde, en de klok des morgens tien uuren geslagen hebbende, voegen de Heeren zig op hunne plaatsen, en laaten, met opene deuren, terstond, door den jongsten Secretaris, luidkeels voorleezen, de gemelde uittrekzels uit den *Gulden Adelaar*; waarna de Zende-

Geboden der Gezwoorene Gemeente, door den Kameraar en beide Heeren in der tijd (Burgemeesteren) in de groote Zaal van 't Raadhuis worden onthaald, op Spaanschen Wijn, Rhijnschen Brandewijn, enz.

Op *St. Petri Avond*, (of, zo deze op Zondag invalt, dan daags te vooren) 's morgens voor tien uuren, vergaderen de Straatheeren en Straatbroeders van de Overstraate, met Mantels omhangen, op de Raadkamer in het Raadhuis, (de reden, waarom de Overstraat dit voorrecht boven de andere geniet, is mij onbekend) en die der zeven andere Straaten, mede met Mantels omhangen, in de *St. Lebuinus-Kerk*, op zekere bijzondere Zerken, door ieder Straat daartoe te vooren uitgekoozen. De klok tien uuren geslagen zijnde, gaat ieder Straat, bij paaren, (voor en achter zig hebbende eenen Stads Bode, met den Degen op zijde, en zijnen paarschen Mantel om,) naar haare Wijk, om onderzoek na de Putten en Pompen, daar in staande, met de daarbij behoorende Brandemmers, te doen; welk verricht hebbende, zij naar de verzamelplaats terug keeren; en, na een kort verblijf, afscheid van elkander neemen. Des nademiddags weder bijeen gekomen zijnde, begeeft zij zig iedere Straat naar haare bijzondere Herbergen, om den dag met eeten en drinken doortebrengen; uitgezonderd die Straat, welker Straatheer Kameraar in der tijd is, als die, op het Raadhuis, op Stads kosten, onthaald word.

De tijd van den plechtigen keurdag daar zijnde, gaan, des morgens, de leden der Gezwoorene Gemeente, in het zwart gekleed, en met zwarte Mantels omhangen, van het Raadhuis naar de Groote Kerk, ter aanhooring van de Predikatie. Na 't eindigen van dezelve, die altoos op deze plechtigheid toepasselijk is, verlaaten de Gemeensleden hunne plaatsen, en schaaren zig, naar den rang der Straaten, in eene rij, langs het Choor; wordende, kort daarop, gevolgd van de Magistraat, bij paaren ieder naar zijnen rang, voor zig hebbende vier Stads roedragende Boden, met hunne Roeden, rijkelijk met zilver beslagen, in de handen, en omhangen met hunne paarsche Mantels; gaande dus voorbij de geschaarde Gezwoorene Gemeente, en door de deur bij het *Stads Wijnhuis*, onder het geschal van Cornetten en Ba-

fuinen, uit de Kerk naar het Raadhuis in de Raadkamer, daar de tafel gedekt ftaat. Hierop volgt de Gezwoorene Gemeente, paar aan paar, naar order der Straaten, langs dien zelven weg naar 't Raadhuis. Al groetende voorbij de Raadkamer treedende, begeeft zij zig naar boven op het *Groote Wanthuis.* Daar gekomen zijnde, worden, door de agt Stads Dienaars, voor ieder Straat, gezet, drie tinnen fchotels: een met een kouden Ham, een met gebakken Vooren, of, bij gebrek van die, een fchotel Stokvisch, en de derde gevuld met Soupe van Vleeschnat; voorheen was dit Haringfoup. Voorts twee tinnen borden, één met Boter. en één met zoetemelks Kaafen. Verder is 'er de ruimte van wit en roggen Brood, Wijn, Mol, Bier, enz.

In de Raadkamer wordt, voor de Magiftraat, opgedischt, een groot ftuk gekookt Rundvleesch, twee fchotels met Hammen, twee met gebraade Lamsvleesch, twee met gebakken Voorens, twee met Stokvisch, en twee met wit en grof Tarwenbroods Soupe. Voor de tweede opdisfing wordt opgebragt, Boter, Kaas en gerookte Osfetongen; zijnde de drank even als boven gemeld is.

Tusfchen twaalf en één uure, treeden, doorgaans, de twee *Weide-Greven*, (dat is, die opzicht over de Stads Weide hebben; zijnde vier in getal, twee uit de Magiftraat, en twee uit de Gezwoorene Gemeente, hebbende vier Schutters onder zig) tot elkander, en wandelen, eens of tweemaalen, heen en weêr, over het *Wanthuis;* waarna het overige eeten wordt genomen. De deuren van het genoemde huis worden thans gefloten, en de andere Gemeensluiden, tot dus verre bevoegt om met elkander te fpreeken, begeeven zig afzonderlijk bij hunne Straaten. Eerst vervoegen zij zig bij de Leden van de *Polftraate*, en daarna bij die der zeven andere ftraaten. Alle in order gezeten zijnde, beginnen zij hunne aanfpraak, met deze woorden: *De Vrienden believen verdacht te zijn op de keur van eenen nieuwen Weiden-Greve.* Dan gaan dezelve voor de tweedemaal alle de agt Straaten langs, zeggende: *Tot Weide-Greve wordt voorgefteld de Perfoon van N. N.* Weinig tijds daarna vervoegen ze zig, ten derdemaale, bij alle agt Straaten. Op het gedaane voorftel, met deze woorden: *Tot Weide-Greve is voorgefteld de*

Per-

Perfoon N. N. Hoe behaagt de Vrienden de Keur? niets te zeggen vallende, is het antwoord: *de Man is goed.* Doch, indien de Verkiezing niet behaage, 't geen, echter, zelden gebeurt, wordt 'er gezegd: *Een beter Keur.* Hierop gaan de *Weide-Greven* naar beneden, en laaten zig bij de Heeren van de Magiftraat aandienen; die dan laaten afneemen het geene nog of tafel ftaat, op hunne plaatfen gaan zitten, en, door den jongften Secretaris, de *Weide-Greven* verzoeken binnen te komen. Binnen gekomen, en, op verzoek van den oudften Heer in der tijd, zig gedekt hebbende, zegt de oudfte van hun: *de Gezwoorene Gemeente heeft, in plaats van den afgaanden Weide-Greve N. N., wederom tot Weide-Greve verkooren den Perfoon van N. N.* Zo haast de naam van den gekoorene, door den oudften Secretaris, in het Keurboek is aangetekend, keeren zij weder naar het *Wanthuis*, en voegen zig bij hunne Straaten. Nadat de Magiftraat, hoofd voor hoofd, over den gekoorene geftemd, en dien heeft goedgekeurd, wordt de jongfte Secretaris naar boven gezonden, daar hij, de deur open gedaan zijnde, met luider ftemme roept: *de Heeren Schepenen zullen aanftonds boven komen.* Thans zo lang vertoefd hebbende, tot dat Schepenen, met den oudften en tweeden Secretaris, in rang van ouderdom, in het *Wanthuis* getreden zijn, volgt hij de Schepenen. Dus met de drie Secretarisfen binnen zijnde, voegen zij zig bij de Polftraate, als de eerfte in rang; zeggende voorts de oudfte Heer in der tijd: *Schepenen en Raaden laaten zig de keur der Weide-Greven welgevallen.* Daarna ziet men, (volgens Ordonnantie van het oude *Stads Recht*, I. Deel, tit. 4, §. 1.) of die Straat voltallig is of niet. Indien 'er één of meer Leden van de Straaten afwezig zijn, of ontbreeken, treed men voort tot de Eedlijsting. Doch alle de Leden van de Straaten voltallig en tegenwoordig zijnde, fmijt de jongfte Secretaris zes boonen, te weeten vijf zilveren en éénen zilver vergulden, in den hoed, drukt dien van boven te zamen, en laat, den hoed om hoog houdende, daaruit, van ter zijde, door ieder Lid van de Straat, een boon trekken, beginnende met het oudfte Lid; hij, die den verguldden boon trekt, gaat voort naar beneden, in de Bonistenkamer. Deze boontrekking gefchied volgens zo even-

gemelde Art. van het oude *Stads Recht*, waarin gezegd wordt: *ende sal in tegelyke straate om die gelykheid in 't stemmen te vermyden, die seste persoon worden afgeboont.*

Dit geschied zijnde, leest de oudste Secretaris, aan de ter Keure verblevene Leden, den naam van *Keurnooten* draagende, langzaam en met eenige tusschenpoozingen, den Keurëed voor, dien zij allen met deze woorden, moeten nazeggen: *Die wy tot Schepenen en Raaden en ter Gemeente kiezen sullen, dat wij die kiesen sullen, voor de wijste, nutste ende bequaemste tot onser Stads behoef, wesende voorstanders van de waare Christelijke Gereformeerde Religie, namentlijk die tot nog toe in dese Vereenigde Provintiën openbaarlijk is geëxerceert ende in het Sijnode Nationaal tot Dordrecht, Anno 1619, geapprobeert ende bevestigt.* Hierna zegt de oudste Heer in der tijd: *de vrienden zullen geen zwarigheid maaken, dit met handtastinge te bekrachtigen, en met eede nader te sterken.* Door buiginge met het lichaam hebbende te kennen gegeeven, daartoe bereidwillig te zijn, neemt die zelve Heer, hun, hooft voor hooft, van den oudsten tot den jongsten, de handtasting af, en doet ze, vervolgens, met opgestooken vingeren, deze woorden nazeggen: *dat ik daar beloofd hebbe, dat ik dat achtervolgen zal als een vroom man, en een eerlijk man;* ZO WAARLIJK HELPE MIJ GODT ALMACHTIG! Daarna voegen zig de Schepenen bij de Waterstraat, en zo vervolgens bij de zes andere, alwaar het voorschrevene insgelijks verricht wordt. De derde Secretaris geeft, bij het vertrek der Schepenen, aan den oudsten van de Polstraat, eenen brief, waarin de naamen der twaalf Schepenen en vier Raaden van het voorlenen jaar geschreeven staan, om te kunnen weeten, in welke vier Straaten of Wijken, voor het aanstaande jaar, Raaden moeten zijn. Dit, op dezelve wijze, bij alle de agt Straaten, afzonderlijk, verricht zijnde, gaan de Schepenen, met de Secretarissen, wederom naar beneden, in de Raadkamer, en word de deur van het *Wanthuis* gesloten. Alle deze omstandigheden moeten in acht genomen worden, eer men tot de Keur gaat.

Het *Stads Recht* spreekt 'er dus van, I. Deel, tit. 4, §. 4. *De straaten, in dewelke eenige Gemeensluiden ontbreeken, zullen*

len eerst uit de gemeene Burgerij, andere bekwaame Persoonen ter keure kiesen, tot den getale van vijf toe, en den zesden daarna; en §. 5. *Wanneer het getal der Gemeensluiden sal vervult ziin, sullen uit de oude Schepenen ende Raaden, en uit de Gezwoorene Gemeente tot de Regeeringe der Stadt verkoren worden twaalf Schepenen en vier Raaden.* Eer men, derhalven, treden mag tot de Keur van Schepenen en Raaden, moeten vooraf de openstaande Gemeensmansplaatsen vervuld zijn. Omtrent deze vervulling, ingevalle, in deze of geene Straat of Straaten, meer dan één Gemeensman ontbreekt, heeft men in agt te neemen, dat in den aanvang der verkiezinge niet verder mag gegaan worden, dan tot dat het getal der ontbreekende Leden, in voegen als uit het vervolg nader blijken zal, vervuld is, en dus in die Straaten wederom vijf Leden zijn: om reden, dat alle nieuwgekorene Leden, van ieder Straat, tot het gemelde vijftal toe, zo haast ze door de Magistraat, welke van deze keur, door de zestien Zendeboden, in de Raadkamer plechtelijk kennis gegeeven is, zijn goedgekeurd, terstond door de Dienaars hunner Straaten worden verzocht, op het Raadhuis te komen, en daar gekomen zijnde, in het gewoone plegtgewaad binnen de Raadkamer, in handen van den eersten President, met handtastinge in plaats van den eed, vooraf moeten verklaaren, tot het bekomen van hunne Gemeensmansplaatsen, niets belooft, of gegeeven te hebben, en daarna, met opgestooken vingeren, den eed der nieuwgekoorene Gemeensluiden moeten afleggen; zijnde de inhoud daarvan deze: *tot der Gemeente, daar wij toe gekooren zijn, dat wij daar in het gemeene beste tot vordernisse der Stad Deventer zoeken ende doen sullen, ende ons zelfs niet zoeken; ende dat wij niet doen zullen om eenig profyt, nochte dat gemeene beste te laaten, door gunst, maagschap, noch door mede, noch door gave, noch door nijdt:* DAT ONS GODT ALSO HELPE! Dan volgt de hier boven gemelde eed, dien de voorige keurnoten reeds gedaan hebben; waarna zij naar boven, op het *Wanthuis*, worden geleid, bij hunne bijzondere Straaten, zo om de keur der nog overige te kiezene Gemeensluiden, als van Schepenen en Raaden, te helpen doen.

Deze dan op hunne plaatſen gezeten zijnde, vaart men voort met de verkiezing van de nog ontbreekende Gemeensluiden, naar den rang der Straaten. De voorzittende ſtelt eerst den zijnen, en daarna de andere haare Straaten voor, op deze wijze. De ſtraat, wier beurt het is, om één tot haaren zesden Gemeensman optewerpen, zend haare twee Zendeboden naar den Ring. Dit is eene plaats, tusſchen den ſchoorſteen en de deur van het *Wanthuis*, alwaar de Zendeboden bijeen komen, en zig in een kring ſtellen, om de voorſtellen aan te hooren, en de meening haarer Straaten daarover te uiten. Op deze plaats is vóór eenige jaaren, in den vloer, met kopere ſpijkeren, een groote kring gemaakt, in agt gelijke deelen verdeeld, bevattende de eerſte letter van ieder Straat, naar de orde verdeeld, binnen welke de Zendeboden zig plaatſen. Deze aldaar gekomen zijnde, plachten overluid te verzoeken, dat de andere Straaten haare Zendeboden aan den Ring wilden zenden, om aan te hooren hun voorſtel, en, zo dit niet ſpoedig geſchiedde, dan te ſtampen met den voet; het laatſte is nu alleen in gebruik. Dezen dan in hunnen rang ſtaande, zegt de oudſte der voorſtellende Straat: *de Straat N. N ſtelt voor, tot haaren zesden Gemeensman, den Perſoon N. N.* Waarop de Ring word gebroken, en de Zendeboden der andere Straaten daarvan verſlag gaan doen, aan hunne Straatbroeders; die voorts, ieder in de haaren, hoofd voor hoofd daarover ſtemmen, en, met de meeste ſtemmen, beſluiten, den voorgeſlagenen perſoon goed te keuren of te verwerpen. Niet lang daarna begeeven zig de Zendeboden weder naar den Ring, en ſtampen, als vooren, met den voet op den vloer; waarop de Zendeboden der andere Straaten, zo ras zij het beſluit der hunne weten, zig ook aan den Ring, op hunne plaatſen, voegen, daar de oudſte der voorſtellende Zendeboden alsdan deze woorden gebruikt: *De N. N. ſtraat heeft voorgeſteld tot haaren zesden Straatbroeder den Perſoon van N. N.; hoe behaagt de Vrienden de Keur?* Het antwoord alsdan is: *de Man is goed*; of, *beter Keur.* Indien 'er vijf of meer Straaten zijn, die den voorgeſtelden hebben goedgekeurd, gaat men, op die zelve wijze, voort met de keur der andere Leden; doch indien een door vijf

of meer verworpen word, moet die Zendebode, wiens voorstel verworpen is, terstond, voor dat de kring gebroken is, zonder eenig nieuw beraad, met de andere Straatbroeders, een anderen, (zo als men zegt, uit den mouw schudden, waarvan de Zendeboden, weder als vooren, verslag doen. In geval dat vier Straaten zeggen: *de Man is goed*, en vier Straaten een *beter Keur vorderen*, dan gaan de zestien Zendeboden naar beneden, en brengen zulks, met de gewoone plechtigheden, hiervoor beschreeven, voor de Magistraat, *en waar dezelve bijvallen* (zegt het *Stads Recht*) *daarop verblijft de zaak.* Alle de plaatsen, op deze wijze, vervuld zijnde, gaat men over tot de keur van Schepenen en Raaden, waarbij genoegzaam dezelfde plechtigheden gebruiklijk zijn, en waarvan wij dit alleen kortelijk aantekenen. Gesteld dat de Polstraat, als de eerste in rang, in het aanstaande jaar twee Schepenen moest hebben, doet zij, door haare Zendeboden, aan den Ring aanzeggen: *de Polstraat stelt voor, tot haaren oudsten Schepen, den persoon N. N.* Indien zij moet hebben één Schepen en één Raad, wordt hetzelve voorstel gedaan. Hetzelfde doen de andere overige zeven Straaten, ieder op haare beurt. Wanneer zij alle gekoozen hebbende, dan stelt, in 't eerste geval, de Polstraat, op dezelve wijze, haaren tweeden Schepen voor, en zo ook de andere, daar ze ontbreeken. Volgens *Stads Recht*, I. Deel, tit. 4, §. 11, is hieromtrent deze bepaaling gemaakt: *dat die voor Schepen met die meeste stemmen is afgestemt, voor Schepen niet weder zal voorgesteld worden, ten zij de heele Gezwoore Gemeente eerst ware voorgesteld, maar die voor Schepen afgestemt is, weder voor Raad zal mogen gestemd worden.*

Zo dra nu de keur geheel is afgeloopen, word zij, door de zestien Zendeboden, ter goedkeuringe, aan de afgaande Magistraat, in de Raadkamer gezeten, voorgesteld, die dezelve, naar inhoud van het *Stads Recht*, I. Deel, tit. 4, §. 6, *niet en mag wederleggen ofte verseggen in eenigerhande manieren, ten ware dezelve om eenige Pointen* ende redenen *hier voor beschreven, daartoe niet zouden mogen toegelaaten worden.* Bij dezen dan zijnde goedgekeurd, gaan de gemelde Zen-

deboden weder naar boven, om het goedvinden der oude Schepenen en Raaden, aan de overige Leden van de Gezwoorene Gemeente, bekend te maaken; die kort daarna vaneen scheiden, laatende de Zendeboden zo lang op het Raadhuis, tot dat, door Schepenen en Raaden, de eed is afgelegd. Intusschen word 'er order gegeeven de klok te trekken, tot een teken, dat de keur geschied is, en een roedragende Bode naar boven gezonden, indien 'er nieuwe Leden van deze in de Magistraat verkooren zijn, om dezelve in de Raadkamer te verzoeken, waarheen zij, afzonderlijk, door twee Leden van die Straat, waardoor zij verkooren zijn, geleid worden, en den eed van zuivering moeten afleggen, eer zij plaats kunnen neemen.

Dan wordt, volgens inhoud van het meergemelde *Stads Recht*, I. Deel, tit. 1, §. 2, *bij twaalf Schepenen het geheele jaar bij lootinge in zes deelen gedeeld*, alzo dat twee Schepenen, één oud en één jong Schepen, als Burgemeesteren in der tijd, twee maanden in regeeringe zijn. Daarop gaat de Magistraat, bij paaren, uit de Raadkamer, voorbij de zestien Zendeboden, in twee rijen op het plein van het Raadhuis, geschaard, naar hunne gestoelten in de Groote Kerk, om God te danken, en om zijne gunst te smeeken, dat het hem behaagen moge, in het nieuw getreeden jaar hunner regeeringe, hen te onderstennen. Vandaar keeren zij bij paaren terug op 't plein van het Raadhuis, daar zij, bij beurten, ten overstaan van de meergemelde zestien mannen van de Gezwoorene Gemeente, in het openbaar, den eed afleggen. De maaltijd op 't Stads Wijnhuis, die, toen de keur des voordemiddags geschiedde, dien eigen avond plagt gehouden te worden, is naderhand, wijl, met voorgemelde bezigheden, deze dag rijkelijk ten avond daalt, verschoven tot den volgenden dag; en word alsdan plechtig gehouden. De weinige veranderingen, die bij deze plegtigheid plaats gekreegen hebben, met de invoering van het Stadhouderschap in 1747, zijn geschikt naar het Reglement van 't jaar 1675. Wij gaan nu over tot de

VOORRECHTEN. Vooreerst behooren hiertoe dezulke, welke in de Extracten, uit den meergemelden *Gulden Adelaar*, jaarlijks, zo als wij zeiden, bij de verkiezing van de Magi-

straat

ſtraat en Gezwoorene Gemeente, voorgeleezen worden, en dan verder die geene, die in het *Stads Recht* vermeld ſtaan. De eerstgemelden zullen wij, zo als ze jaarlijks worden voorgeleezen, hier eerst doen volgen, en dan aanwijzing doen van anderen, die zo wel de Burgers als de Stad betreffen, met aanwijzing van den tijd, wanneer zij daar mede bevoorrecht zijn.

INHOUD VAN DE EXTRACTEN UIT DEN GULDEN ADELAAR.

Voorrechten en Privilegiën der Stad Deventer.

„ Vooreerst is kennelijk en baarblijklijk, dat deze Stadt voor die oorlogstijden met den Koningh van Hispaniën ende anderen, voor honderd en meer ondenklijke jaaren, is geweest een vrije Rijksſtadt, gelijk dezelve ook altijd heeft gevoerd den naam van een vrijen Rijksſtad; immediate onder het rijk behoorende, ende tot alle andere Rijxdagen verſchreven; hebbende ook gelijk alle andere Rijxſteden en Stenden, haare meeste en voornaamſte Privilegiën, vrij ende gerechtigheden van de Roomsch Keizeren ende Koningen.

„ Ende deſe Stadt heeft voor de oorlogstijden met den Koning van Spangiën, de Bisſchoppen van Utrecht ende haare Succesſeuren, geweeſene Heeren ende Souveraine van den Landen van Overijsſel, voor geene Souvraine Heeren ofte Prince erkend, noch den ſelven recht van Souvrainiteit binnen der Stads geſach ofte vrijheid toegeſtaan.

„ Maar heeft den Heere ofte Prince van den Landen van Overijsſel, van onoverdenkelijke jaaren af, niet anders aangenomen als haar Protecteuren en Beſchermheeren, behoudens en onverlettet haare vrijheid, gelijx ook verſcheidene andere Rijxſteden in Duitschland haare nabuurige Vorſten ende Bisſchoppen, ofte andere Heeren van den Lande, om ofte nevens haar, voor haare Protecteurs en Beſchermheeren te erkennen, ſonder deſelve daarmede eenige Souvrainiteit toeteſtaan.

„ Deſe Stadt heeft ook in den jaare 1527, in het vrijwillige en

en ongedrongene Tractaat, met Keizer Karel, Hertog van Brabant, ende Graave van Hollant, opgericht expresſelijke bedongen, ende voorbehouden alle haare Stads rechten ende Dykrechten, ende andere Privilegiën, ſo wel van Hanſe, als andere Vrijſteden, Poſesſiën en Costumen die dezelve heeft, en tot hier gebruikt, volgends Ratificatie van den 7den Januarij 1545, en den 26ſten December 1556, welk Tractaat van den 16den Junij 1648 binnen Augsburg, door het Roomſche Rijk bevestigt is. met beding, dat die Landſchap ende Steden, bij alle Privilegien ende Gerechtigheden, Exemptien, der Appellatien, en Jurisdictien zullen gevolgd worden.

„ Deſe Stadt heeft deſe vrijheid van oldes af in alle haare pointen geëxerceert, als vooreerst in die jaarlijkſche Electie van haare Magiſtraaten ſonder toedoen approbatie, ofte eenig inſeggen van den Heere van den Landen van Overijsſel, ofte iemand anders.

„ De Magiſtraat heeft met toedoen van haare Geſwoore Gemeente, alleen ſonder inſeggen van den Heere van de Landen, alle Ordonnantien ende Edicten, ſoo in het ſtuk van Pollicie als in die Adminiſtratie van de Juſtitie, in Civile en Crimineele ſaaken geſtatueert en gepubliceert, ſonder dat eenige andere Ordonnantien, Statuten ofte Rechten, in deſe Stadt hebben kracht of vigeur gehad, ofte aangenomen of geobedieert zijn geworden.

„ Ende indien tusſchen den Heer van den Landen ende deſe Stadt eenigh misverſtandt over die Privilegien ende andere gebruiken, ofte der Stads-recht en gerechtigheden, ſouden mogen ontſtaan, moeste ſulks verblijven, aan de uitſpraak der twaalf Schepenen, als ſy verklaaren rechters te zijn, volgends verſcheidene verſegelingen daar van ſynde.

„ Onder andere Rijks Privilegien van vrijheid van tollen, van Represſalien en van vrije Jaarmarkten, is deſe Stadt altoos gebleeven, in de Posſesſie van de Rijxmunten.

„ Niettegenſtaande die verbiedende Placaaten van Keizer Karel, en den Koning van Hispanje, volgends acte van Keizer Fredrik van den jaare 1486.

„ De Burgeren deſer Stadt moeten voor haar behoorlijken

Rich-

Richter, zijnde de Magistraat alhier, en anders nergends in rechten betrokken worden.

„ Dese Stadt wijst sonder Appellatie, volgends acte van Keizer Karel van den 7den Februarij 1544, en naar inhoud der verklaaringe van den Graaf van Arenberg, nefens die geheele Ridderschap, van den 16den Januarij 1551.

„ Van 't Scholten gerichte, en van alle lege gerichten, werd geappelleerd, aan Schepenen en Raad van dese Stadt."

„ Gelijk mede geschied van verscheiden kleine Steden deser Provintie, als te sien is in het boek der Appellen, soo aan dese Stadt komen te vervallen.

„ Binnen dese Stadt, en niet elders, moet worden gehelden die Provintiaale Claronge, of hooge bank van Justitie, wordende ter Claronge (of *Claaringe*) (*), uit dese Stadt gecommitteert, vier, en uit de Steden *Campen* en *Zwolle* ieder maar twee Heeren Schepenen.

„ Dese Magistraat heeft van ondenklijke jaaren in haare vrijheid ende refort gehad die hooge, middelbaare ende lage Jurisdictie so wel, in *Crimine læsæ Majestatis divinæ & humanæ, sive perduellionis*, als in alle anderen gene uitgezondert.

„ Uit

(*) Claringe *betekent hier, zo als doorgaands, in alle de Landbrieven, de vergadering van den Land.heer of zijnen Stadhouder, nevens de Ridderschap en Steden, welke uitspraak doet, in zaaken die bij appel daar heen gebracht zijn; of eigenlijk verklaaring en uitspraak van het recht over een gè. ling, in geval van hooger beroep. Echter is dit* recht van Claringe *onderscheiden van de* Hooge Bank, *wordende de* Claringe *aldaar niet gespannen, door den Dingwaarder met twee Keurnooten, want dit heeft zijne betrekking tot de* Hooge Bank, *die, wel is waar, op de tijd der* Claringe, *doch niet op hetzelve tijdstip werdt gehouden: ook zijn deze beide zelfs in het opschrift van de Landrechten van* AUERISSEL *onderscheiden, alwaar men leest* VAN DER HOGER BANCK VAN DER CLARINGE.

„ Uit krachte van dese liberteit en hoge Jurisdictie, heeft dese Stadt van ettelijke hondert jaaren, de macht en gerechtigheid gehadt, ende als nog toe geuseert de Deliquanten, die het leven verbeurd hebben, gratie te schenken, en het leven te geven, waarin de Heeren van de Landen nooit inseggen gehadt ofte hindernissen gedaan hebben: ja is bevindelijk, dat zelfs de Heeren van de Landen om zulke genade voor Deliquanten te verwerven, bij dese Stadt geintercediceert, ofte voorbede gedaan hebben.

„ Hier uit spruit mede, dat de Heer van den Lande binnen dese Stadt ofte haare vrijheyt nimmermeer het recht van Confiscatie gehadt, gebruykt ofte ondernomen heeft.

„ Dan, soo eenige goederen in dese Stadt waaren verbeurt, syn deselve ontfangen ende gewesen tot profyte deser Stadt, die 't *Jus Fisci* heeft gehadt ende geëxerceert voor hondert ende meer onoverdenckelijke jaaren.

„ Uit kracht van dit Privilegie heeft dese Stadt, soo haast door Godes genade het licht des Heyligen Euangeliums waere erschenen, ende het Pausdom verlaeten, door haare Magistraat in haar ressort ende vryheyt die macht ende die Authoriteyt, soo die Bisschoppen ende Prælaten t' onrecht sich hadden aengematigt, wederom aan haar genomen; ende die Geestelycke goederen tot onderhoudinge van Predicanten, Schoolen, ende arme Studenten gebruyckt.

„ Welcke voorschreven poincten dese Stadt tegens die Tyrannische usurpatie van Duc d'Alba heeft gesustineert ende voorgestaan, selfs met attestatie ende toestemminge de geheele Ridderschap des Landts van Overijssel.

„ Daarenboven mede in kracht van dese liberteyt, hebben die Burgemeesteren, Schepenen ende Raaden deser Stadt alleen met consent van de Gesworene Gemeente van onoverdenkelijke jaaren 't recht ende macht gehadt, nieuwe accijsen binnen dese Stadt ende haare vrijheyt op te stellen, schattingen op persoonen ofte goederen te leggen, alles tot profyt ende voordeel deser Stadt, sonder yetwes daar van aan den Heere van den Lande wegens schattingen oft andere contributien, bij die Staaten van den Lande van Overijssel ingewilligt, gehouden te wesen.

„ En-

„ Ende als de hooge noot de Stadt daar toe bracht, dat men tot behoeff der selve eene somma penningen moeste negotieren, heeft de Magistraat met consent van de Gesworene Gemeente van ouden tijden macht gehadt daar voor te obligeren niet alleen de Stadts Domainen ende Inkomsten, maar ook haarer Ingesetenen persoonen ende goederen, ende die selve het recht van represalien te onderwerpen: hoedanigh recht of macht gheene dan vrije Rijck Steden wordt toegeschreven.

„ In gelijcke gestalte heeft dese Stadt voor vele onoverdenkelijke jaaren tot bescherminge haarer vryheyt met andere Heeren, Landen, ende Steeden ingegaan ende gemaackt verscheyden Aliantien, Tractaaten, ende Vredehandelingen: hebbende somtyts gebruykt Gecommitteerden bekleedet met Character van Legaten, ofte Ambassadeurs; een infaillibel merkteeken van Libertelt, Hoogheit en Souverainiteit. Ende daarenboven, als de Heeren van den Lande van Overijssel met andere Princen ende Potentaten in Oorlogh waren getreden, hebben de Ingesetenen van dese Stadt niet te min in der anderen Princen ofte Potentaten Landen mogen handelen, ofte trafiqueren.

„ De Casteleins ofte Bewaarders van alle Casteelen en sterke Huisen in het gemeene Land, als mede Amtluiden van Sallant, Twenthe en Vollenhove, nu Drosten genoemt, syn geholden gewesen van oude tijden af boven den eed, soo zy den Heere van den Lande deden, ook den Steden Deventer, Campen en Zwoll, in 't bijzonder elk eenen eed te præsteren.

„ Als over eenige gemeene saaken van den Lande die Stenden van den Lande gevocceert syn geworden, soo syn neffens die Ridderschap van den Lande de Gedeputeerden der drye Steden Deventer, Campen ende Zwoll van wegen haare interessen in saaken van den Lande mede tot de soodanige verschreven ende geadmitteert gewesen: welcke alsdan te samen soo veele gesags ende stemmen hebben gehadt als de geheele Ridderschap te saamen, blijvende niettemin die voorschreven Steden in hare Regeringe vry ende van dese vergadering gescheiden: soo dat de Ridderschap, ende de Gedeputeerden der Steden t' saamen, als Staaten des Landes van Overijssel geen gesagh in ofte over die drie Steden hebben gehad, maar alleene in gemeene Lands zaa-

ken,

ken, daar onder die voorschreven Steden, voor soo veele haar ressort, gebiet, ofte vryheit strekt, niet begrepen syn gewesen.

„ Daar door dan ook in voortijden de voorsz. Steden in haar resort en vrijheit niet geholden syn geweest in eenige beeden, Heeren schattingen ofte andere contributien, schoon de selve bij Ridderschap en Gedeputeerden der voorsz. Steden ingewilligt waaren; gelijk ook Ordonnantien en Rechten soo in de politie als administratie van Justitie, bij den Heere van den Lande van Overijssel, met toestemminge en approbatie des selven Landes als van Ridderschap en Gedeputeerden der voorsz. Steden gemaakt, geen plaatse ofte kragt in duckgemelde Steden hebben gehadt.

„ Uit het geene dan nu booven is verhaalt, soo volgt en blykt, dat de Ridderschap en Gedeputeerden der drie Steden, Deventer, Campen en Zwoll, alleene Staten des Landes van Overijssel, en niet meede van voorsz. Steden syn gewesen.

„ Dat ook de selve Steden van oude tijden syn gewesen vry, ende voor den Oorloge tot het Ryk immediate gehoorende.

„ In summa die Magistraat deser Stadt, heeft alleene, sonder inseggen van iemandt die macht gehadt, om absolutelijk in alle Stadts saaken, uitgesondert die poincten, waar in de Gesworene Gemeente moet worden gekent, te disponeeren: sulx dat niemant, hy sy ook wie hy sy, eenigh bodt ofte verbodt magh usurpeeren, dan alleene de Burgemeesteren der selve, gelijk sulx met even soo veel woorden neffens die Steden de Ridderschap heeft bekent gemaakt in een Brief aan Haare Hoog Mogende, in dato den 29 Maart 1593, ende in een antwoort aan Haare Hoog Mogende, gegeven den 4 April 1597."

Behalven alle de *Vorrechten*, aan de Stad *Deventer* behoorende, in het voorgemelde stuk gemeld, zullen wij nog laaten volgen eenige bijzondere *Voorrechten*, daarin niet vermeld. Onder deze tellen wij, eerstelijk, de vrijheid, die LODEWIJK DE VIERDE, in het jaar 904, verleende aan den Bisschip RADBOUD, tot het vestigen van de Stad en Burgt van *Deventer*. In 1007 werd, door Keizer OTTO DEN DERDEN, aan haar vergund, een Rijks-Adelaar in 't Schild of Wapen te mogen voeren. In 1040 schonk

Bis-

Bisſchop BERNULPHUS het Patronaatſchap der Kerke van *Zwolle*, aan het Kapittel van *Deventer*; zo als, in 1123, Keizer HENDRIK DE VIERDE, den Burgeren den Doop en Begraafenis vrijſchonk. Keizer KOENRAAD DE DERDE ſchonk, in 1142, aan de Kapittelheeren binnen de Stad, 't Voorrecht van buiten den ring hunner Kloosters geen Collecte te moeten geeven. Grooter was de gifte, of het Voorrecht, verleend, in het jaar 1217, door Bisſchop OTTO VAN GELDER, aan de Collegiale Kerk aldaar, beſtaande in de *Tol van Deventer*, die voorheen aan het Kapittel van *St. Pieter* te *Utrecht* behoorde In 1225 de vrijheid tot het oprechten van het Klooster *ter Honepe*, of *Hunepe*; en de ſchenking van de *Katen Tol*, door de Abdisſe, in het jaar 1241; zie 't Art. CATEN-TOL, X. Deel. Ten aanzien van den Koophandel, bekwamen die van *Deventer* den Voorrechtsbrief van Graaf FLORIS DEN VIJFDEN, in 1278, waarbij zij werden ontſlagen van hunne goederen te moeten brengen naar de *Vlaamſche* haven, 't *Zwin* genaamd, als kunnende zij beſtaan met die te brengen te *Dordrecht*. In 1328 verleende Bisſchop JAN VAN DIEST vrijheid van Tollen, in *Twente* en op *de Rogge*. In 1354 kreeg *Deventer* den Bisſchoppelijken Tol in Pandſchap, geduurende den tijd van tien jaaren. Op den 14den April des jaars 1361, ſchonk Keizer KAREL DE VIERDE, aan den Bisſchop en zijne opvolgers, de vrijheid, om in *Salland*, of *Twente*, een Vrijſtoel, of een Gerecht van Vrijgave en Vrije Schepenen, op te richten. In het jaar 1362 ontving het Kapittel van *Deventer*, van Bisſchop JAN, de inkomſten der Tiende, van de nieuw bedijkte Landen. Dat *Deventer* mede onder de Hanze-Steden begrepen was, blijkt uit het vredeverdrag, tusſchen den Koning van *Denemarken* en alle de Hanze-Steden, geſloten in 't jaar 1372. In 1385 werdt, door Bisſchop FLORIS VAN WEVELIKHOVEN, bevestigd het Voorrecht, door zijnen voorzaat verleend. Keizer WENCELAUS bevestigde, in 1386, alle Stads Voorrechten, en daaronder dat van 's Lands Claringe; welk laatſte, in 1392, nog nader bevestigd is geworden. Nadat, in 1401, Bisſchop FREDRIK *Deventer* in het gebruik der Dijkſchouwe, tusſchen *Brixkamp* en *Hagenvoorde*, bevestigd had, gaf hij aan de Stad zijne Rente, Tiende, Tol en Gruitgeld in Erfpacht. In het volgende jaar ontſloeg hij de Bur-

gers

gers van *Deventer* van 't Weg-geld, tusfchen *Ane* en *Coever-den*. In 1417 werden alle de Stans Voorrechten, en ook die van 's Lands Claringe, door Keizer SIGISMUND, bevestigd. In 1433 werd, door RUDOLPH VAN DIEPHOLT, het Voorrecht gegeeven, te land noch te water bezet te mogen worden. In 1443 verkregen zij, ten hunnen voordeele, dat de *Hollanders*, die te *Deventer* woonden, den halven tol zouden betaalen; voorts, dat 'er, na dien dag, zig niet meer met 'er woon zouden mogen nederzetten, en dat niemand hunner op de Stads Vesten woonen zou. Ook werd, in dat zelve jaar, aldaar eene vergadering van de Hollandfche Afgezanten der Hanze-Steden gehouden, ter bewerking van een eeuwigen vrede met de *Wendifche* Hanze-Steden. In 1450 verkreeg *Deventer*, van gemelden Bisfchop, het Veerftal over den *Ysfel*. In 1465 verleenden die van *Keulen* en *Roermond*, aan die van *Deventer*, het Voorrecht, van aldaar niet dan om eigen fchulden aangehouden te mogen worden. In 1477 werd, aan het Bagijne- en andere Kloosters, verboden, het aankopen van eenige huizen. In 1479 met toeftemminge van andere Steden, muntte men, te *Deventer*, Schellingen van twaalf penningen, en ook dubbelde. In 1482 werd aldaar, na bekomene vrijheid, de eerfte paal van den houten Brug over den *Ysfel* ingeheid. In 1486 verleende Keizer FREDERIK het recht van de gouden Munte, boven die van de zilveren. In 1495 werd *Deventer*, door MAXIMILIAAN DEN EERSTEN, te *Worms*, tot eene der vrije Steden verklaard. In 1507 werd, door gemelden Keizer, 't verbod van koophandel van die van *Deventer*, in de *Spaanfche Nederlanden*, ingetrokken.

De *Voorrechten* gemeld hebbende, moeten wij, volgens ons plan, meldinge maaken van de GILDEN, die binnen *Deventer* gevonden, en waarin niemand, zo min als in andere Steden, mag worden opgenomen, ten zij hij Burger is. Het eerfte, dat ons aldaar te voren komt, is het *Schroders*, of *Snijders Gilde*, opgericht in het jaar 1282; verder, II. dat der *Comare*, of *Lakenkoopers*, opgericht 1300; III. het *Smede Gild*, 1309; IV. het *Schippers Gild*, 1323; V. het *Vleeschhouwers Gild*, 1324; VI. het *Goud-* en *Zilver-fmids Gild*, 1350, of daaromtrent; VII. het *Schoenmaakers*, 1391; VIII. *Wollewevers*; IX. *Vullers* en *Verwers*, onbekend wanneer

tot stand gekomen; X. *Pelsers Gilde*, 14 6; XI. *Lindewevers*, 1496; XII. *Bakkers*, 1497; XIII. *Kistemaakers*, *Leijendekkers*, *Metzelaars* en *Timmerlieden*, 1499; XIV. *Sijdekramers*, met het begin van de zestiende eeuwe; XV. *Brouwers*; XVI. *Barbiers*, 1575; XVII. *Lakenbereiders* en *Droogscheerders*, 1576; XVIII. *Vatebinders*, 1585, XIX. *Glazemakers*, 1618; XX. *Kuipers*, 1621; XXI. *Visschers*, 1622; XXII. *Bombazijnwerkers*, 1622, XXIII. *Tappers*, 1623; XXIV. *Molenaars*, 1639; XXV. *Bierdragers*, 1640; XXVI. *Compagnie der Brouwers*, 1681; en XXVII. dat der *Karrelieden*, onzeker van wat tijd.

Deze *Gilden* hielden, in vroegere tijden, aldaar hunne bijeenkomsten of vergaderingen, ten dienste van de *Gildezaaken*, in eene der Kerken, of op de kerkhoven. Maar sedert de Magistraat, op verzoek der Overlieden van het *Bakkers*, *Smits*, *Wevers* en *Timmermans Gilde*, gedaan in het jaar 1633, om tot hunne vergaderplaats te mogen hebben, de Kamer van *Meester Geertskloostér*, of de plaats, daar weleer de vreemde Muntgezellen werkten, dit aan hun had toegeweezen, vergaderden zij aldaar, en hielden 'er hunne zo gewoone als plechtige bijeenkomsten, met en benevens andere Gilden; tot zo lange, dat, door het verplaatsen van het *Voorster Gasthuis*, dat gehegt werd aan het *Groote Gasthuis*, zij de plaats moesten ruimen; wanneer de Magistraat aan hun afstond eene andere, gelegen in dezelve Straat, naast het *Arme Kinderhuis*, alwaar ze hunne vergaderingen nog houden.

Behalven deze, uit Kooplieden, Kunstenaars en Ambachtslieden bestaande, waaronder met recht mag geteld worden het *Bergevaarders Gilde*, in voorige tijden zeer beroemd, doch naderhand geheel vervallen, had men aldaar, in oude tijden, nog verscheidene andere Gilden of Broederschappen, als die van *St. Anna op den Berg*; *St. Anna ten Broederen*; *St. Anna ten Krogt*; *St. Anthonies op den Berg*; *St. Anthonij ten Broederen*; *St. Anthonij in Lebuinus Kerke*; *St. Arriens*; *St. Augustijns*; *St. Barbera's*; *St. Elisabets*; *St. Ewouts ten Broederen*; *St. Geertruids*; *'t Gilde van het H. Graf*; *St. Jacobs*; *St. Jans*; *St. Jobs*; *St. Joosts*; *St. Catharina*; *'t Heilige*

Kruis op den Berg; *'t Heilige Kruis ten Broederen*; *L. Vrouwen op den Berg*; *L. Vrouwen op 't Wandhuis*; *St. Nicolaas op den Berg*; *St. Peters*; *St. Rochus*; *H. Sacrament* en *St. Theobaldus Gilde.*

De eerstgemelde, die nog in ſtand zijn, hebben ieder hunne Overlieden en Gildeknechts. Bovendien zijn dezelve van goede Keuren en Ordonnantiën voorzien, die, gelijk men wil, aldaar beter dan wel elders, in order gehouden worden. Veel ophefs maaken die van *Deventer* van de oudheid hunner Gildebrieven, als vestende daarop hunne rechten, uſantiën en herkomens; waarvan zij zig ook niets laaten ontneemen. Eén van die zullen wij, in de oude Landtaal, hier bijvoegen, en wel die van het *Lakenkoopers Gilde*, gelijk wij zo even zeiden, opgericht in het jaar 1300. De inhoud daarvan is als volgt.

Wy Scepene ende Rait van Deventer ſerwen heil ende bekenninge der waerheit van verledenen dingen, allen luden, die neu, ende hiirnaemaels indertyt ſin, want die huchniſſe der lude van der verledene dingen cranck ende verganclick is; ſoe is des noet, dat een ſchrift weerde, die hoelde den belaep der warheid. Hier amme ſie apenbaer allen luden, dat wii Scepene ende Rait vorſz. (begeerende) dat en eigelyc van unſen Burgheren, nae den eyſchen ſynes ſtaets voertgà, hebben geſat van conſent ende wille der gebroderen der Broderſchap, die Comare Gilde heit, dat die ſtatura, die hiirnae gheteikent ſtaen, voert meer in die Broderſchap voer een Conſtumen weerden gehoelden, ſoo hebben wii alſo geſat. In den yrſten, dat een jegelic verſoeker deſer Broederſchap des Vader dat daer an weze, die ſal geven voer die verſoekinghe alleene tweelf cleene penninghen in der tydt in Deventer ghenghe ende gheve, ende of des verſoekers Vader aen den Broderſchap niet en were nogh en hadde ghewesen, ſoe ſal hie den Gebroderen voer die verſoekinge geuwen vierentwintigh ſchellinge Engelſcher penninge van Engeland. Voert zetten wii dat een egelyck van unſeren Burgheren, die deſen Broderſchap derſt, gheen ander gewant te ſnade vercopen mach dan wamal ſtrandes, Egerding en anders

ders gewant, dat onkrympende is; Voert hebben wii gesat, dat elck unseren Burger, die desse Broderschap heft, of die-ste versoeken wil, ist dat hii een ander ampt oefende is, die en sal anders gheen want ter snede vercopen dan vorsz. is, alsso lange hii sien ampt wil oefenen. Ende welic unsren Burgher desse unsre statuta of eenich daer af verbrecde, die sal ghepynt werden in hondert scellinge daer al af soelen de Scepenen uphoren driepunt, en die Gebroderen twepunt. Voert hebben wij gesat, dat een eygelyk Medebroder, die stine Broderschap versmalicker verlore, die sal sii versoeken van den meesten, ende sal daer en boven unser Stadt gheven voer die versoekinge een punt. Voert hebben wy gesat, oft eenighe van de Gebroederen een ongeluck gescede inder uitvaert toe mercte oft in der wedercompste van den merct, dat hi gebeden were omme hulpe ende gheene hulpe hadde gedaen, die sal ghepynt werden in eene punde, daer Scepene die helft af upboren sollen en die Broderen die andere helfte. Voert dat een eghelic Wever, die in unsere Stadt wullen ghewand wevede, dat niet ter snede vercopen sal, mer alheel: Want mochte he verwonnen weerden, dat he dat ter snede vercofte, die sal ghepynt werden in enen punde, dat sal tusschen die Scepenen ende den Gebroederen te geliike werden gedeelt. Voert setten wii, weer eenich van unseren Burgeren, die desse Broderscap hadde, die verwonne mochte weerden, dat he mit eenre richten uitgheghaen were, ofte dat he eene waghen hadden geladen met miste, die sal ghepynt worden in eenen punde, dat oek als voergaende gedeylt wurden. Up dat alle ende een egelyk van dessen vorsz. dinghen onverbroken deurheit vercrigen, so hebben wi Scepenen ende Rait vorsz. unser Stadt segel an dessen brief ghehangen, in ein teuch alle desser vorsz. dingen gegeven int Jaer ons Heren dusent drie hondert, op beloken dertienden dagh.

De SCHUTTERIJ van *Deventer*, was, vóór meer dan drie eeuwen, reeds in agt Benden, of, zo als men nu zegt, Kompagniën, verdeeld, en in Vendels onderscheiden, welke ieder hunne benaamingen hebben naar de Straaten, waarin de Stad

 ver-

verdeeld is, en waaruit de Gemeenslieden verkooren worden; zij ſtaan onder opzicht van een evengelijk getal van Hopmannen, met hunne Luitenants. Oudtijds had *Deventer* maar twee Vaandels, of *Banieren*, zo men toen zeide, rijkelijk met goud geſiert, en twee *Banierdraagers*, die, jaarlijks, uit de Magiſtraat gekoren werden; zij waren toen de aanzienlijkſte bedieningen der Stad. Naar dat de uittochten der Schutterije, in die tijden, gelukkig afliepen, werden de *Banierdraagers*, van Stads wegen, ook rijkelijk beſchonken.

De agt Hoplieden, verplicht zijnde, met hunne onderhoorende manſchap, de Stad, tegen alle aanvallen der vijanden, te beſchermen, als mede, om buiten de Stad, daar de nood zulks vereischte, den vijand te keer te gaan, beſtonden, van ouds af, uit de agt jongſte Leden van de Magiſtraat, tot in het jaar 1580, toen de Magiſtraat, meer dan de Staatsgezinde Burgerij, den Koning van *Spanje* toegedaan, zig genoodzaakt vond, dezelve te ontſlaan, en weder agt anderen, uit het lichaam van de Gezwoorene Gemeente, te kiezen; welken men toen, uit den Raad, vier Overſten toevoegde. Dan, dit eene nieuwigheid zijnde, en voorheen aldaar onbekend, hield het niet lang ſtand. In het jaar 1703 moesten de Hopmannen, uit het lichaam der Gezwoorene Gemeente, wederom plaats maaken voor de agt jongſte Leden uit de Magiſtraat.

Wat de Luitenants, of Stedehouders, zo als men daar zegt, aangaat, deze koos de Magiſtraat, in de eerſte tijden, uit de Gezwoorene Gemeente, en, in laater tijd, uit dezelve, of uit de aanzienlijkſten van de Burgerij. Nog laater, en wel tot op dezen tijd, heeft men 'er de gewoonte, om, bij het overlijden van den Luitenant, den Vaandrig daartoe aanteſtellen. Wanneer, echter, de agt Vaandels, en dus ook het aanſtellen van de Vaandrigs, in gebruik gekomen zijn, is met geen zekerheid te bepaalen. De Vaandels beſtonden aldaar, in den beginne, uit roode en witte Zijde, verbeeldende de twee kleuren van Stads wapenſchild, hebbende Stads Wapen in de midden. Naderhand zijn dezelve, door zinſpreuken, welke ieder Straat koos, onderſcheiden.

Onder ieder Vaandel was beſcheiden, één Hopman, één Luite-

tenant en één Vaandrig, vier Bevelhebbers, twee Wachtmeesters, vier-en-twintig Vrijrottieren, of Adelborsten, en agt gemeene Rotten; bestaande, doorgaans, ieder Rot uit één Rotmeester, of Corporaal, en zeven Gemeenen, de Huurlingen daar onder begreepen, welke de wacht, uitgezonderd in tijden van nood, alleen waarneemen; moetende de overigen, behalven die onder den naam van *Trommisten* aldaar bekend zijn, en die op geheele wacht staan, voor ieder wacht betaalen zes stuivers, en de andere naar evenredigheid. Uit deze penningen worden de Trommelslagers en andere onkosten van de Vaandelen betaald.

De Burgerwacht bestaat, doorgaans, uit een half Vaandel, aan 't hoofd hebbende één Luitenant of Vaandrig, die des avonds, op gezette uuren, de wacht betrekt.

De Burgerkrijgsraad bestaat uit de twee Heeren in der tijd, (dat is de Burgemeesteren) de agt Hoplieden, Luitenants en Vaandrigs. Deze hielden, voortijds, hunne vergaderingen op het *Wanthuis*, doch tegenwoordig in de groote Zaal van het *Raadhuis*. De jongste Secretaris der Stad is ook Secretaris van den Krijgsraad. Voor dit aanzienlijk lichaam, is, in het jaar 1621, door Burgemeesteren, Schepenen en Raad der Stad *Deventer*, eene Ordonnantie beraamd, bestaande in twee-en-zeventig Artikelen, welke als nog in gebruik is.

Het *Woord*, of de *Leuze*, zo voor de Burgerij, als voor de Bezetting, 't welk, zo wel daar als elders, altoos één is, word, des morgens, door den jongsten Heer Burgemeester, afgegeeven aan den Stads Onder-Major, die het, vervolgens, overbrengt ter plaatse daar het behoort.

Van deze Schutterije nu waren, in oude tijden, voor dat men zig van bezoldelingen gewoon was te bedienen, of staande legers op de been te houden, afgezonderd de Stads *Schutten*, die, tot ontlasting van de Burgerij, door de Magistraat werden aangenomen, om, naar goedvinden, gebruikt te kunnen worden. Hun getal was, in het jaar 1371, bepaald op vijf-en-zeventig, en is naderhand vergroot op honderd en vijftig. Zij werden toen verdeeld in *Oude* en *Jonge*, als ook onderscheiden in kleeding. Want, daar de *Oude Schutten*, jaarlijks, op Stads kosten, ge-

heel gekleed werden, met bruin en rood laken, over de naaden belegd met witte koorden of linten, gaf men, aan de *Jonge Schutten*, niet anders dan Kapproenen, van bruin en rood laken, met witte streepen belegd.

Over deze, zo *Oude* als *Jonge Schutten*, die, bij aanhoudendheid, in den wapenhandel geoefend werden, en die, doorgaans, jaarlijks, omtrent Pinkteren, gewoon waren, plechtig optetrekken, en naar de Papegaij te schieten, had de Magistraat aangesteld één Hopman, één Luitenant, vier Bevelhebbers en vier Wachtmeesters, die, te zamen, hunnen last ontvingen van de twee Schut-Schepenen, die, jaarlijks, uit het midden van de Magistraat, daartoe werden aangesteld. Dan, in het jaar 1513, vondt men raadzaam, deze aftesch aften, en andere optërichten, op voet en voorwaarden, als men, in dezen navolgenden brief, zien kan, luidende aldus:

Wy, Burgemeysteren, Scepenen ende Raidt, en voorts de gantsche Gezwaeren Meenthe der Stadt Deventer, doen kondt ende bekennen voir ons ende onse nakomelingen in ende vermitz desen onsen apenen en besegelden brieve, dat wy eendrechteliken myt malcanderen overeenkomen synt an te nemen ende to holden tot onser Stadt eere ende welvairt een deel Schutterij, die, die Stadt yairlix cleden sal myt drie ellen Leydschen laaken, van varwen als men deselven yairlix toesynde wordt, dienende tot sess jairen nae datum van des ons brieve malcanderen volgende, in voorwaarden en manieren hyrnae bescreven. In den yrsten, dat een yder man, die soe voir een Schutte gekaren ende gesat wurdt, die cledinge, die hun yairlix toegesant wurdt, int geude nemen ende ontfangen sal, ende sich verder bewysen tot eeren ende wailfart onser Stadt, als men des een geut betruwen tot hem hefft onde geholden sal wesen toe achtervolgen dese naebescrevene puncten ende articulen.

Ten yrsten, dat elc Schutte syns selves harnasch en geweer, dair hi opgesat worde bereyt maken en hebben sal, en dat holde en bewaren ter stadts eere ende behoeff, ende dair inne myt malkanderen sich tverbynde dat alsoe tdoen,

tot

tot elcer tyd als men dair gebreck inne bevonden by peene van een Vat byrs. Item dat elc van de Schutten, geheel oft een deel, soe vaeke des tdoen vallen sal, nae goet beduncken der Schutscepenen mytten Olderluyden bereyt wesen, sal toe trecken synen harnaschen en gheweer ter steden, dair men hem volen sal des van noden twesen. En des sal een ytelyk voir syn hoofdt hebben ter maant, als si toe velden treckend warden, vier golden gulden van gewichtte, tweeten die daighe sie uuthe synnen, dair nae naar advenant aftrekken ende betaelen.

Item als die Schutten uth toe trecken verboden (geboden) *warden, sal dair inne niemantz weygeringe doen sonder kentlyke noeidzaake naer kentenisse der Schutscepenen, ende Olderluiden, en ook als dan, die Cledinghe oft die varwe der Cledinghe niet aenne ghetoegen en hadde, sal tot tijt dairomme gelden eenen olden schilt tot behoeff der Schutten.*

En waert saeke (als sie soe uthtaetrecken verboided synnen) dat dair aver emantz scade lede, gewont oft ghevangen wurde dat Godt verheuden wil, dat, dan die stadt van Deventer hem nae elcen gelegenheit vryen en kwyten en den scaden op stadt kosten verrichten sall sonder wederseggen. En oft emantz van hem in der stadt dienst voir die vyaande ghelemmet worde soe, dat hie die cost niit meer verdienen kon, dat als dan die Seepen ende Rait besorgen sullen syn leven lane die cost te hebben.

Voert dat elc den geenen gehoor geven sal, die myt hem tot regement wordt uutghesant, ende gheen nutte woorden die eene tegen den ander gebruycken noch ennyghe moeyterye onder malcanderen maaoken, en doe sal een ytelyk dat hem in temelicken saeken bevoolen wordt.

Het overige dezer Ordonnantie behelst artikelen, het huishoudelijke en het zedelijk gedrag der Schutten betreffende.

In het jaar 1556 werden deze mede afgedankt, doch niet met oogmerk om de *Schutten* geheel en al te vernietigen, maar om eene hervorming daar onder te maaken, en dezelve te doen strekken tot Stads welzijn; staande hev, echter, aan de ouden

en afgedankten vrij, om zig onder de nieuwe te doen aanneemen en inlijven. Men ftelde alstoen aan, eenen *Koning*, vier Overlieden en eenige Bevelhebbers, met macht, om, onder opzicht van Schut-Schepenen, uit de geheele Burgerij, vier honderd weerbaare mannen te kiezen, en, na de overlevering van de naamlijst aan de Magiftraat, de nieuwe Schutterij daar uit te vormen. Ook werd goedgevonden, dat door de voornoemde perfoonen, ten zelven einde, jaarlijks, omtrent Pinxteren, zodanige lijst aan de Magiftraat zou wórden overgeleverd, en dat wanneer eenigen der nieuw aangeftelde Schutten overleeden, of onbekwaam werden om dienst te doen, alsdan de Rotmeefter, uit ieder Rot, aan de Magiftraat zou ter hand ftellen, een lijst van drie of vier bekwaame perfoonen, om de openftaande plaatfen te vervullen; als ook, dat niemand, tot lid van deze Schutterij benoemd zijnde, het zij getrouwd of ongetrouwd, zou mogen weigeren in dezelve te treden, op eene boete van negen goudguldens, ten behoeve van de algemeene Schutterij; alles, echter, onder voorwaarde, dat, indien de Burgerij bevonden wérd, door deze Schutterij boven maate bezwaard te zijn, als dan de oude gewoonte weder achtervolgd zou worden.

Intusfchen fchijnt men toen hierin geen bezwaar gevonden te hebben. Want de Schutterij werd werklijk tot ftand gebragt; hebbende haare gezette tijden, wanneer zij te zamen kwam, om in den wapenhandel onderwezen te worden; als ook haare gezette dagen, waarop zij naar 't Wit fchoot, op het Rondeel of den Steenen wal. Dan, zo wel als de plaats van Wapenoefeninge, door den tijd, en wel in 1582, onbruikbaar werd, zo is ook dit lichaam der Schutten, door den tijd, geheel uitgeftorven.

Het oudfte ZEGEL, dat in *Deventer* plagt gebruikt te worden, pronkte met het afbeeldzel van haaren eertijds beroemden Burgt, vertoonende denzelven met drie torens, en het omfchrift:

SIGILLUM CIVITATIS DAVENTRIÆ,

En, op de tegenzijde, de letteren;

DA-

DAVENTRIA.

Naderhand voerde *Deventer*, op haar Zegel, eenen *Adelaar*, en op haar Wapen, *een Zwarten Adelaar, met nederhangende Vleugelen, op een Goud Veld*; gelijk aan verſcheidene gebouwen binnen deze Stad nog te zien is. Het geheime Zegel der Stad vertoonde *een Zwarten Arend met uitgebreide Vleugelen, op een Zilver Veld*, met het omſchrift:

SIGILLUM SECRETUM CIVITATIS DAVENTRIÆ.

In plaats van den *Adelaar met nederhangende Vleugelen*, is, in laater tijd, gekomen *een Gekroonde Adelaar met opſtaande Vleugelen*, zo als dezelve ook op het thans in gebruik zijnde Stads Zegel te zien is; zijnde het omſchrift, op de voorzijde:

+ SECRETUM + + SIGILLUM + CIVITATIS
+ DAVENTRIENSIS.

Hebbende, op de keerzijde, in 't midden van een rond, een ond Zilver Schild, in 't midden doorſneeden, boven Wit en onder Rood, zijnde het oude Wapen der Stad, met het randſchrift

DAVENTRIA.

Dit Schild vertoont het recht, dat *Deventer* als een Rijksſtad heeft.

Het tegenwoordige Wapen van *Deventer*, is *eene Zwarte Arend, op een Goud Veld.*

Deze zaaken hebbende afgehandeld, gaan wij over tot den KOOPHANDEL, die te *Deventer*, in oude tijden, zeer ſterk gedreeven werd. Onder de *Voorrechten* hebben wij reeds melding gemaakt van de vrijheid, die Graaf FLORIS DE VIJFDE aan de Kooplieden, aldaar woonachtig, in het jaar 1276, verleende, en welke 'er, uit hoofde van de uitgebreidheid van den Handel, twee jaaren daarna, nog vermeerderd werd; uit welke brieven

 ten

ten klaarsten blijkt, dat die der Stad, ten dien tijde, niet alleen een sterken handel dreeven in *Vlaanderen* en *Holland*, maar ook inzonderheid op *Hamburg*, *Lubek*, *Noorwegen*, en op de geheele *Oostzee*. Meerder blijken daarvan vindt men, in de Voorrechten, door Koning ERIK DEN AGTSTEN, aan die van *Deventer* geschonken, ten aanzien van den Koophandel op *Schonen*. Zij haalden de Specerijën, die, door de *Venetiaanen* en *Genueezen*, uit de *Indiën* gehaald werden, vandaar, en brachtenze over in *Noorwegen*, vanwaar ze wederom andere goederen terug brachten, en inzonderheid Stokvisch, waarmede aldaar een ongemeen sterke handel gedreeven werdt, en waarop zij ook zeer jaloersch waren. Dan, naar maate de Hollandsche Steden zig, meer en meer, op de Visscherij en Zeevaart hebben toegelegd, is dezelve aldaar, van tijd tot tijd, merklijk verminderd. Het *Bergvaarders Gilde* gaf zo wel een bewijs van de uitgebreidheid, als van deszelfs vernietiging. Een denkbeeld van die verandering doet ons ontwaar worden, den rang, dien *Deventer* had op de menigvuldige bijeenkomsten, welke zij hield met de overige in bloei zijnde Hanze Steden, en meer andere gebeurtenissen; namelijk, de twisten tusschen deze Stad en andere Steden, en de verschillen, die ter haarer beslissing werden gelaaten; zijnde allen merktekenen van de voorige uitgebreidheid van den koophandel, die te *Deventer* gedreeven werdt. Dan, schoon haare gelegenheid nog dezelve zij, is de Buitenlandsche Koophandel, die daar thans gedreeven wordt, niet te noemen, bij dien van voorige tijden. Uit de opnoeming der Gilden, hiervoor gedaan, kan men het bestaan der tegenwoordige Ingezetenen genoeg afleiden. Op de Marktdagen is het 'er vol gewoel; ook vindt men 'er een aantal van welvoorziene winkels. Het Deventersch Bier is alom bekend. Brood en Koek word 'er buitengemeen wel gebakken. Ook is aldaar, in den jaare 1757, een Yzersmelterij en Gieterij aangelegd, die zeer wel opneemt. De doortocht van *Hessische* en *Munstersche* Karren, die 'er allerlei Duitsche Waaren aanbrengen, veroorzaakt 'er mede groot vertier. 't Geen *Deventer* wel 't meest benadeelt, is, zo men wil, dat de meeste handel, door die van *Zwolle*, na zig getrokken wordt.

Hier-

Hiervan afstappende, gaan wij over tot de GELEERDE MANNEN, die *Deventer*, weleer, heeft voortgebracht. Onder deze verdienen inzonderheid genoemd te worden GERRARDUS MAGNUS, of GERAARD DE GROOT, ALEXANDER HEGIUS, JACOB REVIUS, JACOB VAN DEVENTER, JAN VAN DEVENTER, EVERT BALK, EVERT BRONKHORST, GERARDUS BRUNESIUS, JOHANNES DORRIUS, WILLEM HAKHUZE, P. HOLTZENIUS, LAMBERTUS LUDOLPHUS, HELMIUS PIPHOPEUS, JACOBUS GRONOVIUS en JACOBUS PERISONIUS.

De ONHEILEN, daar deze Stad, van haare eerste opkomst, mede geworsteld heeft, zijn menigvuldig. Bij de opnoeming der *Kerklijke Gebouwen*, hebben wij reeds, zo veel daar vereischt werd, 'er melding van gemaakt. Dan, in dit gedeelte van de *Beschrijving van Deventer*, moeten wij dezelve, van de vroegste tijden af, tot op den regenwoordigen tijd, verhaalen. Het eerste, dat ons te vooren komt, is, de verwoesting van *Deventer*, door de *Saxen*, in het jaar 760. Strenger was de aanval der *Noormannen*, op de Stad en Ingezetenen, in 882. In het jaar 1186 werd *Deventer*, door OTTO, Graave van *Gelder*, geduurende den tijd van drie weeken, zeer streng, doch vruchteloos, belegerd. In 1202 werd de Stad, door den Bisschop van *Utrecht*, na een langduurig beleg, bemagtigd. Groot nadeel leed *Deventer*, in het jaar 1391, door het beleg van den Graave VAN DER MARK; en geen minder, vier jaaren laater, door den twist, tusschen *Deventer* en *Zutphen*. Een onheil van een gantsch anderen aart trof deze Stad, in het jaar 1398, namelijk, een verslindende Pest, waardoor, dagelijks, meer dan twintig menschen ten grave gebracht werden. Andermaal trof die geessel, deze en andere Steden van *Overijssel*, in het jaar 1421, met bijkans dezelfde hevigheid. In 1438 scheenen alle de rampen, groote Watervloeden, ongemeene duurte van Levensmiddelen, en daarop volgende Pestziekte, zig te vereenigen; welke onheilen, hoe dreigende ook, nog genadiglijk werden afgekeerd.

Die van *Deventer*, in het jaar 1456, weigerende, DAVID VAN BOURGONDIËN als Bisschop te erkennen, werd de Stad, door FILIPS VAN BOURGONDIËN, streng, doch vruchteloos, gedaurende den tijd van agt weeken, belegerd; door de manlijke verdediging, was de Hertog genoodzaakt, het beleg op te breeken, en

met

met de Burgerij in onderhandeling te treeden. Twee jaaren daarna worstelden de Ingezetenen, wederom, tegen eene zwaare Pestziekte. 't Geen van nog erger uitzicht scheen, was de twist, die, in 1461, binnen de Stad ontstond, tusschen de Magistraat en Ingezetenen, over de Raadskeur en meer andere zaaken; doch dit allergevaarlijkst onheil werd, door tusschenkomst van goede mannen, weggenomen. Ook was 'er de Pestziekte, in 1483, minder hevig, dan wel in voorige jaaren. In het jaar 1521, werd *Deventer*, door Hertog KAREL, zeer benadeeld, als die de Stad, uit twee Blokhuizen, daaglijks deed beschieten. Dit nadeel werd nog grooter, door dien de gemoederen der Ingezetenen sterk tegen elkander verbitterd waren; waarvan de *Gelderschen* zig zeer wel, ten hunnen voordeele, wisten te bedienen, en die van *Overijssel* te noodzaaken, om, in 't volgende jaar, den vrede met hun aantegaan. Twee jaaren daarna verzetteden zij zig wederom tegen de *Gelderschen*; deze oorlog hield aan tot in het jaar 1529. Hierdoor waren de Stads middelen en inkomsten zodanig verminderd, dat, in het volgende jaar, noch de Heeren, noch de Bedienden, hunne jaarlijksche besoldiging konden bekomen. In 1552 leed *Deventer*, zo wel als andere omliggende Steden, wederom geweldig, door den bekenden *Pontiaan Vloed*; de storm deed aldaar verscheidene huizen ter nederstorten, en veroorzaakte meer andere rampen. Deze straffen, die men, als van een onweerstaanbaare hand komende, geduldig draagen moest, werden gevolgd door andere, minder draagbaar, als veroorzaakt door ontaarte menschen, die, in het jaar 1559, de stoutheid bezaten, om, zo wel te *Deventer*, als in gantsch *Overejssel*, de Koorn- en Hooi-Schuuren, door het aanleggen van brandstoffen, in asse te doen verteeren. Hoe *Deventer*, geduurende den aanvang van den *Spaanschen* Oorlog, met zwaar Guarnizoen gedrukt, en door onbandig krijgsvolk gekneveld en geplaagd werd, zal in 't verhaal van *Stads Geschiedenissen* blijken. Hier tekenen wij alleen aan, dat in den nacht van den 29sten Augustus des jaars 1577, door de *Duitsche* Soldaaten, de Burgerhuizen geplonderd, en de Burgers, met bedreiginge van den dood, gedwongen werden, hunne wapenen over te

gee-

geeven; waardoor, in het volgende jaar (1578) de Stad tot die uiterſten gebragt was, dat, in de maand van Junij, Schepenen en Raad genoodzaakt waren, hun Zilverwerk en Noodmunten, *Klippenningen* genaamd, ter waarde van 44, 22 en 11 ſtuivers, te laaten vermunten; moetende zij, ter overmaat van ſmerte, daarenboven, in de volgende maand, met goede oogen, aanzien, dat de Krijgsknegten, ſtaande onder bevel van Don JAN VAN OOSTENRIJK, die de Stad, in naam van den Koning van *Spanje*, bezet hielden, bij gebrek van betaalinge, de Zilverkasſe in de *St. Lebuinus-Kerke* plonderden, en, van de beelden en andere ſieraaden, vierkante penningen lieten ſlaan, met den Stads Arend daarop, en het opſchrift:

URGENTE NECSSITATE,

dat is:

Door Nooddwang.

De kerk van 't Fraterhuis werd ook van alles beroofd. Zelfs ging de nood zo verre, dat, in de maand October, moest beſlooten worden, tot het ſlaan van koperen Noodmunten, van 4, 2 en 1 ſtuivers. Uit deze bezwaarende omſtandigheden werd de Stad niet gered, dan met de overgave, in de maand van November. Voorts bleef *Deventer*, naar maate van de tijdsomſtandigheden, in een tamelijke rust, tot in het jaar 1587, wanneer de Stad, in den nacht tusſchen den 29ſten en 30ſten Junij, door den Engelſchen Verrader WILLIAM STANLEY, die, 's jaars te vooren, door LEICESTER, aldaar tot Gouverneur was aangeſteld, aan den Spaanſchen Gouverneur TAXIS, op eene ſchelmachtige wijze, werd overgegeeven; na welk verraad, die van *Deventer* veel nadeel leden, door het Staatſche volk. Dit duurde tot in het jaar 1591, wanneer Prins MAURITS, op den 30ſten Mei, na een beleg van tien dagen, de Stad bij verdrag innam. Deerlijk leed deze Stad, wederom, door een ongemeenen Watervloed, in het jaar 1595; wordende zelfs de Stadsbolwerken door het water weggerukt. Het onheil, welk die

die van *Deventer* het langst heugde, was de nadering van den Hertog VAN LUXEMBURG, op bevel van LODEWIJK DEN VEERTIENDEN, om deze Stad voor de Bisschoppen van *Munster* en *Keulen* te bemachtigen; het welk ook, wijl aldaar aan alles gebrek was, op den 22sten Julij, zonder slag of stoot, geschiedde. De Stad werd, na de verovering, aan de *Keur-Keulsche* en *Munstersche* Soldaaten ingeruimd, die 'er slechter huis hielden, dan weleer de Spanjaarden gedaan hadden, niettegenstaande de goede beloften, zo door de *Franschen*, als den Bisschop van *Munster* gedaan. De Ingezetenen moesten dit ondergaan, tot in de maand April des jaars 1674, waarna de Stad, wederom, onder het gebied der *Vereënigde Staaten van Nederland* geraakte. De groote Staatsomwenteling, omtrent het midden van deze eeuw, in *Nederland*, voorgevallen, liep aldaar zonder eenige opschudding ten einde; van geene de minste beroering zoude men aldaar vernomen hebben, indien een domme Roomschgezinde zijne verkeerde denkbeelden beter hadde weten bedekt te houden. Deze, in de maand September des jaars 1747, zig, op eene onbestaanbaare wijze, uitlaatende, goed Franschgezind te zijn, was zulks van zeer kwaade gevolgen voor hem en de zijnen. 'Er werd verhaald, dat die onbezonnene mensch, die zig geneerde met het verkoopen van Labberdaan, op den avond van den 20sten der gemelde maand, zig vermaakt had met het kluiven van een Haas, en, op de gezondheid van den Koning van *Frankrijk*, 'er een glas Wijn toegedronken; iets, dat in dien tijd genoeg was, om hem den haat van alle de Ingezetenen, die anders dachten, en wien 's Lands welzijn ter harte ging, op den hals te haalen. Hij ondervond, daags daaraan, dat de verrader nooit slaapt. Eenige jonge knaapen, hem den volgenden morgen vraagende, *hoe hem het Wild gesmaakt had?* beantwoordde hij hun met het geeven van een klap. Fluks daarop werd hij met steenen beantwoord, die, met geen minder drift, door de glazen geworpen werden. Eene groote menigte hierdoor bijeen gekomen zijnde, was het antwoord, op de vraage *wat 'er te doen was? een Paap, een Franschgezinde*; welke woorden genoeg waren om de gemoederen gaande te maaken, en met rappe handen op het huis aantevallen.

J. Buys, inv. et delin. Rein! Vinkeles, sculp. 1788.

EEN VISCHVERKOPER TE DEVENTER, IN'T JAAR 1747, DOOR'T GEMEEN, MET STEENEN GEWORPEN, EN ZIJN HUIS GEPLONDERD.

len. De Vischkooper, den storm ziende aankomen, neemt met de zijnen de vlugt, om lijf en leeven te bergen. Straks toonden die van *Deventer*, dat zij het plonderen zo goed verstonden, als wel elders. De Magistraat zorgde echter in tijds, dat onschuldige Roomschgezinden geenen aanstoot leden, en beveiligden hen voor allen overlast, stellende zulke middelen te werk, waardoor dit onheil ras gestuit werdt. Ook wist de Magistraat, in het jaar 1749, door het beraamen van goede orders, de muitzucht van sommigen, die het 'er op hadden toegelegd, om de huizen van eenigen, die de Impositiën in pagt hadden, te plonderen, voor te komen. Niet weinig viel 'er, eindelijk, te *Deventer*, te doen, bij de jongste Beroerten, in den jaare 1787; doch ons Plan gedoogt niet, daar van, ter dezer plaatse, uitvoerig verslag te doen. Wij gaan over tot de

KERKLIJKE GESCHIEDENISSEN. Sommigen willen dat onder de medgezellen van WILLEBRORDUS, uit *Engeland* gekomen, in of omtrent het jaar 690, zig mede bevonden heeft zekere MARCELINUS, en dat deze, van *Utrecht* afkomende, zo wel in *Deventer*, als in de Landschappen van *Twente* en *Drente*, aan de Heidensche bewooners dier Landstreeken, geduurende een langen reeks van jaaren, het Euangelie zoude gepredikt hebben. Doch 'er zijn 'er, die, met meer grond, staande houden, dat de bewooners van deze Stad, het zij dan door MARCELINUS, of wel door eenen anderen, eerst tot het Christendom zouden zijn overgebragt, in het jaar van 700. De onzekerheid van het gebeurde in die tijden is oorzaak, dat 'er niets met zekerheid van kan gezegd worden. Alle de overleveringen evenwel stemmen daarin overeen, dat te *Deventer*, in het jaar 755, met toestemminge van Bisschop GREGORIUS, die in dat jaar den zetel beklommen had, door LEBUINUS, eene Kerk zou gesticht zijn; welke Kerk, zo als wij hiervoor, onder de *Onheilen*, gemeld hebben, in het jaar 760, met en benevens de Stad, door de *Saxen* is verwoest geworden; dat LEBUINUS, zes jaaren daarna, gestorven zijnde, LUDGERUS, door Bisschop ADELBRICUS, naar *Deventer* gezonden werd, in het jaar 780, met bevel om de tweede Kerk, die, na den dood van LEBUINUS, door de *Saxen* verwoest was, te herbouwen, en 'er het Euangelium te prediken.

ken. De invallen der *Nooren* en *Deenen*, die, van tijd tot tijd, plaats hadden, doen ons lichtelijk bevroeden, dat de voortgang van het Christendom 'er zeer gering geweest zijn zal. Dan, ook die zelve invallen der *Deenen* ftrekten, naar de gefteldheid dier tijden, ten aanzien van het Godsdienftige, *Deventer* ten nutte. Want, nadat, in het jaar 901, *Utrecht*, door de *Deenen*, verwoest was, vond Bisfchop RADBODUS zig verplicht, uit hoofde van den eigendom van *Deventer*, welke, door Koning ZUENTIBOLD, in het jaar 890, aan Bisfchop OLDEBALDUS gefchonken was, en als geene andere fchuilplaats hebbende, aldaar zijnen zetel te vestigen; dien hij aldaar hield, geduurende den tijd van ruim zestien jaaren, dat is, tot aan zijnen dood toe; zijnde hij, in het jaar 917, aldaar begraaven. Dat geduurende zijn verblijf en beftier aldaar, 't aantal van Chriftenen zeer moet zijn toegenoomen, kan men opmaaken uit de verplichting, waarin zijn opvolger BALDRICUS zig bevond, om, in het jaar 937, de gemelde *Lebuinus Kerk* te vergrooten. Hoe, in laatere tijden, door op elkander volgende Bisfchoppen, die Kerk niet alleen nog meer vergroot, andere daar bij gebouwd, en dezelve met treffelijke inkomften voorzien zijn, is te zien in de levensbefchrijvingen dier Kerkvoogden; niet een van de minfte van welke was Bisfchop BERNULPHUS. De voorrechten, welke de Keizers, zo aan de Burgers als de Kapittelheeren, toeftonden, brachten 'er mede het hunne aan toe. Maar het gezag der Kerkvoogden, en de oorlogen, daar zij, met en tegen hunnen wil, geduuriglijk ingewikkeld waren, braken fomwijlen af, het geen met moeite was opgebouwd; zo als men kan nagaan uit de *Gelderfche Gefchiedenisfen* van de jaaren 1178, 1186, en meer anderen: het zij dat de Ingezetenen den Bisfchop, tegen zijne vijanden, de hand boden, of dat zij zig tegen dezelven verzetteden, zo als zij deeden, in het jaar 1200, tegen Bisfchop DIRK VAN DER AIRE, kiezende toen Graaf OTTO VAN GELDER tot hunnen befchermheer; welke partij zij, echter, wederom moesten laaten vaaren, en zig met den Bisfchop verzoenen. Bisfchop JAN VAN NASSAU, vreesachtig voor de *Kennemerlanders* zijnde, nam aldaar, in 't jaar 1267, voor eenigen tijd, zijn verblijf. *Deventer* nam, van

tijd

tijd tot tijd, toe, niet alleen in Kerken, maar ook in Kloosters en andere Godsdienſtige geſtichten. In de Veertiende Eeuwe was de Schoole aldaar zeer vermaard, en met mannen van groote bekwaamheid voorzien. In het jaar 1415, of daar omtrent, was aldaar vermaard, zeker Prediker, GRABO genaamd. Deze meende, niet alleen met den mond, maar ook met de pen te ſtichten; dan zijn boek niet naar den ſmaak der Geestelijken zijnde, welke hij ernſtig beſtrafte, werd hij, door het Bisſchoppelijke Gerechtshof, als een Ketter veroordeeld, en vervolgens, nadat hij zig op den Paus beroepen had, op het Concilie te *Conſtans*, door de Gemagtigden der Bisſchoppen aangeklaagd, veroordeeld, en, volgens de uitſpraak van die Vergadering, als een Ketter geoordeeld. GRABO, daarna, in den kerker geworpen zijnde, met bedreiginge van ten brandſtapel geſleept te zullen worden, had dit zo veel vermogen op hem, dat hij zijn geſchrift herriep, en openlijk bekende, gedwaald te hebben.

In het jaar 1451 verſcheen te *Deventer* de vermaarde NICOLAAS DE CUSA, eerst een voedſterling, namaals een groot weldoener der *Deventerſche Schoole*, en toen ter tijd Kardinaal, Pauslijke Afgezant; hij werd aldaar met groote pracht onthaald.

Dat de zaaden der Hervorminge reeds vroeg binnen *Deventer* geſtrooid zijn, waartoe zeker de Koophandel veel gelegenheid verſchaft heeft, blijkt, vermids, reeds in het jaar 1532, aldaar verſcheidene perſoonen, als aanhangers van de Leere van LUTHER, moeten in 't oog geloopen hebben. Omtrent deze betoonde de Magiſtraat, haar gezag te willen in ſtand houden. Want, op den dag na *St. Lambert*, werd, door dezelve, aan den volke bekend gemaakt, *dat*, *wie verdacht was van Lutheranerij*, *niet voor Keizerlijke Commisſarisſen*, *maar voor de Burgemeeſters in der tijd*, *of voor eenige gemachtigden uit den Raad zoude beſchuldigd worden.* Twee jaaren daarna verbonden zig de Raad en Meente, met eede, op verbeurte van lijf en goed, tegen de Lutheranerij; waar onder toen alle zoorten van Ketterij verſtaan werden. 't Geen aanleidinge daartoe gaf, was, dat men, op den 22ſten en 25ſten Maart van dat zelve jaar, verſcheidene ſchepen, met wel drie duizend Wederdoo-

pers, uit *Holland* komende, bij *Genemuiden* en *Ens* had aangehaald, waarvan de voornaamste aanleiders te *Kampen* zijn onthalsd geworden. Om dezen verdervenden hoop te onder te brengen, werden vandaar, naar *Munster*, twee stukken geschuts, in het jaar 1535, ter leen gezonden. Dat men de Vervolging, aldaar, met ernst bij der hand nam, blijkt nog duidelijker, wijl 'er vier persoonen uit den Raad, en agt uit de Gemeensmannen, tot Kettermeesters werden aangesteld, op wier vonnissen, weinige dagen daarna, twee Wederdoopers binnen de Stad onthalsd werden: verklaarende de Raad en Gemeente ten Hove, met eede, geene de minste gemeenschap met de Lutherij te hebben; en verbindende zig verder, de daar aan schuldigen, aan den lijve, te zullen doen straffen: op voorwaarden, echter, die in andere Steden geen plaats had, namelijk, dat hunne natelaatene goederen zouden blijven voor de Kinderen en Erfgenaamen. In het jaar 1544 werd aldaar, met den zwaarde, gerecht eene JURRIAN KETEL, als overtuigd zijnde, schuldig te zijn aan de Ketterij van DAVID JORIS.

Hoe zeer, intusschen, de Magistraat werkzaam was, om alle leeringen, die tegen het Pausdom streeden, te keer te gaan, zo vond zij zig, zo wel als die van andere Koopsteden, ten welzijn van de Stad, genoodzaakt, min of meer gematigtheid te gebruiken. Het Plakaat des Konings, rakende de Religie en het Christelijk Geloove, was wel aan de Steden gezonden; die van *Kampen* hadden geene zwarigheid gemaakt, hetzelve letterlijk aftekondigen; doch die van *Deventer* besflooten 'er niet toe, dan na merkelijke verandering daarin gemaakt te hebben; en aldus werd hetzelve aldaar, op Zondag den 17den van de maand Januarij des jaars 1557, afgekondigd.

Meerdere beweegingen veroorzaakte aldaar, in het tweede daaraan volgende jaar, de scheiding van *Deventer* van het Bisdom *Utrecht*, en de oprichting van het Bisdom aldaar; 't welk eerst geschiedde in 1565, volstrekt tegen den wil der Staaten en der Geestelijkheid. Dan deze gebeurtenis vereischt, dat wij 'er iets uitvoeriger van spreeken.

Onder het Bisdom van *Deventer* was begreepen gantsch *Overijssel*, uitgezonderd het *Land van Drenth*, 't welk onder dat

van

van *Groningen* gesteld was; wordende naderhand, bij *Overijssel*, *Zutphen* gevoegd.

Het Kapittel van *Deventer*, de bevelen der Landvoogdesse niet durvende tegengaan, erkende den nieuw aangestelden Bisschop, in het jaar 1565. Dan de Staaten, meer gezag, en dus meer moeds hebbende, hielden eene vergadering te *Deventer*; en, nadat dezelve den Deken en het Kapittel, met ernstige woorden, bestraft hadden, schreeven zij eenen vrij scherpen brief aan de Hertoginne, gedagtekend den 30sten Maart 1566, en bewerkten, met hunne tegenstreeving, dat JOHANNES MAHUSIUS, schoon als Bisschop aangesteld, 'er echter geen bezit van konde neemen. Deze, oud en zwak zijnde, leide de waardigheid, die hij alleen in naam bezat, in het jaar 1570, neder. In zijne plaats werd, door den Koning van *Spanje*, aangesteld EGIDIUS DE MONTE, die, op den 30sten van de maand October 1570, zijn berichtschrift ontving van den Hertog VAN ALBA. Dezen Tiran, met zijnen ijzeren vuist, alles kunnende dwingen, vond dan ook DE MONTE weinig tegenstand. Hij nam allereerst bezit van de Proostdij van *Oldenzeel*, en bezocht daarna, in 1575, voor de eerstemaal, zijn Bisdom. Kort daarop deed hij een Kerklijken Vierschaar in de Stad oprichten, en beval aan de Priesters, om de Decreten van het Concilie van *Trente*, op zekere dagen, in hunne moedertaale voorteleezen en uitteleggen. Hij had niet lang genot van zijne waardigheid; want hij overleed te *Zwolle*, den 26sten Mei des jaars 1576, en werd gevolgd door BERNHARDUS HERINK, als Vicaris, en deze door den broeder van den overleeden Bisschop, tot dat, in het jaar 1589, door den Koning, GISBERTUS KOEVERINKS, als de derde Bisschop, benoemd werdt. Het liep aan tot in het jaar 1590, eer deze kon besluiten, dien last op zig te neemen, en dat nog wel op zekere voorwaarden, eer hij de bezitting aanvaardde. Doch toen de Stad in handen der Staaten kwam, werdt alle Bisschoppelijk gezag en waardigheid ten eenemaal den bodem ingeslagen.

Dit afgehandeld hebbende, moeten wij weder een weinig terug treeden, om te zien, wat, geduurende den tijd van de invoering des Bisdoms, tot aan deszelfs vernietiging, binnen *Deventer*, ten aanzien van de Reformatie, is voorgevallen. In het

jaar 1560 overleed aldaar Mr. JOHANNES GUIELMUS VAN ZWOLLE, Leeraar in de Groote Kerk, en groot bevorderaar der Hervorming. In de plaats van den overledenen werd beroepen GALLUS, of CAROLUS DE HAAN, welke, in dat zelve jaar, zig verstoutte, om het H. Avondmaal, aan de Ledemaaten, onder de beide gedaanten, uittereiken, en de Misse natelaaten. Doch, 't geen hem nog meerder dan dit, den haat der Roomsche Geestelijkheid op den hals haalde, was, dat hij niet schroomde, in het volgende jaar, den Deken van het Kapittel, in 't openbaar, over zijne Hoererij te bestraffen: hierdoor vondt hij zig verplicht, de Stad te ruimen, wordende daarop, door den Hertog van *Kleef*, als Leeraar in de Stad *Ham* beroepen. In het jaar 1564, moest mede een Franciscaner Monnik, WINOLT genaamd, de Stad verlaaten, om dat hij, op het voetspoor van GALLUS, aan de Ledemaaten het H. Avondmaal, onder de beide tekenen van brood en wijn, wilde uitdeelen. Strenger werd, met bannissement en geldboete, in dat zelve jaar, gestraft, eene NETTE, of *de kleine Man* genaamd, om dat hij, ten huize van eenen Boekbinder, gepredikt had. In de maand van September, van dat zelve jaar, werden alle de geheime Leerplaatsen binnen de Stad verboden, en den aanwijzer van dezelve beloofd vijftig Heere ponden. Om te zekerder te zijn, dat alle Leeringen, buiten die van de Roomsche kerke, geweerd zouden worden, werd, op den 28sten Januarij van 't jaar 1565, geboden, *dat niemand zijn kind, of kinderen, zou laaten Kerstenen, dan in het bijzijn van ten minsten vier nabuuren*, en in 't volgende jaar afgekondigt, *dat niemand, die om de verdoemde Ketterij elders gebannen was, zig binnen de drie Hoofdsteden van Overijssel, met der woon zoude mogen nederzetten.* Maar alle deze middelen waren van te weinig kracht, om den voortgang der Reformatie te konnen verhinderen. De Gereformeerden, hoe streng ook vervolgd, lieten niet na, onder den blooten hemel hunnen Godsdienst te verrichten, waarvan de menigte zo groot was, dat Schepenen, Raad en Gezwoorene Gemeente, wilden zij de beweegingen, die het prediken buiten de Stad veroorzaakte, beletten, zig, nog in dat zelve jaar 1566, genoodzaakt vonden, aan de Ledemaaten en Ingezetenen der Stad, die het H.

Avond-

Avondmaal, niet dan onder de beide tekenen van brood en wijn, wilden ontvangen, vrijheid te geeven, zig in hunne huizen hetzelve te laaten toedienen. Hier mede, zeide men, zou het buiten prediken geſtaakt worden. Eene afkondiging, twee weeken, na het verleenen van gemelde vrijheid, gedaan, behelsde het verbod van *het doen of aanhooren van eenige Predicatiën binnen of buiten die Stad*, *anders dan in de publieke kerken*; en verder *de handen te ſlaan aan kerken*, *kloosters*, *of kerkſieraadjen*; en eindelijk, *dat niemand zig in twist over eenige Leerpunten des Geloofs zou inlaaten*. Het eerſte lid van deze Afkondiginge veel gemor onder de Ingezetenen veroorzaakende, vonden Magiſtraat en Gemeensluiden, vier dagen daarna, raadzaam, om de rust in de Stad te bewaaren, den Burgeren vrijheid te verleenen, om, in de *Lieve Vrouwe Kerk*, den Godsdienst, naar inhoud van de *Augsburgſche Confesſie*, te verrichten, mids 'er werd afgelaaten van het plonderen en ſchenden der kloosteren, en het ſchelden en ſmaalen van den eenen op den ander; en dat niemand zig als Leeraar zou voordoen of vertoonen, dan die door den Raad was goedgekeurd, en door den Priester van gemelde Kerk zou geordent zijn. Dan, aan dit laatſte, weigerden zig de Leeraars te onderwerpen. Zonder voorkennisſe van den Priester beriep men den bekenden CASPARUS COOLHAAS van *Nasſau*. Geduurende den tijd van vier endertig weeken, ten aanhooren van eene groote menigte van menſchen, van allerlije ſtaat en rang, verkondigde deze het Euangelium; wordende, in zijn dienstwerk, ijverig onderſteund, door JOHANNES BRONKHORST, toen Beſtuurder der Schoole van *Deventer*.

Had men dus den loop der Hervorming laaten voortgaan, veel onrust zou daar door zijn voorgekomen. Maar dit aangenaame vooruitzicht, voor de geenen, die begeerte hadden tot de gezuiverde Leere des Christendoms, was van korten duur. Want, op den 6den Mei des jaars 1567, werd de verleende vrijheid, op bevel van de Landvoogdesſe, ingetrokken, en den Predikanten de Stad ontzegd. Of de voorige vrijheid, door de Magiſtraat, als afgedwongen was toegeſtaan, of dat zij te ſchroomachtig ware, om zig tegen de bevelen van het Hof te verzet-

ten, is onzeker; dat het laatste meest plaats heeft gehad, zou men mogen besluiten, eensdeels, om dat veelen van de Magistraat, dikmaals, toehoorders van den genoemden COOLHAAS geweest waren; ten anderen, om dat het Plakaat, tegen het buiten prediken, op order van het Hof afgekondigd, scherper gemaakt was, dan wel voorheen; wordende als nu beloofd een premie van vijftig Heere-ponden, aan hem, die den Prediker in handen van de Magistraat konde leveren.

Ligt vermoed men, hoe het, in 't jaar 1568, binnen *Deventer*, ten aanzien van den Godsdienst, gesteld ware, nadat de *Spaansche* Bezetting daar was binnen gekomen. MONDRAGON, in 't volgende jaar, met vijf vaandelen *Waalen*, daar binnen zijnde, toonde hij 'er, op verre na, dien geest van verdraagzaamheid niet, dien onze *Tooneeldichters* hem toekennen. MONDRAGON, 't is eene waarheid, muntte, in trouw en eerlijkheid, verre uit boven de meeste Spanjaarden; maar dat de geest van vervolging, en de schending van Stads Voorrechten, hem zo wel eigen was, als den andere *Spaansche* Bevelhebberen, bleek uit zijne handelwijze met eenen Schoolmeester aldaar, die hem, echter, ontsnapte; uit zijn gedrag, ten huize van eene Weduwe SCHARFF, daar hij, tegen Protest van Schepenen en Raad, alle de goederen deed in beslag neemen; uit de indaagingen, die hij liet doen van de uitgeweekene Burgers, voor den *Spaanschen* Bloedraad; uit het verzenden van twee Burgemeesteren en een' Bode, naar *Brussel*; en uit meer andere zaaken, die alle tegen der Steden vrijheid, en buiten de taak eens Krijgsmans waren.

Nadat MONDRAGON, den 25sten Augustus 1570, de Stad *Deventer* had verlaaten, en opgevolgd was door PACIËCO, ging het niet beter. Deze, die zijn loon, te *Vlissingen*, aan den galg kreeg, handelde 'er niet minder schendig tegen Stads Voorrechten; zijn bloeddorst vond 'er stoffe, zig rijkelijk te verzaaden. De ongelukkige voorwerpen, die MONDRAGON ontkomen waren, vielen in handen van dezen. Op den 11den Maart des volgenden jaars, deed hij, in éénen nacht, twaalf Doopsgezinden, zo mannen als Vrouwen, van hunne bedden lichten, in houten kooijen, op de *Noorderberger Toren*, opsluiten, en, na hun daar 't leven moede gemaakt te hebben, twee daar van onthoof-

hoofden en tien verbranden. ALBERT ZOMERHUIS, een der Stads Secretarissen, was door hem in eeuwige gevangenisse verwezen; doch de vreeze, dat hij ontkomen zoude, was oorzaak, dat hij, met vergif, werd omgebragt.

Na de bemagtiging van *Deventer*, door RENNENBERG, op den 11den November des jaars 1578, namen de zaaken aldaar een gantsch anderen keer. Op den 11den Januarij des volgenden jaars, werd 'er, door de Magistraat, order gesteld, tegen het breken der Beelden, in de Kerken en Kloosters, en, met één, eene Ordonnantie voor de Gereformeerden beraamd, op naam van den Raad en Meente. Op den 23sten van die zelve maand, begaf zig *Deventer*, zo wel als geheel *Overijssel*, in het vermaarde *Verbond der Unie*. In de maand Maart werden de Kerken van de Beelden gezuiverd, Gallerijen en andere zitplaatsen, in de Kerk der Minderbroeders, en in die van *Onze Lieve Vrouwe*, gemaakt, en in de eerstgenoemde, door de *Gereformeerden*, voor de eerstemaal, op den 4den October, in 't openbaar het *H. Avondmaal* gehouden. Schandelijk werd deze gunst, zes dagen daarna, erkend, door de meenigte, die, tegen wil van de Magistraat en Meente; als onbezonnene menschen, in dolle woede aanviel op de *Vrouwe Kerk*, de deuren openbrak, de daarin zijnde Beelden en Altaaren vernielde, en anderen moedwil bedreef. De geest van onrust heerschte, binnen deze Stad, tot in het midden van de volgende maand, en kwam tot geen bedaaren, voor dat de Deken en het Kapittel van *Deventer*, aan Schepenen, hadde overgegeeven, een Staat en Register van alle deszelfs inkomsten, goederen en fieraadjen.

Op den 4den van de maand Mei des jaars 1586, schreef de Graaf VAN MEURS, als Stadhouder van *Overijssel*, uit last van den Graave VAN LEICESTER, aan Ridderschap en Steden van die Provintie, dat, uit de Kerken van *Overijssel*, naar *'s Gravenhage*, zouden gezonden worden, tegen den 30sten Junij, eenige Predikanten, tot het bijwoonen eener Nationaale Sijnode. Van *Deventer* en *Kampen* vertrokken, ten dien einde, WERNERUS VEZEKIUS en KASPARUS HOLSTECHIUS; hun Lastbrief was ondertekend door de Predikanten van *Kampen*, *Zwolle* en *Hasselt*.

selt. Een ander Leeraar van *Deventer*, met naame JOHANNES GEROBULUS, werdt, in dat zelve jaar, tegen den wil, of ten minsten buiten voorkennisse van de Staaten van *Overijssel*, gezonden naar ELISABETH, Koninginne van *Engeland*, om Haare Majesteit te smeeken om hulpe en bijstand. In het volgende jaar, toen *Deventer*, door STANLIJ, verraden was, kwam, op den 4den Julij, daar binnen, GODEFRIDUS VAN MIERLO, Abt van *Egmond*, en tweede Bisschop van *Haarlem*, om de Kerken aldaar wederom te wijden, nadat hij, alvoorens, in de *Broerenkerk*, het gebeente van JOHANNES MAHUSIUS, eenen der voorige Predikanten, had doen ontgraven, en op het Kerkhof laaten brengen. Drie dagen daarna wijdde hij *St. Lebuinus Kerk* en *Kerkhof*, met alle de Altaaren, inzonderheid dat op het hooge Choor, en voerde verder alle de Roomsche kerkplechtigheden wederom in; zij hielden aldaar stand tot op den 26sten Octo ber des jaars 1591, op welken dag de Kerken, aan de Hervormden, van nieuws, werden ingeruimd: waarna, langzaamerhand, de Reformatie, in gantsch *Overijssel*, heeft stand gegreepen: wordende zelfs, in het jaar 1594, door Ridderschap en Steden, besloten, geene andere dan Gereformeerde Predikanten, te *Genemuiden*, *Blankenheim*, *Vollenhove*, *Welsen*, *Ysselmuiden*, *Zallik* en *Mastenbroek*, te dulden. Ook werd, door die zelfde Staaten, CAROLUS GALLUS, boven gemeld, voorgeslagen tot een der Overzieners van de nieuwe Overzetting van den *Bijbel*, met aanbod, om de daartoe vereischt wordende kosten, voor haar aandeel, uit de inkomsten der Geestelijke goederen, te voldoen. In dat zelve jaar werd, tot het bestuur der aloude *Deventersche* Schoole, aangesteld PAULUS TOSSANUS.

Geene zaaken van aanbelang gebeurden aldaar, van toen af, tot in het jaar 1617. Op den 11den Junij diens jaars ontstond 'er een hevig verschil, op eene Vergadering, gehouden te *Raalte*, tusschen Ridderschap en Steden; zij verklaarden, niet te zullen stemmen in het houden der *Nationaale Sijnode:* waartegen zig de Drost van *Vollenhoven* en de Stad *Deventer*, met veel hevigheid, verzetten. Deze geschillen hielden aan, tot op den 27sten April des volgenden jaars; op welken dag Prins MAURITS, op den Landdag, die toen binnen *Deventer* gehouden

den werd, verscheen, en Ridderschap en Steden 'er ten vollen in deed stemmen, uitgezonderd *Kampen*, die niet dan op eenige voorwaarden bijkwam. De Kerkenordening, op die Sijnode beraamd, veroorzaakte 'er nieuwe zwarigheden, wijl, op den 30sten Julij 1619, Ridderschap en Steden, op eene Vergadering te *Zwolle*, het besluit namen, *om door Gedeputeerden ter vergadering der Staaten Generaal, te doen verklaaren, dat de gezegde Kerken-Orde, alleen in zo verre zouden worden nagekomen, als dezelven niet strijdende was tegen de Privilegiën en Gerechtigheden des Landschaps in 't algemeen, en van de Leden van dien in 't bijzondere;* waar tegen anderen, meer ijverig dan wel doorzichtig, begeerden, *dat dezelve zonder eenige de minste aanmerkingen zouden worden aangenomen.* CASPARUS SIBELIUS, Predikant te *Deventer*, en gewezen Lid van de Sijnode, werd, in de maand Augustus, op de Sijnode van *Overijssel*, binnen *Deventer* gehouden, aangesteld tot een der Rivisеurs van de nieuwe overzetting des *Bijbels*.

Allereerst bepaalde zig de Gezwoorene Gemeente, op den 22sten Februarij des jaars 1620, om in den eed, voortaan, te doen stellen, *dat geene Schepenen, Raaden noch Gemeenslieden, zouden worden verkooren, dan die belijders en voorstanders waren van de ware Christelijke Gereformeerde Religie, vastgesteld in de Nationale Sijnode van Dordrecht;* het welk tot hiertoe heeft stand gehouden. Sints dien tijd is, in de bloeijende Gemeente van *Deventer*, waarvan het getal der Ledemaaten tusschen de vier en vijf duizend begroot word, onzes wetens, niets aanmerkenswaardig voorgevallen. Tot slot van dit Artikel zullen wij geeven eene korte schets van de WAERELDLIJKE GESCHIEDENISSEN. Boven hebben wij gezien, hoe Bisschop RADBOUD, door de verwoesting van *Utrecht*, door de *Noormannen*, genoodzaakt was, voor eenige jaaren, zijnen zetel te *Deventer* te vestigen, en dat het zelve, daardoor, veel bevoorrecht werd. Hier zullen wij aantekenen, hoe ook het gezag der Bisschoppen, meermaals, aanleiding gegeeven heeft, dat die Stad, door de gevolgen van den oorlog, groot nadeel leed. In het jaar 1178 geraakten Bisschop BALDEWIJN en de

Hollanders met *Gelderland* in eenen zwaaren oorlog, ter oorzaake, dat de Hertog van *Braband*, die, zo men wil, de *Veluwe*, van het *Utrechtsche Bisdom* te leen hield, uit achteloosheid, verzuimde, of met moedwillige trotsheid naliet, op nieuw de leenverheffing te verzoeken. De gemelde *Veluwe* werdt, door den Graaf van *Gelder*, als een Achterleen bezeten; en deze verzuimde insgelijks, een nieuw verlij te verzoeken. BALDEWIJN hierover verstoord zijnde, viel, met een aanzienlijke magt, in de *Veluwe*, en dreef 'er de *Gelderschen* ten eenemaal uit. GERARD, Graaf van *Gelder*, om het gemis van zo een voortreffelijke landstreek, niet minder verstoord, verzette zig tegen den Bisschop, en belegerde *Deventer*. Dan Keizer FREDRIK deze oneenigheden, in den beginne, willende dempen, trok af naar de *Nederlanden*, beval het beleg op te breeken, stelde GERARD wederom in het bezit van de *Veluwe*, en noodzaakte de twistende partijën, voor eenige jaaren, eenen stilstand van wapenen te tekenen. Inmiddels stierf Graaf GERARD, zonder kinderen natelaaten: en dus trad zijn broeder OTTO DE TWEEDE, in het jaar 1180, in zijne plaats. BALDEWIJN nam toen wederom de wapenen te baat, en verbrandde veele Dorpen, in het Graafschap *Zutphen*. Zijn zwager, Graaf DIRK VAN KLEEF, verwoestte een ander gedeelte van *Gelderland*; en nog werden zij ondersteund door Graaf FLORIS DEN DERDEN *van Holland*, die OTTO en zijnen landen mede veel nadeel toebracht. OTTO hulpe gezocht hebbende bij HENDRIK DEN DERDEN, Hertog van *Braband*, en bij den Bisschop van *Keulen* en *Munster*, belegerde *Deventer*, ten tweedemaale, geduurende den tijd van drie weeken, en zou de Stad in zijne magt gekreegen hebben, zo niet Keizer FREDRIK DE EERSTE, andermaal, 'er zig mede gemoeid, de twistenden bevredigd, en OTTO in het bezit zijner goederen hersteld had. Geen minder nadeel leed deze Stad, na de onwettige verkiezing van Bisschop DAVID VAN BOURGONDIËN; 't welk *Deventer* en geheel *Overijssel* aanspoorde, om noch aan den raad, noch aan de vermaaningen van Hertog FILIPS gehoor te geeven, anders dan op voorwaarde, dat ADOLF, zoon van den Hertog van *Gelder*, twaalf jaaren lang, over en nevens DAVID, als Momber, zoude te gebieden hebben. FILIPS, deze wederstreeving niet kunnende

de draagen, rukte zijne macht bijeen, en, in 't bijzijn van zijnen zoon, belegerde de Stad *Deventer*. Omtrent de Vest stond een steenen gebouw, welk de Herders, bij nacht, tot een Schaapskooij gebruikten. De Inwooners hadden dit gebouw met graften en een hoogen wal wel beschanst, en met het nodige geschut voorzien; zij deeden daaruit sterke uitvallen, ontziende geen het minste gevaar om den vijand van de Vesten te houden. Doch de magt, tegen hun aangevoerd, was zo geweldig, dat zij verplicht waren, die plaats te verlaaten, en maar pas tijd hadden om dezelve in de lucht te doen springen. Het eenigste, dat die van de Stad in hun voordeel hadden, was een onophoudelijke zwaare regen, waardoor de belegeraars verhinderd werden, naar hunnen zin te naderen. Die van *Kleef*, het ontheil van *Deventer* met smerte aanziende, kwamen als middelaars tusschen beiden, en bewerkten, dat het beleg, na negen weken geduurd te hebben, werd opgebrooken. Dus ontging *Deventer* toen wederom den smaad, van overwonnen te zijn.

In het jaar 1507 hadden de *Deventerschen*, van nieuws, moeijelijkheid met Hertog KAREL VAN GELDER, die, bij de *Overijsselsche* Steden, en dus ook bij *Deventer*, aanhield, om vergoeding van achtergehoudene schattingen, van Landerijen in de *Veluwe*. Op hunne weigeringe, bragt de Hertog zijn volk voor de Stad; doch de Burgers kweeten zig zo manlijk, dat hij dezelve moest verlaaten. Twee jaaren daarna zocht de Hertog nieuwen twist, wegens zekeren Brug en Toren, bij die van *Deventer*, op de rivier, en, zo hij zeide, op zijn gebied, en tot zijn groot nadeel, gebouwd. Deze Toren stond op het einde van den Brug, waarmede de Stad, aan de oostzijde van den *IJssel*, aan de *Veluwe* grenst. Beiden waren met een bolwerk en uitkijk versterkt. Die van de Stad, zijnen eisch, om denzelven aftebreeken, in den wind slaande, trok de Hertog uit de *Veluwe* op, joeg de Bezetting, waarschijnlijk met verraad, uit den Toren, wierp dien ter neder, en verbrandde meer dan de helft van den Brug. De Stad liet hij in rust, en trok, na dit verricht te hebben, terug.

Ten tijde van den aanslag, door WILLEM DEN EERSTEN gedaan, was de algemeene haat tegen de Spanjaarden oorzaak, dat de

zaak,

zaak, hoewel aan veelen, zo mannen als vrouwen, bekend, tot het uiterste toe, geheim bleef, en, waarschijnlijk, ook wel gelukt zou zijn, hadde niet een zwaare sneeuw, en ongemeen hoog water, den Prins belet te naderen. PACIËCO, merkende dat 'er iets gaande was, deed, in 1570, verscheiden Burgers vangen, en ter dood toe pijnigen; doch niemand hunner openbaarde iets van het geheim. Agt jaaren daarna, vervoegden zig sommigen, uit de Ridderschap en Steden van *Overijssel*, bij den Graaf VAN RENNENBERG, Gouverneur van *Friesland*, hem verzoekende, *Kampen* en *Deventer* te ontlasten van het Hoogduitsche Regiment van POLWIJLER, om dat het, als omgekocht zijnde, zig, openlijk, voor Don JAN verklaarde. Ook hielden zij, bij de Staaten, ernstig aan, om gemelden RENNENBERG tot Gouverneur te mogen hebben; 't welk hun gegund werd. Daarop belegerde hij eerst *Kampen*, en vervolgens, op den 3den Augustus, *Deventer*, toen binnen eene bezetting lag van negen honderd *Hoogduitschers*, die dappere uitvallen, en den Burgers grooten overlast deeden, roovende eet- en drinkbaare waaren, en al wat hun voorkwam. In den tijd van alarm noodzaakten zij dezelven in huis te blijven, of vermoorden ze. Eindelijk kreegen zij eenige vreeze voor de Burgers, op vermoeden, dat deze, door wanhoop aangedreeven, iets ten hunnen nadeele zouden onderneemen. Dus traden zij in onderhandeling, waarbij de Soldaaten, van hunnen kant, beloofden, geenen overlast meer te zullen doen; mids de Burgers beloofden, dat ieder van hun een Jongen of een Meid zou leveren, om mede te arbeiden aan de bolwerken. Hoe zij verder leefden met het goud en zilver, dat zij uit de Kerken haalden, is reeds hiervooren gezegd. Op de tijding, dat Don JAN overleden, en het, tot hun ontzet naderende, volk geslagen was, en, daarenboven, om dat zij gebrek aan buskruid hadden, gaven zij zig, op den 14den November, over. De nieuwe gasten, die zij toen kreegen, maakten het niet veel beter, dan de *Spanjaarden* gedaan hadden. RENNENBERG verloste hun van dezelven, op voorwaarde, dat zij den Aartshertog MATTHIAS, Prins WILLEM en hem Graaf VAN RENNENBERG zouden erkennen, en dat het der Burgerije zou vrijstaan, uit de Krijgsmacht zodanige Vaandels of

Kom-

Kompagniën ter bezetting te kiezen, als hun best behaagden; doch dat zij, zo de Hooge Overigheid zulks goedvond, meer bezetting zouden inneemen. *Deventer* hield zig, echter, niet getrouw aan deze beloften, maar bleef van alle inlegering vrij; en zig onder de *Unie* begeeven hebbende, weigerden zij, meer Bezetting inteneemen, hoe ernstig de Algemeene Staaten 'er ook op aanhielden; te meer, daar PARMA, met zijn leger, nabij *Zutphen* lag.

LEICESTER, het Gouvernement in handen hebbende, zocht zig, op eene andere wijze, beter van *Deventer* te verzekeren. In het jaar 1585 verzocht hij, daar te mogen binnen komen. Dit hem toegestaan zijnde, kwamen veelen van de *Overijsselsche* Ridderschap en Steden hem begroeten. Dus bracht hij, op den 21sten October, *Engelsche* en *Iersche* Soldaaten daar binnen; en dus meester van de Stad zijnde, stelde hij 'er den verraader STANLEY tot Gouverneur aan, bij zig hebbende zijne *Ieren*, het wildste en barbaarschste volk, zegt REYD, dat ooit in de *Nederlanden* gezien was. Zij waren, zegt hij verder, twaalf honderd man sterk, en voerden den rechten naam van *Wilde Ieren*. STANLEY, de vriend van den geveinsden LEICESTER, was Roomschgezind, en hield geheime onderhandeling met ROELAND TORK, Overste in de Schans bij *Zutphen*, welke Stad, door TAXIS, voor PARMA was ingenomen, en daarna met TAXIS zelven. Zij kwamen zo verre, dat TORK beloofde, de Schans, en STANLEY de Stad, onder belofte van goede vergelding, te zullen overgeeven. De Staaten kreegen wel eenig kwaad vermoeden op STANLEY; doch konden 'er niets in doen, terwijl LEICESTER, naar *Engeland* vertrekkende, hem geboden had, *Deventer*, zonder zijn uitdrukkelijk bevel, niet te verlaaten. NORRITS werd derwaarts gezonden, om, met der Burgeren bijstand, zig meester van de Stad te maaken. Dan deze op weg zijnde, en STANLEY 'er de lucht van krijgende, trok deze, in den avond van den 28 Januarij 1587, uit *Deventer*, na alvoorens, aan zijne Kapiteinen en Soldaaten, gezegd te hebben, dat de Burgers voorneemens waren, hun allen te overvallen, om dat hij betaalinge voor hun geëischt had; dat hij voorneemens was, meerder bezetting in de Stad te brengen,

en dan de Ingezetenen te noodzaaken, hun te voldoen. Aan de Poorten ftelde hij dubbelde wachten, van die geenen, die hij het meest vertrouwde. Op den gezegden tijd uitgereeden zijnde, keerde hij, den volgenden morgen, om vijf uuren, terug, met zig brengende den *Spaanschen* Gouverneur TAXIS, zes honderd vijandlijke Soldaaten en drie honderd paarden, die allen nog bij den duifter in de Stad kwamen, en 'er zig meefter van maakten. STANLEY begaf zig, met de zijnen, binnen *Zutphen* in veiligheid.

Nadat MAURITS VAN NASSAU, in 1591, *Zutphen* heroverd had, deed hij, nog op dien zelven avond (30 Mei) *Deventer* berennen, ftaande die Stad toen onder het Gouvernement van Graave HERMAN VAN DEN BERG. Eenige dagen werden 'er doorgebracht, met, hier en daar, bresfen in de Stads muur, of langs den Wal te fchieten. Ook werden 'er eenige platte fchuiten in de haven geleid, en daarover een Stormbrug; waaraan het volk zo ijverig arbeidde, dat het vogt, wie de eerfte zou zijn. Ongelukkig had men zig in de lengte van den Brug vergist; en deze te kort zijnde, moest de ftorm worden uitgefteld. Daags daaraan werd de brug verlengd, en Graaf VAN DEN BERG aan zijn hoofd gekwetst en hem een oog uitgefchoten. Hierom traden die van binnen, eer de Storm werd aangevangen, tot een verdrag. Dus ging *Deventer*, den 10den Junij, aan de Staaten over, en Prins MAURITS deed 'er zijne Vaandels plantten.

Van toen af bleef *Deventer* voor buitenlandsch geweld beveiligd, tot in het noodlottig jaar van 1672; een tijdftip, waarin de gamfche *Nederlandfche Staat* op den oever van zijnen ondergang gebracht werd. *Deventer* was de eerfte Stad, in de Provincie van *Overijsfel*, die het juk des oorlogzuchtigen *Keulfchen* en des *Munfterfchen* Bisfchops op zig neemen moest. Van wegen den Staat was aldaar Commandant zekere DIRK STEK. Deze zo wel als de Burgemeefter L'ESPINE, had hij, al bij den eerften inval der *Franfchen*, van den Staat bevel ontfangen, om op alles goede order te ftellen, de Magazijnen van het noodige te voorzien, de Vestingwerken in order te brengen, en ook de Bezetting, zo veel mogelijk, te vermeerderen.

Dan,

Dan, vraagt men, *wat van dit alles verricht was, toen de vijand zig 'er voor vertoonde?* moet men antwoorden: *bijna niets.* Sedert den *Munsterschen* vrede, was, zo wel daar, als op veele andere plaatsen, alles in een deerlijk verval gemaakt. Wel is waar, de Boeren uit *Sallant* en *Twent*, en de Burgers, hadden, uit liefde, de Soldaaten, die, om vijf stuivers daags, boven hunne soldij, dag en nacht arbeidden, wel geholpen; doch men was te spade aan den arbeid gegaan. De Stad was met agt zwaare Bolwerken, en vijf Ravelijns in de graft, en twee daar buiten, versterkt, en de Contrescharp, rondom de Stad, met stormpaalen bezet; maar, ongelukkig, waren de punten binnenwaards gekeerd, en meest alle te zwak om van eenig nut te kunnen zijn. Dicht bij deze op den Dijk bij de *Bergpoort*, waren de Pallisfaden zo dik en menigvuldig gezet, dat de vijanden zig daar veilig achter verschuilen konden, en die geenen, welke bij het geschut stonden, met musketten vandaar lichten. Kortom, alles was 'er verkeerd. Veelen van de Ingezetenen greepen hier uit een kwaad vermoeden: te meer, daar de Kommandant, zijnde een man, die zeven-en-dertig jaaren den krijg gevolgd had, wel had moeten weeten, wat 'er, tot eene goede verdediging van de Stad, vereischt werdt. In het Magazijn waren 85000 ponden buskruit, op de Wallen 45 metaalen en 6 ijzeren stukken geschut, en nog in de Stad 16 of 18 schoone metaalen stukken; dus ontbrak het aan kruit, lood, noch handgranaten. De Bezetting bestond, te zamen met de Waardgelders, uit 4500 mannen, en daarenboven nog wel 2000 welgewapende en manhaftige Burgers, behalven de van buiten ingekomene Landlieden. Maar van binnen was men verdeeld. De factie, die de overhand had, te weeten die van de *Nielanden*, dus genaamd naar eenen HENDRIK NIELAND, Thesaurier, anders *Koninkje van Deventer*, draaide, in de Vroedschap, bijna alles naar zijnen wil, en onderdrukte de andere partij geheel en al. Dit veroorzaakte oneenigheid onder de Burgers. In de grootste woeling van deze partijen tegen elkander, kwamen de gemelde Bisschoppen, den 16den Junij, voor de Stad, met een bijeengeraapt leger, bestaande, buiten de *Fransche* troupen, uit

schuim

ſchuim van volk, en berenden de Stad, van de landzijde, zo ongeregeld, dat de Burgers, indien zij eensgezind geweest waren, hun zeer gemaklijk hadden kunnen om hals brengen. Daags daaraan trok de vijand, ten hoogſten met 9000 mannen en 6 mortieren, een uur beneden de Stad, over den *Ysſel*, en berende dus ook *Deventer* van de andere zijde. Meer dan een derde van dien hoop ging, in de *Veluwe*, op buit. En, echter, verzuimde de Kommandant, op dat pas een uitval te laaten doen. In plaats dat men de gezegde Mortieren zou hebben zoeken te bemachtigen, werd, op order van de Magiſtraat en den Kommandant BROERSMA, een Brug, waarover men de uitvallen moest doen, weggebroken. De Contreſchap, zij was dan zo als zij was, verſtond BROERSMA niet, dat met krijgsvolk bezet zou worden. Den Burgemeeſter BOEKHOLT belette men, de pallisſaden uit het *Hannekerbosch*, een weinig buiten de Stad, te haalen, om den bedekten weg daar mede te verſterken. Eenige van de Buitenwerken werden verlaaten. Het verzoek van de Magiſtraat, om eenige uitvallen te doen, of te contramineeren, werd afgeſlagen. Terwijl men dus werkloos zat, en niets verrichtte, dan het geene nadeelig was, naderde de vijand met rasſe ſchreden. Den 19den, des voordemiddags, ten tien uuren, kwamen 'er twee *Overijsſelſche* Edellieden, Jonkers SWAAFKEN en DOETINGE THO RANDE, voor de Stad, vergezeld van een Trompetter. Terſtond werden zij binnen gelaaten. Allen, die hun ontmoetten, maakten zij vervaard, voor de groote magt der vereenigde vijanden, zeggende dat de *Franſchen*, *Keulſchen* en *Munſterſchen* wel 40.000 mannen ſterk waren, en voorzien van verbaazend veel geſchut, bomben, enz. waardoor *Deventer*, in éénen dag, tot één puinhoop zou gemaakt worden, zo zij zig niet ijlings overgave. Met deze en dergelijke redenen zogten zij de Magiſtraat kleinmoedig te maaken. Ook brachten zij met zig eenen brief, van meergemelde Bisſchoppen, opgehoopt met beloften en dreigementen. De Magiſtraat gaf 'er één ſchriftelijk en weigerend antwoord op, 't welk zij aan de Kommandanten overgaven. Doch eer dit geſchrift nog werd afgevaardigd, werden eenigen uit de Magiſtraat benoemd, om met den hoogen Krijgsraad te overleggen, of het niet raadzaam ware,

met

met het zenden van het antwoord nog wat uitstel te neemen, om tijd te winnen, en alvoorens te raadpleegen met die van *Zwolle* en *Kampen*. Dit voorstel behaagde alle de hooge Officieren, uitgenomen TAMMINGA, wien deze voorslag verdacht voorkwam. En dus werd de brief niet afgezonden. Den 20sten, des morgens, werden veele Bomben in de Stad geworpen; hetwelk aanhield tot 's avonds ten agt uuren. Op sterk aanhouden van eenigen uit de Magistraat en Burgerij gaf STEK last tot het doen van eenen uitval, met 100 man te Paard, en 200 man te voet. Maar alles werd zodanig bestuurd, dat den vijand 'er geen het minste nadeel door gedaan werdt. HENDRIK NIELAND droeg ter Vergaderinge voor, dat de brief van den Bisschop van *Munster* diende geresumeert te worden; om reden, dat naademaal *Deventer* daarin een *Rijksstad* genaamd werdt, en *Kampen* en *Zwolle* ook Rijkssteden waren, door onderlinge tractaaten aan elkander verbonden, men zonder deze niets doen kon; of men niet, onder voorwendzel van Gelastigden derwaards te zenden, tijd zou kunnen winnen; om eenige zaaken, die de Stad ontbraken, inmiddels te vinden. De meesten stemden in dit voorstel mondeling, en andere stilzwijgende, uitgezonderd Burgemeester BOEKHOLT, wien het verdacht voorkwam; doch eindelijk moest hij ook toestemmen. Maar als NIELAND voortging, met vooraf eenige artikelen op het papier te brengen, waarop men zig met gemelde Steden beraaden zou: *Hoe, zeide* BOEKHOLT, *wil men hier artijkelen ontwerpen, om daarover met andere Steden in overleg te komen? ik dacht dat de meening alleen was, om tijd te winnen, ter vervulling der gebreken en ophouding der vijanden. Doch nu ziet men, wat het oogmerk is.* Deze zo onverwachte als manlijke tegenspraak deed alle de Leden verstommen. NIELAND stelde, echter, aan Burgemeester KUPER, kort daarna, voor, of het ontwerp niet noodig ware? maar kreeg ten antwoord, *dat het nog ontijdig was.* BOEKHOLT bleef 'er zig ernstig tegen verzetten; des de Vergadering, zonder eenig besluit, scheidde. Maar geene twee uuren verliepen 'er, of 'er werd een nieuwe vergadering beleid, doch Burgemeester BOEKHOLT thuis gelaten. Hij daar van bericht gekreegen hebbende, begaf zig derwaards, en verzocht opening van 't verhandelde.

Thans werdt hem de brief, aan de Bisschoppen geschreeven, voorgeleezen, zijnde van dezen inhoud:

Dat ze op het voorgedragene van Haare Doorluchtigheden, aangaande Deventer, *op goede Conditiën, weder onder het Rijk te brengen, niets konden antwoorden, zonder dat zij met de twee andere Rijksfteden*, Kampen *en* Zwolle, *gesproken hadden; verzoekende, ten dien einde, vrijgeleide voor hunne Gecommitteerden, en middelerwijl wapenschorsinge.*

Boekholt protesteerde daar tegen, en zeide, *dat het niets minder was, dan alreede te Capituleeren.* De brief, echter, werd aan de voorgemelde Jonkers ter hand gesteld, die dezelve aan den vijand brachten. Deze naderde, inmiddels, van tijd tot tijd, zonder dat 'er iets tegen hem gedaan werd; en die nog wat doen wilde, werd 'er in verhinderd. Het antwoord van den Bisschop, op den evengemelden brief, hield in: *dat zij mochten Gecommitteerden in het Leger zenden; 'er zou, intusschen, stilstand zijn.* Staande deze briefwisseling, riepen 'er verscheidenen: *Men moest de Stad zien te behouden, en voor bederf bewaaren, ja nog dien dag het daar toe brengen.* Dit was oorzaak, dat 'er, nog dien eigen dag, in plaats van zig te verweeren, tot capituleeren besslooten werdt. Het baatte niets, of de Burgemeesters boekholt en van den berg, en veele Gemeensliedén, 'er tegen protesteerden. Even zo ging het in den Krijgsraad. daar tamminga voor broersma moest onderdoen. De Burgers, daarover te onvreden, liepen, met hoopen, naar 't huis van nieland, die met zijnen aanhang nog vergaderd was; en hadde hij niet tijdig zijne deur geslooten, zou het met hem niet wel vergaan zijn. Onder de beroerte, die voor het huis gaande was, bergden willem en andries nieland zig over den achtermuur. Terstond werd een nieuwe vergadering beleid, waarin, door boekholt, ter aanmoediging om de Stad te verdeedigen, een zeer schoone aanspraak gedaan werd. Andries nieland bespotte hem daarover; doch boekholt bleef hem niets schuldig, maar voerde hem te gemoete: *Gij zult het voor Godt en de Nakomelingen, alle de dagen uwes levens, noch ook daarna,*

nim-

nimmer konnen verantwoorden; en wijl ik zie, dat hier geen reden plaats vind, wende ik 'er mij in Godsnaam af; doch ben verpligt te verklaaren, dat onze Stad verraden is: en om dit te bewaarheden, komt het op geen twee of drie getuigen aan. Doch dit werd al mede in den wind geslagen. Onder andere vraagen, die men BOEKHOLT deed, *of hij dan de Stad wilde ruïneeren?* was zijn antwoord, aan ANDRIES NIELAND: *Dat heeft geen nood; daar is goede orde op de brand gesteld. En al zouden alle onze huizen in duigen vallen, wij zijn echter met eeden verplicht, de Stad, met goed en bloed, te verdedigen.* Daarop vraagde NIELAND: *Waar wilt gij dan blijven? aan den wal*, was zijn antwoord: *daar is ruimte genoeg. En wat zult gij dan eeten?* vraagde de andere weder; BOEKHOLT antwoordde daarop, *wat aten die van* Leiden, *gedurende hun beleg? ongedierte. Dan, daartoe zal God het met ons niet laaten koomen. Eeten wij geen gemalen koorn, wij zullen het met ongemaalen wel konnen afzien; en daaraan hebben wij nog grooten overvloed.* Voorts zeide hij: *Is iemand van de Burger-Kapiteinen wat kleinmoedig, ik wil zijne plaats wel vervangen. Ik ben ook zeker*, zeide hij verder, *dat wij beter voorwaarden, zo wij het al moeten opgeeven, zullen bedingen, als wij ons als mannen verdedigen, dan als wij het als lafhartigen opgeeven.* BOEKHOLT had, benevens een goed deel der Burgerij, gaarne gezien, dat de afgezondenen naar den Bisschop binnen gehouden waren. Om dit met geweld te doen, toonden de Kolonellen TAMINGA, MANOER en veele Burgers zig gewillig toe. Doch STEK wilde 'er niet toe verstaan. Dus vertrokken dan de Gedeputeerden, om met den vijand in onderhandeling te treeden, ten drie uure, ter Stad uit. Den 21sten werd het verdrag getroffen, en door de Magistraat, uitgenomen den Heer BOEKHOLT, die, met recht, den naam van Patriot en Burgervader verdiende, goedgekeurd. Ook wilden zelfs de Oud-Burgemeesters BURG en STEENBERGEN de Artikelen niet hooren leezen.

Deventer ging, op deze wijze, zonder, genoegzaam, eenigen tegenweer, waartoe men genoeg in staat was geweest, na een insluiting van vijf dagen, aan den Bisschop over, 't zij uit zamenstemming met den vijand, of uit lafhartige vreeze. De

 Kom-

Kommandant STEK, hoe ontrouw hij zig ook gedraagen hadde, wist, echter, nog daarna een vonnis van den Krijgsraad te bekomen, waarbij verklaard werd, dat hij, tot verdeediging van de Stad, gedaan had, wat in zijn vermogen was; doch dat de Magistraat zijne voornemens telkens verhinderd, de Sleutels en het Woord aan zig gehouden, en alle de lafhartige Officieren tot zig getrokken had. De Magistraat schoof de schuld op den Krijgsraad, zeggende dat zij zelve en de Burgerij standvastig genoeg geweest waren, ja zelfs bereid tot de uiterste verdediging; maar dat zij, door de Officieren, genoodzaakt waren geworden, eene andere Resolutie te neemen, waartoe de vlucht van des Kommandeurs vrouw, met haare tilbaare goederen, niet weinig geholpen had; dat de lafhartigheid der Officieren den brandenden moed der Burgeren had doen zinken; dat zij geen ontzet te wachten waren geweest, wijl de Prins VAN ORANJE, met zijn leger, naar *Holland* geweeken was; dat het water in de Stadsgraften zeer schielijk was gevallen, waardoor de vijand in de verlatene buitenwerken had kunnen komen; dat de krijgshoofden oneenig waren, en den uitval zonder vrucht gedaan hadden; dat 'er, boven dien, geen één' Ingenieur noch Granadier in de Stad geweest was; dat de Gedeputeerden uit den Hoogen Krijgsraad geoordeeld hadden, dat de Stad onhouwbaar was. De Kolonel MANGER gaf ook eene schriftelijke verklaaring, waarin hij bekende, dat het der Burgerije aan moed noch goeden wil ontbroken, en zij telkens aangeboden had om uittevallen; doch dat zij, door den Kommandant STEK, daarin was verhinderd. Als iets zonderlings werd ook aangemerkt, dat den Trompetter op den Toren, en den Klokkenist, verboden was, het bekende liedje van *Wilhelmus van Nassouwen* te speelen. Ook mogten de Predikanten, in de Kerken, niet voor den Prins VAN ORANJE bidden. Een van hun, die zig verstoutte, van de ongenegenheid tegen het huis van *Oranje* te gewagen, werd in zijnen dienst geschorst, en zou, had men de Burgerij niet ontzien, de Stad hebben moeten ruimen. Voor den Staat was de overgave zeer schandelijk en schadelijk, vermids de geheele Bezetting, krijgsgevangen blijvende, ontwapend werdt, uitgezonderd twaalf Officieren, die gaan konden, waar zij wilden.

Na-

Nadien nu *Deventer* in de macht der Bisſchoppen was, werden, aan die van *Zwol*, brieven gezonden, om dat voorbeeld na te volgen. Maar, nadat de voorſpoed der *Franſchen* een anderen keer nam, en LODEWIJK, als een vluchteling, alle zijne overwinningen moest verlaaten, vreesden ook zijne afhangelingen, de min machtige Bisſchoppen, dat zij het gelag zouden moeten betaalen. Dus maakte eerst die van *Munſter*, in 1674, vrede met den Staat, en daarna die van *Keulen*. BERNARD VAN GALEN had, in de maand April, en dus een maand te vooren, het Guarnifoen, dat uit vijfagtſte *Keulſchen* beſtond, de Stad doen verlaaten, nadat hij, alvoorens, der Burgerije, behalven allen anderen overlast, geldafperſinge en knevelarijen, nog had afgevorderd 40 of 42,000 Rijksdaalers, voor brandſchattinge, en, buiten dien, 1800 Guldens voor agterſtalligheden. De Burgerij, om van den last ontſlagen te zijn, bewilligde 'er geredelijk in. Dan, wijl 'er zo veel geld niet in voorraad was, vergenoegde hij zig met Pandslieden mede te neemen, die, na de voldoening, weder ontſlagen werden.

Zie GUALTERUS SIJLVANUS, *Beſchrijving.* A. MOONEN, *Chronijk van Deventer. Kerklijke Oudh. van Deventer.* DUMBAR, *Kerklijk en Waereldlijk Deventer. Holl. Chronijk.* WINSEMIUS, *Frieſche Chronijk.* PONTANUS en SLIGTENHORST, *Gelderſche Geſchiedenisſen.* REIJD, *Nederl. Oorlogen.* VAN MEETEREN. BOR. VALKENIER, *Verward Europa.* SIJLVIUS, *Vervolg op Aitzema. Deductie van de Magiſtraat van Deventer. Hollandſche Mercurius*, XXIII. Deel, enz.

DEVENTER, (JACOB VAN) was een vermaard Aardrijkskundige, van wiens arbeid zig ORTELIUS, zo als hij zelve zegt, veelmaals bediend heeft. Ook heeft MONSTERUS de *Beſchrijving van Friesland*, die door JACOB VAN DEVENTER geſchreven is, in zijn *Chronijk* ingelast. Zijne Landkaarten van *Braband*, *Gelderland*, *Holland* en *Zeeland* zijn nog in wezen.

Zie *Kerkl. Oudheden van Deventer*, I. Deel.

DEVENTER, (JOHAN VAN) Overste der Minderbroederen, onder het Aartsstift *Keulen*, was een hevig voorstander van de Leere zijner Kerke, en voornaamlijk tegen de *Wederdoopers* en *Lutheraanen*. Zijne schriften zijn gedrukt in 1535.

Zie *ibid*, I. Deel.

DEVENTER, (WIJNAND AUGUSTIJNES VAN) één der zamenverbondene Edelen, waarom hij, door ALBA, gebannen is geworden. Ook vindt men hem, in zijne *Sententie*, beschuldigd, onder BREDERODE gediend, vijandlijkheden gepleegd, omtrent *Meerkerke* brandschattingen van 's Konings Onderdaanen gevorderd, en zig, met kwaaden toeleg, van *Vianen* naar *Amsteldam*, begeeven te hebben.

Zie MARCUS, *Sententien*, p. 111 en 128. TE WATER, p. 333.

DEVER, (*Het Huis te*) ligt, of heeft gelegen, onder *Lisse*, zijnde, voorheen, een oud Ridderlijk Stamhuis van de Edelen van dien naam, dat men meent weleer gestaan te hebben in de *Lisser Poel*. Bij de bedijking van dien poel, vondt men, in den tingsloot, de ruïne van een vierkanten Toren. Het tegenwoordig *Huis te Dever* staat aan den Heereweg, als men van *Lisse* naar *Hillegom* gaat, een weinig bezuiden het Dorp. Het is een ruim gebouw, ten deele nieuw, en ten deele zeer oud, met een bemuurden voorhof, en half ronden Toren, rondsom liggende in een breeden vijver, en met veel hooggeboomde dreeven en singels omringd, behoorende aan den Heer van *Lis*.

Zie VAN DER HOUVE, *Handv. Chronijk*. *Staat der Nederlanden*, XVI. Deel.

DEVIK, of *den Devick*, weleer één der zes Dorpen, op het Eiland *Borsselen*, in de Provintie *Zeeland*, doch nu door het water verslonden.

DIBBALD, de naam van een man, van wien de oude Schrijvers ons veele beuzelingen verhaalen. Zie hier, wat 'er van gezegd worde. Onder de regeering van ODBALD, Koning van

Fries-

Friesland, (meer dan ééns hebben wij onzen Leezeren indachtig gemaakt, wat men van dien Koninglijken tijtel, en het gezag dier zogenaamde Koningen, te denken hebbe, en 't welk onnoodig is te herhaalen,) en ook onder die van zijnen zoon RICHOLD, bevond zig zeker Heer in *Westfriesland*, dat toen, van een ander gedeelte van *Friesland*, gescheiden was, door een klein vlietend watertje, het *Vlie* genaamd. Hij was de vader van LEM, die daar een sterk Kasteel of Slot zou gebouwd hebben, dat, na verloop van tijd, daar bij gebouwd zijnde, de oorsprong van de Stad *Haarlem*, gelegen op de grenzen van *Kennemerland* en *Westfriesland*, zou zijn geweest. Op het Art. HAARLEM zullen wij doen zien, hoe veel alle die vertellingen van de waarheid afdwaalen. Dan laat ons hier zien, wat men ons al meer grollen opdissche.* Gemelde DIBBALD, Heer of Koning van *Westfriesland*, zou, in het jaar 550, door de *Batavieren* zijn aangevallen, en wel zo hevig, dat de helft van zijn gebied hem ontnomen werdt; dat hij daarop zijne toevlucht tot RICHOLD, wiens Vasfaal hij was, genomen had, die hem, met een groote menigte volk, te hulpe kwam, en den *Batavieren* niet alleen zijne voorige bezittingen ontrukte, maar DIBBALDS gebied, verder dan voorheen, uitbreidde; dat DIBBALD daarna overleed, en zijn gebied aan zijnen zoon LEM overliet, onder den tijtel van Heerschappij; dat de zoon van Heer LEM, RITZAARD genaamd, twee Kasteelen gebouwd zou hebben, het een te *Voorburg*, 't welk van zo eene ongelooflijke grootte was, dat het wel tien morgens lands in zijnen omtrek zou beslagen hebben, en het andere te *Noordwijk*, 't welk naderhand, door de *Deenen* en *Noormannen*, zou verwoest zijn.

* De *Oude Hollandsche Chronijk*, Div. II, Kap. XXVI, maakt het niet beter; aldaar leest men: *de Kasteleyn ofte Burggrave van Leyden, hadde by zyn wyf veele kinderen, en onder alle een genaamd* Lem, *ofte* Willem, *ende die was een kloek, sterk en seer wijs man, soo dat de* Wilthen, *om syne vormigheidswille, hem koren tot eenen Koning. Ende van deze Burggrave zijn voordgekomen ende gesprooten, de Burggrave van Leyden, dewelken nu syn de Heeren* van Wassenaar, enz. *Dese* Lem *hadde een huisvrouwe, ende was een Reusinne, daar hij*

een soon bij won, geheeten Dibbalt, *ende werd namaals Koning van Friesland, dese Koning* Dibbalt *had mede een Reusinne tot een vrouw, en daar bij een soon, genaamd* Lem, *die was een sterk vroom Ridder, enz.* Het verveelt ons, 'er meer van te melden. Hoe ongelukkig is 't, dat boeken, die men niet missen kan, met zulke dromerijen van Reuzen, Reuzinnen en Koningen, zijn opgevuld, die nooit hier te lande in wezen zijn geweest!

DIBBALD SEGON, ZOON van DIOCARUS SEGON, een man, waarvan met dezelfde onzekerheid gesproken wordt, als van den voorgaanden, behoorende mede onder het getal der *Friesche* Prinsen, en wiens afbeeldzel zo verschrikkelijk, als het verhaal van hem fabelachtig is. De *Oude Chronijken* getuigen, echter, van hem, dat hij, omtrent zijne Onderdaanen, zeer minlijk en vriendelijk, doch van een oorlogzuchtigen aart was, maar niet zo gelukkig als wel moedig, en als het volk nuttig zou geweest zijn. Verder zeggen die schriften, dat hij, in 't jaar 619, met een sterke scheepsvloot, naar *Denemarken* trok, om wraak van de *Deenen* en *Noormannen* te neemen; doch dat zijne vloot, door stormwinden verstrooid, hem noodzaakte, voor den tijd van zes jaaren, den vrede aantegaan. Zijnen moed niet konnende koelen, trof dit hem zo zeer, dat hij in eene uitteerende ziekte verviel, die hem ten grave deed daalen. WINSEMIUS, in zijn *Chronijk van Friesland*, fol. 22, vergenoegde zig niet met het verhaal, en de zeer zonderlinge gedaante van dezen DIBBALD SEGON, die meer een monster, dan eene menschlijke gedaante vertoonde, maar doet 'er nog bij, het verhaal van eenen JOTSART, of *de sterke Man*, die de lengte had van agt voeten, en van zodanige kracht was, dat hij twee groote vaten bier, te gelijk, twee honderd en twintig treden verre dragen kon, en dat hij twee volwassene manspersoonen, een halve mijl verre, onder zijne armen droeg; ja wat meer is, dat hij, op zijn paard vertoornd zijnde, van hetzelve afsteeg, en, met zijnen vuist, zodanig een gat in den kop sloeg, dat het dood ter neder viel. Jammer is 't, dat deze JOTSART niet eenige eeuwen laater geleeft heeft; dan hadden dergelijke Fabelschrijvers even gemakkelijk

een

een huwelijk konnen verzinnen, tusschen hem en die vermaarde sterke *Zeeuwsche Vrouw*, waarvan verhaalt word, dat zij, die leefde ten tijde van Graave WILLEM DEN DERDEN, op de vlakte van ieder hand, een ton bier in de hoogte kon houden, en een balk, welken naauwlijks agt man tillen konden, droeg waar men dien wilde hebben; als mede, dat deze vrouw zo groot van gedaante was, dat mannen van gewoone lengte maar kinderen bij haar geleeken. Doch genoeg van die sprookjes, waarmede onze oude geschiedenissen zijn opgehoopt; zijnde 'er, van dezen *Frieschen Man*, even zo min zekerheid, als van de *Zeeuwsche Vrouw*.

DIBBETS, of DIBBITS, met welk verschil deze naam, door de *Hollanders* en *Gelderschen*, geschreeven word, door hun, die afstammelingen van dit aanzienlijk geslacht (uit *Braband* afkomstig) waren. Het wapen van DIBBETS vindt men nog te *Arnhem*, en te *Amsteldam* aan het *O. Z. H. Zittenhuis*. De afkomst der DIBBETSEN is wel duister, doch niet hunne bedrijven, die men, in 's Lands gedenkschriften, vindt aangetekend, en waarvan met roem gesproken wordt in 't *Geldersch Placaatboek*, bij SLIGTENHORST, *Geldersche Geschiedenissen*, en ook in MONTANUS, *Leven van Fredrik Hendrik*. Aldaar vindt men gemeld, hoe, in het jaar 1629, op bekomen bericht van de nadering der vijanden, DERK DIBBETS, op den 13den van de maand, met dertig Burgers, de Stad uittoog, ter bescherming van de Schans te *Ysseloord*. Ondervindende dat de tijding echt was, schoon de duisternisse hem belette, de nadering der vijanden te zien, zo ontdekte hem zulks het gedruis der wagens en paarden. Zeer omzichtig gedroeg zig DIBBETS in dien toestand der zaaken. Straks deed hij de Ponten in den grond booren, belastte den Uitlegger, bemand met zeven Soldaaten, de musketten los te branden, ten teken dat zij op hunne hoede waren, en aan de Tamboers van het Burgervaandel, onder Hopman DIBBETS VAN LICHTEN, in het holst van den nacht daar aangekomen, de *Schotsche* en *Engelsche* Mars te slaan; dit geschiedde, met oogmerk om de *Spaanschen* te doen denken, dat die natie den overkant bezet hield; welke list hem, in dat gevaarlijk tijdstip, zeer wel ge-

gelukten. Want de vijand, hoewel door een Priester, met den avond uit *Arnhem* gegaan, onderricht, dat 'er geene Bezetting in de Schans lag, mistrouwde, echter, zig zelven, zakte af naar *Dork*, en deed zig vandaar, met kleine schuitjes, die hij op wagens medegevoerd had, overvoeren. Aldus werden, door de stoutmoedigheid van Burgemeester DIBBETS, de Schans, *Arnhem* en de gantsche *Veluwe*, van de vijanden ontruimd.

Van den *Hollandschen* Tak van dit Geslachte, die zig te *Dordrecht*, in *Amsteldam*, en ook in *Zeeland*, heeft neergezet, vindt men, onder de *Dordrechtsche* Kerkleeraars, vermeld JOHANNES DIBBETS, die, in 1596, van *Reijderland* beroepen, en aldaar, in 1626, overleeden was; HENDRIK DIBBETS, zoon van JOHANNES, aldaar beroepen, uit den *Briel*, in 1633, en overleden 1673; wordende, in dat zelve jaar, aldaar beroepen JOHANNES DIBBETS, die zijnen vader, eerst in den *Briel*, en daarna te *Dordrecht*, opvolgde. Van HENDRIK DIBBETS wordt verhaald, dat hij zig, in het jaar vóór zijnen dood (1672), sterk zoude beijverd hebben, tot de aanstelling van WILLEM DEN DERDEN als Stadhouder. WAGENAAR, in zijn XIV. Deel, p. 73 en 74. zegt: „ in eene aantekening van dezen tijd, lees ik, dat de Predikant „ HENDRIK DIBBETS zekeren Wijnkooper, en, door dezen, nog „ tien of elf anderen, bewoogen had, om, bij eede, te be„ looven, dat zij den Prins niet ter Stad uit zouden laaten „ gaan, voor zij verzekerd waren, dat hij voldoening ontvan„ gen had van de Wethouderschap, en dat het deeze luiden „ waren, die 's Prinsen Koets tegen hielden, en Burgemeester „ HALLINGK, zittende nevens zijne Hoogheid, met den geladen „ snaphaan op de borst, afvraagden, *of men den Prinse vol„ doening gegeeven had*; dat de Prins hierop zeide: *mannen „ het zal wel gaan*; voorts verzoekende, dat men hem tot „ aan de Herberg *de Paauw*, daar hij gegeeten hadt, wilde „ laaten voortrijden. Dat, den Prins en de Heeren in de „ Herberg getreeden zijnde, de voorgemelde luiden, en nog „ omtrent twintig anderen, aangezet door den Predikant DIB„ BETS, eenen nieuwen eed deeden, dat zij niemant der Wet„ houderen, uit de Herberg, zoude laaten komen, zonder hem „ den hals te breeken, ten ware hij tot 's Prinsen bevordering

„ ge-

J. Buys, inv. et delin. Reinr Vinkeles, sculp. 1788.

'S PRINSEN KOETS TE AARDRECHT, DOOR EENIGE BURGERS, AANGEHOUDEN.

„ gesteend en geteekend hadt." VALKENIER, in zijn *Verward Europa*, I. Deel, p. 681, voegt hierbij, dat DIBBETS en VERCUEM, twee der Stads Predikanten, tegenwoordig waren bij het ontslag van den Prins van *'t Eeuwig Edict*.

De *Geldersche* Tak van dit Geslacht, is, in het manlijk oir, met één' ongehuwden zoon, geheel uitgestorven; zijnde de laatste daarvan geweest REINIER DIBBETS, Koopman, Ouderling en Regent van het *O. Z. H. Zittenhuis*, den 20sten Mei 1716, te *Amsteldam* overleeden.

DIE, (*De*) eertijds *de Eij*, een watertje bij *Alkmaar*, loopende van de Agtermeir, maar even naar den zuidkant dier Stad, doch, door deszelfs ongelijken streek en breedte, gelijkende, ten Zuiden, meer naar een Meir, dan naar een vlietend water. De grootste wijdte is bij *Limmen*, verdeelende zig aldaar in takken, van welke de oostelijkste het oosteinde van *Akersloot* bewatert; de westelijkste *Limmen*, tot voorbij het *Huis Assumburg* zig uitstrekkende, alwaar het zig verliest in den *Assummer-Veersloot*, zelfs met verlies van den naam *de Die*, die, zo men den Sluistogt voor een zelven boezem te houden hebbe, waarschijnlijk tot in het *Y* plagt te loopen.

't Land ter wederzijden *de Die*, is, op eenige plaatsen, maar een weinig boven het Zomerpeil, en doorgaans nog laager, en wel 't allerlaagst bij de verdeelinge der Bannen van *Kastricum*, *Heemskerk* en *Uitgeest*. Van dezelve laagte zijn ook de Velden tusschen *de Die* en het *Wijkermeir*. Van dien oord van het *Y* af, beoosten de puinhoopen van *Oud Haarlem*, tot aan en wederzijds *de Die*, bij *Alkmaar*, strekt dus een lange streek lands, die zig ook bewesten *Limmen* verspreid, tot aan den *Zanddijk*, eene Kade, geleid op den rug der Hooge Landerijën.

Zie EIKELENBERG, *Geschiedenissen van Alkmaar*, p. 5. en 6.

DIEDAM, een Dorp of Ampt, in het Graafschap *Zutphen*, behoorende onder *'s Heerenberg*. In het jaar 1609 werd aldaar de *Meursche Toren*, genaamd *de Berg-Vrede*, afgebroken, die, niet

niet verre van den *Ysfel*; van enkele Duif- of Tufsteen, drie verdiepingen hoog, opgebouwd was, hebbende, boven aan, een ijzeren luik, met een luchtgat in den muur, ringswijze van onder tot boven opgaande. In dit zeer oud gebouw vondt men een dood lighaam, in volle gedaante, naakt op stroo liggen. Zo haast het werd aangeraakt, viel het in elkander, en vertoonde niets dan stof en asch. Rondsom het vergaane lighaam zag men verscheide aarden potjes, gebeente van vogelen en andere dieren. TESSENMACHER stelt het als ontegenzeggelijk, dat dit het lijk of overschot van DRUSUS GERMANICUS geweest is, die zig, vóór CHRISTUS geboorte, in deze Landen heeft onthouden, schoon 'er anderen zijn, die even sterk beweeren, en dat wij ook 't liefst gelooven, dat het lijk van DRUSUS naar *Rome* gevoerd is.

Deze Heerlijkheid draagt ook wel den naam van *Diem*. 'Er zijn 'er, die beweeren, dat deze, zo wel als het Dorp, onder den naam van *Theodum*, in het jaar 824, aan de *Utrechtsche* Kerk geschonken is. Zeker is 't, dat het, naderhand, door de Oude Graaven van *'s Heerenberg*, aan de *Utrechtsche* Bisschoppen ter leen is opgedraagen, tegen *Wijk te Duurstede* en *Abcoude*. Dan, alzo de afstand dier beide plaatsen niet volgde, had de leengifte ook geene plaats.

De Gereformeerde Gemeente word aldaar door één Predikant bediend. De Roomschgezinden hebben 'er een Waereldsheer tot Priester. Omtrent het jaar 1699, ondernamen zij, in deze Heerlijkgeid, eene nieuwe Kerk te bouwen; doch de Drosfaard kreeg terstond bevel, dit te doen staaken.

De Heerlijkheid van dezen naam is van tamelijke uitgestrektheid, en heeft onder zig veele Adelijke Huizen, *Oldengoor* of *Manhorst*, *Dorewert* en *Tinsenburg*, in Boerewooningen veranderd, enz.

DIEDEN, een *Geldersch* Dorp, tusschen de *Maas* en *Waal*. Toen, in 1547, het Hertogdom *Gelder* en het Graafschap *Zutphen* geschat waren op 75000 guldens, stond *Nijmegen* op 24342 guldens, en daarin droeg *Maas* en *Waal* 3896 guldens, en *Dieden*, met het Dorp *Oijen*, 194 guldens en 16 stuivers.

Dit

Dit *Dieden* en *Oijen* is te zamen ééne Heerlijkheid. In het jaar 1440 werd dezelve, door Hertog ARNOUD, aan DIRK VAN BRONKHORST, Heer van *Batenburg*, verpand, voor 6000 goudguldens. Vier jaaren daarna ontſtond daarover verſchil, met den Heer van *Wezemale*, die voorgaf, eenig recht op deze Heerlijkheid te hebben; doch men wees hem aan, dat de Heerlijkheid *Dieden* en *Oijen*, aan hem of de zijnen, zedert verſcheidene jaaren, niet behoord had.

Dieden, of ook wel *Dieten*, ligt een groot uur gaans boven *Oijen*, tusſchen *Megen* en *Raveſtein*, aan den *Maasdijk*. Het kerkje van *Dieten* heeft een dikken Toren, wordende de Gemeente aldaar bediend door den Predikant van *Appelthern*. *Dieden* en *Oijen* behooren thans aan twee onderſcheidene Heeren.

DIEDEN, (OTTO VAN GENT, *Heer van*) Gouverneur van *Emmerik*, bewerkte, door zijn beleid, dat *Wezel*, onverwacht, in handen van den Staat kwam. Zie WEZEL.

DIEDEREN, op de *Veluwe*; zie DIEREN.

DIEDERIK, of DIRK, gezegd Koning van *Westfriesland*, moet geleefd hebben om of in den tijd van CONSTANTIJN DEN GROOTEN, of, gelijk andere willen, 305 jaaren na CHRISTUS geboorte. Deze wordt geteld onder de vijf Edele mannen, die toen *Westfriesland* bewoonden: namelijk, dezen DIEDERIK, een zoon van RADBOUD, en kindskind van ASCANIUS, eerſten Hertog van *Friesland*; GERARD UTENWOUDE in *Opdijk*; ROELAND VOERNESSE in *Vedeneſſe* of *Wijdeneſſe*; KENNO te *Bennebroek*; en ADELBOLD in *Winkel*. DIEDERIK leide, zo als gezegd wordt, de grondvesten eener Stad, die zo zeer toenam, dat veele vreemdelingen zig 'er nederzetten, doch wel meest uit *Friesland*; zij werd, naar het water, waaraan dezelve lag, *Medemalaca* (*Medenblik*) genaamd. DIEDERIK was, onder deze vijf genoemde mannen, de voornaamſte, zo ten aanzien van zijne afkomst, als wegens de ſterkte van zijn Slot. De hoogmoed trof hem zodanig, dat hij den tijtel van *Koning van Westfriesland* aannam;

waar-

waartegen zig HARO, Hertog van *Friesland*, verzette; hij deed hem den oorlog aan, en maakte 't hem zo benaauwd, dat hij zig moest overgeeven. DIEDERIK maakte geene andere gedachten, dan dat HARO hem alle gezag ontneemen zou. Dit zou, waarschijnlijk, ook geschied zijn, hadde HARO geen acht op zijne afkomst gegeeven. Hij vergenoegde zig dan, met DIEDERIK, te *Stavoren*, voor zig te doen verschijnen, vergiffenis voor zijnen hoogmoed te doen vraagen, en belooven, zo wel voor zig zelfs als voor zijne nakomelingen, in den uitersten graad, Vasal te zullen zijn van de Hertogen van *Friesland*. Boven dien moest DIEDERIK zijn koninglijk gewaad afleggen, en zig plechtig verbinden, met geene andere Heeren te zullen aanspannen, noch oorlog voeren; op verbeurte van zijn recht en goederen. Deze is het ook, die de vader van Heere LEM zou geweest zijn. Men zie, wat wij te vooren, op DIBBALD, gezegd hebben.

DIEFDIJK, (*De*) een der Dijken in de *Alblasserwaard*, neemende zijnen aanvang van de *Lek*, ten oosten van het Dorp *Everdingen*; gaande, oostwaards, langs de Ambachten van *Everdingen* en *Zijderveld*, benevens het rechtsgebied van *Leerdam*, tot de rivier de *Linge*. Door dezen Dijk, die de *Alblasserwaard* en de *Vijf-Heeren-Landen* insluit, worden de Graafschappen *Kuilenburg* en *Buuren*, met alle de bovenlanden, tot het *Pandersche Gat* toe, afgesloten. Dezelve is van zo een ongemeene hoogte en breedte, dat de weêrga daarvan, in de *Zeven Vereenigde Nederlanden*, niet te vinden is. Deszelfs aanleg word gesteld tusschen het jaar 1284 en 1303, bij eene overeenkomste, welke die van de *Alblasserwaard* aangingen, met eenen der Graaven van *Kuilenburg*, die, daarvoor, eene aanzienlijke erkentenis ontving; tot groot ongenoegen zijner Ingezetenen, die, wezenlijk, zeer veel last hadden van het opperwater, dat, bij inbraak van de *Over-* en *Neder-Betuwe*, wel twintig of twee-en-twintig voeten hoog op het land tegen *den Diefdijk* staat; en van welk water die Landen zig maar ten deele konnen ontlasten, door uitloozing over de Dijken, en door de Sluizen van *Acoij*; het overige moet door Molens worden uitgemaalen. Doch zo nadeelig voor deze Landen, zo voordeelig

lig is als nog die bedijking voor den *Alblasserwaard*, en andere ingedijkte Landen. Verkeerdelijk word de naam van dezen Dijk afgeleid van de handelwijze van dien *Kuilenburgschen* Graave, als of deze daar door zijne Ingezetenen zou bestoolen hebben. Op het jaar 1284, wordt, in een Concordaat van de Heeren VAN ARKEL, gewag gemaakt van den *Diefweg*, waarvan, met meer grond, de naam van *Diefdijk* kan worden afgeleid.

Meermaals hebben de Heeren Staaten van *Holland* getoond, dat zij zig aan denzelven veel gelegen lieten leggen. In het jaar 1587 stonden zij, ter verzwaaring van denzelven, aan Dijkgraave en Hoogheemraaden van den *Alblasserwaard*, 20,000 guldens toe. En geen wonder. Want het kost weinig moeite, om te berekenen, dat *Holland*, bij een te duchtene inbraak, wel 70,000 guldens aan verponding jaarlijks missen zou. Na dien tijd, tot op heden toe, worden middelen noch kosten gespaard, om den Dijk wel te onderhouden.

DIEMEN, een aloud en vermaard Geslacht, binnen *Dordrecht*. De eerste daarvan bekend, was

DIEMEN, (FRANK VAN) die naliet *Gijsbert*, welke, in 1350, trouwde met *N. N.*, en daarbij verwekte twee kinderen: *Hadewij* en *Frank van Diemen*.

Hadewij van Diemen, trouwde met *Jan van Naarsen*, binnen *Dordrecht*, dien zij drie dochters baarde.

Frank van Diemen, trouwde, in 1686, *N. N.*, en won daarbij één zoon,

GIJSBERT VAN DIEMEN, Thesaurier te *Dordrecht*, die ter vrouwe nam *Ida van Doenen*, en daarbij won vier kinderen: 1. *Adriaan*, 2. *Maarten*, 3. VRANK, en 4. eene dochter, die in huwelijk trad met *Marten Duik*.

VRANK VAN DIEMEN *Gijsbertsz*, trouwde met *Margaretha de Haas*, en won daarbij deze volgende kinderen: VRANK, *Catharina*, *Willem*, *Margaretha*, *Catharina*, *Geertrui*,

* GIJS-

* GIJSBERT, *Cornelia*, *Adriana*, *Christina* en *Agata van Diemen*.

VRANK VAN DIEMEN, de oudste zoon van *Vrank van Diemen* en *Margaretha de Haas*, trouwde met *Margaretha Busschaarts*; hij stierf 1482, en liet na *Catharijn*, Begijn te *Delft*; *Agatha*, getrouwd met *Klaas Meeuws*, Brouwer te *Delft*, en daarna met *Arend Boot*, te *Dordrecht*; *Maria*, Begijn te *Delft*; *Vrank*; *Margaretha*; *Klara*; *Geertruy*, getrouwd met *Dirk van Beest*, te *Delft*; *Huyg*, Burgemeester te *Delft*, stierf in 1545; en *Machteld van Diemen*, die ten man had Ridder *Boudewijn Hart van Abbenbrouk*.

* GIJSBERT VAN DIEMEN, tweede zoon van *Vrank van Diemen* en *Margaretha de Haas*, had ter vrouwe *Ermgard van Goeren*, *Arends* dochter, en won daarbij:

I. *Vrank van Diemen*, Priester en Kanunnik in de Groote Kerk te *Dordrecht*.

II. *Margaretha van Diemen*, gehuwd aan *Cornelis van Blijenburg*.

III. *Willem van Diemen*, die ter vrouwe had *Beatrix* ......, *Cornelis* dochter, en liet na:

1. *Margaretha*, getrouwd met *Cornelis Hermansz.*
2. *Isabella*, trouwde met *Frans Anthonisz.*
3. *Cornelis*, Priester.
4. *Johanna*, trouwde met *Joris van Immerveldt*.
5. *Gijsbert*, had ter vrouwe *Aletta* ...., en won daarbij *Willem* en *Sophia van Diemen*.
6. *Maria*.
7. *Pieter*, getrouwd met *N. N.*, en liet na *Cornelis*, *Willem*, *Bastiaan* en *Beatrix*; de oudste, *Cornelis*, trouwde met *N. N*, en liet na *Pieter van Diemen*.
8. *Cornelis*, had ter vrouwe *N. N.*, en liet na *Willem*, liet, uit zijn huwelijk met *N. N.* na, *Cornelis*, *Balthazar* en *Abraham van Diemen*.

9. Erm-

9. *Ermgard van Diemen*, getrouwd met *Hendrik Jansz.*

IV. *Jan van Diemen*, de derde zoon van *Gijsbert van Diemen* en *Ermgard van Goeren*, was, 1455, Thesaurier te *Dordrecht*, en trouwde met *Jacoba van der Poel.*

V. *Schrevel van Diemen*, de vierde zoon van *Gijsbert*, trouwde met *Soetje van der Does.*

VI. *Geertruid van Diemen.*

VII. *Alletta van Diemen*, had ten man *Pieter Lankhals*, dien die zij twee kinderen baarde.

VIII. Jacob van diemen, volgt hier na.

IX. *Albert van Diemen.*

X. *Geertruid van Diemen*, en

XI. *Arend van Diemen.*

Jacob van diemen, de vijfde zoon en het agtste kind van *Gijsbert van Diemen* en *Ermgard van Goeren*, had ter vrouwe *Clara van der Poel*, en won daarbij zeven kinderen:

I. *Vrank van Diemen*, Priester.

II. *Geertrui van Diemen*, trouwde met *Mom Bartholomeusz van Ysel.*

III. Cornelis van diemen, volgt hierna.

IV *Alletta van Diemen*, trouwde met *Adriaan van Bonkelwaard*, wiens kinderen naderhand vermaagschapt waren aan 't geslachte van *Godewijk.*

V. *Anna van Diemen.*

VI. *Ermgaard van Diemen.*

VII. *Balten van Diemen.*

CORNELIS VAN DIEMEN, tweede zoon van *Jacob van Diemen* en *Clara van de Poel*, Burgemeester van 's Heeren Wegen, 1578, Schepen 1561, 1562, 1566 en 1573, Raad 1557 en 1558, Thesaurier 1576 en 1577, binnen *Dordrecht*, had ter vrouwe *Ludwine Bezemer*, en won bij haar elf kinderen:

I. *Maria van Diemen*, stierf in haare jeugd.

II. *Jacob van Diemen*, Burgemeester van 's Heere Wegen, 1604; zijne echtgenoote was *Margaretha van Beaumont*, uit welk huwelijk geboren werden:

1. *Herbert van Diemen.*
2. *Rochla van Diemen*, gehuwd aan *Johan Bordels*, van wien kinderen nableeven.
3. *Johanna van Diemen*, gehuwd met *Johan Berk*, liet mede kinderen na.
4. *Lidwij van Diemen*, gehuwd met *Gerrit Birk*, ook kinderen nalaatende.

III. GIJSBERT VAN DIEMEN, die volgt.

IV. *Petronella van Diemen*, gehuwd aan *Anthoni Jordens*, dien zij eene dochter baarde.

V. *Jacob van Diemen*, trouwde *Maria Jansdochter.*

VI. *Anthonia van Diemen*, had ten man *Hendrik van Slingeland.*

VII. *Margaretha van Diemen.*

VIII. *Adriana van Diemen.*

IX. *Clara van Diemen.*

X. *Maria van Diemen.*
Deze vier laatste zijn jong gestorven.

XI. *Maria van Diemen*, gehuwd aan *Gerrit de Bruin van Berendrecht.*

Gijs-

GIJSBERT VAN DIEMEN, tweede zoon van *Cornelis van Diemen* en *Ludwine Bezemer*, had ter vrouwe *Anthonia van Beaumont*, waarbij hij zes kinderen verwekte:

I. *Johanna van Diemen*, die ten man had *Nicolaas van Haarlem*, welken zij eenen zoon baarde.

II. *Lidweij van Diemen*, gehuwd aan *Gijsbert van Haarlem*, die bij haar drie kinderen verwekte.

III. JOHAN VAN DIEMEN, die volgt.

IV. *Cornelis van Diemen*.

V. *Clara van Diemen*, trouwde, eerst, met *Cornelis Vink*, en daarna met *Cornelis Melsen Koning*.

VI. *Jacob van Diemen*, getrouwd met *Maria du Bois*.

JOHAN VAN DIEMEN, had, eerst, ter vrouwe *Agneta Prikkers*, en verwekte daarbij:

I. *Johanna van Diemen*, getrouwd met *Christiaan van der Vaart*.

II. *Anthonia van Diemen*, getrouwd met *Jacob de Wit*, dien zij kinderen naliet.

III. *Catharina van Diemen*, getrouwd met *Jan Middelkamp*.

De tweede vrouw van *Johan van Diemen*, was *Celia Gey*, bij welke hij geene kinderen verwekte. Ten derdemaale begaf hij zig in huwelijk met *Maria Dannewaard*, en verwekte daarbij:

I. *Maria van Diemen*, gehuwd aan *Barend Bisbink*, dien zij één' zoon baarde.

II. JAN VAN DIEMEN, die volgt.
III. *Jacob van Diemen*, en
IV. *Clara van Diemen*.

JAN VAN DIEMEN, de eerste zoon uit het derde huwelijk van Jan van Diemen en Maria Dannewaard, had ter vrouwe Anthonetta van Hees, Matthijs dochter, en won bij haar vijf kinderen:

I. *Johanna van Diemen*, en

II. *Jan van Diemen*, beide jong gestorven.

III. *Jan van Diemen*, Bezitter van de helft der Vicarijën, behoorende aan *St. Pancras Outer*, in de *St. Pancras-*, naderhand genaamd *de Dionisius Kapelle*, gesticht den 25sten Januarij des jaars onzes Heeren 1474, bij Mr. *Jan Alberts*, bijgenaamd *van Egmond*, Deken van de Collegiale Kerk der H. Maagd, binnen *Dordrecht*. Volgens inhoud van den giftbrief, moesten deze Vicarijën, vacant zijnde, komen aan de naaste erfgenaamen van gemelde stichte, aan beide zijden, in maniere der Leengoederen, op de vrouwen zo wel als op de mannen nedergaande; zij gingen dus over op *Johan Hallingh* en *Johan van Diemen*, volgens brieven van Confirmatie van de Staaten van *Holland* en *Westfriesland*, daarvan verleend, 3 Augustus 1663, en 4 December 1673.

IV. *Matthijs van Diemen*, en

V. *Johan van Diemen*.

DIEMEN, een ander geslacht van dien naam, afkomstig uit *Gelderland*, heeft zig mede in *Holland* nedergezet. Daarvan zijn bekend:

WILLEM VAN DIEMEN, geboren te *Rotterdam*, en als een der geleerde mannen van die Stad aangemerkt. Hij was Doctor in de Beide Rechten, en heeft aanzienlijke eerampten in zijne geboortestad bekleed. Nog meer, echter, is zijn naam door zijne schriften, vermaard geworden. Hij stierf, oud en blind geworden zijnde, in het jaar 1583.

DIEMEN, (ANTHONIE VAN) de negende in den rang der Gouverneurs-Generaal van *Neerlands Indië*, was geboortig van *Kuilenburg*; in welke Stad zijn vader, zegt men, Burgemeester, en zijn moederlijke grootvader, HOEVENAAR genaamd, Raadsheer geweest was. Den laatsten vinden wij ook als Burgemeester, op de naamlijst der regeeringe van *Kuilenburg*, gemeld; doch niet dien van VAN DIEMEN, schoon wij ook toestemmen, dat de lijsten van die Stad zeer gebrekkig zijn.

Daar word verhaald, dat ANTHONIE VAN DIEMEN, om zijne schuldeisschers te ontgaan, zig ter sluip, onder een verbloemden naam, in de hoedanigheid van Adelborst, naar de *Oost* begaf; en dat zijne ongemeene bekwaamheid, in de schrijfkunst, hem zijne volgende verhooging bezorgde. VALENTIJN zegt, dat eenige schriften, die hij voor zijne makkers vervaardigd had, met zulke eene verwondering, door den Gouverneur-Generaal COEN, beschouwd werden, dat hij hem terstond als Klerk op de Secretarij deed plaatsen. Weinig tijds daarna kwam de post van Boekhouder-Generaal open; en niemand, van allen, die zig aanboden, was 'er bekwaamer toe, dan VAN DIEMEN. Van Opperkoopman klom hij, vervolgens, heel spoedig op, tot de waardigheid van Raad van *Indië*. In het jaar 1626 reeds de zesde in rang zijnde, werd hij, kort daarna, Directeur-Generaal: eene waardigheid, toen nog niet vereenigd met die van Eersten Raad, zo als naderhand is goedgevonden. In het jaar 1631 kwam hij terug, als Admiraal van de Vloot. Dan, hij keerde wel haast terug naar *Batavia*, met den dubbelen tijtel van Eersten Raad en Directeur-Generaal, nadat aan hem, op afreekening, 400 guldens gaadje ter maand was toegestaan, zedert den tijd dat hij den laatsten post bekleed had, tot op zijne terugkomst te *Amsteldam*; behalven nog een gouden keten, en eene somme van 2500 guldens, die hem ten geschenke gegeeven werd; en nog daarboven een maand gaadje voor zijne vrouw, tot vergoeding van kosten, welke hij, door zijn verhaast vertrek, had moeten maaken. Te *Batavia* terug gekomen zijnde, volgde hij, den laatsten December van 1635, of den eersten Januarij van 1636, den Heere BROUWER op, als Gouverneur Generaal.

Met den aanvang van het volgende jaar, vertrok de Gouver-

 neur

neur-Generaal, benevens twee Buitengewoone Raaden van *Indië*, met een Vloot van zeventien Schepen, bemand met 2000 koppen, naar *Amboina*, alwaar het hem gelukte, meester van vier Sterkten te worden, en, na een hardnekkig gevegt, de Orankaij's, of Opperhoofden dier Eilanden, te noodzaaken, de voorige verdragen te vernieuwen, en den eed van getrouwheid aan de Maatschappij afteleggen.

In het jaar 1638 ondernam hij, met een gelijk getal van Schepen, dien zelven togt. Daar zijnde, hield hij verscheidene mondgesprekken met den Koning van *Ternate*, waaruit eene nieuwe overeenkomst geboren, en de oude verdragen nader bevestigd werden. Hij wist den Koning van *Ternate* zo verre te brengen, dat deze zelf het gedrag zijner Stadhouders afkeurde, hun deed vatten, en LELIATO aan VAN DIEMEN overleveren; die hem met zig naar *Batavia* nam, alwaar hij, met goedvinden van den Koning, onthoofd werdt. De Koning van *Ternate* had spoedig berouw, dat hij, met den Koning HHAMSA, niet eerst gehandeld had. Want, zo dra was de Gouverneur niet vertrokken, of deze weigerde den Vorst, voet op zijn eigen land te zetten, en maakte het, met andere Rebellen, den Koning en den Gouverneur zeer benaauwd.

Ceylon was de plaats, daar het tonneel van gewichtige bedrijven geopend werd. Na het sluiten van het twaalfjaarig Bestand, hadden de *Staaten Generaal* en Prins MAURITS VAN NASSAU eenen Brief, met betuiging van vriendschap, geschreeven aan CENUWIRANT, Keizer van *Ceylon*, die hem, in het jaar 1612, met het schip *de Zwarte Leeuw*, was overgebragt. BOSCHHOUDER, als Onderkoopman, bragt dien aan den Keizer, en sloot, welhaast, een verbond met CENUWIRANT, ten voordeele van de Hollanders. BOSCHHOUDER, van *Candi*, willende vertrekken, weigerde de Keizer hem daartoe de vrijheid, doende niets zonder hem te raadpleegen. Ter betooninge van de genegenheid, die hij voor hem had, verhief hij hem, bij trappen, tot de grootste waardigheden: eerst tot Prins van *Mingone*, daarna tot Ridder van de *Goude Zon*, wijders tot President van den Hoogen Krijgsraad, en, eindelijk, tot Vice-President van zijnen geheimen Raad en tot Admiraal-Generaal. Terwijl dat hij dus ten top van

eere

eere verheven werd, werden zijne Landgenooten, die hij te *Catjaar* gelaaten had, door de Portugeezen overvallen en vermoord; over welk bedrijf de Keizer niet naliet, spoedig wraak te oefenen.

BOSCHHOUDER, of anders gezegd de *Prins van Mingone*, aan wien het bevel over een magtig leger was opgedraagen, en, het jaar daar aan, over eene magtige vloot, behaalde verscheidene voordeelen, zo te land als ter zee; waardoor de achting voor hem zo sterk vermeerderde, dat aan hem, benevens den Prins van *Oeva*, de voogdijschap en regeering, gedurende de minderjaarigheid van den Erfprins, werd opgedragen. Eene ontdekking, welke hij deed, van eene zamenzweering, tegen de Koninglijke familie, en zijne verdere krijgsverrichtingen, verworven hem, hoe langer hoe meer, de gunst des Keizers: zo dat deze zig niet kon weerhouden, om de schoondochter van BOSCHHOUDER zig ter vrouwe te neemen. BOSCHHOUDER, tot zo een hoogen staat gesteegen zijnde, verkreeg, eindelijk, in het jaar 1615, vrijheid van den Keizer, om zig naar *Masulipatnam* te begeeven, om vandaar de beloofde versterking tegen de Portugeezen mede te brengen. DE HAAZE, opperhoofd van het Comptoir aldaar, verzelde hem naar *Bantam*. De Gouverneur REINST aldaar overleeden, en de zaaken, door den Molukschen en Bandaaschen oorlog, in een slechten staat zijnde, werd 'er goedgevonden, hem naar *Holland* te zenden. Sterk drong hij daarop aan, om zijne commissie aan de Staaten Generaal, aan Prinse MAURITS, en aan de Ed. Heeren Bewindhebberen te kunnen afleggen. BOSCHHOUDER maakte, echter, daarbij eene gantsch verkeerde rekening. Want deze behandelde hem zeer trotsch en hooghartig. Dit kwetste zijnen hoogmoed zo zeer, dat hij, eer en plicht vergeetende, zig naar *Coppenhagen* begaf. Aldaar tekende hij, den 30sten Maart 1618, eene door hem gemaakte onderhandeling met CHRISTIAAN DEN VIERDEN, Koning van *Denemarken*, van wien hij, voor rekening van den Keizer van *Ceylon*, een schip en jagt verkreeg, bemand met een goed aantal Matroozen en Soldaaten, waarmede hij, nog in dat zelve jaar, met zijne huisvrouw en gantsche gezin vertrok. Doch zijn dood, als

ook die van zijn zoontje, waarvan gemelde Koning CHRISTIAAN Peter was, deed alle deze fraaie vooruitzichten in rook verdwijnen.

De Portugeezen maakten zig, inmiddels, zo groot en geducht op *Ceylon* en *Candië*, dat de Keizer genoodzaakt was, in het jaar 1636, hulp bij de Hollanders te zoeken. De brief, ten dien einde, aan den Gouverneur van *Paliacatte*, KAREL REINIERSZ, afgezonden, hield in, een verhaal van zijne oorlogen met de Portugeezen, en beloften aan de Hollanders, zo zij hem bijstonden, om die trouwloozen van zijn Eiland te verjaagen, en werd vandaar naar *Batavia* gezonden. De Gouverneur en Raaden, zo schoone gelegenheid niet willende laaten voorbijgaan, belastteden terstond REINIERSZ met de zorge en het bewind daarvan. JAN THIJSZEN, Kapitein van een schip, waarmede hij, voorheen, op *Ceylon* geweest was, en ADRIAAN HELMOND, Koopman, werden benoemd, om eene commissie bij den toen regeerenden Keizer, RAJA SINGA genaamd, te gaan afleggen. Op den 19den November 1637 hadden zij gehoor. Doch zij, niet gelast zijnde om iets te sluiten, dan na alvorens berigt daarvan aan den Admiraal gebragt te hebben, die met de vloot voor de *Baai van Goä* lag, kwam men overeen, dat RAJA SINGA een Gezantschap aan denzelven zou afzenden, om gezamentlijk te sluiten. De Portugeezen, hiervan de lugt gekregen hebbende, lieten niets onbeproefd, om deze overeenkomst te verhinderen. Maar RAJA SINGA toonde, hen te wel te kennen, en ging voort met zijne onderneeming. Den 4den December 1638, gingen drie zijner Gezanten aan boord van hun jagt, en kwamen, den 19den, bij de vloot, die onder het bevel van ADAM WESTERWOLD stond, en aan wien zij den brief van RAJA SINGA overhandigen. Deze beloofde daarin, dat, in gevalle men hem behulpzaam ware, in het overmeesteren van *Colombo* en *Baticalo*, al het gewonnene in tweeën zou gedeeld worden, en dat de Hollanders niet alleen vrijheid zouden genieten, om eene Sterkte, waar zij het goeddachten, te bouwen, maar dat men verder met elkander zou overeenkomen, om alle de Peper en Kaneel, die het Eiland voortbragt, aan hun te leveren.

Ter-

Terwijl de Afgezanten, op de Hollandsche vloot, goed onthaal genoten, hadden zij het gezicht van een scheepsstrijd, die 'er voorviel, op den 4den Januarij des jaars 1638, tusschen de Portugeezen en Hollanders; bestaande de Portugeesche vloot uit zes Gallioenen en twintig Fregatten, en die der Hollanders uit zeven Schepen, drie Jagten en één Fregat.

De Portugeezen, welke, sedert het begin van de maand October des voorigen jaars, hunne zeemagt in het gezicht van de Hollanders hadden klaar gemaakt, kwamen, op den 4den Februarij, vóór zonnenopgang, uit de *Baar van Goä*, te voorschijn. Zo dra de Hollanders dezelven gewaar werden, ligteden zij hunne ankers, en staken, met klein zeil, zeewaards in, vormende een halve maan, om den vijand van het strand aftelokken. De landwind was hevig, en de zee onstuimig. De Portugeezen verdeelden hunne vloot in smaldeelen. Hun Generaal lag tegenover den Hollandschen Admiraal. Terwijl deze groote overmagt, met volle zeilen, afkwam, bereikte zij, des morgens om negen uuren, de Hollandsche vloot, op een afstand van drie mijlen van de Baar af. De Admiraal, de Schoutbijnacht, en het Gallioen *St. Bartholomeo* naderden de schepen *Utrecht*, *'s Gravenhage* en *Harderwijk*, en begonnen, op den Hollandschen Admiraal, met kogels te schieten; die daarop de Roode Vlag deed ophijsen, en hun, op zijne beurt, beantwoorden. Het vuur tusschen deze schepen hield wel drie uuren aan, zonder dat de overige Schepenen en Gallioenen, door de stilte, aan elkander konden komen. De Admiraal WESTERWOLD, aan boord van het Schip *Utrecht*, dagt den Portugeeschen Admiraal aanteklampen; maar die ontweek het, houdende gestaag op andere Schepen aan. Hieruit bespeurden de Hollanders, dat de Portugeezen het enteren zochten te ontwijken. WESTERWOLD, hunnen Vice-Admiraal kans ziende te bereiken, zette met magt 'er op aan, en enterde denzelven; doch hij maakte zig spoedig los, 't welk niet zonder verlies van weerskanten toeging. Meest hadden de vijanden het op het Schip van den Admiraal gemunt; doch zij deeden hem weinig schade. Het Gallioen *St. Bartholomeo* werdt, vervolgens, aan boord geklampt, door het Schip *Veere*; waarvan het zig, zo wel als van *'s Gra-*

 ven-

venhage, ontdeed, nadat het, uit het laatstgenoemde Schip, de volle laag gekreegen had. Het Schip *Vlissingen*, ziende dat de Portugeesche Admiraal dat Schip zocht te ontzetten, klampte hetzelve aan; dan alzo daarin brand ontstond, floeg dezelve spoedig over in de twee Schepen, *Vlissingen* en *'s Gravenhage*, die, wat moeite het volk ook deed, niet gered konden worden, en alle drie door het vuur verteerden; iets, 't welk de overwinning der Hollanders veel benadeelde: te meer, wijl de vijanden, schroomachtig voor de entering, van langzamerhand afdeinsden naar de *Baar van Goä*, waarin zij, schoon met weinig voordeel, door de Schepen *Veere*, *Rotterdam* en *Texel*, werden nagejaagt. Het grootste voordeel was, dat de Hollanders niet meer dan vijf-en-dertig dooden en vijftig gekwetsten hadden, en dat zij, van het verbrandde Schip *St. Bartholomeo*, meer dan honderd en dertig gevangenen bekomen hadden, die, naderhand, gelost werden, voor twee duizend en twee honderd reaalen van agtten, en uitwisseling van eenige gevangene Hollanders.

De Gezanten van *Ceylon*, die, op het Jagt *de Valk*, ooggetuigen van dit gevegt geweest waren, verwonderden zig niet alleen over den moed en bekwaamheid der Hollanders, maar verklaarden, geen nader bewijs van hunnen doodelijken haat tegen de Portugeezen noodig te hebben.

Na den slag kwam de Hollandsche vloot ten anker, onder de zuidelijke Eilanden van *Goä*, en kreeg aldaar eene versterking van twee schoone Schepen, *'s Hertogenbosch* en *Henrietta Louisa*. Het Schip *Texel*, met twee Jagten, werd, onder bevel van JACOB KOSTER, met de Gezanten, naar *Ceylon* gezonden; het was voorzien met een brief aan RAJA SINGA, waarin aan hem, door den Admiraal, beloofd werd, tegen de maand Mei, eene veel sterker magt, om de Portugeezen, te water en te land, aantetasten. RAJA SINGA had, inmiddels, mede groote voordeelen op de Portugeezen behaald. WESTERWOLD, met de vloot, voor *Batiçalo* genaderd zijnde, overmeesterde hetzelve, en stelde 'er KOSTER tot Commandant aan. Daarna sloot de Admiraal, met RAJA SINGA, een volledig verdrag, op den 23sten van de maand Mei, bestaande in zeventien artikelen, zeer ten voordeele van de Maatschappij. De Koning, om zijne trouw en er-

erkentenis te toonen, bezorgde terstond, uit kracht van zijne verbintenis, vier honderd pakken kaneel, zeven-en-tagtig kwintaalen wasch, en drie duizend negen-en-vijftig ponden peper, op rekening van de kosten, die ten zijnen laste liepen. Vervolgens benoemde hij twee Gezanten, om met den Admiraal naar *Batavia* te gaan, en aldaar aan de gemaakte onderhandeling het volle beslag te geeven. Zij keerden vandaar terug, met vrij aanzienlijker geschenken, dan zij gebragt hadden.

Dan, ras vond men blijken, hoe weinig staat 'er op de woorden en beloften der *Indiaansche* Vorsten te maaken ware. Van Mei 1638, tot in het begin van het volgende jaar, hadden de Hollanders RAJA SINGA, in veele overwinningen, behulpzaam geweest. Gemelde KOSTER overmeesterde zelfs, den 13den Maart, by verrasfing, de Stad *Punto Gallo*; eene Sterkte van veel aanbelang, aan de zuidzijde van *Ceylon*. De handelwijze van de bedienden van RAJA SINGA noodzaakte hem, daarna ten Hove te gaan, om zijne klagten intebrengen. Geen gunstig verhoor krijgende, begon hij in bedreigingen uittevaaren; waardoor RAJA SINGA zo vertoornd werd, dat hij het besluit nam, om KOSTER, door zijne wacht, die uit Cingaleezen bestond, te doen vermoorden: een besluit, te versoeilijker, om dat het de vergelding was van eenen man, die aan dezen Vorst onderworpen had *Baticalo*, *Trinquemale* en *Punto Gale*, met alle de onderhoorige Landen, die aan hem afgestaan waren, schoon, volgens den inhoud van het Tractaat, daartoe ongehouden zijnde. De ontrouwe RAJA SINGA liet het daar niet bij, maar zocht alle gelegenheden tot nieuwe moeilijkheden met de Hollanders, die hij begon te vreezen; ondersteunende zelfs, op een schelmachtige wijze, de Portugeezen, die voor de onze nog geduchter zouden geworden zijn, zo niet de verovering van *Malakka* hun beteugeld had.

Reeds van het jaar 1606, had men het oog op die vermaarde Stad gehad. De kwaade uitslag van den tocht van MATELIEF had den aanslag toen doen mislukken. VERHOEVEN moest 'er mede, in het jaar 1608, van afzien. De poogingen, in 1623 en 1627, daartoe aangewend, waren mede vruchteloos geweest. Doch, met dit al, zag men 'er niet van af. In het jaar 1640 scheenen de

de omstandigheden 'er gunstig toe te zijn. De Portugeezen, die 'er het bezit van hadden, zaten 'er toen zo naauw in opgeslooten, dat zij ter naauwer nood levensmiddelen konden bekomen. De Gouverneur Generaal VAN DIEMEN gaf, van dien toestand, kennis aan den Raad van *Indië*; die daarop het besluit nam, van die gesteldheid een nuttig gebruik te maaken. De gesteldheid, waarin de Jagten der Kompagnie, door den Koning van *Jahor* geholpen, deze trotsche vijanden gebragt hadden, maakte het plan des te uitvoerlijker. In de maand Mei, van het gezegde jaar, werden die Jagten, met nog drie Schepen versterkt, die onder bevel stonden van den Sergeant-Major ADRIAAN ANTHONIESZOON, aan wiens bekwaamheid men het gantsche bestier toevertrouwde.

Nadat de Stad op zijn bevel genoegzaam geheel ingeslooten was, werd 'er klaarigheid tot de landing gemaakt. De Hollanders hadden aldaar twaalf Schepen en zes Chaloupen, bemand met omtrent 1500 Koppen, en een gelijk getal Maleijers, door den Koning van *Jahor*, aan boord van veertig vaartuigen, hun toegezonden. De ontscheping dier manschap geschiedde op den 2den Augustus. Nadat ze hadden post gevat, ten noorden van de voorstad, werden 'er twee batterijen opgeworpen, en voorzien met zestien stukken kanon. Daarmede werden verscheidene bressen geschoten, zonder dat 'er mogelijkheid was om de Stad te bestormen. Niets scheen in staat te zijn, de hardnekkigheid der Portugeezen te kunnen doen buigen; duurende dit beleg tot het einde des jaars, zonder dat de belegeraars iets zagen te winnen. Hunne enkele hoop bestond daarin, dat de belegerden zig uit gebrek zouden moeten overgeeven. De Portugeezen waren verwoed genoeg geweest, om wijven en kinderen buiten de Stad te zenden, binnen welke de honger zo vreeslijk was, dat een moeder haar eigen kind uit het graf haalde en opät, na het nog twee dagen bewaard te hebben. De honger werd gevolgd van de pest, die zelfs tot de belegeraars oversloeg. De gemelde ANDRIES ANTHONIEZOON, zijn opvolger JACOB COPER, JAN DE MEERE, en meer anderen, verlooren 'er het leven door. Dus alle de Leden van den ouden Krijgsraad gesneuveld zijnde, maakte men nieuwen uit de voornaamste Officieren, die in het

le-

leger en op de vloot gebleeven waren; staande toen het opperbevel aan MINNE WILLEMSZOON KEERT DE KOE, die, met de andere hoofden, overeenkwam, om de Stad, voor het laatst, met geweld aantetasten.

Op den 14den Januarij 1641, met het aanbreeken van den dag, werden, na het doen van een zeer ernstig en vuurig gebed, alle de gezonde Matroosen en Soldaaten, ten getale van bijna zes honderd en vijftig koppen, in drie hoopen verdeeld. De aanval geschiedde met groote furie; en men zou een volkomene overwinning behaald hebben, zo niet de Commandant KEERT DE KOE, zeer ontijdig, het bedingen van voorwaarden vergund had; waarop de Soldaaten in het Hollandsch leger gebragt werden, en aan de Inwoonders vergund om in de Stad te mogen blijven, mids al hun goud, zilver en kleinoodjen in de *St. Paulus Kerk* te brengen, zorgende de Opperhoofden, dat het leven der mannen, en de eerbaarheid der vrouwen, zo wel voor de Hollanders als voor de Maleijers, bewaard bleef. Met deze verovering kwam de eerste Stad, zo in sterkte als rijkdom en macht, naast *Goä* in 't Oosten, in de magt der *Nederlandsche Kompagnie*, nadat dezelve honderd en twintig jaaren in de magt der Portugeezen geweest was. Van de twintig duizend Inwoonders, waren 'er, bij de overgave, naauwlijks drie duizend overig. De Portugeesche Gouverneur, MANUEL DE SOUSA COUHENTA, stierf twee dagen daarna. De overige Bevelhebbers, Geestelijken, Soldaaten en voornaamste Inwoonders, werden naar *Batavia* gezonden, en de rest naar *Negapatnam*; dus 'er niets overig bleef dan de Malatten en Zwarten.

Na deze verovering, werd *Goä* mede geblokkeerd, onder bevel van CORNELIS SIMONSZOON VAN DER VEER, wiens eerste bedrijf aldaar was, het verbranden van drie Portugeesche Gallioenen; doch daarna vond men raadzaamer, van het beleg van *Goä* aftezien.

De tijding, die men kreeg, dat de Hertog VAN BRAGANCE, in 1640, den throon van *Portugal* beklommen had, onder den naam van Don JUAN DE VIERDE, en de aankomst van den Onderkoning, Graave D'AVEIRAS, te *Goä*, maakten groote verandering. Deze zond Gezanten naar *Batavia*, met last, om daar

ken-

kennis te geeven van de gegronde hoop, om een nieuw verbond, tusschen dien Vorst en den Staat der *Nederlanden*, te sluiten: als ook, om bij den Raad van *Indië* aantedringen op eene wapenschorsing, in dat gedeelte der waereld. Deze Gezanten werden 'er zeer wel ontvangen; doch men trad met hun in geene onderhandeling, voor dat men, in de maand October, uit de *Nederlanden*, berigt van den stilstand van wapenen, voor den tijd van tien jaaren, bekomen had, die toen ook te *Batavia*, werd afgekondigd. Doch de Portugeezen hielden de punten van het verdrag zo slecht, op *Ceylon*, dat de Regeering van *Batavia* genoodzaakt was, den Directeur Generaal CHARON derwaards te zenden, in den rang van Generaal Admiraal van haare krijgsmagt, met last, om de vesting *Negombo* te overmeesteren; zo als hij ook deed, den 4den Januarij 1644.

De Gouverneur-Generaal VAN DIEMEN gaf last, dat men den Ordinaris Raad MAATZUIKER naar *Goä* zou doen vertrekken, in hoedanigheid van Afgezant, om te beproeven, of men in het vriendelijke de verschillen konde bijleggen. En inderdaad, hij bewerkte ook zo veel, dat, op den 10den November, een nieuw vergelijk getekend werd. Men zegt dat MAATZUIKER, bij die onderhandeling, zijne grootste schranderheid betoonde, bedingende van den Onderkoning zesmaal honderd duizend guldens meer, dan zijn last was. In het volgende jaar werd, uit hoofde van dat verdrag, de grensscheiding op het Eiland *Ceylon*, tusschen die twee natiën, bepaald, alwaar nu den Hollanderen niemand hinderlijk was, dan de ontrouwe RAJA SINGA. De dood had de Maatschappij verlost, en de aarde gezuiverd, van een ander gedrocht van wreedheid en trouwloosheid, den Koning van *Achim*, op het Eiland *Sumatra*. De Koningin volgde hem op, en regeerde in vrede. Dus ging het aldaar der Maatschappije naar wensch. Alleen trof haar het ongeluk, van een aanmerklijk nadeel te lijden, aan een partij Juweelen van groote waarde, die de Koning schuldig was, en ook last gegeeven had om te voldoen, doch door de Koningin geweigerd werd. ANDRIES SOUVRIJ werd, als Afgezant, aan haar afgevaardigd, om haar geluk te wenschen met haare komste tot den troon.

Het Gouvernement van *Amboina* genoot, omtrent dezen tijd, eene

eene rust, welke de misnoegden gewoon waren, zedert veele jaaren, te flooren. De Stadhouder LOUBOU, zig tot het uiterfle gebragt ziende, door den afval van een groot getal zijner afhangelingen, verzoende zig, eindelijk, mede, in het jaar 1642, onder belofte, van zig, in 't toekomende, te zullen gedraagen als een getrouw Onderdaan des Konings van *Ternate*, zijnen Meefter, en den vriend van de Hollanders. Verfcheidene brieven, door hem in 't licht gebragt, om daardoor zijn voorig gedrag te rechtvaardigen, gaven klaare blijken van de trouwlooze geaartheid van zijnen Koning. Doch men hield zig daaromtrent als onverfchillig

Het zij dat de Koning daarvan kundfchap gekreegen, of dat hij een haat tegen zijnen Stadhouder had opgevat, hij fchilderde hem af met de lelijkfte verwen, in een brief aan den Gouverneur DEMMER, verzoekende dat men zig van LOUHOU en zijn huisgezin wilde verzekeren, en ze ter dood doen brengen, als verraders, zo van hem als van de Maatfchappij; vorderende de Koning verder, dat men naar *Ternate* zond den jongen MADIJRA, gefprooten uit een doorluchtigen ftam, verzeld van alle de Orankaij's, om dezen, in plaats van LOUHOU, tot Stadhouder te maaken.

De Gouverneur, die LOUHOU nog nodig had, verborg dezen last zorgvuldig voor hem, handelende hem zelfs met meer beleefdheid, dan hij gewoon was. Maar den 14den Mei, riep de Admiraal KAAN, in de Fortres, bij een, alle de Onderdaanen, zo der Kompagnie, als van den Koning, las hun den brief voor, en gelastte hun, MADIJRA naar *Ternate* te geleiden, om daar gehuldigd te worden; hij eindigde de vergadering, met zig van LOUHOU en deszelfs broeder te verzekeren. LOUHOU en zijne moeder, zuster en broeder, werden, den 17den Junij, te *Amboina* onthoofd.

Nadat men dus van dien woelzieken mensch verlost was, deed KAAN een tocht, met MADIJRA, naar *Ternate*, en bragt hem ook weder te *Amboina*, bevestigende hem aldaar in den post van Stadhouder des Konings van *Ternate*; waarbij de Maatfchappij aldaar zeer groot gezag verkreeg.

Onder de ongemeene gebeurtenisfen, die tot eer van het

Gou-

Gouvernement van VAN DIEMEN verstrekken, behoort niet vergeeten te worden, dat hij het was, die den handel van de Maatschappij, allereerst, in het Koningrijk *Tonkin* oprichtte. KAREL HARTSINK, in het jaar 1637, derwaards gezonden zijnde, werd door den Koning voor zijnen zoon aangenomen, en deed drie reizen agter den anderen; waaruit men, echter, zig meer voordeel beloofde, dan 'er uit gevolgd is.

Dergelijke verwachting had men ook opgevat, van het Comptoir, eenigen tijd te vooren, te *Candia* opgericht. Want daar ter plaatse werd de ongelukkige REGEMORTI, daar hij, met de waardigheid van Afgezant bekleed, zig voor alles veilig achtte, met alle de zijnen, op order van den Koning, omgebragt; alle de Hollanders, die in de Logie gebleeven waren, werden 'er vermoord.

Twee jaaren vóór deze droevige gebeurtenis, had VAN DIEMEN, door eenige manschap, den staat van het Koningrijk van *Laos*, liggende ten noorden van *Cambodia*, laaten opneemen. De afgezondenen brachten elf weeken door, met het opkoomen van den stroom, in kleine praauwen, van *Cambodia* af, tot aan *Winkjan*, de Hoofdstad van het Koningrijk van *Lao*, alwaar de Koning zijn verblijf houdt.

De Koopman GERARD VAN WUSTHOF, hoofd van dit Gezantschap, genaderd zijnde in den omtrek van *Winkjan*, kwamen eenige van 's Konings Dienaars hem zijne geloofsbrieven afvorderen. Deze nagezien en goed bevonden zijnde, werden hem drie groote praauwen toegezonden, elk voorzien met veertig Roeijers, geschikt om den Afgezant en zijnen Lijfwacht intenemen. Zijn geloofsbrief werd geleid in het grootste der vaartuigen, op een gouden schaal, geplaatst onder een kostelijk verhemelte; daar achter stelden zig de Hollanders. Een *Tivinia*, of daartoe geschikte Onderkoning, had last, hun naar het verblijf, dat voor hun vervaardigd was, te geleiden. Door een anderen Onderkoning werden zij, uit naam van den Vorst, verwelkomd, die hun ook geschenken en eenige ververschingen aanbood. 'Er werd niet gezuimd, met den dag tot hun gehoor te bepaalen; waartoe de Afgezant met veel staatsie werd ingeleid. Een Oliphant droeg den brief van den Gouverneur-

Ge-

Generaal, op een gouden bekken; en vijf anderen waren geschikt voor den Afgezant en de zijnen. Men kwam, tot voorbij het paleis des Konings, midden door een dubbele rij Soldaaten, en eindelijk buiten een der Stads poorten. Na nog bijna een vierde van een mijl te hebben afgeleid, klommen de Hollanders van de Oliphanten, en gingen in de voor hun vervaardigde Tenten, om 'er des Konings bevelen aftewagten. Het veld was vol van Officieren en Soldaaten, die op Oliphanten of Paarden zaten. Deze klommen mede af, en begaven zig in de Tenten.

Na verloop van een uur verscheen de Koning, op een Oliphant, verzeld van een Lijfwacht van drie honderd Soldaaten. Sommige voerden musketten, anderen lansfen. Na hen volgde een trein van Oliphanten, allen bereden door Officieren, en gevolgd door een hoop Speellieden, en eindelijk nog eenige Soldaaten. De Koning, die door de Hollanders, in het voorbij trekken hunner Tenten, gegroet werd, scheen hun niet ouder dan twee-en-twintig jaaren. Een weinig tijds daarna kwamen ook de vrouwen, op zestien Oliphanten. Nadat de Lijfwachten buiten het gezicht van de legerplaats waren, trad ieder weder binnen zijne Tent, daar de Koning het middagmaal voor de Hollanders deed aanbrengen.

Ten vier uuren, nademiddag, werd de Afgezant ten gehoor genoodigd. Men leide hem dwars over een groot plein, in een vierkanten voorhof, omringd van muuren, met een menigte van schutgaten. In 't midden stond een groote piramide, wier opperste bekleed was met honderd kopere plaaten, wel ter zwaarte van duizend ponden. Deze Gedenknaald werd aangemerkt als eene Godheid, en alle Inwoonders van *Lao* kwamen hier hunne gebeden uitstorten. Inmiddels werden de geschenken der Nederlanders aangebragt, en in de open lucht gesteld, op vijftien schreden afstands van den Koning. Vervolgens werd WUSTHOF in een grooten Tempel gebracht, waarin zig de Vorst met alle zijne Grooten bevond. Daar was het, dat men de gewoone eerbewijzingen aan denzelven deed; hebbende elk, in iedere hand, een waschkaars, en buigende zig driemaal met het hoofd ter aarde. De Koning

 deed,

deed, volgens gewoonte, bij zulke plechtigheden, aan den Gezant een geschenk van een gouden helm, en eenige kleederen; ook werden de persoonen van zijn gevolg niet vergeeten. Om hun te vermaaken, werd 'er een soort van Spiegelgevecht en Bal gegeeven, dat besloten werd met een prachtig vuurwerk. Den gantschen nacht bragten zij door buiten de Stad, ook zelfs de Koning; daar geen voorbeeld van was. Des morgens geleide men hen wederom, met vier Olyphanten, naar hun voorig verblijf. Na dien dag werd de Afgezant, nog verscheidene reizen, aan het Hof gehaald, daar men hem alle vermaak aandeed. Na 'er zig dus twee maanden te hebben opgehouden, vertrok hij om naar *Cambodia* terug te keeren, alwaar hij eerst ten einde van vijftien weeken aankwam, zeer voldaan zijnde over den goeden uitslag van zijne commissie. Doch een daarop volgende opstand, te *Cambodia*, was oorzaak, dat men de gevolgen, die men van dit Gezantschap verwacht had, niet kon tot rijpheid doen komen.

Het volgende jaar 1642 was berucht, door de reize van ABEL JANSZEN TASMAN, na de zuidelijkste Landen, alwaar hij eene onbekende kust ontdekte, waaraan hij den naam van *Nieuw Zeeland* gaf. Na de zuidelijke punt van *Nieuw Holland* omgezeild te hebben, noemde hij dat het *Land van Diemen*; zodat men zig misgist, als men deze ontdekking aan den Gouverneur-Generaal, als in persoon gedaan, toeschrijft. Ook is het waarschijnlijk, dat de beloften, bij THEVENOT, in de Voorreede zijner Reize, gedaan, om, naamlijk, in het vervolg, *de Reis van* van Diemen *naar het Zuidland* te zullen gemeen maaken, op geene andere zag, dan op die van TASMAN, te vinden achter MONTANUS, *Beschrijving van Amerika.* In 1643 werd, geduurende het bewind van VAN DIEMEN, nog eene vermaarde reize gedaan, met de Schepen *Castrikum* en *Breskens*, door DE VRIES, om de *Oostkust van Tartarijen*, de *Westkust van Amerika*, ten einde om de *Eijlanden*, zo rijk van goud- en zilvermijnen, welke men onderstelde ten oosten van *Japan* gelegen te zijn, te ontdekken.

Geduurende het Gouverneur-Generaalschap van den Heer VAN DIEMEN, werd de Groote Kerk te *Batavia* voltooid, en die

die in het Kasteel gebouwd. Deze twee kerken waren, in het jaar 1640, aangelegd, en ieder persoon, in dienst van de Maatschappij, was verplicht, daartoe een maand zijner gaadje te geeven. VAN DIEMEN besprak, bij zijnen laatsten wil, 40,000 rijksdaalders, tot het bouwen van nog eene nieuwe kerk. De Latijnsche school deed hij, twee jaaren daarna, bouwen. Ook was hij het, die de eerste hand leide, aan de verzameling der Keuren en Ordonnantien van *Batavia*, getrokken uit de Plakaaten en Resolutien van de Regeering, een arbeid, die door zijnen opvolger MAATZUIKER vervolgd en ten einde gebragt is, dienende, nog heden, voor een algemeen Wetboek, in de Bezittingen der *Nederlanders in de Oost-Indiën*. Ook is men aan hem verschuldigd, een algemeen Reglement, in 1643, voor de Kerklijken gemaakt, bestaande in bijna honderd Artikelen.

VAN DIEMEN, onder alle die bezigheden, zijne levenskrachten voelende verminderen, naar maate zijne jaaren toenamen, had reeds vroeger, ernstig, om zijn ontslag verzocht, zonder, op de eerste aanzoeken, iets anders dan nieuwe en dringende verzoeken tot antwoord te ontvangen, om in zijnen post te volharden. Eindelijk, op zijn aanhouden, werd zijn verzoek toegestaan, en hij ontslagen van zijnen dienst. Doch hij overleed kort daarna, op den 19den April 1645; hebbende, weinige dagen te vooren, den Heer VAN DER LIJN, aan de Raaden van *Indië*, als zijnen opvolger voorgeslagen, en zijne huisvrouw aan hunne zorge bevolen.

Zijne weduwe, ANNA VAN AALST, vertrok, nog in dat zelve jaar, met de vloot, onder bevel van den Admiraal MAXIMILIAAN LE MAIRE, naar *Holland*. Aldaar geland zijnde, stonden de Bewindhebberen, uit aanmerking van de diensten, door wijlen haaren man aan de Maatschappij bewezen, haar tot erkentenis toe, een somme van 20,000 guldens, en lieten haar, nog daarenboven, uit enkele edelmoedigheid, volgen, alle de goederen, huisraad en kostelijkheden, in groote menigte mede gebragt. VALENTIJN zegt, dat deze vrouw naderhand wederom in 't huwelijk trad, met GIJSBERT VAN HOLACK, Afgevaardigde in de Staaten Generaal; doch dit verhaal behelst niet veel zekerheids; want naderhand doet hij haar trouwen met den Heer CONSTANT,

 die

die Directeur in *Persie* geweest was, en met wien zij uit de *Indië* was thuis gekomen, zonder te zeggen, of dit haar tweede of derde huwelijk ware.

Het afbeeldzel van VAN DIEMEN vindt men onder die der Gouverneurs van *Neerlands Indie.*

DIEMEN, een Dorp en Parochie onder *Amstelland*, behoorende, als eene Ambachtsheerlijkheid, aan de Stad *Amsteldam.* Het legt, ten noorden, aan het *Y*, ten Oosten, aan de Banne van *Muiden*; ten Zuiden, aan de *Bijlemer* en *Bijlemermeir*, en ten Westen, aan de *Diemer-* of *Watergraafsmeir* en een gedeelte van *Ouderkerk aan den Amstel*; bestaande uit het Dorp *Diemen*, *Overdiemen*, *Diemerdam* en *Diemerbrug*. De Heerlijkheid word ook verdeeld in de Buurten *Bovenkerk*, *Buitenkerk*, *Overdiemen* en *Outersdorp*, bij *Zeeburg*. In 't jaar 1631 stond *Diemen* en *Diemerdam*, op de lijst der Verpondingen, aangetekend tot 1072 Morgens en 775 Roeden lands; bedraagende het quohier *f* 2608:8:3 waarvan naderhand, voor verdolven land, afgetrokken zijn, zeven en een halve roeden. Nog laater, zints de *Diemermeer* een bijzondere Regtsban geworden was, is *Diemen* alleen aangeslagen voor 1069 Morgens 767 Roeden lands, van 800 Roeden ieder Morgen. In het jaar 1732 telde men, voor *Diemen* en *Diemerdam*, 113 huizen. Deze Ambachtsheerlijkheid ontleent den naam van *de Diem*, eene watering in *Amstelland*, die haar begin neemt aan den *Ringsloot* van de *Bijllemermeir*, en loopt tot aan den *Hoogen Zeedijk*, bij *Diemerdam*, alwaar ze zig, door de *Diemerdammersluis*, in *'t Y* ontlast.

Wat het Dorp *Diemen* betreft; het is klein in zijn bestek, en heeft maar eenige weinige huizen rondom de Kerk. De stilheid maakt het, echter, voor eenigen, zeer aangenaam. Dicht bij de Kerk, die door een eigen Predikant bediend word, een oud doch stevig gebouw, en, in het jaar 1744, nog merklijk verbeterd, pronkende met een spits torentje, en van binnen met een fraai geschildert gewelf, doch, door den ouderdom, thans weinig meer zichtbaar, staat het Rechthuis, zo wel voor 't Crimineel

neel als Civiel, doch 't welk niet behoort tot den eigendom van het Ambacht.

DIEMERBAN, of de *Banne van Diemen.* Door dezelve liepen, van ouds, twee Heerenwegen, die nog in wezen zijn: de een loopt van den *Afloop naar Diemen*, door het Dorp en *Diemerbrug*, naar *Ouderkerk aan den Amstel*; de andere van *Diemerdam*, langs *de Diem* en over de *Vinkenbrug*, die eerst na het graaven der *Muider Trekvaart* gelegd is, langs de *Bijlemer* en *Gaasp*, naar *Weesp.* Beide deze wegen zijn, reeds vóór de bepoldering der landen, in wezen geweest. Schout en Schepenen van *Diemen* hebben, van onheugelijke tijden, deze wegen, als zijnde Heerenwegen, geschouwd; welk recht hun nog is toegekend, volgens Sententie van den *Hoogen Raad*, in het jaar 1755, op den 28sten September.

In het Crimineele spant de Bailjuw van *Amstelland*, zijnde thans de Heer . . . ELIAS, Oud-Schepen en Raad der Stad *Amsterdam*, met zeven Schepenen, de Vierschaar over de *Ban van Diemen*, in het Rechthuis van het Dorp, of aan de *Diemerbrug.* De Schout, die tevens Secretaris is, zit, met de Schepenen, ter zelve p'aatse, over Civile zaaken, gewoonlijk op den eersten Zaturdag van ieder maand, te recht. Vijf van de zeven Schepenen worden, jaarlijks, tegen den 2den Februarij, gekooren, door den Ambachtsheer, zijnde, altoos, een Regeerend Burgemeester der Stad *Amsteldam*; blijvende de twee overige, gemeenlijk, nog een jaar in dienst, schoon het aan de keuze van den Ambachtsheer staat, om ze alle zeven te doen afgaan. De Schout en Secretaris, welke twee ampten, sedert het jaar 1748, door één persoon bediend worden, wordt aangesteld door Heeren Burgemeesteren, als Ambachtsheeren. Buiten den Schout en Schepenen, zijn 'er zes Buurtmeesters, mede stem hebbende in de Dorpszaaken, en worden, jaarlijks, aangesteld door den Ambachtsheer. Schepenen hebben 'er het recht van aanstelling van drie Armmeesters, die drie jaaren dienen, en waarvan 'er jaarlijks één afgaat. Ook zijn 'er drie Kerkmeesters, die mede den tijd van drie jaaren dienen. Uit de nominatie, door de afgaanden gemaakt, worden,

den, door den Ambachtsheer, derzelver plaatsen vervuld. De Arm- en Kerkmeesters zijn verplicht, aan den Ambachtsheer, ten overstaan van Schout en Schepen, rekening en verantwoording van hun bestier te doen. Zo ook doen Schout, Schepenen en Buurtmeesters, aan den Ambachtsheer, in 't openbaar; rekening van de verpondingen. Twee Broodweegers worden 'er, telkens, voor ieder jaar, op voorstel van den Schout en Schepenen, aangesteld. De aanstelling van den Gerechtsbode, Gravemaker, Ijker en Marktschipper, als ook de goedkeuring van het beroep eens Predikants, behoort alleen tot de voorrechten van den Ambachtsheer. De Gemeene Armen worden onderhouden uit de maandelijksche Collecte, welke, door de Armmeesters, geschied. Ook deelen zij, met de Diaconie-Armen, het geen, bij het begraaven der dooden, en in de Busschen, die in de Herbergen hangen, verzameld wordt.

Diemerbrug, een Buurt, die vrij aanzienlijker is dan het Dorp zelve, en, zedert het jaar 1640, merklijk grooter geworden dan te vooren, ter oorzaake van het graaven der Vaarten, van *Amsteldam* naar *Weesp*, *Muiden* en *Naarden*. De Brug aldaar word door de Stad *Amsteldam*, van de Graaflijkheid, in erfpacht gehouden. Alle de vaartuigen van, en naar de bovengemelde plaatsen, als ook door de *Gooilandsche* en *Stichtsche* Dorpen op- en afkomende, moeten aldaar een bepaald bruggeld betaalen.

De twee Trekvaarten van *Muiden* en *Weesp* loopen aan dezen Brug te zamen. Tusschen dezelve is aldaar een driehoekig stuk lands, de Stad *Amsteldam* in eigendom behoorende, en het *Verkens Eiland* genaamd.

Diemerdammersluis, is een Duiker, met twee Vloeddeuren en één Valdeur, gelegen in den *Diemerdijk*, tegen het water den *Diem*. In een Proces, voor den Hove van *Holland*, gevoerd in het begin van de voorige eeuw, tusschen die van den Hoek van 't *Gein* in *Weesperkerspel*, en die van *Overdiemen*, welke beide in het onderhoud van deze Sluis droegen, werd; door de eerstgenoemden, in hunnen naam, voorgesteld, dat de

Noord-

Noordzee, oudtijds, een binnenwater veroorzaakt had, ftrekkende tot aan de Stad *Amfteldam*, doch zo fmal, dat men, van buiten *Diemen*, met een ftok of pols, 'er had konnen overfpringen in *Waterland*. Dan, men kan zeker zijn, dat, wanneer dit had moeten beweezen worden, het een zeer moeijelijke taak zou geweest zijn. Vaster had men kunnen gaan, met te zeggen, dat de Dijk, tegen dit *Binnenwater*, de *Zuiderzee* en het *Y* opgeworpen, bij deszelfs eerften aanleg, onderhouden is geworden door de Ban, die 'er onmiddelijk door gedekt werd, en dat dezelve, van tijd tot tijd, verzwaard zijnde, ingevolge van zekere overeenkomften, werd onderhouden, door zulke diftricten, die 'er niet bij behoorden; behoudende, echter, den Dijk den naam van *Diemerdijk*, om dat men wil ftaande houden, dat dezelve eerst door die van *Diemen* is aangelegd en bekostigd. Van de Sluis, daarin aangelegd, word reeds op het jaar 1402 gewag gemaakt, hebbende toen reeds de Stad *Amfteldam*, niet alleen de Cijns te *Diemen*, maar ook het Veer en de Sluis te *Diemerdam*, van de Graaflijkheid in pandfchap bekoomen; welke pandfchap wederom tegen andere goederen werd afgelost, in het jaar 1409.

In het jaar 1549 werd, op den *Diemerdam*, een nieuwe houten Sluis gelegd, eerst de Sluis bij CLAAS JACOBSZ, en naderhand *de Diemerdammerfluis* genaamd. Wat laater vondt men geraaden, een dergelijke Sluis te leggen in den Dijk, die eerst *de Abcouder*, en naderhand, om dat ze van weinig of geen nut was, *de Kostverlooren Sluis* genaamd werd.

Deze Sluis werd, in het jaar 1567, vernieuwd; en, in 1599, befloot men, dezelve wijder en van fteen te maaken, en tegelijk *de Kostverlooren Sluis* te ftoppen; 't geen kort daarna gefchiedde. Men was, echter, naauwlijks aan den arbeid, ten minften het werk nog niet afgedaan, of 'er ontftond gefchil over het draagen der kosten, tusfchen die van 't *Gein*, onder *Wefoperkerfpel*, en die van *Overdiemen*: welk gefchil, door Dijkgraaf en Heemraaden van *Amftelland*, als goede mannen, in het jaar 1601, beflist werd; wordende de gedaane uitfpraak, in het jaar 1604, door den Hove van *Holland*, be-

krachtigd. Volgens die zelve uitspraak, word deze Sluis onderhouden door *Weesp*, *Weseperkerspel*, (waaronder behoort *'t Gein*, *de Gaasp* en *Bijlemermeer.*) *Abcoude*, *Nigtevegt* en *Overdiemen* met *Bovenkerk*, die allen hun overtollig water, door den *Diem* en deze Sluis, in *'t T* loozen, en *Geintresseerden in de Diemerdammersluis* genaamd worden. Ook hebben zij het onmiddelijk bewind over dezelve, 't welk, jaarlijks, bij beurten, aan twee dezer vijf districten wordt opgedraagen.

De betaaling, tot het onderhoud daarvan, geschied in dezer voegen: *Abcoude* één vierde; *Weseperkerspel* en *Diemen* ieder één agtste. Tot de andere helft draagt *Weesp* met 850, *Weseperkerspel* met 1200, *Abcoude* met 2100, *Diemen* met 650 en *Nigtevegt* met 200, en dus te zaamen met 5000 Morgens: zo dat, wanneer 'er een halve stuiver van het Morgen, zijnde 250 guldens, omgeslagen wordt, daarin draagen:

Weesp met 850 morgen	. .		*f* 21 : 5
Weseperkerspel	met ⅛ vooraf	*f* 31 : 5	
en nog met 1200	. .	30 : 0	
			f 61 : 5
Abcoude . .	met ¼ vooraf	*f* 62 : 10	
en nog met 2100	. .	52 : 10	
			f 115 : 0
Diemen . .	met ⅛ vooraf	*f* 32 : 5	
en nog met 650	. .	16 : 5	
			f 47 : 10
Nigtevegt met 200	. . . .		5 : 0
5000 morgen.			*f* 250 : 0

DIEMERDIJK. Van wat aanbelang dezelve voor de Stad *Amsteldam*, zo wel als voor de omleggende Dorpen, meer dan eens, geweest zij, heeft men in de Geschiedenissen van genoemde Stad gezien, en bijzonder in het jaar 1573, geduurende het beleg van *Haarlem*, toen dezelve, door SONOIJ, in het begin van de maand Maart, werd ingenomen, met oogmerk om daardoor

door den toevoer, te water en te land, naar het Leger aftesnijden. SONOIJ, aan den Dijk, met agt honderd man en eenige Delvers, geland zijnde, nam hem in, deed een der Sluizen verbreeken, en na een weinig verder een gat te hebben doen graven, begon hij aan de verschansing. Dan hij stak te vroeg vandaar over naar *Edam*, om nooddruft te verzorgen. Want hij had maar pas voet van den Dijk gezet, of men had 'er binnen de Stad de weet van gekreegen, en nam 'er zulke maatregelen, dat de zijnen, spoedig, de nog pas voltooide Schans verlaaten moesten.

In de maand Mei, ondernam SONOIJ een tweeden aanslag op den Dijk. Doch de *Amsteldamsche* Burgerij geraakte in de *Diemermeer*, met de knegten van SONOIJ, in een hevig gevecht, en noodzaakte SONOIJ, met de zijnen, terug te trekken. In het begin van de maand Junij, hervatte hij den aanslag. Doch die van gemelde Stad hadden nu de Schans, door SONOIJ, te vooren, op den Dijk, bij *Meerhuizen*, aangeleid, versterkt, en onder opzicht gesteld van Hopman SNATER, met twee Vaandelen knegten. SONOIJ wierp, echter, in den nacht van den 2den Junij, wederom, agt honderd man, tusschen de Stad en de Schans, op den Dijk, deed denzelven, zonder merklijk verlies, doorgraven, en versterkte 'er zig met zes Schansen, die hij, tot na het overgaan van *Haarlem*, inhield. Dan, de *Meer* te bemagtigen, was hem niet mogelijk; en dus moest hij den Dijk ook wederom verlaaten.

Aan dezen Dijk, digt bij *Jaaphannes*, werd, in het jaar 1649, een sterke steenen Reduyt, of Redout gebouwd, *Zeeburg* genaamd, tot bescherming van den mond van een breede graft of vaart, aldaar, om dien tijd, buitendijks, gegraven, waardoor de stroom, met ebbe en vloed, komt in en uit te schieten, tusschen de paalen van de scheepswallen en de Stad door. In deze Redout kon men, in het onderste vertrek, zwaar geschut leggen, 't welk langs het water in *'t Y* en dezen Vaart schoot. Tot bevrijding van hetzelve, in het bovenste vertrek, dat onder het Dak, aan alle de vier kanten van de zijmuuren, een stuk uitstekende overgebouwd was, waren Luiken, die, open gedaan zijnde, dienden om, met het werpen van zwaare steenen,

brandende pikkransen, vuurpotten, enz. de vijanden beneden van de muuren aftehouden; zonder dat men de geenen, die boven waren, zien of beschieten kon. Doch deze Redout is, in het jaar 1669, wederom weggenomen, vermids men oordeelde, dat dezelve te na onder de Stad lag, en niet van dat nut konde zijn, als men wel gedacht had. In het jaar 1675 werd, op dezelve plaats, een Herberg gebouwd, behoorende aan het *O. Z. H. Zittenhuis* binnen *Amsteldam*; zijnde voorzien met een langen brug of afloop, waarbij de schepen aankomen, ter losfing van het vee, en bijzonder in het voorjaar, van magere Varkens, tot berging van welke aldaar de nodige schuuren gemaakt zijn. De Herberg, en al het geene daarbij behoort, is, op order van de Regenten van 't gemelde Godshuis, in het jaar 1766, genoegzaam geheel en al zeer fraai met Stallingen en Kolfbaan, en wat verder tot een zomerverblijf vereischt wordt, vertimmerd.

Een weinig verder op den Dijk, is, in het jaar 1726, uit den grond op, herbouwd, het *Gemeenelands Huis* van het Hoogheemraadschap van *Zeeburg* en *Diemerdijk*, waarin de Hoogheemraaden, des zomers, hunne gewoone vergaderingen houden, wordende bewoond door een Kastelein, die ook opzichter over de Dijkaadje is.

Het is een deftig vierkant gebouw, met twee vleugels. Het Latijnsch tijdvers, dat men in den voorgevel leest, geeft te kennen, waartoe hetzelve dienstig is, zeggende in 't nederduitsch:

Hier wordt gehandelt over 't beveiligen der Landerijen,
Door 't beteugelen van de woede der Zuiderzee.

Het Voorhuis van dit gebouw is, van boven en ter wederzijde, met een Neptuin op zijnen Wagen, en met de Wapens der Provintiën van *Holland* en *Utrecht*, en der tien Steden en Plaatsen, uit welke de Hooge Heemraaden afgevaardigd zijn, sierlijk bepleisterd. Aan iedere zijde is een ruim vierkant vertrek, ten dienste van het Hoogheemraadschap, waarvan onder het Art. HOOGHEEMRAADEN zal gesprooken werden.

Deze *Diemerdijk*, welke benaaming, volgens COMMELIJN, hier

hier ter plaatse reeds bekend geweest is, voor omtrent drie honderd jaaren, strekt zig langs het *Y* en de *Zuiderzee*, van de *Muiderpoort* der Stad *Amsteldam*, tot aan de *Kijkuit*, zijnde de Westelijke Poort der Stad *Muiden*, en heeft de lengte van drie duizend twee honderd agt-en-zestig roeden, vijf voeten zes en een halve duim, Diemerdijksche maat. Hij draagt ook wel den naam van de *Muiderdijk*. Ook vindt men hem benoemd met den naam van *Dijkaadje van Tpesloot*. Hij voert alle die naamen naar de Stad *Muiden*, het Dorp *Diemen*, en de geweezene Buurt *Tpesloot*. Dichter naar de Stad *Amsteldam*, werd dezelve, weleer, de *St. Arthoniesdijk* genaamd, naar ST. ANTHONIE, aan wien het *Leprozenhuis*, aan dezen Dijk gelegen, was toegewijd. In de Stad *Amsteldam*, ten Oosten van den *Amstel* of het *Damrak*, op de hoogte van den *Nieuwenbrug*, daar hij zijnen aanvang neemt, werd dezelve, al van ouds, de *Zeedijk* genaamd; welken naam hij nog tegenwoordig, tot aan de *Nieuwmarkt* toe, heeft. Beide deze Dijken zijn reeds in de dertiende eeuwe, en al vroeger, in wezen geweest, dekkende toen het grootste gedeelte van *Holland* tegen de woede der *Zuiderzee*; terwijl de Provincie, tegen de *Noordzee*, door hooge stranden en duinen word beveiligd. Het is meer dan waarschijnlijk, dat deze Dijken, zo hoog noodzaaklijk voor deze Landen, op kosten van dezelven zijn aangelegd; wordende zij ook door het oprichten der Hoogheemraadschappen beschermd en onderhouden.

Van den *Diemerdijk* vindt men allereerst gewag gemaakt, in een Brief van den *Utrechtschen* Bisschop GUIDO, als Heer van *Amstelland*, van den 2den Februarij des jaars 1307, waarbij bevolen wordt, om alle Dijksrecht, op den *Zeedijk*, te berechten zo als van ouds gewoonlijk was. Waaruit blijkt, dat dezelve toen reeds lang in wezen moet geweest zijn, wijl 'er gezegd wordt, *te berechten zo als van ouds gewoonlijk was.* Deze Dijk keerde niet slechts het zeewater uit *Amstelland*, de *Ban van Muiden*, *Weesperkerspel* en een gedeelte van het *Gooiland*, allen onder *Holland* gelegen; maar ook uit het laage gedeelte der Provintie van *Utrecht*; en het blijkt, dat ieder gedeelte dijks, welk naast onder zijn rechtsgebied gelegen was,

door

door dat gedeelte moest onderhouden worden. Tusfchen *Amfteldam* en de *Ypefloot*, omtrent twee honderd roeden voorbij het *Gemeenelands Huis*, moest de Dijk of Zeeburg, volgens een Handvest van Hertog ALBERT VAN BEIJEREN, van het jaar 1387, door drie Schepenen tot *Niewer-Amftel*, en twee Schepenen tot *Amftelredamme*, en één' Schepen tot *Ouder-Amftel*, gefchouwd worden. Van ouds liep de Dijk aldaar meer gevaar, dan nadat men aldaar, voor den zelven, veel Vóórland aanwon, gelijk ook binnen de Stad zelve, aan de gantfche *Lastaadje*, *Uilenburg*, *Marken*, *'t Nieuwe Waals Eiland*, *Raapenburg*, *den Kadijk*, *Kattenburg*, *Oostenburg*, *Wittenburg*, en, buiten de Stad, aan al het buitendijks land, tot aan de Herberg *Zeeburg* toe, te zien is. Dit aanwinnen van buitendijks land, gaf, in het jaar 1401, gelegenheid aan Heere KOEN VAN OOSTERWIJK, toen Heer van *Nieuwer-Amftel*, om, aan de Eigenaars daarvan, vrijheid te geeven, om hunne aangewonne Landen te bezoomen met Kaden, 'er Laanen, Slooten en Wateringen door te leggen, en ook om den Kadijk te doen fchouwen, door drie Schepenen uit de Stad, die door Burgemeefteren, en drie Schepenen uit de *Outewaal*, die door den Schout van *Nieuwer-Amftel* gefteld zouden worden. Dan, hooger op, daar de *Diemerdijk*, van ouds, onder *Diemen* ftond, liep dezelve meer gevaar, en werd ook zo wel niet onderhouden. Eene doorbraak, bij *Ypefloot*, in het jaar 1422, gaf aanleiding tot deze fchikking, door Hertog JAN VAN BEIJEREN, in het volgende jaar, gemaakt. FILIPS VAN BOURGONDIËN maakte, in het jaar 1400, ter gelegenheid van eene zwaare befchoeijinge van ijzer en paalwerk voor den Dijk, op verzoek van die van *Amfteldam* en andere Dijkplichtigen, eene fchikking op het Dijksbeftier, die nog heden, voor een groot gedeelte, ftand houd; blijvende, niettegenftaande die fchikking, de Schouw over den *Diemerdijk*, nog aan den Bailjuw van *Amftelland* en Schout en Schepenen van *Diemen* en *Muiden*, in zo verre zij dien voormaals gehad hebben. Den Dijk, voor *Amfteldam*, van tijd tot tijd, van meer belang wordende, was de Stad wel genoodzaakt, 'er meer en meer zorg voor te draagen. Na voldoende vertooning daarvan, verwierf zij, van MAXIMILIAAN en

FILIPS, in het jaar 1485, bij een Voorrechtsbrief, ook bewind over het onderhouden van denzelven. In het jaar 1509 werd dit voorrecht, door het verleenen van vrijheid, om een naschouw te mogen doen, nog meer uitgebreid.

Ter gelegenheid eener nieuwe schikkinge, met den aanvang van het jaar 1591, bij 's Lands Staaten gemaakt, op de herstelling van het ouderhoud van den *Diemerdijk*, werd de oprichting van een nieuw Kollegie van Heemraaden, over denzelven, en over de Sluizen, Dammen, Watertochten en Waterloozingen, tot denzelven behoorende, vastgesteld.

De *Diemerdijk* is, in de vijftiende, zestiende en zeventiende eeuwe, dikmaals, doorgebroken. Bijzonder bleef, lang daarna, in geheugen, de ongemeene aanpersing en hoogte van water, op Zaturdag en Zondag den 4 en 5den Maart van het jaar 1651. Zonder van alle de onheilen, daardoor veroorzaakt, te spreeken, bepaalen wij ons hier tot *Amsteldam*, en den *St. Anthonies* of *Diemerdijk*. Des Zaturdags werd het water, binnen de Stad, aan den Dam, reeds drie duimen hooger bevonden, dan in het jaar 1570. Des Zondags nadenmiddag klom het nog hooger: zodat de Dijk, door de sterke aanpersing, bezweek en doorbrak, met twee wijde en diepe gaten; waardoor het buitenwater, met groot gedruisch, zig alom verspreidde, dringende, met groote kracht, door den Dijk, zo dat de *Diemermeer* wel zestien voeten diep onder water geraakte; vernielende genoegzaam al wat 'er op en in was; in zo verre, dat de Eigenaars en Ingelanden zig, in dat jaar, moesten vergenoegen, om, met schuitjes, het overschot hunner drijvende goederen bijeen te zamelen, tot dat, met groote kosten en moeite, de Dijk hersteld, en de *Meer* van het overtollig water ontlast was, zo als wij straks, bij de DIEMERMEER, zullen zien. Het geen hier de Storm veroorzaakt had, moest, in het jaar 1672, ten behoud van ons Vaderland, tegen de inbreuk der *Franschen* geschieden. VALKENIER verhaalt, dat, in 't gemelde jaar, om *Amsteldam*, voor den aanval der vijanden, te dekken, de Magistraat dier Stad besloot, den *Diemerdijk* te laaten doorsteeken, en zo wel de *Diemer* als *Bijlemermeer* onder water te zetten. Dan, gevaarlijker was de doorbraak van dezen Dijk, in het jaar 1702, en

ook

ook die van de *Bijlemermeer*; zijnde deze laatste daarmede in zulk een slechten staat geraakt, dat de Eigenaars zig onmagtig bevonden om de schade te herstellen. Die zelve Storm, in de maand van April, had ook verscheiden gaten in den *Diemerdijk* geslagen, en zelfs gevaarlijker dan in het jaar 1677. Voor een van dezelve werd terstond een Kistdam geleid; doch deze niet sterk genoeg zijnde, om het winterwater te keeren, werden, in de maand van Augustus, Burgemeesteren, door de Vroedschap, gemagtigd, om, nevens het Hoogheemraadschap van *Zeeburg*, voor het verzorgen van den Dijk te waaken, waartoe, van Stads wegen, eene aanzienlijke somme werd opgeschoten. Allernoodzaaklijkst was dit, wijl de Dijk, op drie plaatsen, doorgebroken en op andere zwaar beschadigd was. Niet alleen den gemelden Kistdam, maar ook andere uitgedachte middelen, tot herstel van den Dijk, vindt men in prent afgebeeld, in het werk van den Heer N. LISTINGH, in hetzelve jaar uitgegeven.

Kort na de herstelling van den Dijk, ondervond men, dat, niettegenstaande het belang van denzelven, en de ongemeene kosten, die 'er gemaakt waren, de onderhouding slechter was, dan voorheen. De oorzaak hiervan was, dat dezelve, niet door ééne hand, maar door bijzondere Dijkplichtigen, werd gemaakt. Om dit gebrek, ware het mogelijk, voortekomen, werd, in het volgende jaar, ter Vergaderinge der Staaten van *Holland*, van Stads wegen, voorgeslagen, of men den *Muiderdijk* niet tot een Gemeenen Landsdijks zou konnen maaken. Doch dit niet kunnende geschieden, zonder bewilliging der Staaten van *Utrecht*, die mede eenige roeden Dijks te onderhouden hadden, werd 'er eene onderhandeling beraamd, tusschen eenige Gemagtigden van *Holland* en *Utrecht*. De laatsten toonden zig daar geenzints toe genegen, maar meer, dat *Amsteldam* de geheele bekostiging op zig nam, en dat *Utrecht* daar voor een jaarlijksche betaaling deed. Dan, *Amsteldam* en *Utrecht*, in de bepaaling van de somme, het niet eens kunnende worden, bleef deze onderhandeling steeken. *Amsteldam* verzuimde, inmiddels, niet, alle behoorlijke zorge voor het onderhoud van den Dijk te draagen, alzo zij het meeste nadeel bij de doorbraaken geleeden had. Hierbij kwam nog, dat men, daar ter Stede,

nog verplicht was, te waaken tegen booswichten, die, op nieuw, den Dijk zogten doortesteeken; om welke gruweldaad, in het jaar 1703, te *Hoorn*, een KEMPE PAULUSZOON DUIJF geradbraakt is.

Met den beruchten *Kerstvloed*, in het jaar 1717, stond het water tot op zeven duimen aan de kruin van den Dijk, doch bleef gelukkig staan, en bleef in dien staat, tot in het jaar 1735, wanneer bevonden werd, dat het paalwerk en de balken, die den Paalendijk schoorden, door eene tot dien tijd onbekende soort van Paal- en Kookerwormen, ten eenemaal doorknaagd, en genoegzaam nutteloos gemaakt waren. 's Lands Staaten magtigden, derhalven, om dit onheil, dat met recht als een straffe des Hemels werd aangemerkt, zo veel mogelijk, voortekomen, Dijkgraaf en Heemraaden, om den Dijk, tusschen *Muiden* en *Diemerdam*, daar het meeste gevaar was, met zwaare keisteenen, te beleggen, om tot eene beschutting, in plaats van paalen en balken, te dienen. Deze arbeid werd nog in dat zelve jaar aangevangen, en in 1737 voltooid; beloopende de kosten daarvan vijf honderd negen-en-dertig duizend vier honderd agt-en-negentig guldens.

De breedte van den dus vernieuwden Dijk, is, onder in zijnen aanleg, elf roeden; waarvan zeven roeden tot de buitenglooijing, twee tot de kruin en twee tot de binnenglooijing verstrekken. De buitenglooijing is bestort met puin, waarop zwaare keisteenen gelegd zijn, die, echter, onaangezien hunne zwaarte, somtijds, door den geweldigen aandrang des waters, worden weggeslagen. Dan, welke kosten de zorg en 't herstel daarvan ook mogen veroorzaaken, komen dezelve niet in aanmerking bij die, welke voorheen het paalwerk veroorzaakte. Men vindt dezelve, gelijk de overige Dijkslasten, bij hoefslagen over de Landerijën, die onder den Dijk geleegen zijn.

De Stad *Amsteldam* bekostigde, volgens het Dijkregister van 1598, en de meeting van het jaar 1678, vijf honderd agt-en-veertig roeden, elf voeten en zes duimen Dijks, die van den *Draaiboom*, op het begin van den Dijk, buiten de *Muiderpoort*, aanvangen, en strekken tot aan de Herberg *Zeeburg*. Hierbij zijn, in 1697, nog gekomen, honderd en dertig roeden

en

en drie voeten, van de gemelde Herberg af, tot aan de geweezene Traankokerije, nu de Lustplaats *Ruimzigt*. Van deze Lustplaats af, tot aan *Muiden* toe, is de Dijk, door paaltjes, die ieder hun bijzonder Merk hebben, in Bonnen verdeeld; wijzende de daaropſtaande Merken aan, door wien elk gedeelte Dijks moet onderhouden worden. Het Hoogheemraadſchap onderhield, volgens het gemelde *Dijkregister*, wel twaalf honderd zeven-en-tagtig roeden, vier voeten en zes duimen Dijks, voor meer dan negen honderd Dijksplichtigen; doch, door de ſpageſtokene Landen, ruim honderd één-en-vijftig roeden, tot verhooging van den Dijk, vergraaven zijnde, worden de overige grond verhuurd. De huur, echter, zo veel niet beloopende als de kosten, die tot onderhoud vereischt worden, moest het te kort ſchietende, over de andere Dijksplichtigen, worden omgeſlagen. Deze lasten zijn naderhand veel verminderd: eensdeels om de toen ſpageſtokene Landen, nu in een goede ſtaat zijnde, en anderdeels, om dat de kosten, na het leggen van de ſteenen zeeweeringe, zo als reeds gezegd is, op verre na zo groot niet zijn, als voorheen.

Tot het onderhoud van den Dijk, van gemelde Lustplaats *Ruimzigt* tot *Muiden* toe, draagen *Muiden* en *Weesp*, te zamen, een negende, *Weſeperkerſpel* een negende, *Loenen* en *Breukelen*, te zamen, een zesde, *Kortehoef* een negende, *Abcoude* een zesde, *Nigtevegt* een negende, en *Diemen* en *Overdiemen*, te zamen, een negende. De Landen, die mede deze lasten helpen draagen, worden onderſcheiden in *Dijkplichtigen* en *Waalplichtigen*. Onder den Ring van de eerſte behooren de Landen van *Outersdorp*, *Buitenkerk* en *Overdiemen*, de Landen benoorden de *Gaasp* en *Smal Weesp*, of tusſchen den *Weſepervaart* en den *Zeedijk*, tot aan *Weesp*, en vandaar, langs de westzijde van de *Vegt*, door *Muiden*, tot aan den *Hoogendijk* toe. Alle de overige Landen, die de lasten helpen draagen, zo wel in de Provintie van *Holland* als die van *Utrecht* gelegen, noemt men *Waalplichtigen*; waarſchijnlijk, om dat zij, van ouds, den Dijk verplicht waren te helpen hermaaken, ingevalle 'er een doorbraak geſchied, of een Grondwaal gevallen was.

DIE-

Diemermeer, ook wel *Watergraafs-* of *Watergrafts-Meer* genaamd, is een bedijkte Polder, aan de oostzijde van den *Amstel*, bijna een vierde uur gaans van de Stad *Amsteldam*, west- en noord-waards de *Banne van Diemen*, en ten zuiden van de *Outewaler-*, of *Over-Amstel-Polder*. Deze *Meer*, uit de genoemde Stad komende, nadert men langs twee wegen: den *Outewaaler Weg*, de *Muiderpoort* uitgaande, en langs de oostzijde van den *Amstel*, van buiten de *Weseperpoort*.

De naam van *Watergraafs-Meer* is de oudste, waarschijnlijk, ontleend van een Graft of gegraaven Vaart, die, van ouds, in deze Meer plagt te loopen, en reeds in de zestiende eeuw in wezen was. Dan de meest bekende of gebruiklijkste, is die van *de Diemermeer*, naar het Dorp *Diemen*.

Voordat deze *Meer* bedijkt was, behoorde dezelve aan de Stad *Amsteldam*; hebbende, waarschijnlijk, voorheen behoord aan de Ambachtsheerlijkheid *Amstelveen*, of *Nieuwer-Amstel*, in het jaar 1529, van Stads wegen, gekogt van de Heeren van Brederode. De visscherij van de *Diemermeer*, werd, in het jaar 1543, van Stads wegen verpacht. Ook had de Meer, van ouds, door eenen wijden mond, gemeenschap met den *Amstel*. Het water stond, omtrent dezen mond, vooral bij stormachtig weder, veroorzaakt door oostelijke of noorde winden, zo hol, dat de voorbij vaarende Schepen en Schuiten 'er zeer door bekommerd, ja, somtijds, in merklijk gevaar gebragt werden.

Om dit ongemak weg te neemen, werd, door de Vroedschap der Stad *Amsteldam*, in het jaar 1569, in beraad genomen, om eenen Vaart te graaven binnen den *Zeedijk*, langs en om de *Meer*, tot in den *Amstel*, door welken men, van gemelde Stad af, boven in den *Amstel* zou kunnen komen, zonder den mond der *Meer* voorbij te zeilen; dan, dit bleef alleen bij de beraadslaaging. In het jaar 1583 nam men dit wederom in overleg; maar het bleef ook daar bij. Van tijd tot tijd werden 'er meer dergelijke besluiten genomen, doch niet ten uitvoer gebragt.

Met den aanvang van het jaar 1621, deed de Advokaat Cornelis van Davelaar, en zijne medestanders, aan Heeren

Burgemeesteren, een verzoek, om de *Diemermeer* te mogen bedijken en droogmaaken. Doch het liep aan tot den 14den Mei des jaars 1624, eer zij daartoe Octrolj verkreegen, van 's Lands Staaten. Bij hetzelve werd de bedijkte grond, aan de Stad of derzelver rechtverkrijgenden, ten eeuwigee dage, in eigendom afgestaan, onder eene jaarlijksche Recognitie, ten behoeve der Graaflijkheid, die, nogthans, twee jaaren daarna, te niete gedaan is. Ook werd, aan de Stad, toegestaan, vrijdom van verpondingen en andere imposten, voor de *Meer*, geduurende den tijd van vijftien jaaren; welke vrijdom, naderhand, voor dertig jaaren verlengd werd, als ook vrijheid van Graaflijkheids tollen voor altoos; wijders het recht om de bedijkte *Meer* te doen bestieren, bij eenen Dijkgraaf, op de benoeming van Hoofdingelanden, door 's Lands Staaten te kiezen, en ook bij eenige Heemraaden en andere gewoonlijke Amptenaaren. Aan Dijkgraave en Hoogheemraaden werd afgestaan, het recht, om Keuren op de bedijking te maaken; doch het hoog, middelbaar en laag gerecht, over alle andere zaaken, zou blijven aan de Graaflijkheid, en aan de Amptenaars, door de Graaflijkheid aangesteld. Op grond van dit Octroij, werd de bedijking ondernomen, en voltrokken in het jaar 1629. Burgemeesteren van *Amsteldam*, van wegen de Stad, eigenaars van den bedijkten grond zijnde, verkogten denzelven, bij kavelingen van tien Morgens, aan de meest biedenden; behoudende alleenlijk dertig Morgens voor rekening van de Stad, als blijvende daardoor Hoofdingelanden van den bedijkte Polder.

Het liep aan tot in het jaar 1640, eer, op oefening van de hooge en laage Jurisdictie in de *Meer*, eene nieuwe schikking, bij de Graaflijkheids Rekenkamer, gemaakt werd; zij besliste toen de geschillen, die over de laage Jurisdictie, onder de naastbijgelegene Bannen van *Amstelveen*, *Diemen* en *Ouderkerk*, ontstaan waren.

De *Meer* begon naauwlijks in welstand toe te neemen, of zij liep, tusschen den 5 en 6den Maart des jaars 1651, door de doorbraak van de *St. Anthonies* of *Diemerdijk*, geheel en al onder water, zo als wij, op het voorgaande Artikel, gezegd hebben. Tegen het einde van het volgende jaar verkreegen de

In-

Ingelanden, tot het beverschen van de *Meer*, en het herstellen der Dijkaadje, Octroij van 's Lands Staaten, en vernieuwing van voorrechten, voor den tijd van tien jaaren. Reeds te vooren hebben wij gezegd, dat, tot behoud van dit ons Vaderland, in het jaar 1672, de *Diemerdijk* doorgestoken, en de *Meer* ondergezet werd. Het liep toen aan tot in het jaar 1678, eer Hoofdingelanden, Dijkgraaf en Hoogheemraaden vernieuwing van het Octroij verkreegen. Thans werden aan dezelven de voorige vrijheden, voor den tijd van vijftien jaaren, vergund; en toen besloot men ook, de *Meer* in een beteren staat te brengen, zo als ook geschiedde. In het jaar 1702 werd, daardoor, dezelve gelukkig behouden.

Wat de gedaante of gesteldheid dezer *Meer* aangaat, dezelve ligt beslooten in een Ringdijk, die drie-en-zestig honderd roeden in den omtrek beslaat, en alomme, behalven langs den *Amstel*, en aan het *Nieuwe Diep*, eene Braak, tusschen de *Meer* en den *Zeedijk*, ter plaatse daar weleer de Buurt *Ypesloot* gelegen heeft, omringd is van een breeden Ringsloot. De Visscherij, in dien sloot, wordt door de Stad *Amsteldam*, als den eigendom daarvan bezittende, telkens, voor zeker getal van jaaren, in erfpagt, aan Dijkgraave en Hoogheemraaden, uitgegeeven, die dezelve, bij kleine gedeelten, wederom aan bijzondere persoonen verhuuren. De Visscherij, binnen den Polder, wordt, door Dijkgraave en Heemraaden, aan de Ingelanden, mids ten minsten vijf morgens Lands bezittende, onder zeker jaarlijksche Recognitie, toegestaan, en het geld, daarvan komende, alle jaaren, besteed tot het planten van visch in den Polder; om welke vischplanting bij te woonen, de Ingelanden, op zekeren gestelden dag, genodigd worden.

De grootte van de *Meer* is zeven honderd en vijftig Morgens; waarvan, echter, maar zes honderd twee-en-zestig Morgens, drie honderd en drievierde roeden, in de gemeene lasten dragen. In het jaar 1730 telde men 'er twee honderd zeven-en-twintig huizen, waaronder, zo als bekend is, eenige zeer aanzienlijke Buitenplaatsen en Lusthoven zijn. De grond der *Meer*, die veenachtig is, en, gelijk men wil, hier en daar, wellen van helder en zoet water heeft, is, buiten de Huizen en Lust-

hoven, aangevuld met Wei- en Warmoeslanden; de Warmoeſiers brengen hunne groenten, op de *Prinſegraft*, aan de *Oude Kerk*, en ook wel op de *Joode Groenmarkt*, te koop. De *Meer* word doorſneden van twee groote wegen: den *Middelweg*, die van den *Outewaalerbrug* tot aan de *Hartsvelderbrug* loopt, en, in het jaar 1753, geheel beſtraat is, en de *Kruisweg*, zijnde de langſte, beginnende aan 't *Zandpad*, over *de Groote Duivendrechtſche Polder*, en eindigende aan het *Nieuwe Diep*. De *Outewaalerbrug* is, in het jaar 1762, zeer fraai van ſteen herbouwd, en op denzelven een ſierlijk ijzeren Tolhek geplaatst, tusſchen twee hardſteenen zuilen, waarop, aan de eene zijde, de Wapens van *Amſteldam* en van de *Watergraafs-Meer*, in wit marmer, zijn uitgehouwen. Het laatſte beſtaat uit een wit ſchild, waarop ſtaan de letters *W. G. M.*, welk Schild, door een Zwaan, met uitgebreide vleugelen, in de biezen ſtaande, van agteren word vastgehouden. Aan de andere zijde ſtaat het Wapen van den toenmaligen Baljuw en Dijkgraaf, den Ed. Groot Achtb Heere WILLEM VAN HEEMSKERK, Burgemeeſter der Stad *Amſteldam*. De Herbergen, aan dezen Brug, en de vier bevoorechte Herbergen in de *Meer*, ſchoon buiten de Vrijheid der Stad leggende, betaalen, nogthans, excijns aan de Stad. Even over dezen Brug, op den zuidwestelijken hoek van den Middelweg, ſtaat het *Rechthuis van de Meer*, tegen 't welk het Schavot word opgerigt, en de lijfſtraffe ten uitvoer gebragt. Dit Rechthuis was eerst een klein en gering gebouw, in tegenoverſtelling van het tegenwoordige, 't welk, in het 1777, geheel, trots en ſierlijk, met een Toren en Uurwijzer daarop, herbouwd is. Behalven dezen *Middelweg* en *Kruisweg*, loopen 'er nog verſcheidene Laanen in *de Meer*, van welke eenige geen doortocht hebben. De voornaamſte van die zijn *Pauwenlaan*, *de Groene* of *Burghortstlaan*, *de Klooster* of *Schelplaan*, en *de Schaagerlaan*. De laatſte en de fraaiſte, heeft eenen Rijweg naar den *Middel-* of *Kruisweg*, beginnende mede aan den *Ringdijk*, niet verre van de Herberg *de Schulp*, of den *Schulpbrug*, die, over den *Ringſloot*, aan den *Amſtel* legt, en loopt, met verſcheidene kromten, tot aan het einde van *de Maliebaan*, die, omtrent vijftig roeden aan deze

zij-

zijde van den *Kruisweg*, aangelegd is, en aan den *Middelweg* begint. Deze *Maliebaan* heeft de lengte van drie honderd en zeventig roeden, en, aan het einde, een zogenaamd *Maliehuis*; een Herberg, welke thans minder bezogt word, dan in vroegere jaaren, toen het Maliespel 'er nog geoefend werd. De Baan is geheel vervallen; wordende; nu en dan, gebruikt tot het rijden of harddraaven om een zilveren zweep, en ter wandeling. Dus is ook de Keur, nog laatst in het jaar 1759 gemaakt, buiten gebruik geraakt.

Doordien de Landen in *de Meer* veertien voeten laager liggen, dan het buitenwater, is men verplicht, het overtollige Polderwater, ter hoogte van vijftien voeten, optemaalen. Tot in het jaar 1743, bediende men zig daartoe van vier Watermolens met Schepraderen, doch thans van twee, voorzien van zekere waterschijven, uitgevonden door eenen ANTHONIE DE JONG, en naderhand merklijk verbeterd, door wijlen den Heer JAN JACOB HARTSINCK, in leeven Heemraad en Schepen der *Meer*; welke twee Molens meer nut doen, dan de voorige vier. Ook hebben deze het voordeel, dat ze, zelfs bij harde vorst, konnen doormaalen. Daarenboven heeft men ondervonden, dat de grond 'er veel door verbeterd is.

Wat de Regeering der *Meer* betreft, deze bestaat uit eenen Dijkgraaf, die tevens Baljuw is, en vijf Heemraaden, die ook Schepenen zijn; voorts één Secretaris, één Penningmeester en één Gerechtsbode.

De Keuren van de *Watergraafs-Meer* zijn, van tijd tot tijd, zeer vermenigvuldigd, en meest alle vernieuwd en in order gebragt in het jaar 1757, onder het opzicht van den toenmaaligen Bailjuw, den Heer en Mr. PIETER RENDORP, Heer van *Marquette*, Burgemeester van *Amsteldam*; dezelve zijn, te zamen, in één groot octavo boekdeel, bijeengebragt, en bestaan 104 bladzijden.

DIENSTMANNEN, *Dienstluiden*, in het latijn *Ministeriales*; eene benaaming, die, in oude brieven en verhaalen, veelmaals voorkomt. Somwijlen werden de Dienstmannen gelijk gesteld met de Slaaven, of met de geringste Dienaars; zodat zij de

vrijheid eerst van hunne Heeren moesten verkrijgen, voor dat zij onder de Vrijen konden geteld worden. Hun lot was, om verkogt, verruild, ja, om bij testament vermaakt te worden. De Slavernij, na de afschudding van het juk der *Romeinen* en *Franken*, in deze vrije Landen, vernietigd zijnde, bleef, echter, de naam van *Dienstmannen* nog in wezen, en werd toen gegeeven aan Ridders en Edellieden. Dus vindt men, in een brief, bij HEDA, waaronder de naamen van GIJSBERT VAN AMSTEL, GILLIS VAN AMSTEL, ALBERT VAN WULVEN, ENRST VAN WULVEN, HERMAN VAN WOERDEN, en meer anderen, als getuigen, onder den naam van *Ministeriales*, of *Dienstmannen*, gemeld, hoewel deze persoonen, in dien tijd, zeker van den voornaamsten Adel waren. In een anderen brief, bij MATTHEUS, *de Nobilitate*, te vinden, worden de bovengemelden, nevens meer andere, onder dien naam vermeld. Ook zegt WINHOF, over *het Oude Landrecht van Overijssel*: *Under den name der Dienstlusen werden in desen vallen begrepen, den gantzen Adel und Ridderschaft.* JOHAN VAN VERNEBURG, Bisschop van *Utrecht*, zegt, in zekere Ordonnantie: *alle Dienstluden unses Stichts van Utrecht, die sind nicht schuldig tho rechte tho staen vor dagelicks gerichte, daer geen blijkende schijn en is, mer der sal men voor uns verclagen, und vervolgen so regt is.* Naderhand werd dit woord, in de gemeenste betekenis, genomen voor een Edelman, die nog geen Ridder was; zo als men ook 't woord *Famulus* gebruikte.

Hierbij staat aantemerken, dat de naam van *Dienstmannen*, naderhand, ook *Leenmannen* betekende, en dat dezelve, meer dan eens, grooten twist verwekt heeft.

Zie HEDA, WINHOF, MATTHEUS, *Historie van het Utrechtse Bisdom*, II. Deel, bl. 239.

DIEPENBEEK, (ABRAHAM) een vermaard Schilder, geboortig van *'s Hertogenbosch*; een der voornaamste Leerlingen van den grooten RUBENS. De meeste stukken, in het beroemde werk, *de Tempel der Zanggodinnen*, zijn vervaardigd naar zijne Tafereelen. Dit is genoeg, om over zijn Kunstvermogen te kunnen oordeelen.

Zie PHILIPS, *Leven der Schilders*.

DIE-

DIEPENBROEK, eene Havezate, onder het Schoutampt van *Lochem*, gelegen in het Graafschap *Zutphen*.

DIEPENDORST, (*'t Oude Land van*) ook wel *Diepenhorst* genaamd, gelegen in het *Land van Voorn*, paalt, ten oosten, aan het rechtsgebied van *Goederede*. Dezelve is de grootste van de vier Polders, beslaande 1862 gemeten en 99 roeden Lands. In 1732 telde men aldaar 94 huizen. Ook behoort onder dezen Polder het Dorp *Ouddorp*. Men vindt in dezelve verscheidene fraaie Lusthoven, als *Groenestein*, of het *Huis te Ouddorp*, de *Hofdijk* en *Rustburg*.

DIEPENHEIM, of *Diepenhem*, kortheidshalven ook wel *Diepen* genaamd, is een Vlek, in de Provintie van *Overijssel*, behoorende onder het Drostampt *Haafbergen*, waarvan het, ten westen, drie uuren gaans aflegt. Westwaards van de Kerk ligt eene Havezate, die aan het Huis *Diepenheim* behoort.

DIEPENVEEN, voorheen een beroemd Nonnenklooster, van de Orde van ST. AUGUSTIJN, in de Provintie van *Overijssel*, een uur van *Deventer*. Het Dorp van dezen naam behoort onder de Heerlijkheid *Kolmschate*, welke, door de Stad *Deventer*, in pandschap bezeten wordt.

Zie *Oudheden van Deventer*, p. 500.

DIEPSMEER, een bedijkte Plas, behoorende, met de Kerk van *Dreghmeer*, onder *Oud-Kerspel*, in *Geestmer-Ambacht*.

DIEPSTEGEN, gelegen in het Graafschap *Zutphen*, tusschen *Deutichem* en *Ter Burg*, draagt den naam van een Havezaate, doch is niet meer dan een groot Boerenhuis.

DIEREN, eene aangenaame Lustplaats, gelegen in de Buurtschap van dien naam, in het Richterampt van *Veluwezoom*. Voortijds was deze Koninglijke Lustplaats eene Commanderie, ondergeschikt aan den Land-Commandeur van *Utrecht*. In het jaar 1647 werd dezelve, met een gedeelte van de daaromliggen-

de Landen, gekogt door Prins WILLEM DEN TWEEDEN, van de *Ridders van de Duitsche Orde*, voor eene somme van 147000 guldens, en, door denzelven, nagelaaten aan zijnen zoone Prinse WILLEM DEN DERDEN, die, in het jaar 1674, het gebouw merklijk vergroot, en tot een Jagthuis bekwaam gemaakt heeft. Thans behoort hetzelve aan den tegenwoordigen Heere Erf-Stadhouder.

DIERMEN, een Buurtschap, in 't Land-Drostampt van *Veluwe*, onder het Dorp *Nieuwkerk* behoorende.

DIESE, een Riviertje, in *Staats-Braband*, een uur gaans van *'s Hertogenbosch*.

DIESHOEK, een Buurtschap, in de Provintie *Zeeland*, behoorende onder de Ambachtsheerlijkheid van *Koudekerke*.

DIESSEN, een Dorp, in *Staats-Braband*, onder het Kwartier van *Oosterwijk*, drie vierde uur gaans ten oosten het Dorp *Hilvarenbeek*, aan de rivier *de Nemer*. De Gereformeerde Kerk, die in het Dorp staat, is een fraai en luchtig gebouw, voorzien met een fraaijen spitsen toren.

DIEU, (*Mr.* DANIËL DE) geboortig van *Brussel*, alwaar hij, geduurende den tijd van twee-en-twintig jaaren, Predikant was, voor dat hij te *Vlissingen* beroepen werd. Allen, die van hem spreeken, geeven hem den lof, dat hij was een zeer geleerd en taalkundig man, in achting bij alle de Geleerden van zijnen tijd. Men vindt van hem aangetekend, dat hij *Brussel*, om de Vervolging, moest verlaaten, nadat die Stad, door PARMA, in het jaar 1585, veroverd was; dat hij, zijne boeken moetende agterlaaten, dezelve, op eene verborgene plaats, in een muur verstak, in hope, van ze, daarna, wederom te zullen bekomen; doch dat, niet hem, maar zijnen zoone, dit geluk naderhand te beurt viel, vermids het huis in handen van Hervormden geraakt was.

WAGENAAR, in zijne *Vaderlandsche Historie*, VIII. Deel, p. 274.

274, zegt van dezen DANIËL DE DIEU, dat hij, omtrent het jaar 1588, briefwisseling met SONOIJ hield, gelijk ook deed JAN MICHIELSEN, Predikant te *Grootenbroek*; welke laatste, aan SONOIJ, schreef, dat de Admiraal HOWARD, met agt groote schepen en zes pinassen, tot zijn ontzet geschikt was. Verder gaat hij voort, en zegt: *deze kerklijke luiden arbeidden in Engeland, zonder dat mij gebleeken is, uit wiens last, om Prins* Maurits *tot Algemeenen Stadhouder te doen verklaaren.* Klaar blijkt uit deze woorden, zegt VROLIKHERT, in zijnen *Vlissingschen Kerkhemel*, dat hier de geest van BRANDT doorstraalt, bij wien men dit gantsche geval van DE DIEU's *Reize naar Engeland*, en zijn gedrag aldaar, omstandig leezen kan, in zijne *Kerkl. Historie* op het jaar 1588, I. Boek, bl. 748—753. *Zonder dat mij gebleeken is, uit wiens last*, had WAGENAAR gezegd. LA RUE, in zijn *Getterd Zeeland*, op het leven van LUDOVICUS DE DIEU, zegt, *dat* Daniël, *in dienst van den Staat, eens tot een gewigtige zaak, is afgezonden aan Koningin* Elisabeth.

Onder alle de diensten, die DANIËL DE DIEU der *Zeeuwsche* Kerke gedaan heeft, was geen van de minste, welken hij verrichtte, als Prezes, op de Sijnode te *Middelburg*, in het jaar 1591.

LA RUE zegt, dat hij was van adelijke afkomste; dat zijn vader was geweest een huisgenoot van Keizer KAREL DEN VIJFDEN; en dat hij, door dien Vorst, ter erkentenisse van trouwe diensten, tot den Adelstand verheeven was; en verder, dat hij tweemaal is getrouwd geweest, eerst met LIJSKEN MOCHAARDS, en daarna met SARA COLONIUS; voorts, dat hij overleed in het jaar 1607, en dat hij, in zijnen post als Predikant te *Vlissingen*, gevolgd werd door zijnen zoon uit zijn eerste huwelijk.

DIEU, (DAVID DE) de negende Predikant te *Vlissingen*, was, zo wel als zijn vader, te *Brussel* geboren. DAVID was te *Vlissingen* beroepen, den 10den November 1607, en stierf het jaar daaraan volgende, zo als men vermoed, voor dat hij nog in den dienst bevestigd was.

DIEU, (LUDOVICUS DE) mede een zoon van Mr. DANIËL DE

DIEU, geboren te *Vlissingen*, den 7den April des jaars 1590, uit zijns Vaders tweede huwelijk met SARA COLONIUS. Zijn levensbeschrijver LA RUE zegt, dat hij zonderling bedreeven was in de Oostersche taalen, en zo arbeidzaam, dat men oordeelde, dat zijn ijver zijne krachten te boven ging Hij was eerst Predikant in de *Waalsche* Gemeente te *Middelburg*, daar hij beroepen werd in het jaar 1613. Vandaar werd hij, den 10den Junij 1617, te *Vlissingen* beroepen, alwaar hij in het *Fransch*, *Nederduitsch*, en ook wel in het *Engelsch* predikte. Men wil zelfs, dat hij, in die drie taalen, aldaar, op éénen dag gepredikt heeft. Van *Vlissingen* werd hij beroepen te *Leiden*, als Predikant in de Nederduitsche Gemeente, in het jaar 1619, en, naderhand, aldaar aangesteld tot Regent van het *Waalsche Collegie*. Hij overleed 'er, den 13den December 1642, oud zijnde drie-en-vijftig jaaren. Nog te *Middelburg* staande, had hij zig in den echt begeeven met KATELIJNE BOGAARD; uit welk huwelijk verwekt zijn, volgends FOPPENS, in zijne *Biblioth. Belgica*, elf kinderen, van welke ook sommigen in geleerdheid hebben uitgemunt. LA RUE zegt, dat, van elf kinderen, hem overgebleeven zijn twee zoons en twee dochters. HOOGSTRAATEN, in zijn *Woordenboek*, van DE DIEU spreekende, zegt, dat één der zoonen eerst te *Leiden*, en naderhand te *Amsteldam* de Geneeskunde geoefend heeft, en dat de tweede zoon Predikant te *Woubrugge* geweest is. Door deze twee zoonen is het geslacht van DE DIEU, te *Amsteldam* en elders, voortgeplant. De werken van LUDOVICUS vindt men gemeld bij FOPPENS, LA RUE en anderen. Onder 's mans afbeeldzel vindt men een Latijnsch bijschrift van BOXHORN.

Zie *de gemelde Schrijvers.*

DIEU, (Mr. DANIËL DE) afkomstig uit bovengemelde Geslacht, heeft niet alleen te *Amsteldam*, ten welzijn van zijne Geboortestad, maar den geheelen Staat groote diensten beweezen. In het jaar 1724 werd hij Schepen, 1731 Raad, 1744 Hoofdofficier, en 1753 Burgemeester te *Amsteldam*. In het jaar 1730, werd, bij de Staaten der Vereënigde Gewesten, beslooten tot het zenden van eenen buitengewoonen Afgezant na het Russische

sche Hof; in het jaar te vooren, was de Heer DE DIEU daartoe reeds benoemd. Hij vertrok in de maand Maart des eerstgemelden jaars, en verbleef aldaar tot in den nazomer van het jaar 1732, wanneer hij, op zijn verzoek, terug geroepen werd. Zijne voornaamste handeling had aldaar bestaan, in het maaken van een verdrag van vriendschap en koophandel; het welk hij, echter, wat moeite hij ook aanwendde, niet tot volkomenheid had konnen brengen. In het jaar 1737 was de Heer DE DIEU een der Gevolmagtigden, over een verdrag van koophandel met de *Oostenrijksche Nederlanden*. Doch ook deze onderhandeling liep vruchteloos af. In het jaar 1744 werd hij, wederom, tot buitengewoon Afgezant aan het Russische Hof benoemd; doch daar verliep nog een geruime tijd, eer de onderhandelingen met het *Engelsche* Hof haar beslag kreegen. In het jaar 1745 kwam de Heer DE DIEU te *Petersburg* aan. Veel goeds deed zijne onderhandeling, tot ondersteuning van de Gezanten van de Koningin van *Hongarijen* en van die van *Engeland*. Ten tijde van de voorige Keizerin ANNA, had hij zijn hof weeten te maaken, bij de toenmaalige Keizerinne ELISABETH, die, geduurende zijn eerste Gezantschap, van weinige of geene persoonen van aanzien werd, aangesprooken. Hij dus aan ELISABETH niet onaangenaam zijnde, bevorderde de zaaken van MARIA THERESIA ten sterksten. Doch zijne onderhandeling, die te vooren was blijven steeken, had den voortgang niet, dien men gehoopt had; en hij kwam dus terug, in het jaar 1746. Op den 23sten van de maand Junij des jaars 1765 overleed de Heer en Mr. DANIËL DE DIEU, als Oud-Burgemeester, en oudste Raad zijner geboortestad, Gecommitteerde Raad ter Admiraliteit, Baljuw van den *Lande van Blois*, en Hoofdofficier der Stede *Beverwijk*. 's Mans afbeeldzel vindt men in het XIX. Deel der *Vaderlandsche Historie*.

DIEVERREN, het derde Dingspil in het Landschap *Drenthe*, bestaande niet anders dan uit Veenen; zijnde, echter, het grootste van alle zes. Het Dorp van dien naam is zeer aanzienlijk.

DIEUWERSWOLD, één der tien Dorpen van de Grietenij *Oostsťerland*, ook wel *Duurswold* genaamd.

DIEX-

DIEXBERGEN, een Gehucht, onder *Ootmarsum*. Aldaar flond weleer, eene vermaarde Kapel, waarin zekere SARTORIUS, in het jaar 1571, het ampt van Vicaris bekleedde.

DIEZE, een Buurtfchap, onder het Schoutampt der Stad *Zwolle*.

DIK, (JAN) was, in het jaar 1690, Schout bij Nacht, onder het Kollegie van het Noorderkwartier; in welk jaar hij fneuvelde, in den Zeeflag tusfchen de *Franfchen* en de Vereenigde *Engelfche* en *Staatfche* Vlooten, op de hoogte van *Bevefier*.

Zie BRANDT en CENTEN, *Historie van Enkhuifen. Nederl. Mercurius van dat Jaar.*

DINKHOF, ook wel *Dingshof*, een adelijk Slot, te *Olst*, in *Sallant*, onder de Provintie van *Overijsfel*.

DINKINGEN, weleer eene vermaarde Abdij, in het Landfchap *Drenthe*, zeer nabij *Wijk*. Zedert de Hervorming zijn de goederen daarvan, door 's Lands Staaten, aangeflagen, en een Rentmeefter over dezelve aangefteld.

DINTELOORD, een Dorp, in *Staats Braband*, onder de Heerlijkheid van *Prinfenland*, hebbende zijnen naam van de rivier de *Dintel*, die aldaar haare uitwatering heeft. Het Dorp beftaat, voornamelijk, uit twee rijen huizen, digt bijeen getimmerd, en door een ruim marktveld van elkander gefcheiden, welks zuideinde aan de Kerk ftaat. De Inwooners zijn, meestal, Gereformeerden, uitmaakende een tamelijke Gemeente. Hun Predikant is Lid van de Klasfis van *Breda*.

DINTHER, 't welk, met *Heeswijk*, door één Predikant bediend word, is een vermaaklijk Dorp, in het Kwartier van *Maasland*, hebbende zijnen eigen Rechtbank, met zeven Schepenen. De Heerlijkheid *Dinther*, werd, in het jaar 1388, aan JOHANNA, Hertoginne van *Braband*, opgedragen, door WILLEM VAN DER

AA;

SA, Ridder, Heer van *Heeswijk*, die dezelve wederom van haar te leen ontving. Na dien tijd is zij, meermaalen, van Heer veranderd.

Zie OUDENHOVEN, *Beschrijving van de Meijerij van den Bosch.*

DINTER, (EGMOND) of DINTERUS, geboren in het Dorp *Dinxperloo*, was Secretaris van ANTHONIJ DEN EERSTEN, JAN DEN TWEEDEN en FILIPS DEN EERSTEN, Hertogen van *Bourgondiën*. Daarna omhelsde hij den Geestelijken staat, werd Kanunnik te *Leuven*, en kwam eindelijk weder ten Hove, alwaar hij overleed, in het jaar 1488. Hij heeft, op bevel van FILIPS DEN TWEEDEN, geschreven, *Chronijk van Braband*, waarvan, in de Kloosters, nog verscheidene copijën zijn. Ook is hij de Schrijver van *Genealogia Ducum Bourgondiæ*, *Brabantiæ*, *Flandriæ et Hollandiæ*, gedrukt te *Frankfort* 1529. Zijn afbeeldzel vindt men bij VALERIUS en FOPPENS.

DINXPERLOO, een Dorp, onder het Graafschap van *Zutphen*, en wel onder het Drostampt van *Breevoord*. Vóór de Hervorming had het een Parochiekerk, die haaren Pastoor van wegen het Graafschap verkreeg. Doch, na die groote verandering, werd de Kerk aldaar door één Predikant bediend, die onder de Klassis van *Zutphen* behoort. De Admiraliteit te *Amsteldam* houd aldaar een Commis ter Recherge.

DINXTERVEEN, een Dorp en Schoutampt, onder het Drostampt *Vollenhoven*, in de Provintie van *Overijssel*.

Zie VAN DER HOUVE, *Handvest Chronijk*.

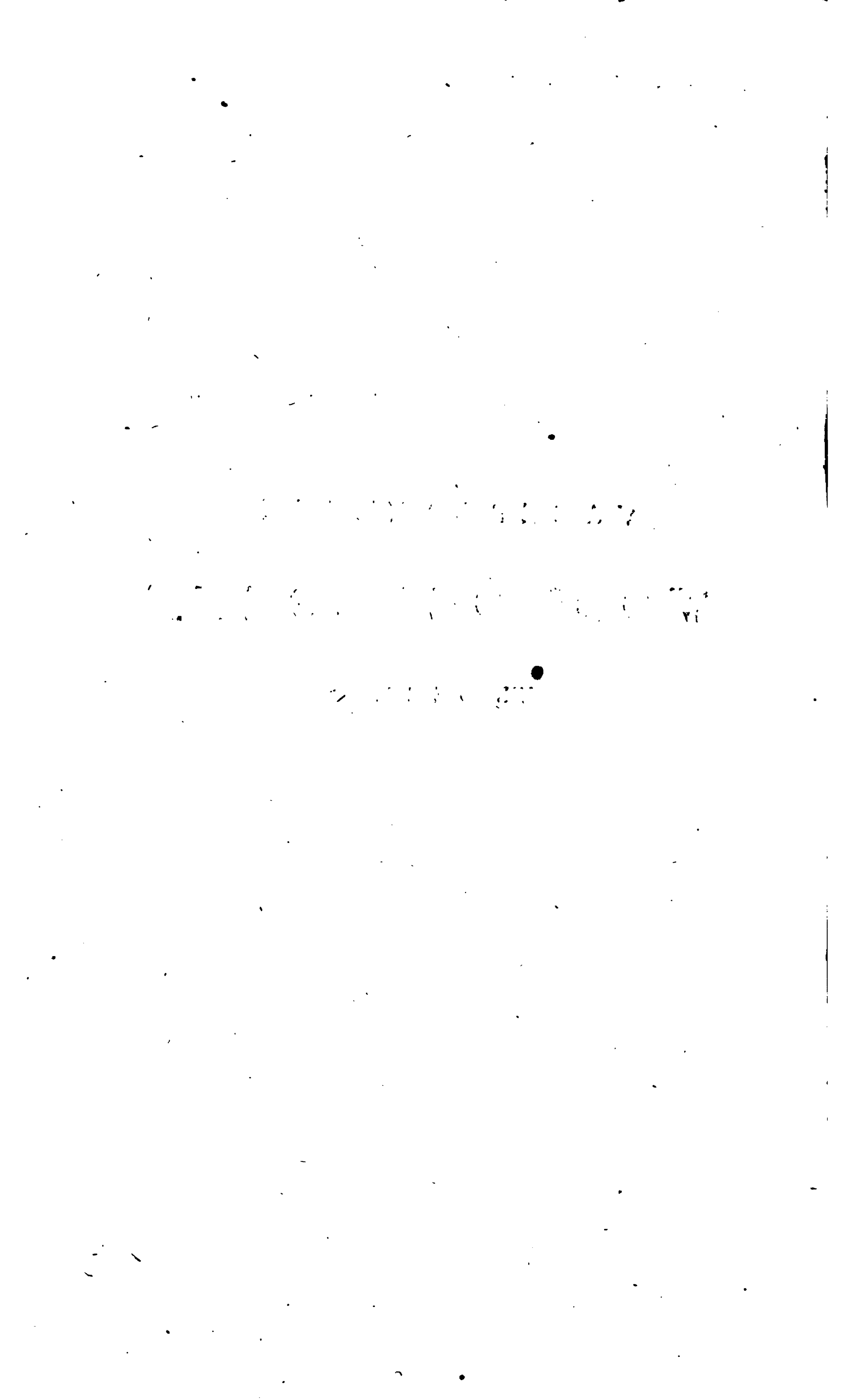
DIOCARUS SEGON, wordt gesteld als een Opvolger van ASINGA ASCON, in de Heerschappij van *Friesland*, en werd geroemd, als een schrander man, in Staats- en Oorlogzaaken. Hij zou, zo als verhaald wordt, geregeërd hebben kort na CHRISTUS geboorte, en wel om dien tijd, dat GERMANICUS kwam om den dood van VARUS te wreeken. DIOCARUS zou, door zijn wijs bestier, oorzaak geweest zijn, dat *Friesland* toen in rust bleef.

TA-

TACITUS maakt maar éêns gewag, dat, gedurende zijne Regeering, de *Friezen* met de *Romeinen* gestreden hebben, uit oorzaak, dat de laatsten de schattingen, boven mate, wilden verhoogen. Verder zegt WINSEMIUS, dat zij te zamen in vrede leefden. DIBBALD, zoon van DIOCARUS, zou zelfs, in het jaar 44, de *Romeinen* tegen de *Britten* ondersteund hebben. DIOCARUS wordt gezegd, vijf-en-dertig jaaren geregeerd te hebben, en gevolgd te zijn van DIBBALD, waarvan boven melding gemaakt is.

VADERLANDSCH
WOORDENBOEK.
XII. DEEL.

VADERLANDSCH

WOORDENBOEK;

DOOR

JACOBUS KOK.

TWAALFDE DEEL.

DIR. — DOZ.

TWEEDE DRUK.

MET KAARTEN, PLAATEN en POURTRAITEN.

TE AMSTERDAM, BIJ
JOHANNES ALLART.
MDCCLXXXIX.

VADERLANDSCH

WOORDENBOEK.

DIR.

DIRK, (*Graaf*) word doorgaans gehouden voor een der voorvaderen der Graaven van *Holland*. De Heer VAN LOON, in zijne *Aloude Historie van Holland* (II. Deel, bl. 11.), stelt vast, dat deze DIRK Hertog van *Ripuarië*, dat is, van *Nymegen*, *Thiel* en van de langs de *Noordzee* gelegene Landen, en gevolglijk ook over de grenzen van het thans genaamde *Holland*, geweest is; welk gezegde bijna overeenstemt met het geen men leest, in het IV. Boek van de *Kronijk* van Broer JAN VAN LEYDEN. De tijd, waarin hij geleefd heeft, wordt ons door zijne bedrijven aangeweezen. Want men vindt aangetekend, op het jaar 782, onder de regeering van KAREL DEN GROOTEN, dat WITIKIND, uit *Noorwegen* terug gekeerd, eene menigte van *Saxers*, door KAREL beteugeld, en genoodzaakt het Christendom te omhelzen, tot den afval bewoog, en aanzette om met hem groote verwoestingen aan te rechten; dat Koning KAREL, hiervan onderricht zijnde, drie zijner voornaamste Legerhoofden tegen hun te velde zond; dat deze de grenzen der *Saxers* genaderd zijnde, aldaar ontwaar werden, dat WITIKIND zig tegen de *Franken* ten oorlog toerustte; waarop zij besloten, hunne wapenen niet tegen de *Sclaaven*, maar tegen WITIKIND te wenden; dat 's Konings leger op dat pas versterkt werd, door de manschap, waarmede deze Graaf DIRK, als een naastbestaande van KAREL, in allerijl, uit de gezegde Landschappen, tusschen den *Rhijn* en de *Maze* gelegen, naar *Saxen* was opgetrokken. Dit alles bevestigt het gevoelen van die geenen, welke vastftellen, dat de *Hollandsche* Graaven uit het Koninglijke geslacht van *Frankrijk* afkomstig zouden geweest zijn.

Deze optogt van Graave DIRK toont niet alleen, dat hij een strijdbaar man, maar het gevolg doet ook zien, dat hij kundig en voorzigtig was. DIRK, met de zijnen, het leger des Konings genaderd zijnde, en ziende, dat de Legerhoofden, zonder overleg, op den vijand aanruktten, ried hij hun, vooraf de legerplaats te bespieden, en te doen onderzoeken, of het raadzaam ware, den *Saxers* slag te leveren. In eenige deelen volgden zij zijnen raad. Al voorttrekkende, tot aan de hoogte van *Sental*, trokken zij daarna over de *Wezer*, en sloegen zig aan over van dezelve neder. De drie Legerhoofden, meer driftig dan overlegzaam, begingen twee van de grootste misslagen; den eersten, dat zij hunnen vijand te min achtten; en den tweeden, dat zij DIRK geen deel aan de overwinninge, van welke zij waanden zeker te zijn, gunden, zonder hem optrokken en op de *Saxers* inrukten. Dan, in plaats van een vlugtenden vijand, vonden zij mannen, die zo een dappeten tegenstand boden, dat de meeste *Franken* in den strijd omkwamen, en de vlugtenden geene schuilplaats, dan in het leger van DIRK, vonden; zijnde de nederlaag zo groot, dat KAREL zelf, met een magtig heir, in *Saxenland* komen moest, om WITTIKIND de vlugt te doen neemen.

Verder ontmoet men DIRK, in het jaar 791, in den oorlog, dien KAREL genoodzaakt was aan te vangen, tegen de *Hunnen* (Hungaaren). Het leger, daartoe bijeengebragt, bestond uit *Franken*, *Saxers* en *Friezen*; zijnde hetzelve verdeeld in twee hoopen. Over éénen derzelven nam hij zelf 't bevel, trekkende daarmede langs den zuidelijken oever van den *Donauw*, naar *Panonie* of *Hongarise*. Den tweeden hoop stelde hij onder bevel van DIRK en van MEGINFRID, 's Konings Kamerling, met order dat dezelve langs den noordelijken oever van den *Donauw*, zoude voortrukken. Het leger bij een zijnde, werden 'er, drie dagen achter den anderen, openbaare gebeden gedaan. Daarna over de rivier de *Inn*, in de grensscheiding tusschen de *Beijerschen* en *Hunnen*, getrokken zijnde, viel het leger op de sterkste legerplaatsen der *Hunnen* aan, die overmeesterd en geslegt werden; waarna hun land, te vuur en te zwaard, verwoest werdt. Men zegt dat de *Franken*, tot dien tijd toe, nooit groo-

ter

ter overwinning noch meerder buit behaald hadden, dan waarmede zij beladen terug trokken. DIRK en MEGINFRID geleidden de benden, onder hun bevel staande, door *Bohemen* naar hun land. Dan, dit befaamde volk was wel overwonnen, maar op verre na niet te onder gebragt; waarvan KAREL, kort daarna, de blijken ondervond. In het jaar 793 bevond die Vorst zig in *Beijeren*. Hunnen aanstaanden veldtogt verstaande, deed hij een brug over den *Donauw* slaan, en alles tot eenen vroegen veldtogt gereed maaken. Graaf DIRK, die, als Heirvoerder, den naam van Hertog droeg, zuimde mede niet, om ook zijne *Friesche* benden, spoedig, te doen optrekken, en zig bij het leger aan den *Donauw* te voegen; hij voerde hetzelve op door *Rustingerland*, langs de grenzen der *Saxers*, met welke hij zig wederom meende te vereenigen. Dan, wat gebeurt 'er? Dit onstandvastig volk was den Koning en den Godsdienst wederom afgevallen, had de Priesters gedood, de kerken verwoest, ja zelfs Gezanten aan de *Hunnen* gezonden, om zig daarmede te vereenen. DIRK, van dit alles onkundig zijnde, werd, aan de *Wezer* komende, door hun overvallen en geslagen. Deze nederlaag is het laatst, dat men van hem gemeld vindt. Indien de volgende Graaven van *Holland* van dezen afkomstig zijn geweest, zou men GEROLF en THIETBOLD voor de naastbekenden van zijne afstammelingen moeten houden, en stellen, dat de eerste, GEROLF, een zoon gehad heeft, die mede DIRK genaamd was, en deze wederom een zoon GEROLF, Graaf van *Teysterbant*, die de vader zou geweest zijn van WALGER, en van dien DIRK, tot wien wij nu overgaan, als, in den rang der Hollandsche Graaven, de eerste plaats bekleedende.

Zie VAN LOON; *Vaderl. Historie*, I. Deel, p. 427, 434 en 439.

DIRK, door VOSSIUS, DIRK VAN EGMOND genaamd, en, zo als gezegd is, de eerste in den rang der Hollandsche Graaven; een man, van wien genoegzaam alles, zo niet duister, ten minsten vol verwarring en onzekerheid is. Wij zullen onzen Leezers voordragen, het geen onze voorganger HALMA van hem te boek gesteld heeft, uitgenomen 't geene wij 'er tusschen (*) bijvoegen,

gen, en daarop het onze doen volgen. Hij dan zegt: „ DIDERIK DE EERSTE, eerste *Graave van Holland*, in het jaar 863. Op dit jaar stellen alle de oudste Geschiedschrijvers het begin van 't Graafschap van *Holland*, in den persoon van dezen DIDERIK; van sommige genaamd, of gezegd, zoon van SIGEBERT, Prins van *Aquitanien*, (dit is onwaar); van anderen een zoon (en wel de jongste) van GEROLF, een voornaam Heer in *Holland* of *Friesland*; (men kan dit naauwkeuriger bepaalen, met te zeggen, Graave van *Teisterbant*): HEDA (ten onrechte) noemt hem de zoon van GILDEBERGA, dochter van Keizer LODEWIJK DE GODVRUCHTIGEN, gesproten uit den stam der oude Frankische Koningen. Het kort begrip van dit ontstaane Graafschap is, of zou zijn, ten tijde dat CAROLUS CALVUS, of Koning *Karel de Kale* te *Bladella*, een Dorp in *Braband*, een algemeene dagvaard hield, tot 's Lands bescherminge, toen van de Deenen en Noormannen zeer verwoest; daar verscheenen veele, zo Geestelijke als Waereldlijke Heeren, uit *Duitschland* en *Italiën*: van sommige wordt gezegd, dat Paus JOHANNES DE AGTSTE, die te *Ments* was, daar ook zijne Legaaten of Afgezanten zond. Onder veele voornaame Heeren kwam 'er ook de Heer of Graaf van klein *Trooijen*, met twee zoons van zijne zuster MATHILDIUS; Gemalinne van SIGEBERT, Prins van *Aquitanien* of *Gasconien*; de oudste was WALCHER, Graave van *Teisterbant*, dat in zig zou vervat hebben *Thiel*, *Bommel*, *Arckel*, *Heusden*, *Altena*, *Cuilemburg*, *Buren*, *Leerdam*, *Asperen*, enz. tot de *Oude Maas* toe; de jongste zoon THEODORICUS, of DIDERIK, DIRK was nog nergens mede begifstigt, hij was een dapper Ridder, doch had noch land noch zand: met zijn vader SIGEBERT had hij al reeds kloeke daaden tegen de Noormannen verricht. Op het aandringen van den Graaf HAGANA, die in groote achting bij Koning KAREL DEN KALEN was, schonk KAREL; aan DIEDERIK, *Holland* met den tijtel van Graaf, en dus werd hij de eerste Graaf."

De Giftbrief was van dezen inhoud:

„ *In den naam der H. en onverdeelde Drievuldigheid.* KAREL, *bij de gratie Gods Koning der Franken.*"

„ Wan-

„ Wantet onse Koninklijke Hoogheit betaamt, dat wij onse lieven en getrouwen mit meenigerlij giften sullen eeren ende verweerdigen, so willen wij, dat het alle gelovigen in de H. Kerke Gods, die nu zijn ende namaals sullen wesen, kondig sy, hoe voor onse tegenwoordigheid verschenen is, den eerwaardige Graaf Hagano, biddende onse Goedertierenheid, dat wij eenen getrouwen, met name *Diderik*, eenige dinge wilde geeven, te weten de *Kerke tot Hecmunde*, met al datter rechterlijk toe behoord, van die plaats af, die men heet *Suidharderhage* tot *Voirtrappen* en *Kinheim* toe. Wiens bede wij goedigliijk (als regt en billijk was) ontvangende, gunnen en geeven onsen getrouwen voornoemt al het voorsz. in 't geheel, met den diensluiden, die nu syn ende namaals wesen sullen, met beemden, bosschen, weyden, wateren en watervlieten. Ende gebieden gelijkerwijs hij syne andere goederen in erfregt bezat, dat hij ook al den tijd zijns levens hij ende zijne nakomelingen deze onze milde gifte gerustslijk gebruiken ten eeuwigen dagen, en tot dien einde hebben wij dit onser goedertierenheids Gebod doen schrijven, mids dien gebiedende, dat hij alle dese dinge vrijelijk houden en bezitte, ook mogt doen daarmede wat hem blieft. Godt in alles helpende ende niemant moeilijk ofte hinderlijk zijnde. Ende op dat onser mildheids gifte en volgende tijden dus te vaster zijn ende precijser onderhouden worden, hebben wij, dit onder aan met onsen hand bevestigd, en bevolen met onsen rings afdrukzel te zegelen."

Onder het Koninglijk Zegel:

„ Overzien bij den Notaris *Hagano*, in stede van *Rotger*, den Aartsbisschop en opperften Cantzelier."

„ Datum in 't jaar onzes Heeren DCCCLXIII, den XVII Kalender van Julij, de XI Indictie, in 't XXX jaar van de Regeering van den *Heer Koning* KAREL, zijnde het XXV van de herstellinge en na de gekreegene breder erfenisse."

„ Actum in 't Dorp *Bladelle*, saliglijk Amen."

Men kan niet ontkennen, of 'er zijn in dit verhaal, uit de ou-

de Chronijken, eenige feilen, en bijzonder in die omstandigheden, dat Paus JOHANNES DE AGTSTE zijne Afgezanten op de dagvaart te *Bladelle* zou gezonden hebben, om dat, in het jaar 863, geen Paus JOHANNES, maar NICOLAAS, den Roomschen stoel bekleedde, en andere onzekerheden meer, raakende de afkomst van DIRK; onzekerheden, die der moeite niet waardig zijn natespooren. Wij zien hier dat de eerste Graaf den naam van DIRK gevoerd heeft; dat hij, in het jaar 863, aangesteld zou zijn door KAREL DEN KALEN, Koning van *Frankrijk*. Dan dit heeft het grootste verschil veroorzaakt; wijl jonger Schrijvers dit vijftig of zestig jaaren laater stellen, en zeggen, dat dit geschied zou zijn, door KAREL DEN EENVOUDIGEN, in den jaare 913, en wederom anderen, in 922 of 923. De oorzaak van dezen misslag zoeken zij, die 863 stellen, in de vermenging van den naam met eenen anderen DIRK, daar de eerste de Grootvader van zou geweest zijn. Dan de jaartelling en dagtekening van den Giftbrief van 863 dient wel het meeste ligt te geeven, als ook de naam van den geever KAREL DEN KALEN, of die van DEN EENVOUDIGEN, dien 'er de Franschen voor stellen. Want alhoewel zij, die de gift vijftig of zestig jaaren verschuiven, zeggen, dat, in het uitschrijven van den Brief, of het jaar, een L voor een C zou gesteld zijn, en dus, in plaats van DCCCLXIII, DCCCCXIII. Dan, hoe zou het dan 923 kunnen zijn, zo als SCRIVERIUS, en de meesten na hem, gesteld hebben? of daar moeten twee XX in plaats van één gestaan hebben, zo als, in beide de Romeinsche Cijffertallen, uitdrukkelijk staat, wijl het buiten dat van XIII niet tot XXIII kon komen; en dan zou ook moeten plaats hebben, dat alle de copiën juist na een en 't zelfde gebrekkige handschrift waren nagefchreven.

MELIS STOKE, die, bij alle Oudheidkenners, in hoogachting was, en de oudste en geloofwaardigste Schrijver is, (als men, volgens het hedendaagsch algemeen gevoelen, K. KOLIJN voor een ingestoken stuk houd) zegt duidelijk, vs. 317, enz.

„ Dit wes seker ende ghewes/
Dat de Graefschap van Hollant es
Een stic van Vrieslant ghenomen.

Want

Want als ons es te waren comen/
Als men screef achte hondert iaer
En drie ende festich overwaer/
Kaerle de Kalewe zekerlike/
De Coninc was in Vranckrike/
En van Vrieslant hadde een deel/
Begonste stichten al gheheel
Hollant ute sinen coninckrike.
Want hi gaf enen Diderike
Dese lande/ enz."

In deze regels vindt men, niet alleen het jaar 863, maar ook den naam van KAREL DEN KALEN, en niet DEN EENVOUDIGEN. Het een en ander hebben ook meer andere Schrijvers, onder deze de *Chronijk* uit de Abdij van *Egmond*. MELIS zegt nog, op het einde van den Giftbrief, vs. 365.

Ghegeven in ons Heren iaer/
Achte hondert en daer naer
Driewerf twintich en drie mede/
Tote Bladele tere stede/

'Er zijn geene loffpraaken nodig om de geloofwaardigheid van MELIS te bevestigen; bij alle de beminnaars der Oudheid is hij bekend, als een Schrijver, die, volgens zijnen schrijfstrant, alles naauwkeurig heeft nagegaan, en ter neder gesteld, niet alleen het jaar, maar zelfs, veeltijds, ook den dag. Zo deed hij met de gift van LODEWIJK, Koning van *Duitschland*, Broeder van KAREL, aan Graave DIRK *van Holland*, vijf jaaren daarna, met de schenking van het *Foreest Waida*, als hij zegt vs. 439, enz.

„ En hebber de hant toe ghegeven/
„ En hieter oec den zeghel angeven
„ Van onsen binghertun te waren.
„ Ghegeven in ons Heren iaren

„ Een dertienste daghe van April
„ Achte hondert jaer en. alsu wel
„ Achte ende sestich, enz."

Hoe kon nu LODEWIJK *van Duitschland*, aan Graave DIRK, 't *Foreest Wasda*, (om 't even of het *Walcheren*, of wel het Land van *Waas* geweest zij,) in het jaar 868, gegeeven hebben, indien DIRK eerst in 923 Graaf geworden ware? Deze Giftbrief lijd echter geene tegenspraak. Om hun gevoelen staande te houden, zoeken zij ook een anderen, LODEWIJK, zonder te kunnen zeggen, wien zij meenen. JANUS DOUSA zegt hierop: Maar hoe zal men met het jaar 868? Hebben de Copijisten alweer geen goed gezicht gehad, of misschien een cijfferletter over het hoofd gezien? Men zou hier kunnen bijvoegen, dat de *Fransche* Koninglijke Historieschrijver MEZERAIJ, die geene *Hollandsche* Copiën gebruikt, maar wel zig van de oude oorspronklijke Brieven bediend heeft, zegt: „ In dit jaar 861, maakte KAREL „ DE KAALE zekeren Heer THIERRY (DIRK) Graaf van *Hollandt*, „ van wien zij, die t'zedert dat Graafschap bezeten hebben, afgedaald zijn; doch zij hebben altijd een bepaald gezag gehad: „ zo dat zij op de vrijheid des Lands niets konden onderneemen." Men moet toestemmen, dat hij 861 voor 863 stelt; doch hij spreekt ook van de *Gift*, en niet van den *Giftbrief*; ondertekening kan een jaar, of anderhalf jaar, daarna geschied zijn. Nog brengen de nieuwe Schrijvers bij, dat, zo DIRK DE EERSTE, in 863, Graaf geworden ware, hij en zijn zoon DIRK DE TWEEDE 125 jaaren moesten geregeerd hebben, zo als MELIS, in zijn *Rijm Chronijk*, zegt. Het is waar, dat dit verre uitloopt, als men oprekent, het geene sommigen voorgeeven, dat de eerste DIRK 40, en de tweede 85 jaaren het bewind zou in handen gehad hebben. VELDENAAR stelt voor den eersten 38, en voor den tweede DIRK 82 jaaren. Schoon dit slegts 120 jaaren uitmaakt, zegt hij, echter, zo als ook anderen, dat de tweede DIRK een zeer oud man geworden is. Dan de alleroudste Schrijvers maaken geen gewag van hunne regeeringsjaaren, noch ook van het sterfjaar van DIRK DEN EERSTEN, die, in de Chronijk van MUNSTERUS, op het jaar 938, *de Alten*, de Oude, genoemd wordt.

wordt. M. STOKE, van zijnen dood spreekende, zegt 'er alleen dit van, vs. 508, enz.

Hi en Vrouwe Ghebe syn wyf
Waren tEgmonde begraven/
Dat si stichten met hare haven.
Maer de Ghene de t Latyn screef
In weet waer hi dat achter bleef/
Hine bescreef dat iaer niet mede/
Waer hi sinen ende in dede
Ividien es mi oncont das
Hoe langhe dat hi Grave was.

Uit welke twee laatste regelen, ten duidelijksten, de goede trouwe van MELIS te zien is, als die niets heeft willen schrijven, dat hem onbekend was. Billijk mag men dus vraagen, hoe andere Schrijvers, die na hem geleefd hebben, 'er achter gekomen zijn? Waar stelt hij dat zij beiden 125 jaaren geregeerd hebben? Dan dit is niet zeer moeijelijk natespooren. DIRK DE EERSTE was de broeder van WALCHER. Stel nu, dat hij, bij de aanvaarding zijner regeering, oud geweest is tusschen de 25 en 30 jaaren, en geregeert heeft 65 jaaren, zo maakt dit een ouderdom van 90 jaaren. Stel dat DIRK DE TWEEDE mede tusschen de 25 en 30 jaaren oud was, toen zijn vader stierf, of hem de regeering afstond, (dat onzeker is) en dat hij geregeerd heeft 60 jaaren, dan heeft men de 125 jaaren, die deze beide Graaven geregeerd zouden hebben. Wij erkennen dat dit bloote onderstellingen zijn, en dat men alle verschillen, op deze wijze, zonder iets te bewijzen, gemakkelijk zou kunnen plooijen. Doch men zal ook toestemmen, dat 'er geene onwaarschijnlijkheid plaats bij heeft. De tweede DIRK werd, zo als uit VELDENAAR gezegd is, een zeer oud man. Wij weten, dat KAREL DE GROOTE geregeerd heeft 45 jaaren, en LODEWIJK DE VEERTIENDE over de 70 jaaren. Zie daar, van twee Vorsten, reeds 115 jaaren. Nog eene andere zwaarigheid wordt 'er in gebragt, namelijk, dat het jaar 863 het dertigste jaar der regeering van Koning KAREL DEN KALEN niet zijn kan, maar wel

het vier-en-twintigste; daarentegen was het jaar 923 het dertigste van KAREL DEN EENVOUDIGEN. Maar laat ons MEZERAIJ, die daar in het meeste geloof verdient, nazien. Hij zegt dat KAREL DE EENVOUDIGE, den 7den October van het jaar 923, in de gevangenis gestorven is. Stel hem, van den dag zijner kroninge, tot dat hij gevangen werd, 30 jaaren geregeerd te hebben; gevangen genomen te zijn 923, gestorven 923; dertig jaaren geregeerd hebbende 923; DIRK DEN EERSTEN met het Graafschap begiftigd hebbende (zo men wil) 923. Dit alles is niet onmooglijk. Maar de vraag is, of het waarschijnlijk zij, dat die Vorst, in het zelve jaar, waarin hij van zijne weerspanninge onderdaanen, ja, van al de waereld, verlaaten was, van alomme geprangd, van magtige heirlegers omringd, en op een kasteel gevangen gehouden, gedachten zou gehad hebben, om *Holland* tot een Graafschap te maaken? Men voege daar nog bij, dat de Giftbrief al diep in de maand Julij (den 17den) getekend was, daar hij vermoedelijk al in Junij gevangen genomen is.

Volgens dien zelven Schrijver, kwam KAREL DE KAALE aan de Regeering, na den dood zijns vaders, in het jaar 840, en stierf 877. Van 840 tot 863 zijn slegts drie-en-twintig jaaren; en dus zou 870 het dertigste jaar zijner Regeeringe moeten zijn; zo dat 'er bij beiden zwarigheden overblijven.

DIRK DE EERSTE, dit is zeker, word geroemd, wegens zijne eerbaare zeden, zijne groote lichaamskracht, dapper- en stoutmoedigheid, en andere Prinselijke deugden; hebbende hij zijn gebied, zo veel de magt hem toeliet, tegen de *Deenen* en *Noormannen* verdedigd. Gelijk van zijne verrichtingen geene aantekeningen voorhanden zijn, zo tekent MELIS alleen aan, dat hij te *Egmond*, ter eere van ST. ADELBERT, een Klooster van hout deed bouwen. De naam zijner vrouwe was GENA, of GEVE, bij welke hij verwekte DIRK DEN TWEEDEN. Zij, die haare afkomst van de *Franken* rekenen, en wel als eene dochter van PIPIJN aanmerken, slaan den bal geheel mis, wijl deze reeds in 819 overleeden was. Ook is 'er onder het geheele geslacht van PIPIJN geene dochter van dien naam bekend. Veiliger dan zegt men, zulks niet te weten. Wat het bijschrift, onder

het

het afbeeldzel van dezen DIRK, en van andere Graaven, betreft, door HALMA uit ALKEMADE overgenomen; dewijl dit noch van MEL's, noch van een anderen echten Schrijver is, en geen ligt aan de zaak geeft, laaten wij dit onaangeroerd.

Intusschen zal 't niet onvoegzaam zijn, hier ter plaatse, iets van de afbeeldzels der Graaven en Graavinnen te zeggen. De beminnaars onzer Vaderlandsche Prentkunst weeten, dat dezelve merkelijk verschillen; dat die van VISSCHER, geplaatst in de groote en kleine werken van SCRIVERIUS, en die van de JODE, de fraaiste zijn, als borstbeelden; andere, als in BARLANDUS, VOSMAR, HALMA, ALKEMADE, SMITS en LANGENDIJK, zijn ten voeten uit, in onderscheidene grootten, doch alle in eene gedaante. Het zal 'er maar op aankomen, of 'er eenig bewijs voor de echtheid dier afbeeldingen voorhanden zij. Veelen hebben, zeer onbezonnen, alles daaromtrent verworpen, en anderen dit met drift tegengegaan. LANGENDIJK, zijne *Jaardichten van de Graaven van Holland*, daarmede versierd hebben, naar de tekeningen van JELGERSMA, en den Graveur SPILMAN, zag dat het nodig was, hun, die dezelve voor onecht hielden, zo veel hem mooglijk was, den mond te stoppen; eerst met het geene 'er ALKEMADE reeds van gezegd had, en daarna het zijne 'er bijvoegende. De eerstgenoemde zegt: „ Het voornaamste en „ nodigste deel van ons bericht betreft de afbeeldingen onzer „ Hollandsche Graaven, die tot een zonderling sieraad in dit „ werk ten schouwtoneele worden opgevoerd, daar de voorgaande drukken van ontbloot waren: een werk van zo veel noodzaaklijkheid, dat we daarmede nog stil staan, nog ons zelven „ voldoen konden, dan met de volvoeringe daarvan.

„ Het is zeer opmerklijk, dat alle voorige eeuwen schuldig „ zijn aan 't verwaarloozen van de afbeeldingen of schilderijen „ der Prinsen; en der verwondering waardig, dat nog de Egmonder Monniken, die anders alles toebrachten wat ter onsterflijkheid en luister, dezer Prinsen, (haare zonderlinge weldoenders en daar haar schoorsteen bij uitnemenheid van rookte) hier niet op gedagt hebben, nog dat eenige Edelen of „ Steden van Holland zorge gedragen hebben voor de bewaring „ en vereeuwiging dezer zo noodzaaklijke fraaijigheden. Welke

„ wij

„ wij tot nog ontbeeren zouden, was het niet gefchied door de „ Karmeliter Monniken of Lieve Vrouwe Broeders binne Haarlem, wier Klooster in 't jaar 1249 gebouwd is, door Heer „ *Simon van Haarlem*, *Ridder*, gefprooten uit de aloude en „ magtige Edelen van dien naam, die 'er uit Godsdienftige inzigten, zijn eigen Huis en Hof, ftaande in de Groote Houtftraat, toe ten besten gaf." Bij deze woorden van ALKEMADE voegt LANGENDIJK, uit SCHREVELIUS, *Befchrijving van Haarlem*, het volgende; „ dit is altijd feker, dat het Clooster van de Carmeliten is gefticht en gebout van een *Simon van Haarlem*, een man van Adel en Ridderlijke afkomfte, die zijn eigen huis verlaten hebbende, de grond gefchonken heeft aan Geestelijke perfoonen, en het Clooster verrijkt met veele goederen ende inkomfte, die geftorven is in den jaare 1280, ende is aldaar op zijn eigen grond begraven, voor het hooge Altaer. In dit Clooster is een groot ftuk fchilderij geweest, in welke alle de Graaven van Holland gefchildert zijn, van *Dirk d'Eerfte* van 't geflacht af, die afkomftig zijn, zoo men de oude Chronijken geloven mag, van de Koningen van Frankrijk, fo in geflachte als in krijgshandel doorluchtig, van *Dirk de Eerfte* tot *Maximiliaan*, Hertoge van *Oostenrijk*, die getrouwt hadde *Maria*, Hertoginne van *Bourgondië*, Gravinne van *Holland* en *Zeeland*, &c. Dit Clooster is gantsch uitgeroeit en afgebroken tot den grond toe, noch bij onzen tijd. (De eerfte uitgave van SCHREVELIUS gefchiedde 1647.) De fchilderij en tafereel van de Graaven is bewaard en op het Stadhuis gebracht in het oude Hof, ter eere van onze Graaven. Wanneer zulks niet bezorgd was, de nakomelingen waren altoos ontbloot gebleven van de ware en echte fchetfen der lijflijke gedaanten onzer Graaven. (Hiervan zal het op 't bewijs aankomen.)

„ Men mag te dezer gelegenheid niet voorbijgaan, het gedenken aan de weldaad, niet alleen die dit klooster verdiende in haare zorge en naarftigheid, en te gelijk ook in de kosten, die ze boven anderen heeft aangewend, en gedragen hebben omtrent de afbeeldingen dezer zeldzaamheden, maar ook aan de wakkere Mannen, die, dit Klooster weleer inleverde, (waaronder onze meergenoemde MELIS STOKE heeft uitgemunt,) die

haar

haar werk maakten van 's Lands Geschiedenissen te beschrijven, als ook *Jan Gerbrands van Leiden*, Prior van dit Klooster.

„ Het zijn deze Monnikken, die alle de *Graaven van Holland*, zo gezegd is, van *Dirk de Eerste* tot *Maria*, op de muur van haar kloosterkerk getrouwlijk hebben doen schilderen met waterverwen, (zijnde het schilderen met olijverwen eerst door *Jan van Eijk* 1410 uitgevonden,) [*zij die niet ligtgeloovig zijn, hebben regt van deze getrouwheid bewijs te vorderen, en te vragen, daar dit klooster eerst* 1249 *gebouwt werd, van waar kwamen de Monniken aan de origineelen, waarna zij deze Copien getrouwlijk met waterverwen deden schilderen?*] maar deze met der tijd door vogtigheid en afbrijzeling des muurs, en onduurzaamheid der waterverwe, (*die zeker maar weinig jaaren stand kan houden*,) verdonkerd, zijn de Monniken genoodzaakt geworden dezen muur te doen beschieten met wagenschot, en om te beter duurzaamheid, de afbeeldzels der Princen op het hout en met olijverwen, (*dus na het jaar* 1410) te doen herschilderen. En deze (*dus Copien van de eerste*) zijn 't, die na het vergaan der eerste en eenigste, alleen als echte stukken zijn overgebleeven, tot in 't laatst van de zestiende eeuwe, welke bezwangerd met de onbesuisde woede der Beeldstormerij, nevens alle klooster en kerksieraadjen, ook deze te eenemaal hadden vermorzelt en verplet: indien niet de voorzigtige voorzorge der Heeren Burgemeesteren in die droeve tijden zulks voorkomen hadde, met dezelve te doen verplaatsen op het Stadhuis, en ze de woede en schenzugt ontweldigt hadden, zo als ze aldaar nog gezien worden."

Deze *tweede schildering* voelde ALKEMADE, daar de eerste geen het minste bewijs van echtheid had, dat minder bedenking veroorzaakte, en dat ze ook door den Schilder en Glasschrijver TIBAUT voortgebragt waren. Dan laat ons voortgaan, en zien, hoe hij dezelven uit den weg ruime. „ De zaak verhaalt ons (zegt hij) MICHIEL VOSMEER, welks vertaalde woorden aldus luiden:

„ De onagtzaame eeuw had de net gelijkende afbeeldzels der meeste Princen van Batavia, (van een bekwaame grootte door verscheide en de vermaardste Schilders eertijds te *Haarlem* in de Ga-

Galerij van 't Karmelijten Klooster aan de buitenste muur van de kerk, die naar het zuiden strekt, afgemaald en zeer naauwkeurig geschilderd,) tot een groot sieraad van de herbouwde Gallerij, (zo 't haar toescheen) met planken overtrokken, en de muuren met wagenschot bekleed, waarop naderhand (de eerste versmaad zijnde) alle de Graaven, met een streek, naar *Schilders goeddunken* geschilderd werden. Deze eindelijk ten tijden van de belegering, door de bezettelingen afgerukt en de planken afgebroken zijnde, vertoonden de ontbloote muuren, aan de nakomelingschap, een schat van eerwaardige oudheid, te weeten, de waare gedaanten en gewaden van haare Vorsten, ten deele geschonden, op aanwijzing van *Willem Tibaut*, Burger van *Haarlem*, die dezelve zeer wel en getrouwelijk heeft afgeteekend, d'eeuwigheid heeft wedergegeeven, op dat ze ('t welke door den brand in de Stad, bijna geschied was) de rampen der tijden, in 't toekomende niet onderworpen zouden zijn."

„ Deze dingen (zegt *Alkemade*) schrijft de opgemelde VOSMEER, (in zijn boek *Principes Hollandiæ*, gedrukt te *Antwerpen*, bij PLANTIJN, in klein folio, in 't jaar 1578, waarin dezelve afbeeldzels voorkomen, die men mede vindt in H. BARLANDI *Hollandiæ Comitum Historia et Icones*, mede bij PLANTIJN, 1584.) op het bloot bevestigen van WILLEM TIBAUT; doch of hij hier in geloof verdient, zulks zoude met reden mogen in twijfel getrokken worden. Want behalven dat zijn verhaal alleen is, en van niemand (ons wetens) gevolgd werd, zo zijn 'er verscheidene omstandigheden, die het verhaal van dezen enkelen getuigen zeer verdagt maaken. Indien men lette, dat de eerste schilderijen, op den kerkmuur, met waterverwe zijn gedaan, volgens zijn eigen bekentenis, (het geen voor zo verre de waarheid is,) en dat deze, gelijk alle andere gepleisterde muuren, uit haaren aart vogtig en brokkelig zijn, zo volgt onvermijdelijk, dat ze niet bekwaam zijn, omme de Beeltenissen, vooral die van waterverwen (doodvijanden van al wat vogtig is) zo lang te bewaaren, dat ze een eenige eeuw de zigtbaare en volkomene onderkennelijke lijfsgestaltens van het hoofd tot de voeten ongeschonden bewaaren. Ja al ware het, dat eens, tegen den aard aller muuren en waterverwen, zulks eenigzints moog-

mooglijk was geweest, zo is uit dit zijn verhaal, zelfs aftenee-men, dat ze in vroegere tijden zodanig verdonkerd en geschonden waren geworden, dat de Monnikken, om de afbeeldingen der Graaven niet te verliezen, zig weleer genoodzaakt vonden, de geheele muur met planken te doen bekleeden, en ze te doen herschilderen, om door dat middel de vogt, de afbrijzeling der muur, en vergangklijkheid der afbeeldzels voortekomen, en door nieuwe schilderijen te doen vereeuwigen. Een werk, verricht lang voor de Stads belegering (1573), dat zelfs de gedachtenis van deze verborgene oude schilderijen, uit de geheugenis der menschen scheen uitgewist: en al waren de muurschilderijen, ten tijden dat ze overdekt werden, geheel gaaf en volkomen zigtbaar geweest, het geen niet aanneemlijk is, ten ware men te gelijk toestond, dat het beschieten en herschilderen vergeefsche moeite en kosten zouden geweest zijn, zo zouden deze houte bedekzels, het gebruik van lugt en de vogtigheid, vermeerderd, alles verstikt en bedorven hebben."

Deze aanmerking van ALKEMADE, die vrij natuurlijk is, brengt eene andere met zig, namelijk deze: dat daar hij erkent, dat de afbeeldzels, toen men ondernam ze te herschilderen, vrij geschonden zijn geweest, en dat men dus met VOSMEER te regt mag zeggen, dat alle de Graaven naar *Schilders goeddunken* herschilderd zijn, zulks geene geringe twijffeling, omtrent de getrouwe afbeelding en echte gedaante en kleeding der Graaven en Gravinnen, veroorzaakt.

„ Maar behalven (gaat hij voort) alle deze en meer andere bedenklijkheden tegen den Schrijver, (VOSMEER) zo zijn 'er geene redenen om te geloven, dat deze laatste schilderijen niet alleen gemaakt zijn uit noodzaaklijkheid, maar ook van eene nette overeenkomst met de eerste en oude, *zo verre als ze kennelijk en zigtbaar zijn geweest*; dewijl de Kloosterlingen niet anders op het oog kunnen gehad hebben, dan de bewaaring en onvergangklijkheid van dezelven.

„ Dit alles wel overwogen, is 'er geen waarschijnlijkheid, dat de bedorven en verduisterde schilderingen, om *haar gebrek*, lang te vooren met moeite en kosten beschoten, herschilderd, en na die herschilderinge, nog een eeuw van jaaren be-

bedekt, en in een staat van noodzaaklijkheid gebragt, om nog meer te moeten verduisteren, eindelijk na verloop van een tijd, die het geheugen ontvlugt was, zo volmaakt en volkomen ontdekt zouden geweest zijn geworden, als ze door WILLEM TIBAUT zijn aan 't ligt gebragt.

„ Hoe 't zij, wij hebben, ter liefde van de waarheid, ons verpligt gevonden, de plaatsen van den Schrijver te onderzoeken, en aan 't waarschijnlijke te toetsen, en zullen ons voldaan houden, met alle onzijdige liefhebberen, hier mede, te hebben willen waarschouwen, om op hunne hoede te zijn, in het aanneemen van de waare gedaanten onzer Prinsen, op het bloote getuigenis van een éénigen, die, met hoe grooten glans van geloofbaarheid bekleed, echter naar regten niet volslagen mag worden aangenomen."

Verder betoogt de Heer K. VAN ALKEMADE, dat de afbeeldzels, door hem geplaatst, in zijne uitgave van de *Rijmkronijk* van MELIS STOKE, geschied in 't jaar 1699, de eerste en echte afbeeldzels zijn, die men in 't koper gebragt heeft, zo als die op het Stadhuis te *Haarlem* te zien zijn; daar alle de overige gemaakt zijn naar die van gezegden W. TIBAUT, op de glazen van het groote vertrek, in de voorste *Doele* te *Leiden*, geschilderd. Hij geeft verder eenig verslag van de gedaanten of houdingen, waarin dezelve worden voorgesteld.

„ Tot dus verre (zegt de Digter LANGENDIJK) geeft ons de Heer ALKEMADE zijn gevoelen op, wegens de Beeltenissen der Graaven; daar wij hebben bij te voegen, hoe het te verwonderen is, dat BARLANDUS en SCRIVERIUS, (in wiens werk, wat de kunst betreft, de fraaiste afbeeldzels zijn) het bedrog van *Tibaut*, hier boven aangeweezen, niet ontdekt hebben, dat *Goltzius*, een Burger van *Haarlem*, en vermaard Konstenaar, heeft kunnen goedvinden, de figuuren van den Glasschilder in 't koper te graveeren: want zij die zig in die kunst geoefend hebben, kunnen klaar zien, dat zijn meeste standbeelden, de smaak van een laatere tijd hebben. Zijnde de evenredigheid en welstand in sommige van die, zeer wel in acht genomen, dat doet zien, dat zij niet van de aloudheid afdaalen. Het komt mij (zegt hij verder) zeer waarschijnlijk voor, dat *Schriverius* zijn

misslag te laat zal bemerkt hebben, en schoon hij het stilzwijgende als niet gemerkt heeft, blijkt het, echter, dat hij de groote borstbeelden der Graaven, bij *Zoutman* uitgegeeven, door *Cornelis Visscher* heeft doen snijden, na die; die op het Stadhuis gevonden worden, namelijk ten opzichte van de gelijkheid der wezens, tot aan vrouw *Jacoba van Beijeren*, schoon 't ook waar is, dat hij dezelve een prachtiger opschik geeft, dan aan alle de voorgaande bespeurd word, hebbende zig echter wel gewagt om op die van *Tibaut* te vertrouwen."

Uit al dit ter nedergestelde ziet men, dat de afbeeldingen, gemaakt naar die, welke men nog heden vind op het Stadhuis te *Haarlem*, waarvan JELGERSMA zig mede bediend heeft, de echtste zijn, die wij hebben. Waaraan, echter, nog ontbreekt, het geene wij reeds hebben aangemerkt, namelijk, het bewijs, van waar de Monniken de eerste afbeeldzels, geschilderd met waterverwen, gehaald hebben? En dit bewijs ontbreekende, kan men ze niet als de eerste beeltenissen, maar als denkbeeldige vertooningen beschouwen, en ze houden, niet voor 't geen ze wezenlijk zijn, maar zijn moesten.

HALMA, in DIRK DE EERSTE, tot hier toe gevolgd hebbende, met tusschen voeging van 't stuk, de afbeeldingen betreffende, moeten wij nu, volgens onze beloften, onze eigene gedachten, ten aanzien van den aanvang van 't Graafschap, mededeelen.

In 't jaar 863, heeft KAREL, Koning van *Vrankrijk*, bijgenaamd DE KAALE, zoon van LODEWIJK DEN GODVRUCHTIGEN, volgens de *Oude Chronijken*, aan DIRK DEN EERSTEN gegeeven, *Egmond met wijde Bosschen* en al de rest, die zijne nakomelingen, tusschen *Zuidhardshagen*, (hier door verstaan sommigen *Hillegom* en *Hillegommerbeek*, andere *Zuiderwoude*, omtrent *Monnikendam* liggende, als zijnde de grensscheiding van *Westfriesland*,) *Voortrappe*, of *Fortrappe*, (waarvoor de een neemt *Fortrappe*, van ouds gelegen in *Zuidbeveland*, andere, en met meer waarschijnlijkheid, 't Dorp *Veur*, bij *Voorschoten*, of wel *Voorschoten* zelf verstaan,) en *Kinheim*, (zo men meent, een Waterloop, beneden *Alkmaar*). In 't jaar 868, heeft LODEWIJK DE DUITSCHER, zoon van LOTHARIUS, aan den voorzeiden DIRK, geschonken, het *Forreest Wasda*, (welk bosch, volgens de ge-

dachten van VAN LOON, gelegen heeft in den *Thielerwaard*; doch anderen plaatsen het in 't *Land van Waas*.)

Hiermede stemmen overeen alle *Oude Chronijken*, zo wel *Fransche*, *Duitsche* als *Nederlandsche*, die vóór het jaar 1500 geschreeven zijn, onder andere de reedsgemelde M. STOKE, vs. 320. volgens de verbeterde uitgave van den Heere HUIDECOPER, bl. 41; de *Chronijk van de Klerk uit de Laage Landen*, bl. 25; VELDENAARS *Chronijk*, bl. 65; het *Oude Goudsche Chronijkje*, bl. 18; de *Oude Chronijk van de Abdij van Egmond*, volgens SCHRIVERIUS, geschreven in 't jaar 1200, bl. 1; BENNINGA, *Historie van Oostfriesland*, bl. 84; in 't vierde deel van de *Analecta* van MATTHEUS; in 't eerste deel van JOH. A LEIDIS, *Orig. & Rer. Gest. DD. Bred.* bl. 604; in 't derde deel van de gem. *Analecta*; de *Chronijk van Beka*, bl. 4; en meer andere.

De eerste, die hieromtrent eenige twijffeling inbragt, was W. HEDA, die, in zijne *Historie van de Bisschoppen van Utrecht*, dit stelde geschied te zijn, niet door Koning KAREL DEN KAALEN, in 863, maar door KAREL DEN EENVOUDIGEN, in 't jaar 913; waarin hij, door DOUZA, in zijne *Jaarboeken*, p. 178, gevolgd werd. Groote twisten ontstonden hier over, tusschen DOUZA en BOKKENBERG, zo als te zien is bij GOUDHOEVEN, bl. 232, in den druk van 1636. SCRIVERIUS, schoon geen vriend van BOKKENBERG, en die ook groote misslagen begaan heeft, werd, door hunnen twist, oplettende, en verschoof den tijd nog tien jaaren laater, dat is, tot 923, zo als men zien kan in zijne *Aantekeningen op de Chronijk van Veldenaar*, bl. 26, en in zijnen *Toetsteen op het Goudsche Chronijkje*, bl. 316; in zijn *Oud-Batavie*, bl. 66; en in zijn groote werk van de *Hollandsche Graaven*, *Illustres ac Potentes Hollandiæ Comites*, bl. 2. Dit bleef, zedert dien tijd, het heerschende gevoelen, tot aan VAN LOON, die, in het jaar 1734, zijne *Aloude Hollandsche Historie* in 't licht gaf, en aldaar, in het Tweede Deel, bl. 146, het jaar 922 stelde; waarover hij deerlijk gegispt is, van den Heere HUIDECOPER, in zijne *Aantekeningen op* MELIS STOKE. WAGENAAR stelde, op het voetspoor der meeste nieuwe Schrijvers, *Vaderl. Historie*, II. Deel, p. 107, het jaar 923. Anderen verwerpen den Giftbrief geheel en al, en onder deze

de

de Heer HUIDECOPER, die zo wel dit, als veele andere oude stukken, voor valsch en verzonnen wil doen doorgaan. Deze vonden goede hulpe aan hun, die alles voor onecht verklaaren, en voor loutere versierzels der Monniken uitkrijten; als ALKEMADE, in zijne *Munten der Hollandsche Graaven*, p. 4; SMIT, in zijn *Schatkamer*, p. 55; VAN HEMERT, *Korte Levensbeschrijving der Hollandsche Graaven*, in gr. 8°, p. 12. Doch zij vonden ook hunne tegenstanders, in de zodanigen, die manlijk en stout het oud gevoelen verdedigden; zo als te zien is in LIMBURGS *Verhandeling van 't Oud Batavisch Zeestrand*, in gr. 8° gedrukt 1753, van p. 80—108: VAN RHIJN, *Aantekeningen op het Bat. Sacra*, I. Deel, p. 135; op de *Oudh. van Kennemerland*, I. Deel, p. 460. Andere, niet twistensgezind, maakten in 't geheel geen gewag van de aanstelling der Graaven door de *Frankische* Koningen, maar zeiden, zulks geschied te zijn, *door de voornaamste Heeren en Magistraaten der Steden*, als onder anderen, H. DE GROOT, in zijne *Oudheid van de Batavische Republiek*, in 4°, p. 25, en in 8°, p. 71; M. VOSSIUS in zijne *Historische Jaarboeken*, p. 20. Dit aantal van Schrijveren, van verschillende denkbeelden, indien zulks den Leezer niet verveelde, zouden wij nog grootelijks kunnen vermeerderen. Een ieder, des begeerende, kan op de aangeweezene bladzijden, hunne gedachten naslaan, laatende wij ieder zijne vrijheid, om den aanvang des Graafschaps te stellen naar zijn beste oordeel; in hoope dat men ook het onze zal vrijlaaten, en dat wij daar voor, tot nog toe, houden het jaar 863; en zulks wel, behalven meer andere, om deze redenen: I. Om dat, de aanstelling, het zij geschied, volgens DE GROOT en VOSSIUS, *door de Voornaamsten of Magistraaten*, of *door de Fransche Koningen*, onbeslist laatende, de meeste oude Schrijvers leeren, dat DIRK DE EERSTE, reeds in 864, en dus in het jaar na zijne aanstelling, het Klooster te *Egmond* van Hout gesticht heeft; zie W. NAGGE, *Historia Hollandiæ*, p. 293; het *Goudsche Chronijkje*, p. 18, waarvan de eerste uitgave in 8° is zamengesteld door GERARD DE LEEUW, Boekdrukker te *Gouda*, en door hem verbeterd en vermeerderd zijnde, herdrukt is in het jaar 1478, en daarom,

door SCHRIVERIUS, het *Goudsche Chronijkje* genaamd, zijnde herdrukt zonder fol. of pag.; dan, het geene ik hier zegge, staat in mijnen tweeden druk, die spoedig na den eersten gevolgd is, op p. 22. Ten II. om dat wij, in de *Aantekeningen van* SCHRIVERIUS, gezien hebben, dat die kundige man overtuigd was, dat DOUZA, in de eerste verplaatzing van tijd, namelijk van 913, mis had; en ten III. om dat HUIDECOPER ons heeft doen zien, dat zij allen, die het jaar 863 verwerpen, hebben misgetast; zijnde, door dien arbeidzaamen man, met bondige bewijzen, aangetoond, dat de Giftbrief, door KAREL DEN EENVOUDIGEN, op den 15den Junij, daarbij bepaald in het jaar 923, niet kan gegeeven zijn, om reden, dat hij toen niet te *Bladelle*, maar te *Soissons*, en in den strijd was, en zijnen vijand ROBBERT, met eigen hand, van het leven beroofde, (zie hem I. Deel, p. 213.) waarmede het gevoelen van SCHRIVERIUS en zijner navolgers vervalt. Dat het ook niet kan geschied zijn in die maand van 't jaar 922, zo als VAN LOON gesteld heeft, bewijst hij, met aantetoonen, dat KAREL, den gantschen winter van dat jaar, in de Vasten, voor en na Paaschen, en de geheele maand Junij, in de Wapenen, omtrent *Reims*, *Laön* en *Lotharingen*, geweest is. Wat meer is, HUIDECOPER ontkent zelfs, dat het gantsche Dorp, of Hof te *Bladelle*, ten dien tijde, ergens te vinden was, en op geene Kaarten wordt aangeweezen, maar dat het moet gezogt worden in 't *Land van Beauvais.* Zo verschillende zijn de stellingen. Ook zou men, met reden, hier bij kunnen aanmerken, dat 'er geene aanmerkingen van eenig belang gemaakt zijn, op den Giftbrief van 868, van LODEWIJK, waarbij DIRK, met het bovengemelde *Foreest van Wasda*, beschonken werdt.

De Heer J. WAGENAAR schijnt in twijfel geweest te zijn, of dit wel dezelfde DIRK ware, waarvan wij hier spreeken, en die in 863, zo wij vast houden, met *Egmond* enz. beschonken werd. Evenwel gelooft hij, dat het een *Hollandsche* Graaf was, doch dat de oude Chronijkschrijvers, door de gelijkheid van naam, bedrogen zijn. Hadde WAGENAAR hem voor een anderen willen doen doorgaan, dan had hij hem tot een *Vlaamschen* Graaf moeten maken. Maar hierin waren hem de *Vlaamsche* Chronijken

ken in den weg. Van *Braband*, *Gelderland* of *Kleef* kon hij het ook niet zijn, blijkens den lijst dier Hertogen en Graaven. Dus zegt hij dan te regt, dat het een *Hollandsche* Graaf geweest is. J. LE LONG, die, in zijne *Reformatie van Amsteldam*, bl. 39. het begin van zijn Graafschap twee honderd jaaren laater stelt, zegt, dat hij uit *Friesland* afkomstig was. De meergemelde Heer WAGENAAR, in het II. Deel zijner *Vaderlandsche Historie*, van WASDA spreekende, zegt: *Anderen vinden* WASDA *in 't Land van Waas; doch hier had, gelijk ook in Walcheren, niet Lodewijk, maar Karel de Kaale te gebieden, zo als uit zijne Giftbrieven duidelijk blijkt; hoewel het, des onaangezien, wel zijn kan, dat* Lodewijk *eenig Land in Karels aandeel in eigendom bezat.* De grootste zwaarigheid, om den Giftbrief van 863, aan KAREL DEN KAALEN niet toetekennen, bestaat hierin, dat hij daar door iets zoude hebben weggeschonken, waarop hij geen het minste recht had. Men kan niet ontkennen, of in de Rijksverdeeling, gemaakt tusschen de broeders, behoorde, zo het schijnt, dit deel aan KAREL? Dan, wie zal ons de nette bepaaling der grenzen aanwijzen. Ten minsten de Jesuit SIRMONDUS waarschuwt ons, 'er niet zeker op te gaan, en toont, uit het boek van ADO VIENNENSIS, dat, bij die verdeeling, het derde deel van *Friesland* aan KAREL DEN KAALEN is toegeweezen. Gevolglijk zou dit waar zijn, dat hem al een goed deel dezer Landen, als toen onder *Friesland* behoorende, is toegeschikt.

Het gezegde van LE LONG noodzaakt mij nog eene aanmerking hier bij te voegen. Om de aanstelling op het jaar 922, en de *Rhijmchronijk* van KLAAS KOLIJN, staande te houden, begaat hij een allergrootsten misslag; en om niet te erkennen, dat KOLIJN, uit onkunde, DIRK DEN EERSTEN en DIRK DEN TWEEDEN onder-een vermengd heeft, ontkent hij, dat de eerste een zoon gehad heeft, die DE TWEEDE was; of liever, hij ontkende den geheelen persoon van den *Eersten*, met te zeggen *dat* Arnoud *de zoon van den tweeden* Dirk, *de tweede in plaats van de derde Graaf was.* Om dit goed te maaken, is hij genoodzaakt, zig van uitvlugten te bedienen, die zig zelve tegenspreeken. *De eerste Dirk*, zegt hij, *schijnt alleen verziert te zijn, om zo eene*

langduurige regeering goed te maaken; waarvan wij het onbestaanbaare reeds hebben aangetoond. Dan, hoe wonder zou LE LONG, indien hij nog in leeven ware, opzien, als hij alle de paalen, waarop zijn gantsche gebouw rustte, om verre gehaald zag, wijl de meesten het thans houden voor een bewezene waarheid, dat de gantsche *Rijmchronijk* van KLAAS KOLIJN een onecht stuk is!

Wat nu nog betreft, dezen DIRK, dien wij voor den *Eersten* Graaf houden, als daartoe aangesteld in het jaar 863; wij hebben reeds gezien, dat hij een *Hollandsche* Graaf was, en dus geen zoon van SIGEBERT, Prins van *Aquitanien*, zo als de Ouden verkeerdelijk gemeld hebben, maar de zoon van GEROLF, die een voornaam Heer of Graaf in het thans genaamde *Holland* was, die, buiten DIRK, nog eenen zoon had, WALGER genaamd, van welken verhaald word, dat hij, om zijns vaders dood te wreeken, op de jagt, den Noorman ERHAUD doodende, mede zou zijn omgekomen; waardoor DIRK, toen reeds Graaf zijnde, als erfgenaam van zijnen vader en broeder, veel in vermogen zou zijn toegenomen; zie MERULA, p. 58; SCHRIVERIUS, *Oud Bat.*, p. 69.

NAGGE zegt, dat WALGER zijne woonplaats bij *Thiel* had, in een Dorp, *Avezaate* genoamd, en dat de kerk te *Thiel* door hem zou gebouwd zijn; p. 305.

Tot slot van dit Artikel van DIRK DEN EERSTEN, dient hier nog te worden gezegd, dat de Heer WAGENAAR mij meer en meer in mijn gevoelen bevestigd heeft; want hij zegt niet (II. Deel, p. 107.) dat *Dirk de Eerste*, in 923, tot Graaf werd aangesteld; *maar, dat hij op den 20sten van Grasmaand des jaars negen honderd twee en twintig, in het Graafschap, welk hij te vooren reeds bezat, door* Karel de Eenvoudige, *bevestigt werd, hem, daar benevens, nog eenige Landen* toevoegende, *die hem te vooren niet eigen waren.* Het vordert geen het minste bewijs, dat 'er groot onderscheid is, tusschen iets te geeven, en een voorheen gedaane gift te bevestigen.

DIRK, *Tweede Graaf van Holland*, was, zo als wij, op het voorgaande Artikel gezien hebben, de zoon van DIRK DEN EERSTEN

STEIN en van GENA. Ook is aldaar aangetoond, dat het jaar zijner geboorte, en dat, waarop hij, het zij dan met den dood van zijnen vader, of door overdragt, aan de regeering is gekomen, onzeker is; schoon men zou mogen stellen, volgens aanwijzing van WAGENAAR, II. Deel, p. 114, dat zulks in het jaar 923 geschied zij. Waaruit volgt, om dit nog met een enkel woord te zeggen, dat DIRK DE EERSTE, ware de aanstelling geschied in 922 of 923, 'er geen lang genot van zou gehad hebben. Hij regeerde, volgens dien zelven Schrijver en meer anderen, zes-en-zestig jaaren, dat is, van 923 tot in 989.

Daar word verhaald, dat hij, nu de regeering in handen hebbende, de *Friezen* ook aan zig onderworpen wilde maaken: dan, dat zij weigerden hem aan te neemen, als geneigd zijnde, onder het bestier van hunne POTESTATEN, (dit had plaats bij de *Friezen*, maar niet bij de *Westfriezen*, die benoorden de Beek *Kinheim* woonden; dus HALMA hier de *Groote* en *Kleine Friezen*, verkeerdelijk, ondereen mengt,) te blijven, als welke regeeringswijze zij min gevaarlijk oordeelden; dat de *Friezen*, om aan deze hunne geneigdheid te voldoen, zo veel volk, als mooglijk was, bijeen zamelden, 'er mede op *Egmond* aantrokken, en aldaar verbrandden, het Klooster van ST. ALBRECHT, van hout, zo als gezegd is, door DIRK DEN EERSTEN gebouwd. De oude Hollandsche Chronijken, met hun verhaal voortgaande, zeggen, dat DIRK, daar over verstoord, zig tegen hun opmaakte, met dezelve in een hevig gevegt raakte, en zo verre overwon, dat zij alle hunne jonge manschap verlooren; dat hij, in *Friesland* trekkende, hen noodzaakte, hunne huizen te maaken tegen den opgang der zonne, en de deuren zo laag, dat ze daar in noch uit konden, dan met gebogene halzen, en als ter hunner schande, zig als Slaaven krommen moesten. Dit gantsch verhaal wordt, bij de *Friezen* (verstaa de *Westfriezen*) als belachlijk gehouden. Onder hun, en ook onder de *Hollanders*, zijn aanzienlijke Schrijvers, die ontkennen dat hij ooit tegen de *Friezen* in optogt geweest is. VOSSIUS schroomt 'er zig op te verklaaren; *of dit* (zegt hij) *met waarheid gezegd word, wil ik (gelijk ik het niet kan tegenspreeken) ook niet voor zeker houden; nogthans reken ik 'er aan te twijffelen, om dat*

een dergelijke zaak verhaald werd van Gotrick, *Veldheer der Noormannen, en de oudste Jaarboeken 'er van zwijgen.* WAGENAAR verhaalt, uit KOLIJN, dat de (*West*) *Friezen*, het Klooster te *Egmond* verwoest hebbende, optrokken naar *Leiden*, en dat Graaf DIRK hun ontmoette niet verre van de Stad, en juist ter plaatse, alwaar naderhand het Nonnenklooster te *Rijnsburg* gestigt is; dat de (*West*) *Friezen* aldaar de nederlaag kreegen, en genoodzaakt werden, zig aan hem te onderwerpen. Daarna (zegt hij) heeft hij zijn land in goede rust bezeten.

Bij verscheidene Schrijvers wordt gemeld, dat deze DIRK DE TWEEDE den krijgstogt tegen de *Hunnen*, onder de baniere des Hertogs van *Zwaben*, bijgewoond, en dapper tegen hun gestreden heeft. Met deze woeste volken sloot Koning HENDRIK *van Lotharingen*, in 't jaar 926, een verdrag, voor den tijd van negen jaaren. In het jaar 935 verscheen DIRK DE TWEEDE, als een der Rijksgraaven, op een Steekspel te *Maagdenburg*. Weinig of niet vindt men gemeld, hoe zig Graaf DIRK gedragen hebbe, bij den inval der *Noormannen*, kort te vooren gedaan, schoon hij, ongetwijffeld, Bisschop BALDRIK, en ook Koning HENRIK, allen bijstand zal geboden hebben. Dan, wel vindt men, dat hij zig gemengd heeft in den twist, ontstaan tusschen OTTO en HENRIK, zoonen van HENRIK, die den 2den Julij van 't jaar 936 overleeden was. De jongste (HENRIK,) wien, tegen de gewoonte van die tijden, geen deel aan het rijksbestier gegeeven was, werd in *Lotharingen* ondersteund, door eenen GIZELBERT, die, door KAREL DEN EENVOUDIGEN, tot Hertog aangesteld, en naderhand, door HENRIK, vader van OTTO, bevestigd was. Deze trok, ten voordeele van OTTO's broeder, te velde, doch werd door OTTO geslagen. GIZELBERT en HENRIK begaven zig naar LODEWIJK *van Overzee*, zoon van KAREL DEN EENVOUDIGEN, toen ter tijd Koning van *Frankrijk*, die beloofde, de vlugtenden te zullen helpen. Verscheidene Grooten van dien tijd, en daar onder ook DIRK DE TWEEDE, vielen hem toe; dan LODEWIJK, met zijnen aanhang, moest voor de overwinnende magt van OTTO bukken, die *Lotharingen* overmeesterde. Wat het onderzoek aangaat, of deze DIRK, en zijn zoon ARNOUT, ook Graaven van het Kasteel van *Gent* geweest zijn, zie men, wat wij

daar-

daarvan, op het Art. ARNOUT, in ons IV. Deel, gezegd hebben.

Belangende den Giftbrief van OTTO DEN DERDEN, ten behoeve van DIRK DEN TWEEDEN, in het jaar 985, verleend, daaromtrent dient men te weeten, dat OTTO DE GROOTE opgevolgd was door zijnen zoon OTTO DEN TWEEDEN; die, in het jaar 983, gestorven zijnde, wederom door zijn zoon OTTO DEN DERDEN gevolgd werd, die dezen DIRK, in het gezegde jaar van 985, in het volle bezit stelde van eenige goederen en landen, welke hij, voorheen, slegts als Rijksleenen bezeten had. Zijn zoon EGBERT, Aartsbisschop van *Trier*, was hem daarin zeer behulpzaam. Waarin deze goederen of landen bestonden, vindt men uitgedrukt in den Giftbrief, als gelegen „ tusschen de twee „ stroomen *Liora* ('t watertje de *Aar* in *Rhijnland*) en *Hisla* „ (den *Tssel* bij *Gouda*), in het Dorp of Vlek *Sunnemeere*; „ (zoekt men in *Zeeland*, alwaar nog een Dorp *Sonnemaar* „ bekend is,) tusschen twee andere stroomen *Medemelacha* „ (schijnt de *Leck* bij *Medenblik* te zijn) en *Chinnelosara*, (dit „ is nergens te vinden, en mooglijk in de *Zuiderzee* ver„ dweenen,) *Gemarchi* (hierdoor heeft een oud Schrijver *Mar*„ *ken* verstaan) genaamd; in het land van *Texla*, uitgenomen „ de schatting, *Huslade* geheeten, en in de Graafschappen „ *Masalant* (door *Masalant*, *Kinheim* en *Texla*, wordt hier „ *Maasland*, *Kennemerland* en *Texel* verstaan) *Kinheim* en „ *Texla*: om al het zelven *niet meer ter leen, maar in eigen*„ *dom te bezitten, met magt om weg te schenken, te ver*„ *ruilen, en daar mede allenthalve naar welgevallen te han*„ *delen.*" Deze Brief was gegeeven en gedagtekend te *Nijmegen*, den 23sten Augustus des jaar negen honderd en vijf en tagtig.

Volgens de algemeene verhaalen, overleefde DIRK DE TWEEDE deze uitbreiding van zijn gebied niet lang: want hij stierf den 6den Mei des jaars 989, schoon VELDENAAR dien dood stelt op den 2den Mei 988, en M. STOKE op 987. Zijne vrouw was HILDEGART, volgens sommigen, eene dochter van LODEWIJK of KLOVIS, Koning van *Frankrijk*, doch, volgens anderen, van WICHMAN, Graave van *Aalst*. Hiervan is, met zekerheid, niets

te bepaalen. Bij haar had hij verwekt zijne gemelde twee zoonen, ARNOUT en EGBERT; de laatste, zo als gezegd is, werd, in het jaar 970, Aartsbisschop van *Trier*. Van ARNOUT hebben wij, ter aangewezene plaatse, gezien, dat hij zijn vader in het Graafschap opvolgde. M. STOKE, en andere na hem, hebben ARNOUT en EGBERT voor zoonen van DIRK en HILDEGARD, en dus als *volle Broeders*, doen voorkomen, daar zij, echter, niet meer dan *halve Broeders* geweest zijn. Ook houd MELIS STOKE ARNOUD voor den oudsten, en noemt dezen oudsten, vs. 695,

Den jongen Arnoude;

welke jonge ARNOUT een jonger broeder had, die Aartsbisschop van *Trier*, en in hoog aanzien aan het Keizerlijk Hof was, en van de beide OTTO's verscheiden weldaaden had ontvangen. Ook verwierf hij, benevens de Keizerinne, van Keizer OTTO DEN DERDEN, eene voornaame gifte voor Graaf DIEDERIK, *niet zijnen maar Arnouts Vader*, zo als 'er duidelijk staat, vs. 700.

Den Grave Diderike, Aernouts vader.

Wat, vraagt de Heer HUIDECOPER hierop te recht, is 'er ongerijmder, dan te zeggen, dat een zoon, het geene hij doet voor zijnen vader, gedaan zou hebben voor zijn broeders vader? Dus men dan zou moeten besluiten, dat EGBERT geboren is uit een tweede huwelijk van HILDEGART, en wel, mogelijk, in *Brittanje*. Zie verder van hem op 't Art. EGBERT.

Zie M. STOKE, *Oude Hollandsche Chronijk*. M. VOSSIUS, *Vaderlandsche Historie*, II. Deel. HUIDECOPER in M. STOKE, I. Deel, enz.

DIRK DE DERDE, zoon van ARNOUT, en *Vierde Graaf van Holland*, wendde, zo wel als zijne voorzaaten, alle poogingen aan, om, ware het mooglijk, de *Friezen* te overheeren; waartoe de wraak van zijns vaders dood hem nog te meer aanspoorde. Der *Friezen* zugt tot vrijheid, en ook hunne magt kennen-

nende, zogt hij hun eerst door minzaamheid onder het juk te brengen. Dan, dit niet gelukkende, ging hij over tot bedreigingen; doch mede zonder vrugt. Zij hadden, geduurende zijne minderjaarigheid, en terwijl hij onder de voogdij zijner moeder stond, ten duidelijkste getoond, dat zij, al kostte 't hun goed en leven, tot geene onderwerping besluiten wilden. Keizer HENDRIK DE TWEEDE, die de behuuwdbroeder van LUITGARD, weduwe van ARNOUT, was, had, inderdaad, door het uitrusten eener vloot tegen hun, hen bijna vernederd; dan, hiervan ontslaegen zij zig ras: want, na haaren dood, weigerden zij opzettelijk, DIRK hulde te doen. Onderscheiden zijn de verhaalen van het gebeurde, ten aanzien van de bedrijven van Graave DIRK. Daar zijn 'er, die zeggen, dat DIRK, met een magtig leger van *Hollanders*, en gesterkt met de magt zijns ooms, zig naar *Friesland* begaf, in het zekere vooruitzigt van eene volkomene overwinning; dat de *Friezen* zig in de omstandigheid bevonden, om manlijk voor hunne vrijheid te moeten strijden, of lafhartig onder het juk te moeten buigen; dat zij, ten aanzien van de menigte hunner bestrijders, weinig in getal waren, maar wel geoefend in de wapenen, en als Leeuwen tot den strijd gemoedigd; dat het, tot den slag komende, de weinige, doch voor de vrijheid strijdende *Friezen*, met zulk een geweld op de *Hollanders* en hunne *Lotharingsche* hulpbenden aanvielen, dat zij geheel verslagen werden, Hertog GODEVAART *van Lotharingen* gevangen namen, en Graaf DIRK het naauwlijks met de vlugt binnen *Haarlem* ontkwam. Ook zijn 'er, die verhaalen, dat 'er, geduurende den strijd, eene stemme in de lugt gehoord werdt, van VLIEDT! VLIEDT! welke stemme de *Hollanders* in zodanig eene verwarring bragt, dat zij, al vlugtende, geheel verslagen werden.

Zij, die dit verhaalen, hebben vergeeten te melden, al het geene 'er gebeurd is, van het jaar 1008 tot 1018, waarin deze slag is voorgevallen. Laat ons dan, om den draad zijner geschiedenissen, onafgebrooken, te volgen, met het jaar 1005 of 1006 aanvangen.

Op dien tijd moet gemeld worden, dat DIRK, met de *Friezen*, een voordeelig verdrag sloot, en, van zijnen kant, beloofde, nim-

nimmer den dood zijns vaders te zullen wreeken; dat zij, daarentegen, beloofden, hem hulde te zullen doen, de Tienden hunner jaarlijksche inkomsten geeven, nevens het regt van invordering, en op eigen kosten, zo dikmaals zij opontboden werden, hem hulpe en bijstand tegen zijne vijanden verleenen. De rust, welke DIRK hierdoor genoot, werd, in 1009, gestoord, door eenen inval der *Noormannen*, die, met eene vloot, langs de *Maas* en *Merwe*, tot aan *Thiel* kwamen. GODEFRID, Voogd van *Gelder*, rukte hun wel te gemoete; dan gemelde Stad was reeds in hunne handen. Offchoon zij, met hulpe van den Graave van *Kleef* en *Teisterbant*, verdreeven werden, waagden zij echter, in het volgende jaar 1010, den kans wederom, en scheenen het toen op *Wijk te Duurstede* gemunt te hebben. De Landzaaten, verwittigd van hunne komste, hadden zig in behoorlijken staat van tegenweer gesteld. Ongelukkig bevonden zij, hunne magt te gering, en zonder order of bekwaamen aanvoerder; des zij geslagen werden, en veelen van hun het met den dood bekoopen moesten. Deze nederlaag veroorzaakte te *Utrecht* groote vreeze. De huizen der Stad werden afgebrand. Naauwlijks was dit verricht, of de stroopende benden vertoonden zig voor de muuren, onder voorwendzel van geen kwaad in den zin te hebben, en alleen gekomen te zijn om hunnen Godsdienst te pleegen: het welke hun, echter, door Bisschop ANSFRIET, op eene zagte wijze, geweigerd werd. Met hunnen daarop volgenden aftogt lieten zij ook verder af, deze Landen te verontrusten.

Opmerkelijk is het, dat men bij deze invallen, noch bij den tegenweer, die, noodzaaklijk, aan deze verwoesters moest geboden worden, den naam van DIRK niet gemeld vindt. Wel is waar, dat zij de grenzen van *Holland* juist toen niet beschadigden; maar evenwel waren zij bekend voor roofvogels, die al met zig namen, wat hun voorkwam. Te meer is zulks vreemd daar DIRK, kort daarop, bij den dood van Bisschop ANSFRIED, toonde, bezitter van het geheele, of ten minsten van een deel van het Graafschap *Teisterbant* te willen zijn, waarin zij zo geweldig huis gehouden hadden.

De eisch van Graave DIRK blijkt vooral uit de geschillen, die daar uit ontstonden, en vooral over de grensscheidingen omtrent

den

den mond der *Maaze*, tot welken toe het Graafſchap *Teiſter-bant* zig had uitgeſtrekt. DIRK DE DERDE was 'er de natuurlijke erfgenaam van; doch het bezit was, allengskens, gegeeven aan de *Utrechtſche* Kerke. Uit hoofde van die gifte magtigde de Bisſchop zig het regt aan, om in het *Bosch van Merwede* te jaagen, en daarenboven ook het regt der visſcherij in de *Maas* en *Waal*; die van *Luik* en *Trier*, en andere Geestelijken, maatigden zig dat zelve regt aan. DIRK DE DERDE, hierdoor zeer benadeeld wordende, peinsde op middelen, om zijn regt te bewaaren en te verdedigen. Dus wierp hij, in 1015, op zijnen eigen grond, en wel ter plaatſe, daar men meent dat weleer het oude *Durfos* geſtaan had, eene Vesting op, daar, met allen ſpoed, eenige huizen werden bij gebouwd, die aanleiding gaven tot den oorſprong van de Stad *Dordrecht*, welke, als nog, in den rang der *Hollandſche* Steden, de eerſte plaats bekleed. Veelen der onderzaaten van den Graave vestigden aldaar hunne wooning. Deze eerſte bewooners van *Dordrecht* worden, bij de oude Schrijvers, *Friezen* genaamd. Niet alleen bewaarde DIRK hierdoor zijn regt op de jagt en visſcherij, maar hij hief 'er ook tollen, van alle goederen, die dezen ſtroom op en afgevoerd werden. Dit veroorzaakte, in dien tijd, groote verwondering, om reden, dat DIRK DE DERDE, zonder Keizerlijke toeſtemming, zig dit recht had aangematigd, en bijzonder bij de geenen, die in hunne aangematigde rechten op *de Jagt en Visſcherij*, zig daardoor benadeeld zagen. Niet alleen de Geestelijken, maar ook de Kooplieden, en bijzonder dié van *Thiel*, die toen eene, naar den tijd, aanzienlijkſte Koopſtad was, werden daarom zijne vijanden, en lieten niets onbeproefd, om den Keizer tegen hem in 't harnas te jaagen. Deze, in het jaar 1018, te *Nijmegen*, ter viering van het Paaschfeest, gekomen zijnde, gaf aan GODEFRIED, Hertog van *Lotharingen*, en aan den *Utrechtſchen* Bisſchop ADELBOLD, bevel, de Vesting te ſlegten; indien deze beiden hiertoe geenen kans zagen, moesten de Bisſchoppen van *Keulen* en *Luik*, met hunne krijgsmagt, hun te hulpe komen. ADELBOLD had, reeds eenigen tijd te vooren, eenen WIRICH, daarna eenen GODERO, aangeſteld tot Markgraaf van *Bodegraye*, met last, om de *Hollanders*, zo veel mogelijk was, te bena-

nadeelen. Thans bekleedde deze waardigheid zekere DIRK, zoon van BAVO, die niet naliet allen overlast te pleegen. Dan het kostte onzen DIRK weinig moeite, om dien Markgraaf met al zijnen aanhang, uit zijn Markgraafſchap te verdrijven, en 'er zig volkomen meeſter van te maaken. Even gelukkig was hij tegen ADELBOLD, dien hij, op den 10den van de maand Julij des gemelden jaars, eene zwaare nederlaag toebragt. Ook begtte hij, op dat pas, het Land beoosten den *Rhijn*, bij *Bodegrave*, en *Bodegrave* zelfs, aan zijn Graafſchap. Inmiddels hadden de *Lotharingers* eene vloot uitgerust, met oogmerk, om daarmede de *Waal* en *Merwe* aftezakken, en Graave DIRK DEN DERDEN de Vesting *Dordrecht* te ontweldigen. De Bisſchoppen van *Keulen*, *Kamerijk* en *Luik* waren mede ter heirvaart beſchreven; doch de laatſte overleed te *Thiel*. De verzamelplaats der zaamverbondenen was bepaald in de *Betuwe*. Hunne legermagt beſtond meest in een aanzienlijke vloot, die te *Nijmegen* bijeen gebragt was, met voorneemen, om dezelve van daar langs het water de *Alblas* aftevoeren. DIRK, die zijne vijanden niet van daar, maar te land verwagtte, deed, in allen ſpoed, de *Giesſenbrugge*, een weinig boven *Alblas*, over het water de *Giesſen* gelegen, bezetten, met oogmerk om hun aldaar aftewagten. De zaamverbondenen misleidden hem hier in; zij trokken, in eenen duisteren nacht, in ſtilte, de *Giesſen* voorbij. Met het aanbreeken van den dag was hunne vloot op de *Merwe*, of, zo als de Ouden zeiden, voor de landſtreek *Flerdingen*. Te laat zag de Graaf, dat zij hem misleid hadden. Hertog GODEFRIED, een goed getij waarneemende, zette het meeste volk aan land, en beval de ſchepen, zig in de diepte te plaatſen. Het vlugten van de bewooners van het platte land, daaromſtreeks, was algemeen, zo haast zij den vijand vernamen; zij bergden zig in de Vesting *Dordrecht*. Het land, daarom en bij, was doorſneeden met verſcheidene graften, 't zij, zo als men gist, om het voor den vijand ongenaakbaar te maaken, of om zig van het overtollig water te ontlasten. Tusſchen beiden verhieven zig eenige hoogten, of *Terpen*, zo als men dezelve toen noemde; op een van dezelve was *Dordrecht* geſticht. Vandaar viel het Graave DIRK en de zijnen gemaklijk, de be-

weeging der vijanden gade te slaan. Meergemelde Hertog omringde de Vestingd, doch zag tevens, dat 't hem onmooglijk zijn zoude, de plaats te bemagtigen, zo lang hij de vijanden niet van die hoogten, uit hun gebroken land, tot een veldslag gelokt en geslagen had. Om hun hiertoe te brengen, beval hij eene menigte ligtgewapenden vooruit te trekken, hun tot den strijd uittedagen, en daarna wederom met orde aftetrekken. Dit bevel was niet ten uitvoer gebragt, of men werd haast handgemeen, op het gebroken en moerasfig land. De *Hollandsche* Graaf had zijn leger in tweeën verdeeld; het eene deel viel den vijand van vooren, en het andere deel, welk hij zelve aanvoerde, in de zijde aan. De strijd was zo hevig, dat het den vijand niet mooglijk was, om met die orde, die hun aanbevolen was, aftetrekken. Hierdoor sloeg de schrik in hun leger, die sterk werd vermeerderd, doordien een zekere bloedverwant der *Friezen*, die zig onder de vlugtenden bevondt, 't zij uit list of losheid, een gerucht verspreidde, dat Hertog GODEFRIED zelf door de *Friezen* aangevallen, en op de vlugt gejaagd was. Straks hierop verhief zig een geschreeuw van VLIEDT! VLIEDT! door het gantsche leger, zonder dat men wist, vanwaar de oorzaak kwam; dit maakte, zo als men ligt vermoed, het vlugten algemeen. Zij, die den stroom bereiken konden, wierpen zig, hals over hoofd, in de vaartuigen, waarvan veele, door al te zwaaren last, te gronde gingen. Een deel der manschap, buiten staat om de wapenen weg te werpen, en dus zwaar beladen in 't water gegaan, versmoorden in den slijk. Bisschop ADELBOLD bevond zig onder die geenen, welken het ter naauwer nood gelukte, met kleinder schepen, het lijf te bergen. Onze Graaf, zonder de oorzaak te weeten, deze overhaaste vlugt bemerkende, ligtte een gedeelte der Bezetting uit *Dordrecht*, en rende de vlugtende bende na. Toen werd het land bezaaid met lijken, en eene groote menigte gevangenen gemaakt; waaronder ook Hertog GODEFRIED zig bevond; die, echter, kort daarna, in vrijheid gesteld werd: op voorwaarde, van de verzoening tusschen den Keizer en den Graaf te zullen bewerken. Deze overwinning behaalden de *Hollanders*, of, zo als men toen zeide, de *Friezen*, den 29sten Julij des jaars 1018.

Zie daar een gantsch strijdig verhaal met het bovenstaande. Bij MELIS STOKE, anders de eerste en echtste vraagbaak na de waarheid, kan men, in dit geval, niet te recht komen: want zijn verhaal stemt met het eerstverhaalde volmaakt overeen. In zijne taal en volgens zijnen gewoonen Rijmtrant, zegt hij het geen hierop uitkomt, van vs. 1005 tot vs. 1027.

„*Als men schreef* 1018, *ontstond 'er een zwaare oorlog; Graaf Dirk op de Friezen, wegens den dood zijns vaders, verstoord zijnde, kwam tegen hun af om die te wreeken; hem werd door Keizer* Hendrik, *eenen Hertog* Godevaard *ter hulpe gezonden, doch zonder vrugt, want daar kwam, zonder dat men weet van waar, eene stemme die riep* vliedt! *Heeren* vliedt! — *Groot wonder geschiedde aldaar: want de Friezen, schoon weinig in getal, versloegen een groote menigte, en alles werd verstrooid, en tot schade. van* Dirk, *werd de Hertog gevangen, die met de Kennemers den dood zijns vaders ongewroken moest laaten.*"

In dit gantsche geval is MELIS, en anderen met hem, deerlijk van den weg afgeweest, doende Graaf DIRK in *Friesland* een zwaare nederlaag lijden, in plaatse van hem omtrent *Dordrecht* zo heerlijk te doen zegepraalen, over den gemelden Hertog GODEVAARD of GODEFRIED, dien hij, in plaatse van vijand, zijnen helper doet zijn. Hierin niet alleen dwaalt hij, maar ook in den geheelen toestand, waaruit deze strijd oorspronglijk was. Deze groote misslag is veroorzaakt, door dien de buitenlanders, DITMARUS en BALDRICUS, die door MEERHOUT en STOKE gevolgd zijn, de Hollanders *Friezen* noemden. BALDRICUS spreekt ook, in dit geval, zig zelven tegen, zeggende, in zijn *Chron. Camerac.* L. III. c. 19. *dat* Diderik, *zoon van* Arnout de Gentenaar, *die een gedeelte van het* Friesche Rijk *bezat, geweeken was naar de plaatse* Merweda *genaamd, om dat hij de* Friezen, *die zijn vader vermoord hadden, verdacht hield.* Strijdig nog tegen dit onwaar verhaal, noemt hij het krijgsvolk van DIRK *Friezen.* De Monnik ALPERTUS merkte dezen slag aan als een Goddelijk oordeel, en als een ongehoord mirakel, dat zo veele dappere helden, staande als steenen beelden, zig van de *Friezen*, wien hij, doorgaans, den naam van *Roovers* geeft, lieten doodslaan. De Bisschop DITMARUS, die eene maand

óf vijf na dit geval overleed, ſchijnt zijn verhaal met traanen in de oogen te hebben opgeſteld. Zulk een nederlaag te lijden, zonder eenig verlies aan de zijde des overwinnaars, was zonder voorbeeld. Maar, 't zij hij ſchreide of zuchtte, hij ſchold en vloekte niet minder. Onze Graaf DIRK was bij hem een onzalige Dienaar van den Bisſchop van *Utrecht*; op eene andere plaats een vervloekte Jongeling; eindelijk vloekte hij het land en den oord, daar dit voorviel, bewijzen genoeg, dat de Bisſchop van *Utrecht*, en de zijnen, deerlijk overvallen waren. Dat MELIS STOKE, in het geheel, weinig van het geene tot DIRK DEN DERDEN behoorde, geweten heeft, blijkt nog nader, wijl hij, terſtond op het verhaal van die gewaande nederlaag, van zijnen dood gewag maakt, en zegt, in het vers, dat op het bovenaangehaalde volgt:

> En ſtarf in ons Heren iaer
> Dusent dertich en taer naer
> Neghene mede.

Van de gevolgen der overwinninge, door Graaf DIRK behaald, kon hij niet ſpreeken. Doch al hadde DIRK den ſtrijd verlooren, dien hij, zo als wij gezien hebben, won, zo was het niet te vermoeden, dat, in den tijd van één-en-twintig jaaren, die hij nog daarna leefde, niets zou zijn voorgevallen. Laat ons zien, wat bij anderen daarvan te vinden is. Schoon onbekend, op welke voorwaarden, weet men, echter, dat Bisſchop ADELBOLD, door GODEFRIED, zig gemakkelijk liet overhaalen, wijl de nood hem dwong, vrede met Graaf DIRK te maaken. Hoewel 'er zijn, die willen, dat DIRK de landen, rondsom *Dordrecht* en *Bodegrave*, alleen als een leen van het *Utrechtſche* Bisdom ontving, ſpreeken anderen dit met grond tegen; bewijzende, dat de Leenbrief, waarin de Graaf des *Bisſchops Marſchalk* genoemd wordt, van laater tijd is, en dat de naam van *Marſchalk*, of *Legerhoofd*, alleen oorſpronglijk is uit de belofte, door den Graaf gedaan, om het *Sticht* met de wapenen te beſchermen. De vrede, tusſchen ADELBOLD en DIRK, ſchijnt ook ten gevolge gehad te hebben, de verzoening tusſchen

den Keizer en den Graaf. Want men vindt, dat DIRK, in de maand September des jaars 1024, op den Rijksdag, bij de verkiezing van KOENRAAD, in plaats van HENDRIK DEN TWEEDEN, tegenwoordig was. Ook vindt men, dat hij, zeven jaaren daarna (1031) op eenen anderen Rijksdag, te *Herschfeld*, verschenen is; omtrent welken tijd men wil dat zijn broeder SIFRIDT, of SIKKO, overleed; waarmede hij van veele twisten verlost werd; hebbende SICCO zijnen broeder DIRK altoos met een ongunstig oog beschouwd, ja het meer dan eens op zijn leven toegelegd. DIRK DE DERDE, nu de handen ruim hebbende, ondernam een Pelgrimaadje naar het *H. Land.* Na het graf des HEEREN en andere heilige plaatsen bezogt te hebben, kwam hij, na verloop van eenigen tijd, terug. Hij was de eerste der *Graaven van Holland*, die dezen togt ondernam, schoon ze reeds lang vóór hem in gebruik waren. Bijna niets vindt men van hem, na zijne terugkomst, gemeld, dan dat hij, den 27sten van de maand Mei des jaars 1039, overleed, nalaatende, bij zijne gemalin OTHILDA, dochter van OTTO *van Saxen*, twee zoonen, DIRK en FLORIS.

Zie *Oude Hollandsche Chronijk*; M. STOKE; PONTANUS; *Chronijk van Egmond*; *Vaderl. Historie*, II. Deel; HUIDECOPER, enz.

DIRK DE IV, zoon van den zo evengemelden DIRK DEN DERDEN en van OTHILDA. HERMANUS CONTRACTUS, een Schrijver, die geleefd heeft in het jaar 1048, en dus ten tijde van dezen Vijfden Graave, noemt hem niet *Graaf van Holland*, maar enkel *Markgraaf van Vlaardingen*, (*Marquiso Fladirtingæ*). Bij gelegenheid dat hij gewag maakt van den oorlog, tusschen DIRK DEN VIERDEN en HENDRIK DEN DERDEN, Roomsch Keizer, zegt hij: *ook werd geboodschapt, dat* Dirk, *Marquis van* Fladertinga, *gerebelleerd had, verwoestende de nabuurige Bisdommen, tot schande en verongelijkinge des Keizers.* Het vereischt eenige bedenkingen, waarom deze hem den tijtel van *Graaf van Holland* onthoude, en alleen dien van *Markgraaf van Vlaardingen* geeve. Men is van gevoelen, dat de reden hier in moet bestaan hebben, dat *Vlaardingen* toen als de voornaamste

ſte Stad, alwaar DIRK zijn Hof hield, bekend was; en dat dit, het zij uit verachting, of uit onwetenheid geſchied is, alzo H. CONTRACTUS een groot vriend van den Keizer was, die tegen DIRK oorloogde, en welken hij, om den Keizer te behaagen, uit minachting, enkel *Markgraaf* van ééne enkele Stad noemde. Door onkunde zijn anderen hem gevolgd. Hij zelf bewijst zijnen misſlag, noemende, op eene andere plaats, *Vlaardingen* eene *Provintie* of Landſchap, *dat weleer een Marquiſaat plagt genoemd te worden.* Doordien nu *Holland*, toen, op verre na, zo groot niet was, als daarna, kan men ligt toegeeven, dat hij, als een buitenlander, daarin mistgetast heeft. Het was ook, in dien tijd, meer gebruikelijk, aan Prinſen en Graaven den naam van *Marquis* of *Markgraaf* te geeven. BOUDEWIJN DE KAALE, Graaf van *Vlaanderen*, van 879 tot 918, word, in zijn Grafſchrift te *Gent*, mede *Marquis* genaamd, gelijk ook zijn zoon en opvolger. MONTANUS, en anderen na hem, houd ſtaande, ſchoon ten onrechte, dat de naam van *Graaf van Holland* niet bekend zou zijn geweest vóór DIRK DEN VIJFDEN, daar ſommigen nog verkeerdelijk den VIERDEN DIRK van maaken. Wij ſtemmen toe, dat de VIJFDE DIRK de eerſte was, die, in openbaare ſchriften, zig dien tijtel aanmatigde; maar wij ontkennen, dat dezelve daarom niet eerder bekend was. M. BOXHORN, van dezen DIRK ſpreekende, zegt; „ Bisſchop BERNULPH, die ADELBOLD gevolgd was, hield zig, „ geduurende het leven van DIRK DEN DERDEN, ſtil. Maar, na „ deszelfs dood, zogt hij *Merwede*, *Bodegrave* en *Zwammerdam* weder tot zig te trekken; neemende zijn toevlugt tot „ Keizer HENDRIK DEN DERDEN, om bijſtand van dien te ver„ werven; die daarop, met veel volk, te *Utrecht* kwam, van „ daar invallen in *Holland* deed, het huis te *Merwede* innam, „ en het aan den Bisſchop ſchonk. Dan, naauwlijks was de „ Keizer weder naar *Duitschland* getrokken, of Graaf DIRK her„ overde het. Daarmede niet vernoegd zijnde, viel hij, op „ zijn beurt, in 't *Sticht*, en regtte 'er geen minder verwoes„ ting aan. BERNULPH verzocht op nieuw den bijſtand des „ Keizers. DIRK, zijne magt vreezende, verbond zig met „ BOUDEWIJN, Graaf van *Vlaanderen*, en GODEVAART, Hertog

„ van *Lotharingen*, die mede in twist met den Keizer waren. „ Zij veroorzaakten, in den aanvang, het Rijk groote schade. „ Maar toen de Lotharinger vernam, dat de Keizer met magt „ afzakte, ontzonk hem de moed, en wist, door middel van „ goede tusschenspraak, zijnen soen te maaken. Daarop viel „ de Keizer, andermaal, in *Holland*, veroverde *Rhijnsburg* en „ *Vlaardingen*, in dien tijd zeer sterke plaatsen. Met de aan- „ nadering van den winter, de wegen niet meer bruikbaar zijn- „ de, belette hem dit, grootere voortgangen te maaken; daar- „ door vond hij zig genoodzaakt terug te trekken, en leed, in „ zijnen aftogt, geene geringe schade." Vreemd is 't, dat men, noch bij MELIS STOKE, noch bij anderen, hiervan iets gemeld vindt. Te *Luik* werd daarna, zo als sommigen verhaalen, volgens de gewoonte van die tijden, een Steekspel gehouden, waartoe Graaf DIRK mede genodigd was. Bij ongeluk, zeggen zij, doorstak hij aldaar den broeder der Bisschoppen van *Luik* en *Keulen*, met zijnen lans: waarop hij de vlugt nam. Twee zijner Edellieden moesten het ontgelden, als wordende van de Hovelingen doodgeslagen. Graaf DIRK nam dit zo euvel op, dat hij alle de schepen der *Luikenaars*, die te *Dordrecht* lagen, deed verbranden, en de aldaar zijnde Kooplieden gevangen neemen. Maar vermids men nergens vindt, dat gemelde Bisschoppen, WASO VAN LUIK, zoon des Graaven van *Gulik*, en HERMANUS VAN KEULEN, uit de Paltzgraven aan den *Rhijn*, broeders waren, noch dat hun broeder te *Luik* gesneuveld is, zou ook aan de waarheid daarvan konnen getwijfeld worden. Nogthans word, in 't oude *Floriarium Temporum*, duidelijk gezegd, dat Graaf DIRK den broeder van den Aartsbisschop gedood heeft. SCHRIVERIUS zegt, dat hij daarop nagezien heeft een oud met de hand geschreven Chronijkje, en daarin gevonden deze woorden: „ Dees Diderik was te *Luik* in een „ Tournoispel, en daar heeft hij in 't spel den broeder van „ den Bisschop van *Keulen* verslagen; de Luikenaars vielen „ daarom op hem aan, en wilden alle de Hollandsche Heeren „ ombrengen, maar hij vlugtte met een snel paart, en verloor „ daar twee natuurlijke broeders, te weten bastaart zoonen „ van *Dirk den Derden*." In een oude Hoogduitsche Chronijk,

rijk, geëindigd Ao. 1290, leest men bijna dezelve woorden; met deze bijvoeging: „ dat Graaf *Dirk*, zeer vertoornt over „ dat vermoorden, met de schepen der Luikenaars en van ande- „ re bovenlandsche zeer kwalijk begon te handelen; dat daarop „ de Bisschop van *Luik*, zig met hulp van andere Vorsten ver- „ sterkende, en aangeport van Keizer *Hendrik*, een inval in „ *Holland* deed."

Om bovengemelde reden had dan Graaf DIRK de *Luiksche* schepen doen verbranden. De Bisschop en andere Vorsten namen dit zeer euvel. Aangehitst door den Keizer, bereidde hij zig ten oorlog, en viel, onverwacht, met een vloot, in *Holland*. Eene sterke vorst diende hem, om, over het Ys, *Dordrecht* te overrompelen. In de Stad woonde zekere GERARD VAN PUTTEN; deeze bragt 'er Graaf DIRK, met een deel volk, heimelijk binnen, die aldaar alle de Duitschers versloeg. Dit geschiedde in den nacht. Graaf DIRK wandelde, den volgenden morgen, door de Stad, om de verslagenen te beschouwen. Een der vijanden, die zig in een huis verborgen had, schoot hem, van daar, met een vergiftigden pijl, in de Dye, en veroorzaakte hem eene wonde, waaraan hij stierf.

In 't verhaal van HALMA, 't welk wij, tot hier toe, gevolgd hebben, vindt men wel het hoofdzaaklijke, maar geen volledig, veel min een aaneengeschakeld verhaal, van het geene tot den regeeringstijd van dezen DIRK behoort Hierom oordeelen wij het niet onnut, even als van zijnen vader, in eene aaneengeschakelde orde, alle de gebeurtenissen, van den aanvang zijner regeering tot aan zijnen dood, hier ter neder te stellen.

DIRK DE VIERDE, als de oudste zoon van DIRK DEN DERDEN, volgde zijnen vader in het bewind, over het Graafschap *Holland*, als de *Vijfde Graaf*; verkrijgende zijn broeder FLORIS het bewind, niet over *Oostfriesland*, maar dat van Stadhouder over *Kennemerland* ed *Westfriesland*. Keizer KOENRAAD overleed, niet lang na DIRK DEN DERDEN, te *Utrecht*, en werd opgevolgd door zijnen zoon HENDRIK DEN DERDEN. Bisschop ADELBOLD, mede overleden zijnde, was gevolgd door BERNULPH, welke het verdrag, voorheen, door zijnen voorzaat, met den *Derden* DIRK gemaakt, met deszelfs zoonen, DIRK en FLORIS, bevestigde. De

rust, die hierop had kunnen volgen, werd gestoord, door eenen twist tusschen *Vlaanderen* en *Holland*.

Walcheren, en, gelijk sommigen willen, nog eenige andere *Zeeuwsche* Eilanden, was, eenige jaaren te vooren, door Keizer HENDRIK DEN TWEEDEN; aan BOUDEWIJN, vierden Graave van *Vlaanderen*, opgedragen; waaruit de *Vlamingen* eene rekening maakten, dat gantsch *Zeeland*, *Bewesten Schelde*, aan *Vlaanderen* behoorde. De *Hollandsche* Graaven beweerden 'er geen minder regt op te hebben, schoon de grond, waarop hun regt steunde, zeer duister is. Op de gifte van LODEWIJK, van het *oude Wasda*, waarvan wij, op DIRK DEN EERSTEN, gewag gemaakt hebben, wil men dat zij zig beroepen, als ook op laatere Giftbrieven, waarbij hun Graafschap tot aan (Fortrappen) *Zuidbeveland* was uitgebreid. 't Zij dan dat hun regt gegrond of ongegrond ware, *Zeeland*, *Bewesten Schelde*, weet men, was, langen tijd, een twistappel tusschen die van *Holland* en *Vlaanderen*. De oneenigheden werden heviger, nadat BOUDEWIJN, de vijfde Graaf van *Vlaanderen*, in 1045, een inval in *Friesland* deed, (waardoor men, mogelijk, *Holland* moet verstaan,) doch waarvan de oude Chronijken niets anders zeggen, dan dat BOUDEWIJN, zijne vijanden verslagen hebbende, zegepraalende terug keerde. De nederlaag, die de Hollanders daarbij leeden, schijnt aanleiding gegeeven te hebben, dat de Bisschop van *Utrecht*, den kans schoon ziende, Keizer HENDRIK DEN DERDEN, wederom, tegen DIRK DEN VIERDEN aanhitste, om hem het bezit van de landen, omtrent den *Rhijn* en *Merwe*, te ontneemen. Het blijkt ook, dat de Keizer daar aan gehoor gegeeven heeft. Want, met het jaar 1046, bragt hij een aanzienlijke vloot op de *Maas*. De Bondgenoten, die zig, tegen Graaf DIRK, vereenigd hadden, waren de Keizer, de Bisschop van *Utrecht* BERNULPH, WAZO *van Luik* en LAMBERT DE TWEEDE, Graaf van *Leuven*; welke laatstgemelde, evenwel, als zijnde een blodaart, weinig ten nadeele van de Hollanders verrichtte. De Keizer, na vooraf, te *Utrecht*, het Paaschfeest gevierd te hebben, zakte, met de andere Legerhoofden, den stroom af, en bereikte welhaast *Dordrecht*, dat spoedig in zijne handen viel. Daarna voortgaande, zakte hij af naar *Vlaar-*

dingen, alwaar Graaf DIRK zig toen bevond, en, onverhoeds verrast zijnde, genoodzaakt was, de plaats te ruimen, en aan den Keizer overtegeeven. *Keenenburg*, een Sterkte in *Delfland*, viel mede in handen van den overwinnaar. Aldus werd de gansche streek, dien men voorgaf, aan den Bisschop van *Utrecht* te zijn ontweldigd, hem ontnomen.

DIRK DE VIERDE, zig dus, van het grootste deel zijner bezittingen, beroofd ziende, was verpligt, op middelen bedagt te zijn, om zig te redden. Zijn verlies maakte hem stout, en was oorzaak, dat hij zig openlijk tegen den Keizer verzette. GODEFRID, Hertog van *Latharingen*, had, zo wel als DIRK, reden om op den Keizer vertoornd te zijn. Beiden dan verbonden zij zig om HENDRIK DEN DERDEN allen mogelijken afbreuk te doen, en hunne ontnomene bezittingen te herwinnen. Hertog GODEFRID maakte zig meester van *Nijmegen*, en deed het Vorstelijk Paleis aldaar, door het vuur, vernielden. DIRK, inmiddels, een vliegend leger bij een gebragt hebbende, liep het platte land van *Luik* en *Utrecht* af, en richtte 'er ijsselijke verwoestingen aan.

't Geen hun te meerder ruimte gaf, was, dat het Keizerlijke leger terug gekeerd was, en de Vorst zig te *Spier* bevond. Hertog GODEFRID wist aan zijn gedrag zodanig eenen schijn te geeven, dat HENDRIK DE DERDE besloot, alle zijne magt tegen Graaf DIRK aantewenden. Met de aannadering van de Herfst, verzamelde hij, andermaal, eene Vloot, die, langs den *Rhijn*, *Maas* en *Waal*, tot voor *Vlaardingen* afzakte; waarna HENDRIK DE DERDE zig meester maakte van de toen twee sterke steden *Rhijnsburg* en *Vlaardingen*. Hier dient aangemerkt te worden, dat, in dit verhaal, de Ouden eenen misslag begaan hebben. Want *Vlaardingen* was reeds in zijn geweld; en door *Rhijnsburg* zal, waarschijnlijk, *Keenenburg* moeten verstaan worden; welke plaats hij dan niet gewonnen, maar 'er zijn volk zal ontscheept hebben. Te meer moet men zulks gelooven, dewijl die zelve Schrijvers erkennen, dat de Keizer, op dezen togt, weinig uitregtte. Het reeds verloopene jaargetijde en de weeke grond zullen hier van de voornaame oorzaak geweest zijn, en een opgekomen hooge vloed mede veel toebragt hebben. Daar-

enboven ging de aftogt der vloote niet zonder nadeel toe, dewijl Graaf DIRK DE VIERDE, met eenige ligtgewapende vaartuigen, op haar aanviel, en den Keizer noodzaakte, geenen kans ziende om zijne zwaare en diepgaande schepen, die, ten deele, in den flijk vastzaten, te beveiligen, of te redden, zig naar *Utrecht* te begeeven. Waarna DIRK, terug gekeerd zijnde, het op *Dordrecht* aanzette, en, na het wederom bemagtigd te hebben, ook van de overige plaatse meester werd.

Graaf DIRK, in het volgende jaar 1048, te *Luik*, op een Steekspel genodigd zijnde, had aldaar het ongeluk, den broeder van den Aartsbisschop, met een speer, zo zwaar te kwetzen, dat hij het bestierf. De Bisschoppelijken, daar tegenwoordig, namen dit zo euvel, dat zij terstond op de Hollanders aanvielen, en, onder anderen, twee bastaardbroeders des Graaven van *Holland* doodden. DIRK redde zig, ter naauwernood, met de vlugt; doch was zo verstoord, dat hij, te *Dordrecht* gekomen zijnde, de *Keulsche* en *Luiksche* Koopvaardijschepen, die aldaar lagen, in den brand deed steeken, en de daar zijnde Kooplieden hunne goederen niet liet volgen, dan na het betaalen van eene zwaare geldboete. Ook verbood hij hun allen handel in zijn Graafschap. Dit zijn gedrag liet niet na, zijne vijanden, op nieuw, tegen hem te verbitteren. Die van *Keulen* en *Luik* maakten een verbond met die van *Utrecht* en van *Mets*, en haalden den Markgraaf van *Brandenburg* over, om hen behulpzaam te zijn. Deze zaamverbondenen bragten een aanzienlijk leger bijeen, en trokken, met den winter, over het ys, naar *Dordrecht*. 't Geen den ondergang van DIRK, inzonderheid, bevorderde, was, dat zijne vijanden verstand hielden met veele *Hollandsche* Edelen, aldaar woonachtig, die niet schroomden, hun de Stad in handen te leveren. DIRK rukte, met allen spoed, mede een leger bijeen, begaf zig daarmede, in alle stilte, naar *Dordrecht*, en kwam, door behulp van GERARD VAN PUTTEN, 'er binnen. Zijne benden, langs de straaten, in slagorder geschaard hebbende, viel hij de verraders en vijanden zo onzagt op het lijf, dat 'er eenige honderden sneuvelden, en de overigen, met de Bisschoppen en den Markgraaf, het naauwlijks door de vlugt ontkwamen. Graaf DIRK, daags daaraan, de wallen rond wandelende, werd, toen

toen hij 'er het minst op dagt, door een onbekenden *Keulenaar*, die zig in een huis, in het nog bekende *Graaveſtraatje*, verſchoolen had, met een vergiftigen pijl, in de Dye zo gevaarlijk gekwetst, dat hij het, met den derden dag, den 14den van de maand Januarij des jaars 1049, beſtierf. Dewijl hij nooit gehuwd geweest was, liet hij zijne bezittingen na, aan zijnen broeder FLORIS, *den Eerſten* van die naam.

DIRK DE VIJFDE, Zevende Graaf van *Holland*, was de zoon van FLORIS DEN EERSTEN en van GEERTRUID VAN SAXEN, door FLORIS, bij zijn overlijden, in het jaar 1061, weduwe gelaten, met drie onmondige kinderen: dezen waren DIRK, en twee dochters, BERTHA en MACHTELD genaamd. GEERTRUID aanvaardde de voogdij over haaren zoon. Van haar getuigen de Schrijvers, dat zij was eene vrouw, begaafd met een manlijk verſtand, moed en dapperheid; alle 't welk haar zeer wel te paſſe kwam.

ROBBERT, zoon van BOUDEWIJN DEN VIERDEN, Graaf van *Vlaanderen*, broeder van BOUDEWIJN DEN ZESDEN, zig van het Graafſchap *Vlaanderen* ziende uitgeſloten, wierp, om aan eenig beſtier te geraaken, het oog op *Holland*; hij meende dat eene vrouw het regt van haaren onmondigen zoon niet zou konnen ſtaande houden. Eens en andermaal viel hij haar, met een magtig leger, aan; doch moest telkens, met ſchade, terug wijken. Geleerd hebbende, dat zij niet klein moest geacht worden, weigerde hij verder eenen openbaaren veldſlag, maar ſtelde al zijn vermogen te werk, om, door ſchermutzelingen en verwoestingen, de magt der *Hollanderen* te verkleinen.

De Staaten van *Holland*, (indien men, in dien tijd, hun reeds dien naam geeven mag) of wel de Edelen, die, mijns bedunkens, toen het voornaamſte lid van Staat uitmaakten, om het verderf van Land en Volk te verhoeden, raadden Vrouw GEERTRUID tot een tweede huwelijk, met ROBBERT. Zij baiden daaraan het oor leenende, werd het huwelijk voltrokken. Van dien tijd af aan droeg hij den naam van ROBBERT DE VRIES; niet, om dat hij *Friesland* overwonnen had, maar om dat, zo als wij meermaal gezien hebben, genoegzaam geheel *Holland* toen *Friesland* genaamd werd, en hij, als Man van GEERTRUID, de voogdij over DIRK DEN VIJFDEN aanvaardde.

Kennelijk is het, dat *Holland*, ten dien tijde, bepaald was binnen dat gedeelte, dat nu *Zuidholland* genaamd wordt; draagende het overige den naam van *Friesland.* Laat ons zien, wat de *Vlaamsche Chronijken* van dit huwelijk gezegd hebben.

MEIJERUS spreekt 'er aldus van: *In het jaar* 1063, *werd te* Oudenaarden, *door* Boudewijn den Godvrugtigen, *de vergaderinge bijeen geroepen; daar werd het huwelijk tusschen* Robbert, *zijn jongste zoon*, *en* Geertruid, *weduwe van* Floris, *Graave van* Holland, *voltrokken; ook werd* Robbert, *ter begeerte van de Hollandsche Gezanten*, *als* Gouverneur *over* Holland *aangesteld*, *en als* Voogd *over de kinderen van* Floris *aangenomen: tot zijn erfdeel werden hem toegevoegd*, *vijf Zeeuwsche Eilanden*, *als:* Walcheren, Schouwen, Zuidbeveland, Noorbeveland *en* Borsselen, *en daarbij het* Land van Aalst *met de* vier Ambachten, *waarop zijn vader hem deed zweeren*, *dat hij zig daar mede te vrede zou houden*, *zonder zijn broeder ooit te verongelijken; welke voorzorge hoogst nodig was*, *wijl* Robbert *een stout en onverzaagt man was*, *zeer begeerig tot heerschappij en geneigd tot den oorlog; zijn broeder daarentegen was stil*, *vreedzaam en godsdienstig.* Robbert *trok met zijn Bruid naar* Holland; *na het eindigen van den oorlog*, *deed hij de Friezen den oorlog aan*, *en bragt een deel van hun Laud*, *onder zijne magt; vanwaar hij den naam van* de Vries *kreeg.* Het laatste hebben wij reeds ontkend. Niet alleen deze ROBBERT, die zig dus in het bewind gedrongen had, maar ook WILLEM, Bisschop van *Utrecht*, meende den tijd van minderjaarigheid van DIRK DEN VIJFDEN een schoone gelegenheid te zijn, om wederom te bekomen, 't geen diens voorzaaten het *Sticht* ontnomen hadden. Ten Keizerlijken Hove wist hij te bewerken, dat het Graafschap *Hollaud* en de Abdij van *Egmond* hem geschonken werden. Bovendien verbond WILLEM zig met GODEVAARD, Hertog van *Lotharingen*, van wegen zijn lichaamsgestel, bijgenaamd *met den Bult.* In 't jaar 1071 vielen deze beiden in *Holland.* ROBBERT trok hun tegen. Het kwam tot eenen openbaaren veldslag. ROBBERT, de nederlaag bekoomende, moest de vlugt neemen. Daarbij sneuvelde een groote menigte Hollanders. GODEVAART overmeesterde een groot deel van *Friesland.* De Bisschop bezette alle de Hollandsche

Ste-

Steden, en begon de bouwing van 't Kasteel te *Tyselmonde*. Om dezen voorspoed des overwinnaars, moesten ROBBERT en GEERTRUI, met haare kinderen, het land ruimen. GODEVAART *de Geweldenaar* aanvaardde het Graaflijke bewind; doch het duurde niet lang. Want hij werd, in 't jaar 1075, door eenen GIJSELBERT, dienaar van den onmondigen DIRK, te *Delft*, op het geheim gemak zittende, of, zo als anderen (schoon met minder schijn van waarheid) zeggen, te *Antwerpen* gedood, door een steek, hem van onderen in 't lichaam toegebragt.

Veelen houden DIRK DEN VIJFDEN voor den Tienden Graaf van *Holland*. Zij maken de rekening aldus: FLORIS DE EERSTE, de VI; Vrouw GEERTRUID, de VII; ROBBERT DE VRIES, de VIII; GODEVAART MET DE BULT, de IX; DIRK DE VIJFDE, de X. Doch GEERTRUID en ROBBERT waar alleenlijk *Voogden*, en GODEVAART was een *Geweldenaar*. Zodat men, zo als ook MELIS STOKE gedaan heeft, DIRK als den VII. moet aanmerken; te meer, daar GODEVAART het Graafschap slegts als Leen van den Bisschop ontvangen had. Dus moeten dan ook de bedrijven van GEERTRUI, ROBBERT en GODEVAART, op hunne bijzondere Artikelen, gezogt, en hier alleen gesproken worden van het geene DIRK DEN VIJFDEN betreft. Kort na den dood van GODEVAART stierf Bisschop WILLEM, en werd opgevolgd door Bisschop KOENRAAD. DIRK, zig, als vlugteling, in *Vlaanderen* bevindende, trok alle zijne medevlugtelingen, zo *Hollanders* als *Zeeuwen*, aldaar bijeen, vermeerderde die door een menigte *Vlaamsche* Boogschutters, die in dienst van ROBBERT stonden, en viel daarmede in *Holland*. Te *Tyselmonde* komende, werden des Bisschops knegten door hem geslagen; waarop de Bisschop genoodzaakt was, afstand van *Holland* te doen. DIRK deed daarop het Kasteel slegten, en herstelde zig, met hulpe van zijnen Stiefvader, in zijne bezittingen.

De *Oude Hollandsche Chronijk* zegt, dat hij, met eer en gejuisch, als Erfheer van *Holland* en *Zeeland* gehuldigd werd, maar dat de *Friezen* weigerden, hem te erkennen, en vrij wilden blijven. Waarop hij, met een magtig leger, tegen hun optrok, op eenen tijd dat hun land en water, door de gestrenge vorst, met ijs bevloerd was; dat hij, zig daarvan bedienende, in *Fries-*

land

land trok, veelen van de Landzaaten doodde, en eene menigte Steden en Sloten verbrandde; dat hij daarna, *Stavoren* bemagtigd hebbende, als Heer van *Friesland* erkend werd, hebbende hun land tot aan de *Lauwers* toe verwoest. Breeder geeven dit laatere Schrijvers op. Doch SCHRIVERIUS, die veel geloof verdient, zegt, dat dit alles bij geene oude Schrijvers te vinden is, maar dat hij het alleen gevonden heeft in een oud geschreeven Chronijkje, 't welk toen bijna honderd vijftig jaaren oud was, en door JAN GERBRANDSZ VAN LEIDEN schijnt gevolgd te zijn, zo als deze wederom gevolgd is door HEDA, BARLANDUS, R. SNOIJ en meer anderen. *Zo dat* (zegt hij) *deze vertellinge, dewijl ze nergens gevonden word, van ouden gelijkheid, mij te recht verdagt is en doet vreezen, dat het al verfiert zal zijn, alhoewel ook* U. Emmius *dezen oorlog in zijn* Friesche Historie *verhaald, maar niet zo breed als onze* Historieschrijvers, *die ook, hoe geleerd zij zijn, dikwils mistastten.* De vraag is, of het niet ten hoogsten ongeloofbaar zij, zo als het verhaal luidt, dat, op éénen dag, door de *Hollanders, op het ys, in twee gevechten, verslagen zouden zijn, op den eersten dag, meer dan* 40,000, *en op den tweeden dag*, 60,000 *Friezen*, zo als het *Goudsche Chronijkje* zegt, daar de *Oude Hollandsche Chronijk* en BARLANDUS maar 4000 en 6000 stellen. Voeg 'er bij, dat noch M. STOKE, noch de *Chronijk van de Abdij van Egmond*, geen het minste gewag van dezen *Frieschen* oorlog maaken. Deze beiden, integendeel, zeggen, dat Graaf DIRK DE VIJFDE, na dat hij zijn land heroverd had, nog vijftien jaar in vrede leefde; schoon dezelfde misslag van M. STOKE, in DIRK DEN VIERDEN aangewezen, ook bij DEN VIJFDEN plaats zou kunnen hebben. De kundige en naauwkeurige VOSSIUS spreekt, echter, mede niet van dezen oorlog, noch van de nederlaag der *Friezen*. FOEKE SJOERDS, in zijne *Friesche Jaarboeken*, bekent rondborstig, geene vrijheid te hebben, de onderwerping van zijne Landgenoten te ontkennen, en stemt meer dan eens toe, dat DIRK DE VIJFDE, in *Friesland*, zo geweldig huis hield, als of hij de gantsche natie der *Friezen* wilde te onder brengen. Doch hij toont tevens duidelijk aan, dat hij niet lang genot van deze overheersching had.

Laat ons met het verhaal van VOSSIUS, op het voetspoor van HALMA, voortgaan, en dan naderhand de waarheid in een klaarder daglicht stellen. VOSSIUS dan zegt, van dit voorval: Egbert van Saxen, *wiens moeije Graave Diederik ter gemalinne had, zogt bij hem (namelijk bij* Dirk) *hulpe tegen de Keizer.* Diederik *weigerde het; Egbert daarover vergramt, mogelijk door de Friezen in zijn gramschap aangespoort, maakte zig gereed om tegen* Diederik *te oorlogen; hij nam heel* Oostergo *en* Westergo *in, gelijk ook heel* Friesland *tot aan de* Zuiderzee, *zonder dat de Graaf 'er iets tegen deed. Immers* (zegt hij) *ik vinde het in de Jaarboeken niet, dat hij hem tegengetrokken is; de Keizer kwalijk te vreden, dat het Saxische gebied daardoor zo veel te grooter geworden was, schonk den Bisschop* Koenraad *te* Utrecht, *al het land, dat door den Sax in* Friesland *ingenomen was:* zeker een schraale gift, van iets dat in de magt van een ander was, en met het staal in de vuist hem moest ontweldigt worden, (en wat meer is) *deze gifte werd drie jaaren daarna als onherroepelijk bevestigd.*

Wij hebben boven (zegt HALMA, ten vervolge) aangeroerd, dat deze DIRK allereerst den tijtel van *Graave van Holland* had aangenomen; en hierbij zullen wij, het geen boven daarvan niet gemeld is, bijbrengen uit SCHRIVERIUS. Hij zegt: *deze Graaf* Diederik *is de eerste geweest, die zig deed noemen* Graave van Hollandt, *daar zijne voorzaaten maar alleen den naam van* Graaven *droegen, zonder de plaats of graaflijkheid daar bij te voegen. Dergelijk gebruik was 'er ook bij den Adel van dien tijd, die in hunne ondertekeningen alleen de naamen, en geene bijnaamen, gewoon waren te schrijven.* Ook getuigt BUCHELIUS, geen ouder Handvest, met den tijtel van *Graave van Holland*, gezien te hebben, dan een, onder de oude papieren van *St. Marie* te *Utrecht*, van DIRK DEN ZEVENDEN, in het jaar 1194. Maar bovengemelde SCHRIVERIUS meld van een ouder Handvest van KOENRAAD, Bischop van *Utrecht*, rakende de begiftiging van *St. Jans Kerk*, met den Tol in *Smitshuizen*, en beroept zig, als getuige, op DIRK DEN VIJFDEN, gedagtekend Ao. 1085. Nog (zegt hij) is 'er een brief voor handen van DIRK DEN VIJFDEN, van het jaar 1083, waar-

waarin hij de gifte aan de Abdij van *Egmond* bevestigt, beginnende aldus:

In nomine Sanctæ & individuæ Trinitatis. Ego Theodricus, Dei gratia Hollandiensium Comes.

Doch 'er zijn 'er, die dit geschrift voor onecht verklaaren.

Laat ons, om de zaaken iets duidelijker voortestellen, een korte herhaaling doen van het voorgaande; beginnende met den aanvang der regeering van DIRK DEN VIJFDEN. De Hollanders, altoos afkeerig van het bestier van vreemdelingen, moesten, noodzaaklijk, den vlugtenden jongeling een goed en genegen hart toedragen; te meer, daar het Slot te *Ysselmonde*, gebouwd door Bisschop WILLEM, hun dwars in den weg lag. Hier te lande, zo wel als in *Vlaanderen*, oordeelde men, dat het gantsche herstel van zaaken aan de bemagtiging daarvan hing. Dan hiertoe was eene welbemande vloot nodig. ROBBERT DE VRIES, gebrek aan schepen hebbende, verzogt om dezelve aan WILLEM VAN NORMANDIJE, Koning van *Engeland*, die de zuster van ROBBERT in huwelijk had. Dezen aan het verzoek voldaan hebbende, zeilde DIRK DE VIJFDE, daarmede, naar de *Maas* of *Merwe*, met groote begeerte om zig in het bewind te zien. Aan den mond der riviere ontmoette hij de Bisschoppelijke schepen, die hem den doortogt zogten te beletten. Haast raakten de wederzijdsche vlooten aan elkanderen. Lang en hevig werd 'er gevogten, niet zonder zwaar verlies aan wederzijden. Eindelijk verklaarde zig de overwinning voor Graave DIRK. De Bisschoppelijke schepen verjaagd of vernield zijnde, ontscheepte de Graaf een gedeelte zijner manschap, ter belegering van het Slot, waar binnen zig de Bisschop, met eene talrijke bezetting, bevond. De magt, die DIRK DE VIJFDE bijeen had, werd versterkt door de Hollanders. Te samen bestormden zij den Voorburg, zo hevig, dat ze geheel ter nederstortte. De belegeraars wierpen zulke zwaare steenen uit hunne *Blijden*, tegen de Torens van het Slot, dat de een na den anderen vernield of zwaar beschadigd werd. Niemand der belegerden durfde zig op de borstweering vertoonen, of hij werd door de Vlaamsche Boogschutters gedood of

naar

naar binnen gedreeven. Eindelijk werd de brand in het Slot geschoten, door middel van brandende spietzen. De vlam woedde zo hevig, dat 'er geen blusschen aan was; het welk, natuurlijker wijze, die van binnen in de grootste verlegenheid moest brengen. Reeds zestien dagen had het beleg geduurd, toen Bisschop KOENRAAD, geenen kans meer ziende, besloot, het Slot, op voorwaarden, overtegeeven; naamlijk, dat hem en de zijnen de vrije uittogt naar *Utrecht* zou gegund worden. Sommigen verhaalen, dat KOENRAAD, in een uitval, gewond en gevangen werd; dan de meesten maaken daarvan geen gewag. Graaf DIRK deed, van zijnen kant, den Bisschop belooven, hem in het vredig bezit van *Holland* te zullen laaten. Nadat die belofte gedaan en het Slot ontruimd was, liet DIRK hem en de zijnen, ongemoeid, naar *Utrecht* keeren; waarna hij het zelve, ten grond toe, deed flegten.

Weinig tijds daarna, nadat DIRK zig dus in zijn bezit hersteld zag, begaf hij zig in huwelijk, met OTHILDA, dogter van Hertog HERMAN *van Saxen*, bezat daarna, volgens de geloofwaardigste Schrijvers, het land, vijftien jaaren, in vollen vrede, en overleed den 17den van de maand Mei des jaars 1091. Van hem is nog een giftbrief voorhanden, ten behoeve van de Abdij van *Egmond*, van den 26sten Julij des jaars 1083, gegeeven te *Vlaardingen*, waarbij Graaf DIRK DE VIJFDE alle voorheen gedaane giften zijner voorvaderen bevestigde. In het hooft daarvan noemt hij zig, DIRK, DOOR GODS GENADE, GRAAF DER HOLLANDEREN. Hem volgde, in 't bewind, zijn zoon FLORIS DE TWEEDE, bijgenaamd *de Vette*.

Zie *de Schrijvers, bij de voorigen gemeld.*

DIRK DE ZESDE, de Negende in den rang der *Hollandsche* Graaven, was de oudste van de drie zoonen van FLORIS DEN TWEEDEN en van Vrouwe PETRONELLA. De ontijdige dood van zijnen Vader was oorzaak, dat zijne Moeder, als Voogdesse, de regeering, geduurende zijne minderjaarigheid, aanvaardde. PETRONELLA was eene vrouw, van geen minder moed, dan voorgemelde GEERTRUID, Moeder van DIRK DEN VIJFDEN, geweest was. Zij bestuurde het Graafschap eenige jaaren, schoon

zij,

zij, in den aanvang van haar bestier (1123), door de partij van haaren broeder LOTHARIUS, toen Hertog van *Saxen*, tegen Keizer HENDRIK DEN VIJFDEN te trekken, zig in zwaarigheden wikkelde, die zij had kunnen ontgaan. Men leest zelfs dat zij aan den Keizer weigerde, de Leenverheffing voor haaren zoon te vraagen. Hierdoor noodzaakte zij HENDRIK DEN VIJFDEN, met een leger, in het volgende jaar 1124, naar *Holland* te komen, om haar daar toe te dwingen; dat hem ook weinig moeite koste. HENDRIK DEN VIJFDEN, in dat zelve jaar, overlijdende, rees haare magt en moed, dewijl haar broeder LOTHARIUS tot Keizer verheven werd. Eene zaak van het grootste belang, voor haar en voor 's Lands ingezetenen, was deze; wordende daardoor de twist en vijandschap, tusschen den Keizer en de Hollanders, die meer dan eene eeuw geduurd had, eensklaps in vriendschap veranderd. Niets liet PETRONELLA onbeproefd, om, al wat ten voordeele van den jongen DIRK strekken kon, ter hand te neemen. De Graafschappen *Oostergo* en *Westergo* werden, door LOTHARIUS, den *Utrechtschen* Bisschop ontnomen, en aan het Hollandsche Graafschap gehegt. Hiermede niet vergenoegd zijnde, trachtte zij ook het Graafschap *Vlaanderen* voor hem te bekomen. KAREL DE GOEDE, Graaf van *Vlaanderen*, in het jaar 1127, te *Brugge*, omgebragt zijnde, zonder kinderen na te laaten, dagt haar dit een voorval te zijn, 't welk niet dan een gunstig gevolg kon hebben. Zij wist zig wonder wel te bedienen van een schijnbaar regt, ontleend uit het in 't voorgaande Artikel gemelde huwelijk, van Vrouwe GEERTRUID met ROBBERT DE VRIES. Maar de grootvader van DIRK DEN DERDEN was niet meer dan een Voorzoon van ROBBERT geweest; dus het meer staatzucht dan regt was, daar zij op bouwde. Het eenigste voordeel, dat zig opdeed, was, dat de Vlamingen den jongen Graave niet ongunstig waren; zij oordeelde, dat op die wijze het oud geschil, over *Walcheren*, best kon worden weggenomen. Om deze genegenheid en denkwijze meer aan te drijven, begaf zig PETRONELLA naar *Brugge*, en verspilde 'er aanzienlijke sommen, om de *Vlaamsche* Heeren te winnen. Dan het liep al op niet uit, dewijl WILLEM VAN NORMANDIJË, zusters zoon van den overle-

de-

dienen Graave KAREL, door bewerking van *Frankrijk*, tot Graave van *Vlaanderen* verheven werdt; 't geen PETRONELLA, met haaren zoon, onverrichter zaaken, deed herwaards keeren.

Op dit pas had DIRK DE ZESDE den ouderdom van agttien jaaren bereikt, en was dus in ſtaat, het bewind zelve te aanvaarden. Zijn oudſte broeder, bekend bij den naam van FLORIS DEN ZWARTEN, was een jongeling, die, door zijne uitmuntende hoedanigheden, bij ieder bemind was; geen ander gebrek werd hem toegeſchreven, dan eene al te verre gaande Staatzugt. En dit was oorzaak, dat de beide broeders geſtadig in onmin leefden; iets, 't geen aan PETRONELLA veele zorgen en moeite veroorzaakte. Om alle kwaade gevolgen voortekomen, hield zij de voogdijſchap, zo lang haar mooglijk was, in handen. En hierin zou zij nog volhard hebben, zo niet de vijandlijkheden der *Westfriezen* aan DIRK gelegenheid gegeeven hadden, om te toonen, wat men van zijnen heldenmoed te wagten had: te meer, daar het klaar bleek, dat FLORIS niet onſchuldig aan den opſtand der *Westfriezen* was.

De winter van het jaar 1132 was boven mate fel. De wegen waren hard, en de wateren in ſterk ijs veranderd; dit was de beste gelegenheid, om hun met een leger te naderen. DIRK DE ZESDE, zig daarvan bedienende, trok, met zijne bijhebbende magt, van *Alkmaar*, op de *Westfriezen* aan. Onmagtig om hem weerſtand te bieden, vlooden zij landwaarts in, ſtellende de Dorpen en Gehugten bloot voor de plondering van het Hollandsch leger, dat, rijk beladen met buit en gevangenen, naar *Alkmaar* terug keerde.

FLORIS DE ZWARTE werd tot hoofd en beſchermer, door de *Westfriezen*, aangezogt. Hij deed zig niet lang nodigen, maar begaf zig derwaarts; doende voorts zijnen broeder, een gantsch jaar lang, allen mogelijken afbreuk. *Alkmaar* werd, onder zijne aanvoering, overvallen, en deerlijk geplonderd en gebrand. De *Kennemers*, mede te onvrede op Graaf DIRK, van wegen onmagtige geldaſperzingen, verbonden zig ook met FLORIS, en deeden hem hulde. De *Westfriezen* en *Kennemers*, dus vereenigd, ſtaken de Sloten en Lusthoven der oude *Hollandſche* Graaven, in *Kennemerland* en te *Haarlem* geſtigt, in brand.

De *Westfriezen* besteedden, tot het pleegen dier verwoestingen, telkens maar éénen dag, begevende zig met den avond wederom huiswaarts. Anders handelden hieromtrent de *Kennemers:* waarom Graaf DIRK besloot, hun ieder in 't bijzonder aantevallen. De *Kennemers* waren de eersten, die zo onzacht van hem gehandeld werden, dat zij, in grooten getale, zig aan hem moesten onderwerpen.

PETRONELLA, die, met gevoelige smerte, twee jaaren lang, deze handelwijze moest aanzien, bewoog haaren broeder LOTHARIUS, om tusschen beide te komen, en DIRK met zijnen broeder FLORIS te verzoenen. Door middel van zijn gezag, noodzaakte hij hun spoedig tot een verdrag, waarbij FLORIS in het bewind over *Westfriesland* bevestigd werd. Maar dit bewind was van geen langen duur. Zie hier, wat daar toe aanleiding gaf. ARNOUD, Heer van *Rechem*, in 't *Land van der Mark*, overleeden zijnde, liet zijne zeer aanzienlijke goederen na aan eene éénige Dogter, WELWIG of HADEWIG genaamd, staande onder de voogdij van haaren oom HEEMAN, Heere van *Arendsberg.* De Leenmannen van den overledenen Heere van *Rechem*, zo 't schijnt, misnoegd over deze voogdijschap, zagen om naar eenen bekwaamen echtgenoot voor HADEWIG, en lieten het oog vallen op FLORIS DEN ZWARTEN dien zij spoedig gereed vonden om het huwelijk te aanvaarden, op voorwaarde, dat zij hem als wettigen Heer zouden huldigen, gelijk zij deeden. De Keizer, die gaarne de verhooging van zijnen Neef zag, stemde geredelijk tot dit huwelijk. Niemand was 'er meer tegen dan HERMAN, die zig noch door FLORIS, noch door de Leenmannen, tot het huwelijk liet beweegen. FLORIS, steunende op de gunste der Leenmannen, en boven al op zijne vermaagschapping met den Keizer, zogt zig, door de wapenen, in 't bezit der Heerlijkheid, en van HADEWIG, te stellen. De landen van den Heere van *Arendsberg*, en van GODEFRID VAN KUIK, deszelfs broeder, werden zeer door hem beschadigd, ja zelfs *Utrecht*, dat toen onder bewind stond van ANDRIES VAN KUIK, broeder of neef van GODEFRID. FLORIS hield de Stad *Utrecht* voor zijne wapenplaats, werwaards hij, van eenen uittogt terug keerende, geduurig de wijk nam; iets, 't welk de Bisschop, door de gunst, die de Burgerij

hem

J. Buys inv. et delin. Rein. Vinkeles sculp. 1789.

DIRK DE VI^DE GRAAF VAN HOLLAND SMEEKT DEN BISSCHOP VAN UTRECHT OM VERGIFFENIS.

hem toedroeg, niet beletten kon. *Leksmond*, waarin de Bisschop bezetting hield, werd bemagtigd en aan kooien geleid.

De Heeren VAN ARENDSBERG en KUIK, geenen kans ziende om FLORIS DEN ZWARTEN, met geweld, te overmeesteren, namen toevlugt tot list, en overvielen hem onverhoeds, terwijl hij, van weinigen verzeld, op de jagt uitreed, en beroofden hem, te *Abſteede*, even buiten *Utrecht*, van het leeven. De aanleggers van dezen moord werden, door LOTHARIUS, in den Rijksban gedaan, en hunne goederen verbeurd verklaard. Graaf DIRK werkte mede om hun te verdrijven. Eerst na den dood van den Keizer (1137), verzoenden zij zig met hem, mids zig als Leenmannen van den Graave verklaarende.

De dood van LOTHARIUS, die door KOENRAAD DEN DERDEN opgevolgd werd, veroorzaakte een nieuwen oorlog, tusſchen de *Hollanders* en *Utrechtſchen*, uit oorzaak dat de Keizer de Graafſchappen *Oostergo* en *Westergo* aan den Bisſchop ANDRIES VAN KUIK ſchonk, in vergelding van de moeite, die hij had aangewend, om hem ten zetel te verheffen. DIRK DE ZESDE, die reeds lang een wrok op den Bisſchop gehad had, verbond zig met zijnen behuwdbroeder OTTO, Paltzgraaf, en deszelfs zoon OTTO, Graaf van *Benthem*. Zij hadden ten oogmerke, een inval in *Drenthe* te doen. Eer OTTO VAN BENTHEM dit deed, verzetteden zig de *Groningers* mede tegen den Bisſchop. OTTO werd, door de Bisſchoppelijke legermagt, geſlagen en gevangen. DIRK, om die ſchade te vergoeden, ſloeg het beleg voor *Utrecht*. Maar wat gebeurt 'er? De Bisſchop, zijne waereldlijke magt te gering achtende, bediende zig van een wel verzonnen list. Zig in zijn geestelijk gewaad geſtoken hebbende, trok hij, met al de Geestelijkheid, niet om ten ſtrijd te gaan, maar bij wijze van procesſie, ter Stad uit, houdende het boek in de hand, waaruit hij dreigde, het Banvonnis tegen DIRK te zullen leezen. De *Hollanders*, door dit ongewoone ſchouwſpel verſtomd, ſtonden ten uiterſten verbaasd. Graaf DIRK zelf was zodanig verſlagen, dat hij beval, de wapenen neder te leggen. De listige Bisſchop zuimde niet, daarmede zijn voordeel te doen. Hij noodzaakte hem, bloothoofds en barrevoets, op de knieën, om vergiffenis te ſmeken. Nadat de Graaf deze ſchandelijke

vernedering ondergaan had, gaf de Bisschop hem den kus des vredes, en verzoende zig met hem. De Graaf VAN BENTHEM verloor 'er het meeste bij: want hij kreeg zijn ontslag niet, dan op voorwaarde, van zijn Graafschap tot een Leen van de *Utrechtsche* Kerke te stellen. Kort daarna omgebragt wordende, ging zijn Graafschap over op OTTO, zoon van SOPHIA en DIRK DEN ZESDEN.

Graaf DIRK, van allen binnenlandschen oorlog nu ontslagen zijnde, ondernam, in het jaar 1139, een togt naar het *H. Land.* Hij nam zijnen weg over *Rome*, alwaar Paus INNOCENTIUS DE TWEEDE hem ontbief, ten opzigte der Kloosters van *Egmond* en *Rhijnsburg*, van de onderwerpelijkheid aan den Bisschop van *Utrecht*; stellende wijders dat dezelve, tegen betaaling van eene geringe jaarlijksche schatting, alleen van den Paus zouden afhangen. Na de terugkomst van DIRK DEN ZESDEN, ontstonden 'er, in het jaar 1150, nieuwe twisten, over de verkiezing van eenen *Utrechtschen* Bisschop; zo wel DIRK DE ZESDE, als HENDRIK, Graaf van *Gelder*, en DIRK, Graaf van *Kleef*, zagen gaarne HERMAN VAN HOORNE daartoe bevorderd; die van *Utrecht* en *Deventer*, daarentegen, wilden FREDRIK, zoon van Graave ADOLF, indringen. Graaf DIRK, gesterkt door de magt des Keizers, plaatste HERMAN VAN HOORNE op den zetel. Terwijl hij hier mede ijverig bezig was, ondernamen de *Westfriezen* een opstand tegen hem. In het jaar 1155 deeden de *Dregter Friezen* (versta die van *Enkhuizen*) een inval in *Kennemerland*, plonderende en brandende aan alle kanten; doch de *Haarlemmers* en *Osdorpers* vielen hun zo onzagt aan, dat zij genoodzaakt waren, het land te ruimen; wordende 'er wel negen honderd van hun in de vlugt gedood.

Twee jaaren daarna overleed DIRK DE ZESDE, op den 5den Augustus des jaars 1157, nalaatende, uit zijn huwelijk met SOPHIA, dogter van OTTO, Paltzgraave op den *Rhijn*, FLORIS DEN DERDEN, die hem opvolgde, PELGRIM, ROBBERT en OTTO.

DIRK DE ZEVENDE, den laatste van dien naam, en, in rang, de elfde, onder de Graaven van *Holland*, was de zoon van FLORIS DEN DERDEN en van ADA; uit dit huwelijk was nog een zoon verwekt,

wekt, WILLEM genaamd. FLORIS DE DERDE, in het jaar 1190, te *Antiochië*, overleeden zijnde, werd DIRK, die toen zeven-en-twintig jaaren oud kan geweest zijn, terstond als Graaf erkend. Gantsch anders was het gesteld in *Vlaanderen*. FILIPS VAN DER ELSAS, Graaf van dat Gewest, was, even als FLORIS DE DERDE, op den togt naar 't *H. Land*, overleeden. Dewijl hij geene kinderen naliet, rees aldaar terstond verschil over de opvolging. FILIPS, toenmaalige Koning van *Frankrijk*, hield staande, dat het Graafschap aan hem vervallen was; doch BOUDEWIJN, Graaf van *Henegouwen*, als in huwelijk hebbende MARGRIET, zuster van den overledenen FILIPS, eigende het zig toe. Staande de oneenigheden, die daarover voorvielen, zogt DIRK DE ZEVENDE zig te ontslaan van de Leenroerigheid, waaraan hij, volgens de gemaakte overeenkomst, tusschen FLORIS DEN DERDEN en FILIPS VAN DER ELSAS, in het jaar 1168, verbonden was. Doch Keizer HENDRIK DE ZESDE weigerende daaraan zijne toestemming te geeven, vondt hij zig verpligt, voor dat gedeelte van *Zeeland*, aan Graave BOUDEWIJN, den eed te doen; die zig wederom, uit vreeze voor *Frankrijk*, wegens de Landen van *Aalst* en *Waas*, de *vier Ambachten*, *het Land omtrent de Schelde*, *Walcheren*, *Zuid-* en *Noord-Beveland*, *Wolfaartsdijk* en *Borsselen*, als Leenman verklaarde.

Toen DIRK DE ZEVENDE het Graaflijk bestier aanvaardde, bevond zijn broeder WILLEM zig nog in *Palestina*. Bij zijne wederkomst van daar, ontstond 'er een hevige twist tusschen deze beide broeders. WILLEM volgde het voorbeeld van FLORIS DEN ZWARTEN, en begaf zig naar *Westfriesland*, alwaar hij de *Enkhuizers* of *Dregterlanders* gereed vondt, om hem hulpe te bieden. WILLEM begon ook van daar de eerste vijandlijkheden. Het allernadeeligst voor DIRK DEN ZEVENDEN, was, dat niet alleen zijn broeder, maar ook, ter gelijker tijd, de *Vlamingen* hem grooten overlast deeden, met eenen inval in *Walcheren*; waardoor hij genoodzaakt was, zijne magt te verdeelen. Het eenigste, dat hem ten voordeele strekte, was, dat ALEID VAN KLEEF, zijne vrouw, een manlijk hart bezat, en daarbij schrander was; aan haar vertrouwde hij den krijg tegen zijnen broeder en de *Westfriezen*; hij zelf begaf zig naar *Zeeland*, om de *Vlamingers* te bestrijden.

Vrouw ALEID behaalde eene volkomene overwinning; aan DIRK gelukte het, de *Vlamingen* te slaan, en tot de ontruiming van *Zeeland* te noodzaaken. Nog in het zelve jaar 1195, werd, door de bloedvrienden van de beide broeders, te *Haarlem*, eene verzoening tusschen hen getroffen, waarbij bepaald werd, dat WILLEM, uit den *Geervlietschen Tol*, jaarlijks, zou trekken, drie honderd ponden, en dat, het geen Graaf DIRK, in *Oostergouwe* en *Westergouwe*, bezat, aan WILLEM, als een Leengoed, zou worden opgedragen. Doch dat hem *Westfriesland* mede als een Leengoed zou zijn afgestaan, zo als sommigen gezegd hebben, kan niet waar zijn, dewijl het bekend is, dat DIRK, in het jaar 1198, een inval in *Drechterland* deed, en 'er eene deerlijke verwoesting, ter straffe van hun voorig gedrag, aanregtte.

WILLEM, die zig, terstond na het sluiten van het verdrag, naar *Friesland*, benoosten de *Zuiderzee*, begeeven had, werd aldaar tot Graaf gehuldigd; doch in *Friesland* zelve vond hij eenigen tegenstand. HENDRIK DE KRAAN, Graaf van *de Kuinder*, moest hij overwinnen en verdrijven; dit hem gelukt zijnde, nam de verdrevene zijne toevlugt tot Graaf DIRK DEN ZEVENDEN. Hoewel 't vreemd schijne, zeker, nogthans, is het, dat DIRK DE ZEVENDE meer in schijn dan in waarheid zig met zijnen broeder verzoend had. Van dit ons gezegde ondervond WILLEM, maar al te ras, de wezenlijkste bewijzen. WILLEM, dapper en niet vrij van heerschzugt, bezat, echter, een oud eerlijk Hollandsch hart, waarin hij zijnen broeder overtrof. De liefde tot zijne moeder en broeder deed hem uit *Friesland* herwaarts komen, om hen beiden te bezoeken. Het laatste werd hem, door zijne moeder ADA, 't zij om den ontrouwen aart, of wraakzugtigheid van DIRK, of om de aanstookingen van ALEID, ontraaden; zij verzekerde hem, dat zijn broeder hem zou doen vangen.

WILLEM, dezen raad in den wind slaande, begaf zig naar 't *Sticht van Utrecht*, alwaar DIRK zig, op het Slot *ter Horst*, bevond, en waarvan hij zig veele moeite gaf, om DIRK VAN DER AARE tot den Bisschoppelijken zetel te verheffen; 't geen hem ook gelukte. Wonder vreemd moet WILLEM hebben opgezien, HENDRIK DE KRAAN, en meer anderen, aldaar te ontmoeten, die hem, in het bijzijn van zijnen broeder, en,

waar-

waarschijnlijk, op deszelfs bevel, deed vatten, en in de gevangenis werpen; waaruit hij, echter, haast middel vondt te ontkomen. WILLEM, zig naar *Gelderland* begeevende, werd van Graave OTTO gunstig ontvangen; zelfs gaf deze hem zijne dochter ALEID ter vrouwe, met welke hij, zo ras het huwelijk voltrokken was, naar *Friesland* trok. OTTO VAN GELDER, reeds lang op het Utrechtsche Bisdom misnoegd geweest zijnde, steunde op den bijstand van zijnen behuwdzoon WILLEM, die haast gelegenheid vond, om zijne magt 'er tegen aantewenden, dewijl Bisschop DIRK VAN DER AARE ondernam, eene geldligting in *Friesland* te doen. WILLEM verzekerde zig van den persoon des Bisschops, in het Klooster te *Stayeren*; doch de Boeren, door bijgelovigheid gedreeven, dit als heiligschennis uitkrijtende, verlosten hem uit zijne gevangenis. WILLEM, zig nu aan den haat van den Bisschop ziende blootgesteld, en de magt zijner eigen Onderzaaten, die de zijde des Bisschops hielden, schroomende, wendde zig tot OTTO zijnen schoonvader, en tot Graaf DIRK, zijnen broeder. Deze, uit hoofde van het huwelijk van WILLEM, hem meer ontzien moetende dan te vooren, toonde zig, ter zijner hulpe, terstond bereid. Graaf OTTO viel in *Overijssel*, en bemagtigde *Deventer*. DIRK verwoestte het geheele *Noordersticht*, en sloeg het beleg voor *Utrecht*. De Bisschop, zig dus van magtige vijanden omringd ziende, nam zijne toevlugt tot HENDRIK, Hertog van *Lotharingen*, welken het gelukte, Graaf OTTO te overvallen, en gevangen naar *Braband* te voeren. DIRK, dit verstaande, deed terstond het beleg opbreeken, en begaf zig, ter verlossinge tot OTTO, naar *Braband*, en sloeg het beleg voor *'s Hertogenbosch*; welke Stad hij, op den 7den van de maand September des jaars 1202, bemagtigde. Onder de gevangenen, die hij aldaar bekwam, bevonden zig WILLEM en HENRIK, Heeren *van Kuik*, broeders van den Hertog. Doch zeer spoedig verdoofde deze gelukszon. De Hertog, zijne magt versterkt hebbende, met *Keulsche*, *Luiksche*, *Limburgsche* en *Vlaamsche* knegten, viel de terug trekkende Hollanders, met buit belaaden, bij 't Dorp *Heusden*, met een voor hem zo gelukkig gevolg aan, dat de *Hollanders* geslagen, en DIRK DE ZEVENDE zelf gevangen genomen werd;

 waar-

waarop *Holland* en *Gelderland*, zelfs het *Sticht*, deerlijk werden afgeloopen en geplonderd. De twee Graaven werden niet ontslagen, dan na het betaalen van zeer groot losgeld, en het toestemmen in een allernadeeligst verdrag. DIRK moest zig voor Leenman van den *Utrechtschen Bisschop* verklaaren, en niet min nadeelige voorwaarden aan zijnen overwinnaar toestaan, en, daarenboven, gedoogen, dat het oudste gedeelte van *Holland* een Leen van *Braband* werd. Na alle deze nadeelige voorwaarden bekrachtigd te hebben, keerde hij naar *Dordrecht* terug, alwaar de geledene rampen en 't smertelijk gevoel der vernederinge, die hij had moeten ondergaan, hem in een zwaare ziekte deeden vallen, die, binnen kort, op den 4den November 1203, (of, zo als andere zeggen, den 3den November 1204) een einde van zijn leven maakte. Hij liet geene kinderen na, dan zijne dochter ADA, van welke wij reeds gesproken hebben in het I. Deel.

DIRK, de eerste van dien naam, en de negentiende der *Utrechtsche Bisschoppen*. Na den dood van BALDUINUS, vertoonden Graaf DIRK DE ZEVENDE, Graaf van *Holland*, en OTTO, Graaf van *Gelder*, ieder van een menigte volks verzeld, zig binnen *Utrecht*, en veroorzaakten, door hunne kuiperijen, zo veel verwarring, dat een deel der Kanunniken voor den Domproost THEODORUS, of DIRK, broeder van gemelden BALDUINUS, en een ander deel zig voor ARNOLDUS VAN ISEMBURG, Proost van *Deventer*, stemde; de eerste werd door OTTO, en de tweede door Graaf DIRK ondersteund. Doch Keizer HENDRIK DE VIJFDE, zegt BEKA, die daarin van meest allen gevolgd word, heeft zijnen Neef DIRK, door den ring en herdersstaf, bevestigd.

Op deze wijze, zegt VAN HEUSDEN, is dan het gebruik, daar de Pausen zo sterk tegen waren, nog eenigzins in stand gebleeven, schoon 'er de Keizer geen volstrekt gebruik van maakte, maar alleen ten tijd toe, dat de Paus het verschil der beide partijen, door zijne uitspraak, te *Rome*, beslissen zoude.

Het schijnt dat INNOCENTIUS DE DERDE, welke, op dien tijd, de Pauselijke waardigheid bekleedde, om den Keizer niets toe te geeven, eerder den tegenstrever van DIRK heeft willen beves-

ti-

zigen; schoon MELIS STOKE duidelijk zegt, dat ARNOLDUS VAN ISENBURG, vóór de uitwijzing van 't proces, overleeden is.

Het lijd ook geen tegenspraak, of ARNOLDUS, in het jaar 1198, op den 8sten April, te *Rome* overleeden, en aldaar begraaven zijnde, DIRK, in zijne plaats, door Pauslijk bevel, werd aangesteld. Dan ook deze bekleedde die waardigheid niet: want op de reize, van *Rome* naar *Utrecht*, overleed hij te *Pavie*, en niet te *Padua*, zo als andere zeggen. Hij werd opgevolgd door

DIRK VAN DER AARE, of DIRK DEN TWEEDEN van dien naam, onder de *Utrechtsche Bisschoppen.* Zie op 't Art. AARE, (DIRK VAN DER) I. Deel.

DIRK, Graaf van *Kleef*, maakte zig, na den moord van Graave FLORIS DEN VIJFDEN, in het jaar 1296, zeer berugt, in de bedrijven en geschiedenissen van *Holland.* FLORIS, weet men, had geene erfgenaamen nagelaaten, dan zijnen onmondigen zoon JAN, die zig in *Engeland* bevond. De Edelen en Steden waren wel genegen, hem als Graaf te erkennen; doch zijne onmondigheid en afweezigheid noodzaakten dezelven, om na een bekwaamen Voogd, voor den jongen Graaf, uittezien. De Edelen waren daaromtrent zeer verdeeld. Zij, die deel aan den aanslag tegen 's Graaven Vader gehad hadden, waren verdagt, en hadden gaarne willen verkiezen WOLFERD VAN BORSSELEN, die den Veinsaart speelde, en zig hield, als tot hun niet te behooren. Graaf DIRK *van Kleef* veinsde ook, tot de verraders en moordenaars niet te behooren. Beiden verklaarden zij zig voor Jonker JAN. De andere verklaarden, dat aan niemand, dan aan JAN VAN AVENNES, de Voogdijschap moest worden opgedragen, als zijnde de volle Neef van den vermoorden Graave. Beiden, GUI VAN AVENNES, broeder van JAN VAN AVENNES, en Graaf DIRK, waren tot de aanvaarding reeds herwaards gekomen, in den tijd der grootste verwarring, en wel toen de Landzaaten bezig waren met de belegering van 't Slot *Kronenburg*, waarop de Moordenaar GERRIT VAN VELZEN, en andere, de vlugt genomen had. Graaf DIRK en zijn broeder LOEF VAN KLEEF matigden zig al het gezag over het beleg aan. JAN VAN KUIK had, zo men verneemt, hem

grooten smaak in de Voogdijschap doen krijgen. Een geweldigen haat vatte het vertoornde volk tegen hem op, zo haast het ontwaar werd, dat Graaf DIRK, na de overgave van het Slot, openlijk zijne veinzerij ontdekte, met de Edelen, en bijzonder VELZEN, in zijne bescherming te willen houden; dreigende hun, of al wie het zijn mogt, den dood, zo hun VELZEN en anderen niet werden overgeleverd. Daarna matigde zig Graaf DIRK volstrekt het bewind aan, en deelde het met GUIDO VAN HENEGOUWEN; echter niet zonder tegenzin der Gemeente, die DIRK als een openlijken voorstander en beschermer der Moordenaars aanmerkte. GUIDO, die slegts de plaats zijns broeders bekleedde, had ook weinig aanzien of gezag. DIRK nam zijn verblijf in den *Haag*, daar men hem beschuldigde van al te groote verteeringen, die hij ten laste van het Land maakte. Met de komste van JAN VAN AVENNES, en deszelfs erkenning voor Voogd, verviel zijn aangematigd gezag zo sterk, dat hij raadzaamst oordeelde, 'er van af te zien, en het land te ruimen.

Zie M. STOKE, in JAN DE EERSTE.

DIRK BAVO, Graaf van *Bodegraave* en *Zwammerdam*, waarvan wij, op het Art. van DIRK DEN DERDEN, Graave van *Holland*, reeds gewag gemaakt, en gezegd hebben, dat hij, door gemelden DIRK DEN DERDEN, uit zijn Graafschap gejaagd is geworden; waardoor dan ook de magt van Bisschop ADELBOLD, van wien hij een afhangeling was, zeer verzwakt werd.

DIRK, *de twee-en-twintigste Abt van Egmond*, en zoon van GERRIT VAN EGMOND, bijgenaamd VAN SCHEVEL. In het grafschrift van den Abt HENDRIK DEN DERDEN staat, dat hij een oom, van vaders zijde, van dezen DIRK was. Mogelijk zou dit eenig licht kunnen geeven, om het *Geslachtregister der Egmonden*, 't geen, zo wel bij JAN VAN LEYDEN en BOKKENBERG, als bij GOUDHOEVEN, zeer duister is, in order te brengen. In de levensverhaalen der Abten van *Egmond* word hij gepreezen, als een zeer goed Kloostervoogd. Ten zijnen tijde viel 'er een verschil voor, over eene Tiende. Wat moeite DIRK ook aanwendde,

de, hij kon het geschil, geduurende zijn leven, niet beslist krijgen.

Zie Oudheden van Kennemerland, p. 511.

DIRK BARENDS, van geboorte een *Amsteldammer*, en vermaard Kunstschilder. Zijn eerste onderwijs in die kunst was hij verschuldigd aan zijnen vader, die mede een bekwaam Schilder was. Zijne vaardigheid in ordonnantien werd zeer gepreezen. Het meest bekende zijner schilderstukken was, de afbeelding der dolle woede en rasernijen der *Wederdoopers*; doch 't welk, met den brand van het *Amsteldamsche* Stadhuis, door het vuur verteerd is geworden.

Zie COMMELIJN, fol. 868.

DIRK JACOBS, mede te *Amsteldam* geboren, en ook een vermaard Kunstschilder, in welke kunst zijn vader, JAN CORNELIS VAN OOSTZAANEN, mede vermaard was. DIRK gaat, evenwel, de roem na, dat hij zijnen vader overtrof, in het treffen van het gelaat, en alle de omtrekken der ledemaaten. In de *Kolveniers Doele* te *Amsteldam*, ziet men van hem, in een der kunststukken, nog de palm van een hand, met uitgestrekte vingeren, waarover zig ieder aanschouwer verwondert.

Zie Ibidem.

DIRK VAN SYPESTEYN; zie SYPESTEIN. (DIRK VAN)

DIRK DE SNIJDER, een der beruchte *Naaktloopers*, of zogenaamde *Adamiten*. Onder zijn afbeeldzel, door VAN SICHEM in het koper gebragt, leest men, in 't Hoogduitsch, het volgende: „ Na de geboorte onzes Heeren 1535, hebben zig vertoond zeven mannen en vijf vrouwen, en vergaderd in de *Zoutsteeg*, in het huis van *Johan Siberts*, die zelve afweezig was: onder de mannen was deze *Dirk de Snijder*, de eerste en voornaamste, die door een verkeerden geest gedreeven, ter aarde nederviel, en voor zijne zogenaamde broeders en zusters, zeer sterk begon te bidden, zo dat alles wat in de kamer was, begon te zidderen en te beeven; als zijn gebed geëindigd was, zo

stond

ſtond hij wederom op, en gaf voor God zelfs in zijne Majesteit aanſchouwd te hebben, ook met hem geſprooken, en in de Hemel en Hel geweest te zijn, en daar ondervonden had, dat de jongſte dag voor handen was. Als hij deze woorden geſprooken had, trok hij zijne kleederen uit, en vertoonde zig geheel en al naakt, en gebood ook de anderen zo te doen, zonder dat zij hunne ſchaamte moesten bedekken, zeggende *de waarheid moest naakt en bloot zijn.* Zij zijn gebod volgende, wierpen alle hunne kleederen op het vuur, om te verbranden; dezelve in brand geraakt zijnde, liepen de mannen en vrouwen op ſtraat, trokken de deur toe, en riepen overluit langs de ſtraaten, *wee! wee! wraak! wraak! doet boete! doet boete!* ſtellende de gantſche Stad van *Amſteldam* in de grootſte beroerten. De Burgers dit aanſchouwende, dachten niet anders, of de Stad was verraden; en daarop dezelven vergaderd zijnde, werden op den zelven dag, zijnde den 5den Maart, deze *Naaktloopers* gevangen, en de mannen met den zwaarde gedood, en de vrouwen verdronken, onder het geroep van *looft den Heere en wreekt het bloed uwer knegten*, *wee! wee!* en met meer andere uitdrukkingen, ondergingen zij hunne ſtraffen."

Hortensius, in zijn *Oproer der Wederdoopers*, zegt 'er dit van: „ Op den 23ſten Januarij des jaars 1535, hebben de Wederdoopers in *Holland* geraadſlaagd, om de Stad *Leyden* bij nacht in brand te ſteeken, waardoor aldaar groote commotie ontſtaan is, welke aanſlag, wijl die van *Leyden*, door het ſchrijven van de Kastelijn van *Woerden*, gewaarſchouwd waren, door de Burgers verhoed werd. Korts daarna, te weeten op den 11den Februarij hebben de Wederdoopers een ſtoute feldzaame daad binnen *Amſteldam* beſtaan; in de *Zoutſteeg* woonde een Laakenſnijder, genaamd *Jan Siewerts*; deze was op dien tijd verrijst in *Oostvriesland*, om zijn handel; in dit huis waren zeeven mannen en vijf vrouwen te zaamen gekomen, onder dewelke een genaamd *Dirk de Snijder*, hem zelve uitgeevende voor een Profeet. Deze Profeet heeft korts daarna drie uuren in den morgenſtond, in een kamer van dezelve huize, in preſentie van hun allen, hem plat op de aarde uitgeſtrekt ter nedergeworpen: en dewijl hij een gebed dede, is een ieder

der met ſodanige ſchrik ende beweeginge bevangen geworden, dat de kamer en alles wat daarop en in was, ſcheen te ſchudden en te beeven; hij zijn gebed voleind hebbende, heeft tot een van haar beiden geſprooken, en gezegd, *ik heb God in zijn Heerlijkheid gezien, en met hem geſproken, ik heb opgevoerd geweest in den Hemel, en ben vandaar gevoerd in de Helle, en heb alles doorzien, de groote dag des oordeels is aanſtaande, en gij zijt in der eeuwigheid verdoemt, gij zijt de Helle nog niet waardig, maar in den diepſten afgrond zult gij verzinken.* De andere antwoordden daarop, *ó Hemelſche Vader weest mij genadig.* Doe heeft de Profeet tot haar gezegd: *de Vader heeft zig uwer ontferm, en tot kinderen Gods aangenoomen, uwe zonden zijn u vergeeven.*

„ Kort daarna zijn de voorſchreven perſoonen weder bij den anderen gekomen, ja ſommigen van de vrouwen hebben haar mans uit het bedde verlaaten. De Profeet, nadat hij vier uuren tijds met prediken en bidden had doorgebracht, leide af zijn ſtormhoed, rappier, harnasch en andere wapenen, als ook zijne kleederen, en wierp alles in het vuur; zig aldus geheel naakt geſteld hebbende, beval hij de zes anderen, zig mede te ontkleeden, het welke zij terſtond gedaan hebbende, van de vrouwen werden naargevolgd, hebbende niet een ſnoer aan zig om het hoofdhair mede op te binden, want *Dirk de Snijder* geoordeeld had, dat alles wat uit de aarde geſprooten of gemaakt was, in het vuur moest geworpen worden, zeggende: *dat Gode eene aangenaame offer te zijn.*

„ Als nu de kleederen in het vuur begonden te ſmooken en te ſtinken, is de vrouw van den huize, van dit alles onkundig, daardoor ontwaakt, naar boven geloopen, en heeft deze menſchen alzo naakt gevonden; aan haar beval de Profeet, dat zij zig terſtond mede naakt ontkleeden zou, zo als zij deed, werpende haare kleederen mede op het vuur.

„ Deze twaalf perſoonen dus van alles ontbloot ſtaande, zonder te weeten wat zij zouden verrigten, werd haar door *Dirk de Snijder* bevoolen, hem al roepende naa te loopen.

„ Buiten de deur gekomen zijnde, zijn zij met een verſchrikkelijk gebaar wel de halve Stad over en weder geloopen, zijnde

de haar gemeen geroep, *wee! wee! de wraake Gods, de wraake God!* zijnde 'er nooit afgrijzelijker gebrul gehoord, of gehoord kunnen worden, waarop de Burgers terstond in de wapenen gekomen zijn, en de markt hebben ingenomen, en daarna hebben zij deze Naaktloopers gevangen genomen, behalven ééne vrouw, die men niet wist waar ze beland was. Doe zij nu op het Stadhuis gebragt waren, toonde zij niet de minste schaamte, en wilde niet gedekt zijn, zeggende *de waarheid moest naakt zijn.* Inmiddels ontdekten de buuren de brand in het huis, daar zij zig ontkleed hadden, en waren genoodzaakt de deur met geweld te openen, om de brand te blusschen. Op den 25sten Februarij werden de zeven mannen, en daar onder *Dirk de Snijder*, onder het geroep van *looft God*, enz. met den zwaarde gerecht, welke straffe echter geen de minste uitwerking had, om die verdoolde van hunne dwaaling terug te brengen.

Zie HORTENSIUS, *Oproer der Wederdoopers*, in folio, fol. 20, in 8° bl. 104—110, en niet, zo als bij WAGENAAR, *Vaderl. Historie*, V. Deel, p. 88 en 91, verkeerdelijk is aangeweezen; daar staat p. m. 309 en 310. beslaande het geheele boekje van HORTENSIUS, in folio, maar 26 folioos, en in 8° 168 bladzijden.

DIRKSZ, (ABRAHAM) of, volgens anderen, BEERENS, was een zeer geacht Leeraar onder de *Vlaamsche Mennoniten.* De tijd van zijne geboorte en dood is onzeker; dit weet men, dat hij te *Dordrecht* zeer schielijk overleed; hebbende, te *Amsteldam*, twee-en-twintig jaaren zijnen dienst waargenomen. Van hem zijn eenige kleine geschriften nagebleeven.

Zie SCHIJN, *Historie der Mennoniten*, III. Deel, p. 167.

DIRK JOOSTEN, maakte zig, in het jaar 1566, nevens eenen ADRIAAN MENNING, in *'s Gravenhage*, zeer berugt, wijl zij beiden de stoutheid hadden, zig in de Vergadering der Staaten te vervoegen, en van den President suis te vorderen, dat de beelden uit de Kerken moesten worden weggenomen; met bijvoeging, dat zij de Timmerlieden zouden bezorgen, mids die van Stads wegen betaald werden. De President was zo verbaasd,

dat hij hun niet eens hunne kommisfie afvraagde. Doch zij, flaande op hunnen borst, zeiden, daar in hunnen Last te hebben. De omflandigheid des tijds was oorzaak, dat hun verzoek werd toegeftaan.

Zie BOR, *Nederl. Historie*, II. Boek, pag. 62. (89)

DIRKSZOON, (CORNELIS) in het jaar 1572, Burgemeefter te *Monnikendam*, en tevens Admiraal van *Noordholland*, ftond bekend, als een man van groote kloekmoedigheid en ondervinding; waarvan hij, in de maand October des gemelden jaars, doorflaande blijken gaf. De Vloot der Noordhollanders, op den derden van die maand, over *Pampus* geraakt zijnde, zette hij het voorbij *Marken*, om de vijandelijke Vloot, die eerst twee dagen daarna 'er over raakte, in het *Diep* optewachten. Op dien dag werd, van wederzijde, een hevig fchutgevecht gehouden; de Noordhollanders konden niet meer dan twee der vijandelijke fchepen aanklampen, fchoon DIRKSZOON, op den zelven dag, al wat de kunst vermogt, te werk ftelde, om hun te enteren. BOSSU, als van betere fchepen voorzien, wist dit te ontwijken. DIRKSZOON begaf zig zo na bij de vijanden, dat hij een kwetzuur in den rechter arm bekwam. Nogthans deed hij zo veel, dat de Spanjaarden, twee dagen daarna, het beleg van *Alkmaar* moesten opbreeken. De vlooten in elkanders gezigt blijvende, befloot de Admiraal CORNELIS DIRKSZOON, op den 11den, met een zuidoosten wind, den vijand aantevallen. SONOIJ raadde hem, dit nog eenige dagen uittefteilen; doch hij, te vol van ijver zijnde, wierp den brief, op dat de inhoud onbekend zou blijven, in 't vuur, beval de ankers te ligten, en zette het, met een voor den wind, op BOSSU aan. Met den middag kwamen de vlooten onder elkanders gefchut. Toen begon de flag, waarvan wij, op 't Art. BOSSU, II. Deel, verflag gedaan, en daar bij gemeld hebben, hoe BOSSU gevangen naar *Hoorn* gevoerd werd.

Zie BOR, BRANDT en CENTEN, *Historie van Enkhuizen.*

DIRKSZ, (ARIJ) een der ftoutfte en onverzaagdfte *Enkhuizers*, die zig, in 't jaar 1572, deed kennen, met 's Prinfen zaak manlijk voorteftaan, en zig tegen de Soldaaten te verzetten, wegens het

het uitbrengen van een oorlogsboot, zeggende: *Schiet gij een Burger, ik zal u een opsteeker door de ribben jaagen;* om welke stoute taal de Burgemeesters, zo wel als de Soldaaten, de Watergeuzen hunnen gang lieten gaan.

Zie BRANDT en CENTEN, *Historie van Enkhuizen*, p. 155.

DIRKSHORN, een Buurt in *Noordholland*, in of aan de Heerlijkheid *Heeren-* of *Haringkarspel*, tusschen het *Woudmeer* en *Valkoog*. Aldaar werd, in het jaar 1659, een Kerk gebouwd, die, naderhand, met een Orgel voorzien is; zij word bediend door den Predikant van *Haringkarspel*, welke onder de Klassis van *Alkmaar* behoort.

DIRK METSGELAND; zie op het Art. CHARLOIS.

DIRKSLANDT, eene Heerlijkheid, en, volgens VAN DER HOUVE, een der agt Dorpen van het Eiland *Overflakkee*, in het Zuidwesterdeel van *Holland*, digt aan de *Noordzee*, tegenover het Eiland *Schouwen* gelegen. Deze Heerlijkheid is, in het jaar 1275, door Graaf FLORIS DEN VIJFDEN, gegeeven of verkocht, aan Heere ALBERT VAN VOORN. Vervolgens hebben, in den jaare 1413, op Allerheiligen avond, JAN VAN RENESSE VAN EVERINGE, Ridder, JAN, HENDRIK en KLAAS VAN RENESSE VAN DER BURG, broeders en Knaapen, door een openbaare Acte, bekend gemaakt, dat zij, aan den Prior en het Konvent der Reguliere Kanunniken van *Rugen* en hunne medestanders, verkocht hebben, de regte helft van een zesde deel Uitgorsse, *geheeten Dirkslandt, geleegen in de Lande van Voorn, buitendijks, met Duivenwaert, Grijsoort, Breemscat, met al zijn toebehooren, zo als het toen geleegen was, of namaals leggen mogt, boven water en beneden.* In het zelfde handschrift staat, dat JAN VAN BEIJEREN, *met de Karthusers van Zeelhem, bij Diest*, die ook een deel in die Landerijen en Gorssen hadden met de bovengemelde Kanunniken, *bij wisseling of verkoop eens geworden is, van al sulke halve sesdendeel, als si hadden zo ter Gorshure en Legschal van Dirkslandt, Grijsoort, Duvenwaert* en *Breemscat*. Bij *Dirkslandt* lag nog een Uitgors, *Harkinge* genaamd, welke de

Kart-

Karthuifers van *Zeelhem*, buiten *Diest*, en de bovengemelde koopers, in den jaare 1484, hebben gegeeven te bedijken. Ook was daaromtrent geleegen *Nieuwe Harkinge*, waarvan, ter behoorlijke plaatfe, zal moeten gefprooken worden *Dirkslandt* werdt, in het jaar 1635, de eigendom van N. VAN BERLANDT, een vermogend Burger te *Goes*. Naderhand is het overgegaan in het geflacht van de Graaven VAN RUPELMONDE. Aldaar was, vóór de Hervorming, eene Parochiekerk, in welke, aan het Altaar van *St. Catharina en Barbera*, eene Vikarij gefticht was, waar toe niemand mogt benoemd worden, dan die den ftichter in den bloede beftond, en werklijk tot Priester gewijd was. Aan die Vikarij, waren, door den ftichter, toegeweezen, twaalf Morgens lands; de bezitter daarvan genoot, bij afweezenheid, tien Rhijnfche guldens. De begeeving daarvan ftondt, eenen reeks van jaaren, aan de Graaven van *Holland*. Sedert de Hervorming is 'er de Kerk bediend door een Gereformeerd Predikant, die onder de Klasfis van *Voorn* en *Putten* behoort. Volgens de Quohieren der Verpondingen van 1732, beflaat *Dirkslandt* 2950 Gemeeten en 214 Roeden, met 225 huizen, 3 meeftooven en één koornmoolen. Het Dorp van deezen naam vindt men ten Zuidoosten van den Polder, bijna een uur gaans van *Sommelsdijk*, en op gelijken afftand ten Westen van *Melis-zand*, en ten Zuiden van *Harkinge* of *Herkinge*; het is, met verfcheide ruime ftraaten, zindelijk bebouwd. Ook is 'er eene Haven, die, van 't Zuiden naar het Noorden, ter lengte van omtrent 1100 Roeden, door het Land, in 't *Haringvliet* loopt. Behalven den Ambachtsheer, wordt *Dirkslandt* beftuurd door een Baljuw of Schout Crimineel en zeven Mannen, die eenige misdaaden beregten; de civile zaaken worden 'er beregt door den Schout en zeven Schepenen. De Polderzaaken worden beheerd door Dijkgraaf en drie gezwoorene. De ampten van Baljuw, Schout en Dijkgraaf worden door den zelfden perfoon bekleed; hem is één Secretaris toegevoegd.

Zie VAN DER HOUVE, *Handvest Chronijk*, II. Deel. S. VAN LEEUWEN, *Bat. ill.* fol. 147. *Oudheeden vae Zuidholland*, p. 36. *Staat der Nederlanden*, VII. Deel, p. 137. enz.

DIRUTIUS, (REMEGIUS) eerste benoemde Bisschop van *Leeuwaarden*, als de Hoofdstad van *Friesland*, werd in het Dorp *Valkeringehove*, onder het gebied der Stad *Kassel*, in *Walsch Vlaanderen*, geboren. Na de voleindiging zijner studiën, werd hij Leeraar of Doctor in de beide Rechten, vervolgens Raadsheer in den Hoogen Raad van *Mechelen*, Requestmeester en Proost der Kollegiaale kerk te *Brugge*, en eindelijk tot de gezegde waardigheid verheeven. SANDERUS zegt, dat hij, te *Leuven*, een Kweekschool, naar zijnen naam genoemd, heeft opgeregt. Als nieuw verkoorene Bisschop van *Leeuwaarden*, heeft hij 't Provintiaal Sijnode, te *Utrecht*, in 1565, bijgewoond, doch den Bisschoppelijken zetel in *Friesland* nooit beklommen, doordien, zo wel de Staaten van *Friesland*, als de gantsche Geestelijkheid aldaar, zig met kracht tegen de aanstellinge der nieuwe Bisschoppen verzetten. Deze waardigheid hem dan niet te beurt vallende, werd hij, na den dood van PETRUS CURTIUS, eerste Bisschop van *Brugge*, in *Vlaanderen*. Hij beleefde eenen hoogen ouderdom, en stierf, den 1sten October des jaars 1617, nalaatende eenige geschriften.

Zie *Oudheden van Friesland*, I. Deel, p. 289.

DITFORT, (REINART VAN) was, in het jaar 1621, Bevelhebber op het *Huis te Reide*, behoorende aan FLORIS, Vrijheere van *Boetzelaar*, Heere te *Odenkerken*. Graaf HENDRIK VAN DEN BERGH zond, van *Wezel*, eenige Ruiterij, om hetzelve te bemagtigen. DITFORT liet zig, op den 30sten van de maand Augustus, overhaalen, om, zonder afwachting van één eenigen schoot, hetzelve overtegeven; zelfs had 's Graaven volk geen geschut bij zig. DITFORT trachtte zig te verontschuldigen, voorgeevende dat men hem, uit naam van den Heere VAN ODENKERKEN, bevel tot de overgave gebragt had, en dat hij aan dien, volgens een schriftelijke order der Algemeene Staaten, gehoorzaamheid schuldig was. Maar deze order verontschuldig-de hem niet bij Prins MAURITS, die begreep, dat de gehoorzaamheid wel betrekking had tot het burgerlijke, maar tot geene krijgsmans gehoorzaamheid. DITFORT werdt, in het Leger bij *Doornik*, in de *Over-Betuwe*, te regt gesteld, en door den

Krijgs-

Krijgsraad gevonnisd om onthalsd te worden; zo als ook geschiedde, den 14den van de maand September des gemelden jaars.

Zie Memoires de Fredrik Henri, p. 2, 3 en 4. AITZEMA, I. Deel, bl. 49 en 50.

DISPARGUM, was de naam van eene Sterkte, gelegen op de grenzen van *Tongeren*, die, door de *Overrijnsche Franken*, bemagtigd was, en waarop men wil dat KLODIO, in het jaar 432, zijn verblijf hield. Ook meent men, dat het oude *Dispargum* het tegenwoordig *Diest*, in *Braband*, is. Anderen houden 'er *Duisberg* voor; dat ook, uit veele omstandigheden, meer met de waarheid overeenkomt.

Zie Vaderl. Historie, I. Deel, p. 282. *Oudheden van Deventer*, p. 436, enz.

DIVÆUS, (PETRUS) geboortig van *Leuven*, was een der beroemdste Historieschrijvers van *Braband*. Hij heeft geschreeven de volgende Werken: *de Antiquitatibus Galliæ Belgicæ; de Antiquitatibus ejusdem, qualis fuit sub Francis*. Onder zijne ongedrukte schriften heeft men: *de Antiquitatibus Brabantiæ*, & *Rerum Brabanticarum* Lib. XIX. *Rerum Lovaniensium Commentarii*, Lib. IV. Volgens VAL. ANDREAS, stierf hij te *Mechelen*, in 't jaar 1581.

DIVERSWOLDE, of ook wel *Duurwolde*, een der aanzienlijkste tien Dorpen van de Friesche Grietenij *Opsterland*, eertijds behoorende onder *Oostergo*, en daarna geschikt onder *Zevenwolden*. Het ligt bewesten *Bakkeveen*, een half uur van het *Koningsdiep*.

Toen de Staaten van *Friesland*, om *Spanje* afbreuk te doen, nodig oordeelden, om drie Schanszen optewerpen, werdt een van die aangelegd op den doortogt tusschen *Stellingwerf Oosteinde*, *Dieverswolde* en *Dombroek*, en tusschen *Domberg* en *Breidberg*. Vóór de Hervorming was aldaar een Kerk, aan ST JAN toegewijd. De Gereformeerden aldaar worden door een Predikant bediend, die onder de Klassis van *Zevenwolden* behoort.

DIX, (ARNOLD) was een der *Amsteldamsche* Kooplieden, welke, met en benevens de Heeren NICOLAAS en HENDRIK VAN HOORN en PIETER SCHUURMANS, eigenaars van de *Kolonie van de Berbice* werden. Deze Volkplanting was, in het jaar 1703, door de Westindische Maatschappije, onder welker Octroij zij mede begreepen was, ten onsterflijken erfleen opgedragen, aan ABRAHAM VAN DER PEERE, Schepen en Raad der Stad *Vlissingen*, wiens voorouderen dezelve, vijf-en-zeventig jaaren te vooren, hadden aangelegd. De somme, waarvoor de *Berbice*, in het jaar 1712, gebrandschat werd, was nog maar gedeeltelijk in de Volkplanting betaald. Men had, aan de *Franschen*, een Wisselbrief gegeeven van omtrent honderd twee-en-tagtig duizend guldens, ten laste van JAN en CORNELIS VAN DER PEERE, Raaden en Oud-Burgemeesters van *Vlissingen*, en, voor een aanzienlijk deel, Eigenaars der Volkplantinge; maar deze weigerden, zig te verbinden tot de voldoening van den Wisselbrief. De *Fransche* Gevolmagtigden, te *Utrecht*, en de Markgraaf DE CHATEAUNEUF, in den *Hage*, hielden sterk aan, bij de Staaten, om de bovengemelde Heeren, tot de betaaling, te noodzaaken. De Staaten, niet gaarne ziende, dat de Franschen zig zo nabij *Surinamen* vestigden, hielden de zaak sleepende. Het liep aan tot in het jaar 1713, eer de *Franschen*, met de bovengenoemde Amsteldamsche Kooplieden, ten aanzien der betaaling van den Wisselbrief overeenkwamen, en om, met betaaling van honderd en agt duizend guldens, den eigendom der Volkplantinge aftestaan. De Franschen, na den ontfangst van genoemde geldsomme, de *Berbice* ontruimd hebbende, volgde de overdracht door de erfgenaamen van den Heere ABRAHAM VAN DER PEERE. De vier gemelde Heeren stonden, eenige jaaren daarna, hunnen eigendom in de Volkplanting wederom af aan de Maatschappij en deelgenooten, voor de somme van *agtmaal honderd duizend guldens.*

Zie *Notulen van Zeeland*, van 4, 20 en 24 Sept. 1714. *Groot Plakaatboek*, V. Deel, p. 1551 en 1553.

DOBBESSE, (CORNELIS) een *Amsteldammer*, eerst Pastoor te *Zoe-*

Zoeterwoude, en naderhand in zijne geboorteſtad, alwaar hij overleed, den 31ſten Januarij 1679.

Zie *Oudheden van Utrecht*, II. Deel, p. 476.

DOBBIUS, (JOHANNES) geboren in '*s Hage*, Doctor in de Godgeleerdheid, en Pastoor te *Leiden*, en na afſtand daarvan gedaan te hebben, te *Zwolle*. Dien dienst ook verlaatende, werd hij te *Debberen*, in *Westphaalen*, Monnik, en, op het laatst zijns levens, Prior der Karthuiſers te *Kalker*.

Zie *Oudheden van Rhijnland*, p. 265.

DOCKENBURG, een Kasteel, in *Friesland*, aan de *Lauwer*, zo als men wil, in of omtrent 240 jaaren na de geboorte van CHRISTUS gebouwd, door UBBE, Hertog der *Friezen*. *Dockenburg*, zegt men, betekent zo veel als een *Haven*, *Vrijplaats voor de Schepen*; zo als dit *Dok*, of *Dockenburg*, toenmaals diende voor die ſchepen, welke uit *Friesland* naar *Deenemarken*, *Engeland*, enz. voeren, ten dienſte van den Koophandel. Zie verder op het Artikel DOKKUM.

DODDENDAAL, eene Half-Heerlijkheid, in het Rijk van *Nijmeegen*, nabij *Ewijk*, alwaar men nog de overblijfzels ziet van het voorheen aanzienlijk Heerenhuis, of Slot, van dien naam, en waarvan het zwaare muurwerk, door de Franſchen, in de jaaren 1672 en 1702, zeer beſchadigd is. Een gedeelte van hetzelve is tot eene wooning van den Eigenaar bekwaam gemaakt. Deze, zijnde Roomschgezind, houd een Priester op het zelve, die den dienst verricht, in eene ruimen kelder, die wel agt honderd menſchen bevatten kan.

Zie *Tegenwoordige Staat*, *en Geographiſche Beſchrijving van Gelderland*.

DODINS-LANE, *Lane*, of *Laan*, is, bij de *Friezen* en *Hollanders*, een bijzondere weg, loopende na eene Wooning, Hofſteede, of Kerk. Zo vindt men *Berg-lane*, *Kerk-lane*, *Dodins-lane*, enz. Volgens een giftbrief van ALEID, als Voogdes-

 ſe

ſe van *Holland*, van het jaar 1260, moet deze niet verre van *Leiden* geleegen hebben.

Zie ALTING, Tom. II, fol. 44.

DODO, word gehouden voor den tweeden zoon van HEIMAN of HEIMEN, Heere van *Leerdam*, welke, door zijnen vader, daarmede beſchonken werd, en de tweede Heer van die plaats zou geweest zijn. Hij zonder Erfgenaamen overleeden zijnde, is *Leerdam* wederom overgegaan in het *Huis van Arkel.* Anderen ſchrijven de ſtichting van *Leerdam* toe aan FOP, of FOLPERT, broeder van DODO. Ook zijn 'er, die dezen DODO, HEIMAN noemen, en zeggen, dat hij, uit hoofde van zijns broeders kinderen, tot geen ſtaat kunnende geraaken, zig naar *Frankrijk* begeeven had; dat hij aldaar, door het bedrijven van roemrugtige daaden, tot Graaf in het *Land van Aquitanie* verheven werd. Dan, wij behoeven de zaaken van hun, die dus van den weg afdwaalen, maar in te zien, om van hunne misſlagen overtuigd te worden. Ook hebben wij reeds, op het geſlacht van ARKEL, gezien, dat deze ſtellingen met de waarheid niet overeenkomen. Dus houden wij dan DODO voor den tweeden Heer van *Leerdam.*

DODO, een ander van dien naam, geboren in *Friesland*, was Kanunnik te *Bazel.* Van hem weet men niet anders, dan dat hij de eerſte geweest is, die poogingen deed om de Werken van den Oudvader AUGUSTINUS bijéén te doen drukken; hij had den inhoud van ieder verhandeling aan het hoofd geſteld. Doch de Pestziekte belette hem, in het jaar 1501, zijn opgenomene taak te volvoeren.

Zie *Oudheden van Friesland*, I. Deel, p. 352.

DODO, zoon van BERWOUT, Advocaat der Abdij van *Egmond*, na wiens overlijden DODO zig als erflijk Advocaat wilde doen kennen; dat hem, door den Abt WIJBOLD, die, in het jaar 1161, Heer WOUTER gevolgd was, betwist, en die daarin onderſteund werd door alle de Kloosterbroeders. DODO, om zijn regt te doen gelden, deed beſlag leggen op alle de kloostergoederen.

De

De twisten, die daar uit voortkwamen, werden zo hevig, dat beide partijen zig verpligt vonden, de zaak voor te stellen aan Graave FLORIS DEN DERDEN; die dan ook, in het jaar 1174, de volgende uitspraak deed:

Kennelijk zij alle geloovige Kristenen, dat Floris, *Graave van* Holland, *zoon van* Dirk, *in hoope dat Godt hem daar voor zal beloonen, het verschil, dat 'er ontstaan was, tusschen het* Klooster van Egmond, *en* Dodo, Berwouts zoon, (*dewijl hij voorgaf, dat het ampt van Klooster Voorspraak, en het regt der geheele Abdij, zijn Erflijk leen was, en de Kloosterbroeders dit wederspraken*) *geslist en bijgelegd heeft: Weshalve de Graave, op het advis zijner Raaden en Edelen, geordonneert, en voor een groote menigte van menschen uitspraak gedaan heeft, dat de* Graave van Holland, *alleen is en blijft* wettig Advocaat der Kerke van Egmond, *en dewijl de kerk in het mindere geen uitspraak ontbeeren kan, daarom heeft Hij openlijk vastgesteld, dat de geen, die de Graaven des Lands, en den Abt des Kloosters, met gemeen goedvinden, daartoe mogten verkiezen, de Advocaat des Kloosters zijn zal; en die bediening niet uit eenig gunstbewijs, maar volgends overeenstemming, zo laug behouden zal, als de Abt en Graaven dienstig zullen oordeelen.*

Graaf FLORIS ontkende dus het regt, dat DODO meende te hebben; doch na gedaane uitspraak, werd DODO echter als Advocaat aangesteld. Hij bouwde daarna zijn Slot, dat men nog den *Hoef* noemt. Men zie, wat wij, ten aanzien van dit ampt van ADVOCAAT DER KERKE, reeds gezegd hebben, in ons I. Deel.

DODONEUS, (REMBERTUS) werd geboren te *Mechelen*, den 19den Junij des jaars 1517. Te *Leuven* leide hij de gronden tot de kennisse der Geneeskunst, bezogt daarna de Hooge Schoolen in *Frankrijk* en *Italië*, en werd, zo door zijne naarstigheid als omgang met de vermaardste geleerden van dien tijd, zeer vermaard in de Geneeskunst en andere Wetenschappen. Bijzonder leidde hij zig toe op de kennisse der kruiden. Uit *Italië* begaf hij zig naar *Duitschland*, en werd aldaar Lijfarts van de Keizers MAXIMILIAAN en RUDOLPH DEN TWEEDEN. In de *Nederlan-*

 den

den komende, werd hij, te *Leyden*, in het jaar 1582, tot Hoogleeraar in de Geneeskunst beroepen. Hij ſtierf aldaar, den 10den Maart 1585, in den ouderdom van agt-en-zestig jaaren, nalaatende verſcheiden Werken, onder welke uitmunt zijn *Kruidboek*. Zijne andere werken zijn, *Oefening der Geneeskunde*; *Geneeskundige Raadgeevingen*; *Inleiding tot de Aardklootkunde*; *Beginzelen der Hemel en Aardrijkskunde*, enz.

Zie MEURSIUS, MELCHIOR, VAL. AND., M. VAN DER LINDEN, *de Script Med.* Zijn afbeeldzel gaat, op onderſcheidene wijzen, in prent uit.

DOEDES, *Vice-Admiraal*, in dienst van den Lande, en wel op den beroemden togt naar *Chattam*, in het jaar 1667, waarvan wij, op het Art. van BRAKEL, in het VIII. Deel, reeds melding gemaakt hebben. DOEDES was beſcheiden onder de Vlag van den Luitenant-Admiraal DE RUITER.

DOELE, (*'t Land den*) of de *Polder van den Doele*, in *Staats Vlaanderen*, legt, ten Westen en ten Noorden, tegen het verdronken land van *Saaftingen*, ten Oosten tegen de *Schelde*, en ten Zuiden tegen het land van *Keteneſſe*; het is, van het noorden naar het zuiden, ruim een uur gaans lang, en, van het oosten naar het westen, een half uur breed. Het is eene Heerlijkheid, die hoog, laag en middelbaar geregt oefent. Men vindt aldaar goed wei- en koorenland. Dan het onderhoud der dijken aldaar kost jaarlijks een aanmerklijke ſomme. In het *Land van den Doele*, aan de *Schelde*, ligt een klein Dorpje, 't welk dien zelven naam heeft, alwaar de Roomschgezinden eene Kerk hebben, waarin zij hunnen Godsdienst verrigten. Op de grenzen van het *Land van Saaftingen* lag, weleer, het *Fort den Doel*. In deze dagen is *de Doel* zeer berugt geworden, door een verſchil tusſchen de *Staaten* en zijne Keizerlijke Majesteit JOSEPHUS DEN TWEEDEN, over de grensſcheiding. Zie verder LIEFKENHOEK. In het *Barriere Tractaat*, van den 15den November 1713, leest men: *En tot Conſervatie van de beneden Schelde, en de Communicatie van Staats Braband en Vlaanderen*, ſedert zijne Keizerlijke en Katholijke Majesteit, *in volle en volkomen eigen-*

XII. D^{1}. pl. II.

ROBERTUS DODONEUS.

J. Buys, Delin. Reint. Vinkeles, sculpsit.

gendom en Souverainiteit, het Dorp en Polder den Doel, *alsmede de Polders van* St. Anne *en* Ketenisse.

Doele, of *Doelen.* Aldus noemt men zekere gebouwen, die men bijna in alle Steden vindt, en, in vroegere jaaren, zijn opgericht ten dienste der Schutterijën. Zij draagen ook den bijnaam van *Kloveniers-*, *Hand-* of *Voetboogs-Doelen*, naar het schietgeweer, dat de Schutterijën, aan welke dezelve weleer behoorden, gewoon waren te gebruiken. Alle dezelven moetende beschrijven, of reeds beschreeven hebbende, onder de beschrijvingen der bijzondere Steden, gaan wij het verdere daarvan stilzwijgende voorbij; zo als wij dan ook doen omtrent de

Doelisten, met verzoek dat de Leezer gelieve te herzien, het geene wij, van die Muitemaakers in *Amsteldam*, zo in het jaar 1672 als 1748, gezegd hebben op het Art. AMSTELDAM, in het III. Deel, alwaar wij hunne bedrijven, omstandig, hebben ter nedergesteld.

Doenjum; zie DONJUM, een Dorp, in *Friesland.*

Doenrijp; zie DRONRIJP, of *Rijp*, een Dorp, in *Friesland.*

Does, of *de Does*, eene rivier, of eigenlijk de derde *Rhijnsprankel*, welke, een groot half uur van *Leyden*, uit den *Rhijn* uitwatert, loopende van *Leiderdorp*, door de Heerlijkheid *Alkemade* en *Esselijkerwoude*, tot in de *Wijde Aa*, daar zij het uitloopend water van de *Heimanswetering* ontvangt. Als een vierde Rhijnspruit, komende van *Alphen* uit den *Rhijn*, door *Woubrugge*, vlietende mede tot in de *Wijde Aa*, en daar zig vermengende met *de Does*, doorloopt ze de *Brasemer* en *Oude Wetering*, tot aan den *Duikerhoek*, anders *Ruigenhoek* genaamd, door het *Leidsche Meer*, voorts haaren loop neemende naar *Polanen* en *Sanerkolk.* Van dezen *Rhijnsprankel* heeft het oud Adelijk geslacht, waarvan wij zo aanstonds zullen spreeken, zijnen naam ontvangen.

DOES, (*Huis te*) waarnaar het oud Adelijk geslacht van VAN DER DOES den naam heeft, stond, weleer, aan het bovengemelde Water *de Does*, omtrent de plaats daar hetzelve in den *Rhijn* valt, doch is, sedert eenige jaaren, afgebroken.

DOES, (VAN DER) een oud Adelijk geslacht, afkomstig uit *Rhijnland*; men zie van hetzelve de bijgaande TAFELS, en eenige bijzonderheden van dezen en geenen, daarop gemeld, in de volgende Artikelen.

DOES, (MAURIJN VAN DER) staat bekend als Raad van Graave WILLEM DEN DERDEN. Hij bloeide in en omtrent het jaar 1326. Zijne vrouw was de zuster van Heere WOUTER VAN AMSTEL VAN MIJNDEN.

DOES, (MAURIJN VAN DER) een kleinzoon van bovengemelden, hield de partij der *Hoekschen*; dat is, hij verklaarde zig voor Vrouwe MARGRIET, tegen haaren zoon WILLEM DEN VIJFDEN. Doch hij verzoende zig, daarna, met den Graaf, en diende hem met drie paarden, onder den Heer VAN BREDERODE, in den oorlog tegen JAN VAN ARKEL. Hij werd, bij *Oudewater*, gevangen, en niet ontslagen, dan na het betaalen van groot losgeld; waarvoor hij zelfs, om zijne vrijheid te bekomen, veel van zijne goederen verkoopen moest. Dan, deze schade werd hem, in het jaar 1397, door Hertog ALBERT VAN BEIJEREN, vergoed. Zijne vrouw was LIJSBETH VAN VOORN.

DOES, (DIRK VAN DER) mede uit dit geslacht afstammende, was, in 1446, Schout te *Dordrecht*, en Baljuw van *Zuidholland*. Hij stierf, in hoogen ouderdom, in 1480.

DOES, (DIRK VAN DER) geduurende het beleg van *Haarlem*, daar binnen zijnde, werden zijne beide beenen afgeschoten; welk ongeval hem den dood veroorzaakte.

DOES, (JACOB VAN DER) was Raad van Prinse WILLEM DEN EERSTEN, en, benevens den Heer VAN NOORDWIJK, Gouverneur der

on van *Dirk* uit
van Oudshoorn,
van Poelgeest,

n den *Does*, ge-
liet na vijf Kin-

l ten man *Adri-*
Kinderen.

onge, getrouwd
, Raad in den
f 1629.

uwd met *Simon*
na.

eerste Kind, uit
k en *Elisabeth*
meester van de
overleed 1502,
Dogter van *Ja-*
uid dogter van
len Kinderen. I.

nne te Konings-

nne te Loosdui-
om het slegt ge-

Jonge, Nonne

iit 1474.

G. 1. *Adriaan van der Does*, Dogter van WILLEM, getrouwd met *Jan van Lokhorst*.

2. *Henrika van der Does*, getrouwd met *Herman Jacob van Oestgeest*.

3. *Margreta van der Does*, getrouwd met *Willem Stoop*.

H. 1. DIRK VAN DER DOES, Ob. ongeh.

2. *Hendrik van der Does*, was 1518 Schout te Leiden, getrouwd met *Adriana van Boshuizen*, en daarna met *Catharina de Vriese*, laatende na vier Kinderen. K.

3. *Margreta van der Does*, Nonne te Koningsveld.

4. *N. van der Does*, 1492 Nonne ter Lee.

5. *Machteld van der Does*, haar eerste Man was *Jacob van Dorp*, de tweede *Gerrit van Hoogwoude*.

I. 1. *Elisabeth van der Does*, dogter van *Adriaan*, getrouwd met *Jan Ruigrok van der Werve*, de tweede *Willem van Reimerswaal*.

2. DIRK VAN DER DOES, Heer van Kattendijk, enz. getrouwd met *Josina van Zuilen*, Erfdogter van *Noordwijk*, verwekte bij haar zes Kinderen L. Uit het tweede Huwelijk van *Adriaan van der Does*.

3. *Jan van der Does*, Obiit 1529.

4. *Adriaan van der Does*, Obiit 1563.

5. *Filip van der Does*.

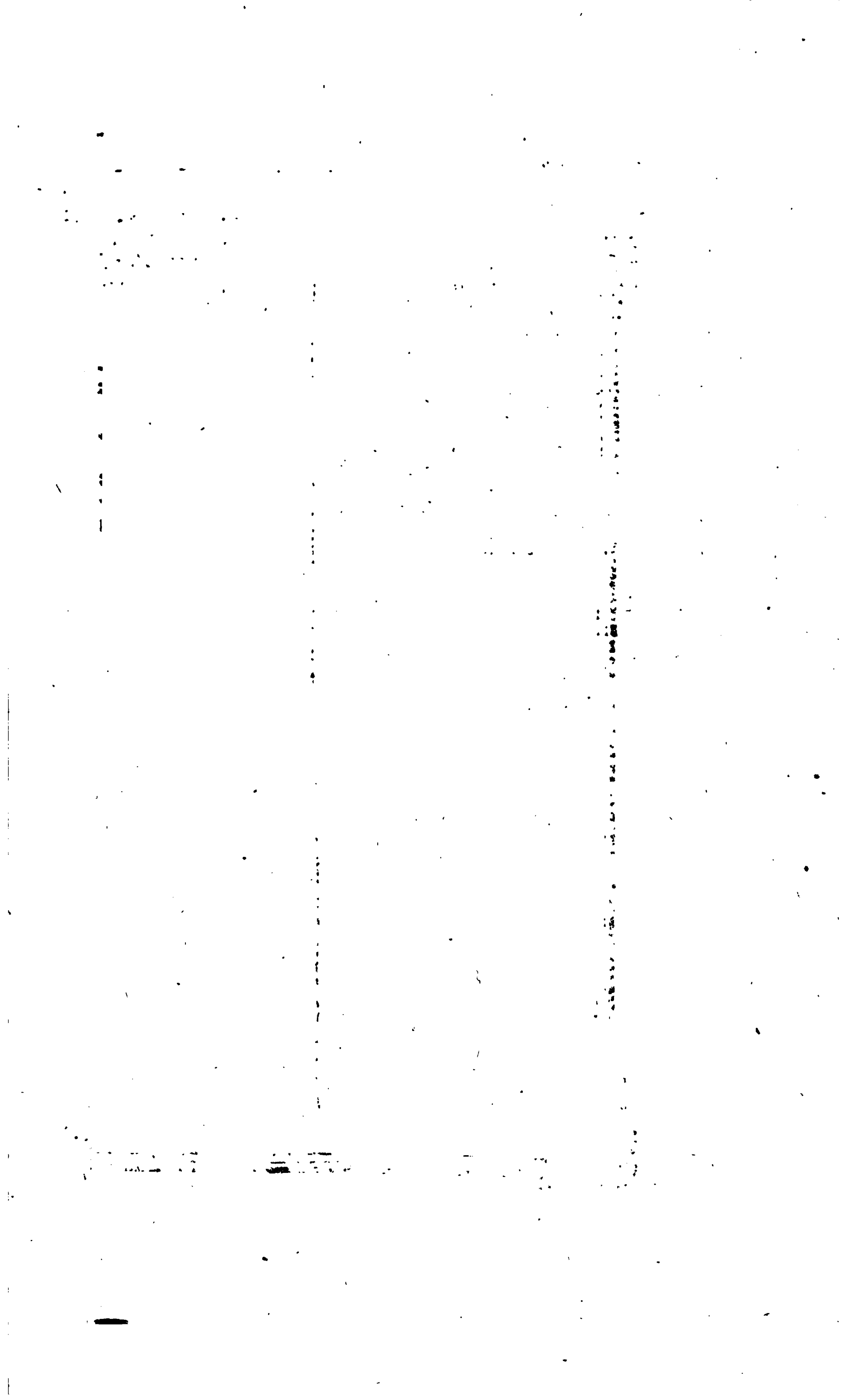
6. *Margreta van der Does*, bijgenaamd de Schoone, getrouwd met *Gillis van Rulijn*, de tweede *Dirk van Poelgeest*.

7. *Konelia*, Nonne te Rhijnburg.

8. *Elisabeth*. — ibid.

9. *Johanna*.

10. *Maria*.

V. Jonkheer WIGBOLD JAN THEODOOR *Baron van der Does*, beschreven in order der Ridderschap en Edelen van Holland en Westfriesland, en wegens dezelven Presideerende in het Collegie van Gecommitteerde Raaden, Bailjuw en Dijkgraaf van Rhijnland, Castelein, Drosaard en Dijkgraaf van Stad en Landen, van Heusden, Commissaris van 's Lands Posterijen; Meesterknaap der Houtvesterijen van Holland; Bailjuw van 's Gravenhage, Heer van beide de *Noordwijken*, *Langeveld* en *Ofhem*. Raad en Rentmeester Generaal van de Abdije van Leeuwenhorst, Vrijheer, Raad en Rentmeester Generaal der Abdije van Rhijnsburg, enz. enz. enz.

Jonkheer GERLACH DOIS BARON VAN DER DOES, Hoogheemraad van Delfland, Heer van Langeveld en Presideerende in de Provinciaale Rekenkamer van Holland en Westfriesland wegens de Ridderschap, enz. enz. enz.

Mr. *Bruno van der Does*, Bailjuw en Dijkgraaf van de Oude Landen van Altena en van de Krimpenerwaart, Vroedschap en Oud-Burgemeester te Gouda, Hoogheemraad van Schieland, enz. enz. enz.

der Stad *Leyden*, gedurende het beleg in het jaar 1574. Hij overleed, zeer schielijk, te *Rhoon*, bij *Dordrecht*, in het jaar 1577.

DOES, (DIRK VAN DER) was de jongste zoon van JACOB VAN DER DOES *Hendriksz*, en van CLARA VAN ADRICHEM; uit welk huwelijk hij, in het jaar 1562, geboren werd. Den ouderdom van vijf-en-twintig jaaren bereikt hebbende, werd hij, in 1587, Baljuw en Dijkgraaf van *Rhijnland*, en in het volgende jaar, Hoofdschout der Stad *Leiden*. In dat zelfde jaar, Vice-Admiraal van *Holland* zijnde, nam hij een Galjoot, onder het opzigt van DIEGO PIEMONTEL. Onder andere vond hij daarop een Wimpel van ongelooflijke lengte, die, als een gedenkteken, in de *St. Pieters Kerk*, te *Leiden*, werd opgehangen, en 'er nog te zien is. In het jaar 1594 was hij, nevens Graaf WILLEM, in *Groningerland*, en werd aldaar, bij het bestormen en inneemen van *Aduwarderzijl*, door zijn been geschoten. In het volgende jaar, werd hij, in plaats van CHARLES LEVIN, Heere van *Famars*, voor *Oortmarsfum*, in 1592 gesneuveld, en wiens plaats nog niet vervuld was, aangesteld tot Overste van het geschut en krijgstuig, op eene wedde van vier honderd guldens ter maand. In 1596 werdt hij, met PIETER MOIALEN, Commis, met een voorraad geld, aan Prinse MAURITS gezonden, die zig binnen *Hulst* bevond, en, in 1599, aangesteld tot Admiraal op de vloot, die naar *Spanje* was bestemd, nam, ten dien einde, den 21sten Mei, afscheid van Prinse MAURITS, en stak, den 26sten, met eene Vloot van zeventig zeilen, van voor *den Briel* in zee. Den 11den Junij naderde de vloot onder het geschut van het Kasteel *de Corrunnes*; doch, aldaar niets kunnende verrichten, zeilde zij voort, en kwam, den 26sten Junij, ten anker aan het Eiland *Groot Canarie*. Hij landde met groot gevaar en blijken van dapperheid. Eerst werd het Kasteel *de Palma* ingenomen, liggende een mijl beneden de Stad. Den 28sten ondernam de Admiraal het inneemen der Stad, waartoe hij zelve de stormladders beklom, en de belegerden zo grooten schrik aanjoeg, dat zij, met hunne beste goederen, op het gebergte vlugtten, en de Stad ten prooi aan den overwinnaar lieten. Na het houden van een dankdag, op den 30sten Junij,

be-

begon men, wijl de Vlugtelingen de behoorlijke brandschattingen weigerden, de klokken, het geschut, wijn, wolle, aan boord te brengen. Dit verrigt zijnde, werden, den 4den Julij, de Stad en omliggende Kloosters in brand gestooken, en het Eiland verlaaten; waarna de Admiraal VAN DER DOES zijne vloot verdeelde, en de helft der schepen, onder het beleid van JAN GERBRANDS, herwaards zondt. Onder het Eiland *Majo* leggende, nam hij verscheidene schepen, wendde het naar *Guinea*, langs de Eilanden van *Caap Verde*, en naderde voor *St. Thomas*, bijna onder de linie, twee graaden van de Westkust van *Afrika*, plonderde, na een hevigen tegenstand, hetzelve, als ook de Stad *Pavoasan*. De buit aldaar bekomen en ingeladen, bestond in bijna honderd stukken metaalen kanon, duizend kisten bruine zuiker, bijna veertien honderd Olifantstanden, Lijwaaten, enz. als ook een goede somme geld. Dit Eiland, door de hette, voor de Nederlanders zeer ongezond zijnde, werd 'er de Admiraal mede door eene ziekte aangetast, en, op den 24sten October 1599, in den ouderdom van zeven-en-dertig jaaren, uit het leven gerukt. Zijn lichaam werd, in een huis, diep onder de aarde, bedolven, en toen in brand gestoken, om het verborgen te doen blijven: waarna de Vloot, eerst onder bevel van CORNELIS LIENS, daarna van GERRIT STORM VAN WENA, en eindelijk van THOMAS STORM VAN WENA, in het Vaderland terug kwam. De Heer PIETER VAN DER DOES, zig, van jongs af, aan den krijg hebbende overgegeeven, was geen man van studie, maar wel van een goed oordeel. Van Adelborst was hij opgeklommen tot de waardigheid van Admiraal van de Vloot, en heeft, in dat kort bestek van jaaren, daar en boven, verscheidene politike en militaire ampten bekleed. Zijne vrouw en kinderen staan op de Geslachttafel gemeld.

Zie DE GROOT, *Jaarboeken*, BOR en anderen.

DOES, (MARGARETHA VAN DER) Staatjuffer bij de Hertoginne Weduwe van Hertog KAREL VAN BOURGONDIËN, beroemd wegens haare schoonheid. Zij trouwde, eerst met GILLIS VAN BULYN, Heer van *Brij*, in *Henegouwen*, en daarna met DIRK VAN POELGEEST, Ridder. Uit haar eerste huwelijk had zij eene dochter,

MAR-

MARGARETHA genaamd, die de vrouw werd van JACOB KABBELJAUW, van *Gent*, die bij haar verwekte een zoon, JAN KABBELJAUW genaamd; een man van naam, in 's Lands Geschiedenissen; hij was, in het jaar 1572, tegenwoordig bij de verovering van den *Briel*, en, in het volgende jaar, Gouverneur van het toen belegerd *Alkmaar*.

DOES, (JOHAN, of JAN VAN DER) meest bekend bij den naam van JANUS DOUZA. Het geen van hem, en zijne zoonen, elders, op den naam van DOUZA, gemeld wordt, zullen wij hier plaatzen. Deze, zijnde Heer van *Noordwijk* en *Katwijk*, werd geboren te *Leiden*, den 5den December des jaars 1545, uit het huwelijk van DIRK VAN DER DOES en ELISABETH VAN CATS. De gronden zijner ſtudiën leide hij eerst te *Lier*, in *Braband*, daarna te *Leuven*, en voltrok die te *Parijs*; vanwaar hij, met roem overlaaden, in zijne geboorteſtad terug kwam. Aldaar vondt hij dubbele gelegenheid, om zijne bekwaamheden ten toon te ſpreiden, als Geleerde, als Held, als Staatkundige, en boven al in Eerlijkheid en Vaderlandschliefde. De doorſlaandſte blijken van zijnen Heldenaart gaf hij, geduurende de ſtrenge belegering zijner geboorteſtad, in het jaar 1574; alwaar hem het Bevelhebberſchap was opgedragen. Te gelijk deed hij zijne Eerlijkheid kennen, toonende dat geen Spaansch goud, noch vleijerij, noch beloſten, noch bedreigingen, eenigen invloed hadden op het hart van dien braven Nederlander, of in ſtaat waren hem te doen wankelen. Laatere tijden en omſtandigheden deeden zijne Staatkunde kennen, dewijl geen der listen van LEICESTER in ſtaat was, om hem aftetrekken van de waare belangen van zijn Vaderland. Zo ſterk van alle kanten op de proef gezet zijnde, was hij het waare en echte voorwerp, waarop de Staaten des Lands, in die hachelijke omſtandigheid, zig konden verlaaten, en hem de gewigtigſte posten aanbetrouwen; zo als dan ook geſchiedde, in verſcheidene Gezantſchappen, naar *Engeland* en elders. Reeds in het jaar 1572 was hij afgezonden geweest aan ELISABETH, Koninginne van *Engeland*, om van haare Majesteit geld en manſchap, ter onderſteuninge, te verzoeken. Na den ongelukkigen dood van Prinſe WILLEM DEN EERSTEN,

sten, begaf hij zig, zonder 'er zelfs zijne huisvrouw kennis van te geeven, naar *Engeland*, met oogmerk, zo als men vermoed, om een weg tot nadere onderhandeling met de Koningin te baanen, en den keer, dien anderen tot *Frankrijk* wilden neemen, afteweeren. Toen men, in het volgende jaar, eenpaarig, besloten had, ELISABETH de opperheerschappij en bescherming aantebieden, bevond zig de Heer VAN NOORDWIJK aan het hoofd van het aanzienlijk getal der Afgezanten.

Zijne Geleerdheid is nooit door iemand in twijffel getrokken; nog heden zijn zijne schriften 'er de bewijzen van. Hij was een groot Taalkundige, een uitmuntend Digter, een voortreffelijk Historieschrijver. Kortom, zijn verstand deed alle de Geleerden van zijnen tijd reikhalzen, om briefwisseling met hem te houden, en gaven hem de heerlijkste getuigenissen.

Hoe werkzaam hij moet geweest zijn, blijkt hier uit, wijl hij, buiten die gewichtige Posten, als Registermeester van *Holland*, Raad in den Hoogen Raad, Curator der Leidsche Academie, nog heeft kunnen schrijven, *Annales Hollandiæ*, of *Jaarboeken van Holland*, Aantekeningen op de Latijnsche Dichters, PETRONIUS, PLAUTUS en CATULLUS.

Deze met regt genoemde *Groote van der Does*, overleed den 8sten of 11den October des jaars 1604, in het negen-en-vijftigste jaar zijns ouderdoms; nalaatende, uit zijn huwelijk met ELISABETH VAN ZUILEN, onder de agt kinderen, op de Geslachttafel vermeld, drie zoonen, die, onder den naam van DOUZA, mede in de geleerde wereld bekend zijn. 's Mans afbeeldzel gaat, op onderscheidene wijzen, in prent uit, waarvan de beste zijn die van VISSCHER en HOUBRAAKEN.

Zie verder HEINSIUS, *in Laudatione funebri*; SWEERSIUS; MEURSIUS, MELCHIOR ADAMI; VAL. ANDREAS; FOPPENS; BURMANNI *Syll. Epistol*, Tom. I. BOR; HOOFT; WAGENAAR, VIII. Deel; TE WATER en meer andere, die allen met lof van hem gesproken hebben.

DOES, (JOHAN, of JAN VAN DER) ook bekend bij den naam van JANUS DOUZA SECUNDUS, als zijnde de oudste zoon van bovengemelden, werd gebooren in het jaar 1572. Hij volgde zijnen

nen vader, met allen ijver, op het spoor der geleerdheid, en kreeg eerlang den roem van te zijn een groot Taal- en Historiekundige, daarbij een goed Digter, Philosoof en Wiskunstenaar. Allen, die hem kenden, waren overtuigd, dat hij zijnen vader, indien niet overtroffen, ten minsten zou geëvenaard hebben, zo de dood hem niet belet hadde, dien trap te bereiken. Hij stierf in den bloei zijner jaaren, den 21sten December 1596, laatende, op den ouderdom van vier-en-twintig jaaren, in de waardigheid van Bibliothecaris van de Leidsche Academie, verscheidene Latijnsche Werken na.

Zie SWEERTIUS, FOPPENS, VAL. ANDREAS.

DOES, (GEORG VAN DER) of DOUZA, tweede zoon van JOHAN VAN DER DOES en ELISABETH VAN ZUILEN, was mede een groot Taalkundige, en onthield zig, op zijne reize in de Oostersche Landen, eenigen tijd, te *Konstantinopole*. Het verhaal van zijne reize, met verscheidene opschriften, door hem, binnen die Stad, en elders, opgespeurd, heeft hij, bij wijze van een Brief, door den druk gemeen gemaakt; men vindt denzelven ook in den *Thesaurus* van GRONOVIUS. Hij overleed, op zijne terug reize met den Admiraal PIETER VAN DER DOES, in den bloei zijner jaaren, in het jaar 1599, nog geen vijf-en-twintig jaaren oud zijnde.

Zie *de Schrijvers hier voor gemeld.*

DOES, (FRANS VAN DER) of FRANÇISCUS DOUZA, de vierde zoon uit het bovengemelde huwelijk, was Kanunnik te *Utrecht*, en staat mede op den rol der Geleerden van *Nederland*. Door hem zijn, in het jaar 1600, uitgegeeven, de *Brieven van Julius Cæsar Scaliger*, benevens deszelfs uitleggingen of verklaaringen over de *Historie der Dieren van Aristoteles*, nevens de overgebleevene stukken van LUCILIUS, met zijne ophelderingen.

Zie *als vooren.*

DOES, (DIRK VAN DER) of DIDERIK DOUZA, de zesde zoon uit meergemelde huwelijk, was Heer *van Berkenstein*, en Schepen der Stad *Utrecht*; een man van veel bekwaamheid en geleerdheid.

heid. Door hem is, in het jaar 1614, uitgegeeven, de *Chrónijk van Gregorius Logotheta*, met zijne aanmerkingen; en, in 1638, een ander werk, onder den tijtel van *Farrago Ethica variarum linguarum, variorumque auctorum*; als mede, *Lusus imaginis jocosæ*, en anderen.

Zie mede *als vooren.*

Does, (van der) een ander, doch mede een zeer oud en beroemd geslacht van dezen naam, in *Zuidholland*, voerende een onderscheiden wapen; dat van het eerstgemelde is *negen roode Ruiten, vijf onder en vier boven, op een goud veld*; doch dit heeft een *roode Leeuw op een goud veld.* Uit dit beroemd geslacht zijn mede veele mannen van aanzien te voorschijn gekomen, onder andere de volgende.

Does, (filips van der) Kamerheer van Vrouwe jacoba van beijeren, Graavinne van *Holland.* Hij had ter vrouwe heilwig, *Heeren Jansdochter van Roozendaal*, Ridder, met welke hij ten huwelijk kreeg, de Ambachtsheerlijkheid van *Heer Jansdam*, met de Tiende. Hij liet na,

Does, (bartholomeus van der) Heer van *St. Jansdam*, Dijkgraaf van *Zwijndrecht*; hij woonde binnen *Dordrecht*, en stierf aldaar in hoogen ouderdom, in 1434. Tweemaal was hij gehuwd geweest, eerst met yda van muilwijk, van *Dordrecht*; de tweede vrouw staat niet bekend. In het eerste huwelijk verwekte hij:

Yda van der does, getrouwd met Mr. jan boern, Raad en Kamerheer van Hertog karel van bourgondiën; zij baarde hem ééne dogter, margaretha genaamd.

Elisabeth van der does, die ten man had tieleman oom van wijngaarden.

Uit het tweede huwelijk, met *N. N.*, verwekte hij:

Fr-

FILIPS VAN DER DOES, na zijns vaders dood, Heer van *St. Jansdam*, en Kapitein van een Slot op *Texel*. Hij overleed, in 1517, nalaatende zijne weduw ELISABETH VAN AAKERLAAKEN, bij welke hij, volgens VAN LEEUWEN, verwekte, vijf-en-twintig kinderen, waarvan 'er maar vijf in leeven bleeven:

JOOST VAN DER DOES, die volgt.
BARTHOLOMEUS.
FILIPS.
CATHARINA.
ELISABETH.

JOOST VAN DER DOES, Heer van *St. Jansdam*, trouwde met ANNA VAN DER SCHOIR, waarbij hij won, FILIPS, JOHAN, CORNELIS, WILLEM en ANNA VAN DER DOES. JOHAN bragt zijn geslacht over in *Engeland*, daar hij kinderen naliet. VAN LEEUWEN meld nog uit dit geslacht eene MARIA VAN DER DOES, die ten man had Mr. JACOB CROESINK, Rekenmeester van *Holland*, overleeden, Ao. 1493.

Zie *Bat. Illustr.* p. 933.

DOES, (WILLEM VAN DER) en meer andere van dien naam, als SIMON VAN DER DOES, vindt men gemeld op de Regeeringslijsten van *Amsteldam*, en in andere Steden. Doch wij zijn buiten staat te bepaalen, of de twee, zo even genoemd, tot een van de beide geslagten behoord hebben, of van een ander afkomstig zijn. WILLEM VAN DER DOES was, in het jaar 1585, Hoofdschout te *Amsteldam*, en SIMON VAN DER DOES, in 1618, Raad, en, 1621, Schepen aldaar.

Zie WAGENAAR, *Beschrijving van Amsteldam*, IV. Stuk, p. 35 en 378, V. Stuk, p. 86, 116 en 123, in 8°.

DOES, (JACOB VAN DER) werd geboren te *Amsteldam*, den 4den Maart 1629, van aanzienlijken huize; zijnde zijn grootvader aldaar geweest Secretaris, en zijn vader Secretaris van de Assurantiekamer. Deze hem, al vroeg, door den dood ontvallen zijnde, moest JACOB voor zijn tijdelijk bestaan zorgen.

Hij begaf zig tot de Schilderkunst, en trok, met zijn twintigste jaar, naar *Italie*, alwaar hij weinig opgang maakte. In zijn Vaderland terug gekeerd zijnde, zette hij zig in *'s Hage* neder. De dood eener beminde egtgenoote maakte hem traag en lusteloos. Zijne vrienden bezorgden hem het Secretarisampt te *Slooten*. Bij het waarneemen daarvan oefende hij de schilderkunst, bestaande meest in het afteekenen van schaapjes en ander viervoetig gedierte. Hij overleed, den 17den November des jaars 1673, nalaatende twee zoonen, SIMON en JACOB, die mede, schoon met nog ongelukkiger uitslag, de schilderkunst geoefent hebben. SIMON kreeg, door goede voorspraak, een plaats in 't Gasthuis in den *Haag*; doch ontloopende hetzelve, generde hij zig, in *Braband*, met voor de Kunstkoopers te schilderen. Zijn broeder JACOB leide mede een zwervend leeven, en overleed te *Parys*.

Zie HOUBRAKEN, III. Deel, 306 en 307. WAGENAAR, XI. Stuk, in 8°, p. 417 en 418.

DOESBURG, voorheen een zeer sterk Steedje, in *Nederland*, liggende in het Westerdeel van het Graafschap *Zutphen*, omtrent drie uuren van daar, ter plaatse daar de *Oude* en *Nieuwe Yssel* zig met elkander vereenigen. Behalven *Zutphen*, zijn, in dit Kwartier van *Gelderland*, nog drie mindere Steden, die het regt van stem in de Vergadering der Staaten des Kwartiers hebben: *Deutecom*, *Lochem* en *Grol*. Onder het Richterampt van *Doesburg* behoort het Kerspel *Angerloo*, *Lathum* met de geërfden, *Dreinpt* met de geërfden. *Doesburg* is zeer oud. Men wil zelfs, dat het al vóór CHRISTUS geboorte bekend was. De naspoorders der aloudheid stellen het als zeker, dat de Bouwheer daarvan DRUZUS NERO, de stiefzoon van Keizer AUGUSTUS, geweest is, en dat het, na het dertiende jaar onzer Tijdrekening, den naam van *Druzusburgt* zou gehad hebben, en, met weglaating van eenige letteren, naderhand *Doesburg* genoemd is. Zij, die dit stellen, bevestigen het met de woorden van LUCIUS FLORUS, die zegt, dat DRUZUS, op de rivieren de *Maas*, *Elbe*, *Weser* en den *Rhijn*, meer dan vijftig Kasteelen en Burgten heeft doen bouwen, waaronder dan ook *Druzusburgt*, nu *Doesburg*,

geteld word, als leggende aan den kant van den *Rhijn*, *Fossa Drusiana*. Van ouds was deze Stad eene der *Vrije steden*. Zij heeft zeer welige wei- en bouwlanden ox welke, van den *Veluwschen* kant, omtrent een half uur bij de Stad, zig uitstrekken tot aan een gebergte, dat met zeer vermaaklijk bosch bewassen is. De oude *St. Maarten Kerk* stond, weleer, aan de *Saltpoort*, nevens den *Wal*; in oude Handvesten werd zij de *Moederkerk* genaamt. Haare stichtingtijd is onbekend. Dit weet men, dat zij, in het jaar 1430, door een geweldigen storm en watervloed, met een gedeelte der Stad, is weggespoeld, en daarna eene andere, meer dieper stadwaarts in, gebouwd is, die nog in wezen is, en met een zeer sierlijken hoogen Toren pronkt.

De Commandeur van het Duitsche Huis binnen *Utrecht*, was voortijds verpligt, in eigen persoon, of ten zijnen koste, door een van de Orde, daar toe te zenden, den Dienst aldaar waar te neemen. Deze verpligting, en het daaruit volgend regt, was aan deze Ridders gekomen, van de Kloosterbroeders te *Bethlehem*, een der oudste Conventen in het Graafschap *Zutphen*. Deze Kerk met den Toren is tweemaal door het vuur zwaar beschadigd; eerst in het jaar 1483, en ten tweedemaal in het jaar 1517. De tweede Kerk staat aan het Gasthuis.

Behalven de Kloosters *St. Maria op den Graave* en *St. Catharina op den Berg*, beide Bagijnen Conventen, (waarvan het laatste, in 1586, uitgezonderd het kerkje, door de *Engelschen* Soldaaten werd afgebrand,) was 'er nog het rijke Broederhuis voor de *Joristen*, (waarin eene voortreffelijke Bibliotheek was, welke, door de Soldaaten van LEICESTER, openlijk op de markt verbrand werd,) en daarbij een Arme-Broederhuis; dus genaamd, om dat het weinig inkomsten had. Deze Broeders maakten hun werk, om hunne leerlingen in de vrije kunsten te onderwijzen, in de toen ter tijd vermaarde Stads-School, in het jaar 1466 te niet gegaan, bij gebrek van Leerlingen, dewijl zij 'er, geduurende den oorlog, tusschen Hertog ADOLF van *Gelder* en dien van *Kleef*, niet veilig waren. In de Zeventiende Eeuwe is aldaar een tweede Latijnsche School opgericht. Onder andere Godsdienstige gestichten, aldaar nog in wezen, verdient ge-

 noemd

noemd te worden, het Gasthuis voor vreemde armen, en een ander voor oude gebrekkige lieden, een Weduwen- en Weeshuis.

Den zeer voortreffelijken Burgt van DRUZUS heeft Hertog KAREL *van Gelder*, ten gronde toe, laaten slegten, en, in het jaar 1522, een anderen doen maaken, die, in 1537, in een oploop der Burgers, vermids KAREL, door slegte streeken, *Gelderland* onder *Frankrijk* zogt te brengen, werd ter nedergeworpen, om zig voor zijne aanslagen te beveiligen. Onder het omverrehaalen vondt men 'er eenen Romeinschen muurbreeker, en zeer oude muntstukken. In laateren tijd werden ook, met goedvinden der Staaten, op den voorslag van Prinse MAURITS, de steenen muuren afgebroken, en de Stad met een schoonen aarden wal omgeeven.

Wat de oude Geschiedenissen van *Doesburg* betreft; in het jaar 844 werd hetzelve, door de *Deenen* en *Noormannen*, ingenomen. Zij maakten, ter zijde van de Stad, een Blokhuis, met oogmerk om aldaar te huisvesten; doch werden hierin verhinderd, dewijl de *Franken*, in het volgende jaar, hen noodzaakten te vertrekken. Zij, die voorgeeven, dat *Doesburg*, in het jaar 1300, nog geene Stad was, worden daarvan ten klaarsten overtuigd, uit de Privilegiën, door Hertog OTTO DEN DERDEN, daaraan verleend, in de jaaren 1231 en 1237, waarin *Doesburg* uitdrukkelijk eene Stad genoemd wordt. Ook was 'er, al van zeer oude tijden af, een Rigterampt, bestaande in eenige Dorpen, *Angerloo*, *Drempt* en *Oldenkloos*ter. In den oorlog, tusschen REINALD, Hertog van *Gelder*, en zijnen broeder EDUARD, is *Doesburg*, in het jaar 1355, over en weer gegaan, nu aan den eenen, en dan aan den anderen. Ook verbonden de Inwoonders zig met ADOLF, Hertog van *Gelder*, in den oorlog tegen zijnen vader; doch 't geen hun zuur opbrak; want deze de banden wat ruimer krijgende, werd de Poort, door verraad, voor de Kleefsche hulpbende geopend, en de Stad bijna geheel geplonderd. Meer dan eens hebben die van *Doesburg*, onder het *Bourgondisch* juk, moeten zugten. In het jaar 1505 moesten zij zig aan FILIPS DEN EERSTEN, en daarna aan FILIPS DEN TWEEDEN, overgeeven. In den jaare 1568, voor de magt en tirannij van ALBA, bedugt zijnde, beval de Magi-

gistraat, aan de Gereformeerde Leeraars, die buiten de Stad predikten; zig van daar te begeeven. Zo als zij buiten waren, werden de Poorten achter hun toegesloten; op dat niemand der Burgeren hun hooren, of behulpzaam zijn zou. Intusschen was dit, zo wel hier, als elders, de verkeerde weg, om den loop der Hervorming tegen te gaan, of te doen verminderen. In het jaar 1572 werd de Stad, door Graaf WILLEM VAN DEN BERG, nevens meer andere Steden in *Gelderland*, veroverd. Naderhand gaven zij zig wederom in de magt der Spanjaarden; waaronder zij bleeven, tot in het jaar 1576, toen *Doesburg* wederom aan de Staaten overging. Naderhand, in het jaar 1585, ging de Stad, door verraad, van nieuws, aan FILIPS over. LEICESTER maakte 'er zig, in het volgende jaar, wederom meester van. Sedert dien tijd is het aan den Staat gebleeven. Prins MAURITS heeft *Doesburg* versterkt met negen Bolwerken en Ravelijns, benevens een Hoornwerk, en, buiten de *Oijepoort*, met een breede en diepe graft, omringd van een Contrescharp; stellende het dus in een behoorlijken staat van tegenweer. Zedert de vrede met *Spanje*, in 1648, te *Munster* gesloten was, heeft men, even als of men nooit eenen vijandelijken aanval meer te dugten had, door verzuim van nodige reparatien, zo hier als op andere plaatsen, alles laaten vervallen. Nogthans werd, op order van den Raad van Staaten, en door de waakzaamheid van Prinse WILLEM DEN DERDEN, in het jaar 1672, even vóór de aankomst der Franschen, toen men den nood gewaar werd, *Doesburg* in behoorlijken staat van tegenweer gebragt. WILLEM DE DERDE had, bovendien, een Dam in den *Ysel* doen leggen, waardoor het omliggende land vrij diep onder water had kunnen gezet worden, indien de *Ysel* niet te min van water voorzien ware. De Magistraat was mede ijverig in alles, wat tot tegenweer kon dienen. Het Magazijn was wel voorzien, en de bezetting tamelijk sterk. In dien toestand kwam, den 6den Junij, LODEWIJK DE VEERTIENDE, met zijn leger, voor *Doesburg*, eischte de Stad op, doch kreeg een weigerend antwoord. De Kolonel NIEUWLANDT verklaarde, voor God en de Magistraat, de Stad tot den laatsten druppel bloeds te zullen verdedigen. Op zijne aanmaaning deeden de Luitenant-Colonel VAN GENT, de Major EIJCK, en andere

Officieren, als ook de leden van de Magistraat, het zelfde. Maar den volgenden dag rees 'er, wegens het opperbevel, onder de Bevelhebbers, een hevig geschil. De Heeren INGE NIEUWLAND en COUTRE meenden 'er even zeer toe geregtigt te zijn. Door de voorzigtigheid van de Magistraat, vermids COUTRE tegen de uitspraak van den Krijgsraad geprotesteerd had, werd het bemiddeld, dat zij te zamen het Gouvernement, met onderlinge voorkennis, zouden hebben. Op dat zelfde oogenblik werd de Stad, door 's Konings brieven aan den Krijgsraad, voor de tweedemaal, opgeëischt, doch de brenger met dezelven, ongeopend, terug gezonden. Den 18den gingen de vijanden met het maaken hunner approches ijverig voort, en wierpen een Batterij van twaalf stukken op, niettegenstaande 'er uit de Stad geweldig geschoten werd. Den 19den kwam 'er wederom een *Fransche* Trompetter, uit naam van de Marquis DURAS, Kapitein van 's Konings Lijfwagt, verzoekende dat de Gouverneur, op drie honderd passen buiten de Stad, bij den Marquis wilde komen, om mondeling met hem te spreeken. Uit naam van NIEUWLAND, werd hem geantwoord, *dat hij, in deze gelegenheid, met den Marquis, wiens Meester de vijand van zijnen Meesters was, in geen gesprek konde treeden.* Daags daaraan zag men, met het aanbreeken van den dag, dat de *Franschen* hunne naderingen, ter zijde van den Panoven, begonnen te openen, en aldaar eene batterij opwerpen; waarin zij, echter, door het geschut van de Stad, verhinderd werden. De Magistraat drong aan, om een uitval te doen, en alzo den vijand het naderen te beletten; waar toe zig veele dappere Burgers en Vlugtelingen wilden laaten gebruiken. De Burgemeester REMSEN en de Secretaris HUGEN boden 'er zig gewillig toe aan; maar de Officieren van den Krijgsraad antwoordden, *dat de Krijgsraad oordeelde, de uitvallen schadelijk te zijn, en dat het wel was, den vijand met kleine partijën in beweeging te houden, vermids, met de uitvallen, de beste en dapperste Soldaaten in gevaar gesteld werden; doch indien de Franschen op de Contrescharp genaderd waren, dan zouden zij dezelven, voet voor voet, het land betwisten, en man tegen man vegten.* Inmiddels weeken de meeste Officieren en Soldaaten uit het Hoornwerk en de Ravelijns, klaagende den eenen, in

in geene vier-en-twintig, en de anderen, in geene agt-en-veertig uuren afgelost te zijn geweest, en dat, door het geduurig schieten, hunne borsten met blaauwe buken waren opgeloopen. Toen droeg de Krijgsraad aan de Magistraat voor, dat 'er volk moest geschaft worden, tot het maaken van eene Linie tegen den vijand, bij het houten Wambus en 's Lands Hoornwerk; dat de Bruggen van Communicatie gerepareert, en, in plaatse van de ongestelde Musketten, andere geleverd moesten worden. De Magistraat antwoordde op het eerste, *dat zij, al voor twee dagen, hadden aangeboden, deze Linie met een travers of doorsnijding te maaken; maar dat de Krijgsraad het toen onnodig geoordeeld had; en nu zou het onmoogelijk vallen, het volk te beweegen, om in 't heetst van het vuur te arbeiden, wijl de Krijgsraad had kunnen goedvinden, om, buiten kennis van de Magistraat, het houten Wambus in brand te doen steeken, waardoor een groot deel van de Palisfaden om verre gerukt zouden worden, en de Gravers voor het vuur des vijands bloot moesten staan; doch wist de Krijgsraad het volk 'er toe te krijgen, zij, van hunnen kant, zouden goed loon geeven.* Dit beloofden zij ook op het tweede voorstel. Wat de Musketten aanging, *dit stond aan hun; zij konden die uit de Magazijnen laaten haalen.* De Magistraat verzuimde ook niet, aan NIEUWLAND voor te draagen, het gevaar, waarin de Stad gesteld werd, door het verlaaten der posten. Hij antwoordde daarop, *geen kommando meer over de Soldaaten te hebben, om dat zij niet wilden vegten.* Als hem daarop gevraagd werd, *of hij dan zijn rapier niet konde gebruiken?* gaf hij ten wederantwoord: *het was een algemeen kwaad, en kon daarom niet gestraft worden.* COUTES, daarover wordende aangesproken, zeide: *hij wilde zig de zaak niet aantrekken, als hebbende niets te zeggen.* Inmiddels verzamelde zig een deel Wijven en ongewapende Mannen. Op den Wal komende, riepen zij, *dat zij, bij zulk eene slegte gesteltenis, overrompeld, en allen vermoord zouden kunnen worden, en dat men dus de Stad op voorwaarden moest overgeeven.* Het krijgsvolk gaf dit den naam van oproer, en dat het een zaak van groot gevolg was; zonder dat zij 'er, echter, iets tegen deeden. De Burgemeesters dreeven hun van de

wallen, en bewoogen de onwillig gewordene Burgers, om hunne geweeren wederom optevatten. In plaats dat dit de Soldaaten hadde moeten aanmoedigen, riep het volk van den Major LA NOY, *dat ze niet meer wilden vegten.* De onlusten, die onder de gemeente vermeerderden, werden door het krijgsvolk aangeſtookt; zij hadden den Eed, *van tot den laatſten man te willen vegten*, al vergeeten. Eenigen van de Bezetting ſtaken witte vaanen op den Wal; doch twee Burgers rukten die af, en ſcheurde ze in ſtukken. Kortom, INGE NIEUWLAND oordeelde de Stad niet langer houwbaar. Hierom maakte men, in den lafhartigen Krijgsraad, een ontwerp der Artikelen, wegens de overgave, terwijl genoegzaam alle de posten van Officiers en Soldaaten verlaaten werden. De Magiſtraat, hierdoor in vreeze gebragt zijnde, dat de Bezetting, afzonderlijk, buiten de Burgerij, zou capituleeren, zond den Burgemeeſter HUIJGEN, een bekwaam en dapper man, die niet dan met weerzin dien post aannam, maar, zo wel als zijne Mede-Regenten en goede Ingezetenen, door de lafhartigheid en ontrouw der Officieren en Soldaaten, zig in de noodzaaklijkheid gebragt zag om dien te aanvaarden. De Ritmeeſter HEEMSKERK, en de Kapitein BRAKEL, als afgezondenen van den Krijgsraad, gingen, met den Burgemeeſter HUIJGEN, naar het vijandlijk leger. Zij werden gebragt bij den Hertog VAN ENGUIEN, zoon des Prinſen VAN CONDÉ, die den Officieren duidelijk genoeg te kennen gaf, dat zij krijgsgevangenen moesten worden. En vermids de Magiſtraat nog geene Artikelen beraamd had, zeide de Hertog tot den Burgemeeſter, *dat hij naar de Stad gaan zou, en binnen het uur terug komen.* HUIJGEN ſpoedde zig naar de Stad. In allerijl werden eenige Artikelen beraamd, waarmede de Burgemeeſters RENSEN en HUIJGEN zig naar het *Franſche* Leger begaven. Zij bedongen, voor de Stad, vrijheid van Godsdienstoefening, en het behoud van Privilegiën, die zij, ſtaande onder de Staaten, genoten hadden; dat de Inwoonders en Vlugtelingen zouden blijven in het bezit hunner goederen, en de Stad verſchoond worden van plondering. De Bezetting verkreeg dit alleen: „ de Koning willende aanneemen de ſubmisſie van het Guarniſoen van *Doesburg*, heeft goedgevonden, aan de Commandanten, Officieren en Soldaaten, „ te

„ te accordeeren, dat zij zouden zijn *Prisonniers de Guerre*, „ mids dat zij belooven, de Stads poorten, met de aankomste „ van den dag, overteleveren. Gedaan in het veld voor *Does*„ *burg*, den 21sten Julij 1672, getekend de *Louvois*."

Toen de Burgermeester HUIJGEN de Artikelen, wegens de overgave der Stad, ondertekend, aan den Koning bragt, verzekerde hem zijne Majesteit, in persoon, de handhaving en nakoming van die allen; maar hoedanig, hieromtrent, het Koninglijk woord bewaard werd, ondervonden best de Ingezetenen. De Ritmeester HEEMSKERK reed, tusschen eene Bende Fransche Ruiters, mede naar den Koning, en werd, met alle zijne goederen, vrij van het regt der krijgsgevangenen verklaard, onder voorgeeven, dat hij het aangezigt des Konings in persoon gezien had. *Doesburg*, waarin aan niets gebrek was, dan alleen aan eene getrouwe Bezetting, en waarop nog geen het minste geweld gedaan was, ging dus, tegen den zin en wil van de Magistraat en Ingezetenen, alleen door het schelmsch gedrag der verachtingswaardige Krijgsbevelhebberen, en van 3503 Soldaaten, die allen krijgsgevangenen werden, over aan LODEWIJK DEN VEERTIENDEN, tot gewigtig nadeel voor den Staat, door het gemis van zo eene sterke vesting.

Hoe de Roomschgezinden terstond het hoofd opstaken tegen de Protestanten, hun de Kerk ontweldigden, en andere buitenspoorigheden bedreeven; hoe LODEWIJK de Burgers op rantsoen stelde, voor de klokken, geschut, koper en tin, onnoemlijke geldsommen afperste, en ondraaglijke lasten opleide, vindt men, omstandig, in schriften van dien tijd, gemeld, geduurende den tijd van anderhalf jaar, dat hij aldaar meester was; als ook, dat de Koning van *Frankrijk Doesburg*, even als meer andere Steden, zo lafhartig verliet, als het hem was overgegeeven.

Het ging hier, als op meer andere plaatsen. De lafhartige Kommandanten zogten de schuld der schandelijke overgave te schuiven op den hals van de Magistraat en Ingezeetenen. Doch, al eens gesteld, dat deze nalaatig in hunnen pligt geweest waren, dan was immers eene Bezetting van 3500 man bekwaam en magtig genoeg, indien de verdeediging hun ernst geweest ware, om een gering getal burgers, waaronder zo weinige weer-

baare mannen gevonden werden, tot hunnen pligt te noodzaaken. Wat aangaat de verschillen, tusschen den Burgemeester HUIJGEN en den Kommandant INGE VAN NIEUWLAND, in den aanvang van het beleg; men vindt het verslag daarvan, in de Verklaaring van de Magistraat, van den 14den Augustus 1672, bij SIJLVIUS, *Vervolg op* AITZEMA, fol. 267; in den *Mercurius* van CASTELIJN, en bij VALKENIER, p. 497. enz. Van de Franschen waren voor *Doesburg* gebleeven de Heeren MARTINET, SOURY en MONCHAUX. Zij zelven zeiden, spottende, na de overgave, dat de overwinning dier Stad niet meer gekost had, dan een *Swaluw*, *Muis* en een *Gans*.

Sints dien tijd is deze Stad, nadat de Franschen 'er alle de Vestingwerken geslegt hadden, weder in een tamelijken staat van defensie gebragt. Aan de noordoostzijde van dezelve heeft men nu een Tangwerk, dat zeer wel onderhouden word. Ook is 'er nog, vóór eenige jaaren, een stuk weegs van de Stad af, tusschen het Noorden en Oosten, een hegt en sterk Retranchement gelegd, dat met zeven Lunetten voorzien is. De Bezetting bestaat thans uit een half Regiment Voetvolk, waarvan het overige gedeelte binnen de drie andere kleine stemmende Steden en *Brevoort* legt. De *Doesburgsche* Bezetting staat onder een Kommandeur, die een Major onder zig heeft. De Kommandant zit voor in den Krijgsraad, offchoon 'er een Onder-Officier in de Stad tegenwoordig is.

In de jaaren 1704 en 1705 zijn 'er, in de Provintie van *Gelderland*, heftige beweegingen ontstaan, over de verandering in de Regeering der Steden, na den dood van Prinse WILLEM DEN DERDEN, waarin de Algemeene Staaten, in het jaar 1704, betrokken, en waaruit groote oneenigheden, tusschen de Provintiën, geboren werden. Bijzonderlijk toonden de *Geldersche* Steden zig zeer misnoegd op de Algemeene Staaten. De beroerten sloegen over van de eene Stad tot de andere; tusschen de Ridderschap en Steden, liepen ze tot die hoogte, dat de een tegen den anderen volk aannam. *Doesburg* liep 'er zo min vrij van als de andere Steden in dat Gewest, alwaar de Ingezetenen, in 't jaar 1705, zig voor de oude Regeering in de bresse stelden. Zelfs werd men aldaar handgemeen; doch de Burgers van *Deutekom* stilden 'er den opstand.

De

De Regeering aldaar bestaat uit een Kollegie van agt Burgemeesteren, benevens twee Sekretarissen, en vier-en-twintig Gemeensluiden. Het Rigterampt dier Stad bestaat uit de plaatsen hier voor gemeld; houdende den Regter het gerigte met twee Schepenen, op het Stadhuis, (dat, schoon oud en klein, een ruimen ingang en zeer fraaije Raadkamer heeft) na vooraf gedaan verzoek om aarde en plaats op hetzelve. In de Magistraatsverkiezing wordt dezelve wijze, als te *Zutphen*, gehouden. De grootte der Stad is optemaaken uit het getal van 533 Huizen, en bijna 3000 Ingezetenen; welke aldaar, zo als in de meeste andere Steden van *Gelderland*, hun bestaan haalen van hunne Akkers en Landerijen, het weiden van Beesten, zaaijen van Koorn, Aardvrugten en Tabak; zijnde 'er buiten dien weinig handel. Men houd aldaar jaarlijks vier Beestenmarkten.

De doortogt van veele Karren naar *Duitschland* heeft aanleiding gegeeven, tot de oprigting van een Komptoir, ter invordering der Gelei- en Verlof-gelden; het Kollegie ter Admiraliteit te *Amsteldam* houd 'er een Ontvanger, een Kontrarolleur en een Kommis ter Recherche.

Reeds in de voorige eeuw, werd, door de Wethouderschap dezer Stad, een Veerschipper vandaar op *Amsteldam* aangesteld, zo als naderhand, door Burgemeesteren van *Amsteldam*, mede vandaar op *Doesburg* gedaan werd. Dit Veer schijnt, sedert, te niet geloopen te zijn: ten minsten, in het jaar 1717, het Veer van *Amsteldam* open zijnde, stelde de Magistraat van *Doesburg* wederom eenen Veerschipper aan.

De zwaare tollen langs den *Rhijn*, gelegenheid gegeeven hebbende tot vermeerdering der vaart langs *de Aa*, of *Ouden Ysel*, die aldaar in den *Nieuwen Ysel* valt, vond de Magistraat, in 1763, met voorkennisse van Heeren Burgemeesteren van *Amsteldam*, goed, eenen tweeden Veer- of Beurtschipper aantestellen; laatstgemelde Heeren lieten die aanstelling zig welgevallen, mids voor zig het regt behoudende, om, wanneer zij het zouden geraaden vinden, insgelijks één of meer Beurtschippers van *Amsteldam* op *Doesburg* te benoemen.

Zie, behalven de reeds gemelde Schrijvers, A. HUIJGENS, *Beschrijving der Stad Doesburg*; SLIGTENHORST, *Gelderfche Geschiedenissen*, enz.

DOES-

DOESBURG, een Buurtschap, behoorende onder het Dorp *Ee*, of *Eede*, in het Landdrostampt van de *Veluwe*.

DOESUM, een Dorp, in het Westerkwartier van de *Groninger Ommelanden*, daar een Slot staat, *Est* genaamd. Tegenwoordig wordt het, met *Grootegeest*, een Dorp in hetzelve Kwartier geleegen, als eene Combinatie, door één Gereformeerd Predikant bediend, staande onder de Klassis van het *Westerkwartier*.

Zie VAN DER HOUVE, I. Deel, p. 172. *Oudheden van Groningen*, p. 164.

DOGGERSZAND, ook wel *Doggersbank* genaamd, is een groote Bank of Zandplaat, in de *Noordzee*, ten Noordwesten van *Holland*, de *Zuiderzee* en de kusten van *Friesland*, tusschen *Engeland* en *Jutland*, bijna Noordwest en Zuidwest uitgestrekt. Op het Art. BENTINCK, (WOLTER JAN GERRIT) VI. Deel, hebben wij een behoorlijk verslag medegedeeld van den Zeeslag, tusschen de *Hollanders* en *Engelschen*, onder kommando van den Vice-Admiraal ZOUTMAN en den Admiraal PARKER, op den 5den Augustus 1781, gehouden op dezen *Doggersbank* of dit *Doggerszand*. Dien naam schijnt dit Zand gekregen te hebben van de *Doggers*; een soort van Visschersschepen, die derwaarts gezonden worden om Schelvisch, en inzonderheid Kabbeljaauw te vangen; die, ingezouten zijnde, onder den naam van *Labberdaan* en *Zoutevisch*, verkogt word. Verkeerdelijk is dit woord *Dogger*, door KILIAAN en anderen, uitgelegd; noemende zij een *Dogger*, een *Botschip*, of *Haringschip*. WINSCHOTEN, in zijn *Zeeman*, kende dit vaartuig beter, noemende het een *Visch-schip*, dat naar *Doggerzand* gezonden word, om Kabbeljaauw te vangen. Uit de Registers van Mr. AART VAN DER GOES en anderen blijkt het ook, dat, oudtijds, hier te Lande, de Kakbeljaauw *Dogge* genaamd werd. Men leest, in opgemelde Register, bl. 37. *niet alleen van* te Doch gevaaren ende/ voor dat is Cabellau onder Groenlant/ maar ook bl. 279. dat de Visschers, voor de vrije visscherij, in het jaar 1537, moesten betaalen van de Dogge ofte Cabellau / ende de cleyne

de Visschen elck hooft vyftien stuivers / tot St. Jans Misse toe.

DOIHAIN, (JOHAN HINKAART, *Heer van*) was een van die geenen, welke, in het jaar 1584, benoemd en afgevaardigd waren, als Gezanten, van wegens *Braband*, tot de opdragt der Heerschappij aan *Frankrijk*; welke onderneeming, zo als bekend is, door de weigering des Konings, te niete liep.

Zie *Vaderlandsche Historie*, VIII. Deel, bl. 55.

D'OIGNIES, (FRANÇOIS) Heer van *Beaurepas*, ondertekende, in het jaar 1577, met den Abt van *St. Geertruid* en de Graave VAN LALAING en BOSSU, te *Brussel*, het *Verbond van Vereeniging met de Algemeene Staaten*, (waarbij beloofd werdt *den Roomschen Godsdienst en de Gendsche bevrediging te zullen voorstaan, en behouden de behoorlijke gehoorzaamheid aan den Koning van Spanje; en echter de Spanjaarden te zullen verdrijven: alles tot herstel der gemeene rust en welvaart, en tot behoudenis der vorregten en loffelijke gewoonten.*) Twee jaaren daarna was D'OIGNIES mede een der Gemagtigden tot de Keulsche Vredehandeling. Doch hij, toen, de partij der *Waalen* trekkende, bleef achter, wegens waarbij hij niet veel verzuimde; alzo, gelijk algemeen bekend is, van deze onderhandeling niets geworden is.

Zie *Vaderlandsche Historie*, VII. Deel, bl. 141, 278 en 279.

DOIRNE, een Brabandsch Dorp; zie DOORNE.

DOKKUM, eene Stad, in Provintie van *Friesland*, in het Kwartier van *Oostergo*, tusschen de Grietenijen van *Oostdongeradeel* en *Dantumadeel*; leggende op de breedte van 53 graaden, 30 minuten; van *Harlingen* negen, van *Stavoren* veertien, van *Sloten* elf, van *Workum* elf, van *Tiel* negen en een half, van *Hindelopen* twaalf en een half uuren gaans. Ten Zuidoosten heeft het *Dantumawolde*; ten Oosten de Grietenij van *Collummerland*; ten Westen de Grietenije *Westdongeradeel*; ten

Noor-

Noorden *Oostdongeradeel*. In het westen van *Dokkum* loopt de rivier *de Ee*, naar *Leeuwaarden*. Tot deze zeer oude Stad, zo als wij boven, op het Art. DOCKENBURG, gezegd hebben, is, door UBBO (1240) met de bouwing van het Kasteel, de grond gelegd. Inzonderheid is dezelve bekend geworden, ten tijde van Bisschop BONIFACIUS, die aldaar, in het jaar 752 of 755, zo als wij, op deszelfs Art. (VII. Deel enz.) verhaald hebben, door de ongelovige *Friesen*, met de zijnen, vermoord werd. Daar zijn 'er, die staande houden, dat *Dokkum* toen niet meer dan een Dorp, en bekend was bij den naam van *Dockinga*. Geduurende de *Geldersche* en *Bourgondische* oorlogen, in *Friesland*, hebben de eerstgenoemden deze Stad, in het jaar 1515, zonder slag of stoot, bemagtigd, dewijl de Bezetting niet raadzaam vond, zig te verdedigen. In het volgende jaar heroverden het de *Bourgondiërs*, mede zonder tegenweer, wijl de *Gelderschen*, op hunne aankomst, de vlugt genomen hadden. Met hulpe van eenige *Friezen*, tastten zij, echter, in 1517, de Stad wederom aan, en dwongen, na een beleg van zes weeken, door hongersnood geperst, negen honderd *Bourgondiërs*, die daar binnen waren, dezelve optegeeven, offschoon KAREL DE VIJFDE, naderhand Keizer, aan die van *Leyden*, *Haarlem*, *Amsteldam*, *Alkmaar*, *Hoorn*, *Enkhuisen*, *Medenblik* en *Schagen*, op het ernstigst verzogt had, de belegerden eenigen voorraad te verschaffen. In het jaar 1523 heeft JAN VAN WASSENAAR, te vooren door de *Gelderschen* gevangen, en in een kouw gesloten, doch daarna ontkomen, en Veldheer van Keizer KAREL, in *Friesland*, geworden zijnde, *Dokkum*, op nieuw, aangetast, den Stroom, door het leggen van een dwarsdijk, gestopt, en alle de andere toe- en uitgangen, naar en uit de Stad, doen opgraaven. De *Gelderschen* zogten 'er wel volk binnen te brengen; doch vrugteloos. WASSENAAR maakte, door middel van grof geschut, bresse in de wallen, en doodde zo veele menschen, dat, als de Storm zoude aangaan, die van binnen, vermids zij geen ontzet te wachten hadden, na een beleg van drie weeken, de Stad overgaven. Van dien tijd af aan is *Dokkum*, tot aan de Nederlandsche Beroerten, gebleeven in de magt van 't Huis van *Bourgondië*. In het jaar 1399, ten tijde als

als ALBERT VAN BEIJEREN Graaf van *Holland* was, hadden de tegen hem opgestaane Friezen *Dokkum* aangetast en bestormd; maar, op de aankomst der Hollanderen, te *Amsteldam* scheep gegaan, vlooden zij ijlings weg. In 1420 liet Hertog JAN VAN BEIJEREN *Dokkum*, tegen de aanvallen der Friezen, die toen onderling verdeeld waren in *Sehieringers* en *Vetkoopers*, doch tegen *Holland* vereenigd, deze Stad bemagtigen. Veelen der Burgers werden naar *Hamburg* en *Lubek* gezonden, met verbod van weder te keeren, om dat zij de zijde der Hollanders omhelsd hadden; van deze ballingschap moesten zij zig, met het betaalen van groot geld, vrijkoopen. Nederland, geduurende den oorlog tegen *Spanje*, had zig *Dokkum*, met meer andere Friesche Steden, onder de bescherming van den Staat en van den Prinse begeeven, nadat de Stad, door HOHENLOO, was ingenomen. Sedert dien tijd is *Dokkum*, nu aan de Staatsche, en dan aan de Spaansche zijde geraakt; waarmede zij niet weinig geleeden heeft. In het jaar 1582, deeden de Staaten de Vestingwerken, door de *Bourgondiërs* om verre geworpen, opmaaken, en de Stad in staat van tegenweer stellen. In het jaar 1598 werd aldaar een Admiraliteits-Kollegie opgeregt; 't welk, om bijzondere redenen, eenige jaaren daarna, na *Harlingen* verplaatst is. In het huis van ADELEN, te *Sexbierum*, werd, onder het graaven, een zeer oude penning gevonden; op de eene zijde stonden deze woorden;

GONDEBALDUS I. ADGILLI FILIUS,

Op de andere zijde:

MONETA AUREA CIVIT. DOCCUMENSIS,
ANNO DOM. VII^c. XXXIX. (739).

Daar uit werd afgeleid; dat *Friesland*, nog in de agtste eeuwe, van Koningen geregeerd werd; en dat, in dien tijd, *Dokkum* reeds eene Stad was. Voor veele jaaren heeft de Magistraat van *Dokkum* penningen van goud en zilver doen slaan, waar op, aan de eene zijde, Stads Wapen, met helm en

en schild, gelijk het nu gevoerd word; stond, met het randschrift:

Si Dominus non custodit Civitatem, frustra vigilat Custos. Ps. 127.

Op de andere zijde:

Obbo Dux Frisiæ Doccumburg condidit, A°. 248. Ubi Condobold Rex civitatem Doccum Mænibus cinxit, & Auream Monetam cudit Ao. 739, Mænia Doccumena diruta 1414, restaurata 1419, diruta 1422, restaurata 1516, diruta 1531, restaurata 1582.

dat is:

Frieslands Veldheer Obbo heeft Dockemburg gesticht in den jaare 248, ter plaatse waar Koning Gondebald, de Stad Dokkum met muuren omringd, en (ter gedachtenisse daarvan) in den jaare 739, eenen penning geslagen heeft. De muuren van Dokkum zijn verwoest 1414, hersteld 1419, verwoest 1422, hersteld 1516, verwoest 1531, hersteld 1582.

De *Dokkum*, zegt men, wordt bewaard, en in zeer groote waarde gehouden, een Euangelieboek, dat men waant met de eigen hand van den beroemden BONIFACIUS geschreeven te zijn, en bij zijn dood aldaar gevonden. Schoon VAN LOON daar zo veel mede ophad, dat hij, in zijne *Aloude Historie*, 'er eene aftekening van gegeeven heeft, word het, echter, bij anderen, voor een verdigtzel gehouden.

In en na het jaar 1436, gebruikte men aldaar een Stads Zegel, waarop stond een groote kerk, met drie torens. Boven de kerk vertoonden zig zon, maan en sterren, met deze woorden:

Sigillum Majus Civitatis Doccumensis.

Om-

Omtrent een half uur gaans ten Zuidoosten van *Dokkum*, lag weleer een Vrijdhof, van het Bagijnen *Klooster Sion*, genaamd *Sionsberg*. Ook plagt men aldaar, rondsom het Klooster, in procesfie, een wasfchen *Mariëbeeld*, op Palmzondag, rond te dragen, waartoe zig zo een groote toevloed van menfchen liet vinden, dat 'er veeltijds brood noch bier te bekomen was. Men offerde aan dat beeld *Wasch* en *Vlas*; waarvan het fpreekwoord gekomen is:

Onze Lieve Vrouw ten Berg, heeft alzo lief Vlas als Gaaren.

Wat de tegenwoordige gefteldheid der Stad aangaat; dezelve beflaat niet meer dan een derde van een uur gaans in den omtrek. Daarbij is zij niet zeer digt betimmerd, hebbende veele Hoven of Tuinen en andere opene plaatfen. In het jaar 1748 beliep het getal der Inwoonders 2676. *Dokkum* heeft vier poorten: I. de *Woudpoort*, in 't zuiden, waaruit men gaat naar *Akkerwolde*, *Dantumwalde*, *Oldwolde* en *Feenwolde*; allen Dorpen, zuidwaards van de Stad, nabij elkander, liggende; II. de *Hanspoort*, ten westen; III. de *Alfummerpoort*, waardoor men naar het Dorp *Alfum* gaat; en IV. de *Oosterpoort*, ook wel de *Halvemaanspoort* genaamd: vermoedelijk, omdat aldaar, tot dekking dezer Poort, weleer, een Halve Maan of Ravelijn zal geleegen hebben. Buiten deze, zijn 'er eenige Waterpoorten, waardoor men, met vaartuigen, in en uit de Stad komt; zijnde deze Poorten, eigenlijk, verwulfde boogen, die onder den Stads Wal heenloopen, en, door de Friezen, *Pijpen* genoemd worden. Dus heeft men 'er *de drie Pijpen*, (welke drie zodanige openingen naast elkander heeft,) *de Woldpijp* en *Aenjummerpijp*.

De *Eeftroom*, die, van *Leeuwaarden* komende, binnen deze Stad, zig in het *Dokkummer Diep* verliest, verdeelt dezelve in twee aan elkander zeer ongelijke deelen; waarvan dat, 't geen ten noorden ligt, met regt de *Groote*, en de andere ten zuiden, de *Kleine zijde* genaamd word. Die zelfde Stroom is, binnen de Stad, zo zeer verdiept en verwijd, dat hij een bekwaame haven geworden is, waarin zelfs diepgelaadene fche-

pen een veilige legplaats vinden. Aan den ingang dezer haven is een Ophaalbrug, de *Kettingbrug* genaamd, door welken de schepen worden in en uitgelaaten. De Sluis, door welke het water van het *Dokkummerdiep*, dat voorheen gemeenschap met de Zee had, bij hooge vloeden, moest bedwongen worden, lag eertijds, ten Westen, buiten de Stad. Doch toen, zo als wij gezegd hebben, in het jaar 1582, *Dokkum*, door de Algemeene Staaten, met een nieuwen Wal omringd werd, is deze Sluis binnen de Stad gebracht, onder een breeden Brug, bij het Raadhuis, draagende daarvan den naam van *Zijl*, 't welk, in de Friesche taal, *Sluis* betekent. Verder is, in de jaaren 1728 en 1729, aan den mond van het *Dokkummerdiep*, daar het zig met de zee vereenigt, een tweede zeer groote Sluis gemaakt, bij den naam van de *Nieuwe Zijlen* bekend; waardoor dan *Dokkum* genoegzaam voor alle overstroomingen zeker is.

Onder de openbaare Gebouwen munt aldaar uit *de Kerk*, zijnde van een zeldzaame gedaante en bouworder; in dien staat is zij gebragt in het jaar 1598. Behalven de Gereformeerde, is aldaar een Doopsgezinde en Remonstrantsche Gemeente, die ieder haaren eigen Predikant hebben; de Gemeente der Remonstranten te *Dokkum* is de eenigste in geheel *Friesland*. De reden daarvan is, dat de Predikanten, die de Gereformeerden dezer Stad bedienden, geduurende de broedertwisten, beiden de gevoelens van ARMINIUS waren toegedaan, en de Artikelen der Nederlandsche Geloofsbelijdenisse, in de *Dordrechtsche* Sijnode vastgesteld, niet begeerden te ondertekenen, en om die reden van hunne bediening ontzet werden, en dus ook niet gezuimd hadden, de leere van ARMINIUS der Gemeente in te prenten. Men zegt, dat bij de Dokkummer Remonstranten zig ook eenige *Socinianen* gevoegd hadden, en onder die DIRK RAPHAELZ CAMPHUIZEN; welke, zo als zijne partijën zeiden, behalven de Godheid van CHRISTUS, meer andere leerstukken, op de wijze der Socinianen, voorstond, leerde en bij zijnen dood aldaar naliet. SCHOTANUS verhaalt, (in zijne *Beschrijving van Friesland*, p. 57.) dat een Amsterdammer, te *Dokkum* gekomen zijnde, het bekkeneel van dezen CAMPHUIZEN, door den Doodgraaver, op het Kerkhof, daar hij begraaven was, had doen opdelven, hem daar-

daarvoor een goede somme gelds gaf, dit het als een relicq met zig nam, offchoon de Doodgraaver zig naderhand liet ontvallen, niet zeker te zijn, of 't het bekkeneel van CAMPHUIZEN, dan van een anderen ware.

Regtmaatigen roem mag *Dokkum* op haaren GEMMA FRIZIUS draagen, die aldaar niet alleen lang gewoond, maar ook, in het begin van de zestiende eeuwe, (zo men meent in 1500) geboren en opgevoed is.

In plaats van het oude Raadhuis, dat nog wel in wezen, maar in een Latijnsche School veranderd is, is daarna een nieuw gebouwd, veel grooter en fierlijker, pronkende met een fraaijen toren; het staat bij de zogenaamde *Lange Pijp*, een grooten steenen verwulfden Brug, omtrent te midden over de Haven geleid.

Voorts heeft de Stad een fraaije Waag, staande op een ruime Markt; verder een Beurs voor de kooplieden, en een Weeshuis, staande regt tegenover den toren der gewezene Abdijkerk.

De Regeering dezer Stad bestaat, gelijk die der andere Friesche Steden, uit Magistraat en Vroedschap, als mede Gemeenslieden, die van elkander wel te onderscheiden zijn, offchoon uit de laatstgenoemde de Magistraatspersoonen gekooren worden. De Burgemeesters bestaan in agt persoonen, van welke 'er alle jaaren twee afgaan, die door twee anderen vervangen worden; dus alle de Burgemeesteren vier jaaren in dien post blijven. Aan dezelven is een Secretaris toegevoegd. De Vroedschappen (de agt Burgemeesteren daaronder begreepen) bestaan uit twee-en-dertig Leden; zij worden onderscheiden naar de vier Espels of Wijken, waarin de Stad is afgedeeld; dus agt uit ieder Wijk, als: I. *Groot Espel*; II. *Klein Espel*; III. *Legewegster Espel*; en IV. *Blokhuizer Espel*. De Magistraatsbestelling geschied, alle jaaren, daags voor Kersmis. In gevolge van het Reglement des jaars 1637, vergaderen alle de Leden van de Vroedschap als dan in de Kerk, ten overstaan der twee Presideerende Burgemeesteren en den Secretaris, voorzien van zo veele Boonen, als 'er Leden van de Vroedschap of Gemeenslieden aanweezig zijn, onder welke niet meer dan vijf zwarte boonen zijn; die dezelve trekken, worden *Electeurs* genaamd. Terstond vergade-

ren zij in een afzonderlijk vertrek, vanwaar zij niet mogen scheiden, zonder alvoorens, bij gemeene, of de meeste stemmen, een dubbel getal, namelijk van vier Leden, uit de Vroedschap, tot Burgemeesteren te hebben ontworpen, zonder, echter, zig zelven te mogen stemmen. Uit dit viertal der genomineerden verkiest de Prins *Erfstadhouder* twee tot Burgemeesteren, in de plaats van die, welke vier jaaren gediend hebben; keerende de afgaanden weder tot de Vroedschappen.

Laat ons, tot slot van dit Artikel, hier bijvoegen, dat, tot onderhouding der gemeenschap, tusschen *Dokkum* en *Leeuwaarden*, ingevolge een Octroij, door de Heeren Staaten van *Friesland*, aan die van de Stad verleend, den 6den October des jaars 1646, in dat zelve jaar een aanvang gemaakt werd, met het maaken van een Trekpad, van *Dokkum* tot *Leeuwaarden*. Bij hetzelve Octroij was hun verlof gegeeven, om zo veel gronds van de nabij gelegene landen te mogen afneemen, als zij daartoe, en tot den Ringsloot, nodig zouden hebben, mids den Eigenaaren den behoorlijken prijs daarvoor betaalende; waarvoor hun, ter goedmaaking der kosten, werd toegestaan, zodanig een tol op de schepen te leggen, als die van *Leeuwaarden* en *Harlingen* van de schepen genooten, die de grift, tusschen die twee gemelde Steden bevaaren. Om dergelijke gemeenschap met *Groningen* te bekomen, moest ook een kanaal, van *Dokkum* tot aan de grenzen dier Provintie, ter lengte van bijna vier uuren gaans, gegraaven worden; waartoe aan de Magistraat van deze Stad het Octroij, op gelijke voorwaarden, den 26sten Mei 1654, verleend werd. Die van *Groningen* hebben desgelijks, van hunne Stad, een Vaart- en Trekpad aangelegd, tot aan de grenzen hunner Provintie, alwaar die beide Vaarten elkander ontmoeten en zig vereenigen. Van die nieuwe Vaart heeft ook *Leeuwaarden* voordeel, vanwaar, tot *Groningen*, voortijds, geen ander vaarwater was, dan dat van KASPAR ROBLES, over het *Bergummer Meir*, welk, des winters, moeilijk te bevaaren is. Hierdoor is, van *Leeuwaarden*, de Vaart niet alleen geopend over *Dokkum* tot *Groningen*, maar ook vandaar verder tot in *Oostfriesland*. VAN LOON vertoont ons, ter gedachtenisse van deze Trekvaart, eenen Penning, welks eene zijde vertoont een *Schip*,

Schip, getrokken door een Paard, waarop een Jaagers Jongsken zit, die het voortdrijft, benevens het Stads Wapen; en aan de andere zijde *een nieuw Wapen, met eenig lofwerk om den rand*; alsmede een opschrift, welk deze gebeurtenis met het jaartal aanwijst.

Zie verder GUICCIARDIJN, fol. 166. WINSEMIUS, *achter zijn Chronijk, en in de Chronijk zelve*, fol. 33. *Oude Hollandsche Chronijk*, fol. 43 en 47. BEKA; SCHOTANUS; BRUGMAN *voor* SCHRIVERIUS; PONTANUS; *Geldersche Geschiedenissen*, II. Deel, fol. 339, 344, 348 en 372. VOSSIUS, *Jaarboeken*, p. 521, 623 en 632. PETIT, *Nederl. Republiek*. WINSEMIUS; BACHIENE, *Woordenboek van Friesland*, enz. VAN LOON, *Penningkunde*, I. Deel, bl. 326 en 327, II. Deel, bl. 419.

DOKKUM, (HERMANUS VAN) uit zeer aanzienlijke ouders, in de Stad van dien naam geboren, was een man, die zig, van der jeugd af aan, met grooten roem, in alle beschaafde wetenschappen, en ook in de Godgeleerdheid, oefende; waartoe de natuur, als zijnde hij zeer welspreekend, mede het haare toebragt. Eerst Priester te *Leeuwaarden* zijnde, werd hij 'er naderhand als Opperpastoor van ST. VITUS aangesteld; in welke waardigheid hij zig, met allen roem en lof, gedroeg. Geduurende zijn leeven, in het jaar 1514, werden eenige van zijne schriften gedrukt, onder anderen eene *Verklaaring over de zeventien eerste Psalmen van David*. Met den agttienden bezig zijnde, begonnen hem zijne verstandelijke vermogens te begeeven; en kort daarop volgde zijn dood.

Zie *Oudheden van Friesland*, I. Deel, bl. 352.

DOKKUM, (JOHANNES VAN) was, volgens het getuigenis van VIGLIUS, in eenen zijner brieven aan NICOLAAS EVERHARDI, een man, met een meer dan gemeen verstand begaafd In het werk van VIGLIUS vindt men een troostbrief, door VIGLIUS aan VAN DOKKUM, over het afsterven van zijnen zoon, geschreven.

Zie *als vooren*, bl. 406.

DOLEMAN, (THOMAS) in het jaar 1653, Luitenant-Kolonel over een Regiment Voetknegten, in dienst van den Staat der *Vereenigde Nederlanden*, onthield zig, in dat zelve jaar, in *Engeland*, alwaar hij zeer gezien was bij den geweldenaar CROMWEL. De Raadpensionaris DE WITT, en andere Leden van Regeering, wien de geheime verstandhouding, met de toenmaalige Regeering van *Engeland*, was toevertrouwd, bedienden zig van hem, om van de geheimen aldaar berigt te worden. DOLEMAN, die diep in gunste stond, bij DE WITT en VAN BEVERNING, kweet zig in zijnen pligt des te ijveriger, om reden, dat hij, hier te lande, zijne bevordering zogt; zo als dan ook zijn jongste zoon, uit aanmerkinge van de diensten, die zijn vader, ter bevordering van den vrede, gedaan had, met een Kapiteinsplaats begiftigd werd; waarvan de Raadpensionaris, den 14den April 1656, bij eene Missive, aan den Ambassadeur W. VAN NIEUWPOORT, kennis gaf, zeggende, onder andere, daarin: *Haar Ed. Groot Mog. hebben mede geresolveert, dat voor ende ten behoeve van* Thomas Dolman, *zoon van den Luitenant-Colonel* Dolman, *van nu af aan, eene van de tegenwoordige vaceerende Compagnien Krijgsknechten, staande op de Repartitie van Holland, geaffecteert, ende bij de Heeren Gecommitteerde Raaden gedisponeert zal werden, en dat in consideratie van de goede diensten, bij den gemelden Luitenant-Colonel, omtrent de bevordering van de vrede met de Republiek van Engeland, aan dezen Staat gedaan.* Dat DE WITT nog verder arbeidde, om vader en zoon verder te bevorderen, blijkt uit deszelfs schrijven van den 2den Junij 1656, aan bovengemelden Heere Ambassadeur. Ook had meergemelde Heer Raadpensionaris, aan hem Heer Ambassadeur, den 19den, van de komste van den Heere Luitenant-Kolonel herwaards, kennis gegeeven, met deze woorden: *De Luitenant-Colonel* Dolman, *of* Doleman, (zo hij anders genoemd word) *is op gisteren alhier wederom in den* Haag *gearriveerd, en heeft mij onder andere gezegd, dat men in* Engeland *niet wel gestigt was, dat dezen Staat zo veel faveurs aan Spanje was bewijzende, enz.* De Heer VAN NIEUWPOORT, overtuigd zijnde van de achting, die deze man had, schreef aan den Raadpensionaris, den 25sten Junij van het jaar 1660,

1660, of het niet mogelijk zou zijn, hem wederom in stilte derwaards te zenden.

Zie de Brieven van DE WITT, I. Deel, bl. 288. III. Deel, bl. 211, 234 en 286. IV. Deel, bl. 390. in 8°.

DOLHAIN, (ADRIAAN VAN BERGEN, *Ridder, Heer van*) en *Cakem*, gesprooten uit een zeer oud *Brabandsch* Geslacht, waarvan men, bij CARPENTIER, verscheidene gemeld vindt, was, zo als STRADA, VAN DER HAAR en meer andere melden, een der eerste Ondertekenaars van het Verbond der Edelen. Veele misslagen zijn omtrent zijn persoon en verrigtingen, door de verkeerde spelding zijns naams, begaan; zijnde DOLHAIN genomen voor DOHAIN. Zelfs is deze misslag door den grooten WAGENAAR, in het VII. Deel zijner *Vaderlandsche Historie*, p. 177, begaan, schrijvende hem de waardigheid toe van 's Prinsen Afgezant te *Gend* (1577) in den oproer aldaar; hij zegt: *ook zendt de Prins den Heer van* Dolhain *derwaarts*, enz. en naderhand, op p. 423, dat *de Heer van* Dolhain, *en Doctor* Joannes Junius (in 1581) *naar Engeland gezonden werden*, enz. waardoor echter JAN HINKAART, Heer van *Dohain*, moet verstaan worden. Want DOLHAIN was reeds in het jaar 1572, zo als wij straks zullen zien, overleeden. Heer ADRIAAN VAN BERGEN was niet alleen een voorstander der Edele Vrijheid in naam, maar wezenlijk en in de daad; verbindende zig, na zijne gedaane ondertekening van het Smeekschrift, tot het opbrengen van vijftig kroonen. Door ALBA, in het jaar 1568, gebannen zijnde, toonde hij, het zij uit wraakzugt, het zij om andere redenen, het eigen belang met dat der vrijheid te willen paaren. Zig bij ORANJE gevoegd hebbende, stelde de Prins hem, in het jaar 1569, aan als Onder-Admiraal der Vrijbuiters of Watergeuzen, die het geluk, volgens den raad van COLIGNIJ, ter zee moesten beproeven. De Heer VAN DOLHAIN, geen tijd werkeloos willende laaten voorbijgaan, ging spoedig te werk, en belegerde, met eenige schepen, de Schans *Delfzijl*; vanwaar hij, echter, genoodzaakt werd te wijken en zee te kiezen. Uit hoofde van het bovengemelde eigen belang, ging DOLHAIN niet alleen, in veele gevallen, onzinnig te werk, beroovende vriend en vijand, en zelfs de alleronzijdigsten;

ften; hij weigerende, boven dien, rekening of verantwoording van den gemaakten buit te doen. Het een en ander buiten het oogmerk van Prinse WILLEM zijnde, ontbood deze hem te *Dillenburg*; en hield hem aldaar, eenigen tijd, gevangen. Doch, wegens zijne ziekte, ontflagen zijnde, begaf hij zig naar *Engeland*: waarop ORANJE zijnen lastbrief introk. DOLHAIN schijnt daarna zijn geluk te lande te hebben willen beproeven; ten minsten vindt men, dat hij, als een voorstander der vrijheid, zig bevond onder die geenen, welke, in het jaar 1572, optrokken, tot het ontzet van *Bergen in Henegouwen*. Hij werd aldaar zwaarlijk gekwetst, en ontkwam wel den vijand, maar niet den dood; die hem, weinige dagen daarna, in het Graf fleepte. Hij liet eenige kinderen na, verwekt uit zijn huwelijk met MARIA VAN HOCHAIN.

Men zie van hem verder WAGENAAR, VII. Deel, VAN METEREN, III. Boek, p. 54, 65 en 66; HOOFT, p 209, 210 en 263: BOR, VI. Deel, p. 189; TE WATER, I. Deel, p. 205, enz.

DOLLERT, (*De*) een inham der zee, welke zijnen oorfprong verschuldigd is aan het breeken of fcheuren der zeegaten. Vóór het iaar 1277 was dit *Meir* eene fchoone en lustige landftreek, zo wijd uitgeftrekt, dat 'er drie-en-dertig Dorpen op geteld werden. Doch twee ontzachlijke watervloeden, namelijk, de eerfte in Februarij, en de laatfte in de maand December des gemelden jaars, veroorzaakten die onheilen; doende de geweldige ftormen het water met zodanige kracht tegen de dijken aanperzen, dat dezelve bezweeken, en de *Groninger-* en *Eemlanden* vaneen fcheidden; overftroomende een groot getal Dorpen, waardoor bijna honderd duizend Menfchen, een groot getal Landerijen, Huizen, Vee, enz. wegfpoelden. Hieruit ontftond een nieuwe zeeboezem, tusfchen de Landfchappen *Groningerland*, *Munfter* en *Eemland*, die daarna den naam *Dollert*, als van een *dol* onftuimig water, of van de *dolle Noordzee*, gekreegen heeft. Eerst dringt de zee, als door eene ftraat, tusfchen *Groningen* en langs den mond der *Eems*, (*een Stroom, die uit de Eemlanden door vloeit*) en ftrekt zig daarna,

na, tusſchen de zo even genoemde Landſchapoen, in de wijdte uit. Deszelfs grootte word, van den mond der *Eems*, langs die kusten, tot aan de landſtreek *Reide*, ('t welk in *Groningerland*, tegen over den mond der *Eems*, ligt) op negen uuren gaans in den omtrek begroot. De voornaamſte plaatſen, die op de kusten leggen, en door den *Dollert* bewaterd worden, zijn *Namſyn*, *Delfzijl*, *Oosterdum* en 't Voorhoek *Reide* in *Groningerland*. Het is zeer waarſchijnlijk, dat de onderſcheidene Eilanden, die in dezen Zeeboezem leggen, overblijfzelen der weggeſpoelde landen zijn, wier naamen men met geene mooglijkheid bepaalen kan. Deze groote waterplas is, even als anderen, terwijl de nood de bewooners onzer landſtreeken tot de noodzaaklijkheid gebragt heeft, om nieuwe dijken te maaken, en de reeds aangelegde dijken te verbreeden, merklijk beperkt, zo door het aanſlijken der dijken, als indijken der landen. De boorden van den *Dollert* heeft men, van tijd tot tijd, zien aanwasſen, en wel voornaamlijk bij de Nieuwe Schans, aan den mond van de *West-Wolder Aa*, alwaar, eerst in de jaaren 1695 en 1696, en laatſtelijk in het jaar 1740, geheele Polders droog gemaalen, en met nieuwe dijken omgeeven zijn. In de twee eerstgemelde jaaren geſchiedde dit door den Heer ANTHONI HUBERT, Heer van *Kruiningen*, die, voor de daartoe aangewende kosten, van dit aangewonne land het vrugtgebruik zestig jaaren lang genoot. In 1740 geſchiedde het door Heeren Burgemeeſteren en Raaden van *Groningen*, op kosten der Stad. Nog daarna, in de jaaren 1769 en 1770, is, bij het Dorp *Finſterwold*, een Polder van groote uitgeſtrektheid ingedijkt. Men kan 'er bijvoegen, van tijd tot tijd, naardien, in het midden van den *Dollert*, zig verſcheidene zandbanken opwerpen, de hoop ook meerder wordt, dat het grootſte deel van dit verdronkene land in vrugtbaare akkers zal kunnen veranderd worden, indien men 'er de nodige kosten toe wilde aanwenden.

Zie RAIJ, *Woordenboek des Aardrijks*, p. 185. SCHOTANUS, *Chronijk*, fol. 147. EMMIUS. EKELMAN, *Stigtelijke Bedenkingen*, p. 167. D'AUTUN, *Waterbeſchrijving*, p. 6, 7 en 8. BACHIENE, *Geographie* B. p. 123. *Oudheden van Groningen*, enz.

Dom, in 't Latijn *Domus*, *een huis*, betekende, in de Middeneeuwe, eene Kerk. In laatere tijden is de naam van *Dom*, bij uitstek, gegeeven aan de Hoofd- of Bisschoppelijke kerken; en daarvan is, naderhand, afgeleid de naam van *Domkerken*, *Domheeren*, *Domkapittel*; zijnde de naam van *Domheeren* eerst in de Tiende Eeuwe in gebruik gekomen, wijl die van *Broeder* toen al te gering begon te worden.

Zie MATTH. *de Nobilitate*, Lib. 2. Cap. 32.

Doma, een eigengeërfde Hofstede, in den omtrek van *Angjum*, in *Leeuwaarderadeel*. De Eigenaar dezer plaatze was, in het jaar 1651, PIBO VAN DOMA, Afgevaardigde wegens de Staaten van *Friesland*. Hij opende, als President, met eene sierlijke redenvoering, op den 18den van de maand Januarij van dat jaar, de vermaarde groote Staatsvergadering in 's *Hage*, waarin hij, na het uitspreeken zijner reden, door den Heer JACOB CATS vervangen werd.

Zie VAN LOON, *Penningkunde*, II. Deel, bl. 361.

Domburg, een smalle en opene Stad, in de Provintie *Zeeland*, twee en een half uur van *Middelburg*, en één uur gaans ten noordoosten van *West-Kapelle*, nabij en genoegzaam onder de duinen gelegen. Verschillende zijn de gedachten, over den naamsoorsprong dier Stad. Daar zijn 'er, die willen, dat zij afkomstig zou zijn van *Domini*, of *Domniburgum*, dat is *Heerenburg*; anderen, dat daar ter plaatse een Burgt of Sterkte gebouwd is, waaruit de om- en ingezetenen zig tegen alle aanvallen zouden verdedigd hebben. Dan, die het meest geloof daaromtrent verdienen, leiden dezelve af van de menigte Duinen daaromstreeks, en zeggen, dat de naam eerst was *Duinberg*, naderhand veranderd in *Domburg*. In de Handvesten, Keuren en Privilegiën, aan deze Stad, door Graaf FLORIS DEN VIERDEN gegeeven, word ze ook doorgaans *Dumberg* genaamd. De Burg, aldaar voorheen gebouwd, is gantsch vernietigd, en alleen nog in deszelfs Wapen overig. Ten aanzien van haare oudheid, is zij de eerste onder de Steden van *Zeeland*; doch met opzigt van haare gesteldheid, de allergeringste, schoon in lig-

ligging de allerangenaamste. Voortijds was 't een der welvaarendste Steden van die Provintie, hebbende grasrijke weiden, vruchtbaare bouwlanden, en zo nabij de zee geleegen, dat 'er de Landman en Visscher een genoegzaam bestaan vinden kon. Om hun te meer aantemoedigen, bevoorregten de Graaven de Stad met veele vrijheden. De eerste maal, wanneer *Domburg* daarmede beschonken werd, is niet wel aantewijzen. Doch, al in het jaar 1223, werd het, door Graaf FLORIS, een *Poerte*, dat is, een *Stad* genaamd. De aangenaame ligging lokte veele menschen derwaarts, om 'er huizen, hoven en erven te koopen, te bouwen, en des zomers te bewoonen. Graaf WILLEM VAN HENEGOUWEN verbood om *Domburg* gestaag van meer Inwoonders te voorzien, en het koopen van eenige huizen of erven aldaar, ten ware zij waren of wierden Burgers of Poorters der Stad. Die zelve WILLEM schonk *Domburg*, als een Leen, aan BORSSELEN. Met den ontstaanen twist, tusschen Vrouw MARGARETHA en haaren zoon WILLEM, verklaarde zig gantsch *Zeeland*, uitgenomen *Middelburg* en *Domburg*, voor de Moeder; kiezende dus die beide Steden de partij der Kabbeljaauwschen, daar de andere Steden de zijde der Hoekschen hielden. Dus weigerden zij ook, aan Vrouwe MARGAREET, het betaalen der twee honderd en vijftig oude schilden, en het trekken ter heirvaart, dat is, haar met volk ten dienste te staan. In tegendeel, begaven zij zig onder de banieren van WILLEM, en waren, grootendeels, oorzaak van zijne overwinning. Daarop verklaarde de Graavin, in het jaar 1351, dat die van *Domburg* goed en bloed verbeurd hadden. Ook deed zij van daar eenen der rijkste Ingezetenen ligten. Daarna, echter, liet zij zig verzoenen, en kende de Inwoonders vrij van misdaad, mids betaalende *twintig pond groote Gezellen*; onzeker, of liever onbekend, hoedanige munt dit geweest zij. Bovendien behield zij alle de goederen der Heeren van *Domburg*, en van anderen, die in den Strijd, tusschen *Arnemuiden* en *ter Veere*, verslagen waren. Een aanzienlijken schat moet dit bedraagen hebben, als men in aanmerking neemt, wat een menigte van Heerlijkheden en Lusthoven, rondsom *Domburg*, volgens de oude beschrijving, geleegen waren; waarvan niets meer dan de nagedachtenis overig is. Al-

leen-

leenlijk geeven 'er nog eene menigte boomen en beplantingen, als ook het huis te *Westhoven*, een flaauw denkbeeld van. Dit *Westhoven* behoorde weleer aan den Abt van *Middelburg*.

't Geen het meest de beminnaars der Oudheden derwaards lokt, is de Kerk, welker Choor rijkelijk vervuld is met steenen Afgodsbeelden der Heidensche Goden en Godinnen, aldaar, door de oude bewooners, geëerd en aangebeden: voornamelijk de Zeegod NEPTUNUS, en de Godinne NEHALENNIA. Op het Artikel van de laatstgenoemde zullen wij zien, welke onderscheidene afbeeldingen en gedachten daarvan gemaakt en te vinden zijn. Veele steenen, en andere gedenkstukken der oudheid, zijn aldaar, in het jaar 1647, ontdekt; de meeste beelden, die uitgegraaven werden, zijn in het gemelde Choor nog te zien. Wenschlijker ware het geweest, dat men dezelven hunne eigen graauwe koleur had laaten behouden, dan ze wit te verwen, gelijk naderhand geschied is. Op dat zelve strand heeft men ook gevonden de grondslagen van een ronden Afgodstempel, die, waarschijnlijk, aan NEHALENNIA is toegewijd geweest; als ook, in het jaar 1687, op dat zelve strand, een geheel Kerkhof, vervuld met verscheidene kisten, waarin nog overblijfzels van lijken lagen. In de aantekeningen van den Heer A. VAN DER SLOOT, in 1743 Predikant te *Domburg*, te vinden in het tweede deel van de *Tegenwoordige Staat van Zeeland*, p. 223. word gezeg. „ Dat tot in het jaar 1684, omtrent anderhalve roede van het Duin, een langwerpige vierkante steen, bijkans twee voeten boven het zand uitstekende, had gestaan, welke de Balslagers of Kaatsers, veele jaaren tot hun merk gebruikt hadden. Deze steen, in het gemelde jaar (1684) door een zwaaren ijsgang van zijne plaats verschooven, en 'er toen een deel van de vloer des Tempels ontdekt zijnde, bevond men dat dezelve aan deszelfs noordzijde, naar de zee toe lag, en dat de vloer des Tempels nog altijd onder het zand, en grootendeels onder Duin verborgen was geweest; zedert is dezelve bij zwaare stormen, door sterke afscheuring van het strand, bij gedeeltens ontdekt. Doch omtrent het jaar 1705 of 1706, zag men, na genoeg honderd roeden bewesten Domburgs hoogte, de gantsche vloer des Tempels in Darink, langwerpig vierkant, ten oosten en westen strek-

ſtrekkende, omtrent twee roeden lank en half zo breed, dat is iets meer als eene roede. Rondsom zag men geene overblijfzels van muuren, maar overeindſtaande planken, doch geheel bij den grond afgebroken. De ſteenen van den vloer waren als platte ſtraatſteenen, ſommige rond, andere vierkant, zo als dergelijke ſteenen doorgaands vallen. Aan de noordzijde des vloers was een groot Darrinkgat, waarin de voorgemelde groote ſteen lag, met verſcheide andere groote en kleine ſteenen. Aan de zuidzijde lagen drie of vier groote langwerpige vierkante ſteenen, zuidwaards omvergevallen, leggende den een naast den ander, op eene rij in den Darrink, zo dat de wegen, tusſchen beide, ook met Darrink gevuld waren. Aan het einde dier ſteenen lag, dieper in het zand, het hoofdelooze en meer dan levensgroote vrouwenbeeld, 't geen nog in de Domburgſche kerk bewaard word, verbeeldende de *Overwinning*; hebbende het zelve, waarſchijnelijk, voorheen op de eerstgemelde groote ſteen geſtaan. Daarna zijn 'er nog verſcheidene kopere penningen enz. gevonden." De naſpooring, die de Eerw. VAN DER SLOOT daaromtrent gedaan heeft, heeft doen zien, dat SMALLEGANGE mis had, met te zeggen, dat de Tempel eertijds twee honderd roeden verre in zee zou geſtaan hebben, dewijl zijn Eerw. daarna, bij zeer laag water, verſcheiden dier groote ſteenen, tot vier toe, alle zonder eenig opſchrift, bezien en behandeld heeft, zo als 'er ook ſomwijlen nog wel gezien worden. Ook zijn 'er nimmer, bij den Tempel, de grondſteenen van een laage ſtraat, met een dwarsſtraat, ontdekt; het geen, mogelijk, tot de oude zogenaamde *Gothen* moet gebragt worden. Omtrent twee honderd roeden oostwaards van den Tempel, zijn ook veele overblijfzels van kalk en ſteen in den Darrink, en met Darrink overgroeid, gevonden; alle welke zigtbaar waren, aan de Zeezijde, daar de Darrink afgebroken was. Ook heeft men verſcheidene Tonnelputten, en regt overeindſtaande tonnen, in den Darrink gevonden, gelijk ook veele dikke ſtaaken en paalen in den grond ſtaande; veele tichelſteenen van een oud fatzoen, en ſtukken van fyn rood net gebeeld aardewerk; en, nog voor weinige jaaren, regt voor *Domburg*, omtrent half vloed van den Duin, een gragt als een gemeene ſloot, waarvan de aarde aan den noordkant

kant opgeworpen was, en de kluiten nog onderscheiden te zien waren; zij liep boogsgewijze naar de zee, en was aan de zuidzijde met verscheidene stokken en staken bezet.

In het jaar 1687, omtrent daar nu het eerste Hoofd staat, gelijk ook aan de oostzijde van *Domburg*, werd, in een zwaren storm, op Nieuwjaarsnagt, omtrent twee honderd roeden van het Duin, (zo als boven gezegd is) een gantsch Kerkhof met lijken ontdekt, leggende in kisten van bijna twee duims hout, de hoofden meest uit het zand steekende; zijnde de kisten door de opening meest met zand gevuld. De lijken lagen alle met de hoofden oostwaards, digt bij elkander, wel tot drie-en-twintig in getal; dan dit Kerkhof was slegts weinige dagen te zien, wijl de Zee het alles wederom bedekte. De kisten ten oosten van *Domburg* waren veel dikker van hout, dan die aan de westzijde. Sommige van de daarin liggende lijken hadden koperen kettingen, en eenige van die met penningen daaraan, om den hals; een van die had een glas, als het boveneinde van een roemer, op den borst, een krommen zabel met een handgreep van zilverdraad, en een piek, doch waarvan het hout vergaan was, bij zig; ook vond men geld in de meeste kisten. Nog wat verder oostwaard zijn de woningen der oude *Gothen* geleegen. Voor omtrent tagtig jaaren, kwamen zij eerst van onder de Duinen te voorschijn, en zijn nu reeds meer dan half vloed van daar, behalven die meest oostwaards leggen, alwaar 'er nog veele omtrent de Duinen zijn, meest in de gedaante van een straat, oost en west, doch aan het einde wat zuidwaards op, in groote menigte. Hunne gedaanten zijn doorgaans langwerpig vierkant, rondsom met overeindstaande paaltjes of planken bezet, die alle bij den grond zijn afgebroken, of slegts daar weinig buiten steekende; zijnde den grond gemaakt van vette of kleiachtige aarde, welker schikking men nog duidelijk kon onderscheiden. Naast eenige van dezelve is een gang van dergelijke stoffe, omtrent een halve roede breed, met paaltjes bezet; voorts tonneputten, die tot waterbakken gediend hadden, staande in de hoeken der gebouwen of hutten; ook twee tronken van afgekapte boomen, in eenen hoek ten oosten en ten westen naar den Zeekant toe. De meeste gouden

penningen, gelijk ook drie zilveren schaaltjes, zijn daar gevonden, als mede veele beenderen van schaapen, enz. in de Darsink steekende; alle gewisse en overtuigende bewijzen, dat de oude stranden van het Eiland mede bewoond zijn geweest. In het jaar 1749 is aldaar nog eens een nieuwe ontdekking van oude Grafsteden gedaan, op twee onderscheidene plaatsen, alwaar meer dan twintig doodkisten, in dezelfde ligging als de voorgaande, gevonden werden; alleen met dit onderscheid, dat deze van ruwe ongeschaafde eike planken gemaakt, en niet met spijkers, maar met houten pennen aaneen gehegt waren. Ook vond men 'er één van een boom uitgewerkt. Daar werd veel moeite gedaan, om een van die kisten geheel uit de aarde te krijgen; doch zulks was vrugteloos; want dezelve waren alle meer of min ingedrukt; ook waren, door de zwaarte der daarover heen gestapelde Duinen, en langheid der tijden, de dekzels gebroken, en de kisten zo vol zand en aarde, dat de daarin liggende beenderen als in de kisten waren ingedrukt, en 'er met de punten der spade moesten worden uitgehaald. Men vond 'er menschenbeenen van de hedendaagsche grootte, doch meest alle geschonden; ook vondt men 'er verscheidene kistjes en geraamten van kinderen; rondsom die alle scheen een omtuining van boomen geweest te zijn, waarvan de wortels en tronken mede nog te zien waren. Men zogt 'er vlijtig na eenige penningen, om te weeten, of 'er ook een of ander man van naam mogt begraven geweest zijn; doch men vond 'er die niet.

Dat de vrije Heerlijkheid van *Domburg*, voorheen, aan den Huize van BORSSELEN is gekomen, is hiervoor reeds gezegd. Naderhand is de Heerlijkheid van *Domburg* gescheiden van *Vlissingen* en *Westkappelle*, en de eigendom geworden van bijzondere Heeren.

Behalven de Kerk, waarvan reeds melding gemaakt is, en die door één Predikant bediend wordt, plagt 'er voorheen eene Kapel te staan, waarvan het huis, dat in deszelfs plaats gebouwd is, nog den naam draagt, leggende in een ringmuur, die voorheen het kerkhof omvatte. Tegenover hetzelve staat een Gasthuis, dat wel begoed is, en vrijdom van alle excijnsen heeft. Daar was ook, in voorige tijden, een gezelschap van Rederijkers, die ter zinspreuk voerden *Bimaarlief*.

Het

Het Stadhuis is klein, doch maakt van buiten een redelijk fraaije vertooning. De Heerlijkheid van *Domburg* heeft hoog, middelbaar en laag regtsgebied. De Regeering der Stad bestaat uit een Baljuw, twee Burgemeesteren en zes Schepenen, nevens één Secretaris.

Het Wapen dezer Stad is een blaauw veld, hebbende in de midden een Zilveren Burgt. Voor dezen is dit Wapen ook gevoerd door een oud Edel Zeeuwsch geslacht van dien naam, oorspronklijk uit de oude Heeren van *Domburg*, doch nu al voor lange uitgestorven. Het groote en zwaare gebouw, op de groote markt binnen *Middelburg* staande, en nog den naam van *'t Huis Domburg* draagende, is door eenen van dit geslacht gebouwd. Ten zuidoosten van de Kerk, binnen deze Stad, staat ook een deftig huis van de Heeren van *Domburg*.

Zie VAN DER HOUVE, *Handvest Chronijk*, I. Deel, fol. 132. BOXHORN, *Chronijk van Zeeland*, p. 288 en 290. SMALLEGANGE, fol. 631, 633 en 641. GARÇON, *Walchersche Arcadia*, I. Deel, p. 126. VAN LEEUWEN, fol. 142 en 197. *Kerklijke Oudheden van Zeeland. Tegenwoordige Staat van Zeeland*, II. Deel, p. 221. *Boekzaal der Geleerde voor de Maand Maart* 1749, bl. 32.

DOMBURG, (JAN VAN) een man van het zo evengemelde geslacht afkomstig, schoon door SMALLEGANGE niet onder dezelve gemeld, stierf in het jaar 1447, en dus onder de Regeeringe van FILIPS DEN EERSTEN, Hertog van *Bourgondiën*, die, na het uitvoeren van eenige strenge regtsoefeningen, zig naar *Zeeland* begaf, om 'er den Graaflijken Vierschaar te spannen. Ten zetel gesteegen zijnde, hoorde hij aldaar zeer zwaare klagten, tegen dezen Heer JAN, inbrengen, die van veelerhande misdaaden beschuldigd werd, onder anderen van moord en doodslag. Hertog FILIPS, hem hebbende doen dagvaarden, dewijl hij niet te voorschijn kwam, gaf bevel om hem te vatten. Doch hij, gewaarschuwd zijnde, vlood, met vijf of zes der zijnen, in de Kerk der Minderbroederen, versterkte zig op den Toren, en voorzag 'er zig van voorraad, als wilde hij een beleg afwagten. Hertog FILIPS deed den Toren omsingelen, doch, uit aanmerking van de hei-

heiligheid der plaatse, wilde hij denzelven niet beschieten. Drie dagen duurde dit beleg. Meer dan eens stond DOMBURG in beraad, zig overtegeeven; doch werd, telkens, door zijne zuster, die eene Nonne was, wederhouden, en hem, ten aanhooren van OLIVIER DE LA MARCHE, (welke dit geval, in zijne *Memoires*, Liv. I, p. 253, beschreeven heeft) meermaalen toeriep, *dat hij zig liever vegtenderhand behoorde te laaten dooden, dan zijn huis de schande aandoen, van door Beuls handen te sterven.* Heer JAN gaf zig eindelijk, op genade, aan den Hertog over, die zijn proces deed opmaaken, en daarna op de markt openlijk onthalzen. Zijne zuster verwierf, met smeeken en gebeden, nog zo veel, dat zij het lijk in gewijde aarde mogt doen begraaven.

DOMBURG. (ADRIAAN VAN) SMALLEGANGE maakt melding van een persoon van dezen naam, dien hij zegt geleefd te hebben in het jaar 1450, en ter Vrouwe gehad GEERTRUID VAN BORSSELEN. Een tweede van dien naam, zegt hij, was, in de jaaren 1570 en 1571, Baljuw van *Middelburg*. Waarschijnlijk zal het deze laatste zijn, van wien men, op het jaar 1566, gemeld vind, dat hij, tot voorstand van het Verbond der Edelen, boven zijn persoon, zig verbond tot het betaalen van honderd kroonen; zonder dat men, echter, weet, of hij dezelve heeft opgebragt, of waartoe ze gebruikt zijn.

Zie SMALLEGANGE, bl. 477. *Vaderl. Historie*, VI. Deel, bl. 255.

DOMBURG-BUITEN, of *de Confiscatiën onder Domburg*, eene Ambachtsheerlijkheid zonder Dorp, grenzende aan de Heerlijkheid, hier boven gemeld, is in verscheidene Heerlijkheden verdeeld. Het huis *Kerkwerve*, in de verdeeling van Prinse WILLEM, onder het regtsgebied van *Middelburg* gebracht, legt in het midden dezer Heerlijkheid, doch is thans niet meer dan een gemeene Landhoeve.

DOMITIAAN, werd, na den dood van zijnen vader VESPASIAAN,

en van TITUS zijnen broeder, tot de Keizerlijke waardigheid verheven. Hem hielpen de *Batavieren* de *Britten* overwinnen. Zij waren, met veel hevigheid, op het leger van AGRICOLA aangevallen. Deze had, daarop, drie benden *Batavers*, en twee der *Tongeren* afgezonden, om hun het hoofd te bieden, en den strijd te doen aanvangen, als kennende hij hunne bekwaamheid. De *Britten* hadden, ten hunnen nadeele, kleine schilden, en groote zwaarden zonder punt, en waren dus onbekwaam, om in een opeengedrongen gevegt te strijden. De *Batavieren*, die nimmer den aanval schroomden, stieten, met hunne schildpennen, de *Britten* in het aangezigt, en bewerkten dus, voor AGRICOLA, eene volkomene overwinning; waarvoor hij de eertekens, bij zijne komste te *Rome*, genoot. DOMITIAAN, die eer den naam van *Zot*, dan van *Keizer* verdiende, werd trotsch op deze overwinning, waaraan hij niets had toegebragt. Met laauweren willende gekroond zijn, had hij zig, kort te vooren, mede eene dergelijke zegepraal toegelegd, voorgeevende, eene overwinning op de *Germaanen* en *Batavieren* behaald te hebben. In het zeventigste jaar onzer Tijdrekening had, zo als bekend is, CERIALIS den vrede met de *Batavieren* gesloten. Doch, voor dat de tijding daarvan te *Rome* kwam, was DOMITIAAN, met een Leger, naar *Germanië* getrokken, voorgeevende, zo wel de *Germaanen*, als de *Galliërs* te willen onderbrengen. Dan niet verder dan te *Lions* gekomen zijnde, was hij, van daar, zonder den vijand gezien te hebben, te rug gekeerd. Met dien dwaazen togt niet te vrede, ondernam hij een tweeden tegen de *Germaanen*, en ook tegen de *Katten* en *Daciërs*. Het is onzeker, of hij de *Katten* geslagen heeft. Dit weet men, dat, toen de *Daciërs*, door de *Markomannen*, geslagen waren, hij hun zelfs om den vrede aanzogt, en dien, door magt van geschenken, verkreeg. Na dien voor een Veldheer zeer schandelijken togt, deed zijne dwaasheid hem verwaand genoeg zijn, zig de zegepraal toe te eigenen; waartoe, om dezelve eenigen schijn te geeven, een menigte van de zijnen werden omgekocht, om zig in het gewaad van gevangenen te vertoonen. Wat meer is, hij eigende zig den naam van DACIËR en GERMANIER, als overwinnaar dier volken, toe; geevende dus niets toe aan AGRICOLA. En,

ech-

echter, ontbrak het hem niet aan Vlejers, die hem den *schrik en lemmer der Batavieren* noemden.

Zie TACITUS, *in 't Leven van Agricola.*

DOMMEL, (*De*) een Riviertje in *Nederland*, in 't Hertogdom van *Braband*. Anderen noemen het een *Watervliet*, vlietende omtrent *'s Hertogenbosch*. Aan hetzelve liggen verscheidene Dorpen, als *Boxtel*, twee uuren van den *Bosch*; *St. Oudenrooije*, daar voorheen een heerlijk Kollegie van Kanunniken geweest is, 't welk zeer groote inkomsten had; zo dat de Deken daarvan rijker was dan eenig Prelaat in *Braband*. Voortijds werd *de Dommel de Dormale* genaamd. Zij heeft haaren oorsprong in het *Land van Luik*, omtrent vier uuren van *Maastricht*, vanwaar ze noordwaarts loopt, in zig ontvangende eerst *de Tongelreep*, daarna de *Ginder*, bij *Eindhoven*, en dan *den Kleinen Dommel*, bij *Woenzel*. Tot aan het gemelde Dorp *Boxtel* is dezelve vaarbaar; doch hooger op word de vaart gestremd, door de menigvuldige Watermolens, die in de rivier liggen. Langs de boorden dezer riviere vindt men tamelijk goede weilanden, die aldaar *Driesten* genaamd worden; welke landen, echter, bij zwaare en aanhoudende stortregens, dikwijls, ondervloeijen, dewijl *de Dommel*, door de gezegde Watermolens, opgestopt wordt.

DOMMELEN, een Dorp, in de *Meijerij van 's Hertogenbosch*, onder het Kwartier van *Kempenland*. In de schatting van voorige jaaren, waarbij gantsch *Braband* gesteld was, voor de jaarlijksche Bede, op 140,000 guldens, droeg de *Meijerij van den Bosch* daar in 19379 guld. 16 stuiv. en 3 penn., en het Kwartier van *Kempenland*, als een vierde, 4074 gl. 1 st. en 9 penn.; welke omslag, over 32 of 33 Dorpen van dat Kwartier, voor *Dommelen* bedroeg 57 guld. 15 st. en 6 penningen; dus hetzelve toen een gering Dorp moet geweest zijn. Het ligt twee uuren ten zuiden van *Eindhoven*, en heeft zijnen naam van de bovengemelde rivier ontvangen. Tegenwoordig heeft het zijnen eigen Regtbank, die bestaat uit zeven Schepenen en één Secretaris, die, zo wel als de *Vorster*, door Hunne Hoog Mogende

word aangesteld. Aldaar is een klein kerkje, op welk een spits torentje staat. In hetzelve word de dienst waargenomen door den Predikant van *Valkenswaard*, als naast daarbij liggende. Het getal der huizen is in het geheel 58; doch de bouwlanden, waarvan de bewooners hun bestaan haalen, worden op 200 Morgens begroot. Nabij het Dorp was voorheen het Nonnenklooster *Agnietendaal*, hetwelk, na den *Munsterschen Vrede*, door de Hooge Overigheid is aangeslagen en vernietigd.

DOMPELAAR, (*'t Huis*) ten Westen van de kerk van *Overlangenbroek*, in de Provintie van *Utrecht*, was, weleer, een Riddermatig goed; doch heeft dit regt verlooren, het zij dat de Eigenaars waren van den Burgerstand, of van den Roomschen Godsdienst. Voorheen behoorde het aan de Geslachten van DOMPSELAAR, WIJNBERGEN, REEDE *van Draakenstein*. Tegenwoordig is het een ouderwetsch laag gebouw.

DOMPSELAAR, (TOBIAS VAN) een Amsteldammer, wiens leeftijd men afleiden kan uit zijne verrigtingen: eerst uit zijne *Beschrijving van het Ontroerde Nederland, door de Wapenen des Konings van Frankrijk*, II. Deelen in 4to, en verder uit zijne *Beschrijving der Stad Amsteldam*, in één Deel in 4to, gedrukt in het jaar 1666. De inhoud en verdeeling daarvan toont, dat DOMPSELAAR, met de vervaardiging, zig ongemeen gehaast heeft. Deze zijne Beschrijving bestaat uit zes boeken, waarvan het eerste bevat *eene Beschrijving van Oud Amstelland*, reeds te vooren zaamgesteld door ARNOLDUS MONTANUS; het tweede, de *Historie der Heeren van Amstel*, door hem zelven te vooren mede opgesteld, en in klein 12° gedrukt. In het derde word gehandeld, *van de Gelegenheid, Opkomst, en verscheide Vergrootingen der Stad, tot op het jaar van* 1665, in drie afdeelingen onderscheiden. De eerste, die de Stad vertoont tot op het jaar 1482, is door DOMPSELAAR opgesteld; de tweede, die haare gedaante verder aanwijst, door J. COMMELIN; en de derde, waarin de beschrijving der vergrooting, tot op het gemelde jaar, vervolgd word, wederom door DOMPSELAAR. In het vierde boek vindt men eene beschrijving van de oude en nieu-

nieuwe gebouwen der Stad, door J. COMMELIN; het vijfde behelst eene beschrijving der Regeeringe, bijna geheel uit DAPPER ontleend, hebbende DOMPSELAAR alleenlijk eenige *Keuren* en *Geleerde Mannen* daarbij gevoegd. In het Zesde en laatste Boek word de Historie, die in het Tweede Boek was afgebroken, door hem, grootendeels uit DAPPER en AITZEMA, vervolgd. Doorgaans ontbreekt daaraan naauwkeurigheid, en vooral echte bewijzen, doordien DOMPSELAAR geenen toegang tot de Stadspapieren gehad heeft. Deze beschrijving van DOMPSELAAR is, eenige jaaren daarna, ingevlijd in die van CASPARUS COMMELIN.

DON JAN VAN OOSTENRIJK; zie OOSTENRIJK. (DON JAN VAN)

DON FREDRIK DE TOLEDO; zie FREDRIK DE TOLEDO. (*Don*)

DON LOUIS DE REQUESENS; zie REQUESENS. (DON LOUIS DE)

DONAAS, (*'t Fort St.*) een van die sterkten, in *Staats Vlaanderen*, waardoor de Stad *Sluis* ten zuidwesten gedekt wordt, aangelegd aan het begin der Vaart naar *Brugge*. Langs deze Vaart, die *de Zoete* genaamd word, komt dagelijks een Barge of Trekschuit van *Brugge*, 't welk drie uuren vandaar ligt, naar dit Fort, welke, tot gemak der Reizigers, op dien zelven dag weder terug keert. De Schans van dit Fort, die zeer versterkt is, heeft, door een dubbele Linie, gemeenschap met de Stad. By het Barriere-Tractaat (1715) werd hetzelve aan den Staat afgestaan.

DONGE, (*De*) een der drie Riviertjes, waardoor het Land en de Baronnie van *Breda* besproeid wordt. Zij ontstaat in de *Meijerij van Turnhout*, en loopt, bij de Stad *Geertruidenberg*, in de verdronkene *Zuidhollandsche Waard*, of in het eigenlijk genaamde *Biesbosch*.

DONGEN, onderscheiden van het Dorp *Dungen*, nabij den *Bosch*, liggende dit Dorp twee uuren gaans ten oosten van *Breda*. In het jaar 1213, werd deze Heerlijkheid, door GUI VAN

VLAANDEREN, Heer van *Rijkenburg*, en zijne Gemaalinne BEATRIX, Vrouwe van *Putten* en *Strijen*, voor altoos, aan Heere WILLEM VAN DUIVENVOORDE verpand. Deze gaf het naderhand ter leen uit, voor een somme van twee duizend zeven honderd twee-en-twintig ponden Tournois, aan ROELOF VAN DAALHEM, die met zijne dogter gehuwd was. *Dongen* is, daarna, in het Huis van *Daalhem* gebleven, tot den 25sten Februarij des jaars 1513, wanneer deze Heerlijkheid, door den Leenhove van *Braband*, ten behoeve van HENDRIK VAN NASSAU, Heere van *Breda*, verbeurd verklaard werd, ter oorzaake van een moord, gepleegd, door JAN, Heer van *Dongen*, aan KAREL VAN LIER, Onderschout van *Turnhout*, en om het begaan van meer andere misdaaden. Sedert dien tijd, is *Dongen* met de Heerlijkheid van *Breda* vereenigd; hebbende nog, na verloop van eenige jaaren, de erfgenaamen van gemelden Heer JAN VAN DONGEN afstand van alle regt op de Heerlijkheid gedaan; waartegen Graaf HENDRIK VAN NASSAU, aan eenen ROELOF VAN DONGEN, overgaf de Hoeve *van Lier* te *Zundert*.

Te *Dongen* is nog een kasteel, waarop de Heer, voortijds, zijn verblijf hield. Ook zijn 'er in het Dorp verscheide goede huizen, en eene Gereformeerde Kerk, zijnde een oud gebouw, met een hoogen Toren, wordende door één Predikant bediend. In 't jaar 1742 begrootte men de opgezetenen op een getal van 1124.

In de maand September des jaars 1732, werd 'er, ter oefening van het krijgsvolk van den Staat, tusschen *Breda* en *Dongen*, een kampement geformeerd. Het krijgsvolk legerde zig in twee Liniën, met de voorzijde naar het Graafschap *Hoogstraaten*. Men zag 'er al den omslag van den oorlog: tenten, schouwen, legerwagens, geschut en andere krijgsbehoeften; zijnde 'er, op de eetwaaren en drank, behoorlijke orde gesteld. Agt Predikanten, der omliggende plaatsen, hadden order, om des Zondags, bij beurten, op de vier vleugels der twee Liniën te komen prediken, en alle avonden, na voorgaanden trommelslag, ter zelver plaatse, het gebed te doen. Ligt vermoed men, dat dit een ontelbaare menigte aanschouwers, van tijd tot tijd, derwaards trok.

DONGEN, (*Klein*) een Buurtſchap, ten noorden van het bovenſtaande, en aan hetzelve onderheevig.

DONGEN, (DIRK VAN) was, in het jaar 1652, Vice-Commandeur van wegen de Admiraliteit van *Enkhuizen*, en deelde in het lot van meer anderen, welke, in de maand Julij des gemelden jaars, voor de heersch- en roofzugt der *Engelſchen* moesten bukken. Want, nadat de Engelſche vloot, onder de Haringbuizen, die door twaalf kleine Oorlogſchepen gedekt werden, gevallen waren, en, na een hevig gevegt van drie uuren, dezelve verſtrooid hadden, ontſnapten het ſlegts dertig Buizen. Twee van de Convoijers werden in den grond geboord; een derden was men genoodzaakt in brand te ſteeken; agt andere, waaronder dat van VAN DONGEN, werden genomen. De Engelſchen moesten, echter, deze overwinning ten duurſten betaalen, hebbende zij drie van de genomene Hollandſche ſchepen nodig, om hunne gekwetſten naar *Schotland* op te zenden; verſcheiden van hunne beste ſchepen waren mede onbruikbaar gemaakt.

Zie BRAND en CENTEN, *Historie van Enkhuizen*, II. Deel, p. 148. *De Hollandſche Mercurius van* 1652. MONTANUS, *Beroerde Oceaan*, bl. 132.

DONGERADEEL, een gedeelte van de Provintie *Friesland*, verdeeld in twee Grietenijën, bekend bij de naamen van *Oost-* en *West-Dongeradeel*; zijnde gelegen in 't noorden van die Provintie, langs de Zee, in het Kwartier van *Oostergo*, tusſchen de Grietenij *Ferwerderadeel* en het *Dokkummerdiep*. Een klein watertje, de *Paeſens* genaamd, ſcheid deze landſtreek in de gemelde twee Grietenijën. Geduurende den oorlog tusſchen Spanje en den Staat, hebben deze beide Grietenijën, door de plonderingen der Spanjaarden, veel geleeden; en niet minder door de Zeegolven, inzonderheid in het jaar 1570, toen, in deze kwartieren, door den vloed, huizen en ſchuuren, menſchen en beesten, werden weggeſleept. Boven de kerkdeur van *Metzelawier*, in *Oostdongeradeel*, ſtaan nog, in een ſteen, ter nagedachtenisſe daarvan, deze woorden uitgehouwen: IN HET JAAR TZEVENTIG IS HET WATER IN DEZE KERK

EEN VOET HOOG GEWEEST, EN ZIJN IN DEZE GRIETENIJ VERDRONKEN 1800 MENSCHEN; behalven die, met het afgaande water, uit de Grietenij van *Dongeradeel*, oostzijde, waren in Zee gespoeld. In deze beide Grietenijen zijn, 's nachts, door den inbreuk, omtrent 5000, en in *Dokkum* 200 menschen verdronken; waarom ook de *Nieuwe Landen*, zo oost als westwaarts van *Holwert* gelegen, in het jaar 1500, bedijkt zijn. Gelijk op deze plaatsen, door veranderinge in den loop des waters, veele landen zijn aangewassen, hebben, daarentegen, de landen, in de naastgelegene oorden, als te *Wierum* en te *Nes*, groote afbreuk geleden, en wel op zulk eene wijze, dat de Kerk te *Wierum*, die voorheen in het midden van het Dorp stond, in het jaar 1602, reeds aan den Zeestrand lag. Hadde men 'er niet in tijds tegen voorzien, deze landen zouden reeds lang door de Zee zijn weggeslagen. In het jaar 1592 werden, in *Oostdongeradeel*, ingedijkt, de landen van *Ainjum*, *Lioessens* en *Paesens*, door den Heere ERNST VAN AYLVA. In deze beide Grietenijen leggen de Staaten of Stinsen *Holdinga*, *Obbinga*, *Heemstra*, *Humalda*, *Dornsum*, *Ropta*, *Popma*, *Moppema*, *Rienekama*, *Herwey*, *Aylva*, *Bolta*, *Sixma*, *Tiessens*, *Hannia*, *Jaarsma*, *Scheltama*, *Steenstra* en *Brantstede*. Eenigen dezer Adelijke familiën hebben, gedüurende den oorlog, den Spanjaarden veel afbreuk gedaan, en aan 't Vaderland, integendeel, de grootste diensten beweezen; waardoor ook hunne naamen aan de onsterflijkheid zijn toegewijd.

DONGERADEEL, (*Oost-*) gelijk de naam genoegzaam uitwijst, legt ten oosten van de volgende; zijnde, zo als boven gezegd is, door de rivier de *Paesens* daarvan afgescheiden. Door deze vervolgt de rivier *de Ee*, (hier de *Zuiderzee* genaamd) komende van *Leeuwaarden*, haaren loop naar *Dokkum*, en vandaar verder naar de Zee, waarin zij zig, door de *Esuma-Zijl*, of *Sluis*, ontlast. Dewijl alle de binnenwateren dezer Grietenije in dezelve haaren uitloop hebben, is zij daardoor de gemeene uitwatering van *Oost-Dongeradeel*. Voorheen lagen aldaar twee Bagijnenkloosters, *Sion* en *Weerd* genaamd, welke beide, bij Sententie des Hofs, den 7den September 1544, vrijheid gekregen hadden

van

van Accijnsen tot aan *Romanie*, twee Aamen Rhijnsche Wijn, en drie tonnen Hamburger Bier. Beide deze Kloosters zijn, in het jaar 1580, vernietigd.

DONGERADEEL, (*West-*) eene Grietenij in het Kwartier van *Oostergoo*. De bovengemelde scheiding der beide Grietenijen word niet onaartig uitgeduid, door derzelver Wapens, verbeeldende een *Blaauw Veld*, het welk door eene *zilveren stroom* in tweeën gedeeld word; enkel met dit onderscheid, dat in het Wapen van *Westdongeradeel* de stroom van de slinker, en in dat van *Oostdongeradeel* van de rechterzijde schuins nederwaarts loopt.

DONGIUM, of *Doinjum*, een Friesch Dorp, in 't Kwartier *Westergo*, in de Grietenije *Franekeradeel*, een half uur ten noorden van *Franeker*.

DONIA-STATE, Slot of Adelijk Huis, in de Grietenije *Hennaarderadeel*, een half uur van *Spannum*, ten zuidoosten.

DONIA, een Slot of Adelijk Huis, in de zelfde Grietenije, een kwartier uur van *Hijpwerd*, ten oosten.

DONIA, een Slot in de Grietenije *Wonseradeel*, bij *Burgwert*, ten zuiden.

DONIA, een vervallene State, in de Grietenije van *Uitingeradeel*, te *Akmarijp*, ten noorden.

DONIA, eene State in de Grietenije *Menaldumadeel*, bij *Beetgum*, zuidwestwaarts.

DONIA, of *Donjega*, één der veertien Dorpen in de Grietenije *Doniawerstal*, onder het Kwartier der *Zevenwolden*.

DONIA, een oud en aanzienlijk Geslacht in *Friesland*. De Grietenije van *Doniawerstal*, is, gelijk men algemeen gelooft,

daarnaar genoemd; ten minste WINSEMIUS, in zijne *Korte Beschrijving van Friesland*, achter zijn *Kronijk*, en de *Geslachtlijst van Harinxma*, bij *Ferwerda*, toonen ons zulks aan. Men vindt daarop gemeld KEMPO VAN DONIA. Een ander, van dien zelven naam, toonde, in eene Staatsvergadering, in den jaare 1566, de grootste blijken van liefde voor de Vaderlandsche Vrijheid; waarover hij, twee jaaren daarna, door ALBA, ter verantwoording, te *Antwerpen* gedagvaard werd. Hij schijnt vervolgens gebannen te zijn, en zig, met zijne huisvrouw, JOUK STENNEKA, naar *Breemen* begeeven te hebben, alwaar hij met haar gestorven en begraaven is. Deze liet na één zoon, SIXTUS DONIA, die afkomstig was uit een huwelijk van eenen der afstammelingen van HARINXMA, en eene dogter uit het huis van DONIA. Hij liet na één zoon KEMPO, die overleed in 1593, en ééne dogter, die ten man had SIBRANDUS VAN BURMANIA, broeder van UPCO. Uit denzelfden stam van SJOERD HARINXMA is afkomstig de tak van *Donia*, op *Hinnema State*, te *Jelsum*, waaruit gesprooten is KEMPO DONIA, Grietman van *Leeuwaarderadeel*, die de vader was van FRANS DONIA, een voornaam Staatsman, wegens *Friesland* gevolmagtigd tot den Munsterschen Vredehandel, en buitengewoon Afgevaardigde van die Provintie, tot de zo beroemde als groote Staatsvergaderinge, in het jaar 1651, welke hij zou geopend hebben, indien hij niet, eenige dagen te voren, overleeden ware, en waarin hij toen vervangen werd door PICO VAN DONIA.

Zie AITZEMA, *Zaaken van Staat en Oorlog*, III. Deel, p. 51. VAN LOON, *Penningkunde*, II. Deel, p. 361. *Vaderlandsche Historie*, XI. Deel, p. 405 en 479. TE WATER, p. 338.

DONIA, (TJALLING) staat bekend als een medestichter van het Klooster te *Lidlum*, waartoe SIBO, een schatrijk man, den eersten grond geleid had. Vreezende dat zijne middelen niet toereikende zouden zijn, gaf hij, van die vreeze, kennis aan dezen DONIA van *Bonneterp* uit *Winsum*; waarop beiden de handen in een sloegen. Nadat zij een Kloostertje gebouwd hadden, bevlijtigden zij zig om het onder de Reguliere Kanunniken

ken te brengen. Dit hun gelukt zijnde, bevonden zij de Monniken van die Orde, naar hunne verbeelding, niet streng genoeg van leven; dus begaven zij zig tot de Premonstrenzer Orde. Dit moet geschied zijn in het jaar 1182, of een weinig te vooren. Een ander uit het geslacht, namelijk

. . . .

DONIA, (AGGE) was niet zo godsdienstig. Want men leest, dat hij, in het jaar 1468, een verschrikkelijke euveldaad begaan heeft, aan den Prior van 't *Hasscher Klooster*, onder de Grietenije van *Ængwierden*. AGGE DONIA had, volgens het verhaal van EMMIUS, een geschil met den Prior. Hij ontmoette denzelven langs den weg, verzeld van eenen Leekebroeder. DONIA beval aan die bij hem waren, hun beiden terstond de oogen uit te steeken. Als de zijnen zulks weigerden, viel hij zelf op den Prior aan, en schroomde niet, zig met een euveldaad te bezoedelen; waardoor hij zodanig den haat van al het volk op zig haalde, dat hij nergens, zelfs niet bij zijne vrienden, geene rust had. Door een kerklijk interdikt werd hij uit het gezelschap der geloovigen gebannen; en, na zig, door groot geld, met de kerk verzoend te hebben, stierf hij in groote armoede.

Zie U. EMMIUS, p. 395. SCHOTANUS, 337.

DONIABUIREN, of *Dombuiren*, eene Buurt, in de Grietenije van *Wonseradeel*, een half uur ten zuiden van *Ferwoude*.

DONIAGA, een Dorp, in de Grietenije *Doniawerstal*, drie groote uuren ten zuidoosten van *Sneek*, en een kwartier uur van *Tjuwkemeir*.

DONIAWERSTAL, de derde Grietenije in de *Zevenwolden*, grenzende ten noorden aan *Winbritzeradeel*, 't *Sneekermeir* en een weinig aan *Rauwerderhem*; ten noordoosten aan *Utingeradeel*; ten oosten aan *Haskerland*; ten zuidoosten aan *Schoterland*; ten zuiden aan *Lemsterland* en *Tjuwkemeir*; ten zuidwesten aan de Stad *Sloten* en *Gaasterland*; ten westen aan het *Slootermeir*, en een kleine streek van *Winbritzeradeel*. In deze Grietenij liggen de volgende Dorpen, *Goingarijp*, *de Brook*, *Aasterhaule*,

le, *Neijega*, *Oud-ouwer*, *Doniaga*, *Tjerkgaast*, *St. Nicolaasga*, *Idskenhuizen*, *Teroele*, *de Dijke* of *Indijken*, *Langweer*, *Bornswaag* en *Legemeer*.

DONIATERP, een Heerenhuis of Hofstede, in de Grietenije van *Ferwerderadeel*, een half uur ten zuidoosten van *Wunstwert*.

DONK, (*'t Huis te*) onder het Ambacht *Riederkerk*, in *Zuidholland*, voerende den naam naar deszelfs eerste Stichters. Voorheen pronkte hetzelve met vier Torens. In het jaar 1575 werd het door de Spanjaards ingenomen, afgebrand en verwoest. Uit het geslacht van DONK is het overgegaan, eerst in dat van PERSYN, daarna in dat VAN BROUWER, en eindelijk in het geslacht van VAN DER DUIN. Door den Heer FRANÇOIS VAN DER DUIN is het, in het jaar 1616, wederom opgebouwd. De Heet en Mr. OTTO GROENINX, Burgemeester en Raad in de Vroedschap der Stad *Rotterdam*, Ambachtsheer van *Riedekerk*, enz. eigenaar van het huis te *Donk* geworden zijnde, heeft het oude gebouw, in het jaar 1747, geheel en al laaten wegbreeken, en een deftig vierkant in de plaats gesteld.

DONKERBROEK, een Dorp in de Grietenije van *Stellingwerf-Westende*, in de *Zeevenwolden*, een half uur, noordwaards, van de *Kuinderstroom*.

DONKERSLOOT, weleer een Dorp in *Reiderland*, volgens OUDENHOVEN, op of aan den *Dijk* gelegen, en dus genaamd naar een *Sloot*, welke door veele boomen belommerd was. Men vindt het vermeld in een oud Handschrift der Utrechtsche Kerk. Verdronken zijnde, komt het Dorp nu niet meer in aanmerking.

DONNELLUS, (*H.*) of DONELLUS, van geboorte een Franschman, een groot Regtsgeleerde, en Hoogleeraar in die wetenschap, te *Leiden*. LEICESTER had, door zijne geveinsde Godsvrugt, verscheidene braave mannen aan zijn snoer weeten te krijgen, om zijne grootheid te bevorderen. Onder anderen werd 'er een brief verspreid, als komende van *Londen*, gedagtekend

10

10 Maart 1587, waarin over de Regeering van *Friesland* geklaagd werd, vervuld met lasteringen tegen de aanzienlijksten van die Provintie, en ook over die van *Holland*. De Staaten der laatstgenoemde Provintie deeden streng onderzoek, van wien dezelve gekomen ware. Ieder noemde den man, van wien hy de copij ontvangen had. DONNELLUS werd beschuldigd, eenige copijën te hebben uitgegeeven; doch hij weigerende het te bekomen, werd hij van zijn ampt ontzet; daarop verliet hij *Leiden*, en begaf zig naar *Altorf* in *Duitschland*. De vermaarde HUGO GRRTIUS spreekt met grooten lof van zijne geleerdheid. Hij zegt, in zijne *Jaarboeken*, p. 286. *de Regtsgeleerdheid te Leiden heeft eenen Professor* Hugo Donnellus, *die, naspoorende de voetstappen van* Coranus *en* Duarenus, *de wetenschap der Wetten in order en wezenlijke konst geschikt heeft, besnoeit van allen onnutten omslag, die eene al te zorglooze onwetenheid van de voorige eeuwen daar onder verward hadden; echter zo niet, dat hij zig gevoegd zoude hebben naar de onachtzaamheid der volgende tijden, die door een bloot woordensieraad, de kracht der Wijsheid zelve krachteloos gemaakt heeft. Doch door de Leicestersche partijschappen liet hij zig zo verre vervoeren, dat hij, in dien driftigen maalstroom ingewikkelt, en het niet geringste deel zijns ampts vergeeten hebbende, zig genoodzaakt vondt, buiten eer en aanzien naar* Altorf *te verhuizen.*

DONNELLUS had, in zijn vaderland, met zeer grooten lof, te *Bourges* en *Orleans*, de rechten geleerd. Even vóór of na den bloedigen Partijschen bruiloft (als zijnde hij een Protestant of Hugenoot) vlugtte hij, in 1572, naar *Duitschland*, en werd te *Heidelberg* Hoogleeraar in de Rechten. Vandaar werd hij, in 1579, te *Leiden* beroepen, alwaar hij verbleef tot in het jaar 1588. Te *Altorf* droeg men hem die zelve waardigheid op. Hij overleed 'er, den 4den Mei 1591. Zijne Commentariën en Codicen zijn gedrukt en herdrukt in folio. Naderhand, in 1642, is nog van hem, te *Antwerpen*, uitgegeeven, *Donellus Enucleatus*, in fol., reeds te vooren in 1617 gedrukt.

Zie REID, fol. 187. HOOFT, fol. 1151. MEURSII *Ath. Bat.*, p. 130. enz. en aldaar zijne afbeelding. *Vaderl. Historie*, VIII. Deel, bl. 217.

DOOD-

DOODBOEK, in het latijn *Necrologium*. Dus word het boek, waarin de naamen der dooden worden aangetekend, genoemd. De oude Christenen hadden, in ieder Kerk, een dergelijk boek, waarin zij zorgvuldig aantekenden, den dag van het afsterven hunner Bisschoppen. Dit gebruik is, door de Monniken, in hunne kloosters, nagevolgd en onderhouden. Dergelijke *Doodboeken* zijn nuttige hulpmiddelen tot het in order brengen van sommige Geslachtlijsten, als ook voor de Nederlanders, wier voorzaaten, zo van de mannelijke als vrouwelijke sexe, in vroegere dagen, en bijzonder in talrijke familiën, zig veelal in de Kloosters begaven. Achter de *Kronijk van Egmond* vindt men een *Doodboek*, of Sterflijst, der Abten van *Egmond*. Elders berust ook nog, in MSS. een *Doodboek*, van een Nonnenklooster te *Haarlem*, op 't *Bakenes*, gesticht door Mr. CORNELIS ARENDSE LIGTHART, van *Amsteldam*, Ao. 1583, waarin men, van dien tijd tot 1731, de naamlijst der overledenen vermeld vindt, en waaronder veele van de deftigste familiën van *Haarlem* en *Amsteldam* gevonden worden.

DOODEHAND, het welk van de latijnsche woorden *amortisare* en *mortificare* is afgeleid, is eene oneigene manier van spreeken, om aanteduiden, dat zekere vaste goederen aan een Klooster, Konvent, Kerk, Gasthuis of andere Lichaam in eigendom word overgegeeven; wordende dan zulk een Klooster, waaraan die goederen zijn overgegeeven, eene *Doodehand* genaamd; om te kennen te geeven, dat de goederen, daaraan gegeeven, aan geenen anderen kunnen overgaan. *Want*, zegt PERKIUS, *eene* Doode hand *iets gegreepen hebbende, laat niet weder los*. Volgens anderen hebben zulke goederen den naam van *Doode goederen* gekreegen, om dat zij, onder de magt der Kloosters of Konvents, als uit de waereld geraakt zijn, niet meer door den gemeenen man konden verkreegen of bezeeten worden, en aan den Vorst of Landheer ook geene schattingen meer opbragten. Deze uitlegging schijnt ons natuurlijker te zijn dan de eerste. Dewijl nu, in voorige eeuwen, het bijgeloof de milddadigheid werkzaam maakte, het begiftigen van kerken en kloosters bovenmatig in zwang ging, en de Vorsten bemerkten, dat

de nodige lasten en ongelden daar door voor den Burger bezwaarlijker en minder mooglijk te draagen werden, oordeelden zij raadzaam, daarin te voorzien. GUIDO, Graaf van *Vlaanderen*, was de eerste, die verbood, dat 'er vaste goederen, aan Kerken, Kloosters, enz., die onder den naam van de *Doodehand* begreepen zijn, meer gegeeven, vermaakt, of verkogt zouden mogen worden; ten minsten, men weet niet, dat 'er, op dit stuk, een ouder Plakaat in de *Nederlanden* gevonden is. In *Braband* kwam alleereerst een dergelijk Plakaat of Verbod uit, onder de regeering van Hertog JAN DEN DERDEN, 't welk, in het algemeen, van kerklijke persoonen spreekt; zo ook van WILLEM DEN DERDEN *van Holland*, in het jaar 1322. FILIPS DE SCHOONE heeft, naderhand, een dergelijk Plakaat doen uitgaan. Doch deze beide geen stand grijpende, gaf Keizer KAREL DE VIFJDE een Plakaat daar van uit, waarbij geordonneerd werd, dat geene vaste goederen, aan Kerken, Kloosters, enz., mogten verkogt, of gegeeven worden, onder wat benaaming ook, dan met toestemming van den Vorst of Magistraat.

Dan, dit greep nog geen stand. De Geestelijkheid van *Braband* klaagde, dat de Steden, door onderkruiping, dit voorregt verkreegen hadden, zonder dat zij 'er op gehoord waren. Zij bewerkten daardoor, in *Braband*, zo veel, dat de Ordonnantie zo lang buiten werking zoude blijven, tot dat men hun gehoord had; doch zij zelve bleeven agter, en lieten de zaak steeken. De Fiscaalen verzogten toen, dat de opschorting mogt worden opgeheeven; waarop Keizer KAREL DE VIJFDE, in het jaar 1520, een Ordonnantie, bij forme van een *Eeuwig Edict*, uitgaf, waarbij de Kerken, Kloosters en andere geestelijke genootschappen, buiten toestemming der Magistraaten, onbekwaam verklaard werden om eenige vaste goederen in bezit te krijgen; geevende de Keizer voor, dat de Geestelijkheid reeds zo veele vrijhavige en leengoederen bezat, dat zij eerlijk, en meer dan haare stand vorderde, konde bestaan; en dat het overgroot getal van Kerken, Kloosters, Gasthuizen en Konventen, ook in zijne Staaten en Landen, tot merklijk bezwaar van zijne Onderdaanen en Leenmannen strekte. Evenwel konden, zo als gezegd is, met toestemminge van den Vorst en Magistraaten der Hoofdsteden,

de

de Kerken en Kloosters nog goederen aanwinnen. De kerklijken van dien tijd begreepen, dat dit ten hunnen nadeele gedaan verzoek, en zodanige toestemming, een verbreeking was der kerklijke vrijheid. De beroemde PEKKIUS verzette zig met magt 'er tegen: *Alle die zodanige konstſtukken uitgeeven*, (zegt hij) *die hun daartoe aanraaden, hunne Biechtvaders, die hun daar niet van afſchrikken, zijn daardoor in den ban gevallen, en onderhevig aan alle de ſtraffen, die tegen de ſchenders der kerklijke vrijdommen, ooit gemaakt en uitgegeeven zijn, en gehouden, alle ſchaaden, die de kerken en kloosters daardoor lijden, te vergoeden.* Anderen trokken dit minder ſterk, maar hielden, echter, zodanige wetten voor ongeoorloofd: zij grondden hunne ſtelling hierop: *Ieder mensch, welke voor zijn perſoon niet afzonderlijk verboden is, ſtaat het vrij*, (zeggen zij) *zijnen eigendom te verkoopen, te verwisſelen of weg te ſchenken, aan wien hij wil; dat de vrijheid van een mensch daarin beſtaat, van vrij met zijne goederen, naar zijn zin en welgevallen te handelen, uitgenomen in zulke zaaken, die gerechtelijk verboden zijn; dat men door zulke wetten dus de vrijheid verkracht, en bijzonder ten opzichten van kerken en kloosters.* Dan, het ontbrak ook niet aan de zulken, die meer het nut van het algemeen, dan dat der Kerken en Kloosters in 't bijzonder in aanmerking namen, en dus deze Wetgeevers rechtvaardigden en hun grooten lof gaven. *Een Vorst*, zeide men, *vermag, uit hoofde van het oppergezag, ten opzigte van de goederen der menſchen, onder hun gebied ſtaande, zodanige wet en beſchikking maaken, als hij oordeelt dienſtig te zijn: het is onbillijk*, zeggen zij ten tweeden, *terwijl iemands eigen akkers dorst lijden, en bij gebrek van water als verſtikken, het water op vreemde akkers te brengen: zo handelen zij*, (zeggen zij) *die hunne goederen aan kerken en kloosters geeven, terwijl hunne bloedverwanten, hunne medemenſchen, die in de waereld leven, en aller'ande lasten te draagen hebben, om die goederen gebrek lijden:* ten derden, *zo zij wel aanmerkten, word zodanige wet niet gemaakt uit haat tegen den Godsdienst, maar om dat de Leeken, tot het draagen van de noodige lasten en ongelden, onbekwaam zouden*

den worden, indien de meeste goederen gesteld worden onder de Doode hand, *en buiten staat gemaakt, om voor de maatschappije van eenig nut te zijn:* ten vierden, zeggen zij verder: *de Vorst: die zodanige Wet maakt, oefent daardoor geene magt over geestelijke persoonen of zaaken, maar over die der waereld, waarover zijne magt zig uitstrekt:* ten vijfden, *hij begeert enkel, dat de waereldsche goederen in de waereld blijven, en zorgt, dat de menschen buiten staat geraaken, om ze van nut in onnut te doen veranderen:* ten vijfden, *de kerk word niet benadeeld in die goederen, die ze reeds bezit, maar 'er word alleen gezorgd, dat ze met geene overdaadige goederen belast worden:* en ten zevenden, *de Vorst en Onderdaan zou 'er te veel nadeel bij lijden, indien de hebzugtige* Geeste*lijkheid zo veel goederen zoude aanwinnen, als zij volgens hun onverzadelijke hebzugt wel begeerden: want hoe meer zij in handen krijgen, zo veel te meer verliest de Vorst, 's Lands schatkist, en de Ingezetenen in het algemeen:* eindelijk doen zij gelden, *dat het overdraagen van goederen aan zulke, of zulk soort van menschen, bij uiterste wille, en ook bij verdrag, kan en mag belet worden, en dat op zodanige uitsluiting niets te zeggen valt:* en voortgaande, zeggen zij, *de wil van eenen Wetgeever, word door de wetten in een gelijken graad van magt gesteld, met de wil van een Testament of verdragmaaker.* Hoe veel regt, hoe veel waarheid ook in deze stellingen ligge opgeslooten, ontbrak het ook niet aan de zulken, die anders dagten, en deze stellingen zogten te ondermijnen. Zij vraagden bewijs van het eerste, vanwaar den Vorst het regt toekome, om over de goederen zijner Onderdaanen te mogen beschikken, daar van het begin der waereld ieder het regt heeft gehad, om meester van zijne goederen te zijn? Hier tegen kon niet veel worden ingebragt. Zij vraagen, of de Priesters, zo lang 'er Priesters geweest zijn, hunne vrijheid niet zo wel genoten hebben als andere menschen? Zij vraagen, hoe zij zo zeer op het eerste begin zig kunnen beroepen, waarvan de Vorsten zelve afgeweeken zijn? Zij vraagen, hoe ze hier de magt der Vorsten zo hoog kunnen verheffen, daar de besten en godsdienstigsten de Kerken altoos vrijheid gelaaten hebben, om goederen

aantewinnen? Zij vraagen, waarom ze het gemeen zo zeer doen gelden, als of de rijkdom van eenige waereldlijke en dikwils zeer geringe perfoonen, voor het gemeene best dienftiger ware te onderhouden, dan zo veele arme kloosterlingen? en ftellen hun partij voor oogen, die ontelbaare legers van Bedelaars, die de kost daaglijks aan de Kloosters krijgen, die anders van honger zouden moeten vergaan; en verder zeggen zij, dat, offchoon de Vorst de magt al mogt hebben, dat 'er geene reden geweest is, om dergelijke wet te maaken. Want, zeggen zij, wie heeft ooit, vóór het uitgeeven dier Plakaaten, gezien, dat de Kerken en Kloosters alle vaste goederen zogten intepalmen, en onder de *Doodehand* te ftellen. Zij bekennen, dat de Kloosters veele landerijen bezaten; maar die hadden zij (volgens hunne onwaare ftelling) niet gekreegen door giften van anderen, maar door eigen arbeid en vernuft aangewonnen; wijzende hunne tegenpartijen naar de *Brabandsche Heide* en andere eertijds onbebouwde plaatfen, die, door den onvermoeiden arbeid (zo zij zeggen) der Monniken, tot groot voordeel der waereldlijken, in fchoone landerijën veranderd zijn. Is 'er zo een groot gevaar, vraagen zij verder, dat de Geestelijken, met 'er tijd, alle vaste goederen zullen meefter worden, waarom vreezen zij niet voor die hebzugtigen, die hun het verder aankoopen beletten, en die nacht en dag niet anders denken, dan om hunne goederen en landen te vermeerderen, en meefters van de geheele waereld trachten te worden? Wat lijd, vraagen zij voort, de gemeente 'er bij, dat Kerken en Kloosters de vrijheid behouden, om goederen te koopen, die daar door te geldiger worden, wijl zij het getal der koopers vermenigvuldigen, en ook meer befteeden dan anderen? Zij bekennen, wel te willen gelooven, 't geen anderen zeggen, dat de Plakaaten, waarbij dit verboden werdt, niet gemaakt zijn uit haat tegen de Geestelijken; maar, zeggen ze, zij werden 'er echter in hunne vrijheid door benadeeld; ontkennende mede dat de Leeken door die vrijheid benadeeld worden. Want de lasten, die op de Landerijën en vaste goederen reeds leggen, ook op den nieuwen bezitter overgaan. Wat de verbeurdverklaaring der goederen en andere voordeelen aangaat, waarvan alleen de Vorften, in die gevallen, ontftoken worden, daarop antwoorden zij,

dat

dat een goedertieren Vorst liever eenige voordeelen behoorde te willen misſen, dan de Kerk van haar regt te willen berooven: een regt, dat den geringſten Leek niet benomen wordt. Zelfs oordeelen zij het voor den Vorst niet onvoordeelig te zijn, dat eenige Kloosters overvloed van goederen hebben. Hoe meenigmaal, zeggen zij, is het gebeurd, dat een Vorst, verlegen om geld, of van een vijand op het onverwagtst aangetast, nergens hulpe vond, dan in zijne Abdijën, die hem, zonder woeker, de benodigde penningen ſchoten?

Ligt ziet men, dat veele van deze bewijzen zeer mank gaan, en op zeer losſe ſchroeven ſtaan. Dan, onze pligt zijnde, de zaaken op eene historiſche wijze voort te brengen, willen wij ons geen recht van uitſpraak aanmatigen. Dit zullen wij 'er nog van zeggen, dat FILIPS DE GOEDE en KAREL DE VIJFDE, welke verklaarden, dat de overgroote rijkdom van de Kloosters tot merklijk bezwaar der Ingezetenen ſtrekte, de zaak beter hebben geweeten, en dus meer geloof verdienen, dan een Regtsgeleerde, dien het weinig moeite kost, dergelijke tegenwerpingen bijeen te rapen. Ook is het zeer zeker, dat bij het verkoopen der vaste goederen, aan de Geestelijken, ofſchoon de oude lasten op hun overgaan, zij echter van de nieuwe verſchoond blijven, en die alleen tot last van de Gemeente komen.

Tot dus verre van de *Doodehand*, ten opzigte van de Geestelijken, geſprooken hebbende, zou men 'er dergelijke Verhandeling, ten opzigte van het Staatkundige gebruik, dat in vroegere tijden daarbij plaats had, van kunnen ſchrijven. Doch, daar met de invoering van nieuwe Wetten, vernieuwde manier van regtspleeging, de gebreken, die daarbij plagten plaats te hebben, en alle ſtraffen, op moord en doodſlag, alleen aan den Rechter geſteld, en geen recht van *Doodehand*, of bloedwreekers meer buiten dien onder ons gevonden worden, is het onnodig, 'er verder over uitteweiden. In *Friesland* gebruikt men dit woord nog, in gevalle iemand in armoede ſterve, en niets nalaate om begraaven te kunnen worden; dan zegt men: 'er is niets voor de *Doodehand*.

DOODEWEERD, een Dorp in de *Neder-Betuwe*, aan den *Waal-*

 dijk,

dijk, bijna ten halven wege tusschen *Nijmeegen* en *Thiel* geleegen, in het kerklijke gecombineerd met *Hien*, daar zeer nabij geleegen Dit *Doodenweerd*, dat ook wel *Dooiweerd* genaamd wordt, is een fraai Dorp, hebbende een nette Kerk, met een sierlijk torentje. Deze kerk staat zo digt aan den *Waaldijk*, dat 'er maar één rijtuig te gelijk tusschen dezelve en de rivier passeeren kan. Rondsom het Dorp is zeer goed bouwland. By hetzelve legt ook het Slot *Doodenweerd*, zijnde een oud gebouw, met een klein torentje.

DOOPSGEZINDEN, is de benaaming van hun, welke, voornamelijk in het leerstuk van *den Doop der Kinderen*, met andere Protestanten, in de *Nederlanden*, en met alle andere Christenen, van verschillende gedachten zijn. Zij draagen ook wel den naam van *Mennoniten*, naar eenen MENNO SIMONS; een man, die veel gearbeid heeft, tot opbouw hunner Gemeenten. In *Duitschland* en elders worden zij *Anabaptisten* of *Wederdoopers* genaamd. Dan, men dient wel in 't oog te houden, dat de *Doopsgezinden*, daar wij voorneemens zijn in dit Artikel van te spreeken, geene de minste overeenkomst of betrekking hebben met of tot de oproerige *Munstersche Wederdoopers*, waarvan wij afzonderlijk op het Art. WEDERDOOPERS, zullen spreeken.

De *Doopsgezinden* zelve geeven voor, dat hunne voorouders afstammelingen waren van de *Waldenzen*; dat, door de vervolging, welke die Christenen ondergaan hadden, en waardoor veele genoodzaakt waren geweest, hun vaderland te verlaaten, eenigen van die zig hier en elders verspreid hadden, zig echter schuil houdende, tot dat zij, met de tijden der Reformatie, zig eenige meerdere vrijheid hadden aangemaatigd, en openlijk hunnen Godsdienst hadden beginnen te oefenen en te belijden; dat, ten hunnen nadeele, de oproerige secte der Wederdoopers de Regeeringen der Steden, tegen allen, die *den Doop der Kinderen* afkeurden, had verbitterd; dat ook de stille en weerlooze *Doopsgezinden* de strengste vervolgingen hadden moeten ondergaan: te meer, daar zij ook het eedzweeren afkeurden, en van het ampt der Overigheid en 't gebruik der wapenen anders dachten, dan men gewoon was; dat de haat der Overigheden oor-

oorzaak geweest was, dat in de Plakaaten, die tegen hun gemaakt waren, geen het minste onderscheid was gemaakt, tusschen de *weerlooze Doopsgezinden* en *oproerige Wederdoopers*; dat, al verder, dit de oorzaak geweest was, dat de Historieschrijvers deze beiden, zeer onvoorzigtig, onder een gemengd hadden; dat wel de Regeeringen, naderhand, beter overtuigd waren geworden, doch dat de Historieschrijvers, meest Kerklijken, in hunne dwaaling waren voortgegaan.

Hunne tegenpartijen, van den anderen kant, hebben willen staande houden, dat de eerste grondvesters van de Gemeente der *Doopsgezinden* niet vóór de tijden der Hervorming ontstaan zijn; dat die allerleije slegte, en voor de gemeene rust zeer schadelijke gevoelens gekoesterd en verspreid, en, onder anderen, met de grootste halsterrigheid, den Kinderdoop verägt hebben, en dat, tegen die soort van menschen, met alle regt, volgens de Wetten zou gehandeld zijn; dat MENNO SIMONS, een man van zagter aart, en van meer begaafdheid, hunne gedachten, zo in het godsdienstige als burgerlijke, zo zeer verbeterd had, dat zij niet meer die strenge straffen verdienden, als wel de voorigen, die alle banden van eendragt verscheurden; dat de Magistraaten, daarvan overtuigd, die straffen tegen de *verbeterde Doopsgezinden* buiten gebruik gesteld, en hun hier en daar vrijheid tot het oefenen van hunnen Godsdienst gegund hadden.

Het valt niet moeijelijk te gelooven, dat de *Doopsgezinden*, die, in sommige leerpunten, het bestuur en de kerklijke tugt, in veele opzigten, met de *Waldenzen* overeenstemden, in eenige opzigten hebben kunnen zeggen, van dezelven, in navolging, afkomstig te zijn. Eene ontwijfelbaare waarheid is het, dat niet alle de *Doopsgezinden*, aan de beroerten, zo in *Munsterland* als *Holland* veroorzaakt, schuldig geweest zijn; doch het is ook tevens waar, dat veelen, die 'er deel aan gehad hadden, en de straffen gelukkig ontkomen waren, door MENNO SIMONS tot bedaarder en betere gedachten gebracht zijn, als zijnde door hem ten volle overtuigd, dat de verbeteringen, die zij in de kerk en burgerstaat verhoopten, op zulk eene wijze, als de verleiders hun hadden ingeprent, niet te bekomen waren; waartoe ook zeker die geenen, die niet verleid en bij de meening der voorva-

deren gebleven waren, mede het hunne hebben toegebragt, om de misleiden te regt te brengen.

Ongelukkig dat, nog lang na het *Munstersch* en *Amsteldamsch Oproer*, de geest van vervolging, tegen de *weerlooze Doopsgezinden*, zijnen moordrol speelde. Dan, nadat men, in de *Vereenigde Nederlanden*, eerst om de *Burgerlijke Vrijheid*, en daarna om *Vrijheid van Geweeten*, zig tegen *Spanje* met magt begon te verzetten, om allen dwang afteschudden, kreegen ook, natuurlijker wijze, deze *Stillen* in den Lande meerder vrijheid, meerder rust en vrede. In den aanvang geschiedde dit alleen bij oogluiking. Van tijd tot tijd hunne opregte handel en wandel, en de onschadelijkheid hunner gevoelens meer kenbaar wordende, en zij zig niet onttrekkende, om voor het gemeene welzijn, in de gevaarlijkste omstandigheden, groote geldsommen opteschieten, werd hun niet alleen vrijheid van denken, maar ook de ongestoorde oefening van hunnen Godsdienst, met volkomen voorregt van een Kerkgenootschap, ingewilligd. Zo verre gekomen zijnde, ging het hun als meer andere gezinten. Ontbloot van waereldlijk gezag, verdeelden zij zig zelven door onrusten, die naderhand tot openbaare scheuringen uitliepen. Trouwens, de zaaken wel inziende, kon de oprigting van hun *Kerkgenoodschap*, natuurlijker wijze, geen ander gevolg hebben. Weinige Geleerden, en nog minder geleerdheid, geene vaste begrippen der leerstellingen, geene de minste kerkordening onder hen plaats hebbende, moest noodzaaklijk volgen, dat, het geen heden door den eenen geleerd en geschikt was, de ander morgen verbeterd wilde hebben: te meer, daar ieder van hun van gedachten was, dat elk en een ieder, zonder onderscheid, zijne eigene meening, die hij onderstelde altoos de beste te zijn, onverzettelijk verpligt was te volgen. Hoe meerder rust dus van buiten was, hoe meer de gemoederen van binnen verdeeld werden. Zij, die het rekkelijkst van gevoelen waren, bestonden meest uit gevlugtte *Waterlanders*, dat is, uit zulke, die in *Noordholland*, en wel in *Waterland*, geboren waren. Dezen werden, als uit verachting, de naam van de *Drekwagens* gegeeven, door de *Vlamingen*, die zig zelfs de *Naauwgezetten* of de *Fijnen* noemden. De twist liep zo hoog, dat de *Vlamingen*-

gen de *Friezen* geheel uit de kerkgemeenfchap wilden bannen. Dit een openbaare fcheuring, en, van één partij, twee geworden zijnde, liep dit te meer in het oog, wijl nu ieder op de uiterlijkheden, waarin zij verfchilden, openlijk ftout was. De *Friezen* waren in kleeding, lijwaat, huisraad, kortom in alles, net en zindelijk. De *Vlaamingen*, volgens den aart hunner Natie, flecht en morfig in hun huisraad, doch opzichtiger in kleeding. Ieder moest nu, zo verre was het gekomen, partij kiezen, en zig tot de *Vlaamingen* of *Friezen* begeeven. Hoe heviger deze twisten, hoe gematigder de *Waterlanders* werden, erkennende beide partijën voor broeders. Doch ook daardoor werden zij van beide partijën gehaat; vertrouwende zo wel de een als de ander, *alleen de echte kerk van Christus op aarde uittemaaken.* Staande deze onmin, hadden 'er zig, in de *Nederlanden*, *Hoogduitfche Doopsgezinden* neergezet; deze waren, in fpraak, zeden, gewoonten en leerftellingen, van de Inlanders verfchillende, en dus ook afgezonderd.

Na verloop van tijd volgden de *Friezen*, *Vlaamingen* en *Hoogduitfchen* het voorbeeld der *Waterlanders*; verlaatende de oude ftrengheid en hardigheid der *Doopsgezinden*, zo omtrent de Leere als Kerktugt. Dan, ook hier fcheidden zig wederom eenige ftijfhoofdigen van hun af, blijvende bij hunne oude gewoonte.

De oude *Vlaamingen* verminderden daar door in getal, en werden zelfs minder talrijk dan de gemaatigden; draagende als nog den naam van *Oude Vlaamingen*, of *Oude Friezen*, waarvan zij afkomftig zijn. Ook zijn zij nog zodanig onder elkander verdeeld, dat zij elkander de hand van broederfchap weigeren. Zij zijn in twee hoofdfoorten, de *Dantzigers* en *Groningers*, onderfcheiden. De tweede hoofdpartij, de *Groven*, dat is de *Gematigden* of *Verdraagzaamen*, die zig, in veele zaaken, van de eerfte onderfcheiden hebben, beftonden allereerst uit de *Waterlandfche*, daarna ook uit de *Friezen*, en eindelijk ook uit de *Vlaamingen*, en maakten een ongelijk grooter getal uit. Deze drie partijën hebben dit met elkander gemeen, dat zij de oude Leerftellingen ten deele lieten vaaren, ten deele matigden, en dat zij de kerklijke gebruiken en inftellingen,

 als

als ook hunne uiterlijke levenswijze; wat meer fchikten naar de gewoonten van 's lands Ingezetenen. Hun rijkdom en maatige en zuinige manier van leeven maakten hun tot fteunpilaaren van den koophandel, en dus van den Staat. Hierdoor in meer verkeering met de befchaafdfte lieden geraakende, verkreegen zij liefde voor kunften en wetenfchappen. Eindelijk onmisbaare leden voor de maatfchappij wordende, bleeven zij, echter, afgezonderd van de andere *Gemeenten der Doopsgezinden*, fchoon 'er onder deze ook waren, die zig op dit alles toeleiden, en die zelve vorderingen, ten nutte van hun zelven en van het algemeen, maakten. De *Groningers*, de *Oude Vlaamingen* in *Pruisfen*, waarbij die van *Amfteldam* behooren, en die ook wel den naam van *Dantzigers* draagen, eene foort, de *Allerfynfte* genaamd, de *Jan Jacobsgezinden*, en eindelijk de *Zwitzerfche Doopsgezinden*, zeggen ieder, dat zij de *echte Doopsgezinden* zijn; erkennende niemand daar voor, dan die onder hunne Gemeente behoort: fchoon hunne verfchillen, meest in beuzelingen, die niets tot de hoofdzaak van den Godsdienst toebrengen, beftaan. Wat aangaat hunne Leerftellingen, zo van de *H. Drieëénheid; van Christus Menschheid; van de Sacramenten; van den Waterdoop; toelaating ten Avondmaal; van het Ampt der Overigheid; van den Eed; Rechtsvordering van de Overigheid; van 't Regt der Kerklijke Regeering en des Leeraarsampts; Voetwasfing; Kerklijke Ban; van het Huwelijk; van de Geleerdheid* en *van de Kerke:* alle zaaken, waarin de *Doopsgezinden*, meer of min, van de overige Christen Kerkgemeenten verfchillen, zal ik mij niet inlaaten; ieder, des begeerende, kan daarvan onderrigting in hunne eigene fchriften bekomen.

Wat aangaat den *uiterlijken* en *hedendaagfchen Staat*, zo der *Waterlandfche* en *Vlaamfche* als der *Friefche Doopsgezinde Gemeenten* In alle de *Provintiën van Nederland* vindt men dezelve; ook is 'er ééne te *Maaftricht*; éëne te *Vaals*, in het *Land van Overmaaze*, éëne te *Aardenburg*, in *Staats Vlaanderen*, en éëne te *Groede*, in 't *Land van Kadzand*. Het getal van alle te zamen, in de *Nederlanden*, beloopt honderd zesen-tagtig, die door meer dan drie honderd Leeraars bediend worden. De meeste vindt men in *Friesland* en *Noordholland*, al-

waar

waar zij zig van den beginnne af hebben neergezet. In *Gelderland* zijn drie Gemeenten; in *Holland* zes-en-zeventig Gemeenten; in *Zeeland* vier Gemeenten; in *Utrecht* zijn maar twee Gemeenten, ééne binnen de Stad, en éénе te *Veenendaal*. In *Friesland* telt men agt-en-vijftig Gemeenten; in *Overijssel* zestien Gemeenten; *Groningen* heeft zeven-en-twintig Gemeenten.

De *Vlaamschen*, *Waterlandschen* en *Vereenigde Vlaamschen* en *Waterlandschen* van *Noordholland* houden, jaarlijks, op den laatsten Donderdag in Julij, eene algemeene Broederschap- of Societeitsvergadering; waarin de hoofdzaaken van het kerkbestier enz. geregeld worden. Op dien zelfden dag houden de *Friesche Doopsgezinden* van *Holland* en *Westfriesland* eene dergelijke vergadering; wordende de plaats, jaarlijks, verwisseld. De afgezondenen bestaan van ieder Gemeente, in een Leeraar en Diaken, en daar geen Leeraar is, uit twee Diakenen. De Steden en Plaatsen, vanwaar de eerstgenoemde te zamen komen, zijn § *Hoorn*, *Medenblik*, *Enkhuizen*, § *Alkmaar*, *Edam*, § *Monnikendam*, *Purmerend*, *den Ilp*, *Durgerdam*, § *Wormer* en *Jisp*, § *de Rijp*, § *Noordeind*, § *Westzaandam*, § *Oostzaandam*, § *Koog* en *Zaandijk*, *Westzaanen*, § *Wormerveer*, § *Krommenie*, *Knollendam*, *Marken binnen*, *Uitgeest*, *Westgraftdijk*, *Nieuw Niedorp*, *Basingerhorn*, *Schagerbrug* en *Oudesluis*, *Oude Zijp* bij *Petten*, *de Helder*, *de Buurg*, *Waal* en *Oostereind op Texel*, en de *Hoorn op Texel*.

De elf Plaatsen, met een § getekend, zijn die, daar de vergaderingen gehouden worden.

De *Zuidhollandsche* Gemeenten hebben in deze Vergadering geen aandeel. Sedert de scheuring in *Amsteldam*, ten tijde van GALENUS en APOSTOOL, zijn dezelven verdeeld gebleeven, tusschen die van *'t Lam* en *den Toren*, en *de Zon*. De *Zuid-* en ook eenige *Noordhollandsche* en andere Gemeenten, die zig bij de *Amsteldamsche Zonnisten* gevoegd hebben, en jaarlijks te *Amsteldam* in de *Kerk de Zon*, in de maand Mei, vergaderen, zijn van *Amsteldam*, *Dordrecht*, *Oost* en *West Graftdijk*, *Schagerbrug* en *Oudesluis*, *Noordeind*, *Haarlem* op 't klein Heiligland, *Sommelsdijk* en *Middelharnis*, *Almelo*, *Embden*, *Goeree*, *Hazerswoude*, *Oude Zijp* bij *Petten*, *Aalsmeer*,

Rijp, *Knollendam* en *Marken*, *Wormer* en *Jisp*, *Uithoorn*, *Medenblik*, *den Ilp*, *Spijkenes* en *Heenvliet*, *Enkhuizen*, *Kampen*, *Koog* en *Zaandijk*, *Hoorn*, *Wormerveer*, *Alkmaar*, *Zwolle*, *Goes*, *Westzaanen*, *Purmerend*, *Nieuw-Niedorp*, *Krommeniedijk* en *Uitgeest*, *Blokzijl*, *Enschede*, *Hamburg*, *Barsingerhorn*, *Edam*, *Monnikendam*, *Utrecht*, *Aardenburg* en *Giethorn*.

De gezamentlijke *Doopsgezinden*, zo wel van de twee hoofdsoorten, als van de mindere smaldeelen onder dezelven, hebben, zo als gezegd is, hunne bijzondere zamenkomsten; doch wanneer het den nood hunner geloofsgenooten geld, zijn de beide *Vereenigde Vlaamschen* en *Waterlanders*, met de *Friesche Gemeenten*, geregtigd, om alle Gemeenten der *Vereenigde Nederlanden* te beschrijven, en dezelven te verzoeken, op zekeren bepaalden dag, door Afgezondenen, te *Amsteldam* te verschijnen, om over de zaaken, in den beschrijvingsbrief gemeld, te handelen. Op dergelijke algemeene vergadering word van geene geloofszaaken gehandeld, maar alleen van die, waartoe de beschrijving geschied is, bestaande meest ter vervulling van den nood der buitenlanders.

Hoe node ik mij inlaate, in het verhaal van kerkelijke twistgedingen, verdient, echter, het gewigt der zaaken, voorgevallen in het jaar 1738, op dit Art. verhaald te worden; het behelst een verhaal van twisten, zo van eenige *Doopsgezinden* onder elkander, als met de Leeraars van de *Gereformeerde Kerk*.

Op den 2 Julij des gemelden jaars 1738, werd, op de Klassis van *Zevenwouden*, door Do. VAN ASSEN, Gereformeerd Predikant te *Nieuw-Brongerga*, anders *de Knijpe*, alwaar de *Doopsgezinden* van *'t Heerenveen* ook een Kerk of Vergaderplaats hebben, ingebragt, dat WIJBE PIETERS, PIEKE TJOMMES en WIJTZE JEENS, Leeraaren der *Doopsgezinden*, in het genoemde *Heerenveen*, bij hem verdagt waren geworden, van niet alleen *Sociniaansche Leerstellingen* aantekleeven, maar ook die openlijk te verspreiden. De redenen waren: I. dat Do. VAN ASSEN gehoord had, dat WIJBE PIETERS, in eene zijner Leerreden, beweerd had, dat de Oudvaders, vóór de tijden van CHRISTUS (eenige weinigen uit-

uitgezonderd, welke buitengewoone gaven ontvangen hadden) geene hoope van zaligheid hadden gehad, en dat zij, bij gevolge, allen zonder hoope daarop gestorven waren; voorts, dat CHRISTUS de Zoone Gods was, wijl Hij uit MARIA geboren, en van alle eeuwigheid af beloofd was; eindelijk, dat het geloof in CHRISTUS daarin bestaat. dat men zijne geboden gehoorzaame. II. Dat zijn Eerw. had gehoord, dat PIEKE TJOMMES, in zekere Predikatie, CHRISTUS voorstelde als de middeloorzaak der zaligheid, en, behalven dat, niet duister te kennen gaf, dat hij de vernietiging van de lichaamen der godloozen, met SOCINUS, geloofde. III. Werd door Do. VAN ASSEN ingebragt, dat WIJTZE JEENS, aan zeker persoon, een boekje, getijteld *Beknopt Vertoog van gelijkluidende Texten der H. Schrift enz.* had gegeeven, 't welk door Doctor GALENUS ABRAHAMSZ, een man, die (volgens zijn zeggen) openlijk voor een *Sociniaan* werd gehouden, was opgesteld, en dat hij zulks had aangepreezen, als een fraai en nuttig geschrift.

De Klasfis, na gedaane omvraage, bragt deze zaak aan den Grietman van het Landgedeelte van *Schoterland*, waarin die Leeraars woonden, en verzogt van zijn H. Ed., de bovengemelde Leeraars voor zig te roepen, hun de bekende vier Artikelen, tegen de *Sociniaanen*, voorteleggen, en van hun te vorderen, zig daarop met *Ja* of *Neen* te verklaaren. De Grietman voldeed aan het verzoek van de Klasfis, en dagvaardde de beklaagden voor zig, op den 29sten Julij 1738, in tegenwoordigheid van twee *Gereformeerde* Predikanten, als Gecommitteerden van de Klasfis.

Toen aan PIEKE TJOMMES en WIJTZE JEENS de vier Artikelen werden voorgehouden, antwoordden zij beiden, *dat zij meenden niet verpligt te zijn, in zaaken des Geloofs, rekenschap te geeven*; dus staat 'er althans in de *Historia Facti* van de Klasfis van *Zevenwouden*. In het Request van de Doopsgezinde Gemeenten word gezegd, dat de beide Leeraars verzogt hadden, *daarvan verschoond te zijn, om dat zij zwaarigheid maakten andere woorden over die zaaken te gebruiken, als in Gods Woord stonden*; en in het Request der *Doopsgezinden* van *Friesland*, staat, pag. 5. *dat zij dagten zig zulks te onttrekken.*

Daar-

Daarop werdt hun, op den 23sten Augustus 1738, door den Heer Grietman verboden, tot nader order, hunnen Predikdienst onder de *Mennoniten* te vervorderen. WIJBE PIETERS werdt, den 24sten September, ten derdemaale gedagvaard, en hem voorgehouden, op de vier Artikelen tegen de *Sociniaanen*, met *ja* en *neen* te antwoorden, om zig daardoor buiten verdenking te stellen. Hij betuigde, voor zig zelven, geene zwaarigheid te maaken, om die Artikelen met *ja* te beantwoorden; maar dat hij zulks niet doen konde van wegen zijne Gemeente, waarbij hij, dit doende, niet langer als *Leeraar der Mennoniten* zou worden aangemerkt. Daarbij liet men het, ten zijnen opzigte, berusten. Dit is de inhoud van een kerkverhaal, dat de *Gereformeerde* Predikanten daarvan, onder den tijtel van *Historia Facti*, in het ligt gegeeven hebben, zijnde getekend 13 October 1738, door J. ENGELSMA, A. M., MEBIUS en B. ADAMA, Predikanten te *Gorredijk*, *Heerenveen* en *Oldeschoot*.

De Gemeente der *Doopsgezinden*, wier twee Leeraars in hunnen dienst geschorst waren, deeden verscheidene vrugtelooze verzoeken aan den Heer Grietman, tot ontslag daarvan; en daarna gaven zij, den 7den Januarij 1739, een Request of Smeekschrift over, aan de Heeren Gedeputeerden Staaten van *Friesland*, (te vinden in een berigt van het voorgevallene, enz. door HERMANUS PORTIER, en gedrukt te *Harlingen* bij F. VAN DER PLAATS, 1742, in 8°.) waarin, na een kort verhaal der gebeurtenisse, bijgebragt word, dat hunne Leeraars, op de vordering der vier Artikelen, en om die te onderschrijven, gezegd hebben, *dat zij wenschten van de ondertekening verschoond te blijven, niet om dat zij het gevoelen van* Socinus, *tot welker weringe deze Artikelen waren beraamt, omhelsden of geloofden; maar om dat zij, en alle Mennonite Leeraars, van hunne gezindheid, van deze H. Verborgenheid spreekende, of zullende oordeelen, zwaarigheid maaken om andere bewoordingen te gebruiken, als die onze gezegende Zaligmaker en zijne Apostelen, door inspiratie van Gods Geest, ons bij geschrifte hebben nagelaaten*; waarbij, als een tweede reden, gevoegd werd, dat zulks ook in het jaar 1722, van de Ed. Mog. Heeren Staaten erkend, en deswegens, op derzelver last, het bevel van onder-

derſchrijving nooit was uitgevoerd. Ten opzigte van het boekje van GALENUS word daarin gezegd, dat het bekend was, dat hetzelve, tot hier toe, onverhinderd, bij veele Gemeenten ter onderwijzing der jeugd gebruikt werdt; dat een der *Gereformeerde* Klasſen, (die van het *Heerenveen*) zelve geene *Socinianerij* daarin gevonden had, en zo al ja, het nog een zwak bewijs tegen een hunner Leeraaren zouden zijn.

De Ed. Mog. Heeren Gedeputeerde Staaten deeden zig van de zaak nader onderrigten, en bevestigden het vonnis van den Grietman, doch benoemden tot nader onderzoek, op den 18den Februarij, twee hunner Leden. Op den 13den Maart werden de beſchuldigden voor Heeren Commisſarisſen, in bijzijn van twee Gereformeerde Predikanten van *Leeuwaarden*, Do. SICCAMA *de Oude* en VAN BEEM, ontboden. Do. VAN ASSEN werd eerst gehoord, en hield ſtaande het geene hij tegen WIJBE PIETERS had ingebragt; hij voegde 'er nog bij, dat WIJBE daarenboven had ſtaande gehouden, dat *de H. Drieëénheid een ſoort van heerſchappij was, waarin verſcheide wijzen van regeeringe waren.* De Heeren Commisſarisſen vraagden het advis der gemelde *Leeuwaarder* Predikanten, die ten antwoord gaven, *dat, de eerſte bezwaaren aangaande, dezelve volſtrekt* Sociniaansch *waren; en dat het laatſte na het oude* Sabelliaansdom *ſmaakte.* Daarop werd WIJBE PIETERS binnen beroepen, die beweerde, met zijn weeten, niets dergelijks gezegd te hebben, maar veeleer het tegendeel te gelooven. Ten opzigte van de *H. Drieëénheid* verklaarde hij, *dat* Jeſus Christus *de waaragtige Zoon Gods was, en van eeuwigheid van den Vader geboren;* gelijk ook, *dat God was Vader, Zoon en H. Geest, onderſcheiden in drie perſoonen, en uitmaakende één éénig Goddelijk wezen.* Tegen PIEKE TJOMMES beweerde VAN ASSEN het voorheen gemelde; voegende 'er nog eenige bezwaaren bij, die ook geoordeeld werden, met de leere van SOCINUS overeen te ſtemmen. TJOMMES daarop gevraagd, gaf geen ander antwoord, dan, *dat hij uit groote onſteltenis niet konde antwoorden;* doch, na lang aanhouden, zeide hij, *te gelooven, dat wij door de onderhouding van* Christus *geboden, en door de liefde Gods, zalig worden;* en hem gevraagd wordende, *of*

dan

dan de geheele waereld, zo wel vóór als na de komste van Christus, *voor God verdoemlijk was, en dat wij alle van natuure zijn kinderen des toorns*, ftemde hij het volmondig toe, zeggende: *dat dit overeenstemde met de leere van* Paulus; erkennende ook, *dat alle menschen, volhardende in het ongeloof, de dood en verdoemenis waardig zijn.* Wat WIJTSE JEENS aanbetrof, hij antwoordde op het bezwaar, namelijk, de aanprijzing van 't boekje van GALENUS, niet anders, dan, *dat hij zulks gedaan had, voor dat hij Leeraar was.* De Heeren Commisfarisfen van Hunne Ed. Mog. boden PIEKE TJOMMES en WIJTSE JEENS, even als de Heer Grietman voorheen gedaan had, de onderteekening van de *vier meergemelde Artikelen* aan; waaraan zij, volgens het raport der Heeren Commisfarisfen, geweigerd hadden te voldoen.

De gemelde twee *Doopsgezinde* Leeraars gaven daarna, den 14den Maart, eene Remonftrantie aan de Gedeputeerde Staaten over, waarvan de opfteller was HERMANUS PORTIER, Koopman te *Harlingen.* Het hoofdzaakelijke behelsde een verzoek, dat zij van de onderzoekingen bevrijd mogten blijven; dat hunne befchuldiging hun fchriftelijk mogt worden ter hand gefteld; beklaagende zig, niet zo zeer onderzogt te zijn, over het geen zij gezegd en geleerd hadden, als wel over de innerlijke gevoelens van den Godsdienst, en dat hun geen behoorlijke tijd vergund was daar op te antwoorden, waartoe zij niet bereid hadden geweest, denkende met een algemeene Kristelijke Belijdenis te kunnen volftaan. Dit Request, om fommige uitdrukkingen, als van Inquifitie, enz. werd voor een *Calumnieus*, haatelijk, leugenachtig lasterfchrift gehouden. Het vonnis der Ed. Mog. Heeren Gedeputeerde Staaten, gegeeven op Vrijdag den 5den Junij 1739, beftond hoofdzaaklijk in eene volkoomene goedkeuring, van al het geene de Heeren Commisfarisfen verrigt hadden. WIJBE PIETERS werd, op zijne gedaane verklaaring, voor rechtzinnig verklaard, en in zijnen Predikdienst gelaaten; doch de twee anderen werden, als zig in verdenking gebracht hebbende, fchuldig te zijn aan de Godslasterlijke gevoelens van SOCIJN, verboden, het predikampt verder te bedienen, tot zo lange zij zig gewillig en bereid lieten vinden, om, mondeling en klaar, op hunne be-

fchul-

ſchuldiging te antwoorden. Dit vonnis baarde veel onrust bij de *Doopsgezinde* Gemeenten in *Friesland*, vreezende dat het daarbij niet blijven zou; onder andere, omdat, zeide men, aan drie Predikanten van de Klasſis van *Zevenwouden* last gegeeven was, om een Leeraar van een andere Doopsgezinde Gemeente te onderzoeken, en 'er reeds, ten dien einde, verſcheidene ſtukken, aan den Heer Officier waren ter hand geſteld. Ja in het *Request der Doopsgezinden van Friesland*, te vinden in het *Regt der Vrijheid van Godsdienst enz.* met de bijgevoegde Deductie, gedrukt te *Harlingen*, in 8°, zeggen zij, dat op de laatstgehoudene Klasſis een voorſtel gedaan was, om zodanig onderzoek tegen alle de Leeraaren der Doopsgezinden in die Provintie te werk te ſtellen, en dat, zo dit voortgang had, zij geheel van het goedvinden der Gereformeerde Predikanten zouden afhangen.

In de maand Februarij des jaars 1740, gaven, op den gewoonlijken Landdag, die gehouden werd te *Leeuwaarden*, de Gecommitteerden der Gemeenten, volgens een kerklijk beſluit, daar zig eenige weinige Gemeenten buiten hielden, een ampel Request of Smeekſchrift over, waarin zij verzogten, van alle kerklijk en wereldlijk onderzoek ontheeven te zijn. Om dit van vrugt te doen zijn, zonden zij daarbij een wijdloopige Deductie, waarin zij de wettigheid van hun verzoek poogden aantetoonen: vooreerst, *met de oorſpronklijke regten der Natuur*; ten tweeden, *met de Goddelijke openbaaring*; en ten derden, *met de Conſtitutie van de Republiek*. De opſteller daarvan was JOHANNES STINSTRA, Leeraar der Doopsgezinden te *Harlingen*; een man, zo als uit zijne andere ſchriften bekend is, vol leevendigheid van geest en geleerdheid, bij de zijnen en ook bij andere Gezinten, om deze en andere begaafdheden, geagt en bemind. Op het inleeveren van de gezegde Deductie, wel waardig om geleezen te worden, namen de Edele Mogende Heeren Staaten van *Friesland* geen ander beſluit, dan, „ dat de Doopsgezinden in die „ Provintie zouden blijven en gelaaten worden, bij de vrije „ oefening van hunnen Godsdienst, gelijk zij, ingevolge van „ voorgaande Reſolutien, zedert een lange reeks van jaaren ge- „ had hadden. Doch, dat de Plakaaten tegen de *Socinianen*,

„ voor-

„ voorheen afgekondigd, in haar geheel gehouden, en zij naar „ den inhoud daarvan zouden worden gestraft, en alle de zul„ ken, die overtuigd zouden zijn, Sociniaansche stellingen ge„ leerd, verbreid of geschreeven te hebben."

Dan hierbij bleef het niet. De Deductie was zo haast niet algemeen geworden, of van alle kanten kwamen 'er verscheidene schriften tegen uit, waarvan wij een kort verslag zullen geeven, na alvoorens iets gezegd te hebben van twee andere geschriften, die, met hetzelfde oogmerk als de Deductie, scheenen geschreeven te zijn, en een nog grooter twist verwekten. De Heer STINSTRA, die, als Schrijver van de Deductie, het gevoelen zijner medebroederen, in de *stelling van Vrijheid*, met al zijn vermogen wilde ondersteunen, gaf een boek in het ligt, onder den tijtel, *de Natuur en Gesteldheid van Christus Onderdaanen, Kerke en Godsdienst*, afgeschetst in vijf predikatien, gedrukt te *Harlingen*, in 1741. Hij haalde daarmede den haat van veele Gereformeerde Predikanten op den halze. Ter nadere verklaaringe van zijne stellingen, gaf hij, vervolgens, uit: *Bijvoegzel van Aantekeningen over zijne vijf Predikatien.* Dan, zijn schrijfstijl was te scherp, om tot zijn oogmerk te kunnen dienen.

De eerste, die de pen tegen de Deductie opvatte, was GERARD VAN VELZEN, Gereformeerd Predikant te *Waexens*, onder de Klassis van *Franeker*, onder den tijtel van *Noodwendige voorzorg der Ed. Mog. Heeren Staaten der Provintie van Friesland, tegen de inkruipende Socinianerij; of beantwoording der Deductie, enz.* gedrukt te *Leeuwaarden*, bij *T. van Desfel*, in 4°; zij zag het ligt vóór de vijf Leerredenen van STINSTRA. Tegen dit kwam een blad schrifts in 4° uit, dat vrij scherp en steekend was, onder den tijtel van *Examen, of eenige Vragen, voorgesteld aan den Schrijver van de noodige Voorzorg, enz.* VELZEN beantwoordde dit kort en zaaklijk. De Hoogleeraar GERDES, te *Groningen*, schreef mede tegen de Deductie, en werd daardoor in een verderen pennestrijd ingewikkeld; hij gaf, in het jaar 1741, nog twee Godgeleerde Verhandelingen, daartoe betrekkelijk, in 't ligt, en naderhand nog drie anderen. Hem volgde Professor DRIESSEN, te *Groningen*, die de pen opvatte, zo

wel

wel tegen de Deductie, als tegen de Predikatien van STINSTRA. De Leidsche Hoogleeraar J. VAN DEN HONERT gaf mede een brief tegen STINSTRA in 't ligt, zo over deszelfs Leerredenen als Bijvoegzel, waarin VAN DEN HONERT den Heer STINSTRA van Sociniaansche stellingen trachtte te overtuigen; waarop deeze den Hoogleeraar in alle bescheidenheid antwoordde, en zig hooglijk beklaagt, dat de Professor ook de *Lutherschen* tegen de *Doopsgezinden* wilde in het harnas jaagen. In *Holland* schreef mede iemand, zonder naam, en beschuldigde, ingewikkeld, de Leeraaren van de Gereformeerde Kerk, dat zij eene bedoeling hadden, om de waereldlijke magt tegen de Doopsgezinden aantehitzen. Do. VELZEN, ontdekt hebbende dat dit een Amsteldamsch Koopman was, PLOUIS genaamd, beantwoordde zijnen brief, en ontnam hem al de kracht van zijne gezegden. Gemelde Heer VAN DEN HONERT gaf daarna mede vijf Leerredenen in het ligt, waarin dezelfde Texten, die STINSTRA verkoozen had, verhandeld waren, en ook onder den zelven tijtel. Te *Groningen* gaf, in het jaar 1742, JACOBUS RIJSDIJK, Leeraar der Mennoniten, eenige Godgeleerde aanmerkingen in het ligt, waarin de geheele Deductie ruim zo sterk, als door een der Gereformeerden geschied was, wederlegt is. Dan deze vond zijnen tegenstander, in 't geschrift van zijnen Collega BOTERMAN, onder den tijtel van *Aanmerkingen enz.* De meergenoemde Harlinger Koopman H. PORTIER kwam daarop ten voorschijn, met een *Omstandig en Waarachtig Berigt.* Sommige Doopsgezinden vonden mede, tot voorstand van hunne zaak, nodig, het vertaalen of doen vertaalen van eenige Verhandelingen van beroemde Mannen, over de *Verdraagzaamheid*, als van LOCKE, NOODT, BARBIEIRACK, HOADLIJ en DRIEBERGEN.

Behalven alle deze geschriften, van bijzondere persoonen, kwamen nog ten voorschijn, de Advijzen der Vijf Theologische Faculteiten en Kerklijke Klasfen en Sijnoden, en bijzonder dat van den Hoogleeraar VENEMA, zo over de Deductie als over de Predikatien van Do. STINSTRA; welke laatste wel het meeste gerugt maakten. Het oordeel der Nederlandsche Academiën, en dat der Klasfen van *Leeuwaarden*, *Dokkum*, *Franeker*, *Sneek*, *Bolswaard* en de *Zevenwouden*, overgegeeven aan de Ed. Mog.

Heeren Gedeputeerde Staaten, hield in, *dat de Predikatiën van den Heer* Stinstra *van Sociniaansche stellingen niet konden worden vrijgesprooken, en over zulks als een schadelijk boek moesten gehouden worden.* De Hoogleeraar VENEMA, te *Franeker*, oordeelde, echter, iets gematigder, zeggende alleen, *eenige bijzonderheden gevonden te hebben, welke tot het vermoeden van Socinianerij, niet zonder reden, aanleiding konden geeven.*

Den 13den Januarij 1742, namen de Ed. Mog. Heeren Gedeputeerde Staaten een besluit over deze zaak, (zonder dat de Heer STINSTRA, in eenig gehoor, vooraf was toegelaaten.) dat het Boek, als niet vrij van Sociniaansche stellingen, en geschikt om een geheele Indifferentisterij in de Kerk van Neêrland inte voeren, aan alle Drukkers en Boekverkoopers in *Friesland* werd verboden, het zelve in 't toekomende te drukken, herdrukken of te verkoopen, op pœne tegen het licentieus drukken en verkoopen gesteld; wordende den Schrijver bevoolen, zig van het Leeraarampt onder de Doopsgezinden te *Harlingen* te onthouden, tot dat hij, openlijk, schriftelijk en op eene voldoende wijze, zig voor de Hooge Overigheid verklaard zoude hebben, een afkeer te hebben van alle die leerstukken, welke de Socinianen drijven, en die hun in 't bijzonder eigen zijn, en tot dat hij plegtig beloofd zou hebben, niets te zullen schrijven of leeraaren, dat daar naar zweemt, en hem van kwaade gevoelens meer verdagt zou maaken; wordende verder, door Hooggemelde Heeren Gedeputeerden Staaten, geresolveert tot de uitgaave, zo van dit vonnis, als van de Advizen der Faculteiten en Klassen, waarop hetzelve berustte; het welk daarna ook volbracht werd, in een stuk, in 4to, groot 148 bladzijden, onder den tijtel van *Extract uit het Resolutieboek*, enz.

In de maand Februarij daaraanvolgende leverde de Heer STINSTRA, op de Groote Vergadering der Ed. M. H. Staaten van *Friesland*, eene *Remonstrantie* in, waarbij hij zig beklaagde, dat hij, op veele dingen, hem ten last gelegd, niet ter verhoor of verantwoording geroepen was; ten 2den, dat tegen regten met hem gehandeld was, om dat het eerste niet geschied was; ten 3de, dat de gewetensdwang zig niet tot het geloof kan uit-

strek-

ftrekken; ten 4de, dat de behandeling, hem aangedaan, ftrijd tegen de vrijheid, aan *de Doopsgezinden* verleend; ten 5de toont hij aan, de noodzaaklijkheid der verdraagzaamheid; ten 6de, dat te voldoen aan het hem opgelegde, even zo veel zou zijn, als te belooven, niets meer te leeren of te fchrijven; ten 7de, wel te willen belijden, geen *Sociniaanfche* gevoelens te voeden; ten 8fte, dat het befluit, ten zijnen opzigte genomen, mogt herroepen, en hij in zijnen dienst herfteld worden, en zijn Boek een vrijen loop hebben. — Deze *Remonftrantie* is ook, kort daarna, te *Amfteldam*, (doch, zo men wil, buiten kennisfe van den Heer STINSTRA) gedrukt geworden. — Ook leverden de *Doopsgezinde Gemeenten* in *Friesland*, den zelven dag, een *Request* in, waarbij zij verzogten om het behoud van haare voorige vrijheid, en herftelling van den Leeraar STINSTRA. Dan, die beide gefchriften waren van geen de minfte uitwerking. De Heer STINSTRA onthield zig, na dien tijd, van prediken tot in den jaare 1756, wanneer hem daar toe, van 's Lands Staaten, verlof wierdt gegeeven. Tot in een hoogen ouderdom van weinige minder dan tachtig jaaren, heeft zijn Eerw. zedert het Leeraarampt bekleed, tot nut en ftigtinge zijner liefhebbende Gemeente. Bekend, behalven andere Schriften, zijn van dien geleerden en oordeelkundigen Gryzaart, *Leerredenen over de Oude Voorfpellingen*, voor weinige jaaren, bij den Boekverkooper V. V. D. PLAATS, in drie Deelen, in 8°. in 't licht gegeeven: Leerreden, van welke te regt mag gezegd worden, dat Taalgeleerdheid, Oudheid- en gezonde Uitlegkunde, juistheid van oordeel en redelijke Godsvrugt, in dezelve elkander na de kroon dingen.

Tot flot van dit Artikel zal ik nog aanmerken, dat de tegenwoordige ftaat der Doopsgezinden, in 't ftuk van Geleerdheid, den alouden merkelijk voorbijftreeft. In eenen Brief van den geweezen Hoogleeraar dier Gezinte te *Amfteldam*, H. OOSTERBAAN, gefchreeven aan de Uitgeevers van den *Yverdonfchen* druk van het *Dictionaire Encijclopedique*, en door den Heer BARKEIJ geplaatst in de *Bibliotheca Hagana*, kan de Leezer deswegen, gelijk ook van de heerfchende Leerftellingen, onder de Doopsgezinden, een uitvoerig berigt vinden. Zo wel als onder andere

Gezinten, wordt de Jeugd, tot den H. Dienst geschikt, in allerlei takken van Geleerdheid, vlijtig onderweezen. De geleerde TJERK NIEUWENHUIS bekleedde 't eerst het Hoogleeraarampt, aan het Kweekschool der Gemeente te *Amsterdam*, bij het *Lam* en den *Toren*. Hem verving de Heer H. OOSTERBAAN, die zo wel de Wis- en Natuurkunde, als de Godgeleerdheid onderwees. Zints diens vrijwilligen afstand heeft thans de Jeugd een nuttigen voorganger in den Heer G. HESSELINK, *A. L. M. & Ph. Doct.* Uit kragt eener schikkinge, met eenige Hoogleeraaren van het Stads Doorluchtig School gemaakt, door de Verzorgers dier Gemeente, geeven dezelve aan de Doopsgezinden aankomelingen onderwijs in de Oostersche, Griesche en Latijnsche Taalen, en in de Wiskunde en Natuurlijke Wijsbegeerte.

Zie *Staat der Nederlanden*, I. Deel, en meest alle bijzondere Stedebeschrijvingen der Nederl. RUES, *Staat der Doopsgezinden*. SCHIJN, *Historie der Mennoniten, en opgemelde schriften*. enz. enz.

DOORESLAAR, (ISACK) Doctor in de Rechten, zoon van N. DOORESLAAR, Predikant te *Enkhuizen*. Eerst was ISACK Hoogleeraar in de Historien, op de Universiteit te *Cambridge*; dan, dit ampt moede, of meer voordeel met de Praktijk beoogende, vervoegde hij zig aan de Admiraliteit te *London*; geduurende de oneenigheden tusschen Koning KAREL DEN I. en het Parlement, diende hij het laatstgenoemde, en vertrok, ten dienste van het zelve, in het Jaar 1648. naar *Holland*. Het Parlement was van oordeel, dat DOORESLAAR, als een gebooren Hollander, meer ingang en vertrouwen zou vinden dan STRIKLAND, die, kort te vooren, opontboden was, doch naderhand te rug gezonden werd. Zijne Credentiaalen werden, den 13 Julij, geleezen en aangenoomen. Doch BOSWEL, die, van wegen den Koning, zijn verblijf in *den Haag* had, wist te bewerken, dat de Staaten hem geen gehoor gaven. Om het Parlement genoegen te geeven, bood men hem aan, Commisarissen te benoemen, om daar mede te handelen; dan DOORESLAAR weigerde dit. Het oogmerk zijner bezendinge was, de terugvraaging van eenige schepen, behoorende aan het Parlement, die, in *Duins* liggen-

IZAK DORESLAAR.
J. Buys. delin.
Rein.r Vinkeles sculp. 1789

gende, van daar het Goereesche Gat waren ingelopen, en zig verklaard hadden ten voordeele van Koning KAREL. Hij werd gehoord, doch, door de Staaten, niet tot zijn genoegen beantwoord. Toen, naderhand, het gerugt van 's Konings dood herwaards kwam, verspreidde men een gerucht, dat DOORESLAAR een van de vermomde Beulen van dat moorddaadig feit was, en ook, als *Fiscaal*, tegen den Koning gepleit had. Op den 12 Maij, van het jaar 1629, zittende, 's avonds, in '*s Hage*, in den Herberg *de Witte Zwaan*, met goed gezelschap, aan een Tafel, kwamen vijf vermomde Perzoonen zagtkens aankloppen, eischende een Stoop Wijn. Een van hun binnen zijnde, drongen de andere mede door, bliezen, in het Voorhuis, de kaarsen uit, en begaven zig in het Vertrek. Twee derzelven, schootvrij en gewapend met een helmet op het hooft, brachten eenen, genaamd BLANKENSTEIN, eerst eene wonde toe, waaraan hij, kort daar na, stierf. Doch ziende dat zij den rechten man niet getroffen hadden, gingen zij op DOORESLAAR los, die tijd genoeg zou gehad hebben, door een binnendeur, te ontsnappen, hadde hij ze kunnen openen. Dit mislukkende, week hij onder den Schoorsteen, en verweerde zig met een stoel, zo lang hem mooglijk was. Een van de twee bracht hem een houw in het hooft toe, daarna een steek dwars door het hart, en verder nog negen wonden. Twee zijner bedienden losten wel hunne Pistoolen; maar dezelve weigerende vuur te geeven, wierden ze mede zwaar gewond. Behalven de vijf persoonen, die binnen waren, stonden 'er nog zes buiten de deur. Dit geval maakte groot gerucht. Het Parlement deedt 'er zwaare eisschen op. Dan offschoon de Staaten van Holland alle moogelijke naspooringen deeden, en eene Premie van 1000 Guldens beloofden, aan de geenen, die den daader of daaders wist te ontdekken; 't was vrugteloos. AITZEMA verhaalt zeer omstandig, in zijn III. Deel, bl. 375, 376 en 177, hoe veel het Parlement 'er zig liet aan gelegen leggen, en welke giften het deed voor zijne begraafnis en aan zijne kinderen. Deeze gebeurtenis is, op meer dan ééne wijze, in prent gebracht.

DOORN, een Dorp, leggende bijna een vierde van een uur

gaans ten Oosten van *Utrecht*, en één en één half van *Wijk te Duurstede*, ten Noorden, tegen de *Amersvoorder Bergen*. — In de oude papieren, behoorende tot de *Utrechtsche* Kerk, word het zelve *Thorene* of *Therhem* genaamd. Ten tijde van BEDA had het reeds den naam van *Doorn*. Uit gemelde aloude geschriften blijkt, dat dit Dorp eenen zeer hoogen ouderdom bereikt. In het jaar 831, schonk Bisschop ALFRIK, wegens de menigvuldige diensten, door den Graave ROTGARIUS aan hem beweezen, denzelven het vrugtgebruik 'er van. Voorheen, en ook in laater tijd, was *Doorn* een Eigendom van den Domproost; blijkende uit de bekentenis van Bisschop HODEBALD, gedaan Ao. 1126. Even zo bekend als dit Dorp is door deszelfs oudheid, is het ook in de Geschiedenissen, door de rampen, die het ondergaan heeft. In het jaar 1320 werd het zelve, op last van Graave WILLEM, dien men den bijnaam (doch om welke reden, is mij nog niet gebleeken) van DE GOEDE gaf, afgebrand, om reden dat JACOB VAN OUDHOORN, tegen den zin van den Graave, ten Bisschoppelijken Zetel verheeven was. Agt-en-negentig jaaren daarna (1420), werd het, door de *Gelderschen*, geplonderd en verbrand. Dan niet tegenstaande deeze en meer andere onheilen, die het ondergaan heeft, is het als nog een vrij groot en aanzienlijk Dorp, met een oude, groote en ruime Kruiskerk, van binnen voorzien met de Wapenborden der Edelen, die daarin begraaven zijn. De vierkante Toren is met een taamelijken Spits voorzien. De meeste Dorpelingen zijn den Hervormden Godsdienst toegedaan. Bijna honderd roeden ten westen van de Kerk staat,

DOORN, (*'t Slot of Huis te*) tegen de bergen aan, in een lommerijk geboomte. Men houd staande, dat hetzelve aangelegd is, door FLORIS VAN JUTPHAAS, Domproost, die overleed in het jaar 1337, en, volgens verleende vrijheid aan HENDRIK MEERLAAR, in 1347, verder volbouwd, en, op zijn eigen kosten, in 1356 voltooid is. Het was toen een heerlijk en pragtig Slot, dat, tot aan het jaar 1634, door agt elkander volgende Domproosten, bezeeten is. Dan, in het laatstgemelde jaar, de Proostdij onbegeeven zijnde, werd dit Huis, met Hof en Landerijen, door koop,

de

de Eigendom van den Heer REINIER VAN GOLTSTEIN, Kanunnik ten *Dom*, aan wien dan ook de opdragt, in het volgende jaar, geschiedde; waarna hij deeze zijne goederen, als een Leen, opdroeg aan FREDRIK HENDRIK, *Prinse van Oranje*, als *Graave van Buuren*. Na deszelfs overlijden, werd daarmede beleend, zijn Zoon FILIP VAN GOLSTEIN. Deze droeg het op, in 1699, aan den Heere BERTRAND VAN BROKSDORFF, die het, tien jaaren daarna, overgaf aan deszelfs Zoon, CAJUS LAURENTS, *Graave van Brokdorff*, Proost en Aarts-Diacon van de Domkerk te *Utrecht*. Doch deze verkocht de Proostdije, met al haar toebehooren, en daaronder ook het *Huis te Doorn*, met goedkeuring van den Stadhouder, aan den Heere FREDRIK WILLEM VAN DIEST, *Vrijheer van Hamb*, die 'er, in 1700, mede verlijd werd. In 1730, is Heer ARENT KAREL, *Baron van Hammerstein*, als in Huwelijk hebbende Jonkvrouw ANNA JULIANA VAN DIEST, en, in 1761, de Heer HERMAN FREDRIK RICHARD LIJNSLAGER met het zelve beleend. Reeds in het jaar 1536 was dit Huis, door de Staaten der Provintie, voor een Riddermatige Hofstad erkend.

ALTING, *Hist. van 't Bisdom*, II. Deel, bl. 910. GOUDHOUVE, bl. 371. BURMAN, *Utr. Jaarb.* I. Deel, bl. 257.

DOORN, een Havezate, onder het Schoutsampt der Stad *Zwolle*.

DOORNE, of *Deurne*, en *Liezel* zijn twee Heerlijkheden, in de Meijerij van *'s Hertogenbosch*, behoorende, weleer en nog voor weinige jaaren, aan den Heer BALTHASAR COIJMANS. *Doorne* ligt twee groote uuren van *Helmond*, en 9 uuren ten Z. O. van *'s Hertogenbosch*. Aan de Oostzijde van *Doorne* ziet men twee Heeren-Huizen, het oude en nieuwe Kasteel genaamd; op welk laatste de eigenaar van dit aanzienlijk Dorp doorgaans zijn verblijf houd. In het Dorp is een Gereformeerde Kerk, zijnde een tamelijk groot Kruisgebouw, rustende op eenige Pilaaren. De Predikant aldaar bedient ook *Vlierden*. Aldaar zijn twee aanzienlijke Jaarmarkten, als ook Panne- en Pottebakkerijen. De beide Dorpen worden te samen begroot op 327 Huizen.

DOORNENBURG, een Heerlijkheid, in de *Over-Betuwe*, leggende een weinig beneden *Panderen*, aan den *Waaldijk*, hebbende een aanzienlijk Slot, dat, in het jaar 1565, gebouwd, en in 1660 vernieuwd is. Hetzelve pronkt met een zeer ruimen Voorburg, drie ronde, één vierkanten en drie hangende Torens. Het Slot zelve is vierkant, hebbende op ieder hoek een hangend Torentje, en in de midden een hoogen vierkanten Toren, met een doorlugtig Koepel-Torentje gedekt. Men ziet, zo buiten als binnen het Slot, de Wapenschilden van een groot aantal *Geldersche* en *Hollandsche* Edelen. Een der laatste bezitters van *Doornenburg*, uit den Huize van *Amstel* en *Mijnden*, heeft 'er de voornaamste daaden van Heere GIJSBERT VAN AMSTEL, en bijzonder zijne vlugt uit *Amstelland*, meer naar konst, dan naar waarheid, in schilderij doen afmaalen. Het Kerkje van deze Heerlijkheid is klein en heeft een spits Torentje.

DOORNENBURG, een Dorp, nabij den Rhijn gelegen, één mijl van *Huizen*, een Stad in het Kleefsche. De Kerk aldaar heeft een fraaij spits Torentje, zijnde de Gemeente gekombineerd met *Panderen*.

DOORNICK, eene Heerlijkheid in het *Kwartier van Nijmeegen*, in de *Over-Betuwe*, niet verre van *Lint*, over *Nijmeegen* geleegen. De Heeren van *Doornik* zijn, in de oude Geschiedenissen van *Gelderland*, zeer vermaard. Men had 'er, van ouds, een Slot, dat reeds in de Veertiende Eeuw verwoest is geworden.

DOORNSPIJK, een Dorp en Schoutampt op *de Veluwe*, omtrent een halve mijl van de Stad *Elburg*, niet verre van de Zuider-Zee geleegen. Men vindt aldaar maar zeer weinig Huizen. De Predikant heeft doorgaans zijne wooning te *Elburg*.

DOORNVEST, een Adelijk Huis, in de Heerlijkheid *Didam*, in het Graafschap *Zutphen*.

DOORSLAG, een Sluis aan den *Vaartsen Rhijn*, welke zeer veel toebrengt ten nutte van de Rivier *den Ysel*.

DOOR-

DOORVEST, weleer een Adelijk Huis, in de Heerlijkheid *Dedem*, onder 't Graaffchap *'s Heerenberg* behoorende, doch thans niet meer dan een Boerewooning.

DOORVORST, een Huis, niet verre van *Ulft*, in 't Graaffchap *'s Heerenberg.* Het zelve had, van ouds, een grooten omtrek; doch, in het jaar 1672, is het, door de *Munsterschen*, merklijk verwoest geworden. Tegenwoordig is 'er van het zelve niet meer dan de Grondflagen, eenige brokken muurs, en een groote boerewooning overig.

DOORNWEERD, of DORWEERD, eene vrije Heerlijkheid, aan den *Rhijn*, tusfchen *Arnhem* en *Wageningen*, omtrent een uur gaans boven de laastgemelde Stad; zij heeft het regt van burgerlijke en ftrafbaare rechtoefeninge, dat van de Visfcherij en verfcheidene andere voorregten. De grenspaalen daarvan zijn, allerlaatst, geregeld in het jaar 1712 en 1713 REMOND DE IV, Hertog *van Gelder*, fchonk deeze Heerlijkheid, in het jaar 1482, als een Leen, aan ROBBERT VAN DOORNWEERD. Naderhand is dezelve overgegaan, eerst in het Huis van DOORNIK, en daarna in dat van HOMOET. MARIA VAN HOMOET droeg, in het jaar 1500, de Heerlijkheid op aan haare Zuster MARGRIET, Weduwe van Heer JAN VAN VOORST en derzelver oudften Zoon FREDRIK VAN VOORST, wiens Zoon het naderhand overbragt in 't Huis van SCHELLART. Van daar is het overgegaan in het Graaflijk Huis van OLDENBURG. Van hier is het laatst, door 't huwelijk van den Heer WILLEM BARON BENTINK, met de eenigfte dogter van den Graave *van Oldenburg*, gekomen aan den Heer *van Rhoon* en *Pendrecht*, die de goederen dezer Heerlijkheid doet beftieren door een Rentmeester, Regter en Secretaris.

DOORNWEERD, (*'t Huis*) behoorende aan de Heerlijkheid van dien naam, ftaat niet verre van den *Rhijn*, aan den voet van een zeer fchoonen berg. Men wil, dat het zelve, in het jaar 1260, gebouwd is, door eenen BAREND VAN DOORNWEERD. Men gaat, door een fteenen Voorpoort, langs een deftige laan, naar het *Kasteel*, *Slot*, of *Huis*, zo men het noemen wil, boven

 wel-

welker ingang twee Wapens ſtaan. In het Kasteel zelve, dat rondsom in zijne graften ligt, komt men over een vasten brug. Het zelve heeft een ſierlijken Toren, en van binnen ruime en fraaije vertrekken. Ten Noorden van het zelve is het *Doornweerdſche Bosch*, dat met zwaare eiken boomen bezet is. In het Bosch is een fraaije Waterval, van merklijke hoogte. Ook ontſpringt, van den kruin van eenen hoogen berg, een friſſche bron, die het Bosch, met verſcheiden aderen, doorvloeit, loopende heel tot aan de weleer daar zijnde *Hunneſchans*. FREDRIK WILLEM, *Keurvorst van Brandenburg*, hield, in de jaaren 1635 en 1636, wanneer hij LOUISA, *Prinſesſe van Oranje*, dochter van *Prins* FREDRIK HENDRIK, ten Huwelijk verzogt, daarop, bijna anderhalf jaar, zijn verblijf. Aan de Heerlijkheid en Hof van *Doornweerd* zijn veele Hofſteden, door heel *Gelderland* verſpreid, leenroerig; waar van de voornaamſte liggen in de Kerſpelen, *Hedichem*, *Bornehum*, *Eede*, in de *Over-Betuwe*, *'t Oostbroek*, *Doorebeek*, *Hardewolde*, *van 't Stroo*, *Onder-Gader*, *van Twel*, *Harwen*, *t' Elft*, *Ruet*, *Angeren*, *Herwgelt*, *Driel*, *Hettern*, *Randwijk*, *Hijen-Dooreweert*, *te Beeningen*, en *Weichem*, in 't Rijk van *Nijmegen*, *te Groesſen*, *Entwel*, *de Lijmee*, *te Niel*, enz. 't Geſlacht-Regiſter van de Heeren van *Doornwoert* vindt men bij SLICHTENHORST, *in de Gelderſche Geſchiedenisſen*, fol. 112, 113.

DOORNWERT, of eigenlijk *Toornwert*, een Dorp in de *Gronninger Omlanden*, liggende kort aan *Middelſtum*, bij 't *Trekdiep*. Het Kerkje, aanvangelijk geſticht in den jaare 1487, en aan *St. Katharina* toegewijd, is gantsch vervallen, en niet meer bruikbaar. Voor eenigen tijd is het zelfs, door brand, in den Toren ontſtaan, ingevallen; zo dat 'er alleen de zijmuuren van overig zijn. De Gemeente is ingelijfd onder die van *Middelſtum*, waarmede het, ten aanzien van 't Waereldlijk Regtsgebied, ook verknocht is.

Uit medegedeelde Berigten en geſchreevene aantekeningen.

DOR; zie THUR.

DORDRECHT, een oude, sierlijke, welbeboude en bewoonde Stad, in *Zuid-Holland*, aan de Rivier de Maas, aldaar de *Merwe* genaamd, op een Eilandje, in het jaar 1421, door een vreeselijken inbreuk in *Maas* en *Waal*, van den Grooten *Zuidhollandschen Waart* en van het vaste land, afgescheiden; wordende bespoeld van de *Maas*, *Waal*, *Merwe* en *Linge*. In die gedaante vertoonde zig *Dordrecht*, op de blijde inkomste van FILIPS, toen Prins, naderhand Koning van *Spanje*. Aan de Zuidzijde, alwaar de Stad het Eilandje achter zig heeft, vertoont zij zig als een Landstad. Ten Noorden, ten Noord-Oosten en ten Noordwesten, word *Dordrecht* van de *Merwe* omvangen. Ook stroomt die zelve Rivier ten Oosten; en aan dien kant vindt men ook de gronden der aloude Heerlijkheid de *Merwede*, en over den Stroom, ten Noordoosten, den *Alblasserwaard*. Deze Stad beslaat, behalven het geen op Stads grond en onder derzelver gebied begrepen is, meer dan honderd en drie Zuidhollandsche Morgens. Zeer verschillende zijn de gedachten over den naamsoorsprong der Stad. Van ouds schreef men *Thuredrecht*, *Oerdrecht* en *Doertricht*; welke verschillende schrijving, uitspraak en benaming gelegenheid tot verschillende denkbeelden gegeeven heeft. Wat de beuzelpraat daarvan betreft, is niet waardig te melden. Die geenen, die DIRK DEN I, *Graaf van Holland*, voor den Stichter willen doen doorgaan, houden mede staande, dat dezelve, naar hem, *Dorksdrecht* of *Dorksregt* zou genaamd zijn, uit hoofde, zeggen zij, dat DIRK, bij een oud Schrijver, ODORCUS genaamd wordt. Andere, van deze gedachten niet afkeerig, noemen *Dordrecht* mede *Durfos*. Verder van de waarheid af zijn, zij, welke den naam afleiden, het zij van den Afgod THUR, of van den *Thuringer* Afgod. Deze Stad roemt op haaren inboorling JANUS RUTGERSIUS, wiens gissingen nader bij de waarheid komen; zeggende, dat de naam van *Dordrecht* zijnen oorsprong heeft van een oud en verlooren Riviertje, de *Dort* genaamd, en 't welk hij, op oude Kaarten, gevonden heeft, en waarvan de naam, tot aan het jaar 1421, in het toen verdronken Dorp *Dortsmonde* is overgebleeven; schoon de Geleerde Heer VAN DE WALL, in zijne aantekeningen, zegt, dat RUTGERSIUS, daarin, deerlijk heeft misgetast. Wederom ande-

deren pleiten sterk voor de meening van hun, die zeggen: gelijk *Maastricht* een overtogt over de *Maas* betekent, zo zal *Dordrecht* een *overvaart* over de *Dort* betekenen; daar anderen wederom zo veele zwarigheden tegen inbrengen, dat alles in het onzekere blijft.

De tijd der stichting en dus van haare Oudheid, is even onzeker. Zo men geloof mogt slaan aan de Oude Hollandsche Chronijk, zou *Dordrecht*, al eenige jaaren vóór de Jaartelling der Christenen, in weezen geweest zijn; dan, dit geene wederlegging verdienende, is 't der moeite niet waardig, zig daarmede op te houden; zo min als met de stelling van hun, die eenen ANTONIUS, 75 jaaren vóór CHRISTUS geboorte, voor den Stichter houden. Anderen, die de waardigheid eener zaak niet zo zeer verbinden aan derzelver oudheid, verzekeren, dat eerst in het jaar 700 eenige Visschers-Hutten en Boere-Schuuren op de plaats, daar de Stad naderhand gesticht is, zouden zijn opgeslagen; eene gedachte, die wij onbekwaam zijnde tegentespreeken, als mogelijk kunnen aanneemen.

Dan, ons tot de egte vraagbaake wendende, kan men den stichtingstijd van *Dordrecht* bepaalen in den aanvang der Elfde Eeuw, en wel na het jaar 1008; in welk jaar ANSFRIED, Bisschop van *Utrecht* en laatste *Graaf van Teisterband*, overleed; wiens dood aanleiding gaf tot een merklijk verschil tusschen die van *Holland* en het *Sticht*. Wij weeten, uit de verhaalen van dien tijd, dat Graaf DIRK DE DERDE een gedeelte van het Graafschap *Teisterband* in zijne magt had, en daaronder het *Bosch Merwede*; alwaar hij eenige Huizen, onder den naam van *Terp* of *Dorp*, had doen oprigten; maakende daar bij eene verschanzing, die den naam kreeg van *Turdregt* of *Dordrecht*. MELIS STOKE, eenige jaaren daarna, gewag maakende, op 't jaar 1048, van den dood van DIRK DEN IV, zegt: *Tot Dordrecht in die poort, werd hij belegerd en vermoord.* Uit welke digtregelen blijkt, dat MELIS STOKE, toenmaals, *Dordrecht* voor een Stad hield. Zij moet echter niet groot geweest zijn, om reden dat 'er, in eenen Brief van Keizer HENDRIK DEN IV, gegeeven in het jaar 1064, slegts van één Kapel te *Dordrecht* gewag gemaakt word, die, kort te vooren, aldaar gesticht was; doch in welk jaar 'er reeds eene Kerk gebouwd werd.

Tot

Tot de bepaaling van de *Grootte* van *Dordrecht*, dient mede het getal der Huizen en Inwoonders; dat van de eerste beloopt 3050, en dat der laatsten bijna agttien duizend. *Dordrecht* is alleen aan de Landzijde bemuurd, en heeft twaalf Poorten, vijf aan de Land- en zeven aan de Waterzijde; ze zijn deze: *de Rietdijksche Poort*; *'t Melk Poortje*; *de Groote Hoofds-Poort*; *de Blaauwe Poort*; *de Katharijne Poort*; *de Mazelaars* of *Zakkedraagers-Poort*; *de Vuil-Poort*; *de Groote-Sluis-Poort*; *de Spui-Poort*; *de Vrieze-Poort*; *de St. Joris-Poort*; en *de Kleine-Sluis-Poort*. Ook heeft men 'er *de Oude Haven*, *de Wolleweevers-*, *Nieuwe-* en *Kalkhaven*, en 't *St. Martensgat*. De bemuuring, schoon in de Dertiende Eeuw aangevangen, is eerst in het jaar 1647 voltrokken. Omtrent het einde der voorgaande Eeuwe is 'er, op de Groote Hoofds-Poort, eene nieuwe Toren gezet, zijnde een ronde Koepel, met Koper bekleed, op welken een dunne spits staat.

Onder de Kerklijke Gebouwen der Stad munt uit, de *Groote Kerk*, staande in het westelijk gedeelte, niet verre van de Rivier; zij was, weleer, toegewijd aan de H. Maagd. Vermoedelijk is dit de zelve, waarvan reeds gezegd is, dat ze, in het jaar 1064, gesticht is; schoon 'er zijn, die den aanleg en opbouw verschuiven tot het jaar 1339. Dan, 'er zijn echte stukken voorhanden, waar uit men kan bewijzen, dat dezelve al voor het jaar 1300 in wezen was. Het is een overkonstig gebouw, overal met steenen boogen overwelfd; rustende op zes en vijftig graauwe Zuilen van Arduinsteen; zijnde met een konstig Orgel voorzien. De Toren heeft geen spits; deze is 'er afgebleven, om dat men voor de grondslagen van het gebouw vreesde. Doch eene schets daarvan ziet men in eene Schilderij, nevens het Orgel. In het jaar 1457 is een groot deel van deze Kerk verbrand, doch naderhand weder opgebouwd. In dezelve vindt men nog verscheiden deftige Grafsteden van de voornaamste *Dordsche* geslachten, als: BEAUMONT, BEVEREN, BEELAARTS, BLIJENBURG, DUIK, MEERDERVOORT, MUIS VAN HOLIJ, VAN DER MIJLEN, DE WITT en anderen. In 1740 is 'er een fraaij koperen Hek, rustende op een marmeren voet, voor het Koor geplaatst.

De *Nieuwe Kerk*, al vroeg in de Veertiende Eeuw gesticht,

was

was aan ST. NIKOLAAS gewijd, en had toen verscheiden Kapellen, drie Chooren en vijftien Altaaren. In het jaar 1568 werd deze Kerk door den brand vernield, en daarna, doch veel kleinder, herbouwd. Den 27sten Augustus des jaars 1572, werd in dezelve, voor de laatste reize, op de Roomsche wijze, door een Priester de Godsdienst verricht.

De *Augustijner Kerk*, wel eer tot het Klooster van dien naam behoord hebbende, en gesticht in het jaar 1293, werd een prooi der vlammen, op den 23 Augustus des jaars 1512, doch kort daarna herbouwd. In dezelve zijn mede verscheiden aanzienlijke Grafsteden, onder anderen die van den vermaarden Jonker FRANS VAN BREDERODE, die, in 1490, op *Puttoks Toren*, aan zijne wonden overleden is. Buiten de *Vuilpoort* stond, in het jaar 1572, nog een Kerk, gewijd aan ST. ADRIAAN, doch werd toen door de Watergeuzen vernield. De drie gemelde Kerken worden bediend door agt Predikanten, behoorende onder de *Klassis van Dordrecht*. Men rekent het getal der Ledemaaten op agtduizend.

De *Waalsche Gereformeerden* hebben eene Kerk, die weleer tot het *Magdaleenen Klooster* behoorde, doch, om ruimte te maaken voor de groote Vischmarkt, veel verkleind werd. Dezelve word bediend door twee Predikanten.

De *Engelsche Presbijteriaanen* hebben 'er mede eene Kerk en één Predikant. De Roomschgezinden hebben 'er drie, waarvan twee door de *Jansenisten* bediend worden. De *Luthersche Ledemaaten*, die 'er tusschen de twee en drie honderd begroot worden, hebben Kerk en Predikant. De *Doopsgezinden*, die een klein getal van Ledemaaten uitmaaken, verrigten hunnen Godsdienst in een Kerkhuis, waartoe zij één Leeraar hebben. De *Jooden* gebruiken een gedeelte van de Klooster-Kerk, in de Marienborg, tot de plaats hunner openbaare Godsdienstoeffeninge.

Ten dienste der behoeftige en gebrekkige Ingezetenen, zijn 'er twee Gasthuizen, het *Sacraments-Gasthuis* en het *H. Geest-* of *Pesthuis* ter *Nieuwerkerk*; in welk laatste ook wel, doch voor een korten tijd, arme reizigers geplaatst worden. Verder is aldaar een *Oude-Mannen* en *Oude-Vrouwenhuis*. Het eerste was

wel-

weleer het *Minderbroeders Klooster*; het tweede is gebouwd op den grond, daar wel eer de *Bagijnen Kerk* plagt te ſtaan. Ook zijn 'er drie *Kinder-Godshuizen:* als het *Weeshuis*, weleer het Klooster *Marienborn*, dat, in 't jaar 1575, tot een Weeshuis bekwaam gemaakt werd; het *H. Geesthuis*, weleer het *Agniten-Klooster*, aan het welke naderhand een *Pesthuis* gebouwd is, met bijzondere vertrekken voor Mannen en Vrouwen; en het *Armhuis*, waarin niet alleen Kinderen, maar ook behoeftige Mannen en Vrouwen onderhouden worden, gebouwd in het jaar 1706. Het *Leproozenhuis* dient thans tot een *Krankzinnig-*, *Verbeter-*, *Dol-* en *Tugthuis.* Buiten dezen zijn aldaar nog verſcheiden Hofjes, waarvan twee uitmunten, het ARENDMARTENSZHOF en de *Armenhof.* Uit de benaaming van deze Gebouwen ziet men, dat aldaar voortijds verſcheiden Kloosters geweest zijn. Buiten de reeds genoemde, was 'er mede, vóór den tijd der Hervorming, een *Graauwzusteren* of *Klarisſe-Klooster*, 't welk, in het jaar 1579, tot een *Latijnſche School* vermaakt werd, waarin de Jeugd in de Griekſche en Latijnſche Taalen, onder het opzigt van bekwaame mannen, onderweezen word. Tot verdere aankweeking der Geleerdheid, waartoe, bij de Dortenaars, een onuitbluschbaare zugt gevonden word, werd, in het jaar 1616, door de Regeering, voor Stads Rekening, een Bibliotheek aangelegt, die nog in wezen is, op een kamer in het Stads Magazijn, boven de *St. Joris Poort*, ſtaande onder het opzigt van Scholarchen.

Onder de *Waereldlijke Gebouwen* verdient allereerst genaamd te worden het *Stadhuis.* Het eerſte gebouw, dat daar toe gediend had, werd, in het jaar 1383, geſchikt tot een Hal voor de Kooplieden. Omtrent het jaar 1544 werd het oude Stadhuis afgebrooken, en de Hal tot een Stadhuis bekwaam gemaakt. Merklijke veranderingen onderging het zelve, in het jaar 1680, en werd toen in dien ſtand gebracht, zo als het genoegzaam nog is. Niet verre van daar werd, in het jaar 1659, de *Beurs* geſticht. Omtrent ten Noord Oosten van dit gebouw werd, in 1679, de *Vleeschhal* gebouwd. Wat verder van de Beurs, ten Noorden, nadert men de *Munt van Holland.* Men wil dat *Dordrecht* het recht der *Munte* al gehad heeft in het jaar 1064. 't Kan

zijn;

zijn; doch dit recht moet toen niet uitsluitende geweest zijn, wijl 'er, in de Veertiende Eeuw, nog Geld te *Geertruijdenberg* gemunt is. Nergens heeft men, tot hier toe, van dit recht een vollediger beslissing der geschillen hier uit ontstaan, gevonden, dan in de Aantekeningen van den Achtbaaren Heere Mr. P. H. VAN DER WALL, in het tweede Stuk der *Handvesten van Dordrecht*, bl. 280 en 281, gemaakt op den *Voorrechts-brief van Hertog Albert van Beijeren, gegeeven aan de Munters van Holland en Zeeland* van 4 Maart 1367; Aanmerkingen, die dubbel waardig zijn, om te worden nageschreven.

„ Deeze Handvest (zegt zijn Wel Ed) wordt met regt gehouden voor het oudste en eerste Privilegie, dat aan de Munters en Werkluiden van Holland geschonken is. Op bladzijde 153, zagen wij wel dat soortgelijke voorregten, als deezen Brief bevat, aan eenigen, die, hier ter Stede, geld kwaamen munten reeds verleend geworden waren; (door Hertog *Willem de V.* den 19 October 1355) dog wij merkten te gelijk aan, dat dezelven alleen hun opzigt hadden, tot de daarin met naamen genoemde persoonen. Dan deeze Voorregten van den Ruwaard *Aelbregt* betreffen zonder onderscheid, alle de Munters en Werkluiden tot de Munt van Holland behoorende. Met regt hebben zij zig derhalve, t'allertijd op deezen Brief, als op hun eerste en voornaamste Privilegie, 't welk den grond tot de volgenden gelegd heeft beroepen. Eer wij den zin en duisterheden daarvan ophelderen, zal het niet ondienstig zijn, naer twee voornaame zaaken onderzoek te doen: te weeten, naer den oorsprong en het regt der Hollandsche Munten; en, ten anderen, naar de Plaats of Stad, in welke de Graaven allereerst Geld lieten munten. Belangende het eerste; gaerne bekennen wij, dat wij, naar een naauwkeurig onderzoek, buiten staat zijn, om den oorsprong van het regt van den Hollandschen Muntslag aantewijzen. En schoon zulks ten opzigt van verscheiden Vorstendommen, Graafschappen, en andere voornaame Heerlijkheden, ten duidelijksten kunnen worden opgespoort, moeten wij echter volmondig toestemmen, dat dergelijke bewijzen, met betrekking tot de Hollandsche Munt tot hier toe ontbreeken. Nietemin hebben voornaame Oudheidkenners zig der moeite niet onttrokken, om daar

daar naar eenig onderzoek te doen. Welker gedachten wij wel waardig keuren, hier ten toetſe te brengen.

„ De naarſtige *van Mieris*, is van oordeel, dat de Hollandſche Graaven, in en omtrent het jaar 1077 reeds het regt van den Muntſlag geoeffend hebben. Hij ontleend een bewijs uit de Oorlogen, door hen, in dat tijdsgewrigt, tegen de nabuurige Friezen gevoerd. Hij begrijpt dat dergelijke Oorlogen zonder behulp van Geld, het geen bij vroeger en laater volken één der voornaamſte Zenuuwen van den Krijg is bevonden, tot geen gewenscht einde konden gebragt worden. Een tegenbedenking genomen uit de ſchaarsheid of het gebrek van Metalen, tragt hij op te losſen met aantemerken, dat Graaf *Dirk de V.* de Hoofdſtad der Friezen, *Stavoren* geheeten zo ſtrengelijk beſtreed, dat de Inwoonders gedwongen wierden, wilden zij lijf en goed behouden, den Graave vijfentwintig honderd Gouden Kroonen op te brengen; welke Stukken (zegt hij) niet buiten de magt der Graaven geweest zijn, om dezelven met een ander beeldenis te beſtempelen.

„ Dan, (dus vervolgt de Heer VAN DE WALL) wijl dit verhaal, 't geen *van Mieris*, uit de Jaarboeken van *Vosſius* ontleend heeft, geenzints ſteunt op het getuigenis van gelijktijdige Schrijveren, en het uit onze oudſte en beste Chronijken kennelijk is, dat Graaf DIRK DE V. het land tot zijnen dood toe, in volle vrede berecht heeft; zo merken wij aan, op het voetſpoor van den voortreffelijke WAGENAAR, dat het geenzints waarſchijnlijk zij, dat de Hollandſche Graaven, toen ter tijd, of zelfs lang daarna, eenigen voet in *Friesland* beoosten de Zuider Zee gehad hebben. In de Keizerlijke en Graavelijke Brieven van dien tijd, die als onwraakbaare getuigen te houden zijn, vindt men ſchijn nog ſchaduw van zulk verdrag. De Giftbrief van den 30 October des Jaars 1077, waarbij Keizer HENDRIK DE IV. het *Graafſchap Stavoren*, aan de Utrechtſche Kerke ſchenkt, maakt van DIRK DEN V. noch van zijne Oorlogen gewag. Billijk derhalven vermoeden wij met den Heer WAGENAAR, dat men het verhaal van deze gewaande Oorlogen voor een verdigtzel houden moet, in welk vermoeden wij bevestigd worden, uit aanmerking van het verſchil, dat bij de Historieſchrijvers, ten aanzien van de Penningen,

aan die van *Staveren*, ter betaling opgelegd, gevonden wordt. Sommigen spreeken van *vijf-en-twintig honderd*, anderen slegts van *dertien honderd* kroonen, terwijl een derde soort, in dit opzigt niets bepaald.

„ Een tweede bewijs ontleend *van Mieris*, uit eenige onkenbaare penningtjes, die in de Muntspiegel VAN ALKEMADE gevonden worden, en welke die aan sommigen van onze oude Hollandsche Graaven toeëigend. Maar wie ziet niet, dat deze redeneering geheel willekeurig is, en niets minder dan gegrond zij. Zij komt hier op uit: daar zijn oudere Hollandsche Muntslagen, dan ALKEMADE te voorschijn brengt, derhalven behooren dezelven tot den leeftijd van DIRK DEN V. Om met eenige trap van waarschijnlijkheid, over de oudheid dier penningtjes regt te kunnen oordeelen, had VAN MIERIS die moeten ten voorschijn brengen. En zijnze bij gebrek van Randschriften, en door hunne eenvouwige gedaante, zo onkenbaar geworden, als VAN MIERIS aanmerkt, waaruit weet hij dan, dat ze door DIRK DE V. of door eenige zijner voorzaaten gestempeld zijn geworden; en, zou men met gelijk regt, die Geldstukken niet tot laater tijden, ja zelfs niet tot eenen anderen, dan de Hollandsche Muntslag kunnen thuis brengen? Een ieder moet ligtelijk hier uit zien, dat dit bewijs van geen meerder klem zij, dan het voorgaande.

„ Tot nog vroeger tijdstip brengen die Schrijvers de Hollandsche Muntslag, welke op het voetspoor van MATTHIJS VAN DER HOUVE, van gedachten zijn, dat Keizer HENDRIK DE IV. de Stadt *Dordrecht*, in het jaar 1064 met het regt van den Muntslag begunstigd heeft Doch wij wenschten wel, dat, de brief waarop die Schrijvers zig beroepen, te gelijk door hen ten voorschijn ware gebragt. Te vooren hebben wij gezien, dat de zo evengemelde Keizer, in het jaar 1064, een gedeelte van deze Stadt, en eenige nabijgeleegene Landen, aan de Utrechtsche Kerkvoogd hadt weggeschonken; doch in die giftbrief word van 't regt van geld te munten geen het minste gewag gemaakt. Ook is dat verhaal met de Gebeurtenissen van dien tijd geenzints overeen te brengen. Keizer HENDRIK was, op dien tijd, al te sterk gebeeten op den Hollandschen Graaf, om zijne Stadt met het regt van Muntslag te begunstigen: ten waare men wilde stellen, dat hij

dat

den voorregt aan de Stadt gegeeven hebbe in zo verre de Bisschop van Utrecht 'er meester van was, doch hier voor is geen het minste schijn van bewijs. Het doet ook ons èrachtens weinig ter zaake, het geen de Heer A. VAN DER MEIJ, in zijne fraaije uitgewerkte Akademische Verhandeling, *de Privilegiis Monetariorum Hollandiæ*, ter bevestiging van het gezegde van MATTHIJS VAN DER HOUVE, aanmerkt; want, schoon dees Schrijver bij allen, voor een Man van beproefden trouw gehouden word, kan echter zijn getuigenis in zaaken van zo hoogen ouderdom, zo niet gesterkt, door gelijktijdige Schrijvers, of echte Handvesten, bij naaukeurige Oudheidkenners geenzints de toets doorstaan. En of zulks niet zo zeer ten betoog van den oorsprong en oudheid der *Dordrechtsche Munte*, als alleen bij geval, en ter gelegenheid, van het opspooren der Naamsoorsprong, van die Stadt door hem is aangetekend, kan in het wezen der zaake geene de minste verandering maaken. Een ieder, die eenige kundigheid heeft zal gaerne erkennen, dat het een algemeen zwak van de meeste der Nederlandsche Schrijvers is, en bijzonder van die, die in de voorige Eeuwen leefden, en inzonderheid ook van M. VAN DER HOUVE, om de dingen van de allervroegste tijden afteleiden, even als of de Oudheid, daaraan een meerder luister bijzette. Maar wel ligt zou iemand, tot bevestiging van de Oudheid der Hollandsche Munten, zig konnen beroepen op een *Handvest* van 't jaar 1097, het oudste gedenkstuk, voor zo veel ons bewust is, waar in van *Hollandsche Ponden* gesprooken word, Waarmede wij bedoelen het Privilegie, naar 't gemeen gevoelen door Graaf FLORIS DEN II, in dat jaar aan die van Ouderkerk geschonken. Doch den inhoud van dat stuk naauwkeurig inziende, zal een ervaaren Oudheidkenner ras ontdekken, dat zulks tot laatere tijd behoore. En VAN MIERIS merkt 'er met regt op aan, dat 'er geene Handvesten, van dien aart dan na het jaar 1200 te vinden zijn. De plaats alwaar die brief getekend is, bevestigd die gedachten. De *Haag* in laater tijd genaamd *'s Gravenhage*, was toen nog niet in wezen, men zal dezelve, bij geene gelijktijdige, noch geloofwaardige Schrijvers, eerder dan na het midden van de 13de Eeuw gemeld vinden. Met meerder grond eigenen wij

dien Brief dan toe aan Graaf FLORIS DEN V, deels om dat dezelve volmaakt overeenstemt, met den aart en inhoud, der Handvesten, door hem aan verscheiden Hollandsche plaatzen geschonken, deels om dat Heer HENDRIK VAN DER LECKE, op wiens verzoek de bewuste Handvest gegeeven is, en verscheidene Brieven van het jaar 1285, 1287 en 1289 en anderen van dien tijd uitdrukkelijk gemeld word. Ook leert ons een Brief van den 10 April des jaars 1295 hoe diep deez' Ridder zig in 's Graaven gunst had weeten te dringen, waarom wij liefst dien Handvest tot dien tijd bepaalen zouden, en wel schoon 'er geen jaartal word bij aangeweezen, niet laater dan tot 1277. Om reden, dat de Graaf in denzelven onder anderen zegt, *Preterea cum gladio accincti fuerimus militari vel uxorem duxerimus decem libras Hollandiæ nobis dabunt.* Waar uit blijkt dat FLORIS DEN V. toen nog geen Ridder geslagen was, en daar dit eerst in 1277 geschiet is, zo blijkt dan klaarlijk, dat die Handvest voor die tijd gegeeven is. Ons is niet onbekend, dat de Nederduitsche overzetting van de woorden *cum gladio accincti fuerimus militari*, zo sommige willen, zegge: zoo wanneer wij ons in Oorlog begeeven; dan wij weeten, dat men zig daarin vergist heeft, en dat de woorden *gladio accincti militari*, in schriften van de middeleeuw niet anders te kennen geeven, *dan wanneer wij ridder worden*, of *tot de ridderlijke waardigheid verheeven worden*, of iets diergelijks. Om dit kortelijk met een voorbeeld te staaven, zenden wij onze Leezers tot een *Handvest* van FLORIS DEN V. in 1266 aan die van *Leiden* geschonken, daar die zelve spreekwijs gevonden word, en daar de Vertaaler de woorden getroffen heeft.

„ Dit meenen wij genoeg te zijn, tot betoog, dat men aan onze Hollandsche Graven, het regt van den Muntslag, geduurende de Elfde Eeuw, met geen de minste grond van zekerheid kan toekennen.

„ Waarschijnlijker is 't, dat de Hollandsche Graaven, het Muntrecht eerst in de volgende Eeuw, en wel ten tijde van FLORIS DEN III, die zijnen Vader DIRK DEN VI, in het jaar 1157, in het Graaflijk bewind opvolgde, heeft begonnen te oeffenen. De naarstige VAN ALKEMADE, gevolgd door VAN LOON, tekent aan,

dat

dat het regt om zilvergeld te moogen munten, door Keizer FREDRIK DEN I. bijgenaamd BARBAROSSA, aan Graaf FLORIS DEN III. geschonken zij. Doch wijl dit al mede op geen gelijktijdige Schrijvers steunt, worden wij tot hier toe wederhouden, om zulks als volkomen zeeker aanteneemen; wij zeggen volkomen zeeker, om dat wij niet afkeerig zijn te vermoeden, de Hollandsche Muntslag, voornamelijk van de tijden van Graaf FLORIS DEN III afteleiden. Het oudste leesbaare Muntje, met het beeld en den naam van FLORIS DEN III aan den eenen kant, en het randschrift *Hollant* aan de andere zijde, behoord voorzeeker aan hem, gelijk met klem van reden, door ALKMADE en VAN LOON is aangeweezen. Waarschijnlijk had FLORIS DE III, die in goede gunste stont bij Keizer FREDRIK DEN I, zig daar van zo wel weeten te bedienen, dat die hem het recht van de Muntslag toestond, of ten minste bij oogluiking heeft toegelaaten, welk laatste ons het waarschijnlijkste voorkomt, deels om dat 'er geen Keizerlijke Brieven voor handen zijn, waar bij het regt van de Munte, aan de Hollandsche Graaven, of aan eenige van hunne Steden geschonken is, deels, om dat onder de Regeering der Roomsche Keizers, die voor RUDOLF DEN I, welke in 1273 den Keizerlijken throon beklom, geregeerd hebben, verscheiden Vorsten en Graaven het regt van de Muntslag, uit hoofde van het Grond- of Territoriaal-regt, reeds met 'er daad bezaten, en daarvan metter daad gebruik maakten. Maar wel ligt zal het vreemd schijnen, dat onze Hollandsche Graaven, dit regt van de Muntslag, veel laater dan de Utrechtsche Bisschoppen geoefent hebben, die in het jaar 937 zulks reeds van den Roomschen Koning verkreegen hebben. Dan men moet in aanmerking neemen, dat, dit aan het groot gezag der geestelijken van die tijden, waardoor zij bij de Keizers veel vermogten, toe te schrijven zij. Hierom gelijk anderen reeds hebben aangemerkt, zijn verscheiden Bisschoppen, Abdijen en Geestelijke Gestichten met het regt om geld te munten, eerder dan de Waereldlijken Vorsten, begunstigd geworden. Maar na dat FLORIS DE III, en zijne Opvolgers, de zijde van het Keizerrijk meer en meer begonnen aan te kleeven, zo hebben de Keizers niet alleen het regt van den Muntslag, aan onze Graaven, by

oogluiking toegestaan, maar ook, in laater tijd, de wettigheid daarvan openlijk erkend. Keizer LODEWIJK VAN BEIJEREN vond goed, om bij een open Brief, van den 19 Maart des jaars 1339, den Hollandschen Muntslag tot een Model of Voorbeeld aan Hertog REINOUD VAN GELDER aanteprijzen.

Wat nu de plaats betreft, in welke de Hollandsche Graaven allereerst Geld deeden munten, durven wij met geen zekerheid bepaalen, schoon het ons zeer waarschijnlijk voorkomt, dat zulks te *Dordrecht*, als de Hoofdstad van Holland, geschied zij. Want alhoewel, op de overgebleevene Muntjes van FLORIS DEN III, DIRK DEN VII en WILLEM DEN I, alleen *Holkant* geleezen word, en verscheide Gedenkschriften der 13de Eeuw slechts van *Ponden* en *Schellingen Hollandsch* gewag maaken, zonder aanduiding van de plaats, waarin ze gestempeld zijn, leveren egter sommige Penningjes van Graaf FLORIS DEN IV, op welker eene zijde geleezen word MONETA DORD'CI, waarvan men de afbeelding ziet in ALKEMADE's *Muntspiegel*, bl. 46, een duidelijk bewijs op, dat ten zijnen tijde de Graaflijke Muntslag reeds binnen *Dordrecht* gehouden werd. Dan of deze Stad, in de vroegste tijden, dit voorregt, met uitsluiting van de overige Hollandsche Steden, genoffent heeft, zullen wij nader onderzoeken, uit de Handvest van den 20 Junij van het jaar 1418; zijnde een der voornaamste Voorrechtsbrieven, die de Stad *Dordrecht* bezit, en aan dezelve geschonken, door Hertog JAN VAN BEIJEREN, en door FILIPS VAN BOURGONDIEN, 11 November 1425, bevestigd, naderhand door Keizer KAREL DEN V bezwooren, en tot op heden dezen dag nog in volle waarde. In dezelve word, ten opzigte van *de Munte*, gezegt: „ Item dat wij onze Munte van „ Hollant tot geenre tijden openen noch ordineeren en sullen, „ dan bij onsen rade ende bij onse hoeftsteden als *Dordrecht*, „ *Haarlem*, *Delff*, *Leiden*; ende bij Consenten ende Ordinantye van hen luden ende *die t'Dordrecht te leggen ende nergens anders.*" Uit welke laatste woorden, *t'Dordrecht leggen*, ten klaarste is optemaaken, dat *Dordrecht*, het regt van de Muntslag, met uitsluiting van de andere Hollandsche en Zeeuwsche Steden, vóór het jaar 1418 niet bezeeten heeft. Waardoor ook nog nader beweezen word de onbestaanbaarheid van de Pri-

vi-

vilegie van Keizer HENDRIK DEN IV, van het jaar 1064, waar van, boven, gewag gemaakt is. Buiten tegenspraak is het echter, dat de Munt van Holland en Zeeland, gemeenlijk, van ouds, binnen *Dordrecht* haare duurzame en gewoone zitplaats gehad heeft; doch dit moet niet zo zeer aan de kracht van eenige bijzondere Handvesten, als wel aan een standvastig gebruik worden toegeschreeven. Waarom 'er ook, niet zonder reden, in 't Groot Privilegie van Vrouw MARIA VAN BOURGONDIEN, van 14 Maart 1476, gezegd word, dat het is *naer ouden herkomen.* De Munt van FLORIS DEN IV, is reeds aangetoond binnen *Dordrecht* geslagen te zijn. In 1376 had ALBERT VAN BEIJEREN last gegeeven, tot het aankoopen van een huis, aan de Landzijde der Stad, om 'er de Munt in te houden. Daarenboven, zijn 'er geene bewijzen, dat men, geduurende de Graaflijke regeering, elders dan in *Dordrecht*, een Hollandsch Munthuis gehad heeft; schoon men hier tegen zou kunnen inbrengen, een Penning, door Graaf FLORIS DEN V, te *Medemblik* gestempeld. Dan dit Muntstuk levert geen voldoend bewijs op, dat daar ter plaatze een vast Graaflijk Munthuis geweest is. Mooglijk liet Graaf FLORIS, naar de gewoonte van die tijden, zijne Munters, in den Krijg tegen de Westfriezen, bij zig hebbende, te *Medenblik*, na dat hij die Stad onder zijne magt gebragt had, en, in het jaar 1288, met wijdluftige voorrechten beschonken, eenig geld munten, om zig daarvan, in het verder te onderbrengen der Friezen, te bedienen. Welligt maakte hij gebruik van het Munthuis, dat, volgends een Brief van Keizer OTTO DEN III, in die Stad, reeds in het jaar 966, in wezen was. Om te zwijgen dat de Penningen, te *Medemblik*, geslagen, indien daar, ten tijde van FLORIS DEN V, een Munthuis in wezen was, voor geen *Hollandsche*, maar voor *Friesche Muntslagen* moeten gehouden worden. Want alsdan zou men zig met hetzelve regt kunnen beroepen op de Munt van *Staveren*, die dezelve Graaf, bij zijn Handvest, welk hij, in het jaar 1292, aan die Stad verleende, uitdrukkelijk, met het recht der Tollen, voor zig behouden had. Het maakt, wijders, in dat oude herkoomen geene wezenlijke verandering, dat AALBRECHT VAN BEIJEREN, in het jaar 1393, en FILIPS VAN BOURGONDIEN, in 1429, de Munt van Holland, voor

een korten tijd, de eerste naar *Geertruidenberg*, en de laatste naar *Zevenbergen* hebben overgebragt: wijl deze gebeurtenissen, aan de oneenigheden, die tusschen de Stad en de opgenoemde Graaven, toen ter tijd, ontstaan waren, zijn toeteschrijven; zijnde het toch kennelijk, dat, kort na de vereffening der geschillen, de Munt, gelijk voorheen, wederom te *Dordrecht* geplaatst werd. Wat in laater tijd, toen de *Zeeuwen* en *Westfriezen* een bijzondere Munt gingen oprigten, gebeurd is, zal elders te passe komen."

Dus blijkt dan, dat de Munt, en het recht der Munte, sedert het jaar 1418, te *Dordrecht* gevestigd is, en heeft stand gehouden, tot heden toe. Dit zoude nader kunnen worden aangeweezen, uit een overgroot aantal van Voorrechten, geschonken door de Hertogen en Graaven uit de Huizen van *Beijeren*, *Bourgondien* en *Oostenrijk*, aan de Munters en Werklieden, daartoe behoorende, geduurende hunne regeeringen, bevestigd door de Staaten van Holland in de Jaaren 1575, 1585, 1633 en 1672, te vinden in de Handvesten van *Dordrecht*, volgens de Uitgaave van den Heere VAN DE WALL. De tijd der stigtinge van het Munthuis, dat wij gezegd hebben te staan ten Noorden de *Beurs*, is onzeeker; dit weet men, dat het herbouwd is ten tijde van Keizer KAREL DEN V, blijkende uit het opschrift, nog voor hetzelve te leezen, onder het Wapen van Holland:

MONETA DIVO CAROLO V. CAES:

Dat is;

Munte, als de vergoode Karel de Vde Keizer was.

Wat lager leest men:

DIT IS DE MUNTE DES RÖOMS KEIZERS &C. EN DE GRAEFLYKHEYTS VAN HOLLAND.

Het is een groot en aanzienlijk gebouw, bestaande uit verscheidene ruime Vertrekken; waarvan uitmunt de Regtkamer, die met veele schoone Schilderstukken en afbeeldingen der Muntmeesters

ters voorzien is. De Bedienden, daartoe behoorende, zijn, een Waardijn, een Muntmeester, twee Provoosten, twee Gezwoorene, een Griffier en een Esfaijeur. Verder verscheide Muntmeesters en Knaapen of Gezellen genaamd, een Stempelsnijder, een Smit; welke alle van behoorelijke instructien voorzien zijn.

De verdere Stads-Gebouwen zijn twee *Waagen*, vier *Kraanen*, de *Kolveniers Doele*, beroemd door twee gebeurtenissen, behoorende tot de Kerkelijke Geschiedenissen dier Stad; eerst de Prediking der Gereformeerden op de plaats der Doele, onder eenen Lindenboom, in 't jaar 1572; ten tweede, de Vergadering van de *Dordsche Sijnode*, in 1618 en 1619 op de groote bovenzaal van dit gebouw. Verder de *Voetboogs-*, *St. Joris-* en *Heelhaaks-Doele*; de *Bank van Leening*, enz.

De REGEERING van *Dordrecht* verschilt merkelijk van die der andere Steden van Holland. In dezelve zijn, nu en dan, groote veranderingen voorgevallen, zelfs nog in deeze en in de voorgaande Eeuwe. Na de dood van WILLEM DEN II, als Stadhouder van Holland, in 1650, werd, op 22 Julij, een nieuw Reglement gemaakt, en wederom veranderd, 11 Augustus 1655 en 25 Julij 1669. Met de wederinvoering van het Stadhouderschap, werd, ten tijde van WILLEM DEN III, 24 Maart 1674, wederom een nieuw Reglement gemaakt; 't welk, na deszelfs dood, verandering onderging; zo als te zien is uit het Regeerings-Reglement van 20 Januarij 1703. De laatste verandering geschiedde, den 20 April 1740, door de Staaten van Holland. Doch ook het Reglement, toen beraamd en vastgesteld, moest hervormd worden, met de aanstelling van Prins WILLEM DEN IV, tot Stadhouder, in 't jaar 1747.

Het gantsche Lichaam der Regeeringe bestaat uit twee Collegien: den Oudraad, zijnde de veertig Vroedschappen der Stadt; en de goede luiden van Agten; en het Geregt, bestaande uit den Hoofdschout, den Voorzittenden Burgemeester en negen Schepens; waarbij nog komt het Collegie der Mannen van Veertigen, welke men als Keurheeren moet aanmerken. Het Collegie van Schepenen vindt men aldaar reeds vermeld op het jaar 1294. Twee jaaren daarna, werden, bij een Handvest van JAN VAN

AVENNES, Burgemeesteren gelast om te kiezen, op St. Michielsdag, negen Schepenen en twee Burgemeesteren, tot dat de Graaf in Holland komen zoude. Dan, schoon de naamlijst of benoeming van Schepenen niet bekend is vóór het jaar 1294, blijkt het van elders, dat Schepenen, reeds in het jaar 1252, in wezen waren, en te zamen, met de Raaden, deel aan de Regeering hadden. In een Privilegie van 1284, belooft Graaf FLORIS DE V, Schepenen en Raatsmannen te zullen maaken en te zetten in alle manieren, zo als zijn Heer Vader die plagt te stellen. In een vroeger Handvest, draagen ze den naam van Raa sluiden. Van ouds was het getal der Raaden bepaald op vijf; zij waren, nevens de Schepenen, leden van 't Gerecht; zo dat geene vonnisfen geweezen, geene rechtspleeging verrigt, geene Keuren wierden gemaakt, anders dan op naam van Schepenen en Raaden; tot zo lange dat daar in, in 't jaar 1652, verandering werd gemaakt, en de Raaden voor altoos vernietigd werden. Best oordeelen wij, de Origineele Stukken, van 1652, 1674, 1703 en 1740, hier in hun geheel te plaatzen, wijl deze het zijn, waar uit men van de waare gesteldheid kan en moet beoordeelen. Te meer, daar het bekend is, hoe, na het overlijden van den Stadhouder Prinse WILLEM DEN II, de Staaten van Holland en Westfriesland aan de Steden het aanbod gedaan hebbende, van te genieten bijzondere Octroijen, tot bestelling van haar eigene Wethouderschap, de meeste daar van zig bediend hebben, en ook in die voorrechten, door 's Lands Souverein bevestigd zijn geworden. De stadt *Dordrecht* was niet van de laatste, die zig daarvan bevoordeelde; en had het ook wel meest nodig, wijl aldaar, wegens de benoeming en verkiezing der goede Luiden van Agten, sedert eenigen tijd, zo veele beweegingen ontstaan waren, die men alleen door middel van zodanig Octroij kon vernietigen, en in vervolg voorkomen. De Regeering dan, met het volgende stuk, zig vervoegd hebbende tot de Staaten, verwierf kort daarna Octroy daar op. Schoon het zelve in laater tijd wel eenige veranderingen ondergaan heeft, is, echter, met het zelve de grond gelegd tot de forme der Hedendaagsche Regeering dier Stad, en voornamelijk tot de bepaling en vaststelling van 't Getal der Leden, die den Oudraad zouden uitmaaken.

Zie

Zie hier 't Reglement wegens de Magistraatsbestelling, gearresteert 22 Julij 1652.

„ De Ridderschap Edelen en Steden van Holland en Westfriesland representeerende de Staaten van denselven Landen doen te weeten. Alsoo ons verthoont is bij den Borgemeesters, Schepenen, Raden, Oudraden en Goede Luijden van den Agten, midsgaders die van de Veertigen der Stadt *Dordrecht*, hoe dat zij Verthoonders ter Occasie ende achtervolgends de resolutie bij ons genomen op den VIIJ December XVJC vijftigh, mitten anderen overwogen hebben in hoedanighe manieren de bestellingen der Magistraten binnen hare Stede voortaen ten meesten dienste en de ruste van de goede borgeren ende ingesetenen van dien souden mogen geschieden naer rijpe deliberatie van Raden goetgevonden ende gearresteert hadden de pointen en de articulen hier naer volgende.

Art. I. Eerstelijk dat het getal van de dienende ende oude Magistraat sal worden gebragt op veertig persoonen boven den Heer Officier, ende het overig getal te laaten uitsterven (dan hier aan is eerst na het jaar 1703 voldaan) en dat van nu voortaan in plaats van negen Schepenen en vijf Raden de Banck van Justitie alleen in negen Schepenen sal bestaan.

Art. II. De Heere Burgemeester van de Gemeente zal verkoozen worden naar de Privilegien ende oude onverbreeklijke Observantien uijtten: outraedt wel verstaande dat denselven niet minder als veertigh jaar oudt zal zijn. (*Meer dan eens en bijzonder in 't Jaar* 1656 *viel over de verklaaring deeser woorden bij het Gerecht eenige bedenking. De Uitspraak der Staaten daarop gedaan in het Jaar* 1669 *scheen dit alles weg te neemen.* (Zie Handv. bl. 1840) en ook een ingebooren Borger der Stadt Dordrecht.

Art. III. Dat voortaen nijemant sal worden gecoren tot Schepen, ten zij dat hij sal hebben de naervolgende kwaliteijten als namentlijck, dat hij niet jonger zal mogen zijn dan dertig jaaren, dat hij sal moeten zijn een ingeboore borger als vooren ten ware dat hij getrouwt zijnde aan een borgers dochter en zijnde een Hollander, thien jaaren na zijn Huwelijxdag binnen Dordrecht voorsz. aan den anderen hadde gewoont, doende professie van

de

de Gereformeerde religie, gegoet zijnde twintig duisent guldens (*dit werd aangemerkt als strijdende met de Handvest van Hertog Jan van Beijeren van* 20 *Junij* 1418. *Waarvan hier voor reeds gewag gemaakt is.*)

Art. IV. Dat voortaen nijemant tot acht zal worden genomineert ende gecooren dan die geene die gequalificeert is gelijk van Schepenen is gespecificeert ende uitgedrukt staat, hebbende den ouderdom van achtentwintig jaaren ofte daar over, zijnde gegoed tot tienduizent guldens. (*Ten opzigte van de* Qualificatie van gelijke als Schepenen, *heeft ook naderhand meer dan eens verschillende bedenkingen veroorzaakt, namelijk of dit ook moet worden uitgestrekt tot de verboden graaden van Maag en Zwagerschap, dan of daar bij enkel in aanmerking moet komen, derzelver inboorling en borgerschap en Godsdienst. Doch schoon 'er geen Privilegien zijn, waarin van Maag of Zwagerschap der Achten bepaaling gemaakt word, zo hielden echter in het Jaar* 1657 *de verkiezing der Agten, waarbij het dus ook niet in acht genomen was, sommige leden van den Oudraad de nominatie daarom defectueus, en gelasteden de Dekenen der Gilden, om zig in het vervolg te gedragen naar het verdrag van* 1647 *en dit Reglement van* 1652. *In het jaar* 1703 *twee Zwagers* Adriaan Wilmart *en* Jacob van Wezel *op de Nominatie gebragt zijnde, werden dezelven als strijdig met het Octroij aangezien, en uit dien hoofden niet gelegitimeerd. Waar uit men dan zien kan, dat de Regeering niet altoos van een en 't zelve begrip was; in een Concordaat tusschen Wethouderschap en Gildens van Dordrecht gemaakt in* 1437 *word wel gesprooken dat geen twee Broeders, noch Vader en Zoon te gelijk zullen wesen in het gerecht, maar de bepaaling van Zwagers of aangehuwde broeders, had men daar bij vergeeten te bepaalen of onnodig geoordeeld. Dan om te zeggen, dat door die onachtzaamheid, aan Zwaagers juist een vrijheid zou gelaaten zijn, die aan Broeders ontzegt was, durven wij ons niet vermeeten, schoon ons zulks niet waarschijnlijk voorkomt.*)

Art. V. De Veertigen zullen volgens de Privilegien naer dat sij alvooren de afgestorvenen met besloten Biljetten hebben gesup-

ſuppleert van gelijke Nominatie alſoo bij beſlooten biljetten electie doen van het dubbelt getal van Schepenen, te weeten het eene jaar thien ende het volgende jaar daaraan acht perſoonen, mits acht nemende dat door dezelve nominatie het getal van veertigh perſoonen in den Oudraedt als vooren geſeijt is nijet comen te excresſeeren en ſal tot dien eijnde bij de Secretaris acht dagen voor de nominatie een lijste gemaakt ende in de groote kamer opgehangen worden van alle die geenen die nominabel zijn, ten einde dat de electie in 't reguard van verboden graden van conſanguiniteit ofte affiniteit conform zij de Privilegien.

Art. VI. Dat de goede luiden van den achten ſullen genomineert worden bij de Deekens van de Gildens volgende het accoort van den jaare XVIC zevenveertig gequalificeert zijnde, gelijk uit 't vierde point hier boven geëxpresſeert ſtaat.

Art. VII. De Electien van de Schepenen en de goede luiden van den achten ſullen worden gedaen bij de dienende ende oude Magiſtraeten bij beſlootene biljetten.

Art. VIII. Ende ſal noch nominatie noch verkieſinge van Borgemeesteren, Schepenen, Veertigen ende Goede Luijden van Achten door de Veertigen of de dienende ende Oude Magiſtraeten mogen bij der hant genomen worden voor ende aleer deſelve haer met eede ſullen hebben gepurgeert, dat zij met niemant directelijk of indirectelijk door haar zelven of door haer zelven of door anderen in eenigerhanden manieren hoe het ook zoude moogen zijn geſprooken, gecorrespondeert of gehandelt hebben of van iemant daar van aangeſprooken of bemoeijt zijn geweest, maar dat zij alleenlijck daar toe ſullen nomineeren, ende verkieſen die zij in haare Conſientien ſullen oordeelen gequalificeert ende bequaam te zijn, gelijk mede de goede luijden van den achten in het verkiezen van den Burgemeester haer insgelijx met eede als vooren ſullen expurgeeren, noch onder den ander off met eijmant anders daar over te hebben geſprooken ofte gecorrespondeert.

Art. IX. Ende ſullen de Burgemeesters, Schepenen, Veertigen ende de Goede luijden van den Achten in dier voegen vercoren ſijnde, tot geene bedieninge gadmiteert worden voor ende aleer zij haer met ſolemnele eed ſullen hebben gepurgeert van de-

deselve bedieninge door haar selven noch door anderen directelijk of indirectelijk te hebben *gebrigeert of haar daar toe aangeboden.* (In het jaar 1663 ontstond over het regte verstand dezer laatste woorden aldaar eenig misverstand. *De Oudraad was van begrip, dat men daar door moest verstaan, dat naar de ampten zo binnen als buiten de Stadt, vallende breeder in 't IX en XII. Art. gementioneerd, niet om was gesolliciteerd of daar na gestaan.*)

Art. X. De Thesauriers sullen gecooren worden naer het oude gebruick, in alles gequalificeert als hier vooren in Art. 3 van Schepenen is gementioneert, ende mede gehouden zijn eedt te doen naar het zelve ampt directelijk noch indirectelijk te hebben gestaan of gebrigeert.

Art. XI. Alle persoonen in bediening zijnde van comtable ampten aan de stadt neijmant uitgesonderd sullen voortaen totte regeering off Magistratuure derselver Stede nijet mogen gepromoveert worden, maer die tegenwoordich beijde in magistrature en bedieningen van sodanige Ampten zijn, zullen deselve ampten mogen behouden met dien verstande, dat naer derzelver overlijden afstand of expiratie van den tijdt andere bequame ende suffisante persoonen buijten de regeering zijnde, in derselver plaatsen zullen worden gesurrogeert, onder behoorlijke cautie haarer administratie van seekere somme naer gelegenheid van de ampten, gelijk bij de Resolutie van den VII Junij XVIC twee en vijftig in den Oudraadt is vastgesteld. Welke alsoo gesurrogeerde persoonen, niet en sullen mogen tot Schepenen, Veertigen of Achten vercooren worden, als na dat deselve haar van haar, comtable ampten reeckeningen bewijsen en de reliqua ten genoegen van den Oudraadt sullen hebben ontlast en gesuijvert.

Art. XII. Alle persoonen totte ampten ende bedieningen van Collegien buiten de stadt vallende, te weeten ter vergaderinge van de Staaten Generael, Raet van Staeten, Gecommitteerden Raden van Holland, ter admiraliteiten, Reeckenkamers van de Generaliteit ende van Holland zullen mede bij Secreete Biljetten worden genomineert, ende sullen die geenen die daertoe genomineert zijn, alvoorens ter Vergaderinghe van de Heeren Staaten van Holland ende Westvriesland voorgedragen te worden, mede moe-

moeten sweeren als van de Burgemeesters, Schepenen, Veertighen ende achte boven is geseijt ende aangaande de ampten binnen de Stadt, te weeten ter Weescamer ten belijde van Stads Saeken, Godtshuijsen, Colonellen, Schutmeesters, Kerkmeesters, Heemraaden, Schout van acht dagen, *Bewinthebbers van de Oost en Westindische Compagnien* sullen insgelijks met secreete biljetten gecooren worden als vooren ende voorts alle Officien sullen vergeeven worden naer ouder gewoonte. Ende sullen binne de Stadt in alle de Collegien de heeren haren rang ende sessie hebben naer den tijdt dat sij in de Magistraat sullen zijn gewonnen, uitgesondert den Heer Borgemeester, die alomme sal hebben d'eerste sessie ende d'oude Borgemeesters naa haaren rang, dat zij Borgemeesters gecooren zijn geweest, 't welke ook also in de vergaderinge van den Oudraadt de Schepenen daar onder begrepen plaatse sal hebben ende also werden gepractiseert.

Art. XIII. Den dach van drije Coningen avont sal vast blijven tot verkiesinge van alle ampten ende commissien, die men van ouds gewoon is als dan te vergeeven, ten waare middelerwijle ijemant quame aftesterven, welkers plaatse noodsaaklijk bij surrogatie diende gesuppleert te worden.

Art. XIV. Ende sullen geene Pensionarissen of Secretarissen gedunrende haare functie onder het getal van den Oudraedt mogen gereeckent werden, gelijck ook geen van derselver clerquen off suppoosten nominabel veel min eligibel sullen wesen, geduurende derselver functie tot eenige Magistrature Veertigen of Achten. Blijvende al het geene de Regeeringhe der voorsz. Stede is concerneerende hier inne nijet specifique aengeroert op den ouden voet.

Ende op dat alle 't gunt voorsz. is in dier voegen bij allen ende een ijegelijck in 't toekomende onverbreeklijck mochte werden geobserveert onderhouden ende naergecomen, soo waren de verthoonders te rade geworden haer ten dien sijne te addresseeren aen ons ootmoedelick versoekende dat het onse goede geliefte mochte zijn alle het zelve met onze souvraine macht te becrachtigen ende tot een eeuwigduurende weth te confirmeeren ende bevestigen, daer toe verleenende onse gewoonelijcke brieven van Octroij in Communij forma. Soo ist dat wij de sake ende

ver-

verſoek voorſz. onvermerkt hebbende ende de verthoonders willende gelieven uit onſe rechte wetenſchap, ſouvraine magt ende autoriteijt der voorverhaalde keuren ende ordonnantien in allen deelen, pointen ende articulen hebben goetgevonden geapprobeert ende geratificeert, vinden goet approbeeren ratificeeren deſelve mits deſen ten effecte omme als een eeuwighduijrende weth ende ordre binnen de voorſz. Stede *Dordrecht* te werden naergecomen ende onderhouden, lastende allen en een ijelijken dien het aengaen mach hem daerna te reguleeren, ſonder daer jeghens te doen of te machineeren ofte te gedogen, gedaen ofte gemachineert te worden directelijk of indirectelijk in eeniger manieren, want wij het zelve voor den dienst en ruste der voorſz. Stede alſoo bevinden te behooren. Gedaan in 's Hage onder onſen grooten Segel hier aan gehangen op den XXIJ dach van Julius, in den Jare onſes Heeren ende Zaligmakers Jeſu Christi, duiſent zes hondert twee ende vijftigh.

(Onderſtont)

J. CATS. vt.

Ter Ordonnantie van de Staaten

(en was getekend)

HERBT. VAN BEAUMONT.

1652.

Volgens ons voorheen gezegde, volgt nu het Regeeringsreglement van den Jaare 1674, waartoe de Staaten van Holland, op den 24 Maart van dat Jaar, Octroij verleent hadde. (*)

Art.

(*) *Het ſchijnt, uit verſcheiden omſtandigheden, vrij zeker, dat het bovenſtaand Octroij, op aanraading van den toen onlangs verkoren Stadhouder* WILLEM III, *in de wereld gebragt wierd; en dat het voornaam oogmerk daarvan geweest*

Art. I. De dienende en Oude Magistraten ofte den Oudraadt sal blijven en gelaten worden op het getal van veertig persoonen bo-

---

weest zij, om door het meerder getal van Burgemeesteren, welke uit eene overgeleverde Nominatie, door Hem zelven zouden gekooren worden, meerder invloed in de Stads Regeering te verkrijgen. Tot hier toe was de klem daarvan in handen geweest van niet meer dan één Burgemeester, welke, zonder voorafgaande benoeming, alleen van den Oudraad zijne aanstelling ontving. Ligtelijk begrijpt men, dat hier door de Stadhouder weinig gezag in het bestier van zaaken van de Stad had, en dat het van zijn belang ware, daarin verandering te weeg te brengen. En gelijk het zelden ontbreekt aan de zulken, welke, door verkeerde inzigten van eigenbelang gedreeven, haast gereed zijn, dergelijke oogmerken te begunstigen, zo ontbrak het ook ten dien tijde, na dat de Regeering, in 1672, *veranderd was geworden, geenzins aan Lieden, welke, door hunnen invloed, 's Prinsen toeleg wisten te bevorderen. Wanneer, in* 1673, *reeds ééns en andermaal, over de aanstelling van vier Burgemeesteren gesproken was, en zij, die den meesten invloed hadden, begonnen te zien, dat ze in hunne heimelijke oogmerken gemaklijk zouden kunnen slagen, zo deed de Burgemeester der Gemeente, Mr.* JOHAN VAN DEN BURGH, *den* 13 *October, daar toe een voorstel in den Oudraad, verzoekende dat de tegenwoordig zijnde Agten de Dekens van de Gilden, ieder afzonderlijk, daarover zouden onderhouden; met verklaaring, dat zo 'er genegenheid toe bespeurt wierd, hij het als dan nader ter overweeging zoude brengen; begeerende verders, dat, tot zijne verontschuldiging, dit zijn voorstel in de Registers zoude aangetekent worden. Naauwlijks verliep 'er een maand, of de Agten deeden, onder hunne gewoonlijke Artijkelen, bij meerderheid, daar toe een nader voorstel, verzoekende, dat het zelve in een Besoigne zoude worden overwogen. Hierop werd het besluit genomen, om den Oudraad, agt dagen, voor dat het in omvraag zoude gebragt worden,* *te*

boven den Officier met dien verstande nogthans, dat als wanneer den jegenswoordigen Officier zoude comen te Overlijden of-

---

te doen beleggen, en de afweezende Leden te beschrijven, ten einde als dan, ten minsten met zesendertig eenpaarige stemmen, deeze zaak afteedoen. Maar gelijk dit Werk de eenpaarige goedkeuring niet wegdroeg, zo beklaagden zig ook sommige van de Agten, dat hun heimelijk werd nagegeeven, dat zij tot het polsen der Dekenen niet gemagtigt waren; doch de Resolutie van den dertienden October voortgebragt zijnde, werden zij, met dankzegging voor het verrigte, van dien blaam gezuiverd. Den zevenden December daaraanvolgende, bragt de Burgemeester van de Gemeente ter kennisse van den Oudraad, dat de Vergadering, ingevolge het besluit van den 25 November, beschreeven zijnde geworden, om te raadplegen over het voorstel der Agten, hij het uit dien hoofde ook nu in omvraag zoude brengen; waarop, met zes en dertig eenpaarige stemmen, besloten werd, om eenige leden tot een Besoigne te benoemen; welke, den agttienden daaraanvolgende, zouden verslag doen, hebbende alle de Leden, wier getal vijfenveertig beliep, aangenomen, om als dan in den Oudraad te verschijnen. Op den bepaalden dag deed de Secretaris MUIJS VAN HOLIJ *verslag, hoe alle de Leden van het* Besoigne *eenpaarig van gedachten waren geweest, dat de dienst van* Justitie, Politie, Commercie *en* Stads Financie *vereischte om vier Burgemeesters aantestellen. De meerderheid van den Oudraad, ten getalle van drieëndertig, nam hier op te besluit, om eenige Heeren te benoemen, ten einde daar toe een Plan te beraamen, waarvan zij, binnen den tijd van drie weeken, nader opening zouden geeven; en dat het Gerecht twee Schepenen met den Secretaris* MUIJS VAN HOLIJ *zoude verzoeken om de afwezende Leden van het voorenstaande besluit kennis te geeven, derzelver gedagten inteneemen, en daarvan, ter naaste bijeenkomst, verslag te doen. Op den zesëntwintigsten daar aan volgende gaf de meergemelde Secretaris kennis,*

ofte deszelfs ampt verlaten zijne succesfeurs niet meer in dien Outrade fesfie ofte ftemmen zullen hebben, ende fulx dat als dan

---

nis, dat deeze zig volkomen daar mede vereenigd hebbende, bereids veertig ſtemmen voor de verandering gevonden werden. Ook gaf hij, den dertienden Maart van het volgende Jaar, opening van 't geen hem en den Penſionaris Molenfchot, *ten aanzien van het nieuw te maaken Octrooij, van wegen zijne Hoogheid, was voorgekomen; waarop verſtaan werd, om alle de afweezende Leden te doen beſchrijven op den Eed, tegen den zestienden, ten einde om den volgenden Zaturdag een beſlisſend beſluit te neemen. Den tweeëntwintigſten daarna, vertoonde hij een Concept van het te vraagene Octrooij; te gelijk kennis geevende, hoe het hem en den Penſionaris, uit eene redenwisſeling met den Raad-Penſionaris, en, daarna, met den Prins van Oranje, gebleeken was, dat zij van begrip ſcheenen, dat men, tot afſnijding en vermijding van kuiperijen, de* Electie *van de vier Burgemeesteren, overeenkomſtig de Praktijk, in de meeſte Steden gebruikelijk, behoorde over te laaten aan zijne Hoogheid; gelijk de Penſionaris bereids, den zestienden deezer, aan de Regeering geſchreeven had. Dan dit voorſtel vond geen genoegzaamen ingang; en men maakte zwaarigheid, om de* Electie *van alle vier de Burgemeesters aan den Prins overtelaaten. Dus vond men goed, eenigen te benoemen, welke dit aan zijne Hoogheid, op eene beſcheidene wijze, zouden onder 't oog brengen, en hem verzeekeren, dat de Regenten grootelijks genegen waren, om aan het verlangen van zijne Hoogheid te gemoet te komen; doch dat zij zig bezwaard vonden, om de geheele Electie aan hem afteſtaan, uit vreeze, dat ze mogten beſchuldigt worden, de Privilegien te hebben overgegeeven; dat ze daarom zouden voorſlaan, de verkiezing van drie Burgemeesteren, in plaatſe van vier; welke, zo zij aan zijne Hoogheid aangenaam mogte weezen, bij eene Nominatie van een dubbel getal, aan hem zoude worden opgedragen, en dat zulks welgevallig zijnde, 't Concept*

dan de voorsz. Officiers, dien aangaande zullen zijn en blijven gesecludeert.

Art.

cept van 't Octrooij daarna veranderd, en vervolgends, met toestemming van zijne Hoogheid, ter goedkeuring en bekragtiging, aan de Staaten zoude worden aangeboden. Weinige dagen daarna, te weeten, den Zevenëntwintigsten Maart, werd 'er, door meergemelden Secretaris, verslag gedaan, dat zijne Hoogheid zig dit voorstel had laaten welgevallen, en dat dienvolgende ook het Octrooij, met die verandering, was bekragtigd en goedgekeurd geworden. Hier mede namen de Raadpleegingen over dat stuk een einde; en, weinige dagen daarna, werden overeenkomstig het nieuw Octrooi de Heeren Burgemeesters aangesteld.

Schoon dit Octrooij, met een algemeene goedkeuring van de Regeering, in trein geraakte, leerde de ondervinding, echter, in het vervolg, dat het zelve niet voldoende was, om de rust en eensgezindheid te bewaaren. Verscheide leden, bespeurende, hoe zeer zij de klem der Regeering daardoor waren kwijt geraakt, haakten naar verandering; en daar verliepen slegts dertien jaaren, of de gedachten van veele gingen daarheen, om alle de Octrooijen te vernietigen, en de form der Regeering te herstellen op dien voet, zo als ze vòòr het jaar 1652 *geweest was. Men besloot zelfs, om, door eenige Afgevaardigden, den Prinse van Oranje hier van kennis te geeven, en daarover met hem in onderhandeling te treeden. Dan, schoon deeze, kort daarna, verslag deeden, dat zijne Hoogheid zulks voor eene zaak van 't uiterste gewigt aanzag, en aan de Regeering dieswegens, eerlang, zijne gedachten nader zoude toezenden, bleef deeze verandering nogthans agterweege. De rust onder de Regenten werd, echter, toen ter tijd, door tusschenspraak van twee Raaden uit het Hof, te weeten* Cornelis van Teerestein van Halewijn *en* Jan Munter, *welke, door zijne Hoogheid, daartoe herwaards werden afgezonden, voor een wijl tijds, hersteld.*

Art. II. Uit welcke voorsz. Magistraaten in Maart deses jaars XVIC vierenseventig gecooren sullen werden vier Borgemeesteren voor een geheel jaar, daar van de Oudsten in rang naer ordre van de regeering voor den tijdt van drie maanden, ende sulx tot den laesten Junij eerstkomende incluis sal worden Borgemeester van de gemeijnte, met alle sodanige digniteijten ende waardigheden als alle Borgemeesters van de gemeijnte hier bevorens gehad midsgaders in alle Collegien ende vergaderingen binne desse Stadt en specialijck en ook van den Crijgsraet geobserveert hebben.

Art. III. De voorsz. verkiesinge van meergemelte Heeren Borgemeesters sal geschieden als volgt, namentlick dat een nominatie van ses persoonen sal werden gemaackt bij den Oudraed neffens de goede luiden van den achten, daer toe sullen hebben twaelf keuren te presenteeren ter ordre ende op den name van Borgemeesters en Regeerders aen sijn Hoogheit den Heere Prince van Oranje omme bij denzelve als Stadhouder van den Provintie van Holland ende Westvriesland, daar uit te kiesen drie Borgemeesteren, blijvende de electie van den vierden Borgemeester aan de meergemelde Oudraed ende goede luijden van den achte, welke daer toe oock hebben ende uitbrengen sullen twaalf keuren.

Art. IV. Mits welke met primo Julij deses voorsz. Jaers XVIC vierenseventig uitte drie volgende Borgemeesters als president ofte Borgemeester van de gemeijnte voor gelijcke drie maanden succedeeren sal den oudsten naer den geseijden rang van den Oudraed ende alſo vervolgends den derden ende vierde Borgemeester in gelijcker voegen ieder drie maanden daeraanvolgende, als wanneer het geheele jaer mette voorsz. vier teelten ommegecomen ende geëxpireert wesende voor de eerste reijse twee van de gem. vier Borgemeesters noch voor een geheel jaer sullen blijven gecontinueert, als te weten twee van de drie die hoogstgemelde zijne Hoogheid sal hebben geëligeert omme neffens den geenen, die bij den voorsz. Ondraad ende goede luijden van den achten als dan sal gecooren worden de voorsz. functie met den Borgemeester die als dan in de plaatse van den afgegaanen bij nominatie van een dubbel getal, door sijne meer hoogstgem. Hoogheit sal werden geëligeert te samen te connen bedienen ambuleeren.

rende ende fuccedeerende van drie maanden tot drie maanden, gelijk voorſz. ſtaat ende ſulx dat de voorſz. Borgemeesters plaatſen alle jaaren daer heenen ſullen werden gedirigeert, dat deſelve twee jaaren aan den anderen konnen worden waargenomen (*); en dat altoos onder de voorſz. vier Borgemeesters ſullen moeten we-

(*) Konnen worden waargenoomen. *Hier uit blijkt vrij duidelijk, dat Prins* Willem de III *aan zig behield het regt en de vrijheid, om de Burgemeesters, in hunne bedieningen, naar goedvinden, al of niet, te kunnen doen aanblijven.*

De verkiezingen, ſomwijlen door Hem gedaan, toonen ook, dat hij van dit regt daadelijk gebruik maakte. Immers toen hij, in het Jaar 1697, tot Burgemeesteren verkoos de Heeren Abraham Stoop, Anthonij Repelaar *en* Johan van Neurenberg, *zo voegde hij tevens daer bij, deeze aanmerklijke uitdrukking: voor* twee agtereenvolgende Jaaren, ten ware vóór de Expiratie van het eerſte jaar, anders ten dienſte van de Stad mogte nodig vinden. *Ligtelijk begrijpt een doorzigtige het bijzonder oogmerk, 't welke die Vorst daar bij bedoelde. Hoe weinig, echter, zodanig eene gezagsoefening ſmaakte, blijkt uit een beſluit van den Oudraad, van den zevenden Maart des Jaar 1699, toen 'er, op het voorſtel van den Burgemeester* Johan van Neurenberg, *goedgevonden werd, vereischte middelen bij de hand te neemen; dat 'er, voortaan, gelijk van ouds, van de vier Burgemeesters, twee voor den tijd van twee Jaaren, en twee voor den tijd van één Jaar, zouden worden gekooren.*

Voor het overige moet men opmerken, dat, ten aanzien van de benoeming en verkiezing der Burgemeesteren, gedurende het Stadhouderſchap van Willem den III, *veele onregtmatigheden hebben plaats gehad; waarvan, onder anderen, tot een bijzonder ſtaal ſtrekken kan, dat Mr.* Roelof Eelbo, *welke een bijzonder gunſteling van hem was, van het Jaar 1692 tot het Jaar 1696, en dus vijf jaaren agtereen, de Burgemeesterlijke waardigheid bekleed heeft.*

wesen drie persoonen, die daertoe bij hooggemelde sijne Hoogheit sijn geëligeert ende niet meer als eenen bij den voorsz. Oudraad, nevens de goede luijden van den achte invoegen voorsz. ingecooren is.

Art. V. Ende sal den President van de voorsz. vier Burgemeesters gehouden zijn, alle drie maanden ter expiratie van zijn teelt als Borgemeester van de gemeijnte te doen soodanighe rekeninge als jegenwoordig alle vier maanden bij den Borgemeester van de gemeijnte gedaan werdt, op welken tijdt men de voorsz. rekening sal sluiten den Borgemeester van 's Heeren wegen maacken naer ouder gewoonte mitsgaders den succedeerende Borgermeester van der gemeijnte (*) beëdigen, ende op de overgeleverde Articulen van de goede luijden van den Achten in al sulke manieren disponeeren, als men bevinden sal te behooren.

Art. VI. Ende in cas een van de voorsz. vier Burgemeesters binnenstijds ende geduurende zijn functie quam te overlijden, dat als dan de surrogatie in plaatse van den overledenen voor den resteerende tijd zijnes afgestorvens bedieninge sal geschieden even ende also gelijk de Electie invoegen als vooren geschiet is.

Art. VII. De voorsz. vier Borgermeesters sullen geduurende haar

(*) *Hier uit blijkt, dat de Burgemeesters, telkens, bij den aanvang van het Voorzitterschap, gehouden waren, een afzonderlijken eed afteleggen, onderscheiden van den Eed, dien zij, bij de aanvaarding van het Burgermeesterschap, gedaan hadden, en welke zijn opzigt had tot de Judicieele zaaken. Doch in 't Jaar 1682 maakte de Oudraad daarin verandering, en liet, in het formulier van dien Eed, welken de Burgemeesters gewoon waren, bij de aanvaarding van hun Ampt, afteleggen, te gelijk invlegten de belofte, welke in den Eed van den President Burgemeester afzonderlijk gesteld was. Dit was echter van geen langen duur, wijl het oud gebruik, eenigen tijd daarna, wederom werd ingevoerd; het welke stand gehouden heeft tot 1740, wanneer het, voor altoos, vernietigd werd.*

haar functie in de vergaderingen van den Oudraad fitten ende rang hebben voor alle andere Oudraden ende Magiftraaten; edoch foo dra de voorfte haar functie t'eijnde de voorfz. twee jaaren geëxpereert fal wefen, dat als dan defelve wederom fitten fullen in haar oude plaatfen naar order van den Oudraad fonder eenige prefeance des dat daar inne niet verftaen fullen worden gecomprehendeert te wefen de Heeren, die Albereijts het Borgemeesterfchap van de gemeijnte hebben bekleet ende indiervoegen den rang voor anderen Oudraden alrede becomen hebben.

Art. VIII. Dat totte voorfz. Borgemeesters plaatfe admisfibel zullen wefen alle Magiftraaten ofte Oudraden die fijne Hoogheid den Heere Prince van Oranje als Stadhouder van de Provintie van Holland ende Westfriesland aangefteld heeft, en die ook jegenswoordig in den Oudraad zijn, gelijk ook de goede luijden van den achten, die bij hoogstgemelde Hoogheid geintroduceert en op de laatfte verkiefinge zijn gecontinueert in cas dezelve tot Schepenen ende anders niet fouden mogen werden vercooren: met dien verftande nogthans dat niemant tot Borgemeester fal mogen worden geëligeert als die bereijct heeft den vollen ouderdom van dertig Jaren ende getreeden is in zijn eenendertigfte jaar.

Art. IX. Dat voorts in toecomende geene Borgemeesters fullen werden geëligeert dan die geenen die gebooren zijn binne de Stad Dordrecht ofte de vrijheit van dien en hebben bereijckt den Ouderdom van fesendertigh jaaren.

Art. X. Dat de voorfz. Borgemeesters foo wel fullen mogen werden geëligeert uit den Schepenbank als den Oudraed ofte Magiftraaten fonder eenige diftinctie: des dat defelve fullen hebben de voorgaande qualiteijten ende malkander niet nader en beftaan als broeders ende Susters kinderen fo in confanguiniteijt als affiniteit.

Art. XI. Het gerechte ofte de banck van Juftitie fal beftaan uit negen Schepenen op alle vergaderingen van den Oudrade mede worden geconvoceert ende na haaren rang ftemmen hebben van welke Schepenen het eene jaar vijf en het andere jaar vier fullen afgaan en in derfelver plaatfen eenige dagen voor St. Michielfe wederomme van gelijcken ghetal bij fijn Hoogheid den Hee-

Heere Prince van Oranje, als Stadhouder van de Provincie van Holland ende Westfriesland naer voorgaande nominatie aengesteld ende geëligeert werden. Ten welken einde de veertigen ingevolge de Privilegien jaarlijx bij beslooten biljetten sullen formeeren een nominatie van een dubbel getal,, als namentlick het eene jaer tien en het ander jaer acht persoonen, die alle sullen moeten wesen uijtten Oudraad, ingevalle denselven Oudraad op het doen van de nominatie compleet souden werde bevonden. Edoch bijaldien ten voorn. tijde een of meer plaetsen van den Oudraed opengevalle souden mogen wesen sullen deselve veertigen als dan de nominatie ten deele uitten Oudrade als vooren moeten doen ende wijders tot verder vacante plaetsen twee gequalificeerde persoonen uitten borgerye nomineeren ende daar ontrent Precise ende met de meeste exactitude in sonderlinge achtinge hebben te neemen, dat denselven sullen moeten gecomen wesen tot den vollen ouderdom van vijf en twintig jaaren, en sulx in haer sesentwintigste jaer getreden ende boven dien ook ingeboren Burger der Stad Dordrecht ofte wel inboorlinge van de Provintie van Holland ende Westfriesland ende getrouwt met een Borgers dogter, als mede dat deselve sullen moeten doen professie van de ware Christelijke Gereformeerde Religie ende laestelicken dat oock de voorsz. persoonen ten minste gegoet sullen moeten zijn tot tien duijsent guldens ende daer voor staan op de tauxatie ofte op de quohieren van den tweehonderste penninck aangeslagen sullen moeten worden. Ende in cas het mogte comen te gebeuren dat binnen één jaar tijds meer plaatsen in den Oudraed quamen te vaceeren, als door het aanstellen van de voorsz. vijf of vier Schepenen respective conden werden gesuppleert, so sullen de verdere plaatsen opengelaaten en de suppleëtie van dien tot in 't volgende jaar gereserveert werden, en sal de voorsz. nominatie invoegen als voren gedaan en geformeert zijnde bij de veertigen overgebracht worden aan den Borgemeester van de gemeijnte ofte den gerechte omme dezelve nominatie aldaar naer ouder gewoonte geresumeert ende geëxamineert te worden aan meer hoogstgem. Hoogheit omme van deselve als Stadhouder van de Provincie van Holland en Westfriesland, daer uit deszelfs behaeglijke Electie van een enkel getal te doen als te

weeten het een jaer vijf en het andere jaer vier Schepenen, dewelke twee agtereenvolgende jaaren dienen fullen. Ende ten eijnde bij oneunde ofte in advertentie egeene nominatie foude mogen worden gedaen, ftrijdig jegens de Privilegien ofte ook tegens de verboden graden van confanguiniteit ofte affiniteijt, ende fulx dat in den gerechte niet meer en fullen mogen fitten als twee van een geflachte nader den andere niet beftaande als in den tweeden graad naer de coftume van den gerechten geheeten canon, ende gelijk als broeders ende fusters kinderen ende dat fulx mede fal worden geobferveert in gelijke grade van affiniteijt ofte fwagerfchap in conformiteit van het Privilegie van den jaare XIIIJC een en tachtig, ende het gemeen gebruijck van andere Steden in Holland, voor fo veel de voorfz. graad van affeniteit concerneert, fo fal telkens acht dagen voor het doen der nominatie bij de Secretarisfen een Lijstje geformeert worden, en in de groote zaal opgehangen, houdende den namen van de Oudraaden die als dan nominabel ende eligibel fullen fijn.

Art. XII. Wel verftaande nogthans, dat totte voorfz. regeeringe als te weeten alleen tot goede luijden van den achte, Thefauriers Schepenen ende Oudraeden mede nominabel ende eligibel fullen fijn, fodanige mannen van de Veertigen als buiten de Provintie van Holland ende Westfriesland geboren fullen fijn, voor fo veel defelven in den Jaere XVIC tweeënfeventig, tot mannen van de Veertigen aengefteld foude mogen wefen, ende anders ofte verders niet fonder dat fulcx in toecomende meer fal mogen gefchieden ofte in eenige confequentie fal werden getrokken. De goede luijden van den achte fullen genomineert werden bij de Dekens van de gemeene neeringen ofte Gildens, ingevolge van den accoorde in den jaere XVIC fevenenveertig dient halve opgericht en geflooten, ende fal de electie uit een tripel getal, naer dat defelve nominatie fal werden gerefumeert ende over gefonden als vooren, insgelijcx werden gedaen bij meergemelde fijne Hoogheit. Des fullen den geenen die tot achten worden genomineert ende geëligeert, mede in alles fodanig moeten wefen gequalificeert als in het voorgaande Artikel, ten opzigte van de Schepenen breeder uitgedruct ftaet.

Art. XIII. De Veertigen fullen in conformiteit van de Privilegien

gien de afgestorvene ende vacante plaatsen bij beslooten biljetten suppleeren alvoorens tot het doen van de nominatie van Schepenen te treeden.

Art. XIV. De Borgemeesters Schepen goede luijden van den Achte ende Veertigen invoegen als vooren geëligeert wesende, sullen tot geene actueele bedieningen worden geadmiteert voor ende alleer deselve met solemnele eeden sullen hebben verclaert, dat sij naer de voorsz. ampten ten respective niet hebben gesolliciteert.

Art. XV. Die van den Oudraed ende goede luijden van den Achte sullen in hare Collegien respective rang en sessie hebben na den tijd en jaaren, dat deselven sullen wesen geëligeert ende de Heeren van den Oudraed sullen insgelijcx deselve rang ende sessie hebben in alle andere Collegien præsideeren, ende voort alomme sonder onderscheit de præseance ende eerste rang hebben.

Art. XVI. De Thesauriers sullen gecooren werden naer het oud gebruick bij de gemeene neeringen ende goede luijden van den Achten ende in alles moeten wesen gequalificeert soodanig als hier vooren ten opsigte van de Schepenen geëxpresseert staat, en sullen deselve Thesauriers mede gehouden wesen alvorens tot te actueele bedieninghe te worden geadmiteert te stellen suffisante cautien ende met solemneele eede te verclaaren, dat sij naer de voorsz. bedieningen niet hebben gesolliciteert.

Art. XVII. De ministers van den Oudraede ende het gerechte, als namentlijck den Pensionaris ende Secretarissen sullen tot Schepenen nominabel ende eligibel sijn soodanigh dat deselve nogthans door de favorable gunste van hoogstgem. sijn Hoogheid geëlligeert wordende ende in functie als Schepenen willende treden, gehouden sullen wesen hare bedieninge afteslaen ende sonder eenige reserve te stellen ter dispositie ende ter collatie van den voorsz. Oudraede nemaer ingevalle deselve genegen waren in hare bedieninge te blijven continueeren, dat in sodanige cas deselve verstaen sullen werden onder het getal van den Oudrade te zijn, sonder nogthans daar inne te mogen sitten ofte te stemmen, geduurende derzelver bedieningen als tot verkiesinge ende nominatie van den voorsz. Borgemeesters, dog so wanneer zij

luij-

lnijden hare bedieningen souden comen te neder te leggen ende effective afstaan, dat deselve als dan in de voorsz. Oudrade rang ende sessie neemen, sonder eenige formaliteiten meerder van noden te hebben naa den tijd haarer electie, mits welcke de voorsz. ministerij tot Schepenen invoegen voorsz. geëligeert werdende, ende niet genegen zijnde, aanstonds in die qualiteit te fungeeren, dat als dan deselve alleenlijck eed sullen doen als Oudraeden, ende niet als Schepenen bij den gerechte su'len vervult worden, bij surrogatie uitten leden van den Oudraed ende anders niet.

Art. XVIII. Dat den dag van Drie Coningen avond sal blijven geaffecteert tot bestellinge ende begeevinge van de Ampten die men outs gewoon is te bestellen, ende sullen dienvolgende die van wegen dese Stadt ter vergaderinge van de Heeren Staaten Generael, midsgaders in de Collegien van den Raed van Staaten, Gecommitteerde Raden van Holland ende ter admiraliteit, als mede in de Rekenkamers van de Generaliteit ende van Holland sullen compareeren bij de Heeren van den Oudraede met beslooten biljetten werden gecooren, ende sullen deselve gehouden wesen alvoorens tot de voorsz. Charges aan de Heeren Staaten van Holland en Westfriesland te werden gepraesenteert, met solemneele eede te verclaaren, dat sij na de voorsz. bedieningen niet hebben gesolliciteert, maer alle ampten binnen de voorsz. Stadt bedient werdende ter Weescamer, en over de Godshuijsen, Colloneilschappen, Schutmeesterschappen, ende het Schoutsampt van agt dagen midsgaders Heemraadschappen ende Bewindhebbersplaetsen van de Oost en Westindische Compagnie, sullen met open stemmen vergeeven worden, en dat bij voorstelling of nominatie, ofte wel bij absolute Electie soo als ten regaarde van deselve respectivelijk van outs in gebruik geweest is. Edoch bij aldien het mogte comen te gebeuren dat ijmant tusschen tijde quame aflijvig te werden, welckers ampt ter Collatie van den Heeren van den Oudraade, staande sonder ondienst niet vacant soude connen blijven totten voorsz dag van Drie Coningen avont, so sal daarinne bij de Heeren van den Oudrade werden voorsien, invoegen ende manieren als vooren ende sulcx het voorsz. ampt ofte bedieninge bij forme van surrogatie op een ander persoon werde geconfereert.

Art.

Art. XIX. Ende sullen gelijck voor desen altijt gebruijcklijck is geweest geene afgegaene Borgemeesters ofte Schepenen genomineert of ingecoren mogen werden ten sij deselve twee volle jaaren in hare respective functien hebben stil geseten.

Art. XX. Gelijk ook in den Oudraad niet meer wesen sal als vader met eenen soon, mitsgaders twee gebroeders en niet meer,

Art. XXI. Sal voorts al het geene de regeeringe van voorsz. Stadt concerneert ende hier bevorens niet specifice uitgedrukt staet op den ouden voet gelaaten ende dien conform gepractiseert werden.

Art. XXII. Ende ten eijnde de bovenstaende poincten ende articulen te vaster mogen werden gesloten, sonder eenige veranderinge buiten evidente noodzaakelijkheit subject te wesen, so is bij de Heeren van den Oudraedt goedgevonden bewilligt en overgegeeven, gelijck goetgevonden bewilligt ende overgegeeven wert bij desen dat geen deliberatie sal mogen worden aangesteld, veel min eenige alteratie ofte veranderinge in de voorenstaande poincten ende articulen werden gemaackt, voor en aleer den Oudrade daerop acht dagen te vooren specialijk sal wesen geconvoceert ende alle absente heeren ten selve einde mede bij missive sullen wesen beschreven, ende dat als dan niet anders, als met sesendertig consonnante advijsen ofte stemmen tot eenige veranderinge ampliatie ofte restrictie in de voorenstaande articulen ofte eenig point van deselve geconcludeert, ende vervolgends eenig versoek aan de Heeren Staaten van Holland en Westfriesland gedaen sal mogen worden.

„ Ende op dat 't gunt voorsz. is bij alle ende eenen ijgelijken in het toecomende geobserveert naergecomen ende onderhouden mogte werden, so waren de voorsz. vertoonders te rade geworden, haar tot dien eijnde te addresseeren aan ons ootmoedelijk versoekende, dat het onse goede geliefte moghte zijn, alle het selve met onse souvraine magt te becrachtigen ende daartoe te verleenen onse gewoonlijke brieven van Octroij. Soo ist dat wij de saecken ende het versoek voorsz. onvermerkt hebbende, ende de verthoonders willende gelieven uit onse regte wetenschap souvraine magt ende Authoriteit de voorverhaalde ordre en-

ende reglement in allen deelen poincten ende articulen daer inne vervat hebben goetgevonden geapprobeert ende geratificeert, vinden goet approbeeren en ratificeeren deselve mids desen ten effecte omme als een Ordre ende Reglement ten aansien van het bestellen van de regeeringe ende Magistratuure binnen voorsz. Stadt Dordrecht, met het geene daer van dependeert, geobserveert naergecomen ende onderhouden te werden, lastende alle en een ehgelijk die het aangaen mag hem daernae te reguleeren, sonder daer tegens te doen ofte te machieneeren ofte gedogen gedaen ofte gemachineert te werden, directelijk ofte indirectelijk in eeniger manieren, want wij het selve voor den dienst en ruste der voorsz. Stadt alfo bevinden te behooren. Gedaen in den Hage, onder onsen grooten zegele hier aan doen hangen, den 23 Maart, in 't Jaer ons *Heeren en Saligmakers* duijsent seshondert ende vierenzeventigh.

(Onderstond)

A, Br. WASSENAAR VI.

1674.

Ter Ordonnantie van de Staten

(en was getekend)

HERBT. VAN BEAUMONT.

1674.

Dit Reglement hield stand, geduurende het leven van WILLEM DEN III. Na deszelfs dood, in 1702 voorgevallen, geraakte 's Lands bestuur wederom in de volle magt der *Staaten*; die ook niet zuimden om hunne voorregten wederom tot zig te neemen, even als in 't Jaar 1650 geschied was. Om welke reden dan ook veele zaaken moesten veranderd en aan dezelve eene gantsch andere gedaante gegeeven worden. Volgens het voorheen gezegde moeten wij hier nu doen volgen, het *Reglement op de Regeeringsform*, zo als de zaaken toen te *Dordrecht* geschikt werden.

Het

Het Octroij, daar toe, aan die van *Dordrecht*, door de Staaten van Holland en Westfriesland, op den 20 Januarij 1703, verleend, was van deezen Inhoud.

„ De Staaten van Holland en Westfriesland doen te weeten: Alsoo ons vertoond is bij Burgemeesteren en Regeerders der Stadt *Dordrecht*, dat geconsidereert de ordre en reglement bij de verthoonders in den Jaare 1674. tot bestellinge van haare Magistratuure binnen de voorsz. Stadt beraemt ende gearresteert, en bij ons Octroij op den 24 Maart van denselve Jaere becrachtigt, nu met het overlijden van sijne Mejesteit van Groot-Brittannien, als Stadhouder van dese Provintie, voor een groot gedeelte quam te cesseeren ende te vervallen, ende dat vervolgends daar in verscheide noodsaeklijke veranderingen werden vereijscht, de vertoonders, met alle ernstige ende serieuse opmerkingen tot de meeste rust ende welstandt van de voorsz. Stadt ende de goede Burgers ende Ingeseetenen van deselve hadden geformeert ende opgesteld hadde de poincten ende Articulen hier naer volgende. Ende op dat deselve bij alle ende een eijgelijk in het toekomende onverbreeklijk soude mogen werden geobserveert, onderhouden ende naergecomen werden, soo waren deselve te raade geworden, haar ten dien einde te addresseeren, aan ons versoekende, dat het onse geliefte sijn mogte, alle het selve met onse souvraine magt te becrachtigen, ende daer toe te verleenen onse brieven van Octroij in de beste forme.

„ De Ordre en Reglement, met het bovenstaande Octroij, houd in zig.

Art. I. Eerstelijck sullen de dienende ende oude Magistraaten ofte den Oudraad blijven ende gelaaten worden, op het getal van veertigh persoonen, den persoon van den Schout ofte Hooft Officier daer onder gecomprehendeert.

Art. II. Bij welcken Oudraad neffens de goede luijden van den Agten op Drie Coningen avont van den Jaare 1703, of wel binnen den tijdt van veertien daagen, naer dat het te versoeken Octroij van haer Ed. Groot Mogende sal wesen geobtineert sullen worden voorgeslagen, drie Heeren uit den Oudraad, om aan haar Ed. Groot Mogende de Heeren Staaten van Holland en Westfriesland voorgedragen te werden, met versoeck daaruit een

Pers-

Persoon tot Scout of Hoof-Officier deser Stadt te werden geëligeert, omme voor den tijd van drie achter een volgende jaren het Schoutampt deeser Stede te bedienen, welckers functie ende bedieninge, echter niet eerder ingaan sal als met Primo Mei daaraanvolgende, en alſo continueeren tot ultimo April van den Jaare 1706 inclusive sullende alsoo van drie Jaaren tot drie Jaaren, telckens wederom in manieren voorsz. geprocedeert werden tot de Electie van een Scout ofte Hooft-Officier van dese Stad.

Art. III. Tot Schout of Hooft-Officier deser Stadt sal geëligeert ende verkooren moeten worden, een persoon uit den Oudtraadt, soo nochthans dat deselve Schout geduijrende den tijd van sijne voorsz. functie deselve sessie ende stemme in den voorsz. Oudraad hebben en behouden sal, die hij bevoorens daarinne als Vroedschap ofte Oudraad sal hebben gehad.

Art. IV. Den voorsz. Schout ofte Hoofd-Officier, sal in het gerechte hebben en behouden, denselven rangh en stemme, ende voorts soodanigh gesagh als deszelfs predecesseurs gehad hebben.

Art. V. Den voornoemden Schout ofte Hooft-Officier, sal geduijrende den tijd van sijne functie niet eligibel zijn tot Burgemeester ofte tot eenig collegie wegens dese Stadt, als sijnde Collegien van de Heeren Staaten Generaal, van den Raedt van Staete, Gecommitteerde Raaden van Hollandt; mitsgaders in de respective Admiraliteijten, als mede in de Rekenkamers van de Generaliteijt ende van Holland, dan alleen op Drie Coningen avont, in het laatste jaar van sijne functie, als wanneer wederom een ander Scout vercooren werdt.

Art. VI. Bij den Oudraed, neffens de goede luijden van den Achten, (welcke goede luijden van den Achten daartoe hebben en uitbrengen sullen twaelf keuren) sullen alle jaaren in Maart, volgends de Privilegien ende oude onverbreeklijke observantien uit de leeden van denselven Oudraed geëligeert, werden twee Burgemeesteren om te fungeeren, voor den tijd van twee achter eenvolgende jaaren, te weeten het eerste jaer met ende nevens twee Burgemeesteren, die in het voorgaande jaar geëligeert zijn, ende het tweede jaar met die Burgemeesteren, die als dan sullen gecoren werden.

Art.

Art. VII. Sullende met Primo April den Oudsten Burgemeester in rangh naar d'ordre van Regeering, 't zij hij van het eerste of het tweede jaar vercooren is, voor den rijt van drie maanden weesen presideerende Burgemeester, met alle sodanighe digniteiten ende waardigheden, als alle Burgemeesteren van de gemeente hier bevoorens hebben gehad, midsgaders in alle Collegien ende vergaderingen binnen deese Stadt, ende specialijk ook van de Krijgsraad geobserveert hebben, naar expiratie, van welke drie maanden voor gelijken tijdt vervolgends Presideeren sal den tweede Borgemeester in de gezeide rang, volgends den Oudraad in manieren als vooren, ende zo consequentelijk den derden en vierden Burgemeester, ijder voor den tijdt van gelijke drie maanden.

Art. VIII. Ende sal den Presideerende Burgermeester, telckens ten eijnde van sijn Presidie ofte tijd van drie maanden gehouden sijn te doen zijne rekening, gelijk als bevoorens alle vier maanden bij de Burgemeester van de gemeente gedaan werd, op welken tijdt de voorsz. rekening zal werden geslooten, ende den Burgemeester van 's Heere wegen gemaakt, midsgaders den succedeerende president Burgemeester worden beëdigt, ende nopende de overgeleverde articulen van de goede luijden van achten, en al sulke manieren gedisponeert als bevonden sal worden te behooren.

Art. IX. Ende in kas een van de vier regeerende Burgemeesteren, geduurende den tijd van sijne functie quame te overlijden, sal als dan een ander Burgemeester, in plaatse van den overleedenen worden gesurrogeert, om te fungeeren dien tijdt, die aan de voorsz. twee jaaren nog soude manqueeren, welcke surrogatie bij den Oudraad ende goede luijden van den Achten geschieden sal, in voegen als hier vooren van de Electie gezegd is.

Art. X. De vier regeerende Burgemeesteren, sullen geduurende haare functie in de vergaderinge van den Oudraed sitten, ende rangh hebben voor alle andere Oudraden ende Magistraaten, edoch soo haast haare voorsz. functie ten einde van de voorsz. twee jaaren sal zijn geëxpireert, sullen deselve als dan wederom sitten in haare voorige plaatsen naar ordere van den Oudraad.

Art. XI. Niemant sal tot Burgemeester mogen worden geëli-

 geert

geert ofte gekoosen, dan die geenen die gebooren is binne de Stadt Dordrecht, ofte de vrijheid van dien, en die bereikt sal hebben den ouderdom van sesendertig jaaren.

Art. XII. De voorsz. Burgemeesteren sullen so wel mogen werden geëligeert uit de Schepensbanck als uit den Oudraed, sonder eenige distinctie, des dat deselve sullen hebben de voorgaande qualiteiten, en malkanderen niet nader bestaen als broeders en susters kinderen, soo in affiniteijt als consanguiniteit.

Art. XIII. Het gerecht ofte de bank van Justitie sal blijven bestaan uit negen Schepenen, ende sullen deselve Schepenen op alle Vergaderingen van den Oudraedt werden geconvoceert, ende na haaren rangh stemmen hebben, van welke Schepenen het eene jaar vijf, ende het ander jaar vier sullen afgaan, ende eenige daagen voor St. Michiel wederom gelijk getal aangesteld werden; ten welken eijnde de Veertigen ingevolge van de Privilegien jaarlijks op den tweeden maandagh in September bij besloote biljetten sullen formeeren een nominatie van een dubbel getal, als namentlijk het eene jaer tien, en het andere jaar acht persoonen, die alle sullen wesen uijt den Oudraedt, ingevallen denselven Oudraedt, op het maaken van de nominatie compleet zoude mogen worden bevonden. Edoch bij aldien ten voorsz. tijde een of meer plaatsen van den Oudraad open gevallen souden mogen wesen, sullen deselve Veertigen als dan de nominatie ten deelen uit den Oudraad als vooren moeten doen, ende wijders tot ijder vacante plaatse twee gequalificeerde persoonen uit de burgerije nomineeren, ende daaromtrent precise en met de meeste exactitude en sonderlinge achtinge hebben te neemen, dat deselve sullen mogen wesen gekoomen tot den vollen ouderdom van vijfentwintig jaaren, ende sulkx in het sesentwintigste jaar getreeden, ende boven dien ingeboorene burgers of wel ingeboorene van de provintie Holland ende Westfriesland, ende vijf jaaren getrouwt met een burgers dogter deeser voorsz. Stadt, als mede dat deselve sullen moeten doen profesie van de waare Christelijke gereformeerde Religie, ende laastelijk, dat ook de voorsz. persoonen ten minsten gegoed sullen moeten sijn tot tien duijsent guldens, of ijmmers van haar ouders sodanighe erfenisse te wachten hebben. Ende in cas het mogt comen te gebeuren,

dat

dat binnen een Jaar meer plaatsen in den Oudraad kwamen te vaceeren, als door het aanstellen van de voorsz. vijf ofte vier Schepenen respective souden werden gesuppleert, soo sullen de verdere plaatsen oopen gelaeten, ende de suppletie van dien tot het volgende jaar gereserveert worden. Ende sal de voorsz. nominatie in voegen als vooren gedaan, ende geformeert zijnde bij de Veertigen, overgebragt werden aan den President Burgemeester, om deselve nominatie in den geregte naar ouder gewoonte geresumeert ende geëxamineert zijnde bij den ouden en dienende Magistraaten, en sulx bij den Oudraad (sonder de goede luijden van den achten daaronder te begrijpen) gedaan werden electie van een enckel getal bij besloten biljetten, als te weeten het eene jaar vijf, en het ander jaer vier Schepenen, dewelke de twee agter een volgende jaaren dienen sullen. Ende ten eijnde bij oncunde ofte inadvertentie geene nominatie souden moogen werden gedaan, strijdigh jegens de privilegien, ofte ook jegens de verbooden graaden van consanguiniteit ofte affiniteit, ende sulx op dat in den geregte niet meer en soude moogen sitten als twee van een geslachte, den ander niet nader bestaande als in den tweeden graat gereekent naar de computatie van de Canonijcque rechten, gelijk als sijn broeders ende susters kinderen, 't welk ook sal werden geobserveert in gelijcken graaden van affiniteit of swagerschap in conformite van het privilegie van den jaare 1481, zo zal telkens acht dagen voor het doen van de voorsz. nominatie bij de Secretarissen een lijste geformeert en in de Groote Saal opgehangen worden, houdende de naamen van de Oudraaden, die als dan nominabel en eligibel sullen sijn.

Art. XIV. De Goede luijden van den achten sullen genomineert werden bij de Deekens van de gemeene neeringe of Gildens, ingevolge van het accoord, dienshalven opgerigt ende geslooten, sullende die nominatie behelsen een tripel getal, ende gedaan werden ten tijde als tot noch toe gebruijckelijk is geweest, dewelcke maandagh of dingsdagh daaraan volgende, bij die van den gerechte sal werden geresumeert ende gelimiteert, ten eijnde om op Saturdag daaraan bij den Oudraad (sonder de goede luijden van den achten daar onder te begrijpen) gedaan te werden electie van een enckel getal.

Des fullen die geenen die tot Achten werden genomineert ende geëligeert, mede in alles fodanigh moet *wesen* (*) gequalificeert, als in 't voorgaande Articul, ten opzigte van Schepenen breder uitgedrukt ftaat.

Art. XV. De Veertigen fullen in conformiteit van de Privilegien de afgeftorvene en vacante plaatfen bij beflooten biljetten fuppleeren, alvooren tot het doen van de nominatie van Schepenen te treeden.

Art. XVI. De Burgemeesteren, Scheepen, goede luijden van den Achten en Veertigen, invougen als vooren geëligeert weefende, fullen tot geen actueele bedieningen werden geadmiteert, voor ende aleer defelve met folemnelen eede fullen hebben verklaart, dat fij naar de voorfz. ampten refpective niet en hebben gefolliciteert.

Art. XVII. Die van den Oudraad en goede luijden van den Achten, midsgaders de Veertigen fullen in haare Collegien refpective rangh en fesfie hebben in alle andere Collegien binnen defe Stadt, edogh fal den prefident Burgemeester in der tijdt in alle Collegien prefideeren, van welcke hij een lid is, ende voorts alomme fonder onderfcheit de prefeance en eerften rangh hebben.

Art. XVIII. De Thefauriers zullen gekoozen worden naar het oude gebruik bij de gemeene neeringen ende goede luiden van den Achten, ende in alles moeten wefen gequalificeert, foodanigh als hier vooren ten opzichte van de Schepenen geëxpresfeert ftaat. Ende fullen defelve Thefauriers mede gehouden wefen, alvoorens tot die actueele bedieningen te werden geadmiteert, te ftellen fufficante cautien ende met folemneele eede te verclaaren, dat fij naar de voorfz. bedieningen niet hebben gefolliciteert.

Art. XIX. De Secretarisfen in der tijd fullen tot Schepenen nominabel ende eligibel zijn, mits defelve foodanigh mede in alles zijn-

---

(*) *In den Text ftaat* werden.

zijnde gequalificeert als hier vooren ten reguarde van de Schepenen is gesegt, sodanigh nochthans dat deselve geëligeert werdende in functie als Scheepenen willende treeden, gehouden sullen weesen haare bediening afteſtaan, ende sonder eenige reserve te stellen ter dispositie ende colatie van den voorsz. Oudraedt, nemaar ingevalle deselve geneegen waren in haare bedieningen te blijven continueeren, dat in soodanighen cas deselve verstaan sullen werden onder het getal van den Oudtraadt te zijn, sonder nogthans daer inne te mogen sitten ofte te stemmen, geduijtende derselve bedieningen als alleen tot verkiesinghe van de voorsz. Burgemeesteren; dogh so wanneer zij luijden haare bedieningen souden komen nederteleggen ende effective afstaan, dat deselve als dan in de voorsz. Oudtraedt rangh en sessie sullen neemen, sonder eenige formaliteiten van noden te hebben, naer den tijd van haare electie, mits welke de voorsz. Secretarissen tot Schepenen invoegen voorsz. geëiligeert werdende, ende niet geneegen zijnde aanstonts in die qualiteit te fungeeren, dat deselven als dan alleen den eedt sullen doen als Oudraden, ende niet als Schepenen, ende dat in sodanigh geval haare plaatsen als Schepenen bij de gerechte sullen vervuld worden bij surrogatie uit de leden van den Oudraadt en anders niet.

Art. XX. Den dagh van Drie Koningen avond sal blijven geprefigeert tot bestellinge ende begeevinge van de ampten, die men van ouds gewoon is geweest als dan te vergeeven, ende sullen die geenen die van wegen deese Stadt ter vergaderinghe van de Heeren Staaten Generaal, midsgaders in de collegien van den Raadt van Staaten, Gecommitteerde Raden van Hollandt, ende ter Admiraliteit, als mede in den Reekenkamers van de Generaliteit ende van Hollant, sullen bij den Oudraadt met besloten biljetten werden gekooren, dewelcke gehouden sullen wesen (alvoorens tot de voorsz. charges aan de Heeren Staaten van Hollant ende Westvriesland te werden gepresenteert) met solemneelen eeden te verclaaren, dat sij naar de voorsz. bedieningen niet en hebben gesolciteert. Maar alle ampten binnen de voorsz. Stadt bediend werdende ter Weescaamere ende over Godshuizen, Collonelschappen, Schutmeesterschappen, en het

Schoutsampt van agt daagen (*) midsgaders Heemraadschappen, en *Bewindhebbers plaatsen van de Oost en Westindische Compa-*

(*) *Dit Schoutsampt, mede eene der bijzonderheden ten aanzien der Regeering van* Dordrecht, *als in geene der andere Steden van Holland plaats hebbende, verdient wel, dat wij den Leezer daar van eenig bericht geeven.* Dordrecht *had voorheen drie vrije Jaarmarken, en eene onder die, bekend met den naam van* Heer Danielsmarkt, *die aanvang nam op St. Bonifaciusdag, of den 5den Julij, en eindigde agt dagen daarna. Geduurende deze Markt, plagt die van de Merwede, volgens eene oude overeenkomst, het Rechtsgebied over de Stad te hebben; ten welken einde de Roede van Justitie zijnen Rechter of Baljuw plegtiglijk werd overgegeeven. Schoon de Heerlijkheid en 't Hof van* Merwede, *in het Jaar* 1604, *bij koop, aan de Stadt* Dordrecht *gekomen is, en de Jaarmarkt niet meer gehouden wordt, houd echter het gebruik nog stand. De wijze, waarop dit bij ouds plagt te geschieden, kan gezien worden uit het volgende Formulier. Eerst op den 5de Junij.* „ Den Heere Schout van wegen de Staaten van Holland &c. (staande aan de zijde van de Stad bij den rooden Tooren) zal den Heer Burgemeester aanspreeken als volgt.

„ Heer Burgemeester, *alzo is ingegaan de tijd, dien men noemt* Heer Daniels Markt, *welke geduurende de Jurisdictie over de Stad Dordrecht is competeerende den Heere van de Merwede, die jegenwoordig word gepresenteert bij deselve Stad: zo levere ik UEdt. in teeken van dien ten behoeve van gemelde Stad, als Heer van de Merwede, de Rocde van Justitie, gelijk dat recht van ouds herkomen is. Onder conditie ende beloften, dat de voorsz. tijd van agt dagen geexpireerd en verstreeken zijnde, dezelve mij als Schout van wegen de Heeren Staaten van Holland en West Friesland wederom zal werden geleverd: Gelijk dat mede recht en van oude hercomen is.*"

Den

pagnie (*) ſullen met open ſtemmen vergeeven worden, ende dat bij voorſtellinge ofte nominatie, of wel bij abſolute electie

ſoo

Den Heere Regeerende Burgemeester, ſtaande aan de zijde van de Riedijk, zal antwoorden als volgt:

„ Heer Baljuw. *Ik Committeer UEd. als Schout van Dordrecht omme de Jurisdictie, uitten naame van de voorſz. Stad, als Heeren van de Merwede, geduurende* Heer Daniels Markt *te bewaaren, en levere over in dijne handen, die Roede van Juſtitie, gelijk dat recht en van oude hercomen is, en de zelve tijdt verſtreeken ende geëxpireerd zijnde, zal UEd. mij de voorſz. Roede wederom leveren, om als dan aan Schout van de Heeren Staaten van Holland &c. weder over te leveren, gelijk dat mede recht van oude hercomen is.*"

Op den 13*de Junij.*

De Heer Schout, van wegen de Stad, als Heer van de Merwede, ſtaande voor den roden Toren, aan de zijde van de Riedijk, zal zeggen tot den Burgemeester het volgende.

„ Heer Burgemeester: *alſoo den tijd van* Heer Daniels Markt *is geëxpireerd; welke geduurende ik op de Commisſie van de Ed. Heeren van den Gerechte, Oudrade ende goede luiden van den Achten der Stadt Dordrecht, als Heere van de Merwede, de Jurisdictie over deſelve Stadt hebbe bewaard, gelijk dat Recht 'er van oude hercoomen is. Soo levere ik UEd. in teeken van dien wederomme, de Roede van Juſtitie, om deſelve bij UEd. als Burgemeester en van wegen den Stadt Dordrecht, aan de Heere Schout van de Staaten van Holland &c. wedergeleverd te worden, gelijk dat mede recht en van oude hercomen is.*"

Deze aanſpraak gedaan en geëijndigd zijnde, zal dan overgaan aan de zijde van de Stadt ende den Heer Burgemeester aan de zijde van de Riedijk, ſpreekende als volgt.

„ Heer Schout: *ik ontvange de Roede der Juſtitie van wegen*

foo als ten reguarde van de felve refpectivelijk van oudts in gebruik geweest is. Edoch bij aldien het mogte komen te gebeuren, dat iemant tusfchen tijde quame aflijvig te worden, welcker ampt

---

gen en uitten naam der Stadt Dordrecht, als Heere van de Merwede.

't Zelve geëindigd zijnde, keert zig de Burgemeester naar den Schout van de Heeren Staaten van Holland &c. zeggende.

Mijn Heer. *ik leever u de Roede van Justitie wederom, gelijk dat recht en van oude hercoomen is. Onder Expresse beloften en Conditie, dat als den tijd van* Daniels Markt *wederom gekomen is, de zelve Roede de Heer Burgemeester in der tijd ten behoeve van de stadt invoegen als voren, zal overgeleverd werden, als dat mede recht ende van oude hercoomen is. 't Welke als nog Jaarlijks op deze wijze verrigt wordt. De overeenkomst met Heer* Daniel *gemaakt, en waaruit dit Schouts ampt van agt dagen afkomstig is, bestond hier in, dat zijnen Schout geduurende die agt daagen, zoude zijn Schout over de geheele Stadt, ontvangende geduurende dien tijd alle Breuk en Boete, en dat daarentegen de Schout der stad, dat het geheele Jaar recht zoude oefenen over de Riedijk.*

(*) *Het is bekend, dat, van wegen de Stadt Dordrecht, twee perfoonen, als Bewindhebbers van de Oostindifche Compagnie. te weeten, één ter Kamer Amsteldam en één ter Kamer Rotterdam, zitting hebben Doch wanneer, en bij welke gelegenheid het Bewindhebberfchap, in de eerstgenoemde Kamer, een begin genomen heeft, kan uit de Registers van den Oudraad van Dordrecht niet wel worden opgemaakt, alzo dezelve, niet eerder dan met het Jaar* 1622, *een aanvang neemen. Dus zal 't den Leezer niet onaangenaam zijn, hun mede te deelen, de besluiten, welke in de Refolutie-Boeken van de Heeren Bewindhebberen ter Kamer Amsteldam, ten dien opzigte, gevonden worden; zijnde van den volgenden Inhoud.*

Ex-

ampt der Collatie van den Oudraadt staande sonder ondienst niet vacant soude konnen blijven tot de voorsz. dag van Drie Koningen

Extracten uit de Resolutiën van de Kamer Amsteldam.

18 *Feb.* 1614.

„ *De Bewindhebberen van deze Kamer Collegialiter vergadert zijnde, ende gelet hebbende op het verzoek van de Stadt Dordrecht, door haaren Pensionaris den Heere Berck, op huijden in haare Vergaderinge mondelinge gedaan; als mede regard genomen hebbende op den brief van voorschrijving bij de Heeren Gecommitteerde Raaden van de Staaten van Holland en Westfriesland in faveur van gemelde Stadt Dordrecht aan dese Kamer geschreeven, tendeerende tot dien eijnde omme een bewindhebber van wegen de gem. stede in deese Kamere te mogen hebbe. Zo hebben de voorsz Bewindhebberen den gemelten Heere Pensionaris, door den Heer Burgemeester Dr. Dirk Bas, mondeling doen aanzeggen, dewijl deze zaake van groote importantie ende bedenken is, ende merklijke consequentie soude mogen veroorzaaken, soo in 't reguard van de Generaale Vereenigde Oostindische Compagnie, als voor deese Kamer in 't particulier, dat overzulks de voorsz. Bewindhebberen dezelve zaaken hebben gecommuniceert met de Heere Burgemeesteren deser Stadt, te meer wijl de electie van de Bewindhebberen deser Kamere haar luijden is Competeerende; ende met haar luijden advijs en last, verklaaren voor andwoord als volgt: dat zij luijden ter contemplatie van de gemelde Heeren Staaten van Holland ende Westfriesland, ende verders omme te accepteeren de benevolentie, goede gunste ende affectie van de voorsz. stadt Dordrecht, in 't Particulier te vreden zijn, dezelve stadt Dordreeht te accomodeeren in haar verzoek ende ingevolge van dien een gequalificeert Persoon te mogen eligeeren, omme als Bewindhebber in deese Kamer ontvangen*

 gen

gen avont, soo sal daar inne bij den Oudraadt werden voorsien, invoegen ende manieren als vooren, en sulx het voorsz. ampt bij

gen te worden, doch met bespreck ende Conditie, dat denzelven persoon zijn Domicilium alhier ter stede sal moeten houden, ende benevens andere Bewindhebbers mede zal gehouden zijn te participeeren onder deze kamer met f 6000: — Capitaal, conform den inhoud van 't Octroij, ende verders hem zal reguleeren naar de Ordonnantien ende Costumen van deze Kamer.

„ *Is verders bij de voorsz. Heere Burgemeester de Bas, in deeze Vergaderinge gerapporteert uitten naame van de Heeren Burgemeesteren deeser Stadt, dat sij verstaan in 't regard van 't geene hier voore verhaalt, dat men simpelijk sal mogen accordeeren in 't verzoek van die van Dordrecht, dat deselven zullen vermogen een bewindhebber te elligeeren, ende in dese Kamer te senden, doch de voorn. Heeren Burgemeesteren hebben verklaard aan haar te reserveeren de Interpretatie, om te weten onder wat schijn ende maniere denselven Persoon als Bewindhebber alhier zal geadmitteerd werden, 't zij men dezelven mede onder het getal van de 20 Bewindhebberen zal mogen beprijpen, ofte anders supernumeraire als een extraordinaris Persoon buiten het voorsz. getal te wesen.*"

17 *Maart.* 1614.

„ *De Brieven van Burgemeesteren van Dordrecht in date 4den deser maandt ter deser Vergaderinge bij den Heere Leonard Sieverts van den Hatert, voor desen Thesaurier der voorsz. Stede gepresenteert, ende door de lectuure deszelve verstaan zijnde, dat de voorsz. Thesaurier bij de voorn. Heeren Burgemeesteren was gekooren, om in deze Kamer als Bewindhebber geadmitteert te worden, is denzelven Heer Thesaurier bij de vergaderinge in de voorsz. qualiteijt aangenomen ende verwelcompt, doch met bijvoeging, dat alhoewel de voorn. missive*

bij forme van surrogatie op een ander persoon werden geconfereert.

Art.

sive mentie maakte van een getal van 20 perzoonen, zeggen Bewindhebberen, dat nochthans de aanneeming gedaan worde in zulker voegen, als bij de Heeren Burgemeesteren deser Stede waar geaccordeert, te weeten sonder distinctie ofte expresie of hij binnen of boven het getal ende supernumeraire soude wesen."

28 *Julij* 1614.

„ *Op het verzoek van de Heer Elias Trip vertoonende de Brieven Schriftelijk versoek en de Commissie omme in de plaats van den overledene Heer Sievertsz. als Bewindhebber in dese Kamer geadmitteerd te werden. Is verstaan dat men denselven in de verzogte qualiteit op gelijke conditien ende reserve, als bij Resolutie van den 17 Maart Ao. voorsz. zijnen voorzaten den voorn. Leonard Sivertsz. is aangenomen en zal aanneemen."*

28 *April* 1636.

„ *Is ter Vergadering verscheenen de Heer Mr. Sebastiaan Franden, Scheepen der stad Dordrecht, Gedeputeerde der voorn. stede vertoonende, dat vermids het overlijden van den Heer Elias Trip salr. de voorn. stadt voorgenomen hadt, om ijmand in deszelfs plaats als Bewindhebber te nomineeren, ten dien fijne versoukende om met de Kamer te comen in communicatie, aangaande de qualificatie, dewelke soodanigen Bewindhebber soude moeten medebrengen, om in dese Kamer geadmitteert te worden.*

„ *Waarop gedelibereert zijnde goedgevonden is van zijn Ed. te versoeken visie van sodanigh bescheijt als de Heeren Burgemeesteren en Regeerders der voorn. stede souden mogen hebben,*

om

Art. XXII. Ende sullen (gelijck voor desen tijd altijt gebruijklijck is geweest) geen afgegaanen Burgemeesters of Schepenen ge-

---

om in desen Kamer te stellen één Bewindhebber. Waarop bij sijn Ed. wederom gerepliceert zijnde, dat de stad Dordrecht, nu tot twee distincte reijsen een Bewindhebber in deese Kamer gesteld hebbende, niet en hadde gedagt, dat aan haar regt eenigsints soude worden getwijffelt, en dat daarvan desen Kamer soude invoegen voorsz. neemen contentiment, versoekende om die oorzaake als nu principaalijk te mogen weten, hoe veel een Bewindhebber van de stadt Dordrecht, zouden moeten participeeren; en alzo zijn Ed. (na iterative verklaaringe van deese Kamer, bijzonder ten aanzien van de Oppositie der stadt Haarlem, die alvooren van het recht der stadt Dordrecht naader geinformeert te zijn, niet voorder mogt gaan) persisteerde om te mogen weten de qualificatie van den Bewindhebbers, is zijn Ed. daarop geandwoord, dat volgends Octroij alle Bewindhebbers in deeze Kamer moeten participeeren met duijsent Ponden vl. Capitaal, waarmede zijn Ed. zijn afscheidt neemende verzogt heeft, dat middelertijdt de saaken dus staande in prejudice van 't recht der voorn. stadt Dordrecht competeerdende, niet soude mogen worden gedaan."

21 *Junij* 1638.

„ *Zijn in de vergadering verscheenen Mr. Thomas de Wit van Dordrecht met Brieven van Credentie van dezelve stadt omme geadmitteerd te worden als Bewindhebber in manieren als de Heer Trip salr. is geadmitteert geweest. Is mede verscheenen Mr. Jan Bosvelt, Secretaris der stadt Haarlem voorgevende, dewijl de plaats van Bewindhebber Extraordinaris van wegen de Provintie Holland, door het afsterven van den Hr. Trip salr. nu vervallen was, aan die van Haarlem als de tweede stedt, en dat die plaats bij die van Dordrecht wier*

genomineert of ingekooren worden, ten zij deſelve twee volle Jaaren in haare reſpective qualiteijten ſtil geſeeten hebben.

Art.

---

wier bedisputeert. (NB. Haarlem *had reeds den 6 Maart* 1636 *daarom geſolliciteert) dat de Heeren Bewindhebberen daar niet in gelieven te disponeeren tot prejudice van dezelve ſtadt; is bij de vergadering haar beide tot antwoord toegevoegd, dat de ſaaken naader ſouden worden geëxamineert en de Reſolutie daarop te neemen, haar over veertien daagen wedercomende zouden werden genotificeert. Ende zijn gecommitteert de Heeren Bicker en van Loon, om nopens deze ſaake te Communiceeren met de Heeren Burgemeesteren.*"

1 *Julij* 1638.

„ *Is in de Vergadering verſchenen Mr. Jan van Bosvelt, Secretaris der Stad Haarlem, verſoekende dat in de ſaake noopens 't recht, 't welke de Stadt Dordreeht pretendeert te hebben, om alhier een Bewindhebber te mogen ſtellen, niet en ſoude mogen worden gedaan voor en al eer, dat door haar Ed. Gr. Mog. daar wijders in was gedisponeert, waarop hem tot antwoord is gegeeven, dat men de ſaak zou zien te dilaijeeren ſo veel als vermogen is.*"

5 *Julij* 1638.

„ *Is in de vergadering verſcheenen Mr. Sebastiaan Francken ende de Heer Thomas de Wit, Schepenen tot Dordrecht, preſenteerende bij haar verſoek den* 21 *Junij alhier in de vergadering gedaan, dat voorn. de Wit alhier, tot Bewindhebber der Stad Dordrecht zoude geadmitteert werden, waarop haar luiden tot antwoord is toegevoegd, dat de vergadering verſtaat ſulx wegens het Octroij niet te konnen toeſtaan, waar over haar Gecommitteerdens geproteſteert hebben, wegens*

Art. XXII. Sullende ook in den Oudraadt volgends oud gebruick gelijck moogen wesen vader met een soon, midsgaders twee gebroeders ende niet meer.

Art.

---

gens de prejuditie die de Stadt van Dordrecht daardoor zoude mogen komen te lijden.

Is mede in de Vergadering verscheenen Mr. Jan van Bosvelt, Secretaris der Stadt Haarlem, versoekende als nogmaals, dat de saak nopens de Stad Dordrecht, voor als noch, wat sou mogen gesupercedeert werden, tot dat door haar Ed. Gr. Mog. daar nader in was gedisponeert; waarop hem tot andwoord is gegeeven, dat de saak nog in haar geheel was gebleeven."

15 *Julij* 1638.

„*Heeft de Heer Thomas de Wit, Schepen in de Wette der Stad Dordrecht, als Extraordinairis Bewindhebber in dese Kamer sessie genomen, agtervolgends de particulieren Notulen en Resolutien dan van gehouden.*

Uit dese aantekeningen blijkt, dat de Stad Dordrecht, *niet zonder tegenkanting in het bezit geraakt is, om een Bewindhebber ter Kamer van Amsteldam aftevaardigen. Dan zij heeft haar recht sedert dien tijd, sonder verdere moeijelijkheden dieswegen ontmoet te hebben tot den dag van Heden bestendig blijven handhaven."*

Belangende het Bewindhebberschap van de Oostindische Compagnie ter Kamer van Rotterdam, had de Regeering der Stad, in het Jaar 1674, *bij gelegenheid der vernieuwing van het Octroij, het regt daartoe voor zig bedongen, waarvan zij ook aanstonds gebruik maakte; verkiezende, ten dien einde, tot Bewindhekber, Mr.* Johan van den Burgh. *In 't Jaar* 1659 *zogten die van Rotterdam zig van hun te ontdoen, en hun naar de Kamer van Delft te verplaatsen; dat, echter, mislukte. Wat nu betreft de eerste aanstelling van de Bewind-*

Art. XXIII. Voorts sal het geene de regeeringe van de voorsz. stadt concerneert, ende hier bevoorens niet specifique uitgedruckt staat

---

windhebbers der Westindische Compagnie; op den 26 *October des Jaar* 1669 *werd vast gesteld een Reglement, waarnaar de drie Leden van de Kamer der Geoctroijeerde Westindische Compagnie van de Maaze, te weeten Dordrecht, Delft en Rotterdam, werden vereenigd, en gebracht tot één Lichaam; bestaande het zelve uit XVII. Artikelen. In het Iste werd gesteld, dat ieder Kamer sal hebben, houden en sluijten sijne particuliere Boeken; II. dat uit deselve te saamen, zal moeten worden opgemaakt, de pertinente staat en balans van de Compagnie; III. Het Bewind van ieder Kamer sal zijn en blijven onder het bestier haarer Bewindhebberen. IV. Bepaalinge voor de Commissarissen tot den inkoop van alles wat voor deselve vereischt word, tot de minste prijsen, en daarbij prefereeren de Ingezetenen van Dordrecht, Delft, Rotterdam en den Hage; V. Van de Equipagien zo met eijge als gehuurde Schepen; als ook het VI. In het VII. word gesprooken van het Huishoudelijk bestier, en de vergader en bewaarplaats der Goederen bepaalt alleen binnen Rotterdam, en tot mindering der kosten, alle andere onnutte Huisingen, Wooningen, midsgaders Boekhouders, Equipagimeesters enz. afgeschaft; en verder het getal der Heeren Bewindhebberen bepaald op* Negen; *dat is, drie voor ieder Lid, daar, in het Jaar* 1621, *bij de oprichting van de Westindische Compagnie, en de verkrijging van haar eerste Octroij, het getal bepaald was geweest op* Veertien; *waarbij toen aan Dordrecht waren toegestaan vier Bewindhebberen. Naar maate de Maatschappij voor of achterwaarts ging, schijnt het getal der Bewindhebberen meerder of minder geweest te zijn. In het Jaar* 1644 *waren 'er in het geheel* zes. *Ook werd, bij dit Artikel, de voorslag gedaan om het getal der Negen Heeren, al mede tot vermindering der kosten, te laaten uitsterven tot zes. VIII. Van het regt van aanstelling van deselve. IX. Van het*

ſtaat op den ouden voet gelaaten, en dien conform gepractiſeert worden.

Art. XXIV. Ende ten eijnde de bovenſtaande poincten ende articulen te vaster mogen werden gehouden, ſonder eenige veranderinge buiten evidente noodzaaklijkheid ſubject te weſen, ſo is bij den Oudraad goedgevonden bewilligt ende overgegeeven, gelijck bij denſelve goetgevondeu bewilligt ende overgegeeven wordt bij deeſen, dat geene deliberatie ſal mogen werden aangeſtelt, veel min eenige alteratie ofte veranderinge in de voorenſtaande poincten of articulen werden gemaakt, voor en aleer den Oudraad daarop acht daagen te vooren ſpecialijk ſal weſen geconvoceert, en alle abſente Heeren ten ſelven eijnde meede bij misſive ſullen weſen beſchreeven, ende dat als dan niet anders als met ſesendertig conſonante ſtemmen tot eenige veranderingn ampliatie of reſtrictie in de voorenſtaanden articulen ofte eenig point van deſelve geconcludeert, ende vervolgens eenig verſoek aan de Heeren Staaten van Hollandt ende Westfriesland gedaan zal mogen werden. Soo ist dat wij de ſaeke ende het verſoek voorſz. overgemerkt hebbende, ende de vertoonders willende gelieven uit onſe rechte wetenſchap, ſouvraine magt ende authoriteit, het voorenſtaande reglement in allen deelen poincten ende articulen hebben goedgevonden geapprobeert ende geratificeert, vinden goet approbeeren ende ratificeeren het ſelve bij deeſen, lastende wij allen en eenen ijgelijck die het aangaan magh hem daarna te reguleeren. Gedaan in 'sHage onder onſe grooten ſegel hier aan doen hangen op den twintigſten Januarij in het Jaar onſes Heeren ende Saligmaakers Zeventien hondert en drie.

A. HEINSIUS.

Ter Ordonnantie van de Staaten.

SIMON VAN BEAUMOND.

Dit

het houden der vergaderingen. X. Schikkingen wegens het Preſidentſchap, en verders al het geene het Huishoudelijk beſtier aangaat.

Dit Reglement, door de Staaten van Holland en Westfriesland, ten bovengemelden Dage en Jaare (20 Jan. 1703) bevestigd, hield stand tot in het Jaar 1740; in welk Jaar, op den 20 April, het zelve, met toestemming van Hoogstgemelde Staaten, wederom eenige verandering onderging, blijkens den inhoud van de volgende stukken.

„ De Staaten van Holland en Westfriesland doen te weeten: Alsoo ons vertoond is bij Burgemeesteren ende Regeerders der Stadt Dordrecht, dat in den beginne van den Jaare 1703 bij Burgemeesters en regeerders der selver Stadt zijnde gemaakt en gearresteert, zekere ordre en reglement op de Magistraats bestellinge binnen de gemelte Stadt, 't welk in verscheide articulen altereerde het reglement in den jaare 1674 gemaakt en gearresteert geweest, ende het geen ook met onse approbatie en octroij van dato den 24 Maart deselven Jaars was bekragtiger geworden, op dat nadre reglement insgelijks was geobtineerd geweest onse approbatie en octroij van dato 20 Januarij 1703. dat hetzelve reglement (*) sedert dien tijd binnen gemelde stadt zijnde

(*) *Het Reglement, dat hier op volgt, onderging wederom eenige verandering, met de Groote Staatsverwisseling, in den Jaare 1747 voorgevallen. En schoon het zelve daar door niet volgens de letter, in alle zijne deelen, kon worden gevolgd; heeft men zig, echter, wat het wezen van de zaak betreft, daaraan, tot hier toe, gehouden; met deze uitzondering alleen, dat de electie van Burgemeesteren, Schepenen en Agten, welke daar bij aan den Oudraad was opgedragen, nu geschied door zijne Hoogheid den Heere Prinse van Oranje, als Erfstadhouder van deze Provintie. In het gemelde Jaar 1747, bij de Verheffing van Prins* WILLEM DEN IV, *was daar over op dien voet gehandeld, gelijk uit het Besluit van den Oudraad van den 4 September van dat zelve Jaar blijkt: zijnde van dezen Inhoud.*

de geobserveert geworden, daardoor was bevonden, dat hetzelve in verscheidene opzigten voor de verthoonderen, Stadt en

---

„ Besluit van den Oudraad, op welke wijze, de Regeering, ten aanzien van de benoeming en verkiezing van Schout, Burgemeesters, Schepenen en Agten, met sijne Hoogheid Willem den IV., Prinse van Oranje en Nassau, als Stadhouder van dese Provintie, zal gaan communicatif en treeden in een vriendelijk overleg.

„ *De Heer en Mr.* J. Karseboom, *heeft uit den naam en van wegen de Heeren hunner Ed. Groot Achtbare Resolutie van den* 31 *Julij laestleden tot het geeven van behoorlijke informatien van de Constitutie van de Regeering deser Stad, ende de behandeling derzelve te suppediteeren aan sijn doorl. Hoogheid den Heere Prinse van Oranje en Nassau, ter vergadering omstandig gerapporteert, dat sij Heeren gedeputeerden ten dien einde audientie bij zijne Doorl. Hoogheid hadden gehad, en 't geene verder in die audientie was gepasseerd en voorgevallen als blijkt uit het voorsz. rapport, luidende als volgt.*

„ „ *Dat zij heeren gedeputeerden het geluk hadden gehad „ „ van ter audientie van zijne Hoogheid geadmitteert te „ „ werden, en aan denzelven ingevolge van de Resolutie „ „ van den Oudraad in dato* 31 *Julij* 1747. *opening had- „ „ den gegeeven van de Constitutie van de Regeering van „ „ dese Stadt ende de behandeling van dien.*

„ „ *Dat wat het eerste betreft zijne Hoogheid de goedheid „ „ hadde gehad van te verklaaren, dat niet konde sien, „ „ dat bij provisie eenige verandering in het Octroij, raa- „ „ kende de Magistraatsbestelling van dese Stadt gerequireerd „ „ wierd, met dien verstande nochtans, dat aan sijne Hoog- „ „ heid nu competeert de electie van den Officier, Burgemees- „ „ teren, Schepenen en Agten, namentlijk dat van den Offi- „ „ cier en Agten een uit drie, en dat van Burgemeesteren en*

„ „ *Sche-*

en derzelver goede Borgers en Ingezetenen was seer nadeelig, ten opzigte dat de Leeden der Regeeringe, die bevordert wierden tot eenige ampten en bedieningen, om dewelke sij buiten de gemelde Stadt moesten residenten, 't zij voor derzelver geheele leeven lang, 't zij voor sekeren bepaalden tijd van jaaren, daar door alleen derselver kinderen, die in den tijd hunner voorsz. resi-
den-

„ „ *Schepenen uit een dubbel getal, zo en in diervoegen als*
„ „ *het selven voor deesen aan den Oud-Raad heeft gecom-*
„ „ *peteert.*" "

„ „ *Dat wat de behandeling van de regeering betreft, zij-*
„ „ *ne Hoogheid wel wilde permitteeren, dat bij provisie ge-*
„ „ *bleeven werd bij het oud gebruik, en dat bij gevolge de*
„ „ *twee Classen provisioneel bleeven subsisteeren, doch dat*
„ „ *hoogst ged. zijne Hoogheid van gedachten was, dat alles*
„ „ *in de twee Classen gebragt moest worden, door de regee-*
„ „ *rende Burgemeesters, sonder dat daer over alvoorens*
„ „ *eenige bijeenkomsten gehouden wierden, door de regeeren-*
„ „ *de en Oudburgemeesteren, zo als voor desen gepracticeerd*
„ „ *was geworden.*"

„ „ *En eindelijk dat sijne Hoogheid van de vriendelijkheid*
„ „ *van de regeering deser Stadt was verwagtende, dat al-*
„ „ *voorens ergens toe te treeden, deselve met Hoogst. ged.*
„ „ *sijne Hoogheid wel zal willen Communicatif gaen, en met*
„ „ *denzelven komen in een vriendlijk overleg.*" "

Waarop gedelibereerd zijnde, hebben hunne Ed. Groot Achtb. het gerapporteerde zig laaten welgevallen, gelaudeert en geapprobeert, zo als gelaudeerd en geapprobeert word bij deesen, al het geen bij gemelde Heeren gedeputeerden in deesen is gedaan en verricht, wordende midsdien het bovenstaande rapport in een Resolutie geconverteert, en zijn deselven voor hunne moeite en vigilantie in desen genomen, als ook de Heer Karseboom *voor zijn gedaan rapport bedankt.*

Resolutien van den Oudraad.

dentie buiten de Stadt Dordrecht gebooren waaren, geoordeeld te weesen gepriveert van de habiliteijt omme tot de regeering aldaar te kunnen worden geëligeert, schoon deselve buiten die eenige omstandigheid zouden mogen hebben, alle andere qualificatien bij het gemelde reglement gerequireert. Dat insgelijks daar door van het Consulaat wierden geweerd, alle andere Persoonen binnen de gemelde Stadt niet gebooren, schoon gebooren binnen de Provintie van Holland ende Westfriesland, en getrouwt met Burgerdochters van deselve Stadt, en zelfs zig daar geëtablisseert hebbende, en zig met der woon onthoudende. Dat de vertoonders en derselver voorzaten tegen een van die nadeelen wel hadden getragt te vinden eenige remedie, door aan verscheiden leden tot het waarneemen van Ampten of Commissien, ofte ook om andere oorzaaken buiten de Stad gaande woonen, te verleenen Decalatoiren dat derselver kinderen, hoewel buiten de Stad Dordrecht, doch binnen de Provintie van Holland gebooren, in alles zouden worden gehouden als binnen de stadt Dordrecht gebooren te zijn, doch dat mooglijk in tijden en wijlen een sodanig geval komende te exteeren, daaruit eenige moeijlijkheid en verwijderinge soude konnen ontstaan, gelijk door de continuatie van 't voorsz. reglement de gemelte Stadt in de voorsz. opzigte merklijk soude komen te lijden. Dat de verthoonders zulks in overweeging hebbende genomen de gemelte nadeelen gaarne soude sien verhoed en alle verwijderingen geprævenieert, en midsdien te raden waren geworden, daarinne onder approbatie ende octroij van ons te maaken eenige veranderinge, en ten dien eijnde observeerende het voorschrift van het XXIVste of laatste articul van het voorsz. reglement des Jaars 1703, op den 28 Maart deses Jaars 1740 hadden geresolveert, omme op den 9 van dese loopende maand April expresselijk te vergaderen, omme op het geene voorsz. is te delibereeren. Dat deselve vervolgends op denzelven negenden, en ook op den 10den April vergadert zijnde, naa voorgaande deliberatie met eenparigheid van over de veertig leden, so van den Oudraad als van de goede luijden van achten, en sulks merklijk meerder als het selve artikel requireerde, hadden goedgevonden in het voorsz. Reglement te maaken eenige redressen, alteratien en bijvoegingen ver-

vervat in 't reglement aan ons geëxhibeert: weshalven de vertoonders zig keerende aan ons, gedienstelijk versoeken dat het onse goede geliefte zijn mogte, het voorsz. geëxhibeerde reglement uit onse Souveraine magt te approbeeren ende te bekragtigen, ende daartoe te verleenen onse gewoonlijke brieven van Octroij in de beste forme.

Ordre en Reglement, bij Burgemeesteren en Regeerders der Stad Dordrecht gearresteert, tot bestellinge van de Magistraaten, binnen de voorsz. Stadt.

Art. I. Eerstelijk sullen de dienende en oude Magistraaten ofte den Oudraad blijven, en gelaaten worden op het getal van veertig persoonen, den persoon van den Schout ofte Hoofdofficier daar onder gecomprehendeert.

Art. II. Bij welcken Oudraad, neffens de goede luijden van den Agten op drie Koningen avond, van den Jaare 1742. zullen worden voorgeslagen, drie Heeren uit den Oudraad, om aan haar Ed. Gr. Mog. de Heeren Staaten van Holland enz. voorgedragen te worden, (lees in den tegenwoordigen tijd aan den Heere Erfstadhouder) met versoek daaruit een persoon tot Schout ofte Hooftofficier deser Stad te worden geëligeert, omme voor den tijd van drie agtereenvolgende Jaaren het Schoutampt deser Stede te bedienen, welkers functie en bedieningen egter niet eerder beginnen zal als met Primo Maij, daaraan volgende en alsо continueeren tot ultimo April van het Jaar 1745, zullende alzo voor drie Jaaren telkens wederom in manieren voorsz. geprocedeert werden tot de electie van een Schout ofte Hooftofficier voor dese Stadt.

Art. III. Tot Schout ofte Hooftofficier dezer Stadt zal geëligeert ende verkooren worden een persoon uit den Oudraad, zoo nogthans dat dezelve Schout geduurende den tijdt van zijne voorsz. functie, deselve stem en sessie in den voorsz. Oudraad hebben en behouden sal, die hij bevoorens daarinne als Vroedschap of Oudraad sal gehadden hebben.

Art. IV. Den voorn. Schout of Hooftofficier, zal in het gerech-

te hebben en behouden denzelven rang ende stemmen, en voorts sodanig gezag als deselve predecesseurs gehad hebben.

Art. V. De voorn. Schout of Hoofdofficier, zal gedurende den tijd van zijne functie niet eligibel zijn tot Burgemeester ofte tot de bedieninge van eenig Collegie wegens de Stadt, als zijn de Collegien van de Heeren Staaten Generaal, van den raad van Staaten, gecommitteerde raaden van Holland; midsgaders in de respective Admiraliteiten, als mede in de Reken-kamers van de Generaliteit ende van Holland, dan alleen op Driekoningen avond in het laatste Jaar van sijne functie, als wanneer wederom een andere Schout verkooren wordt.

Art. VI. Bij den Oudraad, neffens de goede luijden van den achten, (welcke goede luijden van den achten daartoe hebben en uitbrengen zullen twaalf keuren) zullen alle Jaaren in Maart, volgens de privilegien ende oude onverbreekelijke Observantien uit de leden van denzelven Oudraad geëligeert (*) worden, twee Burgemeesteren omme te fungeeren voor den tijdt van twee agtereenvolgende Jaaren; te weeten, het eerste Jaar met ende benevens twee Burgemeesteren, die in de voorgaande Jaaren geëligeert zijn, en het tweede Jaar met die Burgemeesteren, die als dan sullen gekooren worden.

Art. VII. Zullende met primo April den oudsten Burgemeester in rang na de ordre van de Regeeringe, 't zij hij van het eerste of tweede Jaar verkoosen is, voor den tijd van drie maanden wesen presideerende Burgemeester (of zo men daar gewoon is te zeg-

(*) Geëligeert. *Dit geschiede voorheen met beslooten Biljetten. De Leden, welke wegens ziekte of andere wettige oorzaaken, bij de verkiezing niet konden tegenwoordig zijn, waren gewoon hunne stemmen bij een briefje te doen inbrengen. Wanneer dit laatste in onbruik geraakt zij, bekent de zeer kundige Heer* VAN DE WALL *niet te kunnen bepaalen; maar wel, dat het, in het Jaar* 1741, *nog in acht genomen is, en op den dertigsten Maart van dat Jaar beslooten, om de Biljetten van de afwezenden aanteneemen.*

zeggen Burgemeester van de gemeente) met alle sodanige digniteiten ende waardigheeden, als alle Burgemeesters van de gemeente hier bevoorens hebben gehad, midsgaders in alle Collegien ende Vergaderingen binnen dese stadt, en specialijk ook van den Krijgsraad geobserveert hebben, naar de expiratie van welke drie maanden voor gelijken tijd vervolgeends presideeren sal de tweede Burgemeester (die men gedurende het presidium van den eersten noemt Burgemeester van 's heeren wegen of van de Graaflijkheid) in de gezegde rang van den Oudraad en manieren als vooren, ende also consequentelijk den derden en vierden Burgemeester, ijder voor den tijd van gelijke drie maanden.

Art. VIII. Ende sal den Presideerende Burgemeester, telkens ten einde van sijn Presidie ofte teelt van drie maanden gehouden sijn te doen zijne rekening, gelijk bevoorens alle vier maanden bij den Burgemeester van de gemeente gedaan wierdt, op welken tijdt de voorsz. rekening sal worden geslooten, ende den Burgemeester van 's Heerenwegen gemaakt; midsgaders de succedeerende president Burgemeester worden *beëdigt* (*), en nopends de overgeleverde Artikelen van de goede luijden van den Agten, in al zulke manieren gedisponeert als bevonden zal werden te behooren.

Art. IX. En in cas een van de vier regeerende Burgemeesteren, gedurende den tijdt van zijne functie quame te overlijden, zal als dan een ander Burgemeester, in plaats van den overleden worden gesurrogeert om te fungeeren, dien tijdt, die aan de voorsz. Jaaren nog zoude manqueeren; welke surrogatie bij den Oudraat en goede luijden van den achten geschieden zal in voegen, als vooren van de Electie is gezegd.

Art.

(*) *Deze Eed van den Président Burgemeester werdt, kort na dit Octroij, vernietigd; uitwijzende het Besluit van den Oudraad van den 29 Augustus 1740, bij 't welk te gelijk de formulieren van den Eed voor Burgemeesteren, Schepenen, Oudraden, Agten en veertigen Leden, gaande in de Collegien, zijn voorgeschreeven.*

Art. X. De vier regeerende Burgemeesters, zullen geduurende haare functie in de vergadering van den Oudtraad zitten, en den rang hebben voor alle andere Oudraden ende Magistraaten; Edog zo haast haare voorsz. functie ten einde van de voorsz. twee Jaaren zal zijn geëxpireert, zullen dezelven als dan wederom zitten in haar voorige plaatsen, naar order van den Oudtraadt.

Art. XI. Ende sullen voortaan tot Veertig, Achten, Schepenen, Oudraden en Burgemeesteren mogen verkooren worden, alle persoonen gebooren binnen de Provintie van Holland en Westfriesland, ofte die bij haar Ed. Gr. Mog. zijn verklaard, als sodanige te moeten worden gehouden, na dat deselve met een ingeboorene borger dochter twee Jaaren getrouwt zullen zijn geweest, mids hebbende ook de verdere qualiteijten bij dit reglement gerequireert. En zal hetzelve ook plaats hebben in opzigte van alle die leeden der regeering, die in het voorsz. geval en met een ingeboore burgers dochter getrouwt zijnde, reeds leden van den Oudraadt zijn geworden. Wijders zullen in het vervolg aan alle leden van deser Stede regeeringe, die ter gelegenheid van Ampten en Commissien, tot welker waarneeminge zij voor zeker getal van Jaaren of ook *ad vitam* buijten deze Stadt moeten resideeren, ofte die om andere redene zig metter woon buijten dese Stadt begeeven, ten behoeve van de kinderen, die geduurende derzelver residentie ofte absentie buijten dese Stadt zouden mogen geboren worden, midsgaders aan al zulke persoonen, welckers Vaders en Moeders respectivelijk binne de Stadt Dordrecht gebooren zijn geweest, door denzelven Oudraadt mogen worden verleent *Declaratoiren*, dat derzelver kinderen schoon buiten de Stadt Dordrecht, doch binnen den landen van Holland en Westfriesland gebooren, in alles zullen worden gehouden als of dezelven binnen de Stadt Dordrecht gebooren waren, ten zulke effecte dat dezelve metter woon binne Dordrecht gekoomen zijnde, tot Veertigen, Agten, Schepenen, Oudraden en Burgemeesteren zullen eligibel zijn, mits voor het overige in alles voldoende aan de requisitien in dit reglement ter nedergesteld. ——. Gelijk ook hetzelve regt in alle opzigten zullen hebben, alle die geenen, die bevooren zodanige *Declaratoiren* erlangt hebben, en waarvan eenige uit krachte van dien bereijds leeden van de regeering zijn geworden.

Art.

Art. XII. De voorsz. Burgemeesteren, zullen zo wel mogen worden geëligeert uit de Schepensbank als uit den Oudraad, zonder eenige distinctie, des dat dezelve zullen hebben de voorgaande qualiteijten, en malkander niet nader en bestaan als broeders en zusters kinderen, zoo in affiniteijt als Consanginiteit, en den vollen ouderdom bereikt hebben van zes en dertig jaaren.

Art. XIII. Het gerecht of de bank van Justitie zal blijven bestaan uit negen Schepenen, en zullen dezelve Schepenen op alle vergaderingen van den Oudraadt worden geconvoceert, ende naar haaren rang stemmen hebben, van welke Schepenen het eene Jaar vijf en het ander Jaar vier zullen afgaan, ende eenige dagen voor St. Michiel, wederom gelijk getal worden aangesteld, ten welken einde de veertigen, ingevolgen van de Privilegien, Jaarlijks op den tweeden maandag in September bij beslooten biljetten zullen formeeren een nominatie van een dubbel getal, als naamelijk het een Jaar tien, en het ander Jaar agt persoonen, die alle sullen wesen uit den Oudraadt, ingevalle denzelven Oudraad op het maaken van de nominatie compleet zoude mogen worden bevonden; edog bij aldien ten voorsz. tijde een of meer plaatsen van den Oudraad open gevallen zouden mogen wezen, zullen deselve veertigen als dan de nominatie, ten deelen uit den Oudraad als vooren moeten doen, en wijders tot ijder vacante plaatse twee gequalificeerde persoonen uit de burgerij nomineeren, en daar omtrent precise en met de meeste exactitude in zonderlinge achtinge hebben te neemen, dat dezelve zullen moeten wesen gekomen tot den vollen ouderdom van vijfentwintig Jaaren, ende zulks in het zesentwintigste Jaar getreeden, ende bovendien ook ingeboorene borgers of wel conform het voorgaande elfde artikel voor zodanige verklaard, of wel inboorlingen van de Provintie van Holland ende Westfriesland, en twee jaaren lang met een ingeboore burgers dochter deser Stadt getrouwt, als mede dat dezelve zullen moeten doen professie van de ware Christelijke gereformeerde religie, ende laastelijk dat ook de voorsz. persoonen ten minsten gegoedt zullen moeten zijn tot tien duisent guldens, of immers van haare ouders zodanige erfenisse te wachten hebben. Ende in cas het mochte komen te gebeuren, dat binnen een jaar meer plaatsen in den Oud-

raad quamen te vaceeren, als door het aanstellen van de vijf of zes Schepenen respective zouden konnen worden gesuppleert, zo zullen de verdere plaatsen open gelaten in de suppletie van dien tot het volgende Jaar gereserveert worden, en sal de voorsz. nominatie in voegen als vooren gedaan, ende geformeert zijnde bij de veertigen overgebragt worden aan den president-Borgemeester, om deselve nominatie bij den gerechte naar ouder gewoonte geresumeert ende geëxaminneert zijnde bij den oude en dienende Magistraaten, en zulks bij den Oudraad (zonder de goede luijden van den agten daeronder te begrijpen) gedaan worden electie van een enkel getal bij beslooten biljetten (*), als te weeten het eene Jaar vijf, en het ander Jaar vier Schepenen, dewelke twee achter een volgende jaaren dienen zullen. Ende ten einde bij onkunde ofte in advertentie eenige nominatie zoude

---

(*) Bij besloote biljetten. *Wanneer, ten jaare* 1669, *één der leden genoodzaakt werd, om gewichtige redenen, zig van het Stadhuis te begeeven, voor dat de Electie geschied was, gaf hij zijn stembiljet aan den Burgemeester over, met verzoek om het voor hem in de Zak te willen steeken. Dan de laatstgemelde, hieromtrent bedenking maakende, bragt het in omvraag; waarop besloten werd, dit briefje alleen voor deze reis te laaten gelden; doch dat, in 't vervolg, geene biljetten zouden worden aangenoomen, ten zij ze, na genomen zitting, het gebed gedaan zijnde, met eigen handen in de Zak zijn gesteeken; en dat niemant, die zijne stem hadt ingebracht, zig van het Stadhuis zoude mogen begeeven, voor dat de biljetten geteld, en, met het getal der aanwezende leden, overeenkomstig waren bevonden.* (Resol. van den Oudraad 27 Sept. 1669.)

In laater tijd stelde men hier in minder zwarigheid, wijl een Besluit, van 13 *Septemb.* 1702, *vrijheid gaf, om, in navolging van het oud gebruik, voortaan de Biljetten der afweezenden, tot het verkiezen van Schepenen, aan te neemen, even als of zij zelve tegenwoordig waren.*

de moogen werden gedaan, strijdig jegens de Privilegien ofte ook jegens de verbodene graden van consanguiniteit ofte affiniteit, ende zulks op dat in de gerechte niet meer en zoude mogen zitten als twee van een geslachte, den anderen niet nader bestaande als in den tweeden graad gerekent na de Computatie van de Canonycque rechten, gelijk als zijn broeders en zusters kinderen, welke ook zal worden geobserveert in gelijken graade van affiniteijt of swagerschap in conformite van het Privilegie van den Jaare 1481, zo zal telkens acht dagen voor het doen van de voorsz. nominatie bij de Secretarissen eene lijste geformeert, en in de groote Zaal opgehangen worden, houdende de namen van de Oudraaden, die als dan nominabel en eligbel zullen zijn.

Art. XIV. De goede luijden van den achten, zullen genomineert worden bij de Deeckens van de gemeene Neeringen en Gildens, ingevolge van het accoord in den Jaare 1674, diensvolgens halve opgerecht ende gesloten, zullende die nominatie behelzen een tripel getal, ende gedaan worden ten tijde als tot nog toe gebruiklijk is geweest, dewelke Maandag of Dingsdag daaraan volgende bij den Oudraad (sonder de goede luiden van den agten daaronder te begrijpen) gedaan te worden, electie van een enkel getal sullen die geenen die tot agten worden genomineert ende geëligeert, mede in alles sodanigh moeten wesen gequalificeert als in 't voorgaande articul, ten opzigte van de Schepenen breeder uitgedrukt staat.

Art. XV. De veertigen sullen in Conformiteit van de Privilegien de afgestorven en vacante plaatsen bij besloten biljetten suppleeren, alvoorens de nominatie van Schepenen te doen.

Art. XVI. De Burgemeesteren, Schepenen en goeden luiden van den agten en veertigen invoegen als vooren, voor de eerste maal geëligeert wezende, zullen tot geen actueele bedieningen worden geadmiteert, voor en aleer deselve met solemneele eede sullen hebben verklaart, dat ze na de voorsz. ampten respective niet hebben gesollisiteert, dog zullen gehouden wesen t'elker aankomste voor het aanvaarden hunner bedieningen te doen den eed van zuivering, namenlijk dat zij om 't voorsz. ampt of bedieningen te bekomen, door haar zelven nog door ande-

deren belooft of gegeeven te hebben, belooven of geeven, zullen eenigen giften, gaven of geschenken aan eenige persoonen, 't zij in of buiten de Regeering, zijnde directelijk of indirectelijk in eeniger manieren met beloften onder eede als vooren, dat ingevalle t eeniger tijdt tot haare kennisse zoude mogen komen, dat ijmant buiten haar weeten iets belooft of gegeeven hadde, belooft of geeven zoude, zij 't zelve aan Burgemeesteren aanstonds zullen openbaaren met bekendmaking van de persoon of persoonen, aan dewelke iets belooft ofte gegeeven zoude mogen zijn, of belooft of gegeeven zoude staan te worden.

Art. XVII. Die van den Oudraad en goede luiden van den achten, midsgaders de veertigen zullen in haare Collegien respective rang en sessie hebben na den tijd van jaaren, dat deselve sullen wesen geëligeert, ende de leeden van den Oudraad sullen insgelijks deselve rang en sessie hebben in alle andere Collegien binnen dese Stadt. Edog sal den President Burgemeester in der tijd in alle Collegien presideeren, van welken hij lid is, en voorts alomme zonder onderscheid de preseance en eersten rang hebben.

Art. XVIII. De Thesauriers zullen gekooren worden na het oude gebruijk, bij de gemeene neeringen en de goede luijden van den agten, ende in alles moeten wesen gequalificeert, zoodanig als hier vooren, ten opzigte van de Schepenen geëxpresseert staat, ende sullen deselve Thesauriers mede gehouden wesen, alvoorens tot die actueele bedieninge te worden geadmiteert te stellen sufficante cautie, ende met solemneele eede te verklaaren, dat zij na de voorsz. bedieningen niet en hebben gesolliciteert.

Art. XIX. De Secretarissen in der tijd zullen tot Schepenen nominabel en eligibel zijn, mits deselve sodanig mede in alles zijnde gequalificeert als hier vooren, ten regarde van de Schepenen is gezegt, zodanig nogthans dat deselve geëligeert wordende, ende in functie als Schepenen willende treden, gehouden sullen weesen haare bedieningen afteslaan, en sonder eenige reserve te stellen ter dispositie ende Collatie van den voornoemden Oudtraad, nemaar ingevalle dezelve geneegen waaren in haare bedieningen te blijven continueeren, dat in sodanige cas de-

dezelve verstaan sullen worden onder het getal van den Oudraad te zijn, zonder nogthans daar inne te mogen zitten ofte stemmen, geduurende derzelver bedieningen als alleen tot de verkiezing van de voorsz. Burgemeesteren; dog zo wanneer zij luijden haare bedieningen zouden komen neder te leggen, ende effective afstaan, dat dezelve als dan in den voorsz. Oudraad rang en sessie zullen neemen, sonder eenige formaliteijten van nooden te hebben naar den tijd haarer Electie, mits welke de voorsz. Secretarissen tot Schepenen in maniere voorsz. geëligeert wordende, ende niet geneegen zijnde aanstonts in die qualiteit te fungeeren, dat dezelve a's dan alleen den eed zullen doen als Oudraaden, ende niet als Schepenen, ende dat in soodanigh geval haare plaatsen als Schepenen bij den gereechte zullen vervult worden, bij surrogatie uit de Leden van den Oudraad en anders niet.

Art. XX. Den dag van drie Koningen avond, zal blijven geprefigeert tot bestellingen, ende begeevinge van de Ampten die men van ouds gewoon is geweest te vergeeven, ende sullen diegeenen die van wegen dese Stadt ter vergaderinge van de Heeren Staaten Generaal, midsgaders in de Collegien van den Raad van Staaten, Gecommitteerde Raaden van Holland, ende ter Admiraliteijten, als mede in de Rekenkamers van de Generaliteijt ende van Holland, zullen bij den Oudraad met beslooten Biljetten werden gekoren, maar alle Ampten binne de voorsz. Stadt bedient wordende ter Weeskamer, ende over Godshuijsen, Collonelschappen, Schutmeesterschappen ende het Schoutsampt van agt dagen, midsgaders Heemraadschappen en Bewindhebbers (*) plaat-

(*) De Bewindhebbersplaatsen, *waarvan wij hier vooren gewag gemaakt hebben, na de verandering der Regeeringsform, in* 1747 *voorgevallen, worden, van wegen de Regeering dier Stad, aan zijne Hoogheid, den Heere Prinse van Oranje en Nassau, als Opperbewindhebber en Gouverneur Generaal van de Oostindische Compagnie, voorgedragen; welke den voorgeslagen Persoon, zo dezelve hem aangenaam is, tot Bewindhebber aanstelt. Deeze wijze van verkiezing vindt haaren grondslag in*

plaatsen van de Oost- en Westindische Compagnien, zullen met open stemmen vergeeven worden, ende dat bij voorstellinge of nominatie, of wel bij absolute electie soo als ten regarde van dezelve respectivelijk van ouds in gebruijk is geweest, edog bij aldien het mogte komen te gebeuren, dat ijmant tusschen tijde kwame aflijvig te worden, welkers Ampt ter Collate van den Oudtraad staande, of zonder ondienst niet vacant konde blijven tot den voorsz. dag van drie Koningen avond, zo zal daarinne bij den Oudraad worden voorzien, in voegen ende manieren als vooren, en zulks het voorsz. Ampt bij forme van surrogatie op een ander persoon werden geconfereert.

Art. XXI. En sullen (gelijk voor deezen altijd gebruijklijk is geweest) geene afgegaane Borgemeesters of Schepenen genomineert of ingekooren werden, ten zij dezelve twee volle jaaren in haare respective qualiteijten stil gezeeten hebben.

Art. XXII. Zullende ook in den Oudraad, volgends oud gebruijk gelijk mogen wesen Vader met één Soon, midsgaders twee Gebroeders (*) *en niet meer.*

Art.

in het Staatsbesluit van den 31 *Julij* 1750, *medebrengende* „ *dat door de Leden en Steden daar geen Kamers zijn, welke* „ *gerechtigd zijn, om een of meer Bewindhebbers in eenige* „ *van de voorsz. kamers te hebben, bij vacatuure aan zijn* „ *Hoogheid zal worden voorgedragen, een persoon behoorlijk* „ *gequalificeerd, aan zijn Hoogheid aangenaam, welke ver-* „ *volgends zal werden voorzien van een Missive van zijne* „ *Hoogheid geaddresseerd aan Bewindhebberen van de kamer* „ *daar 't behoord, om aldaar als Bewindhebber aangenoomen* „ *te worden.*" *Op deze wijze geschiedde de eerste aanstelling, ter kamer Amsteldam en Rotterdam, in den Jaare* 1774, *door aanstellinge van de Heeren* Ocke Gevaerts *en* Mattheus Ries.

(*) En niet meer: *Dit Artijkel is door het gebruik niet toepasselijk gemaakt op de Agten, wijl 'er voorbeelden zijn, dat Vader en één Zoon Leden van den Oudraad zijnde, ten zelven tijde een andere Zoon Lid van de Goede Luiden van den Agten geweest is. Het heugt ons (zegt de Heer* VAN DE WALL,

van

Art. XXIII. Voorts zal alle het geene de Regeeringe van de voorsz. Stadt concerneert, ende hier benevens niet specifique uitgedrukt staat, op den ouden voet gelaten, ende dien conform gepractiseert werden. —

Art. XXIV. Ende ten eijnde de bovenstaande poincten ende Articulen te vaster mogen werden gehouden, zonder eenige veranderingen buijten evidente noodzaaklijkheid subject te wesen; zoo is bij den Oudraad goedgevonden, bewilligt en overgegeeven, gelijk bij dezelve goedgevonden, bewilligt ende overgegeeven werd bij desen, dat geene deliberatie zal mogen worden aangesteld, veel min eenige alteratie of veranderingen in voorenstaande Poincten ofte Articulen werden gemaakt, voor en aleer den Oudraad daarop acht dagen te vooren specialijk zal wezen geconvoceert, ende alle absente Heeren ten selven eijnde mede bij missive sullen wesen beschreeven, ende dat als dan niet anders als met sesendertig consonante stemmen tot eenige veranderinge ampliatie of restrictie in den voorenstaande Articulen of Poincten van dezelven geconcludeert, ende vervolgends eenig verzoek aan de Heeren Staaten van Hollant en Westfriesland gedaan zal mogen werden.

Zoo is 't dat wij de zaak en verzoek voorsz. overgemerkt hebben, en de vertoonders willende gelieven nit onse rechte wetenschap souvraine magt en auctoriteijt het voorenstaande geredresseerde Reglement in allen deelen Poincten en Articulen hebben goedgevonden geapprobeert en geratificeerd, vinden goed ap-

---

van wiens aantekeningen wij de Vrijheid genomen hebben, gebruik te maaken) in den Oudraad te hebben gezien, de Heeren Gebroeders Mr. JOHAN *en* HERMAN CORNELIS DE WITT, *den één als Schepen, en den ander als Agt, terwijl hun Vader, de Heer en Mr.* CORNELIS DE WITT *het Burgemeesterschap bekleedde. Thans, zegt zijn Ed. heeft het zelve ook plaats, in den persoon van den Heer Burgemeester* MATTHEUS REES, *wiens beide Zoonen, de één als Schepen en de ander als Agt, te gelijk met hunnen Vader, zitting in den Oudraad hebben.*

approbeeren en ratificeeren, hetzelve bij deesen lastende een ieder dien het aangaan zal, zig hier naar te reguleeren. Gedaan in den Hage onder onsen grooten Zegele hier aan doen hangen, den twintigsten April in 't Jaar onzes Heeren en Saligmaakers een duysent seven honderd en veertigh.

J. H. Wassenaar vt:

Ter Ordonnantie van de
Staaten

Willem Buis.

Van de Regeering der Stad *Dordrecht* gaan wij, volgens ons bestek, over tot de *Voorrechten*, die vrij aanzienlijk zijn, als hebbende zij altoos gehad de eerste Stem in de Vergaderinge der Staaten; 't zij om dat men haar houd voor de oudste Stad van *Holland*, of liever om dat de aloude Hollandsche Graaven hun gebied in of omtrent die Stad gekregen hebben, en tot op Keizer KAREL DEN V aldaar gehuldigt zijn geworden; staande *Dordrecht* daar in gelijk met *Leuven in Brabant.* — Op haare beurt zend ze Gemagtigden in alle de Hollandsche en Generaliteits Kollegien van Regeeringe. Verscheide hooge en aanzienlijke ampten, als het Baljuwschap van Zuidholland, het Raad en Rentmeesterschap Generaal van Zuidholland, het Dijkgraafschap en de drie hooge Heemraadsplaatsen van den Alblasserwaard, het Watergraafschap van *de Craaf*, en eenige andere, konnen niet dan aan Burgers van *Dordrecht* begeeven worden. De Regeering ontvangt Landpoorters, en verleent Brieven van handsluiting, afleiding, daag- en vangbrieven. Zij heeft het regt der Munte. Het regt van *Exue*, of besterfgeld, van allen, die van buiten komende, aldaar eenige erfenis te beuren hebben, bestaande in den tienden penning der aanbestorvene goederen; uitgenomen van de Steden *Haarlem*, *Delft*, *Leiden*, *Amsteldam*, *Rotterdam*, *Gornichem*, *Schoonhoven*, *Briel*, *'s Gravenhage*, *Middelburg*, *Zirickzee* en *Utrecht*, met alle welke dat regt, bij Conventie tusschen gemelde Stad en Steden, over en weder,

ver-

vernietigd is. Van de zulke, waarmede dergelijke Conventien nog niet gesloten zijn, komt het voordeel, daar van vallende, sedert het Jaar 1576, aan het Arme-Weeshuis. Gelijk *Haarlem*, geniet *Dordrecht* het regt van een Scherprechter te mogen hebben, door Keizer KAREL DEN V. genoemt *Meester van den scherpen swaarde.* Die van *Dordrecht* trekt eene Jaarlijksche wedde.

Doch onder alle de *Voorregten*, waar *Dordrecht* mede begiftigd is, munt uit het STAPELREGT. Wij zullen ons niet ophouden om te onderzoeken, of dit woord van Fransche afkomst, dan of het zuiver Duitsch zij. Genoeg is het, dat wij weten, dat de betekenis daarvan is, het Privilegie, aan eene Stad gegund, om te mogen ophouden vreemde Waaren, die daar worden aangebracht, om aldaar te verstapelen (zo als het woord, in zijne eigen betekenis, zegt) en voorts te koop gesteld te worden. Meer Steden zijn met dergelijk Voorregt begiftigd, doch geen van allen zo ruim als *Dordrecht*. De grond tot dit zo wijdlustig *Voorregt* werd geleid, door een Handvest van Graave JAN VAN HOLLAND, verleend 16 Februarij 1298, waarbij bepaald werd, dat de *Markt van Haver alleen tot Dordrecht zijn zou.* Dit werd gevolgd van een ander, waar bij Graaf JAN DE I en Graaf JAN DE II, op den 6 November 1299, aan *Dordrecht* het voorregt vergunden, om de Marktplaats te zijn van die koopwaaren, welke de *Merwede* en de *Lek* afkomen. Dit laatste was zijnen oorsprong verschuldigd aan het gelukkig gevolg van het eerste, en ook aan de bedoeling, die Graaf JAN DE II, als Voogd over den eersten had, om Holland, onder zijn bestier, ten voordeele van zijnen minderjaarigen Neeve, in vermogen te doen aanwassen; en eindelijk aan de bewustheid, die hij had, van het voordeel, welk dergelijke gunsten *Henegouwen* aanbragten. Keizer KAREL DE V verklaarde zig hier op in dier voegen, 3 December 1547, als hij zeide: „ Maer 't fundament van deselve stapele was eerst gheleijt, daer naer in den Jaere 1299 bij
„ wijlen Jan Grave van Hollandt en Jan van Avennes Grave van
„ Henegouwen, onze voorzaten als blijcken mocht bij der Copie van 't selven Privilegie. Ende 't was wel te vermoeden,
„ dat Jan van Avennes Grave van Henegouwen, bemerckende

„ dat onse Graefschap van Henegouwen, met onse Graefschap „ van Hollandt onder eenen Grave ende Heere komen souden, „ 't selve sulcs geraden hadde tot verbetering van Hollandt, als „ gevoeld hebbende die vruchten en profijtten van de stapele in „ Henegouwe daar over veele Jaaren een Stapelstede geweest „ was, te weten, onse Stede Valenchin." Zij dwaalen dus verre van het spoor, die ons zoeken te beduiden, dat het *Stapelregt* moet worden afgeleit van *de Tol*, door de eerste stichters der Stad van de voorbijvaarende Schepen afgevordert. En men heeft alleen maar in overweeginge te neemen, hoe veel verschil 'er is, tusschen *de heffinge van Tol* en de *oprechting van de Stapel.* Men heeft, om dit te staven, alleen bijtebrengen dergelijke Handvesten, waarin het *regt van Tolheffing* en het *regt van de Stapel* duidelijk onderscheiden worden, en te overwegen dat het *Stapelregt* hoofdzaaklijk is ingevoerd, om het *regt der Tollen* te bewaren, en derzelver inkomsten te vermeerderen, zo als hierna blijken zal.

Dan, waarom zal men ligt vraagen, is deze Stapel juist te *Dordrecht*, en op geene andere plaats gelegd? Ter beantwoordinge daar van dient, om dat *Dordrecht*, toen ter tijd, de voornaamste der Hollandsche Steden was, en daarenboven een bekende Koopstad, die van verscheidene Kooplieden en Schepen bezogt werd. Daar bij kwam haare ligging, aan eene bekwaame en wel bevaarbaare Rivier, daar de goederen, uit de Schepen, op eene gemakkelijke en voegzaame wijze, konden ontlaaden worden: een voordeel, dat veele andere Steden ontbrak.

De redenen verder, waarom de Stapel te *Dordrecht*, en op geene andere plaats, gelegd werd, waren, I. de getrouwe diensten, door de Poorters aan de geevers dezer Handvesten beweezen; II. de bevordering van het belang der Kooplieden, en III. de vermeerdering der Graaflijke inkomsten uit de Tollen.

Aangaande de eerste reden, begreepen in de woorden, in het Handvest voorkomende, *omme menighen trouwen dienst, die onse lieue porteren van Dordrecht ghedaan hebben*, heeft men hier te denken aan de standvastigheid, waarmede de *Dortenaars* den Jongen Graave aankleefden, voornamelijk betoond, in de wraak, die hij zogt te oefenen over den dood zijns Vaders

FLO-

FLORIS DEN V, ten einde Graaf JAN, tegen de zamenzweerders, in zijne regten te verdedigen en te handhaven, waarvan het verbond, met Graaf JAN VAN AVENNES gesloten, den zeventienden October 1299, genoeg ten bewijze strekt; als mede de ijver, dien zij betoonden, om AVENNES de voogdijschap te doen opdraagen: zonder nu gewag te maaken van de diensten, die zij s' Graven voorzaten beweezen hadden.

De tweede en derde reden word uitgedrukt in deze woorden: *en om gemeen oorbare al der coepmannen die after onzer lant varen ende om ons ghemeens lands orbare.* Door de *coepmannen* moeten voornaamlijk de vreemde en uitlandsche Kooplieden verstaan worden. De reden, waarom deze, uit de oprichting van den Stapel, meer voordeels zouden trekken, dan de Inlandsche, bestond hier in. De laast gemelden, bij meest alle de Graaflijken handvesten, vrijgesteld en ontheven van Tollen, konden met grooter voordeel hunnen Koophandel drijven, dan de vreemden, die gehouden waren, van hunne Goederen en Koopmanschappen de bepaalden Tolregten te voldoen. De Inlandsche Kooplieden, onder voorwendzel van Tolvrijheid, en van ongehouden te zijn om hunne Schepen en Vaartuigen door Tollenaars te laaten onderzoeken, begonnen, langzaamerhand, van deze Vrijheid eenig misbruik te maaken. In plaats van zulke goederen, welke aan onvrije persoonen toebehoorden, behoorlijk aan te geeven, gaven zij voor, dat dezelve hun in eigendom behoorden. Hiertegen zogt reeds Graaf FLORIS DE V te waaken, laatende, in een Handvest, waar bij hij de Tolvrijheid der *Dortenaars* bevestigde, onder anderen, deze woorden invloeijen, dat de *goeden van de borgeren soo klaarlijk zijn onderscheiden van de gemeenschap van andere goeden in 't selve Schip geladen, dat sij die zonder eenige twijffelinge van gemeenschap onderscheidentlijk kunnen toonen.* Deze voorzorge, om de Graaflijke Tolinkomsten te bewaaren, en de Sluikerije, zo als men nu spreekt, te beletten, was te meer nodig, wijl de Kooplieden, om de Tollenaars te misleiden, de tolvrije goederen in het bovenste deel van de Scheepen laadden, en de onvrije van onderen wegstuwden. Daarenboven begonnen zij bedrog te pleegen in de opgaaven van de grootte der laadingen. In één

 woord,

woord, zij bedachten alle de Konstenarijen, thans nog in gebruik, om de Graaflijken Tollen geheel of ten deele te ontduiken. Even als nu, werden toen de Inkomsten daar door merklijk verkort, en ook de vreemden, die alles moesten aan en opgeeven, te rug gehouden om hunne goederen aldaar te ontladen, of derwaards te brengen. Om dit te verhoeden, was een der hoofdredenen der oprichting van den *Stapel.* Dus moesten de goederen uit de Schepen ontlaaden, en ter Markt opgeslagen worden; waar door de Tolbedienden gelegenheid kreegen om de Tolrechten behoorlijk in te vorderen, en het bedrog, gepleegd ter ontwijking van dezelve, voortekomen. Hierdoor konden buitenlandsche Kooplieden met de inlandsche, die van dit Stapelrecht mede niet vrij waren, markten: zodat de buitenlandsche handel niet weinig werd aangemoedigd. Niettegenstaande hier bij dus hoofdzaaklijk aan de buitenlanders gedacht werd, zo werden de Inlandsche niet vergeeten. Dit *Stapelrecht* gaf aan dezelven gelegenheid, om alle zulke goederen, welke zij naar de binnenste deelen van 't Graafschap Holland, of naar elders, wederom verhandelen wilden, op een algemeene Marktplaats te kunnen inkoopen. Want, daar zij anderzints genoodzaakt waren, om dezelve uit vreemde Landen te doen haalen, konden zij nu, binnen *Dordrecht*, op de gemakkelijkste wijze daar van voorzien worden. Zie daar dan den oorsprong van het *Dordsche Stapelrecht*, en die Stad gesteld tot de algemeene Marktplaats *van alle coopwaardige goeden, dat de Merwe of die Leeke nedercompt, ist in Wijne, ist in Kooren, ist in Houte, ofte in wat goede dat het gelegen is.* In het Jaar 1314, voegde Graaf WILLEM DE IV daarbij, het Voorregt om alle Vaartuigen, die, met Koopwaren gelaaden, uit zee kwamen, *te Dordrecht te doen ontladen, ende weder te laden, ten waer dat enig Schip, dat die Maze inquame, binnen door wilde vaeren, tot Vlaenderen waerts, met zijnere volle last.* Graaf WILLEM DE V breidde de verkreegen Voorregten uit, op den 15 Mai 1355, tot alle Schepen, die den *Rhijn*, *de Waal*, *de Maas*, den *Ysel*, de *Lek* en *Merwe* op en neder voeren; alle welken, die van *Middelburg* en *Zirikzee* alleen uitgezonderd, verpligt werden, te *Dordrecht* Stapel te houden, en Koorn en Zout al-

aldaar te verkoopen en om verscheeten op eenen anderen bodem, zonder arglist, als ook alle ander goed, dat tot den Stapel behoorde. Tot hier toe waren de *Lek* en de *Merwe* de eenigste Rivieren geweest, welke het Stapelregt onderhevig waren. Dan bij dit Handvest werden de goederen, die langs de evengenoemde Rivieren afkwamen, mede onder dat verband gebragt. Ook had voorheen het Stapelregt alleen plaats, in opzigt dier Koopmanschappen, die van boven, langs de twee voornoemde Rivieren, naar beneden werden gebragt. Nu werden daaronder ook bepaald diegeenen, welke van beneden opwaarts gingen. Langs dien weg konden 'er geene goederen, hoe genaamd, in het geheele Graafschap *Holland*, van boven noch van beneden, te water verhandeld worden, of zij moesten te *Dordrecht* verstapeld worden; en, dit niet alleen, maar alle de goederen, daar komende, moesten 'er ook verkogt worden: waardoor de Koophandel aldaar ongemeen moest toeneemen; dewijl zij allen, die goederen in 't klein wilden verkoopen, dezelve aldaar in 't grout eerst moesten koopen.

Maar dit baarde geen geringe jazoulij onder de andere Hollandsche Steden; niet alleen, om dat het haar ongelegen kwam, haare goederen daar ter markt te brengen; maar voornamelijk om dat die van *Dordrecht*, stout op dit Voorregt, goedvonden de ongelden, op den Stapel gesteld, van tijd tot tijd te verhoogen. Eenige Steden, als *Haarlem*, *Delft*, *Alkmaar*, *Amsteldam*, *Rotterdam*, *Schiedam*, *Geertruijdenberg*, *Oudwater*, *Vlaardingen*, *'s Gravezande*, *Naarden*, *Medenblik*, *Enkhuizen*, *Monnikendam*, *Briel*, *Gornichem*, en zelfs eenige voorname Dorpen, verzetten 'er zig tegen. Hertog ALBERT VAN BEIJEREN, om die allen genoegen te geeven, vernietigde, den 17 October 1394, de *Dordsche* Voorregtsbrieven, doch alleen ten opzigte van *Haarlem*, *Leijden*, *Delft*, *Alkmaar* en *Amstelдam*, en de Dorpen, *Wormer*, *Uitgeest* en *Akersloot*; als ook ten opzigte van den Heer VAN ARKEL en zijne Stad *Gornichem*, schoon ook de andere bovengemelde Steden, in het Bestand, met den Hertog gemaakt, begreepen waren. Doch die van *Dordrecht* zeiden dit Bestand, met gemelde Steden en den Heere VAN ARKEL, den 13 Julij 1395, wederom op. Maar Graaf

WILLEM DE VI bevestigde, bij zijne Huldiging, 25 Feb. 1404, alle de voorige Voorregten en Privilegien, en dus ook het *Stapelrecht.* Door Vrouw JAKOBA VAN BEIJEREN werd 'er echter eenige bepaaling op gemaakt. Hertog FILIPS VAN BOURGONDIEN bepaalde hetzelve mede, bij een uitspraak, door hem gedaan, 15 October 1446, over eenige verschillen, ontstaan tusschen die van *Dordrecht* en de Steden van Noordholland en Friesland, inhoudende een bevel, hoe dezelve zig, geduurende den tijd van vijf Jaaren, zouden gedragen; welke uitspraak, genoegzaam, overeenkwam met die schikkingen, welke, den 27 Februarij 1438, gemaakt waren, door zijne Raaden, waarbij die van *Dordrecht*, volgens de bevestiging, door den Hertog daarop gedaan, in het Jaar 1435, niet weinig van hunne voorige regten moesten missen. De Hollanders en *Zeeuwen*, die den IJssel op en nedervoeren, werden daarbij van het Stapelregt bevrijd, daar dezelve, eenige bepaalde gevallen uitgezonderd, volgens de Handvesten van Graaf WILLEM DEN V, van 15 Maij 1335, verstapelen moesten. Het Maasregt, dat hij, bij Privilegie van 11 September 1344, tot allerhande Schepen, zonder onderscheid aan wien behoorende, uitstrekte, werd hier, met betrekking tot de Ingezetenen van Holland en Zeeland, al mede opgeschort. Deze toegevenheid zal, mogelijk, vreemd voorkomen. Dan, men dient daarbij in aanmerking te neemen, dat die overeenkomst alleen gemaakt werd, zo als wij zeiden, voor den tijd van vijf Jaaren, geduurende dat de Graaf uitlandig was. Het was dus voor de Dortenaars het veiligste, zig, geduurende deszelfs afweezen, met iets minder te vernoegen, dan, niet bestand zijnde tegen de onvergenoegde Steden, alles in de waagschaal te stellen; te meer, daar deze toegevenheid, voor dien tijd, niet kon worden aangemerkt als een afstand of vermindering van hun rechte: schoon die van Noordholland 'er niet weinig mede in hunnen schik waren. De tijd van die overeenkomst voorbij zijnde, schoon verlengd in 1453, en ook in 1457, bedienden de *Dordrechtenaars* 'er zig wederom van. Alhoewel, door den Hertog, in 't Jaar 1461, een uitspraak over de verschillen gedaan werd, sleep het nog aan tot in 1469, wanneer KAREL, *Hertog van Bourgondien*, op den 28 Februarij,

daar

daar over een formeele uitspraak deed; 't geen noodzaaklijker was, wijl de twisten, tusschen die van *Gornichem* en *Dordrecht*, zo hoog gereezen waren, dat 'er zelfs, in het Jaar 1462, dadelijkheden waren voorgevallen. Vijf Hoofdmannen werden 'er te *Dordrecht* gekooren, en, op den 25sten Februarij van laastgemelde Jaar, bij klokkeslag, geboden, dat ieder zig, met zijn Harnas en Wapenen, in gereedheid zoude houden, om, op de eerste waarschouwing, met de Hoofdmannen, tegen die van *Gornichem*, uittetrekken. Verscheide punten, dienende tot beveiliging van de Stad en haare Ingezetenen, werden daarbij beraamd, onder anderen, dat een ieder zig, voor den tijd van twee Jaaren, van koorn moest voorzien. Op den 27 Maij daaraan volgende werd bevolen, dat geen Poorter noch Poorteresse, noch Landpoorter, noch eenig Inwoonder, voortaan, naar *Gornichem* zou trekken, op verbeurte van een halve Roede Muurs; en dat niemant zijne dienstboden of kinderen derwaarts zou laaten gaan, op straffe van zelf daar voor aansprakelijk te zullen zijn; en, volgens een Publikatie van den negenden Junij des Jaars 1465, mogt niemand der Poorteren en onderzaten van Zuidholland daar heenen reizen, dan op zijns zelfs geleide; welk gebod, den 20 Sept. 1470, nog herhaald werd. Schoon deze uitspraak niet zeer voordeelig voor die van *Dordrecht* was, bleven zij, echter, nog niet ongemoeit, maar leden telkens aanstoot. Zelfs in 't jaar 1540, brachten vijftien Hollandsche Steden en drie Dorpen hunne klachten, over den Stapel, voor Keizer KAREL DEN V; welke Vorst, echter, op den 18 October des gemelden Jaars het *Stapelrecht* bevestigde, en, bij een nader uitspraak van den 4 Junij 1541, nog nader bekragtigde. Welke sententie en uitspraak nog hedendaags ten rigtsnoer strekt; en waardoor *Dordrecht*, niettegenstaande den wederstand van zo veele magtige Steden, is bewaard gebleven in het bezit van een haarer voornaamste Voorregten. Het zal dus onzen Lezeren, zo wij vertrouwen, niet ongenaam zijn, het gantsche rechtsgeding te leezen, zo en in dier voegen, als de kundige verzamelaar der *Dordsche Handvesten en Privilegien* ons het zelve heeft mede gedeeld, met alle de daar bij gevoegde aanmerkingen van zijn wel Ed. De Sententie zelve is van dezen inhoud:

 „ Kaer-

„ Kaerle bijder gracie Gods Roomsch Keijser enz. enz. Allen den geenen die dese onse letteren zullen zien ofs hooren lesen saluijt. Doen te wetene dat onse lieue ende welbeminde die Burgemeesteren ende Regeerders onser Steden van Delft, Amsterdam, Rotterdam, Gorchum, Schiedam, Alckmaer, Hoorn, Enchuijse, Edam, Geertruijdenberge, Briel, Medenblijck, Monickendam, Woerden ende Naerden, mitsgaders die Regeerders van onse Dorpen Wormer van Vuijtgeest ende Arkersloot bij heure supplicatie ons gepresenteert up een zesten dach van Julio, laestleden in dit Jaer XVC. veertigh hebben ons te kennen gegeeven, hoe dat nae dispositie van gemeenen rechte ende ingeboeren natuurlijck vrijdom eenen eijgelijcken geoirloofd es te hanteeren met allerlije negotiacie allen rivieren, stroomen, wateren ende hauenen, als wesende een eijgelijcken gemeen souden bedwongen te zijne tot seekere plaatsen met Schepen ende goeden te moeten arrsueren, ende die selve goeden aldaer te verbodemen ende verstapelen ouermits dat 't selue een seruijl recht wesen souden contrarie de voorsz. natuurlijke vrijdomme dat nauolgend de voorsz. vrijdomme ende oick exemptie zij suppilanten altijts heure negociatie geëxerceert hebben haelende die selue vuijt die landen van Gulick, Cleue, Geldre, Brabant, Vlaenderen ende elders omme te breugen laux den Rhijn, Maese, Lecke ende andere riuieren in onse Landen van Hollandt (*) sonder aen der Stede van Dordrecht te houden eenig

(*) „ *Wij zagen elders, zegt zijn Wel Ed.* (*namelijk op bl. 991. alwaar gewag gemaakt word van een Provisioneele Sententie, door de Landvoogdesse* Maria *uitgesproken, den 18 November 1539. ten nadeele van de Rotterdammers*) *wat de naaste aanleiding tot dit rechtsgeding gegeeven hebbe. Die van Rotterdam ten uitersten daar over misnoegd, poogden al aanstonds zig te wreeken, en, langs eenen anderen weg, den mislukten aanval te hervatten. Zij deeden door hunnen Pensionaris, een Gorinchemmer van geboorte, en, uit dien hoofden, op het Stapelrecht waarschijnlijk gebeeten, bij de Holland-*

eenig regt van stapel. Ende eijst zoe dat die voorsz. Stadt van Dordrecht niet en behoorden te soucken eenighe nijeuwicheijt. ter

landsche Steden en Dorpen aanzoek doen, om met hun, hier in eene lijn te trekken. Ook slaagden zij daarin zo verre, dat zij twee groote en dertien kleine Steden, nevens drie Dorpen, die in de sententie werden opgenoemd, in hun belang wisten overtehaalen. Men hield onderling verscheiden bijeenkomsten en men besloot aan den Keizer een verzoek te doen, om eene algemeene Vrijheid van het Stapelrecht te mogen verwerven. Men maakten vervolgens een omslag van agtduisent Karels Guldens, tot goedmaking van de nodige onkosten, waar van het bewind den Pensionarissen van Delft en Amsterdam werden handen gesteld. De Dortenaars naauwlijks van dit voorneemen kennis krijgende, lieten niet na hierop een wakend oog te houden, en verzuimden geen tijd om de gepaste middelen te beraamen, ten einde op het verzoek, buiten hun weten niets besloten werd. Men hield daar over verscheide raadpleegingen, en, men besloot eindelijk de Heer Arent van der Mylen *Heeren Cornelisz, met den Pensionaris Mr. Nicolaas Bartholomei (door Aert van der Goes in zijn Register der Dagvaarten, M.* Claes *of* Bartholomei *genoemd) in de maand Junij des Jaars 1540 te senden naar Bruggen, alwaar de Keizer, toen ter tijd zijn verblijf had. Op den vijfden dag der volgende maand volbrachten de vereënigde Steden en Dorpen hun voorneemen en overhandigden aan den Keizer twee bizondere smeekschriften, waar van 't eene in de Fransche, en het andere in de Nederlandsche taal, geschreven was; bij welke zij verzogten, gelijk uit de sententie te zien is, dat de nadeelige uitspraak van Albrecht van Beijeren van het Jaar 1295 mogt worden bevestigd. Des daags daar aan werd daarop het volgende Appoinctement gesteld:* Soit escript a ceulx du Conseil a la Haije qu'ils ouijent les partijes ets informent ou facent informer sur le pretendie dung cousté & daultre pour du tout faire rapport a l'Empereur venant

 sa

ter contrarie heure voorsz. vrijdom desen al niet jegenstaende heeft den selven belieft te vervolgen ende te vercrigen soe zij zeg-

sa majeste en Hollande. Fait à Bruges le VI Juillet. *De Gedeputeerden van Dordrecht vernemende, dat de Keizer eerlang in Holland stond te komen, keerden hier op ten spoedigsten naar huijs, en vertoonden aldaar voorschreven verzoekschriften. De Regeering merkende dat zij bij het Appointement niet gelast waren, om ten principaalen te antwoorden, oordeelde zulks strijdig te zijn tegen de gemeene lands Privilegien, en liet daarom, door den Pensionaris* Bartholomei *de redenen in schrift bevatten, om welke zij meenden te moeten verzoeken, (zo als het stet daar van uitwijst,)* dat zij luijden in processe ordinaris ontfanghen moghen worden, om pertinentelicken teghens eenen eijgelicken heure defensien, die respectieuslicken diversch zijn te mogen proponeeren, om daer naer in desen geordonneert en geappoincteert te mogen worden, bij den Hove van Hollant alleen ofte andere die de Keis. Maj. daarbij sal gelieven te voegen ofte andere regters die sijn Maj. tot dien sijene gelieve sal te ordineeren geappoincteert ende verklaart te worden, als van rechtswegen redene ende gelegenheid van der zaicke bevonden zal worden, te behooren. *Dit geschrift werd den 17 Julij aan het Hof van Holland overgeleverd; en men besloot de Heeren* Jan van Drenkwaart *Schout*, Jacob Willemsz *Burgemeester van s'Heeren wegen*, Willem van der Bies *Jansz.*, Meynart Bartholomeusz van Segwaert, Arent van der Myle *Heeren Cornelisz: Huich* Coel Pietersz, *nevens den Pensionaris* Bartholomei, *te magtigen tot het verder behandelen van zaaken. Eenige tijd daarna, te weten op den zesden dag van Augustus; voldeed de Keizer aan het verzogte van Dordrecht, en verleende het volgende* Interlocutoire Appoinctement. De Keizer gehoord hebbende, 't rapport van den Heere van Assendelft raet presideerende in Holland, op de claghten ende doleancien gedaen bij de Steden van Delft, Amsterdam, Rotterdam ende andere teghene die van der Stede van Dordrecht be- roe-

zeggen van onse voorourders grauen van Hollant, Zeellant ende Vrieslant, eenighe gepretendeerde priuelegie inhoudende, dat al 't

---

toerendt recht van der stapele. Gesien oock de stukken ende munimenten die dezelve parteije ter eender ende ter andere zijde overgeleijt hebben, ende up al gehadt 't advijs van de voorsz. Heere van Assendelft ende andere raeden in Hollant soe heeft zijne Keijs. Maj. bij rijpe deliberatie ende advijs van raede om zekeren merklijcken redenen geordonneert ende ordonneert bij desen, dat de voorn. van Dordrecht binnen drie weeken naestkomende in der voorsz. zaeke antwoorden ende pertinente conclusie nemen sullen, ende ten dien eijnde voor den voorschreven Hove van Holland overgheven, ende exhibeeren binnen den zelven tijdt alsulke articulen als hem goetduncken sal, mitsgaders de stucken ende munimenten, dienende ter verificatie van dien gelijcke, sullen die voorsz. supplianten oijck moghen doen, indient hem luijden gelieft ende goetdunckt eijt meer te willen exhibeeren, ende neijtemin heeft zijn Maj. Gecommiteert ende Committeert bij desen den voorn. Heere van Assendelft, eerst Raed ende Mr. Vincent Cornelisz. Raedt ende Gecommiteerde van de Financien, om de voorsz. partijen voer hem te ontbieden, en met alle geuoeglijcke middelen deselue appoincteeren ende vergelijcken indient mogelijck zij, ingheualle men verstaen de zwarigheden, midsgaders de abuijzen ende gebreeken, wesende op 't voorsz Stapelrecht ende daer aff, ende van hun advijs op al rapport doen, den voorn Houe van Hollandt om oik heurluijder aduijs hier op te hebbene, om al 't zelue bij zijnre Maj. gesien ende verstaan daer inne voorts geordonneert te worden zoet behoeren sal. Aldus gedaen in den Haege in Hollandt den 17 dach Augustus XVCXL. Onderstont geteijckent CHARLES ende mij jegenwoordich VERREIJCKEN.

„ *Hierop zijn de Gedeputeerden naar Dordrecht te rug gekeerd, en is de Pensionaris verzogt geworden, om, ingevolge het voorsz.* Appoinctementen, *een antwoord in gereedheid te brengen. Dit, door hem verrigt zijnde, heeft hij, eens en* an-

't goet dat den Rhijn, IJssel, Maeze, Wael, Lecke ende Merwede nedercompt of up waarts vaaren wil gehouden souden zijn bin-

*andermaal in de maand van Augustus, den Heer van As*sendelft *en Mr.* Cornelis Venant, *verzogt om aan den Inhoud van het voorsz.* appointement *te voldoen. Hierop vervolgends gelast zijnde, om tegen den laatsten dach van Augustus, eenige Gedeputeerden naar s'Hage te schikken, zijn daar toe benoemd geworden, de Schout* Jan van Drenckwaart, Willem van der Bies Jansz., Arent van der Myle Heeren Cornelisz *en* Huich Coel Heeren Pietersz. *Dezelve werden ter bestemder tijd en geduurende de vier eerste dagen van September tegen hunne tegenpartijen gehoord: doch dezen verklaard hebbende, zig in geene overeenkomst te konneu inlaaten, besloten Commissarissen tot het opmaaken van het Proces verbaal. Den vijfden keerden de Gedeputeerden te Dordrecht te rug, de Pensionaris Bartholomei volgden hen drie dagen daaraan, welke verslag deeden van eenige misbruiken, die voorgewend werden in 't stapelregt gepleegd te zijn. Men verzogt hem daarop een schriftelijk antwoord op 't papier te brengen. En hier mede vertrok hij den vijftienden September weder naar s'Hage en verzogt aan 't Hof, om, ingevolge het verleende* appoinctement, *aan den Keizer, van het gehandelde verslag te doen, en het gewijste advijs over te zenden. De Heer van* Assendelft *nam zulks op zig. Onze Pensionaris Bartholomei gaf hier van in allerijl kennis aan de Regeering en vertrok daarop naar Brussel, waar een algemeene dagvaart, van alle de Staaten deser Landen, tegen den twintigsten September beschreeven was, het verslag daarvan vindt men in de Registers van Mr.* Aart van der Goes, *volgens de vernieuwde uitgaave bl.* 602. *en uit daaruit ziet men, dat aldaar weinig verrigt werd, zijnde met hem Pensionaris aldaar tegenwoordig,* Arent van der Myle *en* Huich Coel *bovengemeld, welken den drieëntwintigsten de reise naar Brussel aannomen. Daar gekomen, werden zij onderrigt, dat 's door sterk aan*zoek

binne Dordrecht stapelrecht te houdene ende hebben; die van Dordrecht voorsz. gepoocht 't voorn. gepretendeerde subreptijf [illegible] Oc-

zoek der partijen, de Heer van Asſendelft, *met alle de ſtukken bij den Keizer ontboden was, zonder dat tot hier toe, aan den Inhoud van het Appointement geheel voldaan was geworden. Die van Dordrecht hier over gelijk men ligt bezeffen kan niet weinig verlegen, ſchreevenze zulks terſtond over aan de Regeering van Dordrecht, welke op hun verzoek, nog drie Gedeputeerden, te weeten den Schout* Jan van Drenkwaart, Ocker Heeren Jansz. *Theſaurier en* Jan Bol *hun toevoegden, en die dan ook den vijfden October te Bruſſel kwamen. Men raadpleegde ernſtelijk, hoe zig in deze omſtandigheden te gedragen, en., na dat de Heer* van Asſendelft, *drie dagen daarna mede te Bruſſel was aangekomen, lieten zij niet af, bij hem, om, op de bevordering van hunne zaak ten ernſtigſte aantehouden. De Schout en Penſionaris verzogten ten dien einde, ook een afzonderlijk gehoor bij den Keizer, en overhandigden, den negenden dier maand aan denzelven, daarbij het ſmeekſchrift. Zijne Maj. beſloot hierop een einde van zaaken te doen maken, en voegde aan de Heer* van Asſendelft *tot mede Commisſaris toe Mr.* Pieter du Bruel, *Raad en Advocaat van den grooten Raad van Mechelen, ten einde die beide Heeren de overleverde ſtukken van partijen zouden onderzoeken, en daarvan na hunne bevinding verſlag doen aan den Secreten raad, binne korten dagen werd hier aan voldaan, zo dat op den agttienden dach van dezelfde maand October, de bovengemelde ſententie ten voorſchijn kwam en openlijk werd uitgeſproken.*

„*Ligt is 't bezeffen, met welk een genoegen de Gedeputeerden naar huis keerden, en met welk genoegen en blijdſchap de Penſionaris* Bartholomei, *die zig daarin zo loffelijk gekweeten had, aldaar verwelkomd werd. Men riep eerlang* (31 *October*) *de Gemeente, in het Klooster der minnebroederen bijeen, om aan haar van den uitſlag der zaaken kennis te geeven,*

en

Octroij ter Excecutie te willen doen leggen aen der suppliantem goeden ende Schepen, soe dat sij 't selve hebben Hertoge Aalbrecht in Beijeren, Graue van Hollant ons voersate verthoont, die den selue van Dordrecht doen roepen heeft om de saake te verantwoorden ende te verthoonen, blijcke van heure pretens recht van den stapel. In welke sake alsoe die van Dordrecht neijt gecompareert en zijn zoe heeft die voorsz. Hertoge Albrecht met zijnen raede voor eenige decisie eerst geuisiteert die registeren ende briuen van denselven van Dordrecht, mitsgaders 't bescheijt van den suppljanten ende 't selue in lange geuisiteert zijnde, heeft vuijt rechte wetentheijt bij aduijse van zijnen raede gewesen, dat die suppljanten ende heuren poorteren ten eeuwigen dagen vrij ende quijt wesen sullen van stapelen ende alle ongelden van dien als die de beste ende oudste briuen hebbende waren, belouende sulcx den suppljanten ende voorsz. vrijheijde te stijuen ende te sterken doende alsoe 't voorsz. subreptijf Octroij te nijeutten, zoe dit al breeder blijcken mach bijder voorsz. sentencie, welke sentencie bij Hertoge Willem in Beijeren specialijk geconfermeert es geweest, ende dat hoewel die van Dordrecht bij tijden van Oorlogen ende diuisien de Schepen hebben willen dwingen tot heure gepretendeerde stapel die suppljanten daer af geaduerteert hebben daer tegens met Justicie wederstaen gehadt daer van noch eenige procesfen hangen ongedecideert (*onder anderen met Gornichem*) ende sonderlinge tusschen den voorsz. van Dordrecht ende dien van Rotterdam, ende dat die van Dordrecht van dage tot dage poegen meer en meer ouervallen,

---

en de sententie des Keijzers, waarvan de Pensionaris een bezegeld affchrift had mede gebragt, in 't openbaar voorteleezen. De reeds genoemde Gedeputeerden werden te gelijk gelast, om de reis naar den Haag weder aanteneemen, ten einde aan de verdere inhoud der sententie te voldoen; van welke last zij zig, op den vijfden November daaraan kwamen te kwijten, gelijk uit de nadere verklaaring van den 4 Junij 1541. *gezien zal worden.*

len, den suppliancen willende nijet alleen dat die schippers verstapelen souden sekere sorte van coepmanscepe, die de vreemde gewoenlijck zijn te verstapelen, maer oick 't guent dat eijmant tot zijn zelfs behoefte gecocht heeft, ende oick loot, kenip, kaese, hoepen, claphout, alle hout daer die bijle of saege doer geweest is appelen ende diergelijken, ende boven al dezen porgen hen die voorsz. van Dordrecht alle dagen meerder en meerder loon, en andere oncosten uit stapelrecht op te stellen, midts welcken die coopluijden dickwijle schuwen onsen landen, ende vertrecken eenige burgeren vuijt die plecken, daar de suppliancen residdeeren tot andere plaetsen die vrij sijn van den voorsz. stapelrecht, ende dat noch erger is, soe wanneer eenige scippers ongeuaerden van geuangen, ende heur scepen en goeden benomen te werden, gedrongen worden te Dordrecht aen te leggen om pretens recht van stapele te houden, soe wordt der coopluijden goet vuijt haer eigen oft andere goede ende dichte scepen verbodemt en ondichte scepen der scippers van Dordrecht toebehoirende, doer 't welcke nijet alleen heure goet verargent word, maer oick somtijden verdrenckt met het voorsz. ondichte scip, ende moeten die coopluiden den scippers van Dordrecht soe veel loon geuen alst hen luijden blieft te eijsschen. Ende boven allen desen en wille deselve scippers van Dordrecht niet met coopluijden goet afvaeren sonder ten volle beuragt te zijne, hoewel die coopman ouerloon presenteert, poghen oick die voorsz. van Dordrecht 't voorsz. pretens stapelrecht te extendeeren op de scepen ende goeden die up een mijle ofte meer der voorsz. Stede van Dordrecht nijet en genaeken, ende oick die ter zoute Zee inne comen willende ter maelstede van den suppliancen wesen, sonder die Stede van Dordrecht te genaken, soe dat al waere 't voorsz. pretens priuilegie van stapelrecht bij den voorsz. van Dordreeht deuchdelijcken vercregen, ende up den suppliancen ons goetwillige onderssaten geëxtendeert mochte worden nijetemin omme 't voorsz. onbruijck, ende omme groote twisten ende onminne te scuwen, wel behoort den voorsz. van Dordrecht 't pretens priuilegie benomen of gereuoceert te zijne tot voirderinghe van der coopmanscepe ende mitsdijen, oick augmentacien van onsen tolrechten versoukende, daaromme de voorsz. Supplian-

plianten in effect, dat hem luyddn ende anderen van onsen voorsz. landen van Hollant toegelaten zouden zijn, vrij vranck ende onbelet te mogen varen, nederwaarts ende opwaarts deur die riuieren van den Rhyn, Wael, Maeze. Leck, Ysfel ende Meruwede, zonder gehouden te zijn eenichsfins te verstapelen binnen de voorsz. Stede van Dordrecht achtervolgende, der voorsz. Sentencie van Hertog Aalbrecht gegeven (2 January) in den jare XIIIc drie en negentich, ende dat die voorsz. sententie bij ons soude geconfirmeert zijn. Welcke requeste ende supplicatie es bij ons gesonden geweest aan onsen lieuen ende getrouwen eersten ende anderen onse raiden in Holland ompartijen daarin gehoord, ons rapport te doen. Ende dien achtervolgende hebben de die van Dordrecht voorsz. geantwordt voor ons voorsz. Rade in Hollandt, zeggende dat de voorsz. Stadt Dordrecht onder andere Preuilegien verheist es van een Priulegie haer verleent ende geoctroijeert, bij wijlen hooger memoiien Jan Graue van Hollant, Zeellant ende Vrieslant, daer bij hem luijden een euwig, en continuelle maret van alle coopwaarige goeden in der Merwede en Leck commende, gegunt es (in dato 6 Novemb. 1299.) zonder wederseggen van gemande ende es tselue verleent in remuneracie van de weldaden ende groote diensten heure princen bewesen, ende oick om den ghemeene oerboer nijet alleen van den gemeenen Coopman, maer mede van den gemeenen lande als den text, vant selue priulegie claerlijk inhout interdiceerende, den thollenaere van Geervliet ende Stremonde gheen goeden te laaten pasfeeren, zonder litteijcken vuijtter wissele van Dordrecht daer bij gebleecken; deselve goeden aldaer geeocgt te wesen, dat vijt concessie van de voorsz. priuilegie zijn oock onse demeijnen vermeerdert ende sonderlingen, onse tollen aldaer. Zeggen noch te hebben een ander priuilegie gegundt in den jare XIIJcXLIIIJ bij wijlen Willem, Graue van Henegouwen van Holland, Zeelant ende Heere van Vrieslant, daar bij hem luijden verleendt wordt, dat alle cogen evers ende hulcken ende alle Schepen die met Coopmansgoeden geladen zijn van der Zee comende in de Maze upcomen, zullen mit heure volle last tot Dordrecht aldaar ontladen ende wederlaeden, in welc priuelegie onse voorsate bekent 't zelue te wesen tot sijnre profijt ende oir-

oirboer van 't gemeene lant ende oock van onse voorsz. Stadt van Dordrecht, daer mede men verstaen magh, dat de voorsz. Stapel boven memorie van alle menschen prouffijtelijck ende, oirbaerlijck geweest te hebben, ende van desen wordt die van Dordrecht niet alleen gegundt de executie maer mede geboden, en beuolen de bailliu ende rentmeester van Zuitholllant doen wesende ende toecomende met alleen welgeboren luijden Steden en gemeenten, dat zij luijden zonder ander beuel te verwachten altoos bereit soude weesen te helpen houden ende te doen houden, t'inhoudt van den voorsz. preuilegie en ander onwilligen goeden mitterdaat te verhaalen de costen, scaden ende intresten die zij luijden ende de Stadt van Dordrecht vuijt saecken van onwilicheit gehadt souden hebben. 't Selve Priuilegie es oick naar dien verbreet ende geamplijeert, bij wijlen hooger Memorie Hertog Willem van Beijeren, Graue van Hollant, die de voorsz. stapele tot Dordrecht nijet alleen geleijt en heeft van coop warige goeden in den voorsz. drie riuieren, maer mede die in den Rhijn, Wael ende Ysfel arriueeren soude, ende dat om menigen getrouwen diensten, die zij luijden van Dordrecht hem bewesen hadden alst blijkt bij den voorsz. priuilegie inhoudende, dat al 't goed dat den Rhijn, de Maeze, de Wael, de Ysfel, Leck en Merwede nedercomen zal oft upwaert varen, waer van daen dat compt oft wien dat toebehoort tot Dordrecht comen sal, ende rechten Stapel aldaar houden vercocht ende vermeten worden op een andere bodem, in welcke priuilegie alleenlijk uitgesondert zijn onder seekere restrinctie de poerters van Middelburg Ziricxee ende Dordrecht, door welke exceptie alle andere goeden van waer zij ook wesen mogen onder tselve Priuilegie gecomprehendeert zijn ende sculdich hen daer naer te reguleeren. Ende achtervolgende de voorsz. priuilegien zijn zij luijden van Dordrecht geweest in Posfesfie van dien, ende dit van soe lange tijdt dat men ter contrarie bij memorie van menschen nijet en gedenkt sulcx als zij luijden noch zijn tegens alle de voorsz. requiranten nijemant uitgesondert zeggen dat heure voorsz. priuilegien bij verscheiden Vonnisfen ende excecutie ten diversche tijden geconfirmeert zijn, soo in onse groote raide als in ons Hof van Hollant. Ende aangaande die gegeven soe de Supplianten zeggen

bij wijlen *Hertoge Aalbrecht* antwoerdende, feggen die voorfz. van Dordrecht defelve te wefen nul ende van geen der waerden gemerkt, dat zij luijden maer eens geroepen hadden geweest, en dat die dagh beteijkent was geweest up een Sondach, oick dat hem luijden van rechtswegen nijet geraden, en was als doen te compareeren in de prefentie van de voorfz. Hertogen Aelbrecht, in wiens ongenaeghe zij luijden ten aenbringen van heure vijanden ende quaetwillige waeren, fulx dat die plaatfe daer fij gedaegt waren voor hen luijden nijet fekere en was, ende hadden oock 't voorfz. Pretens fentencie noijt effect geforteert, want dat niet jegenftaende hadden zij luiden altoos gebleuen in posfesfie ende gebruik van de voorfz. Stapel tgeene dat veel van de Suppllanten wel wetende, ende kennende t'recht toebehoorende der voorfz. Stede van Dordrecht, hadden diuerfche ftonden heure befloten brieven gefcreven aen die van Dordrecht begeerende gracie voor fommige perfoonen ende goeden van de voirfz. Stapelrecht concludeerende die voorfz. van Dordrecht, dat de Suppllanten fouden verclaert worden in heur verfouck ende conclufien niet ontfancbaer ende ingevalle van ontfancbaerheid, dat tfelve verfouck hem luijden foude ontfeijt zijn, ende zijluijden daer af geabfolueen. Daerop die fupplianten gerepliceert hebben, allugerende veel redenen ende motijuen perfisterende in heur voirfz. fupplicacie. Ende hangende die procedueren voirfz. fo zijn genocht metten fupplianten die Burgemeefteren ende regeerders van den fteden van 's Hertogenbosfche Grave Reijmerswale, Tholen ende andere (*als Antwerpen en Utrecht*) tenderende ten feluen fijnen als die fupplianten amploijeerende die redenen ende middelen bij den fupplianten geallegeert, ende noch anderen die zij luijden bij gefcrifte ouergegeeven hebben. Ende na dat wij zekere commisfarijfen geordonneert hadden, om partien voer hem luijden te roupen ende dien vereenigen waert doenlyck, foe zijn de voirfz. partien voer hen gecompareert, maer en hebben niet connen ouercommen, ende daer omme hebben wij bij ons ontboden ende doen commen alle die ftucken aen bel de feide ouergegeuen, ende oick feker proces met informacij hanordinaris tusfchen dien van Rotterdam ende Dordrecht, dat hangende was in onfen voirfz. raidt van Hollant, ende hebben alle

le die voirsz. stucken en brieuen ende bescheijt van den voirsz. partien wel ende rijpelicken gedaen visiteeren rapporteeren, ende in onsen raidt neffens ons wesende delibereeren ende geconsidereert dat te considereeren staet. — Wij met rijpe deliberatie van raide hebben gewesen ende wijsen, mits desen onse sententie diffinitijf ende voir recht den Suppliauten ende geuochden nijet ontfancbaer noch gefondeert in heure requeste te fijnen ende conclusien in der vougen ende manieren so zij luijden die genomen hebben. — Verclaeren ende ordonneeren dat die voirsz. van Dordrecht zullen behouden den Stapel ende recht van dien ter plaetsen tegens persoonen up de goeden ende met sulcke limitacien ordonnancien restrinctien ende modificacien als wij dat verclaeren ende ordonneeren zullen. Ende om daer toe te comen ordonneeren dat de voirsz. partien heure gedeputeerden zeijnden ende schikken sullen souffisant beutel ende instructie bijnnen der plaetsen van den Hage upten 17den dach van November naestcomende ende aldaer te compareeren voir heeren Gerard heer van Assendelft, riddere eerste raedt presideerende in Hollant ende meester Pieter du Breul, raedt ordijnarijs ende onse advocaat fiscael, den wolcked wij Committeeren om in heure handen te neemen, alle die stucken bij den partien up tvoirsz. different gedient deselven partien te hooren up die limitacien ordonnancien restrinctien ende modificatien van goeden persoenen ende plaetsen bouen gementioneert, ende up den abuijsen ende inconuentien die ter causen van den voirsz. Stapel souden mogen gebeuren deselue partien te vergelijken, ende bij heure consente die ordonnancie bij gescrifte te stellene, indient doenlijck es, indien nijet verbael van alles te maacken, ende ons oft onse lieue ende seer beminde zustere die connighenne douagiere van Hongarien van Boheeme regente &c. rapport te doene om als dan zulx te versien, dat elc zal weten hoe dat hij des aangaende hem sal moeten reguleren met Inthimacie, dat indien de voirsz. parthien commen of nijt mit instructie ofte zonder instructie die voirsz. commissarissen zullen voorts procedeeren, als behooren sal ende sij beuinden sullen van doene. Ende hier mede doen wij te nijeten alle de processen tusschen de voirsz. parthien off eenighen van dien als

Nn 2 noch

noch ongedécideert hangende ter caufen van de vorfz. Stapel foe voor onsen grooten raiden onsen raedt in Hollant als elders. Des toirconden hebben wij onsen zegel hier aan doen hangen. Gegeven in onser Stadt van Brussel den XVIIIden dach van October in 't Jaar ons Heeren, Duijsent vijfhondert veertich van onsen Keiserijken XXII. en van onsen rijcke van Castilien ende andere LXXVste.

(*Op de plooije flond geschreeven*)

Bij den Keizer en zijne Rade

Verreijken."

Na dat, zo als hier vooren gezegd is, de Gedeputeerden van *Dordrecht* naar 's Hage weder gekeerd waren, verscheenen dezelve, den 5 November, voor Commissarissen, die, van 's Keizers wegen, gemagtigd waren, om partijen nader te hooren, over de *Limitatien*, *Ordonnantien*, *Restrictien*, en *Modificatien*, onder welke de Stedelingen in 't bezit van 't Stapelregt zouden blijven. Daar gekomen zijnde, maakten zij aanstonds zwaarigheid, om zig met partijen in eene gerechtelijk onderhandeling in te laaten; meenende dat derzelver algemeene Procuratie niet genoegzaam ware, maar dat ieder hunner, bij een bijzondere of *speciaale*, zo als men gewoon is te zeggen, behoorde gemagtigd te zijn. Hier aan door de Steden en Dorpen voldaan geworden zijnde, gaven Commissarissen, aan die van *Dordrecht*, eenige bijzondere poincten over, ten einde daarop derzelver bedenkingen intebrengen. Intusschen deeden Commissarissen hun best om partijen te bevredigen; doch vruchteloos: zo dat, op den 18 van dezelve maand, het Proces verbaal reeds gesloten werd. Vier dagen daarna gingen Commissarissen, in persoon, naar *Dordrecht*, om het oorspronglijk Privilegie van Hertog Willem den V, van den 15 Maij 1355, van nabij te zien, en daar van een *Vidimus*, zo als men het noemt, te neemen. Sedert dien tijd bleef de zaak, een geruime poos, rusten, terwijl de vereenigde Steden en Dorpen geen aanzoek tot afdoening deeden.

Dit de Magistraat van *Dordrecht* niet naar den zin zijnde, gaf zij last, aan den Pensionaris, om de zaak te bevorderen. BARTHOLOMEI vertrok, ten dien einde, in de maand Januarij 1541, na *Binch*, in Henegouwen, tot de Landvoogdesse. Deeze stelde hem, op zijn aanhoudend verzoek, een brief ter hand, voor den Heer VAN ASSENDELFT, die daar bij bevel kreeg, om de stukken, door partijen overgeleverd, bij het Hof van Holland te doen onderzoeken, en dezelve, nevens zijn advis, aan de Landvoogdesse overtezenden. BARTHOLOMEI vertrok, in allerijl, daar mede, in de volgende maand, naar 's Hage, en bewerkte, bij den Heer VAN ASSENDELFT, dat daar eerlang aan voldaan werd. Intusschen deed die arbeidzaame Staatsman, op den 18 April, aan zijne Committenten verslag; die, nevens hem, eenige Heeren magtigden, om aan de Landvoogdesse een spoedige afdoening van zaaken te verzoeken. De Pensionaris werd gelast, zijne reize te verhaasten, en haar te verzoeken, dat de Advocat Fiscaal PIETER DE BRUEL mede mogt gemagtigd worden, om de zaak ten einde te brengen. Aan dit verzoek werd door de Gouvernante voldaan. De verdere Gecommitteerden, den laatsten April, mede te *Brussel* gekomen zijnde, maaktenze terstond hun werk, om zig van den opgedraagenen last te kwijten. Zij ondervonden, al aanstonds, zeer veele zwarigheden, doch kwamen die, zonder merkelijken tegenstand, eerlang, te boven; in dier voegen, dat de nadere Verklaaring, reeds op den 4 Junij, op naam des Keizers, ten voorschijn kwam.

Deze Verklaaring bestond niet alleen in een volledige uitspraak van het geschil, maar ook in een gedeeltelijke bevestiging van 't *Stapelrecht* ten voordeele der Stadt *Dordrecht*; met bijvoeging van alle de Articulen, daar toe behoorende. Deze Ordonnantie, bestaande in vijfenzeventig Articulen, dient als nog ten richtsnoer voor dit uitmuntend Voorrecht. De meergemelde Heer VAN DE WALL heeft, op deze Ordonnantie, verscheide lezenswaardige aanmerkingen gemaakt, waarvan wij 'er nog eenige weinige zullen afschrijven.

In de eerste van die zegt zijn Wel Ed. wanneer men op den geheelen Inhoud van dit stuk (dat men vindt in de *Privilegien van Dordrecht*, bl. 1004-1019.) naauwkeurig acht geeft, zal een

 op-

opmerkzaam Leezer haast gewaar worden, dat het *Stapelrecht* daarbij merklijk is besnoeid geworden. Trouwens, het moest beantwoorden aan de benaamingen van *Limitatien*, *Restrictien* en *Modificatien*. Niet slegts verscheidene goederen en Koopmanschappen, weleer aan het *Stapelrecht* onderheevig, maar ook bijzondere persoonen en plaatsen, werden, in bijzondere gevallen, meer of min, daarvan vrijgesteld. Ja, dat sterker spreekt, een der voornaamste binnenlandsche Rivieren, te weeten *de Yssel*, zo duidelijk, in het jaar 1355, tot eene Stapel-Rivier gemaakt, en niet zeer lang te vooren, bij eene uitspraak van de Landvoogdes, daarvoor erkend, werd, in verschillende opzigten, met zulk eene vrijheid begunstigd. Dan, niet tegenstaande dit alles, verdient dit stuk eene bijzondere overweeging, als zijnde het voornaamste rigtsnoer, waarnaar het droevig overschot van het voorheen zo uitgebreid *Stapelrecht*, nog heden daags behandeld wordt.

In Art. I. worden bepaald de goederen, welke het *Stapelrecht* thans onderhevig zijn, met bijvoeging *ende geen andere;* waar op zijn Ed. aanmerkt, dat dit strijdig was tegen de Privilegien van 1299 en 1355, bij welke *alle coopwaerlijke ghoede en alle goed*, zonder uitzondering, aan het Stapelrecht onderhevig was gemaakt.

In Art. II. word gezegd *dat alle Coopluijden* enz. Dus worden de Koopluijden (zegt zijn Ed.) van alle plaatsen, zonder eenig onderscheid, onderzaaten en vreemden, onder verpligting gebragt, om hier ten stapel te komen. Het verdient, echter, eenig onderzoek, of de Koopluiden van zulke Steden en Dorpen, welke in de Sententie van 18 October 1540, niet als partijen bekend staan, daaronder ook bedoeld zijn. In het Jaar 1547, werd zulks, door die van *Schoonhoven*, openlijk ontkend, meenende, dat, langs dien weg, niet alleen een aanmerklijk nadeel, aan alle de *Hollandsche* en *Zeeuwsche* Steeden in het gemeen, maar in het bijzonder aan *Haarlem*, *Leiden* en *Gouda*, welke daarop niet gehoord waren, zou worden toegebragt. Vooral konden zij dit niet overeenbrengen, met de bijzondere Stapelvrijheid van *Middelburg* en *Zirickzee*. Dan die van *Dordrecht* merkten daarop aan, in de eerste plaats, dat de woorden van

dit

dit Artijkel geene *uitzondering* maakten, en van alle Koopluiden spreeken. Ten tweeden, dat indien die opvatting doorging, de onvrijen zig, eerlang, met de vrijen zouden vereenen; waardoor het gantsche *Stapelrecht*, binnen korten tijd, van zelven tot niet zou loopen. Ten derden, dat langs dien weg alle afgedaane regtsgedingen, van nieuws, wederom zouden levendig gemaakt worden. Ten vierden, dat dan ook allerhande goederen, die van ouds aan het *Stapelrecht* onderhevig waren, en toebehoorende aan de zulken, welke in dit Proces geene partijen geweest waren, voor *Stapelgoederen* zouden mogen gehouden worden; 't geen regtstreeks strijdig was tegen het eerste Artikel van deze Ordonnantien. Ten vijfden, dat insgelijks de *Stapelrechten*, die, bij deeze verklaaring, merklijk verminderd waren, ten aanzien der laastgemelden, ook op den ouden voet behoorden te worden ingevorderd. Ten zesden, dat ook de vrijdom der goederen, langs *den Ysel* komende, ten hunnen opzigte zou dienen optehouden. Ten zevenden, dat de Steden en Dorpen, bij derzelver Request, aan den Keizer verzogt hadden, niet alleen om de *Stapelvrijheid* voor zig zelven, maar ook voor andere van zijner Majesteits landen. En eindelijk, ten agtsten, dat het *Stapelrecht*, zo wel ten aanzien van *Middelburg*, als van *Haarlem* en andere Steden, op den duur werd onderhouden, en dat de laatstgemelde Stad de boete, bij deze Ordonnantie bepaald, voldaan had. Deeze redenen, die in 't midden van de meergemelde Sententie van den 3 December 1547 in het breede werden uitgehaald, zijn zekerlijk van klem. Doch om onze gedachten recht uit te zeggen (zegt zijn Ed. verder) zo is de gemaakte zwarigheid, ten aanzien van *Middelburg* en *Zirickzee*, hierdoor niet opgeruijmd.

Deeze Steden waren immers, in het Jaar 1379, van het *Stapelrecht* vrijgesproken; en *Middelburg* was, bij eene Sententie van den Grooten Raad van *Mechelen*, in het Jaar 1553, in zijne vrijheid bevestigd. Doch men zou daartegen konnen inbrengen, dat de uitspraak van 1379 haar beslag niet kreeg, en dat de Sententie van dat Gerechtshof, door eene laatere Ordonnantie van den Souverain, stilzwijgende vernietigd word, en dus van zelve haare kracht verliest, vooral, wanneer de Sententie, bij

eene nadere uitſpraak, in eene *Proviſioneele Sententie* veranderd word, gelijk, naar de meening van *Dordrecht*, door de ſecreete Raad des Keizers, op den 8 Maij van het Jaar 1542, geſchied is. Men zou (zegt zijn Ed.) daartegen veel konnen inbrengen; maar zo wij naar waarheid willen te werk gaan, komt het ons voor, dat *Middelburg* en *Zirickzee* in dit Artikel niet bedoeld zijn, en dat de woorden *alle coopluiden* moeten verklaard worden, alle kooplieden, welke bij geene bijzondere Privilegien zijn vrijgeſteld. Kan men met eenigen ſchijn vermoeden, dat deeze twee Steden, waar van de eene, toen ſlechts agt Jaaren geleden, nog zo daadelijk in haare vrijheid was bevestigd geworden, zig in dit gantſche regtsgeding hebbe ſchuil gehouden, indienze eenigzints begreepen had, dat haar regt daar bij ſtond verkort te worden?

Nog wordt in het II. Artikel geſproken van koopmanſchappen, die de Rivieren de Merwede of Leck *nederwert* komen, met onderſcheid van de Steden op die Rivieren boven de Stad Dordrecht gelegen, volgens het III. Art. Dit, zegt de kundige Schrijver, vergeleken met de woorden in dat Art. vervat, lijdt geen twijffel, of alle goederen in het I. Art. vermeld, ſchoon niet rechtſtreeks geſchikt naar Steden op plaatſen westwaards en beneden Dordrecht gelegen, en dus genoodzaakt langs de Stad te komen, maar de Merwede of de Leck afgebragt wordende, moeten ten Stapel komen. Dit gaat zo verre, en van ouds heeft men het op den voet altoos begreepen, dat een ſchip, met Stapelgoederen gelaaden, komende van boven, en de Merwede of Leck raakende, ſchoon beſtemd naar Steden of plaatſen, oostwaards of boven de Stad gelegen, genoodzaakt zijn, alvoorens de lading te losſen of op te ſlaan, en daarmede ten Stapel te komen; kunnende niet eerder, dan na de verſtapeling, derwaards weder opvaaren. Indien deze voorzorg niet in acht genomen ware, zouden *Gornichem*, *Schoonhoven* en andere plaatſen ten Oosten van *Dordrecht* geleegen eerlang het Stapelrecht, en, langs dien weg, een groot deel van den Bovenlandſchen handel aan zig getrokken hebben. Om, echter, aan de behoeften der in en opgezeten van die plaatzen, in redelijkheid, te gemoet te komen, zonderde de Keizer daarvan uit zulke goederen, welke zij, tot hun

hun daaglijks beſtaan, van noden hadden. Door welke uitzondering, volgens den bekenden regel van Rechten, het algemeene Stapelrecht, ten aanzien van anderen te ſterker bevestigd word.

In Art. VII. wordt gezegt; *Dat onder het koorn niet zal begreepen zijn, 't gewas gevallen beneden* Vianen, *of in de Landen van* Heusden *en* Altena *en daar beneden, dat een Landman, van zijn eigen gewas, in ſakken te* Gornichem *of in een andere Stadt ter markt wil voeren, zonder* voorbij Dordrecht te pasſeeren. Op deze laaste woorden, *ſonder voorbij Dordrecht te pasſeeren* tekent den Heere VAN DE WALL het volgende aan: dus moet al het gewas van 't Land van *Heusden* en *Altena*, en daar beneden geleegen, midsgaders van de Landen leggende beneden *Vianen*, wanneer 't langs Dordrecht gevoerd wordt, verſtapelen; ſtrekkende de hierbij bepaalde vrijheid zig niet verder uit, dan tot veldvrugten, welke te Gornichem, of in een van de andere Steden, door den Landman van zijn eigen Akker (in ſakken) ter markt gebracht worden. Onder de Landen *beneden Vianen*, moeten, buiten twijffel, ſchoon het volgende Artikel in het bijzonder daarvan melding maakt, ook begreepen worden, het *Land van Arkel*, als komende van daar het meeſte koorn te *Gornichem* ter markt. Ook ſpreekt het volgende Artikel van het gewas, dat westwaards voorbij Dordrecht gevoerd word, en bepaald zig in dit opzigt eenig en alleen tot dat van 't *Land van Arkel*; ten einde daarmede aantewijzen, dat de veldvrugten in het *Land van Heusden*, van *Altena* en daar beneden, en ook in de Landen *van Vianen*, gewasſen, wanneer dezelve voorbij de Stad komen, gelijk andere onvrije goederen, moeten verſtaan worden; waarvan 't *Arkelſche gewas*, om bijzondere redenen, vrijgeſteld wordt. Voor 't overige dient men in aanmerking te neemen, dat deeze vrijheid ook alleen bepaald word tot het gewas, dat door den Landman van zijnen Akker in zakken, en dus in kleine partijen, op de gewoone marktdagen ter markt gebragt word; ſchijnende; in het geheele beloop van deze Ordonnantie, vrij duidelijk door te ſtraalen een bijzondere toeleg van den Keizer, om aan het daaglijks beſtaan, van die van *Gornichem*, en andere Stedenen boven Dordrecht liggende plaatſen, zo veel mooglijk in het bezwaar van het Stapel-

regt te verligten, en aan dezelve eenige vrijheden toeteftaan, ingevalle met de vrijgeftelde goederen geen Koophandel gedreven werd, en ze niet anders dan tot gerijf van de meest noodzaaklijke behoeften der in en opgezetenen aldaar ter markt gebragt werden. Welke gronden uit eene overweeging, van het 3, 6 en 14de Artikel kunnen worden vastgefteld.

In het X. Artikel word gezegd: *goeden comende uijtten noorden, als* VAN AMSTERDAM *en daeromtrent deur de Stede van der Goude in de Rivieren van den IJsfel nederwaarts pasfeerende voor bij Rotterdam ende fellen nijet gehouden zijn te Dordrecht aan te vaaren, noch aldaar te verftapelen, vuijt genomen canthout cromhout en de eijcke planke die gehouden fullen wefen tot Dordrecht vercocht verbodemt ende verftapelt te wordene gelijck andere ftapel goederen.*

De Heer WAGENAAR is, in zijne Vaderl. Historie, V. Deel, bl. 189 en 190, van gedagten (zegt de Heer VAN DE WALL) dat deze vrijheid te houden zij voor eene bijzondere gunst, die de Amfterdammers en anderen, door het fpoedig inwilligen eener zwaare bede, verwierven; welke gedagten niet ongegrond zijn, wijl des kundigen weten, en te overbekend is, dat dergelijke vrijwillige toeftemmingen en milde giften de bron zijn, waaruit de meefte Voorregtsbrieven oorfpronklijk zijn. Het kan zijn, zegt de meergemelde Heer VAN DE WALL, dat hier toe eenige grond zij; echter komt het ons waarfchijnlijker voor, dat de reden van deze vrijheid moet gezogt worden in oudere Handvesten, en vooral in de *Provifioneele* Uitfpraak van PHILIPS VAN BOURGONDIEN, van het Jaar 1453 en 1457, bij welke reeds gezegd was. „ *Item fo wie in Noorthollant of in Vriesland gezeten, de Tsfele die verbij de Goude loopt nedervaren of* „ *van beneden die Tsfele opvaren met wat goede dat het zij* „ *die en füllen met hoeren Seepen nog goeden Tordrecht niet* „ *gehouden wefen ter Stapele te komen noch aldaer aantevaren gehouden wefen uitgenomen foe wes canthout oft eijcken* „ *planken men die voernoemde Tsfele nitvoeren, die fal men* „ *Tordrecht ter Stapele brengen.*"

Intusfchen werd, door deze bepaaling, in 't volgende tiende en twaalfde Artikel, het Stapelrecht, ten aanzien van de goederen,

ſen, langs den Ysſel komende, niet weinig beſhoeld, en aan de aloude Handvesten, die deze Rivier, zonder uitzondering, aan den Stapel onderhevig maakten, eene aanmerklijke grief toegebracht.

Over de hier bij gemelde uitzondering van Houtwaren, en eene aanhaaling van dit ſoort van Hout, rees in het Jaar 1629 tusſchen *Zirickzee* en *Dordrecht*, eenig verſchil. Twee Schippers, de eene komende van *Amſterdam*, en de andere van *Edam*, hunne Laading van eiken Kromhout en Planken niet verſtapeld hebbende, werden, door de Uitleggers van *Dordrecht*, aangehaald. Men vorderde van den eerſten zeventien guldens, en ontſloeg den tweeden niet dan onder Borgtogt. Die van *Zirickzee*, aan wier Poorters deze Houtwaren toebehoorden, kwamen eerlang daar tegen op; beweerende, dat ze, ſchoon op een onvrijen bodem geladen, echter van het Stapelregt bevrijd waren. De Regeering dier Stad zond, ten zelven einde, twee gedeputeerden derwaarts, die om herſtelling aanhielden; en, op den agttienden October van het Jaar 1629, werd bij den Oudraad beſloten, onverminderd eens ieders regt, aan den Amſteldamſchen Schipper zijne uitgeſchoote penningen te rug te geeven, en dien van *Edam* van den Borgtogt te ontſlaan.

Eindelijk wordt, in LXXIV. Art. aan Schout en Burgemeeſteren van *Dordrecht* de vrijheid gegund, om, wanneer zij zulks noodig oordeelen, eenige Uitleggers op de ſtroomen te leggen. De nijvere verzamelaar van alle de *Dordſche Handvesten* tekent daar bij aan, dat die Uitleggers, voorheen, voornamelijk op zulke plaatzen in de Rivieren geleid werden, daar het meeſte toezigt, opdat het Stapelrecht niet verkort wierdt, nodig was. Gemeenlijk (zegt zijn Ed.) lagen dezelven omtrent het *Slot Honingen*, beneden den Ysſel, en verder nederwaarts naar *Schiedam*, en bij den mond van de *Bernisſe* of *Bornisſe*. Hedendaags houdt de Stad twee vaste Uitleggers in haaren dienst; waar van de eene te Krimpen, en de andere aan den Engel, boven Papendrecht, op de Schepen, komende van de Leck en de Merwede, gewoon is wagt te houden.

Ons tot dus verre met dit gewichtig ſtuk hebbende bezig gehouden, dient tot ſlot daarvan gezegd te worden, dat van de

Sta-

Stapelgoederen, die te *Dordrecht* verkocht moeten worden, zekere regten moeten betaald worden, die onderscheiden zijn, naar den verschillende aart der goederen, en ook naar de plaatsen, van waar ze komen. In sommige gevallen worden deze regten door den Verkooper alleen, in de meesten gevallen, door Kooper en Verkooper, ieder voor de helft, betaald. Het loon der Meeters, Tellers en andere Arbeidslieden is insgelijks bepaald, volgens eene daarvan voorhande zijnde Ordonnantie.

Van de Voorregten afstappende, gaan wij over tot de GILDEN, zijnde aldaar tweeëndertig in getal, als 1. *Vleeschhouwers*, 2. *Houtkoopers*, 3. *Wantsnijders*, 4. *Mazelaars*, 5. *Schippers*, 6. *'t Groot Gilde*, 7. *Speuijenaars*, 8. *'t Gild van den Eijnde*, gezegd *Tappers*, 9. *Riedijkers*, gezegd *Schippers*, 10. *Scheeps-Timmerlieden*, 11. *Heeren van 's Jan*, gezegd *Kleeremakers*, 12. *Bakkers*, 13. *Droogscheerders*, 14. *Chirurgijns*, 15. *Huijs-Timmerlieden*, 16. *Kuijpers*, 17. *Schrijnwerkers*, 18. *Metzelaars*, 19. *Koormans*, 20. *Vischkoopers*, 21. *Appelkoopers*, 22. *Mandemrkers*, 23. *Verwers*, 24. *Schoenmakers*, 25. *Oude-Schoenmakers*, 26. *Oude-Kleerkopers*, 27. *Bontwerkers*, 28. *Smeden*, 29. *Goudsmeden*, 30. *Glazemakers*, 31. *Lindewevers*, 32. *Hoedemakers.* Sommige van deze hebben hunne Dekenen en Overlieden. Ook is aan 12 van deeze betrouwd de sleutel tot de ijzeren Kasse, staande ter Kamer van Heeren Burgemeesteren, Buiten deeze zijn 'er acht Broederschappen, als 1. die van het *Brouw-Ambacht*, 2. *Schilders* of *van St. Lukas*, 3. *Boorsel* of *Pasfementwerkers*, 4. *Knoopmaakers*, 5. *Apothecars*, 6. *Twijnders*, 7. *die van de Vlasneeringe* en 8. *Boekverkoopers en Drukkers.*

Sommige van deze zijn al zeer oud, zo als blijkt uit de Handvesten van 't Jaar 1276 en 1377, waarbij den *Wolleweevers* hun Gildebrief verleend word. Zelfs word van 't Wandsnijders Gilde al gewag gemaakt in een Brief van 't Jaar 1200. Schoon wij geenzins voornemens zijn, van die alle in het bijzonder melding te maaken, kunnen wij niet voorbij, iets te zeggen van de voorregten, die aan dezelven in het gemeen geschonken zijn: te meer, wijl men dezelven moet aanmerken als de Grondwetten, waarnaar die allen tot een vast lichaam gebragt zijn, en, tot op de-

dezen dag, bestierd worden. En schoon de Gilde-Brieven, even als de Gilden, in veele opzigten verschillende zijn, zo zal het voldoende zijn, den algemeenen Gildebrief, zo als die op den 13 December van 't Jaar 1367, door Hertog ALBRECT VAN BEIJEREN, als *Ruwaart van Holland*, bevestigd is, en in welken de voornaamste inhoud der bijzondere Gildebrieven bevat is, hier te doen volgen. Hij is van dezen inhoud.

„ Wi Scepen ende raed ende de ghemeene Stede van Dor„ drecht doen cont allen luden dat wi mitsgaders den ghemeene „ ambochte onser porteren in Dordrecht van den Neringhen, die „ hier naa geschreven staan, dats te verstane allen ambochten „ ende neringhen die nu ter tyt binnen onser Stede van Dor„ drecht inghilden begrepen sien omme ghemener noot orbaer „ ende nutscep ende om gebrec dat die Stede vortijts in alrande „ beleden ghehadt heeft ende om te scuwen onraet in der Stede „ ende die meeste ruste ende profijt vort te zetten tot ons ghe„ rechts lantsheren, lantsheren behoef ende der Stede van Dor„ drecht in betren punten te brengen van neringhen ende van „ rechten mit mallcanderen ouer eenghedragen sien dat wi hem „ in gracien hebben gegheuen ende in koren gheleit alsulke pun„ ten als hierna ghescrenen staen. In den eersten dat nymant, „ wi hi si die geen porter Tordrecht in hoer ghilde niet en is „ werken en mach binnen der Stede vriheit van Dordrecht, als „ meesterie van enich desen voornoemde ambochten hanteeren „ hi en si porter in Dordrecht ende hine hebben tsghilden ghe„ moede daer twere of roest noch oeck in knaepsceppen hi en „ hadde des ghilde gemoede daer twere of roert se wijé daer „ over dede dats op pene ende boete van tyen ponden ende „ sien poert recht. Voert dat nijemant in eenich deeser ghilden „ of ambochten en sal worden ontfangen hine si wercman van „ dien ambochten ende hine sal dat ambocht stadelic hantieren „ op deselve vorsereue boete ende alle saken sonder arglist. En„ de waert sake dat der ghemeente Stede of onser eenich om „ dese zake last of zwaerenisse opkwame des zullen wi troulic „ bi mallicandren bliuen dien ontaert te wederstaene behoudelic „ altoes onsen lieuen heere sijnre heerlicheit sijns rechts ende der „ Stede van Dordrecht haersrechts. Ende om dat wi dit wel

„ en-

„ ende trouwlic willen hebben gehouden ende meenen te houden, zo hebben wij onser Stede zeghel van Dordrecht aen „ desen brieuen ghehanghen in vestenissen deser dinghen in 't „ Jaer ons Heeren M. CCC. zeuen en festich op St. Gillis „ dach."

Op de eersten van de maand September deszelven Jaars, beloofde een groot getal van Gildebroeders, en andere tot de gemeene neeringen behoorende, elkander te zullen helpen, tot voorstand van alle hunne vrijheden, keuren en gerechtigheden; in welk verbond van onderlinge bescherming, den 22sten daaraan volgende, die van het Wollewevers en Volders Gilde zig mede begaven. Alle dezelve werden nog nader bevestigd door gemelden Hertog ALBRECHT VAN BEIJEREN, op den 14 December van 't zelve Jaar, na dat hij vijf dagen te voren aan dezelve nog eenige Voorregten verleend had, schoon daar bij ook eenige bepaalingen gemaakt waren, en uit den Brief op den 8 December gedagtekent kan worden opgemaakt, dat als een gevolg van het gemelde verbond, de Hoofdmannen en Dekenen van de vereende Gilden zig zaaken hadden aangematigd, die tegen de grafelijke hoogheid streden, of ten minsten met het belang van den Graaf niet overeenkwamen. Waarschijnlijk zullen zij zig in het bestier van zaaken hebben zoeken in te dringen. Het dagglijks verkeer (zegt de wel Edele Heer VAN DE WALL) van onze Stedelingen met de Brabanders en Vlaamingen lei, welligt, daar toe den eersten grond. In de Steden dier twee Landschappen hadden de Gilden en gemeene Ambachten, toen ter tijd, reeds eenig deel in het stuk der Regeeringe; 't welk niet anders dan naar den smaak van die van *Dordrecht* kan geweest zijn. De Ruward, voorziende dat daar uit niet dan twisten en oneenigheden te dugten waren, zogt die nieuwigheid te keeren; hij bevestigde dezelven daarom op geenen anderen voet, dan waarop zij oudtijds waren gevestigd geweest; niet willende dat zij eenige andere punten, *die si up hadden gheheuen bouendien dat men van ouds te hanteeren plach, voordaan meer hantieren zouden.* Doch volgende stukken zullen ons doen zien, dat dit bevel van korten duur was, wijl men eerlang zien zal, dat de Gilden en gemeene Neeringen, lang-

langzaamerhand, door verscheiden middelen en wegen, eenen magtigen invloed in het stuk der Regeeringe kreegen. Haast zal men dezelven aan het hoofd van alle openbaare Handelingen, Overeenkomsten en Keuren, die tot hier toe alleen op naam van den Rechter, Schepenen en Raaden gemaakt waren, openlijk zien verschijnen. — De groote Handel, welke met de *Keulenaars*, en vooral met de *Brabanders* en *Vlamingen* gedreeven wierd, is, onzes erachtens, voor de wezenlijke reden te houden, waarom de Gilden en gemeene Neeringen, bij ons (dus gaat zijn wel Ed. voort) meer bewinds, dan in de overige *Hollandsche* en *Zeeuwsche* Steden, gehad hebben. — De Burgerije, allengs in Rijkdom toeneemende, ziende den bloeij en welvaart der *Brabandsche* en *Vlaamsche* Koopsteden, oordeelde het, buiten twijffel, voor haar belang niet ondienstig, om, in navolging van den Regeeringsvorm, welke in die Steden plaats had, in 't bewind van zaaken, met en benevens de gewoone Regeerders te deelen. Mooglijk hebben ook de Wethouders, in den beginne, zig daartegen niet verzet, om door middel van het gezag der Gilden, die, buiten de aanzienlijke Kooplieden, uit de voornaamste Ingezetenen bestaan moeten, meerder magt te krijgen, om de Heerszugt der Graaven paalen te zetten. Dit moet men toestemmen, dat het gezag der Gilden door geene bijzondere Privilegien der Landsheeren bevestigd is, en geen anderen grond had, dan de onrust der tijden, waarvan zij tot hun voordeel zig wonder wel wisten te bedienen. Op den 19 Feb. des Jaars 1385. werd aan de Dekens der gemeene Neeringen het regt gegund tot het kiezen der goede luijden van agten, tot welke verkiezing zij, 28 April 1395, genoodzaakt werden, eene Nominatie van vierentwintig persoonen aan den Hertog te zenden. Schoon hier mede de vrije verkiezing benomen werd, breidden zij, echter, hun gezag, in andere zaaken, wijder uit, en werden door de Regeerders in de voornaamste voorvallen erkend. Den 7 December van het Jaar 1400, maakten zij met dezelven een besluit, ter vermindering tegen de toen in zwang gaande Bannissementen en Bedevaarten. — In 1401 werden zij mede geraadpleegd over het maaken van een nieuw Keurboek. En op den 31 December

ber 1402 maakten zij met de Regeering een verdrag, van niemant tot Agt of Deken te benoemen tot een der Gilden, ten ware hij zelve daadelijk daarvan eenige Neeringen hanteerde. Op 24 Januarij 1407 maakten zij, met de Regeerders, eene verbintenis, tot onderlingen bijſtand, wegens den gemaakten opſtand. — Hertog WILLEM DE VI verklaarde, in zijnen Zoen met de Stad, den 15 September des Jaars 1409, onder anderen, dat niemant tot Deken zou mogen gekoren worden, dan die tien Jaaren agtereen in de ſtad gewoond zou hebben. Hertog JAN VAN BEIJEREN ſtond, 22 Junij 1418, de Vrijheid toe, voor den tijd van tien Jaaren, om door de Gilden, Jaarlijks, de Agten te kiezen. Dan, dit voorregt alleen voor tien Jaaren, of liever tot wederopzeggens, aan dezelve gegund zijnde, is ook naderhand weder in onbruik geraakt, en het bevel van Hertog ALBREGT, van 28 April 1395, hier boven gemeld, weder ingevoerd. Aan die van de gemeene Neeringen werd, door de Regeering, 27 Junij 1 34, het voorregt gegund tot het kiezen van den Burgemeeſter der Gemeente, die Stem en Zitting in het geregt hebben moest. Waarſchijnlijk hadden tot hier toe de Gilden en gemeene Neeringen het voorregt niet gehad, om hunnen Burgemeeſter, voor altoos, in het Collegie van het geregt Stem en Zitting te bezorgen. Zij begrepen echter zegt de Heer VAN DE WALL), dat dit voor hun van veel belang ware, en namen de gelegenheid, wanneer Rechter, Schepenen en Raaden daarin toeſtemmenden, ten hunnen nutte waar. Dit beſluit ſmaakte den Graave geenzints; wijl zijn Gerecht, dat hij naar zinnelijkheid aanſtelde, met één perſoen vermeerderd werd, die, door zijnen magtigen aanhang bij de Burgerij, die hem aanſtelde, in ſtaat was, om de willekeurige bevelen en onderneemingen van den Landsheer tegen te gaan. De Heerschzugtig FILIPS VAN BOURGONDIEN ſchroomde daarom, in het Jaar 1440, niet, dit te noemen *contrarie de Privilegien*.

Den 29 December van het Jaar 1437, werd een zeer aanmerklijke Keur en Overdracht beraamd, inhoudende veele en verſcheide punten. Deze, als zeer veele Rechten en gewoonten in laater tijd ſtand houdende en nog in gebruik, en als, eene overziening en verbetering der Gilden in zig bevattende, zullen wij hier woordelijk doen volgen.

„ In

„ In 't Jaar M.CCCC ende XXXVIJ den 29sten dag in December, was bij den goeden luijden van den Gerecht van den Outrade ende van den Achten ende van de Dekens ende van de gemeene neeringhe wt allen morgenspraaken aengebrocht samentlijke verdragen, als dat men alsulke brieven ende pointen die voortijts bij sulken persoonen wten gerechte wten achten ende wten dekens geordineert om oirboer profijt der Stede ende der gemeene poorteren sijn geordineert ende verdragen geweest, roerende van seekere pointen ende alrehande onredelijcke Koeren, die men dagelijcx in der Stede hanteerde, als dat men dien brieff zoude voortbrengen ende zegelen, soe die inhoudt ende daer toe, dat men die pointen soude opdoen ende openbaerlijk te kennen geeven soe of is gesciet, mits verdrach ende aenbrengen van den neringhen dat dien brijef bezeegelt is mitter stede zegel des Scoudt, Borgemeester, Scepenen ende rade achte dekens ende der gemeen gilde zegelen daer aengehangen ende die pointen van den Koere sijn geopenbaert ende becedelt daer die Copie van den Briuen ende daer toe die pointen hier naer gescreuen staen ende de openbaerlijck gecondigt zijn metter clocken ende geboden een ijegelijck te houden op sulcke peijnen en boet als die brijef dat inhout ende uitwijst van woorden tot woorden hier nae gescreuen.

Wij Scout, Borgemeesteren, Scepenen ende raedt, oude raedt achte, dekens, gilde rijckheit vroetschap ende die gemeene neeringe ende poorteren gemeenlijk der Steden van Dordrecht doen kondt allen luijden hoe wij een wijltijds die een onder de anderen en op malcanderen gesedt hebben van alrehande crance beleide van regemente en onredelijcke coeren die wij gilden voeirschreuen in onse Gildens hebben soude, daer die Stede die gemeente die vreemde luijden ende coepmannen bij verastert soude wesen, ende want in den wtersten onser alre voirscreuen neeringe immer in onse Stede te brenghen ende te houden in goede redelijcke rechten regementen ende ordonnancien tot behoef ende eere van ons recht. lantsheere ende te profijten ende oirbaar onser stede onser alre goede coopluiden, die onser Stede versoucken sullen ende alre onredelicke pointen die ons ende elcken bijsonder aandragen moghen of te laten, soe hebben wij een-

drachtelijk ouergegeuen ende daer toe gevougt onse gemeen Dekens van onsen Gilden bij achten ende anderen, daer bij geschickt uitgezet ende daer of gewaert die gene die de stucken van elcken pointen roeren mochte alle onse Gilde koere rechten ende haer hercomen te ondertasten te examineeren ende daer of te ordineeren, tsij of te doen al dat haer bescheijdenheit op redenen sal dencken (te) staen, ende daer onser ghemener Stede mede bewaert, weer ende hebben geloeft ende voerschreues die hier ouer gesaeten hebben verdraagen ende gesloeten ende geset hebben, ende so die pointen luijden en begrijpen sullen als mense voertbrengen ende openbaert sonder eenig wederseggen, of wedersprack, en das wij voertaen geen koere in onsen Gilde maken noch setten en sullen, die ter Stede of der gemeente aengaen of roeren moghen ten sal wesen bij den Schoudt, bij den gerechte bij den achte ende bij de dekens gemeenlijck, ende wat wij anders daer af koerde elx in sijn Gilde dat (*) en soude van geenre waerde wesen, ende waert datter eijmant tegen dede met rade ofte dade nu of hier naemaels, das waer op die boete van sestich pond Hollands der Kercke der Stede den steen elx een derdendeel ende toe of vijf roede meuren sonder vertreck ende sonder verdrach behoudenlicken onsen ghenadigen heeren sijne heerlijkheit der Stede haers rechts ende den Gilde hare brieuen te blieuen in hare volte machte ende alle dinge sonder arch of list. Voort hebben wij tot onser Stede orbaer ende profijt verdragen ende in koere geleijt, eerst dat die makelaars van koorn van wijn ende van soudt hebben sullen van haeren loen van der makelaerdie soe koer-

(*) *De Gilden zagen dus af van het regt, om, buiten toestemming van den Magistraat, eenige Keuren, de stad of gemeente raakende, voortaan te mogen maken. Bevoorens hadden zij zig dit regt aangemaatigd, gelijk eene Overëénkomst van den éénendertigsten December des Jaars 1402. duidelijk aanwijst. Nochtands bleef die Overéénkomst met andere stukken van dien tijdt, welke in vroeger tijd gemaakt waren, in haar geheel.*

koerboeck inhoudt in paijementen eenen leeuw gerekent voor twee groot totter sijt toe, dat binne der Stede eene nieuwe penninck of staende paijement geboden wort te gaen. Item de pointen ende loen van de cupers ende van de knapen van den wijn amboeht sullen staen soo 't koerboeck inhoudt eenen leeuw voor twee groot. Item dat men niet meer weits tesfens op een solder leggen sal of op een vloer dan festigh cupen off daer onder ende dat te mengen dat daer geen falatie in fallen en mach als men vercoopt offer prouve geeuen sal ende wat cooper hier in versubtijlt wort of beserpelt (bedroogen of misleit) worde dat soude hem die vercooper oprechten, ende soude voort staan ter correxe ende boete hier naer beschreeven. Item sullem die weitmeesters hebben voor haer loen van meten van elc cupe te meten 17 groot eenen leeuw voer twee groot hier af sal betaalen die vercooper dien helfte, en die cooper die andere helfte sonder eenigh ander hoesheit van maeltijden of drijncgelt te geuen ofte nemen. Item sal men geuen van weit te wende ende te keeren van elcke cupen bereets weits eenen grooten ende van de tien cupen onbereets weits anderhalve groote paijements voerschreuen. Item en sullen die moleniers niet meer nemen van de poorters van malen, dan van elke vate meels twee berchsche groeten, en van de bakkers van elcke hoe de meels twee achthalue leuw als haer coomen is, ende sijn selfs kooren ende sijn vol gewichte thuijs te fenden. Item dat geen hostilier (waard of herbergier) coopman wesen veijnootschap hebben noch deelen sal noch niemant van haren wegen van sulcken goeden die haer gasten toebehooren, of daer haer gasten eenichsints aendeelen. Item en sullen geen hostiliers sijnre gasten goeden verkoopen dan samencoopers soo het koerboeck inhoudt. Item die roeder als hij roijet een half voeder wijns of daer beneen, soo sal hij daer bij opteijckenen wat het houdt ende een half sierdeel, hij en sal van sijn loen niet meer neemen tsij aen gelde of aen hoesheijt, dan van dat hij op 't landt roijt van elcke stuk wijns ses penningen hollans, ende inwater twaelf penningen hollans, ende van eenen scepen wijns daer teijn stukken wijns in sijn of daer onder een stoop wijns, ende daer bouen tijen stucken in sijn twee stoop wijns, ende den wijn te vijnden op ten Dornich (waar

 voor

voor men, wijl dit woord onverstaanbaar is, zal moeten leezen *op ten Drinck.*) Item dat nijemant die bij den heere ende bij der Stede geen gilt en hebben geen eeninge noch koeren onderlinge maken noch hebben en sullen alsoo dat elck arbeider ende alle de geenen die bij tijden arbeiden willen vrij sullen wesen alrehande arbeit te doen die hem voorcomen sullen des den vrijen gilde niet en roert sonder arglist. Item so wat arbeider die ijemant goet aenneemt te arbeiden of te doen arbeiden, om alsulck gelt als hijt aangenomen heeft sonder wederseggen, of die coopman sult ander luijden mogen aenbesteden te arbeiden, ende wat hij daer of meer gauen dan hij eerst besteet hadde, dat soude die eerste arbeider voldoen ofte rechte voort daeromme in die steen gaen. Item so wie voortaan hooge heimraadt oft hooge waersman bij tijden is in den grooten waert, dien en sal binnen die Jaaren geen gesworen wesen in eenige andere waarden ende diergelijken wie gesworen is in eenige andere waerden, die en sal binnen dien jaer geen gesworen wesen in de grooten waert. Item dat niemant in den gerecht en inder Kamer wesen oft sitten en sal, als Schout, Burgemeester, Scepen of raedt ofte achte of ons heeren Officiers Voorts is te weten baliu, dijckgraeff, rentmeester, tollenaer, muntmeester, wardein of die der Munten dient wisselaer feroder roeder noch makelaer. Item dat geen twee broeders noch vader ende kint, teffens en sullen wesen int gerecht noch van den achten. Item dat niemant sijn straeten die beneden zijn beuren gelegen sijn hoger sal doen maken buiten sijnre Sloeden dan die straten leijt van sijnre gebeuren, die bouen hem leijt ende geseeten is op die boete hier nae gescreuen, beide die gene diese hooger dede maken en diese maekte. ten waer bij consent van de gemeene gerechte. Item is verdragen gemeenlicke van alle gilden, soo wie in twee of in meer gilden is, dat die en (sal) niet meer dan in een gilde deken wesen of officie hebben alst in dat gilde daer hij eerst sijn eedt gedaen heeft, en desgelijck in dat selve gilde wepene ende in dat selve gilde haer koeren sullen geuen van der Stede saaken ende van alle saaken, dat haar gilde neeringe mede roert. Item voortaen dat elc' man die poorter te Dordrecht ende van der goede name ende fame mach tot Dordrecht in een gilde comen, ende daer in bevrijt we-

wesen ende het gilde gemoeden hebben, is te weten een ingeboren poorter of sijn poorter recht beheijlicht heeft om twee nobelen (dat is hedendaagsch vijf guldens) en binnen mijns heeren lande van Holland, van Zeelandt derden halue nobel ende van buiten Hollant en Zeelant drie nobelen, ende elck gilde mach min neemen, en niet meer dan voorscreuen is behoudelijcke, dat eens poorters bevrijde kinderen is te weten dat hij dit kint wettelijk heeft gewonnen, dewijle dat hij meester is, sal hij tgilde ghemoede hebben daer sijn vader in is of geweest heeft mogen hebben om twintig schellingen Hollans. Item dat een eijgelijken, die van goeder fame is mach in een gilde leeren ende in knaepschappe werken, ende 't gilde gemoede hebben van leeringe ende van knaepscappe om een pondt hollans den gilde te geuen en niet meer maar min, of sij konnen ende om dat pond hollans te leeren ende in knaepschappe te werken, so lang als sij leeren oft knape in t'gilde wesen willen. Ende waert dat ijmant hem settede of peinde desen pointen of van eenich desen te niet te maacken dat kennelijk waer, dat waer op een boete van sestig pont en vijf roede muuren alst voirscreueu staet. Ende want wij allen gemeenlijk voirscreuen ende elc bijzonder willen alle desen pointen en koeren voirscreuen vast van waerden en onverbreecklick houden, soe hebben wij des te oerconde en in kennisse der waerheit onser steden Segel hier onder doen hangen, voir onsre Stede, en al onsre poorteren en om der meerdere seekerheit, hebben wij. Hier op volgt de tekening van den Schout, van den Burgemeester, Schepenen, Rade, Oud Rade de luijden van den Agten, en daarna die van de Gilde en Neeringhe."

Van de GILDEN afstappende, gaan wij over tot de aanzienlijke SCHUTTERIJE van *Dordrecht*. Wat de Oudheid van dezelve aangaat, ik behoeve mij zo min als anderen te schaamen te bekennen, dat de oorsprong, en dus ook de bepaalde oudheid van dit aanzienlijk lichaam, mij onbekend is. Dan, men kan uit de aloude gebruiken, als het schieten naar de papegaaij, dat aldaar reeds in het Jaar 1326, in een der *Doelen*, gedaan werd, weten, dat de *Dordsche Schutterij* toen al een aanzienlijk lichaam uitmaakte. Op het Jaar 1381 vind men 'er reeds melding ge-

maakt van Oude Schutten; dat twee Jaaren daarna *de groote en middel schutten* zig te zaam vereenigden, en dat 'er toen reeds *Jongeschutten* gevonden werden: welke naderhand verdeeld en benaamingen daar aan gegeeven zijn, naar de wapenen, die dezelve gebruikten, of naar de *Doele*, die ieder Schutterij eigen was. Zo vindt men, op het Jaar 1409, gewag gemaakt van de *Oude St. Joris, Kruijs* of *Voetboog Doele*, van die van *St. Bartholomeus*, *St. Sebastiaan*, *Handboogs* en *Kloveniers* op het Jaar 1426, en van dien van de *Heelhaaks* op het Jaar 1450. Aan de eerstgemelde Schutters van *St. Joris* werden, in het Jaar 1584, toegestaan, Jaarlijks, 200 guldens Haar behoorde met de andere in gemeenschappelijken eigendom, zeker recht van de Visscherij in de *Merwede*, van de Kerk van *Slijdrecht* af tot aan de Haven van *Alblasserdam*, gelijk mede in de *Stadscingel*. Drie dagen voor haaren Jaarlijkschen omgang, hadden zij 't regt van Impost, op de Rhijnsche en Westersche Wijnen, dat men in *Amsteldam* de *vrije Wijntap* noemde. Nog ten huidigen dage is de *Dordsche Schutterij* van *St. Joris* in het bezit van eenige roerende en onroerende goederen, als van de *Doele*, enz. Ook die van *St. Sebastiaan* genieten als nog eenige inkomsten van Huurpenningen van zekere huizingen. De *Heelhaakschen* genieten mede nog eenige voordeelen van het *Huis Doelestein*.

De Schutters van *St. Joris* en de *Kloveniers* en *Heelhaakschen* zijn aldaar nog van de gemeene Schutterij of wagtdoende Burgers onderscheiden; maakende te zaamen uit een getal van 2260 Mannen: als de Schutterij van St. Joris 96 Schutteren, 8 Serjanten en 10 Officieren, dus 114 man; die van de Kloveniers 70 man; die van de Heelhaaks, zo Officieren als Schutteren, 98 mannen Op den 7 Junij van het Jaar 1784 maakte de wagtdoende Burgerij, verdeeld in 11 Divisien, te zamen uit een getal van 1728 mannen.

Het oude WAPEN dezer Stad, welk men op de Zegels van den jaare 1482 gevonden heeft, was een Toren of Kasteel van een zonderling maaksel; men ziet het zelve nog op de gewoone Stads zegels. Men hond staande dat deze Toren, voor heen en wel tot het jaar 1540, aan den Tolbrug zou gestaan hebben. Het tegenzegel, zijnde een Roos, word ook nog, in

plaats

plaats van een Stads Wapen, op het geld gezet, dat aldaar gemunt wordt. Ook wordt het Goud- en Zilverwerk, welk men te *Dordrecht* keurt, met een Roos gemerkt. Het tegenwoordig Wapen der Stad is een *rood Veld, gebrooken met een zilveren Paal*, gehouden wordende door twee *Griffioenen*.

De *Koophandel* van de Ingezeetenen aldaar, schoon in veele opzigten merklijk minder dan voorheen, is nochtans tamelijk bloeijende; bestaande voornamelijk in Graanen, Hout, Rhijnsche Wijnen, Luiksche Kalk, Tras of Sement en Molensteenen; verder, Zout, Yzer, Pek, Teer enz. Ook zijn aldaar verscheide aanzienlijke Suikerrafinaderijen. Men brouwt 'er goed Bier, bekend bij den naam van *Dordsche Mom* en *Engelsch Bier*. Men heeft aldaar een genoegzaamen overvloed van Riviervisch, bijzonder Salm en Steur. Zeevisch word 'er mede in overvloet aangebragt. Onder alle soorten van visch, die op de Boere-Vischmarkt verkogt worden, munt, in eenige tijden in het jaar, uit, de *Dordsche Voorn*, die men als dan boven de Baars acht. Verder is 'er, op de gewoone weeklijksche Marktdagen, Maandags en Vrijdags, al te krijgen wat tot levensonderhoud vereischt word. *Dordrecht* heeft thans niet meer dan ééne Jaarmarkt, die aanvangt 26 Maij, en agt dagen duurt.

Tot geen geringen luister dezer Stad moet hier melding gemaakt worden van de *Geleerde* en voornaame *Mannen*, die aldaar gebooren zijn of gebloeit hebben: als *Willem van der Linden*, of *Lindanus*, Bisschop van Roermond; *Paulus Merula*; *Johan Rutgers*; *Wouter van Goudhoeven*; *Johan Beverwijk*; *Jeremias de Dekker*; *Margreta van Godewijk*; *Jan Terwen Aartszoon*, vermaard Beeldsnijder; *Anna Suijs*; *Anna Maria Schuurmans*; *Adam Boomgaard*; *Thomas Everardi*; Dr. *Jacob Bogaard*; Mr. *Jacob Bogaard*; *Matthias Wentssen*, *Thomas Montes*, *Kornelis Adriaansz*. Mr. *Kornelis de Koning*; *Adriaan van der Mijle*; *Jacob Nauclerus*; *Adriaan van Blijenburg*; *Boudewijn Kraanendonk*; *Jan van Drenkwaard*; *Gerard Hovius*, *Abraham van der Mijle*; *Damas Blijenburg*; *Adriaan van Moerstenbroek*; Heer *Adriaan van Blijenburg*; *Jochem Junius*; *Boudewijn de Jonge*; Mr. *Jacob*

cob van der Eijk; Dr. *Johan van Naarsen*; *Rochus van den Honart*; Hr. *Herman Oem*; *Dionisius Vossius*; *Franciscus* en *Wijnand Rutgers*; Mr. *Barthold van Akelaken*; *Johan van Beverwijk*; Dr. *Kornelis van Someren*; *Daniel Jongtijs*; Mr. *Sijmon van Beaumond*; *Mattheus* en *Isaac Vossius*; *Kornelis van Overstegen*; *Kornelis de Beveren*; *Pieter van Godewijk*; *Abram van de Kornput*; *Andreas Colvius*; Mr. *Jacob de Witt*; Mr. *Johan van Someren*; *Erasmus van Houwelingen*; het vermaarde Broederpaar, JOHAN en CORNELIS DE WITT, wiens afstammelingen 'er als nog in eer en aanzien zijn; en anderen meer. En wie kan onachtzaam genoegzaam genoeg zijn, om, van de nog levende, den naam van den Wel Ed. Heer en Mr. PIETER VAN DE WALL niet te noemen, die met de uitgave van zijn meergemelde en alom geroemde Werk *de Handvesten* enz. *van Dordrecht* zijnen naam onsterfelijk gemaakt heeft; zo als, onder de Nederlandsche Dichters, niet min aldaar bekend zijn de Heeren ABRAHAM BLUSSÉ en PIETER VAN BRAAM, nijvere en bekwaame Boekhandelaars aldaar.

De GESCHIEDENISSEN dezer Stad neemen haaren aanvang, met den Oorsprong der Geschillen, ontstaan tusschen de *Stichtschen* en de *Hollanders*, waarvan wij op het Artikel van DIRK DEN II gewag gemaakt hebben, en dien wij aldaar als den Stichter van deze Stad gesteld hebben, en tevens aangetoond, hoe, om het oeffenen van de Jagt, de Visscherij en het heffen van Tollen te *Dordrecht*, de Vijandschap des te grooter wierd: zo dat, in het jaar 1018, door den Keizer, aan den Hertog *van Lotharingen*, en aan den Bisschop van *Utrecht* bevel gegeeven werd, om *Dordrecht* te slechten; wordende ook de Bisschoppen van *Keulen* en *Luik* gelast, hunne magt bij de voorige te voegen. Op het Artikel van DIRK DEN III is verhaalt, hoe manlijk deze zig daartegen verzette, en welke overwinning hij op zijne vijanden behaalde. Ook is op dat van DIRK DEN IV gemeld, hoe *Dordrecht*, Ao. 1046, door Keizer HENDRIK DEN III, was ingenomen, en de Graaf genoegzaam uit alle zijne bezittingen verdreeven; hoe hij zig herstelde en weder meester van de Stad werd, en daags daarna, door een onbekenden *Keulenaar*, aldaar werd omgebracht, door dien hij, met een vergiftigen pijl, in

de

de dije gekwest werd; dragende als nog, gelijk wij daar zeiden, het Huis, waaruit hem dit onheil werd toegebragt, den naam van *Holland*, en de Straat, waarin het zelve staat, dien van de *Gravestraat*. Ook is door ons, op het Artikel van DIRK DEN VII., getoond, hoe, ten zijnen tijde, in het jaar 1203, het oudste gedeelte van *Holland* een Leen van *Brabant* gemaakt werd, en daar gezegd, dat *Dordrecht* toen ter tijd aan den Hertog van *Braband* werd afgestaan. Thans moeten wij zien, hoe het weder aan *Holland* gekomen is. FLORIS DE V, in het Jaar 1289, de Bondgenoot van den Hertog van *Braband*, was dus mede begreepen in de Vrede, die FILIPS DEN SCHOONE, Koning van *Frankrijk*, bewerkte, tusschen die van *Braband* en *Gelder*. Om den bijstand, dien FLORIS aan Hertog JAN VAN BRABANT bewees, had deze hem reeds in het Jaar 1283, bij opene brieven, ontheven van de leenroerigheid, die *Holland* aan *Braband*, wegens *Dordrecht* en eenige Landen daaromtrent, schuldig was. Onder het bestier van gemelden Graave FLORIS DEN V, werd de Stapel der *Engelsche* wolle, die onlangs daar geiegd was, verplaatst, in 1295, gedeeltelijk naar *Brugge* in *Vlaanderen*, en gedeeltelijk naar *Mechelen* in *Braband* Die van *Dordrecht* deeden daarna wel eenige poogingen, om de Wolstapel weder te bekomen, doch vruchteloos. Op de Artikelen van ALAUD of ALAND, den Baljuw, en van WOLFERD VAN BORSSELEN, hebben wij verhaald, de inbreuken, die dezelve zogten te doen op de rechten der Ingezetenen, en tevens aangetoond, welke ongelukkige gevolgen dit voor ALAUD en BORSSELEN veroorzaakte. Dus kunnen wij dit hier stilzwijgende voorbijgaan.

In het Jaar 1299, na den dood van Graaf JAN DEN I, vertoonde zig JAN VAN AVENNES te *Dordrecht*, en werd aldaar, zo als ook in *Haarlem*, *Delft*, *Leiden* enz. als Erfgenaam van JAN DEN I erkend, en, onder den naam van JAN DEN II, als Graaf gehuldigd. De Huldigingsbrief der Poorteren van *Dordrecht* was gedagtekend in dat zelve Jaar, daags voor *St. Luciedag*. Wat aangaat de verschillen, over 't Stapelrecht, met andere Steden ontstaan, in de veertiende Eeuw, daarvan hebben wij omstandig verslag gedaan, toen wij de *Voorrechten* van *Dordrecht* hier vooren beschouwen. Bekend zijn, in 's Lands Geschiede-

nissen, de oproeren, die 'er, met de aanvaarding van de Regeering van Graaf WILLEM DEN VI, in de Hoofdsteden, ontstonden, door dien de Hoeksche partij te sterk door hem begunstigd werd. *Dordrecht* liep daar niet vrij van. De Regeering aldaar was ten deele Hoeksch, en ten deele Kabbeljaauwsch. Graaf WILLEM, den 17 van de maand Januarij des jaars 1406, in het bewind bevestigd zijnde, moest de Wethouderschap aldaar, volgens gewoonte, veranderd worden. WILLEM deed een stap, aldaar tot hiertoe niet gedaan, laatende dezelve Persoonen aan de Regeering blijven. Mooglijk schroomde hij de verandering plaats te doen hebben, als, om de verdeeldheid, niet wetende, welke hij uit het bewind moest zetten. 'Er waren aldaar reeds blijken, wat een misnoegd Regent vermogt, en wat zulk een in staat was te onderneemen. Het gedrag van JAN VAN SCHOONHOUT, die, in 1402, Raad, en daarna Rentmeester van Zuid-Holland was, en van den Schout JAN VAN ARKEL, kan daar van ten bewijze strekken. De eerste was op den laatsten zo zeer verbitterd, dat hij hem, te *Overschie*, ontmoetende, om 't leven bracht. Dan dit was nog maar een voorspel. De Kabeljaauwsche Regenten, beducht dat men hun den voet zoude ligten, waren op middelen bedacht, om zig in 't gezag, dat zij hadden, te handhaven. Gemelde SCHOONHOUT, zamenspannende met FILIP, Baljuw van Zuid-Holland, met den Schout, twee Burgemeesters en met vijf van de negen Schepenen, wilden in de Stad alles naar hunnen zin schikken, en de Hoekschen, die minder in getal waren, onderdrukken. De Gemeente, niet minder te onvreede, en wel voornamenlijk om de verdeeldheid onder de Regenten, sloeg aan het morren, en begon, eindelijk, met sterke Requesten aan te staan op verbetering der misbruiken. De Kabeljaauwschgezinden Regenten namen dit zo kwalijk, dat zij in den Raad doordreven, dat men binnen de Stad een sterkte of Bolwerk moest oprechten, om de Gemeente te dwingen. Dit besluit werd zo ras te werk gesteld als het genomen was; en met den aanvang van het jaar 1407, was het Bolwerk, ter plaatse nu *Adriaan Joppensteiger* genaamd, reeds vaardig; zijnde voorzien van busen, kruid en ander gereedschap, en bezet met eenig volk van hunnen aanhang. De Hoeksche Regenten en Ingezetenen hadden

ver-

vergeefsch gehoopt dit te stuiten; dan toen het vaardig was, was de magt niet groot genoeg om de burgers in toom te houden. Den 4 van de maand January trokken zij, in groot aantal, wel gewapend, op het zelve aan; eerst, zo men wil, niet met oogmerk om geweld te gebruiken, maar alleen om te vragen, wat men 'er mede voor had. Dan zij, die de verdeediging daarvan op zig genomen hadden, zagen de nadering der Hoekschgezinden niet, of zij riepen van binnen: *val aan! val aan!* Onder dit woest geschreeuw vloog reeds een zwerm pijlen op de Burgerij af, die toen met zulk eene woede aanvielen, dat de Kabbeljaauwschen de Sterkte moesten ruimen, en de wijk neemen in twee versterkte huizen, reeds te vooren, door hun, van krijgsgereedschap voorzien. Van daar schoten en wierpen zij met steenen op Burgerij, die geweld met geweld te keer werde; dat niet zonder veel bloedstorting toeging. De Kabbeljaauwschen moesten ook deze wijkplaatsen verlaaten, en sloopen, de een na den anderen, de achterdeur uit; en schoon de Hoofden het langst stand hielden, moesten zij, echter, mede kamp geven.

Zwaar viel het den Hoofden der Hoekschen, om de Burgers te weerhouden van het koelen van hunne wraak. De Hoofden der andere partij, waaronder, behalven den Baljuw en den Rentmeester van Zuid-Holland, de Schout, twee Burgemeesters en vier Schepens der Stad waren, lieten zig, als lammeren, naar de gevangenis leiden. Daarop werd, den 11 derzelve maand, door den Oudraad, de Gilden, eenige Edelen en rijke Poorters, en de Burgerije in 't gemeen, een verdrag, zo als wij hier voor, van de Gilden sprekende, reeds gezegd hebben, gesslooten, waarbij zij zig verbonden, malkander allen last en schaden, die hun om den oproer mogten overgekomen zijn, of nog mogt overkomen, elk naar zijn vermogen te helpen draagen. Hertog WILLEM, in de maand September, het Gerecht weder hersteld hebbende, verloste daar door de gevangenen van de woede der Burgerij. Voorts gaf hij de Stad vrijheid, om eenige persoonen te bannen. Door middel van verzoening werd de rust der Stad voor dien tijd hersteld.

Vrouw JACOBA VAN BEIJEREN, in het jaar 1416, in Holland gekomen zijnde, werdt, in alle de Steden, als wettige Lands-

vrouw

vrouw erkend, uitgenomen te *Dordrecht*, alwaar men JAN VAN BEIJEREN, eerst als Ruwaard, en daarna als Graaf, aannam. Ofschoon de Stad door hem met eenige gunstige Handvesten begiftigd werd, moest zij die echter duur genoeg betaalen, wijl zij daar door den haat van alle de Hollandsche Steeden op zig laade, die zig ook eerlang gereed maakten, om *Dordrecht* te beleegeren. JAN VAN BEIJEREN ruste, van daar en den *Briel*, eenige Schepen uit, welke de vaart naar *Engeland* en *Braband*, langs de *Zeeuwsche* stroomen, zeer onveilig maakten. De andere Hollandsche Steden, daarentegen, hadden zig in *Vlaanderen* van Krijgsvolk voorzien, dat ter beveiliging der stroomen gebruikt werd. Ook kwam 'er, in Bloeijmaand, of wat laater, onder bevel van FLORIS VAN BORSSELEN, een Vloot uit Zeeland, ter geleide van de Schepen naar *Braband* en *Vlaanderen*. Inmiddels toogen die van *Dordrecht* voor *Zirickzee*, zonder dat men vind, dat zij 'er iets verrichtten, en lieten ook niet na het platte Land van Holland afteloopen. Die van *den Briel*, hun bijstand verleenende, staken den brand in *'s Gravezande*. De maare van dit hun gedrag deed Vrouw JACOBA en haaren Gemaal, den Hertog van *Braband*, het besluit neemen om brieven aan de Hollandsche Steden aftevaardigen, om over het beleg van *Dordrecht*, in *'s Hage*, te raadpleegen. Niet lang daarna werd het beleg ondernomen. JAN VAN BEIJEREN, die deze Stad tot zijne wapenplaats hield, en aldaar al den geroofden buit verzamelde, moest, wilde men hem meester worden, aldaar worden aangevallen. Vrouw JACOBA en haare man sloegen zig, met het Leger, om de Stad ter neder, met voorneemen, om, door het beletten van toevoer, haar tot de overgave te noodzaaken; hebbende de belegeraars hunne magt, ten dien einde, wel verdeeld. De Hollanders lagen in *Papendrecht*, even boven de Stad, aan de *Merwe*; de Brabanders lagen nederwaarts, in één Dorp, *de Mijle* genaamd; op beide plaatsen waren twee sterke Blokhuizen opgericht. In dat te *Papendrecht* lag maar weinig, doch in dat *te Mijle* volks genoeg; dit was ter verdediging toebetrouwd aan Jonkheer ADRIAAN, natuurlijken Zoon van Hertog ALBRECHT en Schout van *Dordrecht*. De belegerden, aan niets gebrek hebbende, en van volk genoeg voorzien, stelden zig niet alleen in

staat

ſtaat om het beleg door te ſtaan, maar deeden dagelijks geweldige uitvallen op de Brabanders, welken zij een meenigte van ſchepen ontnamen. Deeze vergoedden dit nadeel, door een inval in 't land van *Voorne*, plunderende *Goeree*, dat zij daarna in brand ſtaken. Het beleg duurde zes weeken, zonder dat de belegeraars iets gevorderd waren. De belegerden hadden onder de Brabanders veele vrienden, die de aanſlagen, tegen de Stad geſmeed, telkens wisten te verijdelen. In het Leger van Vrouw JACOBA heerschte niet alleen gebrek, maar 's Lands penningen waren ook ten uiterſte ſchaars: waarom JAN VAN BRABANT te rade werd, het beleg op te breeken, en den brand in het Blokhuis te *Mijle* te doen ſteeken; dat verrigt werd den 10 Augustus. De *Dordrechtenaars*, de vlam ziende opgaan, deeden een uitval op de achterhoede der *Brabanderen*, die, al wijkende, het naauwlijks te *Geertruijdenberg* bragten, laatende een goeden huit aan hunne vervolgers over. Het Hollandsch Leger, te *Papendrecht* liggende, trok mede kort daar na af, doch liet eene tamelijke bezetting in het Blokhuis. JAN VAN BEIJEREN, verzeld van eenige Dordſche Burgers, viel daarop aan, en veroverde het ſtormenderhand; waarbij gemelde Jonkheer ADRIAAN, met een groot deel der bezetting, het leeven liet. Dit had ten gevolge, dat Hertog JAN VAN BEIJEREN ook meeſter van *Rotterdam* werd.

Staande deze en meer andere onheilen, die den Lande troffen, geduurende de twisten onder de Regeering van Vrouw JACOBA VAN BEIJEREN, trof *Holland* en *Zeeland*, op 's Elizabetsnacht, zijnde de agttiende van de maand November des jaar 1421, een allerzwaarſte ramp, veroorzaakt door een ſtorm uit den Noordwesten, waardoor het Zeewater, alomme, over Dijken en Dammen gedreeven werd. Men had, na het jaar 1366, een goed deel Lands, geleegen buiten den Dijk van de Alblasſerwaard, aan de Merwezijde, binnen gedijkt, en daar door het bed der Riviere, tusſchen *Hardinxveld* en *Werkendam*, veel enger gemaakt, dan het te vooren was. 't Water drong, hierom, ſedert, bij hooge vloeden, ſterk tegen de wederzijdſche Dijkaadjen, die, te zwak om veel gewelds te wederſtaan, een van beiden moeſten bezwijken. Dit lot trof den oudſten dijk, die, veelligt, de zwakſte was, en de *Zuidhollandſchewaard*, eertijds, tusſchen

de

de *Merwede* en de *Oude Maze*, plagt te beſluiten. Hij brak door voor *Werkendam*, tuſſchen *Dordrecht* en *Geertruijdenberg*, ter plaatſe naderhand de *Oude Waal* genaamd, waardoor de gantſche Zuid-Hollandſche Waard onderliep, en wel tweeën-zeventig Dorpen verdronken. Meer dan twintig bleeven 'er onder den vloed begraaven; hebbende de overige, door den tijd en de naarſtigheid der Inwoonderen, het hoofd weder boven gestoken. 't Is het gemeen gevoelen, dat de Stadt *Dordrecht*, met het ſtuk lands, waarop zij legt, ten dien tijde ook van het vaste land van Zuid-Holland is afgerukt en als tot een Eiland geworden.

Niet alleen was de ſchade, hier door veroorzaakt, ongemeen groot, maar het koste ook veele moeite, om de bewooners, zo van de Stad als omliggende plaatſen, in den aanvang, het werk der herdijking bij de hand te doen neemen, niettegenſtaande het voor die van *Dordrecht* van het allergrootst belang was, alles te werk te ſtellen, om door een ſpoedig begin de Dijken te herſtellen, dewijl niet anders dan een ſtarte Zee, rondom, de vruchtbaarſte velden bedekte. De brief, ten dien einde, door die van *Dordrecht*, aan Hertog JAN VAN BEIJEREN geſchreeven, en door den Heere VAN DE WALL door den druk gemeen gemaakt (*), geeft ons een klaar gezigt van den toeſtand der zaaken; wij ſchrijven daarom dezelve hier geheel en woordelijk af, zijnde als volgt:

,, Doorluchtige vorſt lieue ende ghenadige heer uwe waerdige
,, brieuen daer uwe genaden mede gelieft heeft — ons ter ſeluer
,, uwer genade ende den ghemenen Steden van Hollant en Zee-
,, lant op heden aldaer te weſen &c. hebben wi oetmoedeliecken
,, ouerdragen ende wel verſtaen daer wi lieue heer uwer gena-
,, den op begheren te weten hoe wi korts ende bettwerf bi uwer
,, genaden geſent hebben gehadt Jan van Naersſen ende Noeijde
,, van Amerongen onſen Burgemieſters mit anderen gueden man-
,, nen horen medegeſellen veruolgende uwer genaden te belieun
,, bin-

(*) *Van Mieris giſt, dat de dagtekening geweest is 1 Julij* 1421 *en* 1422.

,, binnen uwer Stede van Dordrecht te comen om te helpen ra-
,, den ende vorderen tot onser dijkaedzen ende aentezien onse
,, ewighe verganckenisse worde 't lant niet korts gedijckt van den
,, welken lieue heer die geude luden voernoemt ons weder aen-
,, gebracht hebben, dat si geenen seeckeren tijt van uwer ghena-
,, den en konnen verstaen om di t'Dordrecht te wille comen met
,, dat si wel verstonden konden si wats geuts toter dijckaedzen
,, geramen ende si uwer genaden dat te kennen ghauen uwer ge-
,, nade wouden hem wel beraaden. Ende want lieue heer die
,, geude luden vorsz. noch ock wi met hem buten uwer genade
,, en die 't Dordrecht te wesen ons niet en vermeten toter ducd-
,, kaedzen te raden enige pointen ten dien eijnde dragen mogen,
,, ende wi niet en vermeten lieue heer bi euwer genade dat uwe
,, genade ende oic die Steden van Hollant ende Zeelant onsen
,, last ende onse verderfnesse Stede lude ende lants niet en ach-
,, te noch in voirsorge als gi lieuen heer ende si mogentliken
,, doen souden, ende soe wi doch tot horen last ingeliken dien
,, god voishoede moet 't beste te doen na onser vermogen gerna
,, genegen souden wesen, so sien wi lieuen Heer hier bi uwer
,, genaden verdragen ter dagnaert vorsz. noch tot andere dach-
,, vaerden niet te seijnden voir dien tijt dat wi vorder troest en-
,, de hulpe tot onser dijckaedzen vernemen, ende geuoelen dan
,, ons tot hier toe bewijst is geweest, niet min lieuen heer sien
,, wi oc verdragen uwer stede van Dordrecht te besorgen ende te
,, vestigen daer toe te sien bi daghe ende bi nachte altoes tot
,, uwer eren ende geboden als geude luden aensiende lieue heer
,, oic mede dat wi doch tot uwer genaden ende toter Steden
,, voirsz. niet vorder verbonden, en sijn dan lieue heer uwe ge-
,, naden ende die staden ons verbonden sijn biddende uwer ge-
,, nade lieue heer dese onse nernstige aentwoorde voor tgeude te
,, neemen, want ons ijmer dunckt dat ons die sware last ende
,, noot hier toe dwinghet ende beweget ouer ons alteit gebie-
,, dende. Onse heer God moet u lieue heer bewaren salich
,, langlievisch ende gesont geschreuen de eersten daghes in Ju-
,, lio."

,, Uwe Stede van Dordrecht."

Hier

Hier voren hebben wij opgegeeven de redenen, die men doorgaansch hield voor de oorzaak van dit onheil, als bestaande in de bedijking van een goed deel lands, ter plaatse aldaar gemeld, en gezegd, dat het bed der Riviere daar mede veel enger gemaakt was dan te vooren, en dat het water, daarom, bij hooge vloeden, sterk tegen de zwakke dijken moest aandringen. Dan 'er zijn anderen, die dit onheil toeschrijven aan de Kwaadaartigheid van een Boer, welke, nijdig over den voorspoed van zijnen Buurman, met wien hij in vijandschap leefde, een besluit nam, om deszelfs landen, aan den Zeedijk geleegen, door het doen invloeijen van het Zeewater, te vernielen, of ten minsten te bederven. Ten dien einde zou hij, volgens het verhaal van JUNIUS, een gat in den Dijk gedolven hebben, waar door het water, al lekkende, werd ingevoerd; en dit, voorgestuwd door den opkomenden Vloed, met geen mooglijkheid kunnende gekeerd worden, zou de geheele overstrooming daar op gevolgd zijn. Doch het is buiten bedenking, dat dit vertelzel, dat door geene gelijktijdige Schrijvers bevestigd word, voor een louter verdichtzel te houden zij. Deze Historie dan verdient minder navorsching, dan het gevoelen van anderen, die de oorzaak van deze overstrooming toeschrijven aan een Handvest van Graaf WILLEM DEN VI, van 20 Feb. 1414; waarbij hij, aan die van *Wieldrecht* en *Agthoven*, vrijheid verleend had, om, wanneer zij met overtollig water gekweld werden, eene zeekere Zijl, Sluis of Watergang, buiten kennis en toestemming van Dijk-Graaf en Heemraden, zo menigmaal hun zulks nodig dacht, te openen. Wijl die van *Wieldrecht*, zo wel als Dijk-Graaf en Heemraden, die nu waanden, dat de zorg en het toezigt over deezen Watergang aan anderen was aanbevoolen, zeer zorgloos daaromtrent te werk gingen, zo meenen sommigen, dat deeze Zijl, bij het opkomen van den vloed, niet behoorlijk geslooten zijnde, het opzwellend Zeewater zoude hebben ingelaaten, en dat dit, gevolgd van eenen ongemeenen vloed, deeze geweldige overstrooming zou veroorzaakt hebben. Voor de egtheid hier van schijnt het volgend vaersje, volgens de vertaaling van J. VAN SOMEREN, te pleiten:

Dit

Dit vorstenschrift, 't bederf van menschen, vee en haven,
Verkundigt aan den tijdt door waterstroomen begraaven,
Die tienmaal seven en twee Dorpen houdt bedekt.
Waar heeft ooijt vloed meer scha aan eenig Landt verwekt?

Doch dit versje is lang na het ongeval, in 't Latijn, onzeker wanneer of door wien gemaakt. VAN DER EIJCK, die zijne *Handvesten van Zuid-Holland* in 't jaar 1628 in druk gaf, en BOXHORN, wiens *Tooneel van Holland* in 1632 allereerst het ligt zag, zijn de eersten, die men weet dat daar van gewag maakten. De inhoud zelf, die het getal der verongelukte Dorpen op 72 bepaalt, toont ons duidelijk aan, dat de maaker daarvan de omstandigheden gantsch onnauwkeurig gekend heeft. Straks zal het blijken, dat de overlevering van zulk een aantal Dorpen zeer onzeker is. Althans, daar het ook zeker is, dat het water op meer dan ééne plaats is ingebrooken, zou het buitensfpoorig zijn, al dat groot onheil aan die Handvest te wijten. Echter schijnt HEDA voor dit gevoelen te zijn, als hij zegt, dat men, in zijnen tijd, de oorzaak van dit kwaad aan de onachtzaamheid der Vorsten toeschreef. Dan zijne bewoordingen zijn te algemeen, om daaruit iets bepaaldelijk optemaaken. Met meer grond van waarschijnlijkheid dan meenen wij, dat het inbreeken der Dijken voor de wezenlijke reden der overstroominge te houden zij. Waarschijnlijk werden die veroorzaakt, door twee bijzondere toevallen, die, op verschillende plaatsen en in het zelfde tijdstip, te gelijk hunne uitwerking deeden. De eene was, onzes oordeels, (zo als wij gezegd hebben) een hevige storm uit het Noordwesten, die het Zeewater tot een buitengewoone hoogte deed oprijzen; en de tweede, het sterk opzwellen van de Rivier *de Merwede.* Gelijktijdige Schrijvers en overgebleeven Gedenkstukken maaken van dien gelijktijdigen storm meermaals gewag; 'er zijn zelfs, die ten dien tijde leefden, die het daar aan toeschrijven. Ook is het gemeen gevoelen (zo als gezegd is) dat 'er 72 Dorpen door dien vloed verslonden werden. Waarschijnlijk heeft dit denkbeeld zijnen oorsprong genomen, dat in alle de ingebrooken Waarden, buiten den ongelukkigen Zuid-Hollandschen Waard, met dezelven te zaamen zo veele Dorpen zijn ondergeloopen:

Wat aangaat den gemelden Waard, het komt ons niet onwaarschijnlijk voor, dat het water zijne Dijken, op meer dan ééne plaats, te gelijk overweldigd heeft. En wat 'er van de bedoelde Handvest ook zijn mooge, dit is zeker, dat zulks, onder anderen, in of omtrent *Wieldrecht* geschied zij, uitwijzens het bekende tijdversje.

Wye Lære Ckt Mac Mac Water beclagen.

Ook word het zeer klaar bevestigd door eene beëedigde verklaaring van THEEUS APERSSOON, gewoond hebbende buiten de Vuijlpoort, binnen *Dordrecht*, en toen den ouderdom van tweeënzeventig jaaren bereikende, in 't jaar 1560 of daaromtrent. In dezelve werd duidelijk te kennen gegeeven, dat de Dijk toen ter tijdt bij *Wieldrecht* is doorgebrooken. Het zal, tot verstand der zaaken, niet ondienstig zijn, de eigene woorden uit die verklaaring, in zo verre ze tot deeze gebeurtenis betrekkelijk zijn, hier te laaten volgen: „ seide mede 't gund voorsz. is van wijlen „ sijnen voornoemden Vader ende Adriaan Apersfoon sijnen broe„ der gehoord te hebben (welcke sijnen broeder wijnick meer „ dan een jaar geleden deser waereld overleden) die goede ken„ nisse gehad hadde van heur luijder beide groote moeder die „ eene oude vrouwe was van megentigh Jaaren doen sij stierff, „ ende die al gehuwelikt was ten tijden als de verdronken Waard „ van Wieldrecht innebrack ende heeft hij deposant altijts hoo„ ren seggen, dat den ouden dijck Zuid west waard buiten „ voorsz lant plach te leggen, ende dat den dijck daer omtrent „ ingebroocken was, gelijck sijnen broeder hem getuijge wel eer „ gezegt heeft."

Laat ons nu zien, wat 'er gezegd word ten aanzien van de 72 weggespoelde Dorpen, en wat 'er zy van het verschil der Schrijvers daaromtrent. Het versje, staande op de buitenzijde van de Spuipoort, en het opschrift, dat wel eer op de Zuidzijde van den Tooren van de Groote Kerk plagt te staan, pleiten sterk voor de echtheid van dat gevoelen. Veele, ja zelfs de meeste Historieschrijvers stemmen daar mede in overeen; doch 'er zijn 'er, die slegts van zestien Dorpen gewag maaken. NICOLAAS DE

CLE-

CLEMANGES, Geheimschrijver van Paus BENEDICTUS DEN XIII, spreekt, in eenen brief, twee jaaren daarna geschreeven, zelfs maar van tien Dorpen. PONTANUS, acht gevende op den omtrek der overstroomde Landen, heeft reeds eenigen agterdogt gehad, omtrent de waarheid van het algemeen gevoelen. Hij meende daarom, dat men deeze Dorpen, gelijk hij zig uitdrukt, voor *Buurschappen* houden moest. En, zeeker, als men in aanschouw neemt de uitgestrektheid van de waterplas, zijnde, volgens zijne opgaaf, slechts vier Duitsche Mijlen lang, en twee van dezelve breed, is het bijna ongelooflijk, dat zulk een kleine omtrek Lands een aantal van tweeënzeventig Dorpen in zig zou bevat hebben; ten ware men stellen wilde, dat dezelve niet alle in den Zuidhollandschen Waard geleegen waren. En wie kan afkeerig van die gedachten zijn? De zo even aangehaalde aantekening aan den Toren spreekt alleen van *Villæ continuæ Dordraco*, en het versje, dat BOXHORN opgeeft, stemt daarmede overeen, zeggende:

Tweeënseventich Dorpen sijnder met snelder spoet,
Omtrent Dordrecht ondergegaan door de hoochte der vloet.

Opmerklijk is 't, daarenboven, dat de oudste Nederlandsche Kronijkschrijvers, die het naast aan dien tijd leefden, gelijk VELDENAAR en de Schrijver van 't *Goudsche Chronijkje*, BEKA en AGIDIUS DE ROJA, hieromtrent niets bepaalen. Het versje, aan de Spuipoort, is ook van geen genoegzaam gezag, om de waarheid van dit gevoelen te wettigen. Men weet, dat die Poort in 1609 eerst is opgemaakt. En gesteld, dat dit versje bevoorens op de oude Poort mogt gestaan hebben, gelijk men uit den stijl en schrijfwijze zou mogen vermoeden, wijst, echter, de inhoud, onzes inziens, duidelijk uit, dat het een geruimen tijd na het ongeval eerst gemaakt is. De Digter beroept zig niet alleen op het getuigenis der Kronijken, maar hij spreekt tevens van Land, dat voor de Spuipoort gezien werd. Daar nu, volgens overgebleeven berigten, sommige verdronken Landen niet eerder, dan tusschen het jaar 1550 en 1560, begonnen optekomen, en men, tot dien tijd toe, tot aan de Spui-

en Butkenspoorten, met gelaaden Schepen, uit *Braband* plagt af en aan te vaaren, zo spreekt het van zelfs, dat de maaker van dat voorsz. vers, niet eerder, dan toen men Land en Water te gelijk zien konde, geleefd heeft. En voor zo verre de aantekening aan den Toren betreft, daarop kan men zig ook niet gerustelijk verlaaten. Indien (zegt de Heer VAN DE WALL) het ons had mogen gebeuren, om dat met eigen oogen te beschouwen, zouden wij mooglijk in staat geweest zijn, om, uit den vorm en gedaante der Letteren, omtrent haare oudheid eenige waarschijnlijke gissing te kunnen maaken. Zo wij echter niet geheel mistasten, is het van laater tijd. Het blijkt (zegt zijn wel Ed. verder) van elders, dat een soortgelijk opschrift, weleer, gestaan hebbende op de Noordzijde van den Toren, bevestigt dat deze Toren, in het jaar 1457, door eenen hevigen brand, zeer beschadigd is geworden; zo dat al het houtwerk daarvan niet alleen verbrandde, maar zelfs de klokken 'er uit nedervielen. Het is dus waarschijnlijk, dat die opschriften 'er naderhand zijn opgezet. 'Er worden, echter, Schrijvers gevonden, die in de vijftiende en zestiende Eeuw bloeiden, welken van tweeënzeventig Dorpen gewag maaken, als onder anderen de Schrijver van het *Magnum Chronicon Belgicum*; en CHRYSOSTOMUS NEAPOLITANUS, die in het jaar 1514 deze waterplas zelf bevaaren heeft, stemt ook daarmede overeen. REIGERSBERG, wiens *Chronijk van Zeeland* in 1551 het ligt zag, hangt daar ook zijn zegel aan. Om dan de verschillende gevoelens van die alle te vereffenen, komt het ons waarschijnlijk voor, dat zij, die van tweeënzeventig Dorpen gewag maken, alleen eene *overstroaming* bedoelen; en dat zij, die van minder Dorpen spreeken, eene *geheele wegspoeling* of *verwoesting* beoogen. Zeer waarschijnlijk is het, dat 'er tweeënzeventig Dorpen, in de nabuurschap van *Dordrecht*, door het water, in den eersten aanval, zijn ondergevloeid; doch zo, dat 'er slegts *zestien* of daaromtrent geheel en al door de wateren zijn verzwolgen geworden, terwijl de overigen, allengs, ja zelfs heel kort daarna, het hoofd weder boven staken. Men behoeft dus de namen der vernietigde Dorpen, door VAN DER EIJK en BOXHORN opgegeeven, maar na te gaan, en als dan zal men zien, dat het getal op verre

na

na geen tweeënzeventig haalen kan; hebbende de eerste niet meer dan *eenëntwintig*; die, naar zijn zeggen, zijn ondergebleeven: en nog heeft hij, om dat getal te vergrooten, Dorpen daarbij gebracht, die in de *Rijderwaard*, zo als *Oost-* en *West-Barendrecht*, als ook *Carnisse*, en geenzints in de *Alblasserwaard*, geleegen waren. Daarenboven word bij denzelven Schrijver, onder anderen, gesteld *Sprang* in *'s Gravenmoer*; daar het, uit een brief van den zesden April des jaar 1424, blijkbaar is, dat deze het gemeene land, in de poogingen, om den *Zuidhollandsche Waard* te herdijken, te hulp gekomen zijn. Zij waren, derhalven, alleen beschadigd, en geenzints geheel verzwolgen. Kort na de inbraak heeft men middelen beraamd, om dezen *Waard* te doen herdijken. *Dordrecht* was daar niet alleen in betrokken, maar wendde zelfs ijverige pogingen aan. Eene reeks van Handvesten en Brieven bevestigt zulks ten klaarsten. Dan, of de inhaaligheid van sommige Rentmeesters, die de penningen tot herdijking uitgelegd, niet ter goeder trouw gebruikten, zo als SNOIJ schijnt van oordeel te zijn, dan of de binnenlandsche Oorlogen de oorzaak geweest zijn, dat het geheele land niet beverscht heeft konnen worden, zo als WAGENAAR van oordeel is, valt moeilijk te beslissen. Mooglijk hielp het een het ander.

De stukken, dan, die tot bewijs van het gezegde dienen moeten, zijn als volgt. Vooreerst de goedkeuring van Hertog JAN VAN BEIJEREN, over het geen de twaalf Mannen, door de Stad *Dordrecht*, tot redding van de schulden van den grooten Waard, en vier van de schuldenaars, gesteld ten nutte van het Land, doen zouden, gedagtekend 9 April 1423, te vinden in MIERIS *Charterboek IV. Deel*, *bl.* 670. Ten tweede, 't Verdrag van denzelven Hertog met de Stad *Dordrecht*, de Gezwoorenen van den grooten Waard, en den Heer van *Putten en Strijen*, om de Landen, geleegen voor de oude Landen van *Strijen*, te bedijken, van 23 April 1423, ibid. bl. 671 en 672. Ten derde, het bevel, dat de Hertog, daags daaraan, deed als, *Voogt van Holland*, aan die van *Heusden*, *Altena*, *Sprange*, *'s Gravemoer* en *Besoijen*, als onwillig tot het bedijken van den grooten Waard, nergens in zijne Landen te laaten vaaren of gaan, tot dat zij in

de bedijking zouden helpen, 24 April 1423, *Ibid bl.* 672. Ten vierden, beloften, ten zelven dagen, door hem gedaan, aan die van *Dordrecht* en *den grooten Waard*, om de onwilligen, tot het berdijken van den laastgemelden *Waard*, naar Dijkrecht te zullen noodzaaken en bedwingen. Ten vijfden, het verdrag, tusschen den Hertog en die van *Dordrecht*, over het bedijken van het verlaten Land in den grooten Waard, 25 April 1423, bij denzelven, bl. 674. Ten zesden, de vermaaning van den Hertog, aan die van *Woudrichem* en *Altena*, om zig anders te schikken, en bereid te toonen, tot het helpen herdijken van de Dijkaadjen in Zuidholland; zijnde den inhoud dezes vermaanbriefs, gedagtekent 27 Julij 1423, volgens opgave VAN MIERIS, bl. 688 aldus: „ Johan, enz. laten u weten Drossait, Bailieu, Scout, „ Burgemeesteren, Scepenen, ende alingemeijnte van de Poirte „ van Woudrichem ende van de Lande van Althena, ende elck „ bijzonder, dat ons van ons goeder getrouwer Stede van Dor- „ drecht angebracht is, dat gij die hulpe tot der dijcaedze van „ Zuitholland niet gedaan en hebt, noch oic niet doen, noch „ volbrengen wilt, gelijc als die bij ons, ende onsen rade, en- „ de oic bij onser Stede voirsz. gemaect ende geordineert is, bij „ den welcken, ende bij anderen onwilligen, ende onderhorigen „ gevreest staet onse lant voirsz. onbedijckt, ende rijdende te „ blijven, dat ons van u niet te lijden, noch te gehengen en „ staat. Ende so wes u dairom van ons, of van den onsen iets „ geschiet, of wederwaart, dair en willen wij geen aansprake af „ lijden, ten wair 't sake, dat gij noch deedt gelijc dat overdra- „ gen is in oirconde enz." Ten zevende, de beloften van de Regeerders van *Dordrecht* en van *Geertruidenberg*, aan die van het Land van *Altena*, wegens gedaanen onderstand, tot het bedijken van den grooten Waard toegezegd, gedaan 13 Augustus 1423. Ten agtsten, het verdrag daarover ten zelven dage gemaakt, beide bij VAN MIERIS, bl. 693 en 694. En eindelijk, ten negende, de Notitie van het Geld, 't geen de Steden *Haarlem*, *Leiden*, *Amsteldam* en *Gouda* aannamen uit te zullen leggen, ten behoeve van de herdijking van meergemelden *Waard*, zijnde van dezen inhoudt.

„ Item up onser Vrouwen auont Assumtio (14 Augustus) anno

XXIII

XXIII doe aennamen die Steden hier nae geschreuen tot der dijckaidzen behoef van Dordrecht van mijns genaeden heren wegen alsulc gelt wt te leggen als hier nae geschreuen staet.

Haerlem VIc LXV. beijers gul.
Delft Vc XCV. gul.
Leyden IVc XC. gul.
Aemsterdamme IVC. gul.
Goude IIIC. gul.
Somme XXVc gul.

Door welken bijstant en aandrang der Graaven dan ook, eindelijk, een groot deel van die waterplas weder bedijkt geworden is.

Wij zouden, om tot ons verhaal wederkeeren, bijna durven besluiten, dat *Dordrecht*, door dezen inbraak, zo geweldig geleden had, dat het haar, in het Jaar 1437, onmooglijk was, om deel te neemen aan den Oorlog tegen de Oosterlingen, als zijnde, onzes bedunkens, buiten staat, om aandeel te neemen tot het uitrusten der Schepen, waartoe, in het volgende Jaar, bij veele Edelen en Steden besloten werd. Want schoon FILIPS DE I zig zo onvergenoegd toonde tegen de Stad, dat, in het jaar 1441, de Regeering geheel door hem veranderd werd, kan men, echter, met niet veel grond stellen, dat *Dordrecht* in dien Oorlog niet zoude hebben willen stemmen, enkel om dat zij minder belang had in de Oostersche vaart, dan wel de Noordhollandsche Steden en Dorpen, dit tot de levering van Schepen verpligt waren geworden.

Wat aangaat den twist, welken die van *Dordrecht* hadden, met eenige Edelen en Steden, ontstaan over het *Stapelrecht*, in het jaar 1444; daarvan hebben wij reeds hier vooren, onder de *Voorregten*, van het Stapelregt spreekende, melding gedaan; dus wij den Leezer daar meenen te rug wijzen. Men vindt in de Kerklijke Geschiedenissen van Nederland, op, of vóór het jaar 1449, gewag gemaakt van den oorsprong der *Husfiten*, als ook van eenen togt van verscheidene Edelen en Poorters naar *Boheeme*, en onder anderen van zesenvijftig *Dordsche Burgers*, die

mede in het jaar 1420 derwaarts getrokken waren. Staande, dat FILIPS DE I in Oorlog was met den Bisschop van *Utrecht*, hadden die van *Dordrecht* en andere Steden van *Zuidholland* zig verstout, om de Graaflijke Tollen achterte houden; waardoor zij 's Vorsten ongenade op zig laadden. Dan, op den 23 van de maand Julij des jaar 1456, vonden zij middel zig met hun te verzoenen, door het beloven van 20,000 gouden *Filips klinkaarts*, ieder van 30 grooten Vlaams. Ook moesten zij den Hertog hunnen dienst, op eigen kosten, in de Stichtschen Oorlog beloven. In het jaar 1463 werd aldaar, door KAREL, Graaf van *Charlois*, buitentijds de Regeering veranderd. En geduurende den aanvang der Regeering van dezen Vorst, bekend onder den naam van KAREL DEN I, was deze Stad zeer ontrust geweest, door den *Hoekschen* en *Kabbeljaauwschen* tweespalt; zijnde de Regeering meest al de laatste, en de Gilden in het gemeen de eerstgenoemde partij toegedaan; schroomende de laatsten niet, nu en dan de besluiten der Regeering openlijk tegen te spreeken, en, zo zij daarna niet vorderden, verandering in dezelve te bewerken. Duidelijk hadden zij dit getoond in het jaar 1468, toen de huldiging van KAREL stond te geschieden. Zeker Hoeksch-gezind Burger, met naame HEIMAN CORNELISZ, deed zijn best om kwaad van de Burgemeesteren te spreeken, en sommige Keuren als nadeelig de zijnen voortestellen; laatende niets onbeproefd, om het vuur van oneenigheid aanteblaazen, waarover hij naderhand veroordeeld werd, om twee roeden aan der Stede muur te maaken, of vierenvijftig Bourgondische schilden voor ieder roede te betaalen. De huldiging van KAREL had, echter, voortgang. Die van *Dordrecht* zonden, ten dien einde, eenige Gemagtigden uit de Gilden naar den *Haag*: welke, voor dat de huldiging stond te geschieden, in omvrage bragten, of elk daartoe geneegen was. Het antwoord was, eenpaarig, JA. Doch eene JACOB ZASSE JANSZOON antwoordde, *dat hij van zijn Gild 'er geenen last toe had, en dat men wel moest toezien wat men deed; dat hij den Hertog aldaar niet zoude huldigen, al zou men hem villen.* Zeer zeker is het, dat deze op de huldiging in bijzondere Steden gedoeld heeft, en wel te *Dordrecht* gedaan wilde hebben. Zijn ijver werd echter daarna ontijdig en onbe-

betaamlijk gehouden, en men oordeelde hem voor onbekwaam tot eenige gezwoorene diensten, worden uit de Gilden gezet, en veroordeeld, tot het bekostigen van twee roeden muurs. Egter was dit zijn gedrag, oorzaak dat de huldiging van KAREL in '*s Hage* niet voor volkomen gehouden werd, en dat de onrusten daar bleeven duuren tot in het jaar 1473, in welk Jaar dit aldaar eerst geschiedde.

Het Geregt, de Oudraad en de goede luijden van Agten, haalden hem in met Toortsen, terwijl de Burgers, langs de straaten, welke zij doorgingen, kaarsen, in bekkens, voor hunne huizen geplaatst hadden; wordende hem, op den 17 van de maand Februarij, door de Regeering, door de Dekens der Gilden en gemeene neeringen, en door alle manspersoonen van vijftien Jaar en daarenboven, voor zijne Herberge de eed van getrouwheid gedaan. En daarna bleef het aldaar, geduurende de Regeeringe van dezen Vorst, in tamelijke rust.

Doch in het jaar 1477, onder de Regeeringe van MARIA, KAREL *Erfdochter*, de Hoekschen in veele Steden de overhand krijgende, werd de rust daardoor weder gestoord. Te *Dordrecht* begon de beroerte, zo dra de Gemagtigden van de *Gendsche Dagvaart* te rug kwamen, Hoekschen en Kabbeljaauwschen riepen beiden, dat zij van alle lasten en schattingen, door Hertog KAREL tot volvoering van zijnen Krijgslust op de Landen gelegd, terstond wilden ontheven zijn, en rekening van der Stede middelen hebben. De Overheid beloofde wel het een en ander; doch de Dekens der Gilden wil haar in hegtenis houden, tot dat de rekening gedaan zoude zijn, dat een geweldig tumult veroorzaakte. Wel veertig van de voornaamste Burgers van beide partijen werden in verzekering gehouden en genoodzaakt tot het doen van rekening. Hierbij ontdekte men, dat de Kabbeljaauwschen een aanzienlijke somme onder zig gehouden hadden, waarvan zij beloofden, binnen twee of drie Jaaren betaaling te doen. Op die belofte ontslagen, weeken zij, den een na den ander, de Stad uit, en gaven dus aan de Hoekschen gelegenheid, om het volle bewind van Regeering magtig te worden; dat zij ook behielden tot in het jaar 1481; wordende *Dordrecht*, op den 5den van de maand April van dat Jaar, door den Stadhouder JAN VAN

EGMONT, verzeld van veele Kabbeljaauwschgezinden, verrast. Hij had, om dit zijn oogmerk te bereiken, eenig gewapend volk versteken in het Schip van JAN MATTHIJSZOON en van nog een ander; welke Schepen, van boven met rijst geladen, bij klaaren dag de ouden haven invoeren. Het volk, spoedig ontscheept, overviele onverwagt de *Hoekschen*. De Burgemeester GILLIS ADRIAANSZOON, die zig van een kopere pot in plaats van een helm bediend had, werd, nevens den Onderschout, al vegtende, dood geslagen, en anderen gevanglijk naar *'s Hage* gevoerd. De verdreevene *Dordsche Kabbeljaauwschen*, zo wel als de *Hoekschen* van *Leiden*, ten Hove een vonnis in hun voordeel bekomen hebbende, kwamen daar weder binnen, en maakten zig meester van 't bewind der Stede.

Geduurende den *Utrecktschen Oorlog*, onder FILIPS DEN II, in het jaar 1482, poogde de Burggraaf JAN VAN MONTFOORT, op het einde van de maand April, met duizend Stichtenaars, zo Ruiters als Soldaaten, zig van deze Stad bij verrassing meester te maaken. Het oogmerk was, een half uur beneden *Schoonhoven* te scheep te gaan en de Lek aftezakken; hebbende de Burggraaf, zo wel aan de Knegten als de Burgeren, die zig daartoe zouden laaten gebruiken, ieder vier, en den Hoofdluiden zes Rhijnsche guldens belooft, mids zij zig van het plonderen onthielden. Dan te *Schoonhoven* komende, en niet meer dan vier Schepen gereed vindende, vond MONTFOORT het raadzaam, met den meesten hoop te rug te keeren. WILLEM VAN WAGTENDONK begaf zig, echter, met twee hondert en tagtig Ruijters, in drie Vaartuigen ingescheept, derwaards, en landde met een van dezelve te *Dordrecht* aan de Steiger; kunnende de twee anderen, door gebrek aan water, niet aankomen. De waakzaamheid van den *Portier*, die WAGTENDONK ontdekte, noodzaakte denzelven te rug te trekken; die voorts zijn volk te *Rotterdam* ontscheepte en naar *Utrecht* te rug keerde. Eenige Schouten der Zuidhollandsche Dorpen, als ook eenige Poorters van *Dordrecht*, die van deezen aanslag kennis gehad en niet hadden aangebracht, moesten dit verraad men den dood bekoopen. Niets van aanbelang, geduurende het verdere afloopen van de Vijftiende Eeuw, van daar te melden hebbende; en wat aldaar voorviel in het agtiende jaar

van

van de Zestiende Eeuw, met den Pensionaris FLORIS OEM VAN WIJNGAARDEN, op het Art. WIJNGAARDEN moetende gemeld worden, zeggen wij hier alleen, dat deze daar door, in zijn Ampt zig ijverig en getrouw gekweeten hebbende, zodanig in den haat van 's Lands Advocaat ALBRECHT VAN LOO, en dien van KAREL DEN II. geraakt was, dat, op bevel van den laatsten, onder bedreiging van zijne ongenade, de Regeering besluiten moest, hem van zijn Ampt te ontzetten, en de Stad te doen ruimen; in welke eer en waardigheid hij, echter, kort daarna, op voorspraak van ADRIAAN FLORISZOON, naderhand als Paus bekend onder den naam van ADRIAAN DEN ZESDEN, hersteld werd. In dat zelve Jaar 1518 vindt men, dat FLORIS OEM VAN WIJNGAARDEN, en de Burgemeester PIETER DAMASZOOM VAN DER MIJLE, zig heftig verzetteden tegen sommige aanhangers van LUTHER, die zig daar meer en meer begonden te openbaaren; waardoor hij zig den haat van die daar toe genegen waren, op den hals haalde.

KAREL DE V, deed, in het jaar 1540, groote poogingen om 't afgeschaft verlofgeld op 't koorn, wederom in te voeren; waartegen de Edelen en Steden zig met magt verzetteden, uitgenomen *Dordrecht*, wiens afgevaardigden op de algemeene dagvaart verklaarden, „ dat zij, boven de andere Steden bevoorregt zijn, „ de, om vreemd koorn uit de Maaze te moogen voeren, in welk „ voorregt, de Keizer belooft had, geenze verandering te zullen maaken, zij geene reden zagen, om zig met de andere „ Leden te vereenigen, ter bevordering der afschaffing van het „ verlofgeld, te minder nog, naardien sommige Steden, hun „ onlangs van het Stapelrecht hadden zoeken te ontzetten." Wat om dezen tijd hier over voorviel, is boven, in de *Voorregten*, gezegd. Als men zig dit errinnert, zal men ligt zien, dat het met hun belang niet strookte, zig tegen de oogmerken van den Keizer aantekanten, en dat dus de Bezending, van twee Edelen en drie Afgevaardigden uit de Steden, aldaar vrugteloos moest afloopen.

De bedreigingen der *Gelderschen*, in het jaar 1543, baarden geene geringe zorge te *Dordrecht*. *Kuilenburg*, *Vianen* en *Heusden*, door brandbrieven in schrik en vreeze gesteld, maakten een verding met de stroopers. De Staaten waren tegen den

25 November te *Dordrecht* ter Dagvaart befchreeven, ter beraaming van middelen, om geld ter verdediging van 't Land te vinden. *Dordrecht* verklaarde, op die bijeenkomfte, aan den Stadhouder, dat de verdragen, door die van *Kuilenburg* en anderen met den vijand gemaakt, moeften herroepen en vernietigd worden, of dat zij, en die van *Zuidholland*, anderzints ook genoodzaakt zouden zijn zig op dien zelven voet te verdragen. Doch, in het volgende Jaar, werd door hun, neffens *Haarlem* en *Leiden*, bewilligd in de betaaling van den tienden penning. Op den 26 van de maand September des jaars 1549, werd FILIPS, Prins van *Spanje*, door de Staaten van Holland, aldaar als toekomende Heer gehuldigd. Na dat deze het beftier in handen gekreegen had, brak hij, zo als algemeen bekend is, zijnen voorheen gedaanen eed, en was dus, het zij door zig zelfs, of door kwaade raadgeevingen, oorzaak van de daarop gevolgde binnelandfche beroerten en Oorlog. Na dat, geduurende die troubelen, den *Briel* door de Watergeuzen was ingenomen, en BOSSU te vergeefsch gepoogt had 'er zig weder meefter van te maaken, naderde hij in zijnen aftogt deze Stadt, alwaar men hem de inkomst belette; doch men gaf aan zijne Schepen, al wat zij nodig hadden.

ALBA, geleerd hebbende, aan het verliest van *den Briel*, wat hem te dugten ftond uit het verwaarloozen der Zeefteden, zond zijne afgevaardigden naar *Dordrecht*, met last om de Regeering en Ingezeetenen te vermaanen tot hunnen pligt. Deze deden aldaar vijf Schepenen gereed maaken, met welke zij de oevers en ftroomen tegen de Watergeuzen beveiligden; dat weinig naar den zin der Gemeente was, wijl het gedrag van BOSSU te *Rotterdam*, na dat hij te *Dordrecht* was afgeweezen, eenen algemeenen en onverzoenbaaren haat tegen de Spanjaards te weeg gebracht had. *Dordrecht* werd dan, in navolging van meer andere Steden, op den 25 van de maand van Junij des jaars 1572, op aanraading van ADRIAAN VAN BLYENBURG, Oud-Schepen, en van de Vroedfchap MUYS VAN HOLY, aan der Staaten zijnde overgebragt, door het aangaan van een verdrag met BARTEL ENTES, die, op last van ORANJE, met dertig Schepen en twee Galeien, voor de Stad gekomen was. JOHAN BAPTIST DE TASSIS, die, als

een

een der bovengemelde Afgevaardigden van ALBA, zig daar onthouden had, was, ten zijnen gelukke, kort te vooren vertrokken; doch PIETER DE KWAREBBE, als de tweede, 'er nog zijnde, werd gevangen naar *Cornichem* gevoerd, alwaar hij tot aan zijnen dood bleef. Op het Art. ADRIAAN VAN BLYENBURG hebben wij reeds van deze gebeurtenis omstandiger gesprooken.

Kort daarna werd aldaar de eerste Vergadering der Staaten van Holland, van de Edelen en Steden, die 's Prinsen zijde gekoozen hadden, gehouden; bestaande de Edelen, die aldaar verscheenen, uit de persoonen van Jonkheer JACOB VAN WYNGAARDEN en Jonkheer AART VAN DUIVENVOORDEN. Van wegens Prins WILLEM DEN I verscheen 'er FILIPS VAN MARNIX, *Heer van St. Aldegonde.* De Afgevaardigden der Steden waren, die van *Dordrecht*, *Haarlem*, *Leiden*, *Gouda*, *Gornichem*, *Alkmaar*, *Oudewater*, *Hoorn*, *Enkhuizen*, *Medenblik*, *Edam* en *Monnikkendam*, die met elkander besloten, een vasten voet op de Regeering te beraamen, en de middelen te bepaalen, waar uit de penningen, ter voortzetting van den Krijg, zouden gevonden worden; zijnde deeze Stad, van dien tijd af, aan het belang der Staaten verbonden gebleeven. Geen gering vak in een uitvoering beschrijving dezer Stad zoude beslaan, het verhaal der Sijnodaale Kerklijke Vergaderingen, aldaar gehouden in de jaaren 1574, en 1618 en 1619; doch van welke, en bijzonder van het laatste wij afzonderlijk op 't Art. SIJNODE, verslag zullen geeven. Dus wij overstappen tot de tijden van den landberoerende Graave VAN LEICESTER, van wiens verderflijke oogmerken men aldaar zo wel onderrigt was, dat de Gemagtigden, van wegen die Stad, op den 17 van de maand October 1578, op eene Dagvaart te *Haarlem*, vertoonden een Verzoekschrift, welk de beruchte PROUNINK ter hand gesteld had aan eenen HOVERD HAVENS, afkomstig van '*s Hertogenbosch*, doch ten dien tijde een inwoonder van *Dordrecht*, met verzoek, dat hij HAVENS het aan eenige Poorteren ter tekening zoude geeven. Het schrift zelve was gerigt aan den Landvoogd, en klaagde over eenige Leeden van de Vergadering van Holland, die voorgaven, dat men de *Engelschen*, als die de Landen den Spanjaard zogten te leeveren, niet betrouwen mogt, daar zij zelve niet beter dan verraaders waren.

Ver-

Verder werd daarin gevonden, eene belofte der Dordsche Burgerij, om goed en bloed te willen waagen, ter bevestiging van het gezag zijner Doorlugtigheid, en eene verklaaring, dat andere Steden gelijken zin hadden. Gemelde HAVENS had dit geschrift, in tegenwoordigheid van LUKAS JASZOON, Schilder, aan den Predikant HENDRIK VAN DEN KORPUT vertoond; en het schijnt, door geenen anderen Burger (zegt WAGENAAR) gezien te zijn. De gemelde Predikant had, vóór dien tijd, het overleveren ontraden; waardoor dan ook de verdere voortgang daar van belet werd.

Staande de oneenigheden, tusschen de *Remonstranten* en *Contra-Remonstranten*, werd, in het jaar 1617, ter beslissing van dezelven, door de Staaten van Holland, een besluit beraamd, zeer ten voordeele van de *Remonstranten*; welk besluit daarom, door de *Contra-Remonstranten*, de *scherpe Resolutie*, genaamd werd. Die van *Amsteldam*, *Enkhuizen*, *Edam* en *Purmerend*, gaven een *Protest* daartegen uit, en verklaarden, daarbij in geene beslissing te zullen stemmen, dan door middel van een *Nationaal Sijnode*. DORDRECHT voegde zig, eerlang, bij de gemelde vier Steden. Behalven de bezending naar *Amsteldam* en *Zeeland*, werd 'er ook eene afgevaardigd naar *Dordrecht*, welke verrigt werd door de Heeren van DUIVENVOORDEN en de H. DE GROOT, om, ware het mooglijk, deeze Stad tot de zijde der Edelen en meeste Steden te rug te brengen. Dan, zij deeden vergeefschen arbeid; wordende zelfs de Afgevaardigden, door het gemeen, zeer smadelijk bejegend. De meeste Gewesten, kort daarna, voor de Sijnode stemmende, voer men, niettegenstaande de weigering der meeste Hollandsche Steden, voort, met het maaken van de nodige voorbereidzelen daartoe. De Leeden van de Staaten van *Holland*, *Utrecht* en *Overijssel*, die ten voordeele van de Remonstranten waren, *protesteerden* daar wel tegen, doch zonder vrugt; want de Steden *Dordrecht*, *Amsteldam*, *Enkhuizen*, *Edam* en *Purmerend*, die den *Contra-Remonstranten* waren toegedaan, leverden daartegen een *Contra-Protest* ter algemeene Staatsvergadering in. Eindelijk werd dan, bij meerderheid van stemmen, ter Algemeene Staatsvergadering, op den 11 van den maand November, het besluit tot het houden

den eener Nationaale Sijnode genomen en vastgesteld, en, weinige dagen daarna, *Dordrecht* benoemd tot de plaats, daar men het houden zou.

In de meeste Steden maakte Prins MAURITS, nog in dit en in het volgende Jaar, verandering in de Regeering, *'s Gravenhage* was (in 1618) de laatste plaats, daar hij dit ondernam; en nu moest nog *Dordrecht* volgen. De Amsteldamsche Burgemeester REINIER PAUW ijverde 'er sterk voor; doch HUGO MUIS VAN HOLY, even groot vriend van MAURITS als PAUW, was 'er sterk tegen. Reeds was 'er een lijst geformeerd van elf persoonen, die men dacht, dat uit de Vroedschap geweerd moesten worden, waar onder ook was Burgemeester WILLEM VAN BEVEREN. Dan, MUIS VAN HOLY wist Prins MAURITS te beduiden, dat de Wethouderschap van *Dordrecht*, door huwelijken en bloedverwantschap, te naauw aan een verknogt was: waarom het ongelijk van eenigen hun allen treffen zou. MAURITS verscheen daarna in persoon te *Dordrecht*, doch maakte 'er geene verandering in de Regeering.

De dood van de Infante IZABELLA KLARA EUGENIA, Vorstinne der Spaansche Nederlanden, in het jaar 1633, brak niet alleen de onderhandeling wegens het Bestand, maar veroorzaakte verre vooruitzigten, wijl, met haar kinderloos overlijden, deze Landen weder tot *Spanje* terug moesten keeren. Dus vond men zig genoodzaakt om de onderhandeling met het Fransche Hof met meer ernst te hervatten. Maar LODEWIJK DE XIII, bedugt zijnde, dat de Staaten zig buiten zijne toestemming met *Spanje* verdraagen zouden, zogt hun door een nieuw verdrag te verpligten, tot eene belofte, van zulks buiten zijne toestemming niet te zullen doen; waar toe de Staaten, als oordeelende zulks tegen hunne waardigheid te strijden, niet ligt te beweegen waren. Prins FREDRIK HENDRIK werd, door belofte dat de Oorlog met meer kracht zoude worden voortgezet, door den Ambassadeur overhaald, om zijne stem 'er toe te geeven. En deze wist ook de meeste Gewesten in die nieuwe onderhandeling te doen bewilligen; doch bij geen van de zeven vondt hij meerder tegenstand, dan bij die van Holland. Eindelijk wist hij nochthans de meeste Leden 'er toe te doen stemmen, op den 24 Februarij van

't

't jaar 1634. *Dordrecht* en *Amsteldam* protesteerden 'er, ten zelven dage, tegen, waarin zij werden gevolgd door *Rotterdam* en *Alkmaar*. De Afgevaardigden van *Dordrecht* verklaarden dat zij „ bizonderlijk gelast zijnde, om, in de handeling met den „ Baron de *Charnace* te helpen te weeg brengen, dat het Land „ bewaard werd, bij zijne Voorregten, om met die van de an„ dere te handelen; in het besluit met de meerderheid genomen, „ om zig te verbinden van geen bestand of vreede te zullen „ maaken zonder toestemming des Konings van Frankrijk, niet „ konden bewilligen." De verklaaring van die van Amsteldam was nog veel ernstiger. Doch, die van *Haarlem*, *Leiden*, *Gouda*, *Hoorn*, *Enkhuizen* en andere Leden, gerugsteund door de Edelen en den Stadhouder, vorderden dat die verklaaringen werden ingetrokken, onder bedreiging, van tegenstrijdige verklaaringen te zullen doen: dus de protesteerende Leden de meerderheid moesten volgen. Waarop dan ook het verbond met Frankrijk, den 15 April van het gemelde jaar 1634, gesloten werd.

Na den dood van Prins FREDRIK HENDRIK, in het jaar 1647, reezen 'er eenige verschillen in de Provinsie, over de opdragt van het Stadhouderschap aan deszelfs Zoon Prinse WILLEM DEN II; en onder deze ontstonden mede eenige beginzels van ongenoegen tegen de Regeeringen der Steden. In de maand September van dat zelve Jaar, begonnen ze zig te *Dordrecht* te openbaaren. JOHAN VAN WALEN, weleer Advocaat voor den Hove van Holland, en daarna voor de Geregte van *Dordrecht*, had zig, sedert eenige tijd, met der woon derwaards begeven, niettegenstaande hem te vooren de Stad ontzeit was. Hij hield ten zijnen huize heimelijke bijeenkomsten, waarin hij de Burgers tegen de Regeering ophitste; dit nog niet genoeg zijnde, schreef en strooide hij eenige schotschriften onder het volk, om het zelve tot daadelijkheid te vervoeren en gaande te maaken. Hij berwerkte daardoor zo veel opschudding onder het gemeen, dat het Hof van Holland zig, eerlang, verpligt vond, Gemagtigden derwaards te zenden, om de klagten der Burgerij te hooren en de zaaken in rust te brengen. De oproer stookende VAN WALEN, zig toen schuil houdende, werd ingedaagd, en, niet verschijnende, op den

den hals gebannen, uit *Holland*, *Zeeland*, *Friesland* en *Utrecht*, met (volgens inhoud zijner Sententie, te vinden bij AITSEMA, III. Deel, bl. 305) verbeurdverklaaring zijner goederen.

In den hevigen twist, in het jaar 1649 ontstaan, en vervolgd in 1650, over de afdanking of vermindering van 's Lands Krijgsmagt in de Provintie van Holland, had deze Stadt rijkelijk haar aandeel. Op het Artikel ALEXANDER VAN DER CAPELLE, HEER VAN AARTSBERGEN, hebben wij reeds van het hoofdzaaklijke der bezending aan de Steden en ook aan deze Stad, verslag gegeeven. Wij oordeelen onnoodig dat te herhaalen, en meenen te kunnen volstaan, met den Leezer daar heen te rug te wijzen. Enkel zullen wij hier ter nederstellen, het antwoord van den Oudraad, op de aldaar gedaane Propositie, hier in bestaande, *dat men 'er over raadpleegen zou, en het gevoelen van de Stad inbrengen ter Vergaderinge der Staaten van Holland.* De bezending, daar mede geen genoegen neemende, verzogt een tweede gehoor, waar van gezegd werd, dat AARTSBERGEN zig in dezelve eenige scherpe woorden zou hebben laaten ontvallen. Men zie, wat wij ter boven aangewezen plaatse daar van gezegd en uit 's mans *Gedenkschriften* hebben aangetekend. Algemeen bekend is 't, tot welke veel gerugt maakende stappen Prins WILLEM DE II daarna overging, met het gevangen neemen, en doen voeren naar *Loevestein*, der zes Heeren Afgevaardigden in de Staaten Generaal en Gecommitteerden Raaden van Holland, waaronder zig bevondt JACOB DE WITT, toen Oud Burgemeester van *Dordrecht*, en Afgevaardigde in Gecommitteerde Raaden; op wien de Prins zeer verstoord was, om dat hij de aanspraak van AARTSBERGEN, in den Oudraad van *Dordrecht*, met klem van redenen beantwoord had. De Stad *Dordrecht*, de tijding van dit bedrijf des Stadhouders verstaan hebbende, nam een manlijk besluit, om den Heer DE WITT te doen ontslaan. Dan kort daarna vond men geraden, den Prinse, ten aanzien van 't stuk der afdanking, waaruit deze oneenigheden ontstaan waren, iets toe te geeven, mids staande houdende, dat de Heer DE WITT daar in niets gedaan had, dan volgens zijnen last; neemende zelfs op zig, hem en zijne kinderen vergoeding te doen van alle schade, die hem, in persoon en goederen, mogten worden toegebragt. De Heer DE

WITT verzogt aan de Regeering van *Dordrecht*, dat zij hem van zijne plaats in Gecommitteerde Raaden zoude ontslaan; het welk zij verklaarde niet dan met weerzin te doen, en niet dan onder uitdrukkelijke betuiging, dat hij den rang behouden zou, welke hij in de Stad bekleedde, en in zijne eer en goeden naam ongekrenkt blijven.

Hier vooren, van de *Regeering van Dordrecht* spreekende, hebben wij doen zien, wat verandering aldaar in het Regeerings Reglement, na den dood van den Stadhouder, volgens Octrooij van 's Lands Souverain, gemaakt werd. In sommige Steden, daar dit mede plaats had, ging zulks niet toe zonder merklijke opschuddinge, en inzonderheid hier en in den *Briel*, werwaards de Heer VAN BREDERODE benevens eenige andere Gemagtigden, in de maand Julij des jaars 1651, gezonden werden, door de Staaten.

Zij bevonden, dat men aldaar, onder voorwendzel van de Privilegien, verandering zogt te maaken in de Regeeringe der Stad, waartoe men, door samenrotting en het strooijen van schimp- en schotschriften, den weg dagt te baanen. Doch, na dat eenige der voornaamste Belhamels gevat, en andere gevlugt waren, stilde de beroerten van langzamerhand. Twee Gemagtigden der Gilden van *Dordrecht* die vergaderingen belegd, bijgewoond, en verscheidene buitenspoorigheden bedreeven hadden, wierden, door het Hof van Holland, drie mijlen in 't rond, buiten de Stad gebannen.

Reeds in het jaar 1654, bij de afkondiging der Vrede met CROMWEL, hoe zeer ook ten nadeele van den Prins VAN ORANJE gesloten, had het Gemeen, zo wel daar als in andere Steden, zijne achting voor dien Vorst betoond. Eenige jonge luiden staken de Oranjevlag op den Toren, zonder dat de Burgemeester DE WITT geraaden vond die te doen weg neemen. Meerdere en openbaarer blijken werden aldaar betoond in het jaar 1672.

Men had 'er naauwlijks de tijding ontvangen van de beweeging, die 'er, onder het gemeen, te *ter Veere* plaats had, om den Prins *van Oranje*, WILLEM DEN III, tot de Stadhouderlijke waardigheid te verheffen, of eenige Burgers, in den waan gebragt, dat Stads Magazijn slegt verzorgd was, en de Wethouders

ders de sleutels verborgen hadden, vorderden dezelve op het Stadhuis, openden en onderzogten de Magazijnen, die men beter voorzien vond, dan verspreid was; dit alles, begrijpt men ligt, dat niet zonder veel beweeging toeging. Zeker persoon mengde zig onder de ontruste gemeente, de Burgerij inprentende, dat de Wethouders genoodzaakt moesten worden, tot de vernietiging van 't Eeuwig Edict, en om den Prins VAN ORANJE tot Stadhouder te verkiezen; dat als dan de zaaken des Lands een beter keer zouden neemen. Dergelijke redeneeringen brachten de reeds opgeruide Gemeente geheel aan het hollen; schreeuwende onder elkander, *lang leeve de Prins van Oranje! de duivel haale de Witten!* Zelfs de Burgers, die de wagt op het Stadhuis hadden, veréénden zig met het graauw. Men haalde de Regenten uit hunne huizen, noodzaakte hun de Vroedschap te doen vergaderen, en te belooven den Prins tot Stadhouder te zullen verheffen. JOHAN HALLINGH, Regeerend Burgemeester, van agteren het Stadhuis willende afgaan, werd met een groote bijl gedreigd, zo hij weigerde te voldoen aan de begeerte der Burgeren. Verder werd hij, nevens eenige anderen uit de Regeering en de Hopluiden van de Burgerij, genoodzaakt, naar het Leger te trekken, en den Prins tot *Dordrecht* te geleiden, om kennis van zaaken te komen neemen. Eerst weigerde de Prins het Leger te verlaaten; doch naderhand besloot hij 'er toe, en kwam den 29 Junij te *Dordrecht*, daar hij door Gemagtigden uit de Regeering ontvangen, en, tusschen de gewapende Schutterij door, en onder een onophoudelijk en woest gejuich, naar 't Stadhuis geleid werd; steekende de Oranjevlag van de Toren. Zijne Hoogheid werd verzogt, de Stad en des Magazijnen te bezigtigen: dan 'er werd niets gerept door de Regeering van het Stadhouderschap. Na den maaltijd meende men hem op dezelve wijze uitgeleide te doen. Maar het volk, gantsch andere gedachten hebbende, sloeg aan 't morren, om dat men dus den Prins en de Burgers misleidde. Straks daarop schooten eenigen toe op de Koets, en vraagden zijne Hoogheid, *of hij Stadhouder ware?* Waarop de Prins antwoordde, *volkomen te vreede te zijn. Wij niet*, was het weederantwoord, *ten zij wij uwe Hoogheid Stadhouder zien.* WAGENAAR verhaalt, uit eene aan-

tekening van dien tijd, hoe de Predikant DIBBITS zekeren Wijnkooper, en door dien nog tien anderen bewogen hadt, om bij eede te belooven, dat zij den Prins niet ter Stad uit zouden laaten trekken, voor dat zij verzeekerd waren, dat hij voldoening ontvangen hadt van de Wethouderschap; en dat het deze luiden waren, die 's Prinsen Koets tegen hielden, en Burgemeester HALLINGH, zittende nevens zijne Hoogheid, met de gelaaden Snaphaan op de borst, afvraagden, of men den Prinse voldoening gegeeven had? dat de Prins hier op zeide, *Mannen 't zal wel gaan*; voorts verzoekende dat men hem tot de Herberg *de Paauw*, daar hij gegeeten hadt, zou laaten voortrijden; dat de Prins en de Heeren in de Herberg getreeden zijnde, de voorgemelde luiden, en nog omtrent twintig anderen, aangezet door den Predikant DIBBITS, eenen nieuwen eed deeden, niemant der Wethouderen uit den Herberg te zullen laaten komen, zonder hem den hals te breeken, ten ware hij tot 's Prinsen bevordering gestemd en getekend had; dat, op deze aanhoudende bedreiginge, de Wethouders, aldaar tegenwoordig zijnde, besllooten hadden tot de vernietiging van 't Eeuwig Edict, en de aanstelling van den Prins tot Stadhouder; waarvan, met een, de Akte werd opgemaakt en getekend, zo als ook geschiedde door de Vroedschap, de luiden van den Agten, en twee Predikanten; waarna de Prins dien gewigtigen post, voor zo verre het deze Stad aanging, aanvaardde. De Heer CORNELIS DE WITT, *Ruwaard van Putten*, ziek te bedde liggende, weigerde de Acte, die hem vertoond werd, te tekenen. Men hield hem voor, dat zijn huis door de gewapende Burgerij omringd was, en dat hem de dood gedreigd werd, zo hij langer weigerde. Zijn antwoord was: mij zijn, in den laatsten Zeeslag, zo veel kogels over het hoofd gewaaid, ik vrees 'er geen meer, en dat hij 'er liever 'er een wilde afwagten, dan het geschrift teekenen. Doch de smeekingen van vrouw en kinderen vermogten zo veel, dat hij zig liet overhaalen, en tekende, doch met bijvoeging van twee letters V. C. dat is, *Vi Coactus*, of *door geweld gedwongen.* Het volk, door een Predikant, van de betekenis dezer letteren onderrigt zijnde, was niet te stillen, voor dat hij de pen 'er had door gehaald. En hier mede deze zaak *Dordrecht* afgedaan zijnde,

keer-

CORNELIS DE WITT WORDT GEDWONGEN, DE AKTE, OM DEN PRINS VAN ORANGE TOT DE STADHOUDERLIJKE WAARDIGHEID TE VERHEFFEN, TE TEEKENEN.

keerde de Prins naar het Leger te *Bodegrave.* Doch de Gebroeders DE WITT raakten niet vrij van den haat van het gemeen. Reeds sedert lang had men hun, en bijzonder den *Raadpensionaris*, door bijna ontelbaare lasterschriften beklad en al wat men goed dacht aangewreeven. Nog grover ging het met deszelfs Broeder, den Ruwaard van Putten; Hij werd, zo als bekend is, door den eerloozen WILLEM TICHELAAR beschuldigd van een aanslag op 's Prinsen leeven. Deze infame beschuldiging, voor het Hof van Holland gebragt zijnde, werd de Advocat Fiscaal, Mr. JOHAN RUISCH, naar *Dordrecht* gezonden om den Ruward te ligten. Deze, met het Jagt voor de Stad gekomen, vervoegde zig, op Zondag den 24 Julij, aan het Huis van den Heer CORNELIS DE WITT, zonder iemant der Burgemeesteren of van de Wethouderschap te kennen; kiezende den tijd, dat zij meest alle in de Kerk ware: en dus, eer zij bijeen konden zijn om iets te besluiten, was de Fiscaal, met den Ruwaard, reeds in eene Koets, naar 't Hoofd, en voorts met het Jagt naar den Haag vertrokken. Den 29 dier zelve maand beklaagde zig de Regeering van Dordrecht, aan het Hof, over deze wegvoering. 't Streedt, zeide zij, met de Privilegien der Stad, dat men eenen burger van daar haalde; om hem elders te recht te stellen. Ook wisten zij geen reden, waarom de Ruwaard dus gehandeld werdt, ten ware zulks geschied mogt zijn, om hem rekenschap af te vorderen van het buskruid, welk hij, op haar verzoek, uit de Vloot had toegezonden. Doch dit geschiedde dikwils, tusschen bevelhebbers van sterke plaatsen. Ook was 'er de Vloot niet door verzwakt, alzo men de eerschoten had nagelaaten. Daarenboven was men bereid het buskruid te betaalen. 't Geene zekere TICHELAAR gezeid werdt ten laste van den Ruwaard verklaard te hebben, hadt geenen schijn, en stondt, in allen geval, niet aan 't Hof te beoordeelen. Ook hadt deze TICHELAAR nog een vonnis ten zijnen laste, volgens welke hij, wegens laster, den Heere en den Schout van *Piershil* aangewreeven, 't geregt om vergiffenis bidden moest. Hij hadt daarenboven een jonge dogter, bij nagt, op 't water geweld aangedaan. Men verzogt derhalve dat TICHELAAR in hegtenis gezet en de Ruwaard aan den gewoonlijken Regter te rug ge-

zonden mogt worden. Ten opzigte van TICHELAAR geschiedde zulks; doch de Heer DE WITT bleef een gevangene van het Hof; en hoe aldaar met hem nader gehandeld werd, als ook de rampzalige dood van hem en zijnen broeder, hun door het *Haagsche graauw* aangedaan, zal op de Artikelen van J. en C. DE WITT gememeld worden; waarbij men zien zal dat het schenden van zijn beeltenis, bij het vernielen van het Schilderij, waarop het verbranden der *Engelsche* Schepen voor *Chattam* verbeeld was, op het Stadhuis te vooren gepleegd, als een voorteken kon worden aangemerkt, van 't geen toen nog schandelijker aan hunne lichaamen gepleegd werd. Dan hier bij bleef 't nog niet: de onrust werd in de meeste Hollandsche Steden zo algemeen, en de haat tegen de Regenten zo groot, dat 'er besloten werd, den Prins tot het veranderen der Regeering te magtigen. Allergrootst was de baldadigheid, die te *Dordrecht* gepleegd werdt. De meergemelde Burgemeester JOAN HALLINGH, nevens JOAN MEERMAN, Burgemeester te *Leiden*, en KORNELIS GEELVINCK, *Heer van Kastricum*, Raad en Oudschepen der Stad *Amsteldam*, gemagtigd geweest zijnde, om de Huislieden in de wapenen te brengen, waren hier door in den haat van het Landvolk geraakt; zij hadden eene onderneeming in 't zin, om zijn huis binnen *Dordrecht* en nog eene wooning in *Beijerland* te plonderen, waarbij HALLINGH rekende, ten minste twaalfduizent guldens schade te hebben geleeden. De oproerigheid onder de gemeente nam van dag tot dag zo zeer toe, dat zelfs het Vaandel Schutters, 't welk in begin van de maand September, de wagt op het Stadhuis had, zo verre eer en pligt vergat dat zij niet schroomden, alle de kussens der Heeren aan stukken te snijden. Ook werden, om Burgemeesteren te meer smaad aan te doen, hunne wapens uit de Kerken genomen. Dan, nog bleef het daarbij niet. Op den 5 September liep de Schutterije te hoop, verklaarde alle de Heeren ontslaagen van hunne Ampten, om reden dat zij het *Eeuwig Edict* bezwooren hadden, en bragt daarna eene bezending te weeg, aan den Stadhouder, met verzoek, van eene nieuwe aanstelling te doen. Intusschen had men, bij aangeplakte briefjes, den dood gedreigd aan den Heer MATTHIJS POMPE, *Baljuw van Zuidholland*, indien hij, in plaats van ADRI-

JAN VAN BLIJENBURG, *Heer van Naaldwijk*, die door den Prins in Gecommitteerde Raaden geroepen was, tot Burgemeester verkooren wordende, zulks aannam. Ten overstaan der Gemagtigden van den Stadhouder, werden daarna zeventien Leden van de Vroedschap of Oudraad bedankt en andere in hunne plaats gesteld; waarna de Stad weder in ruste kwam; toen bleef men goed Prinsgezind, tot op het ontstaan van eenige nieuwe twisten, tusschen den Stadhouder en de meeste Leden van de Regeering.

Hier vooren hebben wij doen zien, op welke wijze Prins WILLEM DE III, door de verandering van 't Regeerings Reglement, zig aldaar van een volstrekt gezag had meester gemaakt, dat ook genoegzaam zonder eenige tegenspraak werd gehoorzaamd, tot in het jaar 1684. De Prins, de Nominatie der goede luiden van Agten ontvangen hebbende, gaf voor, onderregt te zijn, dat omtrent dezelve eenige kuiperijen en andere onbehoorlijkheden zouden hebben plaats gehad, en zond daarom dezelve aan het *Hof van Holland*, met bevel dat zij hunne medebroeders in den Raade, WILLEM GOES, CORNELIS TERRESTEIN VAN HALEWEIN en JOAN MUNTER, wilden zenden naar *Dordrecht*, met last om na alles naauwkeurig onderzoek te doen; gelijk geschiedde. De drie gemelde Gemagtigden, verzeld van den Griffier ANTONI VAN KINSCHOT, kwamen aldaar den 2 November, en ontboden, zonder eenige kennis geeving aan de Regeering, terstond de Dekens van vier Gilden voor zig, en begonnen daarmede het onderzoek naar het gebeurde. Burgemeesteren hier van verwittigd, vergaderden zonder eenig uitstel den Oudraad. In deze vergadering werd het bedrijf der Gemagtigden van het Hof aangezien als een begin van een Regtsgeding, en derhalven als een verkorting der Stede Privilegien, volgens welke de Ingezetenen alleen voor Schepenen moesten te regt staan. En men besloot de Gemagtigden te zullen verzoeken, hun onderzoek te staaken, alzo men zulks niet zou kunnen gedoogen, evenveel van wien zij ook derwaarts zouden mogen gezonden zijn. Verder verbood men aan den Deurwaarder van den Hove, iemant te dagvaarden voor de Gemagtigden, en alle Ingezetenen om voor hun te verschijnen. Waardoor dan deze genoodzaakt waren, onverrichter zaake

ke naar den *Haag* te rug te keeren. De Regeering van *Dordrecht*, inmiddels, een buitengewoone vergadering der Staaten hebbende doen beschrijven, klaagde op dezelve ernstig, over de onderneeming der Gemagtigden, begeerende tevens dat hunne Edele Groot Mogende in 't toekomende daarvoor zouden waaken. Deze gehoord zijnde, konden zig ligt verschoonen, met den last van zijne Hoogheid en die der Gecommitteerde Raaden. Over het gedrag van *Dordrecht* was de Prins zeer onvergenoegd, zo als gezien kan worden uit zijnen brief aan de Steden; ook werden, op zijnen last, de Gemagtigden andermaal naar *Dordrecht* gezonden, doch keerden even vrugteloos te rug. De Magistraat dier Stad, zig op nieuw beledigd achtende, keerde zig weder tot de Staaten, van wien zij bevrijding voor dergelijke onwettige onderneemingen verzogt, aanbiedende, ten aanzien van het regt van zijne Hoogheid, in minnelijke onderhandeling te treeden: dan de Prins weigerde daartoe te verstaan. Het Hof trok de partij van den Stadhouder, doende eenige Dekens der Gilden in *'s Hage* dagvaarden. De Schout STOOP, geweigerd hebbende de Gemagtigden bijstand te doen, werd in zijn Ampt geschorst, en een ander, bij voorraad, in zijne plaats gesteld.

Alle de poogingen, die de Regeering, geduurende den afloop van het jaar 1684, aanwendde, om met den Stadhouder in onderhandeling te komen, vrugteloos zijnde, zou dus, waarschijnlijk, in het volgende Jaar, hebben moeten zwigten, zo niet *Amsteldam* zig met haar vereenigd had, en ten sterksten haar partij gekoozen. Dan eer het manlijk vertoog dier Stad bij de Vergadering der Staaten was ingeleverd, waren de Gemagtigden reeds ten derdemaale derwaarts gegaan. Zij gaven aan de Regeering van *Dordrecht* kennis van de ongeregeldheden, welke men in de Nominatie meende ontdekt te hebben; de Dekenen der Gilden te gelijk dag stellende, tot het maaken eener nieuwe Nominatie; waarin de Regeering, als houdende de eerste voor wettig, niet konde bewilligen. Doch door alle onbehoorlijke dwangmiddelen werd 'er eindelijk eene tweede Nominatie gemaakt, en, zonder door de Regeering gezien te zijn, aan zijne Hoogheid gezonden, die 'er terstond eene verkiezing van

agt persoonen uit deed, welke daarna door de Gemagtigden de eed werd afgenomen. Teffens werd de Oud-agten, door eenen Deurwaarder, den 21 Januarij, aangezegd, dat zij zig van hunnen dienst voortaan zouden hebben te onthouden. De Regeering zuimden niet, een breedvoerig Advis en Protest, tegen de verrigtingen van de Gemagtigden, ten Hove in te leeveren. De Agten dienden dat Jaar, zonder eigenlijk erkend te zijn. De Staaten vonden het niet raadzaam, een uitspraak over het geschil te doen. Men deed wel eenig onderzoek naar het gedrag van den Schout STOOP; doch alles raakte eerlang in stilte. In het volgende Jaar raakte de Burgemeester AREND MUIS VAN HOLY, op wien de Prins zeer gebeeten was, 'er mede uit de Regeering.

In het jaar van 1742 kwam *Dordrecht* weder in nieuwe moeielijkheden, wijl zij met nog eenige andere van verschillende gedachten waren, in het ondersteunen van de *Koningin van Hongarijen;* trekkende deze Stad de verpligting daartoe in twijffel. Hadden de overige Staatsleden van dit Gemeenebest toen zulke gedachten gehad, over het heilig nakomen der Tractaaten, als de thans Regeerende Keizer heeft, zijne Vrouw Moeder was nooit bij het bezit haarer Landen gebleven, en zijne tegenwoordige Keizerlijke Majesteit zou, op zijn hoogst genoomen, niet meer dan Hertog van Toscaanen zijn, indien de magten, die zig tegen de toenmalige Keizerinne verzetten, hadden konnen goedvinden, zijnen vader dat Hertogdom te laaten behouden. Ook waren die van *Dordrecht* van gedachte, dat zo men haare Majesteit al genoodzaakt was te ondersteunen, zulks niet moest geschieden met 20,000 man, maar met geld. Om *Dordrecht* tot andere gedachte te brengen, besllooten de Staaten van *Holland*, met den aanvang van het jaar 1743, tot eene bezending naar *Dordrecht* en *den Briel*, welke laatste Stad met de eerste één lijn trok. De Afgevaardigden te *Dordrecht* gekomen zijnde, deeden in den Oudraad een zeer uitvoerig vertoog, strekkende om denzelven tot het bewilligen in de onderfteuning van de Koningin van *Hongarijen*, met twintig duizend man, overtehaalen. Korten tijd daarna stond *Dordrecht* eindelijk toe, dat men den onderstand van 20,000 man verleende, mids niet verklaard werdt, dat zulks geschiedde uit hoofde van eenige voor-

gaande verbintenis; en dat men, van die 20,000 man, 10,000 gebruikte tot bescherming der *Oostenrijksche* Nederlanden, en de overige 10,000 man, bij raade der Bondgenooten, in plaatsen, daar zij meest van dienst konden zijn, tot bescherming van de bezittingen der Koninginne, aan wier keuze ook zou gelaaten worden, of zij die 10,000 man, in geld of in manschap begeerde. Doch bij de meerderheid werd een ander besluit genomen; waar tegen *Dordrecht* en den *Briel* protesteerden; daar tegen staande houdende, dat in dergelijke gevallen, met meerderheid, niet kon beslooten werden. Echter hield het besluit, om haare Majesteit met 20,000 man te ondersteunen stand. De groote Staatsverwisseling, die als een gevolg van dien Oorlog, daaruit ontstaan kan worden aangemerkt, maakte binnen deze Stad weinige verandering, wijl de verkiezing van Prins WILLEM DEN IV aldaar zonder merklijke beweegingen toeging. Die Vorst vondt, in het volgende jaar 1748, ook niet nodig, aldaar verandering in de Regeering te maaken, zo als in de meeste Steden van *Holland* geschied was. *Dordrecht* zelfs was de eerste geweest, die, kort nadat deze verandering te *Amsteldam* gemaakt was, ter Vergadering van *Holland* had voorgeslagen, om zijne Hoogheid daar toe te magtigen, om door dien weg, daar zulks nodig was, de rust te bevorderen. Zonder gewag te maaken van eenige bijzonderheden, na dien tijd voorgevallen, als onder andere van de gifte aan de groote Kerk dier Stad gedaan, door wijlen HENRICUS VAN DER VUCHT, Koopman aldaar, als ook van de gifte aan de zelve Kerk, door den Heere DIODATE en van MATTHEUS CODDAEUS, zijnde uit de eerste de Kerk versiert met een prachtigen en konstrijken marmeren Predikstoel, en andere versierselen, en uit de tweede verrijkt met drie gouden schotels, en vier gouden bekers, tot het gebruik van het H. Avondmaal, en uit de derde, een gouden en zilveren wijnkan, ten zelven gebruike dienende, als mede een gouden en zilveren Doopbekken, enz. of melding te maaken van het gedrag, dat de Regeering van *Dordrecht* hield, in het verschil tusschen de Stad *Haarlem* en de Overleedenen Vrouwe Gouvernante, als ook van de zwaarigheid, die dezelve, niet zonder reden, maakte in het huwelijk van de Prinses CAROLINA met den Prins VAN WEILBURG,

of zonder in een verhaal te treeden van twisten, die 'er onder de Regeeringe onstonden, na den dood van de Vrouwe Gouvernante, zullen wij dit Artikel eindigen, kunnende den Leezer, die 'er meer van begeert te weeten, zijnen weetlust boeten, bij de Schrijvers, die wij tot het zaamenstellen hier van gebruikt hebben.

Zie OUDENHOVEN, BEVERWIJK en BALEN, Beschrijvingen van *Dordrecht*: *Handvesten van Dordrecht*, uitgegeven door den Heer en Mr. P. H. VAN DE WAAL. MIERIS *Chartelboek*, IV. Deel, *Vaderlandsche Historie*. AITZEMA, *Nederl. Merk.* van 1685. *Nederlandsche Jaarboeken* enz.

DORDRECHTSCHE WAARD; zie ZUIDHOLLANDSCHE WAARD.

DORESTADT, DORESTADIUM, DORESTATUM; zie WIJK BIJ DUURSTEEDE.

DORETHEA, was eene natuurlijke Dogter van Keizer MAXIMILIAAN, door de Landvoogdesse, die haar zeer beminde, opgevoed, en volgens den rang van eene Prinses onderhouden. Graaf JAN van *Oostvriesland*, broeder van Graaf ENNO, had lang getragt naar eene Echtvereeniging met haar. In het jaar 1539 bewilligde de Landvoogdesse daarin, om reden dat Graaf ENNO, die veel voordeel uit dit huwelijk verwagtte, de Staaten van zijne Landen had overgehaald, tot het opbrengen van 100,000 guldens, onder voorwaarde, dat Graaf JAN alle zijne regten op dezelven daar voor zou afstaan. Zijne onderdaanen daar in bewilligd hebbende, trokken de twee broeders naar *Brussel*, alwaar toen, in 't midden van de maand November des gemelden Jaars, de Huwelijksvoorwaarde geslooten werd, waarbij het Stedeken *Durbuij* met zijne Heerlijkheid, en eenige Dorpen, in het Hertogdom *Luxemburg*, door de Landvoogdesse, aan DORETHEA tot een bruidschat gegeeven werd, en aan den Bruidegom werd afgestaan, de voogdij van *Valkenburg* en *Dalem*, als mede het Stadhouderschap van *Limburg*, mids de Keizer daarin bewilligde. Hierop het verdrag van Graaf JAN met zijnen Broeder, in

in tegenwoordigheid der Landvoogdesse, bevestigd zijnde, en hem, boven de voornoemde somme van 100,000 guldens, nog eene Jaarwedde van 2000 guldens toegelegd zijnde, werd het Huwelijk terstond, met groote pracht, ten koste van de Landvoogdesse, te *Brussel* voltrokken.

Zie BENNINGA, *Kronijk van Oostfriesl.* bl. 722 enz. U. EMMIUS, *Hist. van Friesl.* fol. 902. MIERIS *Nederl. Vorsten*, III Deel, bl. 15 en 16.

DORP, een *Ambagt*, geleegen ten Zuidwesten van *Schipluiden*, in *Delfland*; VAN LEEUWEN noemt het *Dorppolder*; door anderen word het enkel DORP genaamd. Dit *Ambagt* ligt, ten aanzien van de *Dorppolder*, tusschen die van *Maasland* en *Schipluiden*, en strekt zig met de Landstreek *Dorp*, ten Noorden langs *St. Maartensregt*, ten Oosten langs den *Papsouschen Polder*, en ten Zuiden langs *Zouteveen* en *Maasland*. Volgens de lijsten der verpondingen beslaat het 436 Morgen, 321 Roeden Lands; het getal der Huizen beloopt 13 a 14.

DORP, een Adelijk Huis of Slot, stond weleer in deze Heerlijkheid, bijna een vierde uur van 't Dorp *Schipluiden*, aan de Westzijde van de Trekvaart. De laan, waarmede men het zelve naderde, draagt nog den naam van de *Dorplaan*. Dan het zelve is reeds voor veele jaaren, en wel in het midden van de voorgaande eeuw, vernietigt, zonder dat 'er iets van over gebleeven is, dan een hooge ronde heuvel. met geboomte bezet, en eene deftige steenen boerewooning. Thans behoort deze Heerlijkheid nog aan 't Geslachte van VAN DORP, schoon het voorheen ook behoord heeft, aan den Heere van WASSENAAR OPDAM, van welk Geslacht DIDERYK VAN DORP, in 't jaar 1250, het zelve te leen hield.

Men zie van 't zelve VAN DER HOUVE, GOUDHOEVEN en BLEISWIJK.

DORP, (VAN) een oud Adelijk Geslacht in *Delfland*, niet volgens VAN LEEUWEN en anderen uit dat VAN WASSENAAR afkomstig, maar wel uit een Edel Geslacht in *Friesland*, van eenen DOGGEMA,

MA, afstammeling daarvan in 1250, namelijk de zo even gemelde Heer DIDERIK VAN DORP, gehuwd met eene dogter JOHANNA VAN VALKENBURG, waarbij hij verwekte:

ELIAS VAN DORP, die ter vrouwe had eene dogter van JACOB VAN STRYEN, en daar bij verwekte AREND, die volgt, en *Sophia van Dorp*, die ten man had *Filip van Uitternesse*.

ARENT huwde eene dogter van Heer *Floris van Roderys*; die hem baarde, 1. *Walburg*, gehuwd met den Heer van *Boutersum* in *Braband*; 2. *Hadewey*, getrouwd met *Dirk van Veen*; en 3. *Barbera van Dorp*, die tot man kreeg *Gysbert Uitterlier*, zoon van *Gysbert Uitterlier* by Delft. Uit dit huwelijk kwam voort:

Gysbert Uittelier van Dorp, die, na den dood van *Filip van Veen*, alle de goederen kreeg van het *Huis van Dorp*. Deeze *Gysbert* was eerst gehuwd met *Agnes Saayt*, dogter van Heer Dirk van *Spieringshoek*, en daarna met *Margreta van Boukhorst*; bij deze verwekte hij:

JOHAN, die volgt; *Gysbert*, Ridder van *Jerusalem*, in den terugtogt van 't H. Land overleeden; *Simon* en *Filip*. En bij de tweede vrouw, *Hendrik*, die alle de naamen en 't wapen van *Dorp* en *Uitterlier* voerde.

JAN, hier boven gemeld, was Raad in den Hove van Holland, en had ter vrouwe *Alyd van Alkemade van den Woude*, bij welke hij naliet de volgende kinderen:

Jan van Dorp, gesneuveld in den Veldslag voor *Nancij*, 1477; KORNELIS, die volgt: en *Dirk*, welke naliet drie dogters.

KORNELIS VAN DORP, werd, 1486, door MAXIMILIAAN, te *Dordrecht* Ridder geslagen. Hij was Heer van *Benthuizen*, Raad in het Hof van *Holland*, Ao. 1508. Zijne eerste vrouw was *Elizabet van Almonde*, en de tweede *N. van Boschhuizen*. Uit het eerste Huwelijk verwekte hij:

1. *Jan van Dorp*, die in 1481, in de onlusten met DAVID VAN BOURGONDIEN, te *Utrecht* gevangen werd. Hij trouwde *Catharina van Abbenbroek*, die hem baarde eene dogter, *Catharina*, die daarna de vrouw werd van den bekenden *Klaas Korf van Boschhuizen*.

2. *Kornelis van Dorp*, vermeld in 1479, gehuwd met *Sophia van Boetselaar*.

3. *Ger-*

3. *Gerrit van Dorp*, Kanunnik te *Geervliet*.

4. *Antonie van Dorp*, Ridder van 't Duitsche Huis te *Utrecht*.

5. *Jacob van Dorp*, die het Huis en de goederen van *Dorp* kocht, van zijnen broeder *Kornelis*; hij leefde nog in het jaar 1524. Zijne eerste vrouw was *Elisabet van Alphen*; de tweede, *Machteltje van der Does*, dogter van Heer *Jacob*. Zijne kinderen waren: 1. *Floris*, ongehuwd overleden; 2. *Kornelis*, gesneuveld in 1536; 3. een tweede zoon *Kornelis* genaamd, dien schoon gehuwd, zonder kinderen overleed; 4. *Ida*, die na de dood van haaren broeder, erfgenaam van de goederen van *Dorp* werd, zijnde getrouwd met *Fredrik Renesse van der Aa*, doch in 1607 zonder kinderen overleeden; hebbende, bij laatsten wil, het Huis *te Dorp*, met al deszelfs toebehooren, gemaakt aan haaren man, die in het Jaar daaraan volgende hertrouwde met *Wilhelmina van Gent*, laatende, bij zijn overlijden, zijne tweede vrouw, volgens testament, in 't bezit dier goederen, die het Jaar daarna hertrouwde met *Jan van Bourgondien*, Heer van *Froimont* en *Zevenhuizen*.

6. *Arend van Dorp*, Kanunnik op 't Hof in 's Gravenhage.

7. Adriaan, die volgt.

8. *Maria van Dorp*, getrouwd met *Pieter van Schiedam*, wiens kinderen mede den naam van van dorp aannamen.

9. *Magdalena van Dorp*, eerst getrouwd met *Willem van Adrichem*, en daarna met *Daniel van Kralingen*, die haar door zijn slegt gedrag tot eene scheiding noodzaakte.

Adriaan, het zevende kind uit het Huwelijk van *Kornelis van Dorp* en *Elizabeth van Almonde*, was, in 1524, op de begraafenis van Heer *Jan van Wassenaar* in 's Hage. Zijne eerste vrouw was *Kornelia van Abbenbroek*, en de tweede *Josina van Wyburg*. Hij verwekte, uit het eerste Huwelijk: 1. *Kornelis*, ongehuwd gestorven; 2. *Nathalie*, getrouwd met *Willem van Zevender*, en 3. *Maria*, gehuwd met *Adriaan Bouwens van Zoetelingtkerke*. En uit het tweede Huwelijk: 1. *Zeeger van Dorp*, die ter vrouwe had *N. Zegers*; 2. *Johan*, gehuwd met *Soetje Oeffena*, zonder kinderen; 3. filips, die volgt: 4. *Joost*, Kastelein van Gouda, in 1558. Hij verdronk, 1559, zijnde Kapitein van een Schip, dat *Filips*, Koning van Spanje, in deszelfs overtogt verzeld had. Zijne vrouw was,

An-

Anna van Mekeren; dogter van *Gerrit*, Admiraal van Vlaanderen; hij liet na eene dogter *Jacoba*; 5. *Arend*, men zie van deezen te WATER, *Verbond der Edelen*, bl. 339) Ridder, Heer van *Teemsche*, *Maasdam*, *Middelharnas*, eerst Gouverneur van *Mechelen*, en daarna van *Zirickzee*; hij stierf in 's Haage, Ao. 1600, en werd begraaven in de Kloosterkerk, alwaar zijn Grafschrift nog aan den muur te zien is. Zijne eerste vrouw was: *Mayke Hugen*, uit Zuidbevelant, de tweede *Anna Grillet*, bij welke laatste hij verwekte, vier dogters: 1. *Margreta van Dorp*, die ten man had, eerst *Lodewyk van Boisot*, Admiraal van Zirikzee, broeder van den Admiraal van Zeelant, beide zonder kinderen; haar tweede man was *Carel van Crequi*, Heer van Heule in Picardië; 2. *Anna van Dorp*, Ambagtsvrouw van Maasdam; trouwde eerst met *Jan van den Bosche*, uit het kwartier van Aalst in Vlaanderen, en daarna met *Casper van Poelgeest*. Zij stierf Ao. 1600, kindere nalaatende; 3. *Josina*, gehuwd met *Karel de Becq*; 4. *Catharina van Dorp*, getrouwd, met N. van Mepsche.

7. *Elisabeth*, Conventuale ter Zirickzee; en 8. *Maria*, ongehuwd gestorven.

FILIPS VAN DORP, zoon van *Adriaan*, had ter vrouwe *Dorothea Vellink*, uit het Graafschap Oldenburg, liet na één zoon,

FREDRIK VAN DORP, Gouverneur van Thoolen; hij woonde, in 1572, het inneemen van *den Briel* bij, was, 1602, Gouverneur in het belegerd *Oostende*, en had ter vrouwe *Anna*, dogter van *Coenraad Schet*. In 1616 hertrouwde hij met *Sara van Trillo* wier vader Ridder en Hoofdschout van *Utrecht* was. Hij overleed 1621, oud zijnde 65 jaaren, nalaatende, bij zijn eerste vrouw: 1. *Tertuliaan van Dorp*, zonder kinderen overleeden; 2. PHILIP VAN DORP (waarvan nader) Ridder Admiraal van Holland, trouwde met N. VAN BAARLE, bij welke hij won drie dogters: *Sara*, *Anna Jacoba* en *Emelia* van Dorp; hij ligt begraaven in 's *Hage*; 3. *Arend*, Raad en Hofmeester van drie Prinssen van Oranje, geduurende den tijd van 34 Jaaren. Zijne vrouw was *N. van Baarle*, zuster van zijns broeders Echtgenoote, waarbij hij verwekte; 1. *Lodewyk Wolfert*, die naliet twee zoonen, *Arend* en *Fredrik*; 2. *Arend*, zonder kinderen,

en

en 3. *Anna*; 4. *Octaviaan* mede zonder kinderen; 5. *Dorothea*, *Fredrik* verwekte uit zijn tweede Huwelijk, met *Maria van Brienen*, FREDRIK, die volgt, en *Maria*, die zonder kinderen stierf.

FREDRIK VAN DORP, zoon van *Fredrik van Dorp* en *Sara van Trillo* boven gemeld, Heer, van *Maasdam*, in 1663 beschreven in de Edelen en Ridderschap van Holland, President in den Raad van Holland, Curator van Leidsche Academie, Baljuw en Dijkgraaf van Rhijnland, trouwde met *Constantia van Vosbergen*, bij welke hij verscheide kinderen gewonnen heeft, als: 1. *Floris*; 2. *Johan*, Ritmeester van een Compagnie Guardes van den Prins *van Oranje*; zijne vrouw was, *Anna Vygh*, en zijne dogter *Egidia Anna van Dorp*.

Hij tradt, in 1640, in een tweede Huwelijk, met *Egidia* dogter van Jonkheer *Floris van Teilingen*, Burgemeester der Stad *Alkmaar*, en, wegens Holland, Ordinaris Gedeputeerde ter Vergadering van de Heeren Staaten Generaal, en heeft bij haar gehad drie dogters en twee zoonen:

1. *Sara Maria*; 2. *Carel*, jong gestorven, 3. *Egidia Anna*, 4. CAREL FILIPS en 5. *Eleonora Catharina*.

CAREL FILIPS VAN DORP, zoon van *Fredrik* en *Egidia van Teilingen*, Heer van Maasdam en Hinkelenoort, gebooren in 's Hage den 14 Augustus 1659, en in 1682, wegens de Ridderschap, Raad in den Hove van Holland, welke waardigheid hij met luister bekleed heeft, tot in het jaar 1723. Daarna beschreven in de Orde van de Ridderschap en Edelen van Holland, en wegens dezelve, sedert dat Jaar, Ordinaris Gedeputeerde ter Vergaderinge van de Heere Staaten Generaal; Bewindhebber van de O. I. Compagnie; Rentmeester Generaal, eerst van de *Abdije van Leeuwenhorst*, en daarna van die van *Rhijnsburg*, overleed zeer schielijk den 14 Julij 1726. Hij was in den echt verbonden met *Anna Elisabeth*, dogter van Jonkheer *Pieter Anthonie de Hubert*, Heer van Cruiningen, Rilland en Hinklenoort, en, wegens de Provintien van Holland, Zeeland en Friesland, Raad in den Hoogen Rade van Holland enz. bij de welke hij gehad heeft ééne dogter, *Anna Maria van Dorp*, getrouwd met Jonkheer Adam *Adriaan van der Duin*, Heere van *Benthorn*, *Maas-*

Maasdam en *'s Gravemoer*, beschreeven in de Ridderschap en Edelen van Holland, enz. hebbende te zaamen verwekt twee zoonen, op het Geslachte van VAN DER DUIN vermeld.

DORP (FILIP VAN) de zoon van den vermaarden *Fredrik van Dorp*, geduurende den tijd van anderhalf Jaar, Gouverneur in 't gadeloos *beleg van Oostende* (zie F. FLEMMING, bl. 214 enz.) en van *Anna Schets*, was, zo als wij boven gezegd hebben, *Admiraal van Holland*; geevende, zo wel in dezen als in andere posten, die hij bekleedde, altoos blijken van moed en bekwaamheid. In de Levensschets van den *Admiraal* ZWARTEHOND, te vinden in *'t Leeven der Nederlandsche Zeehelden*, word, op het jaar 1621, met lof van hem gewaagd. Hij bekleedde in eenen togt naar de Middelandsche Zee, den rang van *Vice Admiraal*, en voerde het bevel over 't tweede Smaldeel, waarmede hij tegen den Admiraal COLLART zijn dapperheid deed blijken. Niettegenstaande deze veel meerder magt bij zig had, kweet VAN DORP zig zo heldhaftig, dat, hem ter eerbelooning, van wegens de Staaten en den Prins VAN ORANJE, een gouden keeten vereerd werd. En tot meerder belooning werd hij, in het jaar 1627, verheeven tot rang van *Luitenant Admiraal van Holland*, en, in 't Jaar daarna, mede beschreeven in de Ridderschap van die Provintie. In het jaar 1637, eenig misnoegen tegen hem opgevat zijnde, daar hij, zijns oordeels, geen reden toe gegeeven had, leide hij zijn ampt als Admiraal neder; wordende hem, door het Kollegie op de Maaze, een eerlijk getuigschrift gegeeven. Van zijne vrouw, kinderen en dood is reeds hier vooren gesprooken.

Zie de RIEMER, *Beschrijv. van 's Gravenhage. Leven der Zeehelden*, bl. 314 en 315. *Notulen van Zeeland* AITZEMA zaaken van Staat en Oorlog, IV. Deel, bl. 619, 621.

DORP, (WILLEM VAN), waarschijnlijk uit het zelve Geslacht, schoon op de gedrukte stamlijst daarvan niet gemeld. Denklijk is hij die geene, die, als Kolonel, en ook onder de gesneuvelden, in het beleg van *Steenwijk* (1592), gemeld word. Ook word nog, buiten anderen, bij MIERIS, *in het Chaterboek*, en bij van GOUDHOEVEN, gemeld eene VAN DORP, onder die geenen,

welken, in 1575, het Rijk van Engeland werd ontzegd; dan, of deeze hier mede bedoeld word, is onzeeker.

TE WATER; *Verbond der Edelen*, bl. 345.

DORPEN, eene benaaming, afgeleid van de ouden *Terpen*, die, zo als wij elders hebben aangetoond, opgeworpene hooge aardheuvels waren, waarop de eerste bewooners dezer Landen zig ter nederzetten, hunne huizen of hutten bouwden om zig voor het Zeewater te beveiligen. Ook hadden deze *Dorpen* of *Terpen* den naam van wijkplaats; en van daar is 't, dat veele Dorpen als nog hooger leggen, dan het vlakke land. Schoon 'er ook gevonden worden, die deze naamsafleiding ontkennen, en tusschen *Dorpen* en *Terpen* een onderscheid willen gemaakt hebben, en daar aan een gantsch anderen oorsprong toeschrijven, stemmen met ons gezegde de meeste Nederlandsche Schrijvers overeen. Vóór de groote aanwas der Steden waren verscheiden Dorpen veel meer in aanzien; en uit de lijst der leveringe van manschappen en vaartuigen, ten tijde der eerste Graaven, is dit genoeg optemaaken. De opgezeetenen van sommige Dorpen, onder *Rhijnland* en andere districten behoorende, bezaten zelfs het voorregt, om in *Leiden* enz. niet bekommerd te mogen worden. Ja zelfs werden voorheen eenige Hollandsche Dorpen, zo wel als de Steden, ter Dagvaart beschreeven, om mede te stemmen in de gevorderd wordende Graavelijke Beden; dat, echter, op het einde der Regeering van Keizer KAREL DEN V, zo wel als van de kleine Steden, in onbruik geraakt is. In 1533 werden die van *Waterland* nog mede ter Dagvaart beschreeven.

DORPIUS, (MARTINUS) geboren te *Naaldwijk* in *Delfland*, was te *Leuven* leermeester in de Wijsbegeerte, en ook wel ervaaren in de Godgeleerdheid, in zijnen tijd een groot meester in de taalen; hij stierf in den bloei zijner jeugd, 31 Mai 1535. HADRIAAN VAN BAARLAND getuigt van hem, in zijn *Kronijk van Braband*, dat de Hooge School te *Leuven* aan hem meer verlooren had, dan men zig kon verbeelden. De groote ERASMUS vereerde hem met een grafschrift.

Zie VAL. ANDREAS.

DORPIUS, (JOHANNES) geboortig van *Deventer*, heeft, in Latijnsche versen, geschreeven den *lof des Hertogdoms van Gelderland*; gevoegt achter het kleine *Geldersche Chronijkje* van H. AQUILIUS, gedrukt te *Keulen*, 1567 in 8vo.

DORQUERT, *Dorcquert*, of *Derckwert*, een Dorp in de *Groningen Ommelanden*, onder het *Westerkwartier* behoorende.

DORREGEEST, een Polder in *Kinnemerland*, onder *Uitgeest* en *Marken-Binnen*; in dezelve is een gehugt van weinige huizen, dat mede deezen naam voerd. Aldaar is gebooren.

DORREGEEST, (ENGEL ARENTSZOON) een vermaard Leeraar der Doopsgezinden in *de Rijp*, bekend door zijne schriften tegen den vermaarden SPANHEIM, verdient hier bijzonder gemeld te worden, om de *Uitgave* van zijn *Kortverhaal van eenige Merkwaardige Geschiedenissen in Holland, en van eenige Dorpen in Noordholland, van de opkomst en gelegenheid der groote en kleine visscherij*; gedrukt te Amsteldam, in gr. 8vo.

DORTSHUIZEN, of *Boslo*, een Heerenhuis, onder het Schoutsampt van *Voorst*, op de Veluwe, behoorende aan den Baron VAN DORTH.

DORT, (MATTHEUS VAN) geboortig in *Holland*, en Guardiaan van de Minderbroederen te *Antwerpen*; van hem is gedrukt, 1540, een boekske, ten tijtel hebbende: *Bundelke van Mirrhe*. VAL. AND.

DORTSMONDE, een verdronken Dorp, en thans eene visscherij en rietveld; by *Dordrecht*, welke ramp het zelve overkwam in het jaar 1421.

DOTINGA, een Vlek of Adelijk Huis in het Dorp *Marsum*; één ander van dien naam, vindt men mede in het Dorp *Dronrijp*, beide geleegen in de Grietenij *Menaldumadeel*, onder het kwartier van *Westergoo*.

Dou, (GERARD) een der vermaardste meesters van zijnen tijd in de Schilderkonst, geboren binnen *Leiden*, den 7 April van het jaar 1613. Men leest, dat de Konstminnaar N. SPIERING hem Jaarlijks 1000 guldens gaf, en daarenboven voor ieder stukje nog zo veel geld, als het tegen zilver wegen mogt, waaruit men van zijne konst genoegzaam oordeelen kan. Voor een zijner fraaiste stukken word gehouden, *eene vrouw speelende met een kind op haar schoot*, het welke de Heeren Bewindhebberen der O. I. Compagnie van hem kochten voor 4000 guldens, en ten prezent gaven aan KAREL DEN II, Koning van *Engeland*. Welk stuk naderhand, door Koning WILLIAM, op het *Loo* geplaatst is.

HOUBRAKEN, *Schouwburg*, II Deel, bl. 1.

DOUDYN, (WILLEM) zoon van den Haagschen Burgemeester DOUDYN, werd geboren 31 December 1630, was mede een zeer bekwaam meester in de Schilderkonst; een zijner fraaiste stukken, verbeeldende Salomons eerste regt, in drie vakken, versiert als nog het Stadhuis van '*s Gravenhage*, ibid. bl. 234.

DOUWE AUKES, van geboorte een Fries, langs verscheide trappen bevorderd tot Kapitein; betoonde in dien rang, alles wat men van een dapper man verwagten kon, en dat wel in die maate, dat het ongeoorlooft is, ter eere zijner nagedagtenis daarvan geene melding te maaken. Hij voerde, in het jaar 1652, in den Zeeslag tusschen DE RUITER en den Engelschen Vice-Admiraal ASKUE, het Oostindiesch Schip de *Struisvogel*, toen ten Oorlog toegerust, raakte, geduurende den slag, vrij diep onder de vijanden, en werd zo fel bevochten, dat de matroozen, geen ontzet voorhanden ziende, eerst den moed lieten vallen, en daarna zo stout werden, dat zij hunnen Kapitein poogden te dwingen om zich over te geeven; wiens moed daardoor overliep, en in toorn onstak. Hij begaf zig naar de Kruidkamer, met de lontstok in de hand, en riep luidkeels uit: *Schept moed, mijne kinders, schept moed! Ik zal u den weg wijzen; als wij den vijand niet langer konnen wederstaan, dan zal ik u allen van de gevangenisse bevrijden, door middel van de stok, die ik in de hand hebbe.* Voorts zwoer hij, *het lont in 't kruit te zullen steken, indien men*

man verder om spraak van het Schip overtegeeven. Deze kloekmoedigheid, die de vreeze voor den dood veroorzaakte, schrikte den vijand af, en gaf den zijnen zoo veel harts, datze een besluit namen, om zig tot het uiterste en den laatsten droppel bloeds te verweeren. Ook bedienden zij zich zo wel van hun geschut, dat zij twee *Engelsche* Schepen in den grond schooten, daar agt honderd menschen mede verdronken; en een derde havenden zij zodanig, dat het krengen moest, en genoeg te doen had, om zig in een der naaste havens van *Engeland* te bergen. Anderen melden, dat twee *Engelsche* Kapiteins, met hunne zwaare Schepen, eerst aan beide zijden aan boord leiden, met oogmerk om DOUWE zijne stoutheid te verleeren; maar dat DOUWE hun liet naderen, zonder vuur te geeven, eerst den een, en daarna den anderen de volle laag gaf, met dat gevolg, dat de een bij hem zonk, en de tweede de vlugt nam; dat daarop een derde hem onvoorziens aan boord klampte, en enterde, en zo veel volk deed overgaan, dat zijnen matroozen de moed ontzonk, en het Schip wilden overgeeven: dat toen het geval daar was, dat hij het Schip in den brand wilde steeken, en hen (zo als verhaald is) tot het betrachten van hunnen pligt opwekte. Daarna stond hem den weg open om uit het gevaar te raaken, en zig wederom, met lof, bij 's Lands Vloot te voegen.

Zie BRANTT, *Leven van de Ruijter*, fol. 27 en 28.

DOUMA, een voornaam Friesch Geslacht, reeds bekend vóór de tijden van de beruchte twisten tusschen de *Schieringers* en *Vetkoopers*. Het zelve was in groote magt en aanzien te *Langeweer* en *Trnsum*, alwaar zij hunne Kasteelen en Stinsen hadden. JANKE DOUWMA, of DOUWEMA, was mede in dien twist gemengd. Dan, meer bekend is, eene andere JANKE DOUWMA, die, in zijn gevangenis te *Vilvoorden*, ten jaare 1530 overleden is, zo als men zien kan bij EMMIUS, WINSEMIUS, GABBEMA en anderen. Deeze schreef een kort begrip van zaaken, in *Friesland* voorgevallen, dat hij zijn Testament plagt te noemen. Ten tijde van de oprigting van het verbond der Edelen, leefde, buiten andere van dezen naam en Geslachte,

DOUWE DOUMA, die als een der medetekenaars bekend staat. Ook leefden ten dien zelven tijd, nog twee anderen, de één de zoon van EPO, overleeden in het jaar 1516, had in Huwelijk ANNA ALBADA, naderhand getrouwd met HARING GLINS; de tweede behoorde tot den tak, bijgenaamd OENEMA, die gehuwd was met JEL JONGAMA. Het is onzeker, op wien hier gezien word. Nog was 'er een DOUWE DOUMA, zoon van JANKE aldaar gemeld, die trouwde met TET ABBEMA, weduwe van JELLE HAERSMA of HARINXMA; van *Tkt*, die overleden was 13 October 1565. EPO DOUMA leefde toen mede nog, en was door het Huwelijk verbonden aan de Huizen SIJTZEMA en SIJAARDA van *Sterkenburg*. De Zoon had een treurig uiteinde. Deeze was de Schoonzoon van GEMMA VAN BURMANIA, en bloedverwant van EDO ABBEMA, of ABBINGA, dien wij reeds als leden van 't verbond aangeweezen hebben. Zijne moeder was ABBINGA van *Huisum*, overleeden in 1577, en zijne vrouw SAECK BURMANIA, dochter van GEMMA en van JOUWK HAERDA, uit welke hij geene kinderen verwekte.

Zijne liefde voor de vrijheid deed hem zeer vrijmoedig, op de vergaderingen der Staaten, spreeken, en zijne gezindheid rondelijk aan AREMBERG openbaaren: waarom ALBA reden vondt om hem te bannen. De tijden iets gunstiger zijnde, keerde hij weder, en bragt veel toe, ter instandbrenging van de *Unie van Utrecht*; hij overleed op *Hottinga State*, in het jaar 1602, en werd begraaven te *Huisum*. Op de Grafzerk, in de Kerk aldaar, leest men..... 1602 stierf de Edele Erntveste EPO VVN DOUWMA, oud 60 Jaar. (1602 De Edele Eerbare Juffrouw SAAK BURMANIA zijn wijf. Nog hangt op de zelve plaats, tegen den muur, een houten gedenkstuk, waarop geschilderd zijn, Wapens van DOUMA, BURMANIA, MARTENA, ABBEMA, OENEMA, ITEMA, HAERDA en HERWIJ. Boven dezelven leest men deze Latijnsche regelen.

Editus in lucem nudus sum, nudus abibo,
Quid frustra sudo, funera nuda videns?

In 't midden staan de woorden van Job. Kap. XIX. vs. 25-27.

vol-